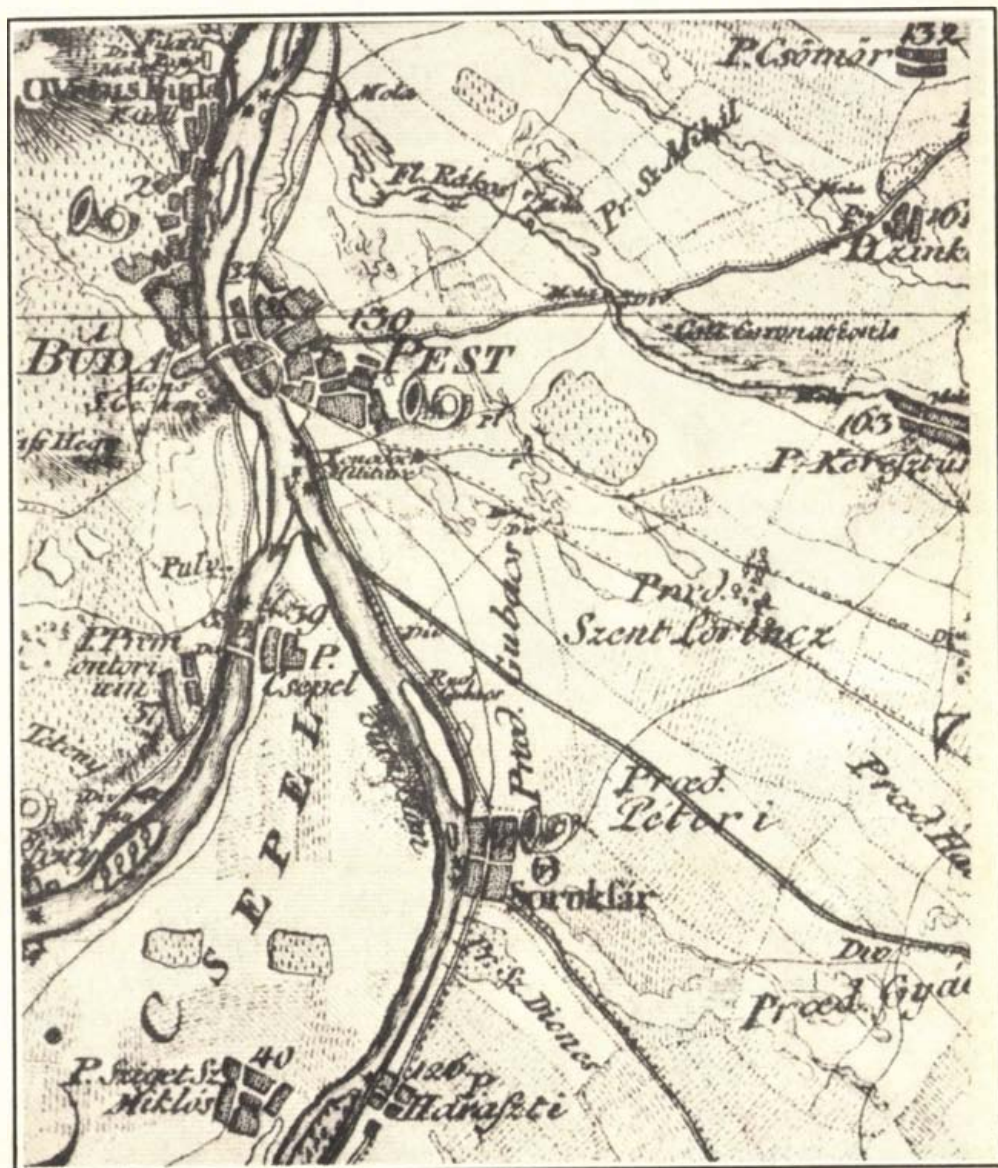

1987/6

HONISMERET

A HAZAFIAS NÉPFRONT FOLYÓIRATA

XV. ÉVFOLYAM

Csillaggal kóringyáló gyerekek (Mezősi József felvétele)

Karácsonyi kóringyálók Hajdúdorogon

Betlehemes csapat (Percze Imre felvétele)

HONISMERET

A HAZAFIAS NÉPFRONT FOLYÓIRATA

XV. ÉVFOLYAM

TARTALOM

	<i>Pozsgay Imre: Mi a haza ma?</i>	3
	175 éve született Perczel Miklós (<i>Dr. Dobos Gyula</i>)	7
	A Soroksári út története (<i>Dr. Papp Gézáné</i>)	12
	A falukutatás hagyományai Sárospatakon (<i>Újszászy Kálmán</i>)	16
	Az aprófalvak mai helyzete és a honismeret (<i>Viga Gyula</i>)	19
	Kiegészítés és nemzettudat. Vörös Károly történéssel beszélget <i>Deregán Gábor</i>	23
	Utcák és nevek. Frank Tiborral beszélget <i>Zika Klára</i>	25
	A Százados úti kislakásos telep és lakói (<i>Gergely Katalin</i>)	30
	„Luca napján ne egyen, hogy szép szeretője legyen!” (Szerelmi jóslások Makón és környékén) (<i>Dr. Markos Gyöngyi</i>)	34
	Karácsonyi kóringyálások Hajdúdorogon (<i>Mezősi József</i>)	37
	Magyar néprajzi kutatások a szomszédos országokban (<i>Balassa Iván</i>)	44
	<i>A XV. Honismereti Akadémiáról</i>	
	<i>Kanyar József: Megnyitó</i>	50
	Művelődéstörténet és falukutatás (<i>Kováts Dániel</i>)	51
	A Honismereti Akadémián elhangzott javaslatok	52
	Az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők XIII. országos találkozója (<i>T. L.—B. E.</i>) — Két új Sebestyén Gyula-emlékermes (<i>M. P.</i>)	54
	A sárospataki népfőiskolások találkozója (<i>Hajdú Demeter Dénes</i>)	56
	Honismereti szakkörvezető-képző tanfolyam, Zsámbék (<i>Zika Klára</i>)	58
	Tisztelgés az Europica varietas írója előtt (<i>Bodnár Mónika</i>)	59
	Diákok történelmi vetélkedője Budapesten (<i>Derzsi Ottó</i>)	60
	Felsőbüki Nagy Pálra emlékeztek Bükön (<i>Szabó József</i>)	62
	Helytörténeti gyűjtemény Százhalombattán (<i>Ferenczi Illés</i>)	63
	Régészettábor a Gellérthegyén (<i>Dr. Pető Mária</i>)	64
	Egy szenvedélyes néprajzi gyűjtő Ipolyvarbón (<i>Z. Urbán Aladár</i>)	65
	Czabán Samu kulturális napok Rozsnyón (<i>Ambrus Ferenc</i>)	67
	Szabó Dezső sírjánál (<i>Hajdú Demeter Dénes</i>)	69
	Dercsényi Dezső, 1910—1987 (<i>Román András</i>)	69
	Avas Kálmánné, 1909—1987 (<i>Szabó József</i>)	70
	Vasgyártó gödör a XII. századból (<i>Kerekgyártó Mihály</i>)	71
	Művészeti Tárló—Népművészeti Baráti Kör (<i>Maróti István</i>)	76
	Szilvási Ferenc: Rendőrlaktanya a Mosonyiban, 1886—1896. (<i>G. J.</i>)	77
	Az érdi bukovinai székely népdalkör hanglemeze (<i>Fehér Anikó</i>)	78
	Legyen a KSH könyvtára a honismereti kutatás egyik központja! (<i>Kápolnai Iván</i>)	79
	HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA (melléklet)	
	Honismereti rejtélyverseny (<i>Morvay Péter</i>)	
	Az oktatástörténeti pályázatról (melléklet)	
	A HONISMERET 1987. XV. ÉVFOLYAMÁNAK TARTALOMJEGYZÉKE (melléklet)	
	Az első borítón: Részlet a Balla-féle térképről, 1793.	

ÉVFORDULÓK

HAGYOMÁNY

VÁLTOZÓ HAZÁNK

BESZÉLGETÉS

TERMÉS

MILÁTÓ

KRÓNIKA

KÖNYVESPOLC

FÓRUM

PÁLYÁZAT

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL: 300 éve telepedtek le a bácskai bunyevácok — Török fogságba esett magyar rabok „kolduló levelei” — Berey József helytörténész és az ecsedi vár — Közép-Ajtai Veres Sándor önéletírásából — A kisvasutak megszüntetésének hatása a népeletre — Rajeczky Benjaminnal beszélget Bosnyák Sándor — Szőlőhegyi élet a Móri völgyben — Zalai orvosok az 1831. évi kolerajárvány idején — Néprajzi gyűjtőúton a burgenlandi Felső-örségben — A Svédországban élő „erdei” finnek — Vidéki honismereti híradók seregszemléje — Kerékpáron a Garam és az Ipoly mentén — Honismereti Bibliográfia.

ES SZÁMUNK MUNKATÁRSAI

Ambrus Ferenc tanító, Rozsnyó — **Balassa Iván dr.**, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum ny. igazgatóhelyettese, Bp. — **Barsi Ernő dr.**, a Tanítóképző Főiskola ny. tanára, Győr — **Bodnár Mónika** múzeumvezető, Putnok — **Deregán Gábor**, a Pedagógusok Lapja főszerkesztője, Bp. — **Derzsi Ottó**, a HNF Budapesti Bizottságának munkatársa, Bp. — **Dobos Gyula dr.**, az MSZMP Tolna Megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóságának tanzsékvezetője, Szekszárd — **Fehér Anikó**, az I. István Gimnázium tanára, Bp. — **Ferenczi Illés**, a városi tanács elnökhelyettese, Százhalombatta — **Gergely Katalin dr.** néprajzkutató, Budapesti Történeti Múzeum, Bp. — **Hajdú Demeter Dénes** üzemgazdász, Bp. — **Hornyák László**, a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanár, Bp. — **Kanyar József dr.**, a Somogy Megyei Levéltár igazgatója, Kaposvár — **Kápolnai Iván dr.**, a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálatának ny. tud. főmunkatársa, Bp. — **Kerékgyártó Mihály**, a 102. Sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet műszaki oktatója, Ózd — **Kirschner Péter**, a HNF OT főelőadója, Bp. — **Kováts Dániel dr.**, a Comenius Tanítóképző Főiskola tanára, Sárospatak — **Maróti István**, a HNF OT politikai munkatársa, Bp. — **Mezősi József**, az Országos Műemléki Felügyelőség építészje, Bp. — **Papp Gézáné dr.**, a Zalka Máté Általános Iskola ny. tanára, Bp. — **Pozsgay Imre**, a HNF OT főtűtára, Bp. — **Román András dr.**, az Országos Műemléki Felügyelőség osztályvezetője, Bp. — **Szabó József** ny. igazgatóhelyettes, Bük — **Timaffy László dr.**, a Mezőgazdasági Szakközépiskola ny. tanára, Győr — **Újszászy Kálmán**, a Református Egyházkerületi Tudományos Gyűjtemények ny. vezetője, Sárospatak — **Viga Gyula dr.**, a Herman Ottó Múzeum osztályvezetője, Miskolc — **Zika Klára** újságíró, Magyar Hírek, Bp. — **Z. Urbán Aladár** tanár, Ipolyvár.

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

ÁGOSTON LÁSZLÓ (elnök)
FRANK TIBOR
FÜR LAJOS
GAZDA ISTVÁN
HALÁSZ PÉTER (szerkesztő)
HAVAS GÁBORNÉ
JUHÁSZ RÓBERT (felelős szerkesztő)
KOVÁTS DÁNIEL
MORVAY PÉTER
SÁNDOR LÁSZLÓ
SZÉKELY GYÖRGY (főszerkesztő)
SZIKOSSY FERENC
TIMAFFY LÁSZLÓ
TÓTH GÁBOR
TÓLTÉSI IMRE
VECSEI JÓZSEF

TÖRÖK LÁSZLÓ (tördelő szerkesztő)

ISSN 0324—7627. Kiadja a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat Bp. Lenin krt. 9—11. Felelős kiadó: Siklósi Norbert vezérigazgató. Szerkesztőség: 1360 Budapest, Belgrád rkp. 24. Telefon: 182-855. Szerkesztőségi órák: hétfő 14—16 óráig. Készült 5000 példányban, 5 (B/5) ív terjedelemben 87 71848 Pannon Nyomda, Veszprém. Felelős vezető: Danóczy Balázs igazgató

Terjeszti a Magyar Posta — Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) (Budapest, V., József nádor tér 1. Levélcím: Budapest 1900) közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215—96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Ára 8 Ft. Éves előfizetési díj 48 Ft. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat (H—1389 Budapest, Postafiók 149.)

INDEX — 25387

Mi a haza ma?¹

Örülök, hogy a XV. Honismereti Akadémia résztvevői szép számmal jöttek össze Sárospatakon, hogy megbeszéljék, megvitassák a soron lévő dolgokat, s megtiszteltetésnek tartom, hogy ebben a munkában magam is részt vehetek. Itt ezen az istenygőrtörté történelmi tájon helye van a pátosznak, nem csengenek hamisan a szavak, a történelem ad hitet ennek a népnek, s hitelt az emelkedett kifejezésnek is. Mégis engedjék meg, hogy ezt az ünnepi alkalmat elsősorban néhány nagyon is tárgyilagos, tárgyyszerű gondolat előadására használhassam fel. Emelkedettség és őszintébb érzés nélkül nehéz a hazáról beszélni, hiszen azoknak szólunk, azoknak beszélünk, akik ezt mind átéltek, értik a tartalmát, értelmét, ám ahhoz, hogy ez a tartalom kiteljesedjék, a rációt sem szabad mellőznünk. Úgy is mondhatnám, valamit elértünk a közérzületben, nemzeti közérzésben, mégis úgy hiszem, tennivalóink között sürgetőbb az elmélyültebb nemzeti önismeret megszerzése. Mert enélkül a nemzeti önismeret nélkül a nemzeti önértzet megtéveszthet, megcsalhat bennünket. Bár e tekintetben mostanában nem sok bajunk van. Látjuk, hogy környezetünkben a kis népek megkésett nacionalizmusából származó önértetek félrevezető tettekre, és történelmileg nem igazolható cselekedetekre vezethetnek. Megismételtem tehát, hogy nagyon fontosnak tartom a nemzeti önértzetet, ám a nemzeti önértzetet nem biztos, hogy jóra tudjuk használni kellő nemzeti önismeret nélkül. *A honismereti mozgalom egyik nagy hivatása talán éppen az, hogy nemzeti közérzet és érzület fenntartásával elmélyítse a nemzeti önismeretet.*

Hogy mi a haza ma? Erre a kérdésre nem lehet a történelmi előzmények nélkül válaszolni. A szó legigazibb értelmében használjuk történelmünk valamire. Eddig is használtuk, jóra fordítottuk többnyire, még téves történelmi döntésekben is vagy azok után főleg, mégis mostanában újra a történelem hasznáról kezdünk beszélni. És még mielőtt bárki meggyanúsíthatna, hogy egyfajta utilitarista szempont alapján a történelemhamisítás újtárra léphetünk csak azért, hogy igazolásokat szerezzünk mai tetteinkhez, kijelentem, hogy aki ezt szándékozná tenni, rossz úton járna, en ezt elutasítom.

Amikor a történelem hasznáról beszélek, akkor a már emlegetett nemzeti önértzet jegyében kérlelhetetlen, és ha kell a szegényünket is bevalló objektivitásra törekszem. Hogy ez sikerül-e az nem a szándékomon, hanem a felkészültségemen múlik. Am nem történelmi előadásra vállalkoztam, csak annak megvizsgálására, hogy egy fordulatot előkészítő korban milyen hasznát láthatjuk történelmi múltunknak. Úgy tapasztalom, s a mai vállalkozások szelleme is azt sugallja, hogy ez az ország fordulni akar, ha lehet jobbra fordulni a szó nemes értelmében, fordítani akar a sorsán, mert megtorpantunk, mert stagnálunk, mert olyan válság előtti helyzetbe kerültünk, amikor ismét kötelező gondolkodni. Állampolgári kötelesség. Nos ennek a fordulatnak, e sorsfordító helyzetnek a megoldásához milyen segítséget nyújthat a történelem egy olyan országnak, amelyet országok sokasága vesz körül?

19 megyénkbel mindössze négy olyan van, amelyik nem érintkezik más országgal, amelyeknek nincs országhatára. Vagyis a kelet-közép-európai népek sorsközösségében — Trianon óta különösen — folytatjuk azt az utat, amely ezer éve az utunk volt, hogy tudniillik mások is csinálják történelmünket. Néha nagyobb mértékben mint magunk csinálhatjuk. Vagyis a magyarság fennmaradásának, európai és kelet-közép-európai küldetésének egyik szempontja, hogy kisépek gyűrűjében és övezetében lévő ország, és hogy e térség népei, nemzeti milyen módon tudják elrendezni dolgukat, szomszédaiakkal kapcsolatos ügyeiket. Ebből a szempontból különösen nagy jelentőségűnek tartom az utóbbi hetven esztendő történetét, tehát a legújabb kor fejleményeit. Trianon után egy abszolút és engedmények nélküli revízió lármájának jegyében veszítettük el az esélyünket arra, hogy közösséget alkothassunk a környezetünkben élő népekkel. A második világháború után egyfajta internacionalizmus jegyében veszítettük el a rendezés lehetőségeit, gondolván, hogy a történelem nélkülünk is megoldja majd az itt élő emberek problémáját. Ma már látszik, hogy közreműködésünk, az itt élő népek részvétele és közreműködése nélkül ez nem megy. Ha tehát e tanulságok után nem akarunk tévedni, akkor újfajta módon kell a szövetségi rendszerünkön belül külpolitikát csinálni. Nagyaink — hogy csak Németh Lászlót, Illyés Gyulát említem — azt már a XX. század első felében felfedezték: nálunk az igazi külpolitika a belpolitika lehet. Ugyanis a mi külpolitikánk arra is köteles, hogy megtartsa a nemzettest országhatáron kívüli egyharmadát. És ennek megtartására semmi más esélyünk nincs, mint az együttműködés és megbékelés szomszédainkkal egy olyan politika talaján, amelyik — ha nem érhető félre, akkor kimondom — példaországot csinál Magyarországból. Vagyis hogy érdemes legyen hozzákapcsolódniuk, érdemes legyen jó gondolatokat forgatniuk e körül az ország körül azoknak, akik — bár részesei e nemzet történelmének — az ország határain kívül élnek, más országok állampolgáraiként élik életüket, mindennapjaikat. Ezt a szempontot

¹Elhangzott a XV. Honismereti Akadémián, Sárospatakon, 1987. június 29-én. (Szerk.)

a mi a haza kérdésének tisztázásában elengedhetetlenek, szükségesnek tartom. Hazánk úgy teljesítheti a progresszióban vállalt küldetését, hogy kételyek nélkül részt vesz a szövetségi együttműködésben, annak biztonságos feltételein munkálkodik, de közben saját nemzetén is elgondolkodik, és nemzeti érdekei szerint cselekszik.

A másik nagyon fontos történelmi összefüggés, amelynek hatása lehet mai közállapotainkra és sorsfordító előkészületeire, a magyar államiság története és a magyar önkormányzat története. A kettő együtt hangsúlyozandó, mert az egyikben az állalapítás és az ennek nyomán keletkezett államiság szól bele mai viszonyainkba; más oldalról nézve pedig a nép képessége arra, hogy önmaga döntsön sorsa fölött, annak a megvizsgálása, hogy a nép érdekében való kormányzat helyett hogyan lehet megvalósítani a *nép által* kormányzott országot. Ehhez az ország közjogi története és közjogi viszonyai adhatnak kapaszkodót annak, aki ez ügyben járatos. Akinek pedig nem ez a szakmája, ahhoz információkat közvetíthet a honismereti mozgalom arról, hogy mit jelentett nyelvünk megőrzésével együtt államiságunk fennmaradása, megtartása egy évezreden keresztül — még a három részre szakadt ország korszakában is — ahhoz, hogy itt szervezett társadalom legyen. Olyan társadalom, amit ugyan súlyos társadalmi megkésztetés jellemez, ennek ellenére a XX. században mégiscsak modernizálódni képes a szocializmus jegyében. Ha erre az előzményre gondolok, eszembe jut Engelsnek A vég korszakai Ausztriában című munkája, amelyben expressis verbis kiemondja, hogy ebben a térségben a legerőteljesebb államalkotó erő a magyarság. S mi erről megfeledekünk. Kívülről üzenetnek nekünk, mások ismeretéből, hogy bár egy jogfosztott és alárendeltségre vetett nép élt itt egy történelmi, társadalmi-történelmi okoknál fogva nagy korszakon keresztül, azért mégiscsak volt egyfajta alkotmányosság és szervezőerő, ami alkalmassá tette a magyarságot — a szó államjogi, politikai értelmében is — a modernizálódásra, éppen arra, hogy jól bánjon a szocializmus eszméivel és azt ne kísérleti terepként, hanem társadalmi problémaként és feladatként élje meg.

Ezeket a történelmi előzményeket nem hagyhatjuk számításunkon kívül, amikor egyfajta demokratizálási és megújulási program jegyében azon gondolkodunk, hogy *milyen legyen a haza a közeljövőben*, a távolabbi jövőben. Ezzel kapcsolatban önkormányzati képességünkről is szólnom kell, mert bár az államalkotó képességből fakadó történelmi konzekvenciák hatással voltak XX. századi történelmünkre és a megtépezás utáni megmaradást segítették elő, nem kisebb szerepe volt megmaradásunkban annak, hogy az önkormányzatra való képesség benne volt ebben a népben. Nem akarok messzire kalandozni, történelmi kutatásainknak kell feltárni, amit a mezővárosok önkormányzata jelentett a kettős adózás terhe alatt a XVI—XVII. században Magyarország közepén; majd folytatva oly bakugrással, hogy mit jelentett 1944—1945 fordulóján egy államhatalmi vákuumban Kelet-Magyarország népének — mert hiszen akkor neki adatott meg a szerveződés lehetősége — az új, közvetlen demokratikus intézményeken keresztül az önkormányzat megvalósítása. Az erre való hivatkozás azért szükséges, mert minden fontosabb, lényegre törő elhatározásunknál keresnünk kell az előzményeket és a történelmi hátteret is, és én ezt a két szempontot szerettem volna ajánlani mai sorsfordító korszakunkban a történelmi önvizsgálatban, a nemzeti önismeret elmélyítésében. Ajánlatom nem szűkítő szándékú, ellenkezőleg arra épít, hogy éppen ez a mozgalom tárta fel a magyar történelem népi érintkezési pontjait, azt a gazdagságot kultúrában, néprajzban, történelmi tettekben, cselekedetekben, amely ezen a nem ugyanazon tájon jellemző erre a népre. Megismertem: itt egy konkrét előkészület jegyében hivatkozom ezekre az előzményekre. Mi az, amire készülődünk kell, amit meg kell oldanunk? Nem sok haladékat adott nekünk erre a történelem, ha már ilyen megismerésive beszélünk róla. A szocialista építés eddigi tapasztalataira alapozva olyan létfórmát kell választania ennek a nemzetnek, amelyben ithon is tudunk együttélni. Együttélne a magyarság nagy többségével, a nemzetiségekkel, a különböző világnézetű közösségekkel. Ennek az együttélésnek előfeltétele az olyan demokrácia és olyan nyilvánosság, amely az érintkezési pontokat és ahol kell a konfliktusokat is világossá teszi, s e konfliktusok nyílt tételében előkészíti a megoldása lehetőségét. A demokráciának is vannak buktatói, senki sem gondolhat erre a berendezkedési formára úgy, mint valamiféle mindent megoldó és automatikusan működő intézményre. Emberek kellene hozzá és intézményi kapcsolatok, de az emberiség történelmében eddig kialakított kormányzási formák között ez a leghatékonyabb és a leghumánusabb kormányzati forma, amelyik úgy teszi lehetővé a különböző társadalmi csoportok országos méretű integrációját, hogy közben a részvétel és a felemelkedés élményét adja meg az állampolgárnak. Bár nem hagyhatjuk számításunkon kívül a demokrácia buktatóit — csak a két legveszedelmesebbre szeretném felhívni a figyelmet: az egyik az anarchia, a másik a zsarnokság, mindegyik könnyed demokratikus talajból is —, én azt hiszem, hogy Magyarország fejlődésében a történelmi, közjogi viszonyokra és az önkormányzati előzményekre azért kell hivatkozni, mert voltak próbatételek és igazolták, hogy amikor a társadalom vállalkozókedvűvé válik és népi kezdeményezés bontakozik ki, az ilyen mozgalom nem feltétlenül válik anarchiává, vagy pedig nem feltétlenül válik a zsarnokság termótalajává. Am a kockázat benne van kétségtelen.

Napjainkra átvetve a témát, elsősorban és legfőképpen a *politikai tagolatlanságból* következhet veszély. Nem azért mert éretlen népünk van. Ilyeneket mondtak már erre az országra, mert a történelem néha megajándékozott minket olyan arogáns hatalmakkal, amelyek elégedetlenek voltak a néppel, megrótták, megleckéztették. Mégis azt kell mondanom, hogy ma itt a nép legfőbb veszedelme az, ha a politikai tagoltság nincs meg a társadalom tagjai között, magyarul szólva hiányoznak az intézményesített és kapaszkodót nyújtó érdekképviseletek, amelyek rendezhetővé tehetik az egyén mozgását, segítségét adnak a törekvéseihez. Legújabb kori történelmünk éppen arra utal, hogy ha a politikai megformálatlansága miatt a nép csak egyetlen irányt talál, az indulat, az elutasítás irányát, akkor nem lehetséges, hogy a konfliktusok kezelhető állapotban és kormányozható viszonyok között egy új rendeződés és új vállalkozás kiindulópontjai legyenek. Leromláshoz, nemzeti tragédiához, katasztrófákhoz vezethet ezért, ha az oltárkép egyedül az, hogy a politikai stabilitás megmaradjon és a félénk fohász mindig arra irányul, hogy a politikai stabilitás viszonyai között lehessen

cselekedni. En azt mondom, a politikai stabilitás ható legkézenyebb tényező éppen a rendezetlenség, mert az ellentmondások halmozódva, a megoldatlan konfliktusok összegyűlve, egyetlen társadalmi robbanással szoktak válni ezen a területen, ebben a térségben. Ezért megismétlem: itt ebben a fordulatban és fordulóban a szocializmus alapjain kell megteremteni az együttműködés olyan intézményeit, amelyek az egyének, a kezdeményező egyének, érdekközösségeinek intézményes kapaszkodókat adnak ahhoz, hogy konfliktusait a társadalmi együttélés szabályai szerint és ne azok ellenére oldják meg.

Aktuális-e ilyen dolgokról manapság beszélni? Valódi kérdés-e ez a mai hazában? Úgy hiszem, hogy már-már szónokinak tűnhet ez a kérdés, hiszen ha ki-ki a mindennapi tapasztalatait egybeveti ezzel a kérdéssel, akkor már — gondolom — a válasz is megvan. Annnyit mégis szeretnék ezzel kapcsolatban elmondani, hogy nem kisebb helyen, mint az SZKP KB-nak plénuma mondta ki a múlt héten az új korszakra való átmenet szükségességét. Ugyanazon problémát éljük meg más politikai, kulturális és történelmi előzményekkel, de ugyanazokkal a bajokkal a nyakunkon. Tehát itt addig arra a kérdésre, hogy „mi a haza ma?” nem tudunk válaszolni, amíg nem tudjuk felmutatni azokat az intézményeket, amelyek e mai hazához működési keretet és megformált politikai mozgásteret adnak, az állampolgárnak pedig orientációt, kapaszkodót nyújtanak. Azt mondják sokan, hogy célszerűbb ezeket a kérdéseket a második helyen elmeletni. Előbb meg kell oldani a gazdasági növekedésből származó bajokat, a modernizáció és a megkésetté váló konfliktusainál eredő gazdasági problémákat s akkor talán érdemes lenne ezekkel az előbb említett ügyekkel is foglalkozni. En ma úgy látom, hogy a gazdasági nyavalyák megoldásának a kulcsa nem a gazdaságban, hanem a társadalomban van. Társadalmunkban korábban célszerű intézmények túlélték önmagukat, és a társadalom levedleni készül ezeket a túlélt formákat. Az a bölcs kormányzat és bölcs politika, amelyik közreműködik ennek a műveletnek az elvégzésében, éppen azért, hogy kormányozható viszonyok között és ne indulatkitörés alapján menjen végbe a rendezés, a tisztázás.

Mert az iránt már senkiben nincs kétség, hogy erre a tisztázásra szükség van. Ezzel nem lekcisinyleni szeretném gazdasági problémáinkat, gondjainkat, hanem abból a szempontból szeretném megközelíteni, hogy itt társadalmi, ideológiai újragondolásra, és intézményi változásra van szükség ahhoz, hogy a gazdaság működési feltételein is javítani lehessen. Csak egyetlen nagyon lényeges ügyet hadd említsék ebben az összefüggésben. Hogy tudniillik ha a gazdasági növekedéshez szükség van a piacra, annak szabályozott működésére, akkor ennek milyen konzekvenciái vannak a szocialista együttélésre. Pl. ha egy cseréértéken alapuló racionális, gazdasági mozgásformát alakítunk ki, megvannak-e a politikai, kulturális és egyéb közösségi intézmények, amelyek segítik a valódi értékracionális feladatok megoldását, amelyek olyan együttműködési formákat alakítanak ki, hogy a piacnak ne értékromboló hatása legyen az emberi kapcsolatokra. Ez csak egyetlen probléma a sok közül, amelyben most vagy a közeli jövőben kell dönteni a kibontakozási program jegyében.

A gazdaságnál maradván még a legfőbb gondot abban látom, hogy nincs gazdájuk a társadalmi javaknak. Eddigi közfelfogásunk és gondolkodásunk a magántulajdon és az elvont, alany nélküli állami tulajdon közt vergődött és mivel éppen érteiknek alapján nem a magántulajdon restaurálása a célunk, ott maradtunk partravetve, mert a termelőerőket és a termelőeszközöket működtető akarat hiányzik a társadalmi kapcsolatokból. Ha tehát közgazdászok akarunk lenni az ország gazdasági gondjainak megoldásában, akkor ha valamikor, most politikai közgazdászoknak kell lennünk, de nem a szónak abban az értelmében, amelyik a politikát olyan fajta primátushoz juttatja, amely hatalmi ténykedéssel helyettesíti a piacot és a gazdasági törvényeket. Hanem olyan fajta primátushoz, amely kiszabadítja a gazdaságot a cselekvésképtelenségből és a gazdátlanlanság állapotából, újragondolva a tulajdont, vagyis az emberek és emberek közötti viszonyt.

Mi a haza ma? Addig jutottunk tehát, hogy egy történelmi előzményekhez kapcsolódó, abból hasznot is húzó mai társadalom közjogi és önkormányzati viszonyaiból kiindulva demokráciát, nyíltságot, nyilvánosságot és a gazdaság hatékony működéséhez megfelelő politikai környezetet kell teremtenünk, és hiszem, hogy tudunk teremteni. Ha ezeken az ügyeken ilyen módon gondolkodunk, akkor a politikában nem a hatalmi ambícióval megvert válságspekulánsoknak van helyük és szerepük, hanem a népi közreműködésnek és a társadalmi újragondolásnak, és ebből a szempontból a honismereti mozgalom azt hiszem, nagyon sokat tehet azzal, hogy tanulságként fölmutatja tragikus sorsunkat is, nemcsak a szabadságot hozó sorsfordulókat.

Az előbb említett alapkérdésekből kiindulva szeretnék az itt élő népek határainkon belüli együttéléséről is szólni. Mert ha mi úgy érezzük, úgy tudjuk, hogy feladatunk van a magyarság megtartásában, akkor másutt is joggal gondolják úgy, hogy nekik is joguk és feladatuk van nemzetük megtartásában. Ezért a kölcsönösség alapján gondolkodik a magyar nemzetiség, politika, de hazai nemzetiségi politikáját másokkal szembeni feltételek támasztása nélkül. A magyarországi nemzetiségek nem tiszok, a másutt élő magyarság és a magyarországi nemzetiségek sorsa nem függhet konjunkturális külpolitikai viszonyoktól. Ha ehhez tudjuk tartani magunkat, és általában a kisebbségről való gondolkodásban ezt a morális szintet alkotmányosan is és emberileg is tartani tudjuk, akkor természetesen erkölcsi alapunk is van a más országokban élő kisebbségek sorsába beleszólni, de megismétlem, itt nem követelhetünk viszonyosságot. Nem alku tárgya hazai politikánk ebben a tekintetben, és békés, tisztességes életet nyújtó kereteket csak az a Magyarország adhat, amely ezt elvileg egyszer és mindenkorra elrendezte magában.

A nemzetekről szóltam, most a nemzedékekről valamit. Nemzedéktársaim, meg a nálam idősebbek megbocsátják, ha a fiatalokról szeretnék valamit külön is szólni. Elvileg én a nemzedékek kapcsolatát is konfliktusosnak tartom, de az együttélés feltételének is. A jövő szempontjából sorsdöntő jelentőségű, hogy a fiatal nemzedék merre fordul. Ma ez a nemzedék okosabb, felkészültebb, szelesebb látókörű az én fiatal korom nemzedékénél, de kivár, várakozik és bizalom hiányában szenved. Kétszeresen is, mert bizalmatlanok vagyunk vele szemben, ő pedig bizalmatlan az egészszel szemben, amibe beleszippent és amiben részt kellene vállalnia.

Egyetlen igazán komoly attitűdje a kivárás, a várakozás, amelyben ha a demokrácia által nem nyílik cselekvési tér a számára akkor ez a kivárás rosszra fordítható aktivitássá is válhat. Hiszen az elmúlt 10—15 esztendőben felnőtt ebben az országban egy olyan nemzedék, amelynek már nincs személyes élménye, tapasztalata arról, hogy a szocializmus megoldja rendre problémáit, legfőljebb — ha a bizalom morzsái még megvannak — szüleinek, az előtte járó nemzedék tagjainak elhiszi, hogy így volt. A szocialista típusú berendezkedés szempontjából sem utolsó, sőt elsőrendű kérdés, hogy ez a nemzedék kap-e cselekvési lehetőséget, önbecsüléshez szükséges, teljesítményt igénylő feladatokat. Lám: már magam is paternalista módon beszélek, tehát helyesebben: tűzhet-e ki magának ilyen feladatokat vagy pedig a kivárás állapotában marad és súlyos bizalomhiánnyal küszködve elveszti a tájékozódóképességét. Pedig ha a „mi a haza ma?” kérdését vizsgáljuk, akkor elengedhetetlen azt is megvizsgálunk, hogy *kié lesz a haza?* Megismételtem, a fiatal nemzedéknek nem elsősorban magatartását, hanem helyzetét illetően van okunk aggodalomra és sürgető körülmények azt kívánják, hogy mielőbb kapjanak választ kérdéseikre.

Az együtélés és a politika kapcsolatáról, viszonyáról és az ország társadalmi-politikai fejlődésének lehetőségeiről szólva, a következőkben hadd beszéljék azokról a *sorskérdésekről*, amelyek ezt az országot az utóbbi évtizedekben foglalkoztatják. Ezek: a népesedési helyzet, az ország egészségügyi helyzete és az emberek morális züllése. Itt nem a megrovó és a népek leszólo pozícióból szeretném e problémákat megemlíteni, hanem a nemzet fennmaradása szempontjából. S akkor az első és igazi nagy kérdés az lehet, hogy érdemes-e, *érték-e magyarnak lenni?* Elintézhetném a választ azzal, hogy minden nemzet és nemzetiség létét értéknek tekintem, miért ne tartanám annak saját népem létét, a magyarságát? De az hogy én magyarnak érzem, magyarnak tartom magam, akkor érték igazán, ha ezt valaki választhatja, és nem kényszer, nem zsarnokság sorolja a nemzeti, vagy a nemzeten kívüli kategóriákba az embereket. Vagyis ha legalább akkora értéknek tartom mások választását, döntését egy más néphez vagy nemzethez való tartozást. Ez lehet integrációs szempont és a sorskérdések megoldásának is alappontja, mert ha ezt elvileg, és ebből a szempontból végiggondoltam, akkor nyugodtan állhatok a világ elé magyarsággal, nem szemlesütve, nem nacionalista bélyeget vagy egyéb megbélyegző jelzőt hordozva, hanem abban a tudatban, hogy a sokféle európai érték között az is érték, amit a magyar jelent. Mégpedig olyanfajta érték, amely nélkül Európa szegényebb lenne. Mondhatom másként: Európa vesztese lenne annak, ha a magyarság fölődná önmagát. Ebből az aspektusból nézve nem a kis népek megkésett nacionalizmusával, hanem egy újfajta nemzeti öntudattal, a szocializmus talaján is megélt, az is gazdagító nemzeti öntudattal tudunk részt venni közös ügyeinkben. Ha erre gondolok, akkor — visszakanyarodva sorsproblémáinkhoz — máris érthető az aggodalom, mert értékvédelem és értékmentés van abban, ha nem törődik bele, hogy a nemzet lélekszáma csökkenjen, ha nem törődik bele, hogy egészségtelen élet- és munkakörülmények között morzsolja fel magát egy nép, ha nem törődik bele abba, hogy erkölcsileg feladja önmagát, és — történelmi kategóriáinként és nem más népek megbélyegzéseként használom a kifejezést — ha nem törődik bele balkanizálódásába, a lecsúszásba. Vagyis az emberi kapcsolatok olyan fajta rendjét alakítja ki, amely ezt az értéket megőrzi, fenntartja Európa számára is, az emberiség számára is, és akkor az internacionalizálódásnak is megvan az előfeltétele. Vitázom azokkal, akik azt mondják, hogy az ilyen fajta gondolkodás a termelőerők nagyméretű internacionalizálódása közepette anakronisztikus. Biztos vagyok benne, hogy ilyen egy japán, egy dán, egy francia, vagy egy holland nem mondana. Mert érdekes módon a legfejlettebb termelők világában, a nagyon is internacionált gazdasági kapcsolatok világában derült ki, hogy ennek az internacionálénak csak azok lehetnek igazán résztvevői, akik nemzeti öntudatban és kultúrában megerősödvé tudják állni a versenyt.

Ezek azok az alapelvek, gondolatok, amelyek foglalkoztatnak, miközben Önök azt kérték tőlem, válaszoljak a kérdésre: *Mi a haza ma?* Vázlatosak, itt-ott talán elvontak, ám megengedhetem magamnak, hogy ilyen elvontságokról is beszéljek, azzal a feltételezéssel és azzal a biztos tudattal, hogy Önök jól ismerik történelmünket. A honismereti akadémiaának éppen az lesz a feladata, hogy megemésse, talán elbírálja, kritika alá vegye az általam elmondott gondolatokat, és hozzájáruljon a magyar sorskérdések, a „mi a haza ma?” kérdésének megoldásához.

Római kori részlet a belvárosi templomból (Hornyák László rajza)

175 éve született Perczel Miklós

A Perczel család általunk is ismert őse, Hans Perzl a XVI. század közepe táján került Magyarországra. A Hadbiztosságnál végzett szolgálataiért először címerhasználatra kapott adománylevelet, majd 1593-ban a korábbi címerhasználatot megerősítve Rudolf császár német birodalmi nemesség soraiba emelte.¹

Több mint 100 év múlva, 1697. május 27-én Perzl Hans dédunokája, immár Perczel Tamás (a családnév módosulása a magyarosabb kiejtés érdekében történhetett) magyar nemességet kapott, amit III. Károly 1717-ben megerősített és a korábbi medvés címer helyett az oroszlanos címer használatát engedélyezte.²

Perczel Tamás Veszprémben elismert személyiség, köztisztviselőként álló kereskedő volt, akit több alkalommal bírónak választottak. Fiai közül Perczel József Tolna megyébe került és komoly pályát futott be. 1727-ben találjuk először nyomát, hogy a vármegye szolgálatában állt. 1736-ban már a megyei önkormányzat vezetőjének választotta a vármegye nemessége. Ezt követően első alispáni funkciójában 17 éven át megerősítették.³ Két alkalommal választották követnek.

Ő a Perczel család bonyhádi ágának megalapítója. A családi birtok alapját az 1743-ban 45 000 forintért megvásárolt, báró Schilson-féle völgyeségi járásban fekvő birtokok jelentették. A nádori levél megszerzését követően 1745-ben e birtokokra Mária Teréziától donatios levelet kapott és szolgálatainak elismeréséül engedélyt maga és maradékai számára a Bonyhádi előnév használatára.⁴

A több mint tízezer holdas birtok a rendkívül nagy gyermeklétszám következtében néhány nemzedék alatt szétdarabolódott. Már József birtokát is hét fia között kellett felosztani. A lányok 5000–5000 forintot kaptak. A harmadik generáció birtokai már csak néhány száz holdra terjedtek. A kisnemesi családokhoz hasonlóan a Perczelek számára sem maradt más lehetőség, mint a vármegye szolgálatában vagy katonai, esetleg egyházi pályán keresni a boldogulást.

József unokája, Perczel Sándor hosszú ideig szolgált a hadseregben. Az osztrák–francia háborúk idején szerzett tucatnyi sebesülését követően leszerelt. Kajdóchy Erzsébettel kötött házasságából 19 gyermek született. Komoly erőfeszítést jelentett a család számára a fiatalok megfelelő szintű taníttatása.

A családnál nevelésközdött Vörösmarty Mihály, akinek feladata volt a három — szinte hasonló korú — ifjú, Sándor, Mór és Miklós nevelése. Vörösmarty nagy súlyt helyezett a fiúk hazafias érzületének formálására. Ebben kiváló támogatóra talált az apában. A fontos történelmi emlékhelyeinkre (Mohács, Siklós, Szigetvár stb.) vezetett közös kirándulások maradandó élményt jelentettek az ifjaknak.

Perczel Miklós Perczel Sándor és Kajdóchy Erzsébet 8. gyermekeként, 1812. december 15-én született Bonyhádon. A család közigazgatási pályára szánta. A fővárosban kezdetben bölcsészetet majd jogot tanult. Fiatalon bekapcsolódott a fővárosi ifjúsági mozgalmaiba. 1832-ben Baranya vármegye aljegyzőjének választotta, majd szolgabírói megbízatást kapott. Rövid működés után azonban lemondott hivataláról.⁵

Tolna megyében a Perczelek a reformkor időszakában a radikális reformerek közé tartoztak. Amikor az ellenzékiek a vármegyeházat megostromolva a pecsovicsoknak nevezett kormánypártiakat szétkergették, a rend helyreállítására leküldött kormánybiztos a főkolompások között jelölte meg a Perczel testvéreket. Az ellenzéki akció sikerrel járt, mert a pozsonyi országgyűlésről a megye kormánypárti követeit visszahívta.⁶ 1841-ben a Perczelek elleni eljárást is megszüntették.

A dél-dunántúli haladó szellemű nemesség soraiban mindig ott találjuk Miklóst, bár szerényebb természete miatt nem óhajtott állandóan az előtérben állni, mint bátyja, Mór. Aktív szervezője volt a Dél-Dunántúli védegyeleti mozgalmnak. 1847. október 11-én a Baranya vármegyei követválasztó közgyűlésen felszólalásával nagy sikert aratott.⁷

¹Tolna Megyei Levéltár Perczel család iratai (Továbbiakban: TML P. cs. I./1.)

²Uo.

³TML Közgyűlési jegyzőkönyvek 1727., 1736. stb. . . .

⁴TML P. cs. I./1.

⁵TML P. cs. II./79.

⁶TML Közgyűlési jegyzőkönyvek 1839.

⁷Baranya Megyei Levéltár Közgyűlési jegyzőkönyvek 1847. okt. 11.

A felgyorsult események időszakában egyre gyakrabban tűnt fel a megyében. 1848. március 19-én Pécs város tanácsa tiszteletbeli polgárnak választotta. Ugyanezen a napon a mai Széchenyi téren álló Szentháromság szobor előtt lelkesítő beszédet mondott az összegyűlt tömeg előtt. Beszédének fő témája a közhatalmítás volt. A vármegyei közgyűlés e napon határozta el követek hazarendelését. Úgy vélték, hogy az új követek — Majthényi József és Perczel Miklós — a megváltozott körülmények között eredményesebben tudnak eleget tenni a követi utasításoknak. Országgyűlési szereplésükre azonban már nem került sor.

Miklós 1848 májusában már ismét Tolna megyében tevékenykedett, a vármegyei közgyűlés állandó tagjának választotta. Május 8-án „Honfiak!” című röplapjával fordult a vármegye lakosaihoz. Ebben a magyar szabadság megvédésére, szabadcsapatok felállítására szólította fel honfitársait. Nem engedhető meg — írta —, hogy Bécs a nemzetiségi mozgalmak szításával, testvérharcra feldarabolja és rabigában tartsa az országot.⁸

Az első népképviselői országgyűlés jelöltjei között Perczel Miklós Tolna és Baranya megyében egyaránt szerepelt. Kölesden a nyilvános voksolás 1848. május 23-án történt. A hivatalos jegyzőkönyvben neve mellett 810 aláírás szerepel. A másik jelölt Zsivora György neve alatt 655 található. A választási jegyzőkönyv egyúttal megbízólevélként is funkcionált.⁹ Az országgyűlési iratok szerint Baranya megyében a pécsvárad választókerületben szintén megválasztották. Ezek alapján megválasztották a kettő közötti választásra.¹⁰

Miklós a népképviselői országgyűlés munkájában csapatszervezői, majd csapatparancsnoki teendői miatt nem tudott részt venni. 1848. június 8-án ugyanis István nádor a megye javaslatára — hadügyminiszteri előterjesztéssel — a Tolna megyei nemzetőrség parancsnokának nevezte ki, őrnagyi rendfokozattal.¹¹ A vármegye ugyanekkor megbízta a megajánlott 2000 nemzetőr felszerelésével, a csapat megszerzésével. Nem volt könnyű feladata, mert mindössze 500 darab szuronyos és közönséges puska állt a vármegye rendelkezésére, így többségük fegyverzet a dzsida és a nyeles kasza lett. A 8 századnyi (2 zászlóalj) egységet Bácskába szállították a szerbek elleni harcokhoz. Miklós — jószándékúan, de mint később kiderült, nem éppen szerencsésen — a parancsnokságot átengedte Forster Antal alezredesnek, aki korábban a császári hadseregben katonáskodott. Ő maga melegekedett a helyetteséggel. A nemzetőrök nem sokra becsülő Forster hivatásos katonákat is próbára tevő menetkövetelményével, rossz időben, kifáradt, alig felszerelt, tapasztalat nélküli csapatokkal megkísérelt támadása csúfos kudarccal végződött, hiszen Ókérnél a nemzetőrök a szerbek első ágyúlövésére szétfutottak. Ezt követően a csapatok többsége szétszéledt. A szembajára hivatkozó Forster megelégedve a hadi dicsőséget maga is hazatért. Miklós néhány száz harcossal maradt a táborban. Majd Tolna megye kiegészítette csapatait, s ezekkel szeptember 18-án már Szekesfehérváron tartózkodott.

Jelentős szerepe volt abban, hogy Mórral együtt kikényszerítették Móga János főparancsnoktól a Jellasics elleni csata vállalását. Móga gúnyosan kérdezte a harcot szorgalmazó Miklóstól: „Mi lesz, ha csapatai az első ágyúlövésre megfutnak?” Miklós hasonló élel választott: „Még mindig jobb, ha az első ágyúlövésre, mintha anélkül”. A tábornok az ókéri futásra, Miklós válasza pedig a visszavonulató, csatát vállalni nem merő tábornokra utalt.

Az 1180 fős tolnai nemzetőrszászlóalj jelentős érdemeket szerzett a csatában. Kitüntette magát Miklós testvére, Sándor is, aki századosként vett részt a harcokban. A pákozdi győzelem után Móga levelet küldött Perczel Mórnak (történelmi érdekesség, hogy a levelet a tábornok parancsoltírtja, másként *nyargonca*, gróf Andrassy Gyula, később a Monarchia külügyminisztere vitte): „Gratulálók önnek Ezredes úr, győztünk és a nap érdeme az Ön fivéréé és a tolnai nemzetőrgárdáé.”¹²

Miklós miután átvette a 48. szabolcsi zászlóalj irányítását, részt vett a móri ütközetben. A háromszoros túlerővel azonban nem bírtak a Perczel Mór által vezérelt seregek. Miklós személyes bátorságával és körültekintő parancsnoklással oly mértékben elnyerte a frissen átvett zászlóalj állományának elismerését, hogy azok — a vereség ellenére — egy bizonyítványt állítottak ki hősiességéről.¹³ 1849. január 4-én már Mészáros Lázár hadtesténél teljesített szolgálatot, féldandár-parancsnokként vett részt a kassai harcokban.

Később Mór parancsnoksága alatt sikerrel harcolt Ottinger ellen a szolnoki és ceglédi ütközetben. Amikor a kormány Dembinszky Henriket nevezte ki fővezérré — szolidaritást vállalva a fővezérségre aspiráló Mórral —, leköszönt tiszteről. Visszavonulása azonban nem tartott sokáig. A kormány kis érdemkereszttel tüntette ki, a hadügyminiszter pedig április elsejei hatállyal alezredesnek nevezte ki.¹⁴ Mészáros Lázár április 12-i levelében azt írta, hogy „... az alsó táborokban tanúsított vitézsége, dandárnoki ügyessége s éberléte némi jutalmául” történt a kinevezés.¹⁵

Április 17-én Mór, aki a déli területek főparancsnoki teendőit látta el ekkor, Miklóst a kulcsfontosságú péterváradit erőd parancsnokának nevezte ki.¹⁶ Egyik korábbi tisztására, Deéssy Gerő százados, április 13-án Aradról levelet írt Miklósnak: Olvastam, hogy Péterváradot, a magyar Gibraltárt, mint alezredes örözd ... hiszem, hogy annak romjait és csak testeden át fogja a Camarilla magáénak mondani.¹⁷ A megújuló ellenséges támadásoknak sikerrel állt ellen az ország egyik legjelentősebb erődítménye.

⁸TML P. cs. II./79.

⁹OL. N. 70. Diaeta anni 1848—1849. Fasc. 2. A. № 34. a.

¹⁰OL. N. 70. Diaeta anni 1848—1849. Fasc. 3. B. № 2.

¹¹TML P. cs. iratai II./79. 4./a.

¹²TML P. cs. iratai II./79. másolat.

¹³TML P. cs. iratai II./79. 4. (Eredeti).

¹⁴Közlöny, 1849. ápr. 7., 73. szám.

¹⁵TML P. cs. iratai II./79.

¹⁶TML P. cs. iratai II./79-ből Mór nyílt parancsa aláírással és pecséttel. Ezt követően a 3., 4. oldalon részletes utasítással látta el Miklóst, meghatározva az időszerű teendőket.

¹⁷TML P. cs. iratai II./79. E levélből kiderül, hogy Deéssy megúnya az aradi télenséget azért fordult Miklóshoz, hogy vegye maga mellé.

A Sándor-féle ház, Perczel Miklós szülőháza

Július 1-én újabb megbízást kapott, ezredesként az aradi vár parancsnoka lett. Intrikák következtében összeütközésbe került a félretájékoztató hadtestparancsnokkal, Damjanich-csal, aki bezáratta, de az ügyből nem lett haditörvényszéki eljárás, mert Miklós vétlensége kiderült. Kiszabadulása után Mórral együtt részt vett a szerencsétlen kimenetelű temesvári csatában. Mivel Görgeiben korábban sem bízott, sokadmagával török földre menekült.

1850. január 1-én a 3. cs. kir. Főhadparancsnokság edictalis idézést adott ki ellene. 1851. szeptember 21-én Pesten az Újépület udvarán „in effigie” (képletesen) felakasztották. Neve az elítélt foglyok névsorában az 1637. sorszám alatt szerepel.

Miklós emigráns társaival Törökország európai, majd ázsiai részében kapott helyet. Kitáhiába sikerült kihozatnia feleségét, Latonovits Herminát. Kétéves török tartózkodást követően megkapta az amerikai útlevelet. A népes magyar csoport 1851. szeptember 24-én indult el az új világ felé a Mississippi nevű fregattal, és november 10-én horgonyzott le New York kikötőjében. Az emigránsokat tisztelettel fogadták és a Broadway-n levő Irving House szállóban helyezték el.¹⁸

Útjuk ezután a Connecticut államban fekvő New Haven városkába vezetett. 1859. december 19-től a magyarokat segélyező New York-i egyet titkárnak kérték fel, e tevékenységéért havi javadalmazást ígértek, de már a következő hónapban kiderült, hogy a Stanford által kezdeményezett együletet nem tudják fenntartani. Az ingyenes ellátás megszűntével az emigránsok gondjai szaporodtak. 1852-ben Miklós feleségével a Globe House nevű szálloda parányi udvari szobájába költözött.¹⁹ 1852 februárjában kapta első honoráriumát egy Kitáhiáról és ottani életükről szóló francia nyelvű cikkéért. Ez a 25 dollár volt élete első keresménye. Korábban adományokon kívül csak felesége, Mina horgolásából jutottak némi pénzhez.

Megismerkedtek Henry Ward Beecher lelkésszel, aki miként atyja is a kor nagyhatású presbiteriánus hitszónoka volt. Februárban erős unszolására hozzáköltöznek Brooklynba. Miklósnak áprilisban a lelkész támogatásával sikerült német nyelvtanfolyamot szerveznie, havi jövedelmük így 60 dollár lett. Vendéglátójuk nővére, Beecher Stowe ekkor jelentette meg óriási sikert arató regényét, a Tamás bátya kunyhóját. Miklós naplójában a regény sikeréről megjegyzi, hogy egyetlen hét alatt 20 000 példányra kelt el.

Miklós nem kívánt visszaélni a vendégszeretettel, továbbá hogy a mindig jelenlevő hontalanság érzését csökkentse, 1852 szeptemberében a Iowa államban fekvő Devenportba költözött és egy kis házat vásárolt. Holdanként 86 centért megvett egy teljesen műveletlen területet, hogy ott farmot létesítsen. Átmenetileg megpróbálkozott a kereskedéssel is, de be kellett látnia, hogy semmi érzelme sincs a gyöngy- és üvegkereskedelemben. Devenportban Fejérváryékkal együtt hozzákezdett a farmerkedéshez. Mivel azonban pénze alig volt, cselédet nem fogadhatott. A munka nehéz és főleg sokat gyengélkedő feleségének megerőltető volt.

Hároméves amerikai tartózkodás után, a krími háború reménye visszahozta Európába. Eladta a farmot és feleségével átköltöztek Jersey szigetére. Öt évig éltek együtt bátyjával és családjával. Itt ismerkedett meg az önként vállalt száműzetésben élő Victor Hugóval.

A magyar ügy előmozdításának reményében utaztak a Perczel testvérek 1859-ben Genuába, felajánlva életüket, tudásukat. A magyar emigrációt ütokártyaként használó III. Napoleon 1 millió frankot adott az

¹⁸ Az emigránsok amerikai fogadtatásáról, Kossuth útjáról sokan és sokféle hangnemben írtak. E dolgozatunknak nem volt célja e kérdéskör részletezése.

¹⁹ A továbbiakban fokozottan támaszkodtunk Perczel Miklós emigrációs naplójára, amelynek kézírata a TML őrizetében található. P. cs. II/79.

emigráció vezetőinek. A pénzből Miklós 2000 frankkal részesült. A solferinói győzelmet követő villafrancai béke azonban megmutatta, hogy a magyarok csupán eszközök voltak a napóleoni politika kellékárában. Miklós feleségével együtt reményvesztetten és kiábrándultan mondott ismét búcsút Európának. Visszatérve Amerikába egy 80 holdas farmot vásárolt és tovább farmerkodott.

1861. szeptember 1-én Samuel J. Kirkwood, Iowa állam kormányzója és főparancsnoka felkérte a 10. gyalogezred megszervezésének befejezésére és a parancsnoki teendőik ellátására. Perczel Miklós ezred szeptember 4-én a kormányzó, Elias Sells államtitkár, N. B. Baker hadsegéd és a helyi szokásoknak megfelelően R. Charles Homes közjegyző jelenlétében letette az esküt. Az esküokmány egyben kinevezési okmány is, amelyen az állam nagypécsettje és a közjegyzői hitelesítő pecsét is szerepel.²⁰

Miként 13 évvel korábban, amikor a nemzetőrséget szervezte, hasonló gondokkal találkozott. A farmerifjaktól álló lelkes, de kezdetben nem kellőképpen felszerelt ezred Grant tábornok vezérlete alá került. Számos csatában vettek részt, Perczel víztésztét, dandárparancsnokként vezetői képességet bajtársai is elismerték. Több kitüntetésben részesült. A wicksburgi mocsaraknál a malária és skorbut szinte mindennapos betegség volt, négy hónapig tartott mire felépült itt szerzett betegségéből. Ezt követően Scherman tábornok vezénylete alatt harcolt dandárjával. Küszöbön állt tábornoki előléptetése, de újabb megbetegedése miatt 1864-ben végleg le kellett mondania a további katonai szolgálatról. Feleségével együtt New Yorkba költözött és magyar borokkal kezdett kereskedni.

A kiegyezést követően azonnal visszatért hazájába. Miklós nem élt az álmok világában, a föld túlsó oldalán is saját bőrén érezte, nem az illúziók szülik a szabadságot. A 18 évi hontalanság meggyőzte — hiszen a kilátások szinte mindvégig borúsak voltak — arról, politikai életünk megváltoztatásához, előrelépésünkhöz elsősorban magunkban bízhatunk. Mint naplójában írta: „emelt fővel térünk vissza, senki kegyelméből, hanem elévülhetetlen jogunk alapján foglaltuk el helyeinket, szabad polgárai a szabad hazának.”²¹

Hazatérésének napján már arról olvasható, hogy egy Baranya megyei választókörület felajánlotta számára a jelöltséget. A szalantai kerületben azonban nem őt, hanem Simonyi Ernőt választották képviselőnek. Ekkor váratlan fordulattal 1868. május 26-án a király megbízta Baranya vármegye főispáni teendőinek ellátásával. Hivatalába június 15-én iktatták be. Az ellenzék nehezen emésztette meg kinevezését. A Baranya és Pécs című ellenzéki lap 1868. szeptember 18-án megjelent mutatványszámában közölte Perczel Miklós 1867 októberében a választókhoz eljuttatott levelét, amelyben politikai nézeteit kifejtette. Ezen hitvallás — értékeli a lap — ma megfelel a 48-as nemzeti párt álláspontjának. Ha akkor megválasztották volna képviselőnek, a szélsőbalon kellene ma lennie, ehelyett alig 8 hónappal a választásokat követően, akkori alapelveitől eltérő programú kormánypárttal szövetkezett amikor elfogadta a kormány javaslatán alapuló, király által aláírt főispáni kinevezést.

Nem kétséges, hogy az új főispán kormány- és elvhűségét egyaránt megkérdőjelező cikk nem könnyítette meg Perczel Miklós tevékenységét Baranyában. Az viszont tény, hogy csaknem húsz esztendőig töltötte be megbízatását az egymást követő kormányok megalégedésére. A funkciójából is adódó kötelező jellegű szereplése mellett jelentős közéleti aktivitás jellemezte. Küldötként vett részt és felszólalt a katolikus kongresszuson. Számos egyesület és egyeslet tiszteletbeli tagnak választotta. Ő volt pl. a Baranya megyei Hadastyánok Egylete közgyűlésének védnöke, a Dunántúli Közművelődési Egyesület,²² és a Baranya megyei Gazdaság Egyesület elnöke.²³

1875. február 15-től megbízást kapott Pécs szabad királyi város főispáni teendőinek ellátására is.²⁴ 1887. április 10-én, kérésére (ekkor 75 éves), a király felmentette főispáni funkcióiból. Erdemeinek elismeréséül díjmentesen megkapta a Szent István rend kiskeresztjét.²⁵ Ugyanez év április 25-én Pécs város közgyűlése tiszteletének jeléül a város díszpolgárának választotta.²⁶ Pécs német nyelvű lapja, a Fünfkirchen Zeitung 1887. május 1-i számában arról adott hírt, hogy öfélésege Perczel Miklóst élethossziglani főrenddé nevezte ki. Pár héttel később Pécs választókörzetsége egyhangúlag pártonkívüli programmal fellépő képviselőjének választotta.²⁷

Előrehaladott kora miatt egyre több funkciójáról mondott le. 1892-ben tartott képviselői végbeszámolójában jelezte, hogy az új ciklus választási küzdelmeiben már nem kíván indulni. Új lakóhelyén, Baján a törvényhatósági bizottságban átmenetileg részt vett a közügyek intézésében, de 1896 decemberében erről is lemondott. Ez alkalommal a város „nagybecsű és közhasznú tevékenységéért a leghálásabb köszönetét és elismerését nyilvánította”.²⁸

Kossuth halálakor nem tudta megállni, hogy ne mondja el gondolatait a valós képhez. Perczelek és Kossuth kapcsolata soha nem volt felhőtlen, így valószínűleg megállapításai sem tekinthetők minden tekintetben tárgyilagosnak. Nyílt levélben fogalmazta meg véleményét, a Kossuth körül kialakult kultuszról, személyének túlzott dicsőítéséről, az emigráció tevékenységének meghamisításáról. Ismerve Mór kiegyezés utáni körútját, hasonló jellegű beszédének hatását, számolt a népszerűtlenséggel, amit e levél válthat ki. A teljes fényében ragyogó Kossuth-kultusznak azonban levele nem sokat árthatott.

²⁰TML P. cs. iratai II./79./5. 24 többségében eredeti okirat 1., 2. darabja.

²¹TML P. cs. iratai II./79./6.

²²Függetlenség, 1886. március 25.

²³Gazdasági Néplap, 1887. július 11.

²⁴Fünfkirchner Zeitung, 1875. február 18.

²⁵Pesti Hírlap, 1887. április 15. A kinevezési okiratot lásd TML P. cs. iratai II./79./1.

²⁶TML P. cs. iratai II./79.

²⁷Pesti Hírlap, 1887. jún. 19.

²⁸TML P. cs. iratai II./79./1.

Perczel Miklós képe az 1880-as évekből

N O S
 M A R I A
 T H E R E S I A
 DEI Gratia Regina Hun-
 garia, Bohemia, Dalmati-
 Croatia ac Slavonia, Archi-
 Dux Austria, Dux Burgundi, Bra-
 bantia, Styria, Carinthia, et Car-
 niolia, Comes Habsburgi, Flandria
 Tyrolis, et Goritia, Nupta Dux Lotha-
 ringia, ac Barri, Marchionis Hetru-
 ria etc. Maria Theresia, Imperatrix
 tenore prefati

Mária Terézia 1745-ös donatios levele, melyben a Bonyhádi előnév használatát is engedélyezi

1900-ban 88 évesen már nem vállalta az elutazást a Vörösmarty-centenáriumra. A családot Perczel Dezső, a millenniumi időszak belügyminisztere képviselte. Miklós a szervezőbizottságnak írt nyílt levélben emlékezett meg a költőről. Sorait 1900. november 25-én a Bajai Közlöny és a Bajai Hírlap az első oldalon közölte. Írása fényes bizonyítékai annak, hogy egy emberöltő távlata sem halványította el ifjonti emlékét, nem hagyta kihűlni a tanítvány rajongó szeretetét mestere iránt: „Vörösmarty, mint tanító, módszeres volt pedantéria nélkül, szigorú, nyersesség nélkül. Soha egy durva, illetlen szó nem szállott el ajkairól, soha egy ujjal nem érintett bennünket. Nem könyvből tanult esztétikát, vele született az, valamint költővé is nem lett, hanem született. Haza és nemzet volt vezércsillaga egész életén át, múzsája a költőnek, irányítóje a nevelőnek. Felhasznál mindent alkalmat, még a játékaikat is, hogy ifjú szíveinket fogékonyá tegye, elsősorban minden iránt, ami hazafias és magyar, minden iránt, ami nemes, szép és jó. Ő véste kiiríthatatlan betűkkel lelkünkbe a humanitás, a kötelességtudás, a szabadság és önzetlen hazafiság szent érzelmeit. És midőn így felvértezve léptünk a közéletbe az ő szelleme kalauzolt utainkon.”

1901. szeptember 30-án még egyszer sorompóba állt az agg politikus, amikor az általa mindvégig elfogadott és támogatott kiegyezés szellemében beszédet mondott a Szabadelvű Párt bajai választási nagygyűlésén.

A reformkortól a századfordulóig ívelő munkáséletet, hetven évet felölölő, szüntelen megújuló közéleti tevékenység végén 92 esztendősen hunyt el Baján, 1904-ben.

Dr. Dobos Gyula

A Soroksári út története

Budapest IX. és XX. kerületét — a Ferencvárost, valamint Pesterzsébetet és Soroksárt — észak—déli irányban, a Dunával párhuzamosan átszeli a Boráros tértől kiinduló E5-ös főút, egyike legforgalmasabb útvonalainknak. Ma Soroksári, Helsinki és Marx Károly út néven emlegetjük. Nemcsak jelentős hazai, hanem tekintélyes nemzetközi forgalom is bonyolódik le rajta. Soroksár területén, a Gyáli-pataknál kettéválik: a keleti ága (5-ös) a Marx Károly út egyenes folytatásaként Ócsán, Kecskeméten át Szeged felé, a nyugati (51-es) ága, a Haraszi út pedig Dunaharaszti, Kiskunlacháza, Kalocsán keresztül, többnyire a Duna mentén Baja, illetve Belgrád irányába tart. Gépkocsival, busszal utazva vagy gyalogosan járva rajta aligha gondolunk arra, hogy ez az út legalább két évezrede, de talán még régebbi idő óta elevenen lüktető érként kapcsolja be a vidéket ország-világ vérkeringésébe.

A pesti—szegedi út, amely a III. században a contraquincumi római táborból (Március 15-e tér) délkelet felé vezetett, már a római úthálózatnak is fontos vonala volt.¹ A Haraszi felé vezető út jobb oldalán, a későbbi Soroksár és Dunaharaszti között pedig a pannóniai erőd, Campona (Nagytétény) védelmében római tábor és őrtorony vigyázta a barbár szarmaták mozgását.²

A római utak túlélték a népvándorlás viharait, így az Alföldön átvezető út is, amely a honfoglalás korában, majd a középkorban sem vesztett jelentőségéből. A hadak útjából a kialakuló gazdasági élet nélkülözhetetlen eszköze lett. A kereskedelmi forgalom a pesti rév felé irányult, mivel ez volt Vác és Belgrád között — Péterváradon kívül — az egyetlen biztonságos átkelőhely a Dunán; erre tartottak az árval megrakott szekerek, a posták, az utazók, majd idővel a delizsánszok is. A régészeti leletek tanúsága szerint végig a Duna mentén és átlosán a Tisza felé kereskedelmi utak haladtak a X—XI. században, amelyeknek nemzetközi forgalma Bizáncból a Keleti-tengerig terjedt.³ Az oklevelek a leghasználatosabbat budai nagyút, Pest felé vezető nagyút, Szegedre vezető út vagy egyszerűen nagyút (via magna — 1264, 1332, 1389, 1411, 1449) névvel jelölték.⁴ Ezen érkezett évszázadokon át a só Erdélyből, s ezen haladtak a pesti rév felé a kalmárok keleti árval megrakott — olykor 15—20 lóval vontatott — súlyos szekerei.⁵ Elágazásait az itt élő nép valószínűleg évszázadok óta Haraszi, illetve Ócsai útnak nevezte a mellettük fekvő Árpád-kori falvakról.

Már a középkorban sem lakatlan tájon keresztül vitt az út Pest felé, kerületünk területén Haraszi után egymást érték a kicsiny települések: Kerekegyház, Szentdienes a római őrtorony maradványaira épült gótikus templomával, Soroksár, Gubacs, s csatlakozott hozzájuk Szentersébetfalva (ahogy rövidebben nevezték: Szentfalva), amely a Boráros tér déli környékén feküdt. Csupa Árpád-kori, méghozzá templomos helység, részben királyi birtok.⁶

A XIII. századtól az ország közepének (medium regni) számító Buda és Pest, valamint a királyi udvar közelsége mozgalmassá tette ezeknek a falvaknak az életét, növelte a nagyút helyi forgalmát. A XV. században már a külföldiek is megcsodálták a gazdag pesti állatvásárokat, amelyek messze földről vonzották a kereskedőket és a parasztokat, akik állataikat hajtották fel, terményeiket hozták puttonyban vagy lovon. Útszakaszunk középkori forgalmát, a környék és a főváros kapcsolatát jól elképzelhetjük Zolnay László leírása alapján: „Ha megnézzük a Budát, Pestet 15—20 kilométeres sugárban körülvevő területet, körzönk sorra átmetszi azokat a falvakat, amelyekben a főváros határától számítot első lóváltó, más szóval postaállomások voltak. A középkor gyakorlatában ez azt jelentette, hogy ez az a piacörzet, amelynek falvaiból hajnalban szekérral indul, és árúját a főváros piacaira szállítja a vásároló parasztember. Ott hőven jut és marad ideje a vásárolásra. Majd pedig még aznap visszaindul, s estére már otthon tér nyugovóra.”⁷

A nemesek a XIII. századtól a megyei közgyűléseket látogatták Szentfalván, hivatalos ügyeik intézésére Pestre vagy Budára mentek, esetleg az óbudai hiteles helyet keresték fel. A jobbágyok fuvarozásai és egyéb köteles teendői földesuruk szolgálatában szintén szükségessé tették az utazgatást, amely nem volt veszélytelen

¹ Tompa Ferenc—Alföldy András—Nagy Lajos: Budapest az ókorban. Bp., 1942. 138. old.

² Marsili, Aloisius Ferd.: Danubius Pannonico-Mysicus. Amsterdam, 1726. Tom. II. 5. old.

³ László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Bp., 1944. 119—120. old.

⁴ Magna via quae vadit de Buda in Zeged”. Bárfai Szabó László: Pest megye történetének okleveles emlékei. 1002—1599. Bp., 1938. 101., 196., 472. old. — Makkai László: Pest megye története 1848-ig. Bp., 1958. 86. old.

⁵ Antalfy Gyula: A honi utazás története. Bp., 1943. 10., 12., 15. old.

⁶ Dr. Papp Géza: Dél-Pest és környéke a középkorban. Pesterzsébeti múzeumi füzetek, 2. 1983. 17., 8., 14., 12. old.

⁷ Zolnay László: Az elátkozott Buda — Buda aranykora. Bp., 1982. 170. old.

a XIV. században megszorodott hatalmaskodások miatt. A postával lovas futárok jártak. Noha a földesurakra hárult a birtokokon áthaladó utak karbantartása, valójában nem sokat törődtek velük. Az Anjouk uralkodása idején kezdtek gondot fordítani a Duna—Tisza-közének a kereskedelmet és a postát szolgáló útjaira. Kialakultak az állandó lóváltó állomások.⁸

A XVI. század történelmi eseményei tökéletesen felborították a Pesttől délre eső táj virágzó életét. Már a mohácsi vérszét követő két évtized nemet—török csatározásai során sok kis település lakossága elpusztult, rabszjára került vagy elmenekült; földje, amit senki sem művelt, futóhomokos, mocsaras pusztasággá vált. A török hódoltság 150 esztendeje alatt az állandósult hadiállapot, az örökös katonai portyázások okozta zaklatottság betetőzte a bajt. A nagyút közelsége valószínűleg csakúgy siettette az elnéptelenedést, mint Pest hányatot sorsa, gazdasági jelentőségének gyors hanyatlása. Evlia Cselebi, „a török világutazó” megemlékezik „Pest várának” kapuiról, két oldalt vastag kövel kövezett, igen széles főútjairól.⁹ A Pestről kivezető, ősi utak csakugyan megmaradtak, forgalmuk sem hiányzott, azonban amúgy is gyatra állapotuk és a közbiztonság teljesen megromlott az elvadult tájon, ahol még a török jószágja sem volt biztonságban: „... az katona világ miatt ... a marhákat akasztófánál kívül (vagyis Pest határán túl) nem merte hajtani.”¹⁰

Lassanként elmosódtak a faluhatárok — Pest határa is —, füves pusztává vált a korábban megművelt terület, ahol ki-ki arra vette útját, amerre jobbnak látta. A gubacsi rétet a Duna partján — egyebek mellett — a törökök kaszálták, és tiltották a barmok legeltetését is, egyébként azonban a legelőket szabadon járták Pest és a távolabbi, megmaradt falvak (Dunaharaszti, Alsónémedi, Ócsa) lakosainak jószágai.¹¹ Ez volt a helyzet a török uralom megszűnése utáni évtizedekben is, amikor a felszabadító háborúk viszontagságai, a törökök, a tatárok, majd utóbb a császáriak elviselhetetlen zaklatásai elől elmenekült — amúgy is gyér — lakosság csak igen lassan szivárgott vissza helyére, s ritka volt még a jövevények letelepülése is.¹² 1695 és 1738 között többször ismételt határjárások és számos tanúvallomás alapján próbálták helyreállítani az egykori rendet. A legmegbízhatóbb tájékoztató a szegedi nagyút nyújtotta; melléje 1738-ban, Pest és a Grassalkovich-birtok határának végleges kijelölésekor testes, henger alakú követ helyeztek egyik oldalán „Pest”, a másikon „Gubacs 1738” felírással.¹³ Már az 1700-as években és a Pest megyei sommás táblázatok adatai szerint még 1846-ban is mindössze egy ház, az ún. gubacsi határcsárda állt itt, a soroksári országút mentén. Ide „a némedi, ócsai juhászok a borital kedvéért igen föl szoktak volt járni a Duna horgassa felé és a mezőt el éltek” — hangzik 1736-ban, a határkiigazítási per tanúvallomásainak egyikében.¹⁴

Biztonságos közlekedésről Buda felszabadulása után még hosszú ideig nem lehetett szó; kóborló szegénylegények, bujdosó kurucok, közönséges útonállók tartották rettegésben a békés utasokat, kihalználva a kihalt vidék törvényenkülvilágát. Még 1737-ben is jól emlékeztek a környék pásztorai, hogy „a török világ után” — talán éppen elretentésül — Pest határártól nem messze, Gubacson, a Soroksári út mellett állt „a régi akasztófa”. (Belitzky szerint a HÉV pesterzsébeti állomása helyén lehetett.)¹⁵

A Rákóczi-szabadságharc idejében, az 1703 utáni évek során Pest megye a kuruc—labanc harcok frontvonalába kerülve tovább pusztult. Különösen a labanc kézen levő Pest közvetlen környéke szenvedte meg az évekig tartó ostromállapotot. „Egyik nap az kuruc csap be Pest alá, másnap a rác és a német lovasság út ki a kurucságra, de inkább a falvakra, mert a cél inkább a kizsákmányolás. Míg el nem fogyott az állat erről a boldogtalan vidékről ...”¹⁶ Ilyen körülmények között a postautak jó karbantartásával — II. Rákóczi Ferenc intézkedéseinek végrehajtásával — nemigen gondolhattak sem a megye, sem a községek, amikor a tájon elhagyott vagy alig tengődő falvak, kiterjedt puszták sorakoztak szinte megszakítás nélkül Kecskeméttől Pestig.

A nagyút XVIII. századi siralmas állapotára leveleknek, útinaplóknak a magyarországi országutakról panaszok leírásaiból és a helybeliek tudósításaiból egyaránt következtethetünk. „Az út Budától Ócsáig két postaállomás, négy mérföld: göröngyös és nagyon homokos. Már a megtett első fél mérföld után egyhangú, sivár pusztá.” „A tájon nagy sarak voltanak”, amelyek csak forró nyarakon száradtak fel teljesen.¹⁷ Az időjárás viszontagságaitól függően többnyire égig érő por, futóhomok — az előző két évszázadban erdőitől megfosztott és parlagon maradt, pusztasággá süllyedt terület bosszúja — vagy kerékmarasztaló sár, gödrök és kátyúk jellemezték útjainkat; vonalukat csak a sűrű székérnyomok, esetleg a magasabba hányt, árkok közt húzó földtöltés jelezte. Karbantartásuk a vármegyére hárult, természetesen ingyenes jobbágmunka igénybevételével. „... a parasztok a vármegyei hajdúk felügyelete mellett javították őket” — figyelte meg Richard Bright angol utazó 1814-ben.¹⁸

Az útviszonyok egy század leforgása alatt, a helytartótanács felügyeletében sem javultak.¹⁹ A kövezett utak

⁸ Dr. Hennyey Vilmos: A magyar posta története. A magyar posta monográfiája. Bp., 1939. 23. old.

⁹ Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660—1664. Bp., 1985. 296. old.

¹⁰ Belitzky János: Száz év a pesti határ életéből. 1663 tájától 1756 tájáig. Tanulmányok Budapest múltjából IV. Bp., 1936. 116. old.

¹¹ Belitzky: i. m. 114. old.

¹² Kosáry Domokos: Pest megye a kuruc korban. Pest megye múltjából. Tanulmányok. Bp., 1965. Táblázatok a kecskeméti járás lakott helyeiről és portaszámairól 1647 és 1695 között. I., II., III. táblázat.

¹³ Belitzky: i. m. A tanúvallomások és határjárások részletes ismertetése a fővárosi Levéltár iratai alapján. — Pestszenterzsébet, Kispeszt és környéke. Magyar városok monográfiája XV. III. Bp., 1936. 37. old. — Belitzky: i. m. 111. old.

¹⁴ Lakatos Ernő: Budapest környék 1848-ban. Tanulmányok Budapest múltjából XII. Bp., 1957. 314. old. — Belitzky: i. m. 138. old.

¹⁵ Belitzky: i. m. 116—117. old.

¹⁶ Esze Tamás: Kuruc vitézek folyamodványai. 1703—1710. Bp., 1955. 219. old. — Esze Tamás: Rákóczi kurucok Pest-Buda falai alatt. Budapest, 1946/3. 91. old.

¹⁷ Lehmann, Johann: Reise von Pressburg nach Hermannstadt in Siebenbürgen. Dünkelspiel u. Leipzig 1785. 116. old. — Belitzky: i. m. 138. old.

¹⁸ Haraszti Sándor—Pethő Tibor: Ütikalandok a régi Magyarországon. Bp., 1963. 241. old.

¹⁹ Hennyey: i. m. 116—117., 133. old.

még sokáig vártak magukra. József nádor 1805-ben, Pest szépitése tárgyában a királyhoz intézett fölterjesztéséből szemléletes képet kapunk Pest környékének útjáról. Kiderül, hogy már korábban sok munkával és pénzzel igyekeztek a postaútakat rendben tartani, mégis alig járhatók. A tavaszi hóolvadás és az őszi esők sártengerre változtatják az egyébként csupapor utakat, tönkretéve a szakadatlan fuvarozásra kötelezett jobbágyok igavonó állatait, szekereit, veszélyeztetve az utazók életét. A kocsik, még a postajáratok is gyakran kénytelenek letérni róluk, számtalan mellékúttal szaggatva fel a mezőket.²⁰

A pesti Széna téren (ma Kálvin tér), a Kecskeméti kaputól indult a Soroksári út (1776), amelynek a Fa vagy Alsó fa térig (ma Boráros tér) terjedő szakaszát (a mai Ráday utcát) Haraszi (1777), Ócsai (1782), Kecskeméti (1784) utcának is nevezték. 1803-tól 1906-ig Soroksári utca lett a végleges neve.²¹ Ezeket az utcaneveket azoktól a helységekől kapták, amelyek irányába vitt az út, és ahonnan a hetipiacok árusai, a vásárok látogatói rendszeresen bejártak a városba. A Soroksári utca folytatását az Alsó fa tértől kezdve Soroksár határáig 1777-ben Schorokscharrer Strasse (Soroksári út) néven jegyezték be a pesti szántóföldről vezetett régi telekkönyvbe.²² Ez az elnevezés közismertté, a IX. kerületen belül máig használatossá vált.

A Soroksári utca és út környéke, a Ferencváros 1734-ben — körülbelül Soroksár betelepülésével egy időben — kezdett lassanként beépülni. Pest polgárai nem nézték ezt jó szemmel a legelők megfogyatkozása miatt, de megakadályozni nem tudták.²³ A „Buda-Pest, a magyarok fő városa” című útikalauz ismeretlen szerzője még 1845-ben is „a legkisebb és legtekintélyelműbb” külvárosként mutatja be, ahol a lassan szaporodó lakosság jobbára szalmával vagy náddal fedett vályogházakban él, ahol jöveje „a nemesített marhatenyésztésnek és terjedelmes kerti és mezei munkálkodásoknak” van;²⁴ külső területeire és a szomszédos Gubacsra pedig jól illik az erre utazók megjegyzése: roppant homoksvatag („ungeheuer Sändflache”, „Sandwüste”), pesti pusztá („Pesther Heide”).²⁵ Egyetlen figyelmet érdemlő épülete a Duna és az országút között, a soroksári vámházon kívül a Pest város tulajdonában lévő, egyszerű, de igen tágas tábori kórház (Lagerspital) — részben laktanya —, amit „II. József építtetett azon katonák számára, kik a táborozásokban megbetegednek”.²⁶ Az Alsó fa téren túl (körülbelül a ferencvárosi Duna-parti teherpályaudvar helyén, a Hámán Kató és a Soroksári út találkozásánál) 1780-ben épült fel az első ház, a Pusztaemplomhoz címeze.²⁷

Az országút állapota ugyan sok kívánnivalót hagyott maga után, mégis akadt olyan idegen, aki festőinek találta környékét. Nem egészen egy órai séta — a Kecskeméti kaputól kifelé a városból, a Soroksári úton — máris megmutatja a táj lényegét. Az idegen — Johann Tobold — 1803-ban így látta „a hat évvel korábban még kopár, természetlen homoksvatagot”: az út egyik oldalán karcú jegenyefenyő, balról házak, kertek, majd szántóföldek, rétek, öreg fák kisebb, szétosztott csoportjaival, jobbról a soroksári töltés, azután a vámsorompón kívül, a Duna partján egy nagy fehér épület, a tábori kórház. Innen távolabbra tekintve megpillantja a rendkívül széles folyamot néhány közelebbi-távolabbi szigettel, hajókkal, a háttérben a nagy Csepel-sziget csúcsával. Hajómalmok sokasága — többnyire lépcsőzetesen összekapcsolva egymással — eleveníti a képet. A táj itt egészen sík; a kilátás belevész a messzi láthatárba, amelyet csak a túlsó part távolából szegélyeznek hegyek.²⁸ A Soroksári út környékének hiteles rajza ez a XIX. század közepén is, amikor a vámsorompó még éppen úgy le van zárva éjszakánként, mint száz évvel korábban.

Az ún. királyi út vagy kecskeméti főút két oldalán rohamos fejlődésnek indult a Grassalkovich Antal által az 1730-as évekétől betelepített Soroksár, kihasználva földrajzi fekvésének, az itt található országos forgalmú utaknak gazdasági előnyeit. 1738 után megkapta földesurától — Kerekegyháza-, Szentlőrinc-, Szentdienés-, Péteri-puszták mellett — a lakatlan Gubacs-pusztá bérletét is, amit a legelők kedvéért Pest városa bérelt Vattay Jánostól 1695-ben, és birt — némi megszakítással — 1738-ig, utóbb Grassalkovich-csal kötött szerződés alapján, szinte sajátjának tekintve ezt a területet.²⁹ Gubacson, a nagyút mellé, a Segítő Mária-forrás (Maria Hilf Bründl) közelébe a soroksáriak a XVIII. század végén copf stílusú kápolnát építettek, amely — háttérben a Dunával és egy kisebb erdősávvál — a meglehetősen sivár, külvárosias útszakasznak máig egyetlen hangulatos részlete. A Soroksári út folytatásaként nagy forgalmú „csinált út” — amit a Közhasznú Esméreték Tára nevezi még 1844-ben a földből készült utakat is —, némiképpen gondozott postavonal vezetett a közösen keresztül a XVIII. század közepe tájától. A Házi és úti új kalendárium 1745. évi menetrendjében már megtalálható az erre haladó Buda—Ócsa—Kecskeméti—Szeged—Arad—Nagyszében felé közeledő postajárat. Itt bonyolódott le a levélzállítás hetente kétszer, az utazás váltott postalovakkal, majd 1752 után négyhetenként erre járt a *delizsánsz*, a kor legmodernebb járműve, amellyel Erdélybe lehetett jutni. 1785-ben a földesúr, Grassalkovich gróf kérésére a vármegye engedélyével Soroksár postaállomást kapott.³⁰ Ekkor már két mellékpostavonal forgalma is erre zajlott le: az egyik 1788-tól Buda—Soroksár—Szabadszállás—Halas—Szabadka—Pétervárad, a másik Buda—Soroksár—Ócsa—Nagykörös—Csongrád—Orosháza—Arad irányában.³¹

²⁰József nádor iratai I—II. Szerk. Domanovszky Sándor. Bp., 1929. II. 92—93. old.

²¹Schmall Lajos: Budapest utcái és terei. Bp., 1906. 101., 110., 140. old.

²²Gárdonyi Albert: A ferencvárosi pusztatemplom. Tanulmányok Budapest múltjából I. Bp., 1932. 50. old.

²³Schmall Lajos: Adalékok Budapest székesfőváros történetéhez, I—II. Bp., 1899. II. 12—13. old.

²⁴Buda-Pest, a magyarok fővárosa. Vezéd vidékiek és bennszülöttek számára. Pest, 1845. 52. old.

²⁵Tekusch, August: Der Fremde in Pesth und der Pesther in der Vaterstadt. Pesth 1833. 27. old. — Tobold, Johann: Die Stadt Pesth und ihre Gegend in Briefen von einem Fremden. Pesth 1803. 157. old. — Tekusch: i. m. 82. old.

²⁶Patacsich József: Szabad királyi Pest városának leírása. Pest 1831. 12., 67. old. — Buda-Pest, a magyarok fő városa, i. m. 4., 52.

²⁷Dr. Turányi Kornél: A Ferencváros kialakulása. 1734—1786. Honismeret 1976/6. 43. old.

²⁸Tobold: i. m. 159., 160., 166. old. — Gemälde von Pesth und Ofen mit Ihren Umgebungen. Pesth 1837. 24. old.

²⁹Wellmann Imre: A gödöllői Grassalkovich-uradalom gazdálkodása, különös tekintettel az 1770—1815. esztendőkre. Bp., 1933.

40., 83., 30. old. — Belitzky: i. m. 136. old. — Nagy Lajos: Mezőgazdaság Pesten a XVIII. században. Tanulmányok Budapest

múltjából XII. Bp., 1957. 169—171. old.

³⁰Pest Megyei Levéltár: PPS VM Nemesi közgyűlési iratok, jegyzőkönyv. 1785. jan. 26/27.

³¹Antalfy: i. m. 125. old. — Hennyey: i. m. 127—128., 146. old.

A századfordulóra jobbról-balról beépült a nagyút soroksári szakasza; több mint másfél századon át Fő utca volt a neve. A nagyvárossá fejlődő kereskedelmi központnak, Pestnek a vonzása révén mindennapi szerepe egyre nőtt a mezőváros életében: lakosai szekéren szállították a tejet, a tejtermékeket, zöldségfélét, burgonyát, kenyeret, szalmát, szénát és az uradalmi magtárból a földesúr gabonáját részben a megrendelőknél, részben a vásároknál, valamint a keddi és pénteki hetipiacokra. A nagyút soroksári elágazásánál, a Nagykosma téren — ahogy a község betelepülése után neveztek — állt 1727-ben (valószínűleg már korábban is) borpincével, istállóval, székérszinnel a csárda. Soroksár maig meglévő, legrégebbi épülete (Marx Károly út 209.), amit 1729-ben urasági kocsmának nevez a kecskeméti járás taxalistáinak (adófizetőinek) összeírása. Az első ismert kocsmáros Andreas Naiman (1727—1729) volt, 1732-ben Jakob Forster szerepelt az adóösszeírásban.³² Johann Lehmann német utazó Pestről elindulva 1785-ben Soroksáron egy jól felszerelt fogadót talált. Vályi András lexikonja szerint is (1799) itt „jó vendégfogadó” várta az útonjárókat és a vásározókat, akik kocsival, lóval éjjeli szállást is kaptak.³³

1821-ben Franz Schams, az első részletes pest-budai útikalauz szerzője megállapítja a Soroksári útról, hogy egyike a három hadiútnak, a Váci, valamint a Hatvani út mellett a legfontosabb ki- és bevezető útja Pestnek. Nevét a határhoz legközelebb eső állomásról, Soroksárról kapta, ahol elágazva a kecskeméti vonalon Délkelet-Magyarorszáig és Erdélyig, illetve a Duna partját követve „nagy kereskedelmi útként” (der grosse Handelsweg) Törökországig halad. Az idegen — ha egyébről nem — a város által épített és bérbe adott határfogadóról (Hotterwirtschaus) ismerhette fel, hogy Pest területére érkezett.³⁴ Ez a fogadó a pásztorkor és környékbeliek nyelvén általában gubacsi határcsárdaként (1737) szerepelt, hivatalosan pesti vagy városi határfogadónak (1827), esetleg gubacsi határcsárdának (1785), soroksári határcsárdának vagy -kocsmának (1827, 1852) nevezték.³⁵ Lechner Tóbiás 1785-ben 135 forintért bérelte a három szobából, két kamrából, egy konyhából, kocsiszínből és istállóból álló épületet és az italmérés jogát. 1827-ben Wienerl Andrást volt a bérlet, hasznobéré 510 Ft.³⁶

Vidékünkön — akárcsak másutt az országban — az egykori lóváltó állomások helyén telepedtek meg a török csardakok, s ezek nyomába léptek a csárdák, határcsárdák a főforgalmú utak és azok kereszteződései, elágazásai mellett. Hasonló módon alapuló névátvitellel vették át ezt a vándorszót, a katonai (határ) őrház nevét ezek a magányosan álló pusztai „utasellátók”.³⁷ A soroksári nagykosma a község belterületén állt; nemcsak itallal, hanem élelemmel és szállással is el tudta látni vendégeit. A gubacsi határcsárda után a városba érve a Soroksári úton az ún. Vörös ház fogadó előtt lehetett Szegekre „úti alkalmatosságokat” találni, a Soroksári utcában pedig egymást érték a „cégéres” vendégfogadók: Három rózsá, Két medve, Fehér farkas, A Szövetséghez, Két fekete oroszán, Két arany oroszán, és itt volt a Petz-féle serfőzőház is, amint erről a pesti útikalauzok rendre tájékoztattak.

József nádor szépítési terveinek megfelelően a XIX. század második negyedére sokat javultak Pesten és környékén az útviszonyok. Befejezéséhez közeledett 1821-ben a Soroksári út rendezése még Pest határán túl, a gubacsi vonalon is, a tábori kórház és a kincstári raktár mellett egészen Soroksárig. Pest város legjelentősebb útjavítását végeztette itt a maga idejében a legkorszerűbb útépitési eljárással, mintaszert munkával 2000 öl hosszúságban, mintegy 40 000 Ft költséggel. A minden alapozás nélküli, puha homoktalajt követel és törmelékkel rendkívül keményen feltöltötték, gondosan felhántták és kétoldalt vízelvezető árkokkal látták el, megtartva az út régi vonalát.³⁸ Soroksáron karbantartott földút vezetett tovább Szegeid, illetve Szabadka felé.³⁹ 1815-től éjszakánként olajmécsesekkel világították már a Soroksári utcát.⁴⁰

A korabeli kalendáriumok menetrendi tájékoztatói szerint 1803-tól kéthetente járt erre a lassú delizsánsz Budáról Zimonyig, majd Temesváron át Nagyszébenig, illetve Debrecenre át Kolozsvárig vezető útnak. Természetesen közeledett itt számos más utasszállító jármű is: magán ténacsokocsik, hintók, a „gyorsparaszti” könnyű, gyékénnyel fedett szekerei, amelyek a Széna térről indultak. Pest határánál, a gubacsi határcsárdánál már pihenőt tarthattak a szomjas utasok és kocsisok.⁴¹

Az 1848/49-es szabadságharc ismét a hadak útjává változtatta a nagyutat. Szinte állandó katonai felvonulások, beszállásolások, kisebb csatározások tartották izgalomban Pest környékét. Különösen mozgalmas 1849 tavasza, amikor az isaszegi csata (április 6.) után visszavonuló Windischgrätz hadai időztek Pest előtt; majd Aulich tábornok manőverezett a II. honvédhadtesttel Dunakesztől Soroksárig. Buda visszavávása idején és azután is folytatódott itt az állandó magyar katonai mozgás, július 24. után pedig Haynau nyomult erre seregével Pestről Szegeid felé; előtte a szabadságharc összeomlásának előhírnökei, menekülők kocsijai lepték el tömegesen az országot.⁴²

³²Pest Megyei Levéltár: Conscriptio Taxalistorum in Processu Kecskemétiensi 1727/1728., 1729., 1731., 1732. Cp. II. 107., 118., 147., 150.

³³Lehmann: i. m. 118. old. — Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára: Pest 1851. IV. 40. old.

³⁴Schams, Franz: Vollständige Beschreibung der königlichen Freystadt Pest in Ungarn. Pest, 1821. 98. old.

³⁵1737: Belitzky: i. m. 139. old. — 1827: Dorffinger, J. A.: Wegweiser für Fremde und Einheimische durch die kön. Freystadt Pesth. Pesth. 1827. 184., 239. old. — Matkowitz A. L.: Übersichts Karte der Umgehung von Ofen und Pesth. 18. . .? — Schmall: i. m. I. 289. old. — Pálgyay Imre: Buda-Pest szabad királyi városok leírása. Pest, 1852. 540. old.

³⁶Schmall: i. m. 289. old. — Dorffinger: i. m. 239. old.

³⁷Vö. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Bp., 1967. I. 482. old. és Zolnay László: Kincses Magyarország. Bp., 1977. 377. old.

³⁸József nádor iratai, i. m. II. 93. old. — Schams: i. m. 98. old.

³⁹Matkowitz: Übersichts Karte . . .

⁴⁰Antalfy Gyula: Reformkori magyar városrajzok. Bp., 1982. 206. old.

⁴¹Antalfy: i. m. 214. old. — Antalfy: 40. jegyzetben i. m. 221. old.

⁴²Gracza György: Az 1848—49-es magyar szabadságharc története. Bp., é. n. IV. 616. old. — Galgóczy Károly: Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monográfiája. Bp., 1876. I. 236—237. old. — Doberdói-Breit József (Bánlaky): Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története. Bp., 1897. II. 99. old. — Podmaniczky Frigyes: Egy régi gavallér emlékei. Bp., 1984. 275. old.

A sokat próbált úton 1850 táján még jó harminc éven át immár naponta jártak az árut szállító szekerek mellett a császári-királyi postakocsik, a pénzt, csomagokat és leveleket közvetítő, kísérős karioljáratok, a magánkézen levő gyorskocsik, a nehézkes delizsánszok. Pest határánál, a Soroksári út és a gubacsi Határ út (ma is ez a neve) szögletében, a vámháznál rendőrök ellenőrizték az útleveleket, osztották a vámjegyeket: csak így lehetett a fővárosba be-, illetve onnan kiutazni.⁴³ Az 1860-as években meggyorsult az elhanyagolt közutak helyreállítása, minden évszakban járható burkolattal való borítása. Az igen nagy forgalmú utat az állam ekkor kőalapra makadémmal építtette ki, ami annak történetében új korszak kezdetét jelezte. Új arcot öltött, rohamosan beépült és benépesült a török hódoltság idején évszázadokra lakatlanná vált vidék. Eltűntek a Ferencvárosból és az út környékéről az 1850-es években még 41 darabra tagolt szántóföldek, legfeljebb a soroksári határ őrizte meg mezőgazdasági jellegét. Az utazók szemét már aligha bántotta a sivár, homokos, buckás végtelenség. A pesti határt, az ún. „soroksári vonalat” az 1877-ben megindult fásítás nyomán hamarosan erdősáv kísérte a korábbi szárazárok helyett. 1873-tól a Soroksári utcán és úton a gubacsi határcsárdáig lovasút közlekedett. Az ipar fellendülésével együtt járt az utat szegélyező gözmalmok, gyárak, üzemek gyors szaporodása. A világvárosi rangra emelkedő Budapest és a jómódú Soroksár nagyközség között, a középkorban elpusztult Gubacs, utóbb Pusztá-Gubacs helyén, a Soroksári út mentén az 1870-es években új települések alakultak ki: Erzsébet- és Kossuthfalva, melyekből a következő században Pestszenterzsébet, Budapest majd hetvezezer lakosú munkáselővárosa, végül Soroksárral együtt a XX. kerülete fejlődött ki.⁴⁴

A közlekedés forradalmi változását a kocsiposta megszűnése vezette be. Utunkon 1882-ben, véres eseménnyel — postakocsirablással — társulva zárult helyi pályafutása.⁴⁵

Az országút több évszázados szerepének jó részét 1882-től átvette a MÁV és 1887-től a Soroksári út mellett kiépült helyi érdekű vasút. Ezek korszerűségükkel, gyorsaságukkal, teherbírásukkal nagyobb távolságokon felülmúlták, és így háttérbe szorították a között elavult járműveit; a környéket összetartó, helyi forgalmat azonban nem tudták ellátni.

A Soroksári út krónikájából talán elég ennyi ahhoz, hogy a Budapestről Szegedre tartó, a történelem emlékeit gazdagon őrző „nagyút” múltba merült históriájának vázlatos körvonalai kirajzolódjanak.

Dr. Papp Gézáné

A falukutatás hagyományai Sárospatakon¹

Talán nem tévedek nagyot, ha azzal kezdem, hogy Sárospatakon, közelebből annak kollégiumában nem annyira a falukutatásnak, mint inkább a néphez kötöttségnek, a nép felé fordulásnak vannak századokra visszamenő hagyományai. Ennek dokumentálását az 1700-as évek második feléből kiindulva, a zömmel diákok által összeállított melodiáriumos kötetekkel, majd a Vers- és Mindenek Gyűjteményekkel szokták kezdeni. Ám a gyökök messzebbre nyúlnak vissza! Meggyőződésünk, hogy mindaz, amit a nép fogalma alá vesszünk és ami leginkább a faluban és annak népében jelentkezik, a reformációban kapott erősebb, magát a mozgalmat is meghatározó hangsúlyt. A XVI. század magyar nyelvű reformációs irodalma, főleg a prédikációk nyelve nem a prédikátoroké csupán! Ahhoz, hogy az, amiről bizonyosságot tettek, amit tanítottak, eljusson oda, ahová szánták, az agyakra éppúgy mint a szívekbe, ismerniük kellett a prédikáció hallgatóinak, a „népnek” eszejárását, annak sajátosságait. Figyelemmel kellett lenniük akarati és érzelmi életére, s ezek motiválóira. Nem beszélve arról, hogy ismerni kellett konkrét helyzetét, életmódját, politikai, társadalmi állapotát és gazdasági viszonyait, sőt állást is kellett foglalni ezek jelentkezéseiben. Nem lehetett elhanyagolniak a mindeztől is függő észjárásukat s az azokat tükröző példáikat, szólásmondásaikat, sőt ahogy erre dr. Szabó Lajos kutatásai is felhívták a figyelmet: át kellett venniük, magukévá kellett tenniük s mintegy pilléreként be kellett építeniük tanult egyházi nyelvükbe.

Bizony vannak előzmények! Bizony voltak századok, amikor nép és vezetői egy nyelvet beszéltek: ugyanazon forrásból merítve, egy módon gondolkoztak. Sőt, egyre erősödik bennem az az érzés, hogy a melodiáriumos könyvek és versgyűjtemények mintha csak akkor keletkeztek volna, mikor ez az egzisztenciálisan szoros összenvésés nyelvben, gondolkodásban, szellemiségben, lelkiségben: kultúrában, népnek és

¹Elhangzott a XV. Országos Honismereti Akadémián, 1987. július 1-jén, Sárospatakon. Ennek az írásnak a közlésével köszöntjük 85. születésnapján a szerzőt, s kívánunk neki további egészséget, alkotó kedvet, hogy még sokáig szolgálhassa nemzetünk művelődését. (A szerkesztőbizottság)

⁴³Antalfy: a 5. jegyzetben i. m. 259. old.

⁴⁴Pestszenterzsébet, Soroksár. Budapest XX. kerületének múltja és jelene. (Tanulmányok) Bp., 1972. 126—127., 216., 259. old.

⁴⁵Pesti Hírlap Emlékkönyve. 1878—1928. Bp., 1928. 100. old.

vezetőinek, a kollégiumok népéből toborzódott ifjúságnak, a belőle lett értelmiségnek, miért-miért nem, olyan szétfejlődésnek indult, hogy ami tegnap még közös kulturális kincs volt, az sorvadni kezdett bennük. Le kellett hát jegyezniök, hogy ha „növényszárítóbán”, konzerváltan is, de holnapnak is maradjon valami belőlük.

Nos, valahogyan ez a még a kötöttségnél is több „egyélevés”, egynek maradásra, identitásra törekvés határozza meg, így is mondhatjuk: *szüli* azt a szellemet, amely a pataki kollégium nép felé fordulását táplálta és táplálja. Vörös fonalként húzódik végig az „arccal a nép felé” pataki változata minden korban és a legkülönbözőbb formában! Vallom, hogy sohasem születtek volna meg a melodiáriumok és társaik e nélkül a „háttér” nélkül és az első magyar népköltési gyűjtemény sem lett volna meg a maga korában, ha az ungi földműves fiát, Erdélyi Jánost csak a hasonló külföldi példák inspirálták volna és nem az egynek maradás, az identitás őrzése, megtartása néppel és tájjal. Nem kívülről, felülről, nem akadémikusan, hanem egzisztenciálisan, belülről gond, program, feladat Patakon a több mint „együtt a néppel” helyett az „*egynek a néppel*” kimunkálása!

Ez a nem alkalmilag, hanem állandóan jelen lévő tendencia keresi és találja meg kifejeződését, már a századfordulón, a szintén ungi származású Deák Geyzának, a magyar néprajztudomány által egyre inkább számon tartott munkásságában. Ennek a munkásságnak az a sajátossága, a korábbiakkal szemben új volta, hogy nem általában, hanem a szűkebb hazára, a szülőföldre koncentráltan; tájban ugyan, de annak teljességében kötődik néphez és munkálja identitását azzal. Ez magyarázza, hogy a szülőföldet feltáró munkája univerzális. Elférnek benne a táj átalakulásának kérdéseitől kezdve a városokba kényszerülésnek, sőt az induló kivándorlásnak problémái is. Elfér benne, amit a szülőföld népe, az „ungyi lapály”, versben, dalban, művészetben, tárgyakkban létrehozott. Régészeti és kifejezetten néprajzi tárgyi emlékek, a táj szellemiségét őrző régi írások, feljegyzések, könyvek begyűjtésével dokumentálta a sajátos pataki profilt, a nép felé fordultságnak, a vele együttélés akarásának, a tőle leszakadni nem akarásnak hangsúlyosságát.

Indokolt volt tehát, hogy amikor a Folklor Fellows programját hazánk is vállalta, zászlóbontásra legalkalmasabb helyként Patak mellett történt a döntés, Deák Geyzában és tanártársaiban, a költő Novák Sándorban és a főkönyvtárnok Harsányi Istvánban találva meg az ország számára is példának szánt gyűjtőmunka szervezőit, amely azután a diákság bevonásával mennyiségében és minőségében is, a szakemberek által megbecsült eredményeket hozta.

Melodiáriumos könyvek, Erdélyi János népköltési gyűjtése, Deák Geyza szülőföldi munkássága és a Folklor Fellows munkája nem egymásból folyó vállalkozások. Nincs közöttük kontinuitás az időben. A gyökér, amiből táplálkoznak, a néphez kötődés, az „arccal a nép felé” fűzi össze őket. Egymásról csak tudnak, egymástól tanulnak, átvehetnek, át is vesznek feladatokat, de a maguk keretei között, azokhoz alkalmazottan, sajátjukként. Egymással nem közvetlenül, hanem az azonos gyökereken át vannak kapcsolatban. Egyébként mindegyik a saját korát, nemzedékét reprezentáló, annak gondjától, problémáitól, meghatározott történeti képződmény.

*

Nyilvánvaló, hogy amit eddig előadtam, nem annyira hagyományai, csupán előzményei a pataki falukutatásnak. Maga a pataki, falukutatásnak is minősíthető munka, mint az előzményei is, mindenestől a saját korához kötött, attól meghatározott. Nem születethetett volna meg a Trianonban a korábinál is meghatározóbb mértékben agrárországgá lett és többségében falvakban, tanyákban, mezőgazdaságból élő Magyarországról nélkül. Ez indokolja a falu felé való fordulást országszerte, döntően azonban az apró- és kistalvas, ugyanakkor még valójában város és ipar nélküli nagytáj iskolájában, Patakon. Patakon, ahol ennek az új helyzetnek következményeit úgy vonta le az iskola és az iskolát fenntartó egyház, hogy ami eddig csak háttér, mélytalaj volt, ezt előtérbe hozta, és az „arccal a nép felé” koncepcióit az „arccal a falu felé” megfogalmazásban tette a kollégium munkásságának teljes egészét meghatározó nevelési követelménnyé. Mégpedig nem elsősorban azzal az indoklással, hogy a kollégium ifjúsága a várostalan tájban zömmel faluról kerül az iskolába, hanem azzal, hogy — többségében legalábbis — a teológus lelkipásztorként, a tanítónövendék tanítóként, a gimnázista falusi értelmiségként kerül elő a vissza. Az intézeti ágak jegyzőkönyvei s egyéb főljegyzései tanúsítják, hogy mennyire átgondoltan született meg és vált programmá az ilyenfajta döntés a falu mellett és hogyan keresik a módját pl. a teológián, elsősorban a gyülekezeti élettel foglalkozó tárgykörök hangsúlyváltoztatásával, a tanítóképzőben pedig főleg a cserkészmunka ismereti anyagának megfelelő átforgalmazásával.

Mindez azonban csak nevelési programként, pedagógiai irányultságként érdekes. Ebből magából „falukutatás” sohasem lett volna. Ehhez az kellett, hogy a *falukutatás történeti problémáiból sorsproblémává váljék*, s mint ilyen a nemzet egzisztenciális ügyeként jelentkezzen. Ezzé, ilyené formálódott az 1920-as évek gazdasági válságának esztendeiben. Ennek gondja, megoldásra váró gazdasági, szociális és politikai kérdései az ifjúsághoz eljutva adták azt a gyűjtő anyagot, amelynek nyomán nemcsak egynéhányakban, hanem egy nemzedékben — Patakon diák- és tanárnemzedékben — konkretizálódott az az igény, hogy függetlenül a falutól való, volt vagy leendő kapcsolatától keresse a módját, formáját, eszközeit a falu kérdéseivel foglalkozásnak. Így született meg tehát, újra a kortól meghatározottan — abból kinőve — az a munkaközösség, amelyik egy szélesebb szociológiai tájékozódásba ágyazva tette kérdésévé a harmincas évek egzisztenciális magyar kérdését, a *falut*. Mégpedig úgy, mint ami az ő jövője mellett a nemzetnek is jövője, és mint ilyen számára hasonlíthatatlanul több mint életlehetőség, munkahely: feladat, szolgálat, hivatás.

Ennek a munkaközösségnek — előbb szociológiai szemináriumként indulva, és így elég széles mezőn tájékozódva — két esztendőre volt szüksége ahhoz, hogy mintegy leszűkítse magát a faluval való foglalkozásra és ennek következményeit levonva, 1933 őszén nevében is átminősüljön azzá, aminek már korábban is emlegetni szokták: *faluszemináriummá*. Mint ilyen legyen háttere is, több esetben indítója is ugyanattól a

kortól formált és — amit itt különösen hangsúlyozunk — életnedveit ugyanabból a gyökérből szívó egyéb munkáknak, amelyek szinte vele egyidőben gyors egymásutánban keletkeztek. A regős munkára, a tehetségutatásra, a különböző intézeti ágak néprajzi szemináriumaira, főként azonban a Népfőiskolára kell gondolni, amelyek nem voltak idegenek a szemináriumi munkától, sőt rokonok voltak azzal, ha nem éppen abban fogantak, gyakorlatukban azonban már nem tértek el kialakult keretei között.

A faluszemináriumnak ugyanis döntő meghatározója lett nemcsak a neve és nem is csak a kerete, hanem az, hogy voltaképpen egy felsőfokú oktatási intézményen belül maradvá, végig szeminárium formában működött. Hogy függetlenségét megtartsa, nem sorjázódott be ugyan a teológiai akadémiai szemináriumok sorába, de azokhoz hasonlóan, önmagát szemeszterekként, önkéntes kötelezettséggel megújítva a hét azonos napján azonos időpontban — szerda estétként — működött. Mint faluszeminárium is magával hozta szociológiai szemináriumi múltjából és meghagyta munkája gerincéül azt a gyakorlatot, hogy egy problémában való érdelemleges eligazodásban nem annyira az előadásforma, mint inkább a probléma irodalmának megismertetése, a vele való megismerkedés a legbiztosabb segítség. A faluszeminárium így egyfajta „tanulókör” is, és ettől csak abban különbözött, hogy munkája mintegy szervesen beépítve, módot adott arra, hogy amit tárgyköréből szak- vagy éppen szépirodalom formájában a szemináriumi összejöveteleken megismert, szemeszterenként kötelező kiszállásokon is megfigyelhesse, mondhatjuk így is: ellenőrizhesse. Ebből következik az is, hogy a faluszemináristák, más szemináriumi gyakorlatától eltérően, nem a tárgykörbe tartozó dolgozatokat, tanulmányokat írtak, hanem a kiszállásokon — előre megbeszélte tárgykörben — szerzett megfigyeléseikről, tapasztalataikról ún. jelentéseket készítettek. Hogy ezek a jelentések ne csupán a következő megbeszélések témái legyenek, hanem a bennük foglalt adalékokkal a bármikori tudományos kutatás forrásaivá is minősülhessenek, ezt mozdította elő egyfelől a megfigyelt terület (Hegyalja, Hegyköz, Bodrogköz) körülhatárolása, másfelől az a vezérfonal, ami segített a kiszállásoknak a megfigyelésben, különösen pedig a megfigyelés eredményeinek elrendezésében, azaz a jelentések elkészítésében.

Az, hogy a megfigyelés egyéb lehetséges formái s főleg a jelentésekhez mellékelt fényképek, táji levelezőlapok, rajzok, aprónyomatványok és egyéb, főleg a szellemi és kisebb mértékben a tárgyi néprajz körébe tartozó mellékletek, s maguk a jelentések is a jövőbeni felhasználhatóság szempontjából megőrzendők, más szemináriumi munkák gyakorlatának megfelelően szintén szerves részét alkották a szemináriumi munkának. Gondozásuk, együtt-tartásuk ugyanis olyan forrástörzset eredményezett, ami addig is, amíg a szemináriumi munka működött, azaz 1951-ig, a Teológiai Akadémia megszűnéséig, magához vonzott és vonz azóta is minden és bárhol a tájban, sőt az országban keletkezett, a kiszállási jelentésekhez hasonló jellegű, főleg helytörténeti vonatkozású írást és egyéb dokumentumot, és mint ilyen egyfajta honismereti adattár bontakozik ki belőle. Ebben a formában, a most már fél évszázad alatt egybeehordott és szinte önmagából folyóan is tovább fejlődő, egyre bővülő anyagban, mint az Egyházkerületi Tudományos Gyűjtemények Adattára el tovább a Sárospataki Főiskola Faluszemináriuma — ez volt a hivatalos neve — s el mindaddig, amíg nem olyan a kor, ami a szemináriumi munkát, a falukutatásnak ezt az egyedülálló formáját nemcsak szükségessé, hanem lehetségessé is teszi.

Amint ebben változás történik és újra sorsproblémaként jelentkezik a nép, a nemzet, valamint a döbbszent tapasztalat, hogy ezeknek egyébbel nem helyettesíthető, pótolhatatlan rezervoárja, fenntartója, horgonya is — legyen akár milyen cseppnyi, váljék akár milyen törpévé, töredék hányaddá — a magyar falu, a falukutatás, valamennyi velejáró társával együtt, az adott történeti, táji intézményi, személyi adottságoiktól meghatározott formában bár, de kényszerítően, el nem kerülhetően újra jelentkezni fog.

Merem ajánlani, hogy amikor a példát keresik hozzá, legyen ott egynek a sok között a „Sárospataki Főiskola Faluszemináriuma” is.

*

Mindaz amit elmondottam, hagyomány Patakon: múlt! Hála a történelemnek, hogy van jelen is. Erről szólni azonban már nem az én feladatom; meg azután nem is könnyű elgondolni, hogy a jelenről olyan beszéljen, aki már maga is a múlt.

Újszásy Kálmán

Palmettás szíjvég Pestlőrincről, IX. század (Hornyák László)

VÁLTOZÓ HAZÁNK

Az aprófalvak mai helyzete és a honismeret¹

Mióta megkaptam a Hazafias Népfront felkérését, s vele a lehetőséget, hogy az aprófalvak mai helyzete és a honismeret kapcsolatával foglalkozzam, számomra elsősorban a jelzett témák belső kapcsolatainak, arányainak végiggondolása jelentett feladatot. Mert lehetséges beszélni az aprófalvak, illetve a település kategória által jelzett falusi népesség életéről, annak meglévő ellentmondásairól — a honismeret szempontjai, közelítései alapján. Lehetne a honismeret mai helyzetéről, feladatairól szólni úgy, hogy példáinkat elsősorban az aprófalvaktól merítsük. Ám talán legfontosabb lenne az aprófalvak és a honismeret fogalmának, tartalmának *adekvát* egymás mellé rendelése, s ezzel annak érzékeltetése, hogy hazánkban ma nem értelmezhető egymás nélkül ez a két fogalom. Vagyis a lehetőségek és feladatok, a kész tények és a még alakítható jövőendő megfeleltetése, különös tekintettel a falusi közösségek kultúrájának alakulására, tradíciói őrzésére, formálódására, és eltűnésére, melyek a lehető legszorosabb összefüggésben vannak múltunk ismeretével és vállalásával, hagyományaink megbecsülésével, s az arra érdemesek továbbörökítésével, ha úgy tetszik: *jövönkkel*.

Az elmúlt másfél-két évtizedben a magyar falu problémája, falvaink sorsa a figyelem előterébe került. Ez a megkésztet figyelem azonban nem magyar sajátosság. Amint *Enyedi György* fogalmaz: „Lassan — eléggé lassan — kezdünk kigyógyulni a frissen urbanizálódó országok szokásos gyermekbetegségéből, amely a városok mennyiségi növekedését a fejlődés mindenkiféle való mércéjének, sőt céljának tekinti. Most már aggódunk falvaink sorsa miatt. Az aggodalom azonban nem sokat segít; *elemezni, tervezni, dönteni kell!*”

Aligha tévedünk, ha azt gondoljuk, hogy a figyelem oka nem csupán falvaink átalakulásában, a falu változásában keresendő! Mert a faluról szóló vita, s persze falvaink mai sorsa aligha hagy kétséget afelől, hogy az aprófalvak helyzete, népességük közérzete nem csupán a sajátjuk, s az utóbbi nem csak sajátos adottságaikból fakad. A gondok jelentős része jelen van egész társadalmunkban! A nem túl jó társadalmi közérzet, az előregedés veszélye, a szegénység és a gazdagság gyakran kiáltó ellentéte, a népesség egy része — főleg a fiatalok — kilátástalansága, a sokféle módon értelmezett demokrácia, az elbizonytalanodott jövő, valamint a kis- és nagyközösségek atomizálódása ma egész társadalmunk jellemzője. *Igaz, a kistelepüléseken mindez talán nyomasztóbban hat!* A helyi hagyományokkal és adottságokkal nem számoló központi intézkedések, a kisközösségek döntési lehetőségeinek hiánya, a mikroközösségekből, alulról való építkezés mellőzése nem csupán az aprófalvak gondja, *de őket talán közvetlenebbül szorítja!* A be ritkán fejeződő viták, az egyeztethetetlen vélemények, hitek és tévhitek, külföldi példák és hazai előzmények sorjázna a magyar falu dolgában, amelyek természetesen soha nem mentesek a gazdaság és a politika mindenkorai kondíciójától, lehetőségeitől s korlátaitól, sőt, annak erőterében zajlanak, ahogyan a magyar múlt és jelen valamennyi vitás kérdése. S ahány vélemény, annyi jelzőpont, annyi irány! Olykor végletek, de leginkább a féltés — olykor nem is körültekintő — logikája! Olykor végletek egy véleményen belül is: a látómező egyik szélén romantikus, nosztalgikus falukép, gyermekkori nyarak emléke — valljuk be, valamennyiünk nosztalgiája! —, a másikon az az álláspont, amely az aprófalvak népességét nemzeti múltunk és kultúránk egyik utolsó, talán legutolsó letéteményesének tekinti. De hangsúlyozom, hogy mindegyik véleményben ott van a féltés, ott munkál az aggodalom, az érzékenység a falu múltja és jövője iránt, s ettől nem függetlenül olykor, az aggodalom egész magyarságunk jelenéért és jövőjéért! Mert vitathatatlan, hogy van párhuzamosság — időben feltétlenül! — a múlt öröksége, a hagyományok, a nemzeti múlt iránti érdeklődés és a magyar falu felé fordult figyelem reneszánsza között! Csupán megjegyzem, hogy ezen a ponton lenne tanulságos a párhuzamok, kapcsolódások megkeresése a két világháború közötti falukérdés főbb gondolataival! Mert a helyzet ugyan egészen más, amint az akkori; a falu és népe sorsáról akkor felelősséggel gondolkodók legjobbainak félelmei és meglátásai rendre felbukkannak a közelmúlt vitáiban is — gyakran úgy, mint máig megoldatlan kérdések!

Az eddigieket csupán bevezetnének számtan, nem tagadva azt, hogy az aprófalvak sorsát, de különösen a honismeret lehetőségeit és feladatát magam elválaszthatatlannak érzem a jelzett problémáktól!

¹Elhangzott Sárospatakon, a XV. Országos Honismereti Akadémián, 1987. július 1-jén (Szerk.)

A magyar településhálózat erőteljes átalakulásának időszakát éli. A változások minden településtípust érintenek, mivel gazdasági életünk átalakult térszerkezete és az öröklött településhálózat között alapvető feszültségek támadtak. Ezek — a tanyás területek mellett — elsősorban az apró- és törpefalvak esetében jelentkeztek igen élesen. A hátrányos természetföldrajzi adottságok, az elzártság, az olykor menekülésszerű elvándorlás következtében kialakult deformált és csonka demográfiai szerkezet már az aprófalvas régiók gazdasági hasznosítását veszélyeztette. Mindezek következménye, hogy az aprófalvak *megtartó képességének* fokozása országos gazdasági, társadalmi programmá vált, valamint azé, hogy a kutatások az aprófalvas és az elmaradott területek közötti egyértelmű egybeesésre figyelmeztettek.

Kétségtelen, hogy öröklött településhálózatunk egy korábbi, több évszázados gazdasági fejlődés, szisztéma velejárója volt, s az aprófalvak az alkalmazkodás és a termelési mód sajátos termékei. Így változások, átalakulások sok vonatkozásban visszavonhatatlan, törvényszerű. Am ezt az átalakulási folyamatot olyan döntések, intézkedések is megterheltek, amik tovább rontották az itt élő népesség lehetőségeit a társadalmi esélyegyenlőségre! Mert törvényszerű, hogy hazánk természeti adottságai mellett ma is az ország területének kilenczted részét kitevő mezőgazdasági területek jelentik a nemzeti vagyon legnagyobb hányadát. A gazdaság fejlődésének szükségszerű velejárója a mezőgazdasági népesség arányának folyamatos csökkenése; nálunk is kimutatható ez már 1870-től. A közelmúltra tekintve: 1949-ben 50%, 1976-ban 19%, napjainkban pedig csupán 17–18%-a lakosságának a mezőgazdaságból élő, annak ellenére, hogy ma is falvakban él az összlakosságnak mintegy 47%-a. Törvényszerű az is, hogy a mezőgazdaságban lezajló *technikai forradalom* átalakította a hagyományos termelési formát. A termelés egy részét iparszerűvé tette, amit új módon felkészített szakemberek szolgálnak ki, akik közül a fiatalabbak olykor már csak elbeszélésekből ismerik a régi paraszti munkát. Az is elkerülhetetlen, hogy az új típusú termelés és a mai élet rendje meghaladja a régi kereteket, s felbontotta, olykor értelmetlenül tette a falusi élet egykor volt sajátos harmóniáját. Belátható következménye a gazdasági változásnak a differenciálódás is, amely egyes falvak városiasodása, mások hanyatlása felé vezet, bár hozzá kell tennem, hogy Közép- és Nyugat-Európa nagy részére ma is jellemző az aprófalvas településhálózat, és sokfelé már városnak nevezik a 2000 lakosnál népesebb települést! Am egyáltalán nem törvényszerű és nem elfogadható — a fentiekkel szemben —, hogy 1600 település, a hazai településállomány több mint fele, vagyis az aprófalvas és tanyás tájak mintegy 800 ezer lakosa az élet számos területén behozhatatlannak tűnő hátrányt szenvedjen! Nem törvényszerű az sem, hogy ezek az aprófalvak fejlesztésükhöz csak minimális támogatást élvezzenek, s felemelkedésük szinte magánügyükké váljék. (Téves persze az a vélekedés is, hogy a városok „tűzolt” fejlesztése sorvasztotta el az aprófalvak lehetőségeit! Mert kétségtelenül megfigyelhető a lehetőségek egyoldalúsága, ám városaink zöme — beleértve a nagyvárosokat is — ma is alapvető urbanizációs feltételek hiányával küzd.)

Nem törvényszerű az aprófalvak infrastrukturális elmaradottsága, hiszen a XX. század végének Európájában ez már nem városi kiváltság, hanem az általános alapellátás feltétele. Nem szükségszerű az sem, hogy az egyébként racionális vagy annak tűnő intézkedések, döntések ne mérassanak meg azoknak az embereknek a türeklépességét, akiknek azokat szánták, s hogy a felülről jövő intézkedések — társadalmunk alapvető célkitűzései ellenére — olykor mellőzzék a humánus szempontokat. Hogy a munkaadalmak meglete és minősége, a megélhetés, az olykor elmaradott életkörülmények alapvetően rontsák csaknem 1 millió ember létfeltételeit. S különösen nem törvényszerű, hogy az erős, indokolatlan mértékű centralizáció, a közigazgatás, a közoktatás és kereskedelem területi összevonása az aprófalvak egy részének népességét megfosssa az önigazgatástól, az iskolájától, orvosától, papjától, vagyis mindazon gyökereitől, amelyek kötődését, identitását, közérzetét alapvetően meghatározzák. Nem szükségszerű, hogy a felülről jövő intézkedések konzerválják az aprófalvak társadalmi hátrányait, s hogy kis faluban élni — foglalkozástól, jövedelemtől függetlenül — kedvezőtlen legyen.

Kétségtelen persze, hogy nem lehet ma *átlagos* faluról beszélni, s az aprófalvakban járva teljesen ellentétes benyomások érik az embert. Általában az sem igaz, hogy a falvakban élők élete „egykor” jobb, tartalmasabb lett volna, mint napjainkban. Az öregedő, pusztuló falvak mellett talán nagyobb számban vannak jelen a virágzók, az öreg házak mellett egyre-másra épülnek a többszintes paloták, s az egyik helyen látott gondozatlan kerttel, ápolatlan gyümölcsösrel szemben a másikon virágzó gazdaságokat és gazdagságot figyelhetünk meg. Am az ímént sorolt gondok, hátrányok akkor is léteznek, ha a falusi népesség zöme ezekkel együtt tud élni, miközben más részüket mindez már kimozdította régi lakóhelyéről. Azt sem hagyhatjuk itt figyelmen kívül, hogy a falusi lakosság zöme ma is az átlagosnál jóval több munkával jut bizonyos anyagi előnyök birtokába, olyan erőfeszítések árán, s a munka olyan bíráásával és szeretetével, amit még a megelőző generációk örökítettek, s ami ma is példamutató lehet egész társadalmunk számára.

Idő hiányában nem beszélek itt arról az egymillió emberről, a kereső népesség 1/5 részéről, akik — hosszabb-rövidebb távon — naponta ingáznak a lakóhelyük és a munkahelyük között, egy részük — valljuk meg! — valószínűtlenül mostoha körülmények között. Problémájuk ugyancsak nem független a biológiai reprodukció, a gazdasági és társadalmi eltartó, illetve megőrző képesség, az infrastrukturális ellátás, vagyis a *magyar falu megtartó képességének* változó gondjaitól.

Ha figyelmünket — az eddigiekkel továbbra is állandó összefüggésben — a honismereti tevékenység irányába fordítjuk, akkor feladatainkat, lehetőségeinket két fő tájékozódási pont között kell keresnünk! Az egyik a falu, a parasztság hagyományainak, a tradicionális kultúra elemeinek, jelenségeinek további feltárása, alapos megismerése és megismertetése, a másik pedig a tapasztalatok átörökítése, különös tekintettel a ma is életképesekre, a mai világunkból hiányzókra. Úgy vélem, *sorskérdés* annak elemzése, ami a falusi társadalomban lezajlott az elmúlt, lassan ötödfél évtized alatt, valamint annak tudomásulvétele, hogy a magyar falu is sajátos

életforma, sajátos szokásrend, generációk sorának tapasztalatában kristályosodott értékrend, amelyet fel kell mérnünk ahhoz, hogy jelenünkben és jövőnkben használható tapasztalatait megismerhessük.

A honismeret feltáró tevékenysége talán egyszerűbben körvonalazható, s alapvetően összefügg hagyományosan vezethető funkcióival. Am mai világunk — s nem csupán az aprófalvak vonatkozásában — a honismereti mozgalom számára új feladatokat, új irányokat és távlatokat is kijelöl. Lehet persze, hogy ezek nem újak, de a korábbinál nagyobb hangsúlyt érdemelnek! Vagyis: *nem egyszerűen a múltra figyelő, a múlt emlékeit feltáró és megőrző honismeretre lenne szükség, hanem olyanra, amely a jelenleginél érzékenyebb a közelmúlt és a jelen szociális-társadalmi történéseire*, viszonyaira, amely a múlt tapasztalatainak birtokában *erőteljesebben figyel a mára*. S nemcsak a mai magyar valóságra érzékeny, hanem szembizábilis Európa és a világ történéseire is, s megpróbál európai és magyar lenni — a szó mai értelmében. A „mai” jelző itt nem újat jelöl, hisz a két világháború között a legjobbakkal megfogalmazták ezt az összefüggést; csupán aktualitására kíván utalni!

A feltáró munka formái és célkitűzései külön tanácskozás témáját alkothatnák. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy magam a szervezett gyűjtőhálózatok és az amatőr kutatók kifulladását érzékelem, ami arra figyelmeztet, hogy a régi programok, célkitűzések már nem vonzzák az egykori erővel az embereket.) A feltáró munkában azonban megkülönböztetett figyelmet érdemel a falusi kisközösségek működésének, az öngazdagság köré, a helyi autonómia intézményrendszerének hagyománya, a család egykori funkciója és szervezete, vagyis a hagyományos kultúrában élő kis- és nagyközösségek belső kohéziója, összeműködése, s a lokális demokratizmus akár csíráiban fellelhető hagyománya. A felszabadulást követő nagy átalakulás ugyanis — ellentétben a célkitűzésekkel — a kisebb-nagyobb közösségek erőteljes erózióját eredményezte. Még azok a közösségek is elsorvadtak, amelyek rövidebb-hosszabb idő alatt képesek lettek volna alkalmazkodni az új társadalmi-politikai rendhez. S itt nem csupán a különféle falusi körökről, egyesületekről van szó, mert azokhoz hasonlóan eltűntek a városok, iparvidékek egykori munkás és bányász dalárdái, olvasó- és színházi köréi, kulturális egyesületei is. Amíg azonban a hagyományos paraszti kultúrának meghatározó része és funkciója volt az ismeretek, tapasztalatok, *alkalmazkodási formák* — a szó ökológiai és társadalmi értelmében egyaránt! — átörökítése, addig átalakult világunkban nem gondoskodtunk ennek a szükségletnek a pótlásáról. Ebből adódik — amint *Andrásfalvy Bertalan* megfogalmazta —, hogy most egyszerűen úgy érezzük, bizonyos szükségletekre, igényekre nincs válasz, legalábbis a közösség által elfogadott, jóváhagyott formában, s hiányoznak az irányjelző normatívák, a közösséghez tartozás ismérvei és lehetőségei. A gyökértelesség érzete pedig különösen erős az aprófalvakban, amelyek az öngazdagságban, a belső igények megvalósításának minimálisra szorogó lehetőségével teljesen talajt vesztek, kiszolgáltatottak a társadalmi-gazdasági mozgások változó irányú szélfúvásában.

Meggyőződésem szerint az, hogy a falusi népesség egy igen jelentős része az átlagosnál rosszabb feltételek között él, hátrányosan vagy egyáltalán nem részesül egy sor társadalmi-kulturális juttatásból, a kommunális és infrastrukturális ellátás számos gondjával küzd, nos, *mindezek idővel javítható, s ha lassan is, de kompenzálható hátrányok*. Am a falvakban korábban szinte ismeretlen elidegenedés, a gyökerek hiánya, a szülőföldhöz való egykori ragaszkodás eloldódása, a helyi közösséghez való tartozás tudatának hiánya, a lokális identitás megszűnése pótolhatatlan veszteséget okoz, amely nemcsak a falusi népesség elvándorlásában nyilvánul meg, hanem egész népünk tudati eróziójában, egyebek mellett *magyarságtudatának* lepusztulásában. Nem állíthatjuk persze, hogy mindezekben a honismeretnek lenne egyedüli, vagy akár legfontosabb tennivalója! Mert kétségtelen ugyan, hogy a múltban sok iránymutató példát találunk, s új kultúránk csak akkor lehet jobb, ha az eddigi tapasztalatokra, eredményekre épül, tanul a múlt eredményeiből és hibáiból is! De a *hagyomány* nem örökérvényű és változatlan formák gyűjteménye, nem titkos színházi kelléktár, amelyből mindig kiemelhető, amire éppen szükségünk van! S a honismeret sem kellekes és nem díszletező ebben a nemzeti méretű darabban! Együtt kell élni a múltunkkal, építenünk kell belőle, de mivel jövőt akarunk építeni, nem a múltat visszahozni, a megoldás nem lehet a múlt formáinak változatlan átvétele! S az a tény, hogy számos vonatkozásban igen nagyot léptünk előre, nem feledtetheti velünk, hogy közben a világ is haladt! Így hibás és tudománytalan, ha falvaink mai helyzetét csak a két világháború közötti hazai állapotokkal mérjük össze! Ugyanakkor eredményeink arra is kényszerítenek bennünket, hogy újra megpróbáljunk egyensúlyt teremteni anyagi és szellemi kultúránk között. Ennek sikere pedig egy alapvető szükséglet kielégítésétől függ: ez a közösségre való igény, a valahová tartozás igényének kielégítése. S ebben a honismereti mozgalomnak alapvető feladatai vannak! Segíteni a kötődést, a valahová tartozás érzetét a családok, mikroközösségek, a lakóhely, a táj, a szülőföld, a nemzet, s ezzel együtt a tradíciók, a maradandó értékek és eszmék irányában.

Az aprófalvak esetében mindezek előfeltétele az önállóság, az önkéntes és öntevékeny lakossági szervezetek, társulások szabad mozgásterét, a mikroközösségek döntési lehetősége, a helyi hagyományok és adottságok figyelembevétele, az alulról épülő társadalmi rend; ha úgy tetszik: *demokrácia*. Feltétele a törődés az emberi problémákkal, s hogy a gazdasági döntések ne nélkülözzék a humánus szempontokat! Hogy lehetőség legyen a döntések kontrolljára, ha kell korrekciójára, s hogy a döntésekben kapjanak teret a múlt általános és lokális tapasztalatait!

A sokféle és sokarcú kistéleplések vonatkozásában a honismeretnek sem lehetnek kész receptjei, állandó sémái. Más célok és feladatok kerülnek előtérbe a Cserehát, a Zempléni-hegység, az Észak-borsodi karszt élneptelenedő falvaiban, mások a Duna—Tisza köze tanyás területein, megint mások a prosperáló kisfalvakban. Nekem sincsenek kész javaslataim. A kiürülő, előregedő falvakban bizonyára a feltáró munka a fontos, az életképes településeken talán inkább a kohéziós erők feltárása. Am a tapasztalatok átörökítése, a múlt—jelen—jövő tudati folyamatosságának megőrzése feltétlenül kulcskérdés! Miért ne lehetne például a falusi iskolákban tananyag az egykori dulók és határrészek neveinek ismerete, a legszűkebb pátria hagyományának beható

tanulmányozása? (Gondoljanak a határjárások egykori gyakorlatára, ahol az emlékezet kedvéért meg is csapták a fiatalokat, hogy a látottakat, hallottakat soha el ne feledjék, s ne mulasszák el ismereteiket továbbadni utódaiknak sem!) Mindehhez persze iskola kell, s a szűkebb pátriát jól ismerő pedagógusok. Am ezen a ponton már a bizonytalanság irányába vezetnek gondolataim!

Azt azonban biztosan tudom, hogy a fentiekben mozgalmunknak fontos feladata, küldetése van! Küldetése, hogy otthonossá tegye számunkra a hazát, s hogy történeti tudatunkat, mondjuk így: magyarságunkat, a jó társadalmi közérzetet, a valódi demokráciát szolgálja és erősítse — kisfalvakban és nagyvárosban egyaránt. Küldetése, hogy eleink örökével emelt fővel tudjunk együtt élni, mert csak így remélhetjük, hogy utódaink emelt fővel élnek majd örökünkben!

Viga Gyula

Irodalom: A hagyományos kultúra továbbélésének, a tradíció és a jelen kérdésének értelmezéséhez a legtöbb gondolatot *Andrásfalvy Bertalan*: Mit jelenthet a néphagyomány a jövő műveltségében? (Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1983. 241—251. old.) című tanulmánya és *Csoóri Sándor*: A sugalmazó ember (Készülődés számadásra. Budapest 1987. 28—35. old.) című írása adta számomra. A honismeret tartalmának, fogalmának értelmezéséhez irányt mutató: *Halász Péter*: A honismereti mozgalom Magyarországon. (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 22. (1984) 138—142. old.) **Az aprófalvak irodalmából:** *Aprófalvak és tanyák*. Tematikus szociológiai kisbibliográfiák 18. Budapest, 1979. (Részletes irodalommal — *Beluszky Pál*: Kisfalvakról, tárgyilagosan. Városepítés 1982. 6. sz. 21—26. old. — *Enyedi György*: Falvaink sorsa. (Gyorsuló idő) Budapest, 1980. — *Enyedi György*: Kisfalvak jövője. Népszabadság 1985. 269. sz. 3. old. — *Erdei Ferenc*: Magyar falu, Budapest, 1940. — *Gulyás Mihály*: Menteni a menthetőt. Napjaink 1982. 5. sz. 21—26. old. — (Hozzá kapcsolódóan a Napjaink vitája: *Papp Lajos*, *Nagy Béla*, *Tuskés Tibor*, *Lázár István*, *Flatvani Dániel*, *Süli-Zakar István*, *Vági Gábor*, *Varga Csaba*, *Magyar József*, *Bartha Gábor*, *Kulcsár Attila* és *Kelemen Gábor* írásai a lap 1980/6—10. számában.) — *Süli-Zakar István*: BAZ megye kistépléseinek társadalomföldrajzi viszonyai. Borsodi Szemle 1987. 1. sz. 41—47. old.

Nemzetközi anyanyelvi olvasótábor Sopronban.

Negyedik éve rendezte meg Sopronban a Hazafias Népfront megyei bizottsága a nemzetközi anyanyelvi olvasótábort. Idén is jöttek Burgenlandból, Szlovákiából, Szlovéniából magyar anyanyelvű középiskolás diákok, hogy két hetet együtt töltsenek magyarországi társaikkal. A tábort Vadász Anna, a HNF megyei bizottságának titkára nyitotta meg. Négy országból összegyűjt fiatalok helyüket vizsgálták a nagyvilágban. Legalkalmasabb kiindulópont a magyar állam alapításának felidézése volt. Filmek segítségével idézték meg egy-egy kor szellemét. Legnagyobb sikert most is az István, a király c. film aratta. A történelmi tárgyú filmalkotások vizuális élményt adtak és segítséget a magyarságtudat formálásához, mert a szomszédos országokból érkezett fiatalok alig ismerik a magyar történelmet és sok esetben másként

tanulják, mint az anyaországbeliek. A beszélgetésekhez nagyszerű előadókát hívtak meg. Dr. Timaffy László a népi hagyományok magyarságmegtartó szerepéről beszélt, Szentkuty Károly irányításával történelmi játékokban térképezték fel a várost, majd a reformkor szellemi életét idézték fel a nagycenki Széchenyi kastélyban dr. Környei Attila előadásával. A szabadságharc dicső napjait dalokkal is felidéztek dr. Barsi Ernő segítségével, Felde Györgyi pedig nyelvi játékokkal csiszolta beszédkézségüket. A Szabó József és dr. Bedécs Gyula vezette tábor lakói az Őrségbe kirándultak, majd kitekintettek a történelmi Magyarorszáig távolabbi tájaira is, Burgenlandba Kismarton, Léka, Ruszt, Alsóór vidékére, Szlovéniában pedig a lendvai, csáktornyai, varasdi magyar közösségekkel találkoztak. A kéthetes tábor ebben az évben is maradandó eredménnyel zárult.

Buda város legrégibb pecsétje, 1292 (Hornyák László)

Kiegyezés és nemzettudat

Vörös Károly történésszel beszélget
Deregán Gábor

■ *Újabbán ugyan egy-egy történelemmel foglalkozó újságcikk, rádió- vagy tévéműsor nagy ritkán megemlíti az 1867-es kiegyezést, visszatekintve azonban az immár múltféltben lévő 1987-es esztendőre, nem tudnám bizonyossággal megmondani, hogy megemlékeztünk-e az évfordulójáról. Csakúgy, mint nemzeti históriánk más jeles eseményéről. Az az érzésem, hogy bizonytalanok vagyunk 1867 megítélésével. Mi erről a véleménye Vörös Károlynak, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete munkatársának, a dualizmus kora ismert kutatójának?*

Ez a megosztottság valóban élő és létező jelenség mai társadalmi tudatunkban is, amely — úgy tűnik — idestova másfél évszázad alatt sem tudta megnyugtatóan feldolgozni, megemészteni az 1848—49 elbukásából adódó konfliktusokat. (Legjobb példaként ennek a közelmúltban láthattuk az — egy úttörőcsapat Görgeiről való elnevezése körül váratlanul fellobbant — országos szintű szenvedélyeket.) A társadalom tudata még most is polarizált: egyik oldalon Görgei árulását emlegetik, és megalkuvással, nemzeti érdekek feláldozásával vádolják az ország hajóját a süllyedő Habsburg-birodalomhoz kötöző kiegyezés politikusait. A másik oldalról a kiegyezés nyomán megindult és kibontakozott hatalmas, sokban még mai életünket is meghatározó eredményeit mutatják fel: a vasutak hálózatát, a gyárakat, bányákat, bankokat és egyáltalán a modern gazdaság infrastruktúrájának létrejöttét, s azt a stabilitást, amit a kiegyezés eredményeképpen létrejött Monarchia piaca kínált a magyar gazdaságnak is, elősegítve ezzel annak modernizálódását — és a nyomában kialakuló új polgári társadalomszerkezetnek is kibontakozását. Elég éles a különbség, és mindkét oldalon széles az érvkészlet ahhoz, hogysem valamely közeli megbékélést, konszenzust ígérne képviselőik között.

■ *De hát végül is az értékelés nagyban attól is függ, hogy milyen más választási lehetőség állt még az érdekeltek rendelkezésére.*

A válaszkor, úgy vélem, abból kell kiindulni, amitől az ilyen választásnak a lehetősége — ha ilyen egyáltalán volt — függött volna: alapvetően a nemzetközi helyzetből, a nemzetközi erőviszonyokból. Nos, ez 1867-re Magyarország teljes függetlensége számára nem sok lehetőséget kínált. A Habsburg-birodalom valamilyen formában való fennmaradása ugyanis a kor európai politikájában még nagyon is szükségesnek látszott — ami persze nem zárta ki, sőt éppenséggel erősítette is azokat a nyugat-európai és közép-európai nagyhatalmi törekvéseket, melyek végül 1859-re Ausztriának Itáliából, 1866-ban pedig az egységeseül Németországból való kiszorításához vezettek. Fennmaradt azonban, sőt erősödött az igény Ausztria fenntartására, elsősorban is a török birodalomnak európai területén már előrelátható összeomlása nyomán számított balkáni hatalmi vákuum kitöltése, főleg pedig a cári hatalom balkáni befolyásának ellensúlyozása érdekében. Ez az 1860-as évek elején már észlelhető tendencia a Kossuth irányította magyar emigráció nagy gondnal és fáradhatatlan optimizmussal másfél évtizeden át Magyarország függetlenségének helyreállítását célzó, Franciaországra, Itáliára, Poroszországra, a román fejedelemségekre támaszkodni kívánó terveinek és reménysegeinek is az összeomlásához kellett hogy vezessen. Ha Kossuth és környezete, haláláig emigrációban, kitartott is a független Magyarország eszméje mellett, az új európai rend végül is az ő törekvéseik ellenére és közreműködésük nélkül jött létre. Megerősítve viszont kudarcával azoknak az elsősorban hazai politikai erőknek a helyzetét, melyek e kudarc következtetéseként a Habsburgokkal való kiegyezést sürgették, hajdani függetlenségi eszményeiknek akár részleges feláldozása árán is.

■ *És a magyar társadalom nagy tömegei elfogadták-e, illetve hogyan fogadták el ezt az egyezkedő politikát?*

A tömegek (elsősorban persze a magyar etnikumú nemesi és paraszti tömegek), jollehet nagy részüknek politikai ideálja továbbra is 1849, Magyarország teljes függetlensége maradt, már 1867-re, úgy tűnik, egyrészt kifáradtak a változás kívülről várt feltételeinek kivárásában, másrészt pedig lassanként bele is nőttek az új és már a Habsburg-birodalom polgárosuló intézmény- és politikai értékrendszere által meghatározott viszonyok-

ba; így a polgári tulajdonviszonyokba és általában a feudális intézmények és magatartások előrehaladt értékvesztésébe. Megindult és már előre is haladt a társadalom átalakulása, és új rendjének fenntartásában egyre többen váltak érdekeltté. Érzelmi-politikai magatartásbeli vonatkozásokban a 49-esség még sokáig kifejezője, szervezője maradt mindenféle ellenzékiességnek, a birodalom fegyveres megdöntéséhez vagy egyáltalán a további várakozáshoz való energiák azonban a tömegekből már hiányoztak. Élégedenlél és elkeseredve, de végül is tudomásul vették a politikusok kiegyezését, jobb lehetőséget nem látva a nemzet előtt.

■ Ez tehát azt jelenti, hogy a kiegyezést Bécs diktálhatta a magyar félnek?

Nem egészen. Hiszen nyilván a Habsburgok sem egykönnyen szánták rá magukat a tárgyalásra, de más újtuk nekik sem volt. Ők 1849-ben — véleményem szerint — óriási baklövést követtek el; miután minden forradalmi mozgalmat levertek, minden adu, sőt a kemsieri alkotmányban az ideológia és az intézményrendszer is a kezükbe volt ahhoz, hogy a birodalmat egyfajta alkotmányos demokratikus polgárosodás útjára vigyék. Ehelyett felülről irányított, és hasznát is elsősorban a birodalom szűk vezetőrétege számára nyújtó, a folyamatból a társadalmat kikapcsoló abszolutisztikus polgárosítás útját választották. Ezek a rendszerek azonban a kapitalizmus kibontakozásának e szakaszában huzamos ideig már sehol nem voltak alkalmasak egy gyorsan fejlődő társadalom és gazdaság fejlődésének irányítására. Gondot jelentett ez Európa más, hasonló kormányzati formával kísérletező állama számára is. Az 1860-as évek közepére III. Napóleon is kénytelen volt visszatérni a parlamentarizmushoz, és kb. egy időben hajtották végre Országországban is a jobbágyfelszabadítást, a területi önkormányzatok megszervezését stb. egy változás első lépcsőiként. Világos, hogy ilyen körülmények között Ausztriában sem maradhatott fenn az abszolutizmus, már csak azért sem, mert a nyugat-európai nagytőke a veszített háborúk után pénzügyileg is válságba került, Ausztria pénzügyi támogatását a birodalom politikai-gazdasági stabilizálódásától tette függővé. Ennek pedig legkézenfekvőbb megoldása Bécs számára is a legerősebb ellenzéki erővel, a magyarokkal való kiegyezés volt, méghozzá immár nem az abszolutizmus, hanem — Ausztriára is kiterjesztve — az alkotmányos, parlamentáris monarchia jegyében, a két államfelet egymással összekötő adminisztratív közjogi kapcsolatok lehető csökkentésével. Vagyis: Bécs, ha Magyarország 1848-as függetlenülését meggátolhatta is, de jelentős engedményekre kényszerült.

■ Csak ez, a végül is mindkét felet egyaránt megkötő lehetőség kínálkozott Magyarországnak számára? Vagy elképzelhető volt egy másik alternatíva is?

Igen, Magyarország további útjára volt egy Kossuth-kidolgozta tervezet is. Ez (Ausztriát természetesen kizárva a magyar ügyekből) az országot egy, a dunai régió államaiból álló, azokat lazán összefogó konföderáció keretébe helyezte volna. Ez a terv azonban minden logikája ellenére sem valósulhatott meg: sem a magyar, sem a többi nemzet érintett politikusi nem voltak hajlandók elfogadni. A magyar politikai vezetőréteg elképzelhetetlennek tartotta a magyar államterület feletti befolyásának a konföderációban egy más állam részéről való akár csak átmeneti korlátozását; a hazai nem magyar népek pedig ekkor már a határokon túl, jórészt a széthulló oszmán birodalom romjain kiemelkedő új, velük azonos etnikumú nemzeti államokban a Magyarországon belüli településterületükkel együtt azokhoz való csatlakozásban látták nemzeti mozgalmak célját — s ezt bármilyen toleráns magyar nemzetiségi politika sem tudta volna módosítani. Az 1918-ban bekövetkező események igazolni látszóak a konföderációs terv illuzórikus voltát, erősítve a kiegyezés legalább átmeneti, fél évszázados reális voltát.

■ A Horthy-rendszerben erős volt a kiegyezés kultusza. Miért? Talán a minden forradalomtól való irtózás miatt érezték szükségesnek a kompromisszumos, a magyar uralkodóosztály pozícióit megerősítő kiegyezés nagyra értékelését?

A Horthy-rendszernek a kiegyezéshez való pozitív viszonyát úgy vélem, két tényező alapozta meg. Egyrészt az, hogy a rendszer legitimitációjában a jogfolytonosságnak alapvető szerepe volt, ez a jogfolytonosság pedig a dualizmusba nyúlt vissza, mintegy kényszerítve az azt valamikor megteremtő kiegyezés elfogadására is. Másrészt, a területi revízió igénye is ahhoz az 1848 óta legteljesebb magyar államterülethez kapcsolódott, amit ugyancsak a kiegyezés teremtett meg. Ezt amellet nagyban, érzelmileg is erősítette a rendszer vezető katonái és politikai funkcionáriusainak, élükön Horthyval magával, még a dualizmusba visszanyúló pályakezdetete és akkor kialakított értékrendje. Mindez együtt a dualizmus kora fenntebb már hivatkozott kétségtelen eredményeivel mintegy természetzerűleg eredményezte a korszak hivatalos publicisztikájában és történetírásában a kiegyezésnek 1848—49 leverése után egyetlen lehetséges, vitathatatlan megoldásként való kezelését.

■ Talán Horthyék kiegyezés-kultuszát akarta volna semlegesíteni az elhallgatással a Rákosi-korszak? Hiszen ezekben az években mintha soha nem létezett volna Deák és a kiegyezés. Vagy tévednék?

A kiegyezés, mely végül is konzerválni segített a magyar társadalmi struktúra nem egy feudális elemét, amellet Magyarországot — mint azt Kossuth jól látta — valóban hozzákötötte a Habsburgok vesztébe menő monarchiájához, a dualizmus megszüntével a magyar függetlenség német érdekek alá rendelésének mintegy szimbólumává is vált. A legszélesebb tömegek számára is érthető párhuzam különösen a II. világháború alatti antifasiszta politikában vált jól felhasználható eszközzé, főként Mód Aladár és Révai József, a felszabadulás után is fenntartott, sőt továbbfejlesztett értékelésében, ami kiterjedt a dualizmus kori egész hazai fejlődés sokban negatív megítélésére. Ez volt az a korszak, amikor nem egy vidéki városban a korábban Deák Ferencről elnevezett utcát, teret más névre keresztelték át. Történetírásunk újabb eredményei azonban, ha a kiegyezés megítélésében kialakult ellentétet, vitákat nem szüntették is meg, de ezek kibontakozását messzemenően szabadabb téve, a kiegyezés korának egyre teljesebb, ha még nem is ellentmondásmentes és még nem is végleges képét állítják az olvasó elé.

■ Ne haragudjék profán kérdésemért. Tehát: szeressük most már 1867-et, vagy ne szeressük?

Vissza kell térnem az első kérdésre adott válaszhoz. Ma már indokolatlannak érzem továbbra is fenntartani

a kiegyezésnek azt a sarkított értékelését és ábrázolását, amire ott utaltam. 1848 és 1867 ellentéteik ellenére is alapjában nem egymással szemben álló, hanem egyre inkább egymással nagyon is összefüggő, összekapcsolódó elemei a magyar történelemnek. Kossuth és Deák nem választhatók el egymástól s még kevésbé állíthatók szembe egymással. 1848—1849, a Habsburg-birodalmat éppen Magyarország társadalmi, politikai-gazdasági, nemzeti igényei felől ért sokk nélkül 1867 sem valósulhatott volna meg. Mint ahogy nehéz lenne elképzelni, hogy a XIX. század második felének európai és közelebről balkáni problémái között egy teljesen független magyar állam tudott volna-e (és mennyiben?) lényegesen eltérő politikát folytatni ahhoz képest, amit a kiegyezés korának, a dualizmusnak magyar kormányai végül is folytattak. Sok még a nyitott kérdés, de az talán már világos, hogy 1867 120. évfordulóján a kiegyezésről gondolkodva, benne a kétségtelen ellentétek mellett a magyar fejlődésben meglévő ellentéteknek általa kifejeződő egységét is meg kell látni s az eddiginél jobban hangsúlyozni.

Utcák és nevek

Frank Tiborral beszélget Zika Klára

A falvakat járva feltűnik az utcanevek nagyfokú azonossága: szinte mindenütt ugyanúgy hívják a főteret, főutcát s az intézményeket. Ha pedig a városokban sétálunk, elgondolkozhatunk azon, vajon milyen logika vagy divat vezérelte a névadókat, amikor olyan utcaneveket választottak, melyek nemcsak az idegenek, a helybelinek is ismeretlenek. Budapesten is akad találos kérdés elég. Az amúgy is sok változáshoz szoktatott pestieknek különösen kellemetlen ha a megszokott utcák, terek egyszer csak új nevet kapnak. Legutóbb a budaiak bolydultak fel, amikor tudomást szereztek arról, hogy a Vérmező sarkán felállított Kun Béla-szoborcsoport után az Alkotás utca ósrégi nevét is meg akarják változtatni. Ez a harc eredményesen végződött: az Alkotás utca neve maradt. De mi van a többivel? Erről beszélgettünk *Frank Tibor* egyetemi docenssel, akit éppen egy utcánév körüli huzavona foglalkoztatott.

A Podmaniczky utca felemásul sikerült példájából kiindulva Vörös Károlyval kezdeményeztük a Fővárosi Tanácsnál, hogy a Budapest, XIII. kerületi Victor Hugó utcát adják vissza eredeti névadójának, Wahrmann Mórnak. Wahrmann Mór volt ugyanis Pest városának azon országgyűlési képviselője, aki Házmán Ferencsel, Buda képviselőjével 1870-ben kezdeményezte Pest és Buda egyesítését, s így Budapest létrehozását. 1893-ban, röviddel halála után, utcát neveztek el róla, amelynek nevét 60 év után, 1952-ben változtatták át Victor Hugóra. Természetesen nem a nagy francia író ellen van kifogásunk, hanem a megoldást helytelenítjük. A Fővárosi Tanács elutasította kérésünket, egy 1976-os rendeletre hivatkozva; amely szerint ha valakiről csak egy utcát neveztek el a városban, akkor nem lehet megszüntetni. Ezek után azt javasoltuk, hogy legalább az Akadémia utcában helyezzenek el táblát azon a házon, ahol Wahrmann Mór élete végén lakott, de a Victor Hugo utca 1. számú házon is megjelölhetnék az előző névadót — megérdemli.

● *Folytassuk tovább az ismertebb átkeresztelésekkel . . .*

Ez egy megszilárdultán értékrend s az ezt kifejező meggondolatlan névadási politika eredménye. Már a két háború között is akadt néhány rossz emlékű átkeresztelés. Olykor egész érthetetlenek és értelmetlenek is, mint az I. kerületi Attila út (akkor még utca) kérészerű átkeresztelése IV. Béla utcára a háború végén. A háború utáni újabb aktuálpolitikai hullám viszont kisöpörte az olyan utcaneveket is, amelyeket nem kellett volna. Példa erre az Andrássy út. Gróf Andrássy Gyula a dualizmus korának jelentős alakja volt, ő segítette például életre a Fővárosi Közmunkák Tanácsát — helytelen, hogy nincs utcája Budapesten. Azokat a névváltoztatásokat kárhözathatjuk igazán, amelyek az eredeti *funkcióira* utaló neveket cserélték ki. Az előbbi példánál maradva: Sugár út, Andrássy, Népköztársaság — az első illet rá a legjobban. Ide tartozik az Oktogon—November 7. tér példája. Jó példaként említhetem viszont az olyan összeötvözést, mint a Kodály-Körönd, hiszen a zeneszerző épp a tér sarkán élt, s megmaradt az eredeti funkcionális elnevezés is.

Beszélnünk kell a kultikus névadásról is. Magyarországon mindig voltak gyökerei a hőskultusznak: a Kossuth-kultusztól kezdve, az öregedő Ferenc Józsefen át Horthyig, a felszabadulás után Rákosiig. Ebből táplálkozott az a gyakorlat a háború után, hogy minden faluban Rákóczi, Kossuth, Széchenyi, Petőfi, Tácsics lett a főutca neve. Ezzel uniformizálódás jött létre, amely megszüntette a falvak egyéniségét. Később ez kiegészült azzal, hogy minden valamirevaló politikai szereplőről utcát neveztek el, hiszen rangot jelentett, ha

valakinek Budapesten vagy vidéken utcája volt. Ez viszont végül is leértékelődéshez, a nevek inflálódásához vezetett. Az igazán nagy hírű progresszív magyar emberek nevét így túl sok utca is viseli, amit értelmetlennek tartok. Nézzünk néhány példát csak Budapesten. Ady Endre: nyolc utca, három út, egy tér; Petőfi: tizenhárom utca, egy út, hat tér; Jókai: tizenkét utca, egy tér; József Attila: tíz utca, egy út, egy útja, egy tér. Ezt az egykaptafás névadást fel kell oldani, olyan személyek vagy jelenségek, fogalmak javára, amelyek ugyancsak méltóak lennének utcára, térre.

● **Vannak konkrét javaslatok?**

Természetesen nem lehet minden személyiségnek utcája, s helytelen is csupán ebbe az irányba haladni. Mégis: a nagy magyar orvostudósok közül például szinte csak a régi klinikaalapítókról neveztek el utcákat. E területen később teljesen elbizonytalanodott a névadás, pedig természetesen sok elsőrangú orvos élt azóta is. Kevésnek érzem a külföldi nevezetességekről, emlékekről, Magyarország külföldi barátairól, kulturális követeiről elnevezett utcákat. Egy másik nagy terület: a régi térképeken még sok hagyományos helynevet és állatnevet találunk, mint a Sió, Sikló, Sirály, Sas, Sashiók, Sip, Serföző, Sura, Sátor. Ezekre a helyi hagyományokra bátrabban kellene alapozni az újabb névadásoknál. Felkutatásukat biztosan szívesen vállalnák a honismereti szakkörök. A lakótelepek is többnyire valamilyen település helyén épültek, amelynek volt neve: ezt kellene meghagyni. Ki lehetne ásni a helyi adatokat: milyen régi utcanevek, dülők, helyi szokások voltak ott korábban — így lehetnének magyar tájak, vizek, helynevek, egykori tanyák és állatnevek is az új névadók. Van már erre jó példa: azt a területet, ahol a Kaszásdűlői lakótelepet építették egykor, Kaszásnak hívták, a felette levőt, ahol most Békásmegyert van, Mocsárosnak. Az is jó jel újabbban, hogy egyes kerületekben archaizált utcátáblákon feltüntetik az egykori városrész nevét így ahol az adott utca vagy tér fekszik. (Itt jegyzem meg ugyanakkor, hogy utcátábláink és házszám tábláink többségükben elhanyagoltak, gondozatlanok, heterogének és — piszkosak.)

Az embereknek meg kellene adni a lehetőséget, hogy utcájuk elnevezésébe beleszólhassanak, különösen az új lakóközösségeknél, lakótelepeknél. Nem kell azonban minden jelentős személyiség nevét ráterhelni az utca- és térstruktúrára, lehet intézményekre, közlekedési eszközökre, építményekre, emlékhelyekre is. Jó példa erre a szegedi egyetemi névadás Szent-Györgyi Albertől vagy a Nádasy Kálmán iskola.

● **Mivel a régi elnevezések visszaállítása ma már nemigen valósítható meg, véleménye szerint hogyan lehetne ezeket mégis megőrizni az utókor számára?**

A városvédelem magába foglal egy ilyenfajta védelmet is, az utcanév történetének megőrzését. Ez azt jelenti, hogy meg kell örökíteni az utcák saját történetét, különös tekintettel az érdekes vagy nagy múltú helynevekre. Vácutott láttam ilyesfajta példát, ahol a táblán ez áll: Március 15. tér, alatta zárójelben Fő tér. Kellő átgondolás után ugyanezt megtehetnénk Budapesten is, természetesen csak akkor, ha indokolt. Nem kell táblával emlékeztetni a Hitler térre, a Horthy Miklós útra vagy a Sztálin útra. De a Münnich Ferenc utcában feltétlenül fel kellene például tüntetni, hogy ez volt a Nádor utca, amely a József nádorról elnevezett térre vezet. Beláthatnánk, hogy az újonnan adott utcanevek gyakran nem honosodnak meg, nem mennek át a köztudatba, napi használatban megmarad a régi elnevezés. Még a munkásmozgalom legtisztelretémeltőbb alakjainak nevével sem helyes kiűzni a hagyományos utca- és helyneveket. Tudományos testületeket kellene létrehozni az illetékes tanácsok mellett, hiszen óriási felelősség terheli a névadás gazdait: hosszú időre befolyásolja nemzedékek tudatát.

ÜDÜLJÖN, PIHENJEN
VELÜNK!

1 x fizet, örökösen üdülhet!
Évente 14—28 napos használati jogot vásárolhat!

Budapest SAS Club
ÓBUDÁN
HAJDÚSZOBOSZLÓN
GYULÁN
EGERBEN
MÁTRAFÜREDEN és
ABÁDSZALÓKON (horgászfalu)

Felvilágosítás:

COOPHOTELS

1111 Budapest, XI. Karinthy Frigyes u. 22.
Telefon: 851-072

Utazási irodánk
KEDVEZMÉNYES AJÁNLATAI:

Szeptember 15-től
BÜKFÜRDŐI pihenés keddtől—péntekig
300 Ft (apartman) éjszaka
Mátrafüred AVAR Szálló
nov. 9—dec. 24-ig
„négyet fizet ötöt kap” akció.

Felvilágosítás:

COOPHOTELS

XI. Karinthy Frigyes u. 22. 850—381
VII. Akácfa u. 38. 423-969
XVII. Pesti u. 168/a 587-565

Rupp Jakob:

Buda-Pest és környékének helyrajzi története

A tudományos értékű munka újra kiadására vállalkozott a Könyvértékesítő Vállalat és az Állami Könyvterjesztő Vállalat. Elsősorban a műemlékvédelem és honismeret művelői forgathatják haszonnal.

Az 1868-ban Pesten, az MTA Történelmi Bizottsága által kiadott, több mint 300 oldalas mű a középkori Budáról — királyi város lévén — jóval nagyobb ismeretanyagot tár föl, míg Pestet csak utalásokban említi.

Rupp könyve részletes adatokkal, leírásokkal szolgál Óbuda, Buda-felhévíz (Malomtó), Alsó-Vízváros, Krisztinaváros, Országút és a Margitsziget elsősorban egyháztörténelmi épületeiről, XII—XVIII. századi időhatárokból szemlélve azokat.

Érdekességekkel szolgál a könyv a régész, az építész, a szociológus, a pedagógus számára. De a pusztán érdeklődő, nem tudományos igényű közelítő olvasó is sok hasznos ismeretanyagot szerezhet a ma még fellelhető épületek gazdasági és társadalmi hátteréről, a ma már műemlékké nyilvánítottakról.

A mai olvasó tájékozódását térképmelléletek segítik. Aktuális helyrajzi és szakirodalmi jegyzék, latin—német szövegmagyarázat egészíti ki e jelentős és igazi forrásértékű munka reprint kiadását.

Ára: 180 Ft

Kapható a Könyvért-boltokban:

- Antikvárium
Bp. V., Kálmán Imre u. 16.
- Könyvesház
Bp. XIII., Váci út 19.
- Könyvértéka
Bp. V., Honvéd u. 5.
- Illyés Gyula Könyvesbolt
Bp. VI., Népköztársaság útja 16.

**KÖNYVÉRTÉKESÍTŐ
VÁLLALAT**

LÁTOGASSON EL ÉS VÁLOGASSON A KÖNYVESHÁZ KÖNYV- ÉS HANGBIRODALMÁBÓL!

- *A nyomdai szállítást követő napon már kapható könyv-, műsoros kazetta- és hanglemezzújdonságokkal,*
- *az országban a legnagyobb félárú könyvek és hanglemezek választékával,*
- *mindig megújuló készlettel,*
- *a nyugdíjas vásárlókat ajándékkönyvvel várja a Könyvesház.*
(Bp. XIII., Váci út 19.)

**KÖNYVÉRTÉKESÍTŐ
VÁLLALAT**

Lakásbelső a Százados úton
(Márkus András felvétele)

A Százados úti városi kislakásos telep és lakói (1910—1985)

A Százados úti kislakásos telep Budapest kiépülésének abban a korszakában jött létre, amikor a már egyesített magyar főváros a legdinamikusabb évtizedeit élte. A kiegyezés és az első világháború közötti időszakban a kapitalizálódás és az urbanizálódás következtében Budapest igazi nagyvárossá, az ország gazdasági és szellemi életének irányítójává vált. Ezekben az évtizedekben lakossága óriási mértékben megnőtt: 1890 és 1910 között 429 227 főről 880 371-re, az elővárosi övezet helységeinek össznépessége pedig 61 289-ről 217 360-ra nőtt. Ez a nagyszabású népességnövekedés elsősorban bevándorlás következménye volt, mégpedig elsősorban a Dunántúlról. Az emberek munkáért, biztos megélhetésért jöttek a fővárosba, amit a megváltozott státusú nagyváros hatalmas építkezései, új létesítményei, gyári igényeltek is. Az újonnan betelepülők számára egyáltalán nem tudott a főváros megfelelő számú és minőségű lakást adni. A különféle albérletek, ágybérletek, pincelakások, tömegszállások, nagyszámú egyhelyiséges lakások sem tudták megoldani a létrejött lakásínséget. A korszak első évtizedének statisztikái (1906, 1909, 1911) és a korabeli sajtóban, elsősorban a Városi Szemle 1908—1911 között megjelent számaiban több cikk elemzte Budapest lakásviszonyait. 1911-ben Budapest lakosságából 300 ezer ember élt albérlelőként, ágyrajáróként, és körülbelül ugyanennyi ember lakott négy-nél többedmagával. A tervszerű és határozott várospolitikát Bárczy István polgármester nevéhez fűződött, aki az 1906-os programbeszédében meghirdette a kültek fellesztését, a városi telkek olcsó és egészséges lakásokkal való beépítését. A Bárczy-féle lakásépítkezési program keretében 1909 és 1913 között 6120 kislakás épült fel, egy 400 lakost befogadó népszállóval és egy 100 lakásra tervezett népotthonnal együtt. Az új várospolitikát egyik legfontosabb tényezője a főváros kislakásépítő tevékenysége volt. A lakásokat, melyek zömmel egyszerűbb lakásokat jelentettek, részben bérházakban, részben telepeken építették fel. A lakások iránt óriási volt a kereslet, tízszeres volt a lakásigénylők száma. Az ilyen típusú lakásokat elsősorban a kiskeresetű polgárság, kisiparosok, hivatalszolga, vasutas, postás, altszít, jobb keresetű gyári munkások számára tervezték. A kislakásos telepeket és bérházakat a főközlekedési utak mentén, a város olcsó, külső telkein építették fel. A megépült kislakásos telepeket és bérházakat az egyszerűség és a gyors, takarékos építkezési megoldások jellemezték.

Az általam vizsgált telep 1908 és 1910 között épült fel a VIII. kerületben, a Százados út—Ströbl Alajos utca—Juránics utca—Tisztes utca által határolt területen. Közvetlen közelében ekkor épült meg a Százados úti Elemi Iskola (1910), a Százados úti Községi Kenyérgyár (1909), a Százados úti Művésztelep (1910), a Juránics utcai kislakásos bérházak (1912) és az MTK-pálya (1912). A telep 12—15 hónap alatt épült fel és lakói 1910.

november elsején vették használatba. Építési költsége 990 ezer korona volt, egy lakás bére 230 korona. Az ilyen és hasonló földszintes kislakások telepek jelentettek akkor a legolcsóbb bérű lakásokat, átmenetileg és viszonylag gyorsan segítettek a főváros munkásainak, alkalmazottainak, kiskeresetű dolgozóinak lakásgondjain. Olcsósága a telek és az építési megoldásokból adódott: a falazatok üregek téglából készültek, az épületek alapíncizeltlenek, megfelelő szigetelés helyett csak homokfeltöltés volt a padlózat alatt. Összehasonlítva az akkori éveken épült többi kislakások teplel, (mint pl. a Wekerle telep) a Százados úti inkább a szegényesebbek közé tartozott, és fizikai adottságait tekintve egyre inkább az azzá is vált az eltelt évtizedek alatt. Az épületek és a lakások az olcsó kivitelezés és a megfelelő karbantartás hiánya miatt egyre nedvesebbek, a falak penészesek, a szobák levegője nyirkos és egészségtelen lett. A telep megépülésekor földszintes házsoraival, a lakások előtti kiskertekkel, fás, virágos közeivel, komfort nélküli lakásaival sajátos hangulatú, inkább falusias jellegű település volt, még ha a főváros külső peremén terült is el. Viszont a benne élők társadalmi összetételét, rétegződését, foglalkozását tekintve semmiképpen sem a faluhoz, hanem a városhoz tartozónak érezzük a telepet. Valójában sem falu, sem város nem volt ez a telep, hanem a két településforma között létrejött sajátos átmeneti forma, melynek a jellemzésére a későbbiekben még visszatérek. Elnevezésében viszont a korabeli sajtó és a szakirodalom által használt városi kislakások telep, *városi telep* elnevezést használnak, bár ezek a telepek már bizonyos értelemben *lakótelepek*, a kor munkás- és tisztviselő rétegeinek lakótelepei.

A telep eredetileg zöld léckeritással körülvett, környezetétől elkülönülő, önálló és zárt lakóterület volt. 6–10 m széles, fasorokkal szegélyezett két utca osztotta négy házsortömbre. Az eredeti szintkülönbséget meghagyó építkezés következtében Alsósorra és Felsőorra különült a telep. Egy-egy lakótömb 9 sorházból (pavilonból) állt, egy házsorban 8 lakás épült, a telepen így 288 lakás volt, ebből 36 kétszobás, a többi egyszobás. A teljesen azonos alaprajzú lakások belmagassága 2,80 m, alapterülete 46 m², és minden lakáshoz tartozott konyha, kamra és WC is. A lakások félkomfortosnak épültek, a víz minden lakásban bent volt, de a tisztálkodáshoz szükséges készülékekkel a lakások nem voltak felszerelve, ezt minden lakó önrőböl alakította ki: egyesek komplett fürdőszobát építettek a konyha leválasztott részéből vagy a kamrából alakították ki; mások csak a tisztálkodáshoz legszükségesebb eszközöket szerelték fel a konyha valamelyik részében. A lakások fűtése hagyományos, szilárd tüzelésű volt. Az azonos külső megjelenést a lakásokhoz csatlakozó tornácszerű, fedett előtér nyújtotta, ami egyben bejáratul is szolgált. Az eredetileg teljesen nyitott előtér a lakók idővel beépítették: zárt verandává, konyhává, tüzelőtárolóvá alakították át igény és szükséglet szerint. Közös használatú helyiségekként épültek fel a házsorok végében a mosókonyhák és az eredetileg egyterű szárítópádás, amit a bérlők idővel saját használatra elrekesztettek és tárolóhelyiségként használtak. A minden második házsor végében kialakított mosókonyhák mellett lévő lakások kétszobásak voltak: a második szoba a mosókonyha mögötti, az épület szélességéből adódó részből épült meg. A második világháború óta a mosókonyhákat is fokozatosan lakásnak igényelték ki, így ma már az egész telepen csak egyetlenegy található eredeti külső-belső felszereléssel, de természetesen már mosógéppel mosnak benne.

A városi telepet eredetileg gáz-, majd a villanyvilágítás általánossá válásával villanyáram világította. A lakások előtt kövezett járda épült. A telepet sok növény és fa díszítette; a házsorok közötti széles közökben a lakók bejáratukkal szemben kiskertet alakítottak ki: virágokkal, szőlőlugasokkal, konyhakerti növényekkel, díszfákkal.

A telep megfelelő működését, az ott élők lakhelyükkel kapcsolatos gondjainak megoldását, a telep élet megszervezését és ellátását egy gondnok, két házmeister és több viceházmeister látta el. A telepen 12 üzlet működött: a házsoroknak a Százados út felé eső végében vagy a szélesebb belső út mentén. Hentes és mészárszék, több vegyeskereskedés, pék, rövidáruüzlet, fodrász, kávéház és cukrászda látta el a lakók mindennapi szükségletét. Ezenkívül az iskola mögötti hetipiac és a vidékről hetente rendszeresen feljövő tejaszszonyok tettek kényelmesebbé a telepen élők élelmiszer-ellátását.

A telep gyerekek többsége a Százados úti elemi iskolában tanult, de mivel olyan nagy volt a gyermeklétszám, többen az iskola mellett ideiglenes jelleggel működő barakk-iskolába jártak. Aki tehetett, szakmát adott gyermeke kezébe: általában az apa munkahelyén és az apa szakmájába igyekeztek a fiúk beletanulni. A lányok a ház körüli munkák elsajátítása mellett legáltalánosabban gyors- és gépirást tanultak, vagy kereskedelmi iskolát végeztek, gyakran adminisztratív munkakörben helyezkedtek el. A telep fiatalok kulturálódási, szórakozási és sportolási igényeit a MÁV-hoz tartozó Törökvis egyesület és művelődési ház, a BESZKÁRT Előre klubja és a MADISZ művelődési háza elégítette ki. Az itt élők vallásgyakorlásának színtere a Kerepesi úti Szent Teréz-templom volt, rendszeresen ide járt a katolikus lakosság. A Százados út elején lévő Törökőri református imaházba pedig a telep református vallású lakói jártak istentiszteletre, bibliórákra.

A Százados út és környéke mikrotársadalmában a Művésztelep és lakói képviselték az elitet, életmódjukkal, életstílusukkal a helyi társadalmi hierarchia legmagasabb csúcsát. A telep mellett megépült emeletes házak pedig a kis alapterületű lakásokkal, a folyosó végén felszerelt vízvezetékkel és WC-vel, mind lakóhely, mind a benne élők társadalmi összetételét tekintve is a leglenézettebbet, a társadalmi hierarchia legalsó szintjét jelentették. E két szélső pólus között helyezkedett el az általam vizsgált városi telep, mind sajátos falusias jellegű épületeivel, mind pedig az ott lakók társadalmi összetételét, rétegződését, életmódját tekintve.

A városi telep első, legkorábbi lakói olyan sokgyermekes családok voltak, akiknél a szociális körülmények indokolták az új lakásba költözést. Sok család a Mária-Valéria vagy az Augustia telep barakkkláusaiból, többen az ágy- és az albérletek, a tömegszállítások nyomorúságából kerültek ide. A társadalmi rétegződést tekintve a telep első lakóinak többsége az alkalmazottak, kisebb hányada a kisiparosok, kiskereskedők, gyári munkások rétegébe tartozott. A városi alkalmazottak állása, fix jövedelme biztosították volt a lakók pontos fizetésére. Részben a városi közigazgatásban, részben a közlekedésben (vasút), részben különféle vállalatoknál és gyáraknál dolgoztak *altisztiként*, jelentős részük a postánál volt alkalmazásban. Ez a réteg a közzszolgálati

altisztek rétege, melyet a modern polgári államapparátus, a közlekedés, a hírközlés kiépülése teremtett meg. 1910-ben 200 ezer ember foglalkozását, társadalmi helyzetét jelentette. Ezek az emberek sem nem munkások, sem nem tisztviselők, hanem a hatalmi struktúrát kiszolgáló bizalmi alkalmazottak voltak. Az altiszt munkája az alacsony szintű ügykezelés, adminisztráció és a szakképzetlen fizikai munka kombinációja volt; uniformist viselt, munkavégzését szolgálati szabályzat rögzítette. Léhelyzetét, pozícióját katonás-hatósági és szolgai vonások ötvözdése jellemezte. Olyan függő helyzetű kispolgár, akit a havi fix fizetése és a nyugdíj elkülönítette a többi rétegtől. Életvitelében, életmódjában, értékrendjében a polgárságot, elsősorban az úri középosztályt tekintve mintának s külsőségeiben azt igyekezett utánozni. Közszolgálati altiszteken kívül több, önálló kispárral nem rendelkező kispáros, kiskereskedő, postás és a Községi Kenyérgyárban dolgozó pékek és családjaik alkották a telep lakóinak legrégebb csoportját. Ezek a ma már idős emberek, akik szüleikkel gyermekként kerültek ide, vagy már itt születtek, jelentették a telep legstabilabb rétegét, akiknek elbeszéléseiből rekonstruálni tudtam az itteni egykori életet, megrajzolva azokat a jellegzetességeket, sajátosságokat, amelyek a telepi életet, az ott élők életmódját leginkább jellemezték. Ebből a rétegből választottam ki több olyan családot, akiknek foglalkozása, életvitel és a telephez való kapcsolata egyfajta tipikus életmódot, a telepen élők egy-egy típusát testesítették meg. Ezeket a családokat kívül megpróbáltam minden olyan személlyel beszélni, akik valamilyen módon a telepi élet szervezésének részesei voltak, mint pl. a különféle boltok egykori tulajdonosai, házmesterek, segédházfelügyelők.

A városi telep első lakói sokgyermekes, évek óta Budapesten lakó és munkát vállaló családok voltak, akik kivétel nélkül paraszti származású, faluról felkerült fiatalként kezdték életüket a fővárosban. Életük tipikus volt az 1910-es évek Magyarországon: sokgyermekes, falusi családból, nyomorúságos körülmények közül, kereseti lehetőségek hiánya miatt kényszerültek elhagyni falujuk, családjukat és megpróbálták munkát vállalni a fővárosban. A lányok általában cselédnek szegődtek, a férfiak alkalmi munkákban éltek. Munkát és szállást minden esetben rokon vagy ismerős falubeli segítségével találtak. Amennyiben házasságkötés után sem mentek vissza falujukba, albérletekben, ágybérletekben vagy a rokon családoknál húzta meg magát az ifjú pár, s ilyen körülmények között születtek a gyerekek. A Százados úti telepen lakáshoz jutni — még a telep viszonylagos hátrányaival együtt is — mindenképpen más minőségű lakáskörülményeket, egészségesebb, jobb életet jelentett. A telep benépesedésekor a gyermekszám nagy volt, átlagosan 5 fő, de nem volt ritka a 9, sőt a 11 gyermekes család sem. A zart, kerítéssel körülvett telep lehetővé tette a gyerekek felügyelet nélküli, csoportos játszását, mozgását. Az asszonyok többsége nem vállalt rendszeresen munkát, esetenként alkalmi munkával kerestek pénzt: mosni, takarítani, főzni jártak a Művésztelepre, vagy házmesterséget vállaltak a telepen. A II. világháborút megelőző évekig az asszonyok akkor sem vállaltak rendszeresen munkát, ha azt családi kötelezettségeik mellett megtehették volna.

A telepen legkorábban lakáshoz jutók másik, lényegesen kisebb számú csoportja a telepet körülvevő gyárakban dolgozva, munkahelye segítségével kapott lakást a telepen. Így a Százados úti Községi Kenyérgyárban dolgozók, az egykori Öetl, ma Gábor Áron Gépgyár dolgozói és a Walla Cementgyár munkásai jutottak itt lakáshoz.

A II. világháborút követő években nagymértékben megváltozott a telep külső képe és kicserélődött a lakossága is. A megrongálódott, megüresedett lakásokba új családok költöztek, nemegyszer a társadalom legalacsonyabb rétegéből és néhány cigánycsalád is került a telepre. A telep lakossága átrétegződött. Megváltozott a telep külső képe is: kerítését a lakók széthordták tüzelőnek, fáit kivágták, tágas közeit felaszfaltozva utcává alakították át, üzleteit államosították vagy lakásnak adták bérbe, mosókonyháit önkéntes beköltözők sajátították ki. Megszűnt a telep zártasága, sajátos belső életének keretei, s valójában megszűnt a telep mint önálló lakóegység. Az épületek, lakások állaga is erősen leromlott, javításukra csak a legszükségesebb esetekben került sor. A telepi második és harmadik generáció már igyekezett elköltözni a megváltozott, értékét veszített telepről, holott korábban a családból kikerülő felnőttek tagok is a telepen akartak maradni és itt kívántak új lakáshoz jutni. A telep megmaradt lakói, akik egy sajátosan nyitott, közösségi, inkább falusias jellegű életmódot folytattak a telep nyújtotta kereteken belül, a megváltozott külső körülmények miatt és az újonnan beköltöző lakók környezetében már nem tudták a megszokott, korábbi értékrend és minta szerint élni mindennapjaikat. Az egykori telepi, közösségi életmód lassan megszűnt, átalakult — s ez magával hozta az értékrend felbomlását.

A városi telep, mint sajátos zárt rendszer kialakította és fenntartotta a benne élők speciális magatartás- és szokásrendjét, létrehozta így a mindennapi lét egyfajta formáját, a *telepi életformát*. Ennek jellemzői, hogy az egykori, falusi életmód némely elemei tovább élnek, ugyanakkor keverednek az új, városi életmódból átvett mintákkal. A telep legfőbb értékét lakói a következőkben foglalták össze: „olyan szép volt a telep, mint egy falu”, és „úgy éltünk itt, mint egy nagy család”. Ezeknek az értékeknek a megtartásáért mindent meg is tettek, amíg ezt a külső tényezők lehetővé tették. A személyek közti kapcsolatok fontossága, a szomszédsági kapcsolatok erőssége, kölcsönös segítségnyújtás, a bizalom és a nyitottság, a vérségi kapcsolatok szorossága, a család és a sok gyermek fontossága, a gyermekek korcsoportok szerinti játszóközössége, a rendszeres templomba járás, a kiskerthez mint az egykori földtulajdonhoz való ragaszkodás; a hagyományos heti- és napirend megtartása a tevékenységek szerkezetében, mint pl. étrend, mosási és tisztálkodási szokások, bevásárlás stb.; a társas együttlétek, a közös ünnepek, a nagy lakodalmak tartása, a közös munkák és mindezek következtében a közösségi tudat, a telephez tartozás tudatának erőssége — mind az egykori falusi életmódot, értékrendet alkotó elemek. Viszont a telep a fővárosban van hetven éve, a benne élők a főváros dolgozói. Állandó és szükségszerű az információcsere a telep és a város között, így a város kereskedelmi, gazdasági és kulturális hatása egyre erősebben érvényesül, és városi mintákat, városi életmódmodelleket közvetít a telep és lakói felé. Az átmenetiséget, a változás irányát csak erősíti, hogy a legkorábbi teleplakók, akik még a falusi

életmód modellje szerint éltek mindennapjaikat, lassan örökre elköltöznek, s az utánuk következő nemzedékek számára a közösségi életmód mind jobban értékét veszti, elfoglalja helyét egy kisvárosi-városi életmódot követő értékrend. A legfiatalabb nemzedék már csupán kényszerű szükségességéből lakja a korszerűtlen, komfort nélküli lakásokat, szinte kizárólag alvásra használja lakhelyét és kívülállóként szemléli a telep lassú felszámolódását. Az átalakulásnak, az átmenetnek legjobban megfigyelhető része a lakás- és a tárgykultúra.

A telep lakások, mint arról már beszéltem, a kisszámú kétszobás lakásoktól eltekintve, szoba—konyhából álltak. Teljesen azonos nagyságú, alaprajzú lakás állt minden lakó rendelkezésére. A telepre költöző első generáció még a korábban megszokott, falusi hagyományok szerint használta lakását. Példás rend és tisztaság jellemezte az alig használt szobát, mely tulajdonképpen egy késői falusi tisztaszobának felelt meg. A konyha viszont többfajta funkciót látott el: a teljes család mindennapi tevékenységének színtere, az idősebbeknek még a hálólhelye is ez volt. A lakások berendezése, a bútorok elhelyezése és típusa viszont már nem utalt az egykori falusi, paraszti eredetre, hanem a városi, a kispolgári, polgári mintát követte. Az így berendezett szobában leggyakoribb a kispári kombinált bútor vagy a komplett hálószobabútor: kettős ágyval, éjjeliszekrényvel, kettős ruhásszekrényvel, hármastükörrel és toalettszattal, vagy a kettős ágyat kombinált szekrény egészíti ki. Ez az utóbbi bútor darab a legjellemzőbb az ilyen típusú lakásbelsőkre: a nagy darab, nehézkes szekrényrészlet összekombinált üveges vitrin a felhalmozott és felesleges dísztárgyak mutogatására szolgált. Az ágyak fölött szentképek, feszület, családi és esküvői fotók — az intim szféra és a szakrális jelleg kifejezői. A falakon csendéletek, a vitrinekben dísztárgyak, nappalok, az asztalon művirág. A konyhaszekrényben különféle készletek, fényesre tisztított réztárgyak.

A telep második és harmadik generáció lakáskultúráját már nehezebb ilyen egyértelműen leírni, sokkal differenciáltabb lakástípusok jöttek létre attól függően, hogy használóik a falusi—városi, vagy a paraszti—kispolgári—polgári értékrend közötti átmenet milyen fokát képviselik, milyen mintát, modellt fogadnak el; bár az így létrejött lakásbelső is erős hasonlóságot, homogenitást mutatnak. A lakáshasználat már nem a falusi mintát követi, gyakori a konyha teljes értékű szobává történő átalakítása, és a fürdőszoba is. A szoba berendezése új, modern bútorok együttese, szekrényesorok, heverők, ülőgarnitúrák. A lakásban található díszítő funkciójú tárgyak: nappalok, vázák, dísztányérok, kézimunkák, üres üvegek stb. sokasága ellepi a falakat, a tv-t, a szekrény tetejét és minden helyet, ahová valamit tenni, függeszteni lehet. Az anyagilag kevésbé tehető családoknál a tárgyhalmozás különféle mutatós dobozok, üres üvegek, plakátok, színes újságkivágások, meghatározhatatlan kacatok gyűjtéséből áll. A dísztárgyak minőségétől függetlenül egyes esetekben a számszerűségük, az esetlegességük, a rendtelenség, a tárgyak ideiglenes elhelyezése mutatja, hogy a lakásban élők számára a hagyományos, korábbi értékrend már nem iránymutató és nincs még új, eligazító értékrend, új modell.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a Százados úti városi kislakásos telep színtere volt egyfajta sajátosan ötvöződött falusi és városi életmódmintáknak. A telep közösségi élet, a viselkedés- és magatartásminták, a cselekvési és döntési stratégiák még a falusi, paraszti hagyományok modelljét követve alakultak ki, míg a lakás- és tárgykultúra már a városi, kispolgári, polgári modellt követte, bár használatuk még egy ideig falusi minta szerint történt.

A telep 1984—1985-ben történő megszűnése új kérdéseket, új kutatási témákat vet fel. Milyen lakásokat kapnak az itt élők, választhatnak-e egyáltalán és ha igen, mik motiválják döntéseiket? A telepről elköltözve milyen minták szerint alakul át életmódjuk? Milyen mértékben és irányban jelenti ez a kényszerű, bizonyos esetekben nagyon is fájdalmas lakásváltoztatás az életmód megváltozását is? A telep megszűnésével csak egy, napjainkra korszerűtlenné vált lakótelep tárgyi valóságától szabadul-e meg társadalmunk, vagy az itt bemutatott értékek is végérvényesen eltűnnek? Érdemes elgondolkozni azon, hogy a „telepi” életmód mennyiben előzménye a „lakótelepi” életmódnak, s pozitívumai miért nincsenek meg egy mai lakótelepen?

Gergely Katalin

Irodalom: Egy régi budapesti munkáscsalád hagyatékának elemzése. In: Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve 1979—1980. Bp., 1981. — Életmód: modellek és minták. Tömegkommunikációs központ, Bp. 1984. — FERENCZI Imre: A munkáslakás-kérdés, különös tekintettel Budapestre, Bp. 1906. — GERGELY András: Települések, lakások és lakóik a századforduló Magyarországon. Történelmi Szemle, 1971. 3—4. sz. — GUTHI Imre (szerk.): Fővárosi Almanach. Lexikon és útmutató. Bp., 1913—1915. — GYANI Gábor: Család, háztartás és városi cseledezés. Magvető, 1983. — HANÁK Péter: Magyarország társadalmi és századforduló idején. In: Magyarország története 1890—1910. Bp., 1978. 403—517. old. — HANKISS Elemér: Érték és társadalom. Magvető, 1977. — HANKISS Elemér: Diagnózisok. Magvető 1982. — ILLYEFALVI I. Lajos: A munkások szociális és gazdasági viszonyai Budapest, Bp. 1930. — KÁDBÉBŐ Gyula: Budapest székesfőváros kislakás- és iskoláépítkezései. A Magyar Építőművészet külön füzeté. Bp. 1913. — KAPITÁNY Ágnes—KAPITÁNY Gábor: Értékek és lakások. Mozgó Világ, 1984. 8. sz. 61—78. old. — KÖRMCŐZI Katalin: A fővárosi lakáshelyzet és a „Wekerle” állami munkáslakótelep. In: Folia Historica, Bp., 1980—1981. 8—9. sz. — LOSONCZI Ágnes: Az életmód az időben, a tárgyakban és az értékekben. Gondolat, 1977. — MÜSLI, J.: Lakásszociológia, Bp. 1970. — NIEDERMÜLLER Péter (szerk.): Folklor és mindennapi élet. Folklor, társadalom, művészet, 7. Népművelési Intézet. Bp. 1981. — PIKLER Gyula: Az 1911. évi budapesti lakásszámlálás főbb eredményei. In: Városi Szemle, Bp. 1911. szept., dec. sz. 577—609., 687—715. old. — PREISICH Gábor: Budapest városépítészeti története a kiegyezéstől a tanácsköztársaságig. Bp. 1964. — S. NAGY Katalin: A paraszti kultúra tárgyainak továbbélése. In: Folklor, társadalom, művészet, 7. Népművelési Intézet. Bp. 1981. 131—156. old. — S. NAGY Katalin: A mindennapi vizuális kultúráról, a lakberendezési szokások alapján. MRT. Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Bp. 1982. — SZÁNTÓ Miklós (szerk.): Tanulmányok az életmódról. Gondolat, 1980. — SZÁBÓ István: Egy földmunkás család hagyatéka I—II. Szolnok, 1981. — SZÉLÉNYI Iván: Urbanizáció és az életmód alakulása Budapest. In: Tanulmányok Budapest múltjából XX. Bp. 1974. 229—232. old. — THIRRING Gusztáv: Budapest lakásviszonyai. Fővárosi közlemények a statisztika köréből. Bp. 1907. — TOTH Zoltán: Egy életforma felbomlása. A székszárdi kockaházak társadalmi 1972-ben. In: Valóság, 1976. 4. sz. 74—84. old. — TOTH Zoltán: Polgárosodás és hagyományörzés a századforduló Székszárdi anyagi életviszonyaiban. Ethnographia, 1982. 2. sz. 177—232. old. — VOROS Károly: 1974. A művelődés és kulturális élet alakulása Budapest. (1873—1945). In: Tanulmányok Budapest múltjából XX. Bp. 1974. 97—106. old. — VOROS Károly: Budapest története IV. Bp. 1978. — VOROS Károly: A 19. század második fele tömegkultúrájának kutatási kérdései. In: Századok. 1978. I. sz. 125—134. old.

„Luca napján ne egyen, hogy szép szeretője legyen!”

(Szerelmi jóslások Makón és környékén)

Luca napi szokások gyűjtése során figyeltem föl arra, hogy vidékünkön is milyen gazdag hagyományvilága van a szerelmi jóslásoknak.¹ A fiatalokat minden időben érintette és érdekelte a szerelem: sokszínű és változatos módjait ismerték jövőjük, jövődöbelijük, sorsuk megtudakolásának.

A szerelmi jóslásnak Makón és környékén (Apátfalván, Földeákon, Maroslelén) is elsősorban a lányok voltak a gyakorlói, hasonlóan az ország más vidékeihez, azokhoz az időpontokhoz kapcsolódott, amelyeknek valaha évkezdő jellegű volt. Az András-napi és szilveszteri jósló napokénál gyakoribb volt Luca napján és karácsonykor jóslni, de találunk más időpontban végzendő cselekedeteket, valamint időponthoz nem kötött, bármikor elvégezhető jósló eljárásokat is. Az egy-egy naphoz fűződő jóslások azonban nem voltak szigorúan egyetlen naphoz kötve, adott településen belül más-más jeles napon is gyakorolhatták.

Magát a jóslást végezheték a lányok egyedül, de közös összejöveteleken, társaságban is. Az eredménybe vetett hit igen erős volt, magam is nem egy esetben hallottam, hogy „ez igaz, ez velem történt meg”, „megalmodtam a férjemet”.

A jóslások zöme azt tudakolja, hogy mikor megy férjhez a lány, ki lesz a férje, de bizonyos jelekből következtetni tudtak arra is, hogy merre viszik őket férjhez. Legtöbb adatunk a jövődöbeli személyének megismerésére vonatkozik, de igyekeztek megtudni leendő társuk külső-belső tulajdonságát, foglalkozását is. Meghatározott cselekvések elvégzése után megtudhatták az illető nevet, megjelenhetett álmában, illetve személyesen.

A leendő férj személyén kívül leginkább az foglalkoztatta a fiatalokat, hogy mikor mennek férjhez. Az eladó sorban lévő lányok tudni szerették volna, hogy — a paraszti társadalom által legideálisabbnak vélt időpontban — talál-e társat magának, megsz-e az esküvője abban az évben.

Luca napja a néphit szerint különösen alkalmas a jövődöleésekre. A férjhez menés időpontját is megtudhatták ezen a napon a következő módon. Három tányért helyeztek az asztalra, ezek alá gyűrűt és hamut helyeztek, a harmadik üresen maradt. Aztán olyan, aki nem látta az elhelyezés módját, fölemeli a jelenlévők közül valakinek. Ha a gyűrűs tányért emeli fel, akkor a jósló egy éven belül jegyes lesz. Ha a hamusát, egy éven belül halál vár rá. Ha az üreset választja, akkor semmi különös nem történik a jóslóval.

Szilveszterkor éjfélután kiszalad az eladó lány a fás színbe, s ott felkap egy csomó fát. Rögtön meg is olvassa. Ha páros számú a felkapott fa, abban az évben férjhez megy, ha páratlan, akkor nem — vélik Makón. Földeákon a karácsonykor vagy húsvétkor fűzött, villával kivett derelye páros vagy páratlan száma alapján jutottak ugyanerre a következtetésre.

Földeákon ismert volt még az a szokás is, amely szerint pénteki napon megrugdosták a lányok a disznóolat, s ahányat röffent a disznó, annyi év múlva ment férjhez a lány. „Mindegy, akármelyik nap — mondta az adatközlő —, csak péntöki nap ne csináják. Délután, este. Annyit röffent akkor. Örültek, beszéltek, oszt beteljesedett. Három vagy négy beteljesedett. Férhön is möntek. Még élnek Makón azok az asszonyok.”

Az András-napi gombóc főzés makói változata szerint a gombócot főző lány legény ismerőseinek és lánybarátnöinek a nevét írja cédulára. Az fog közülük leghamarabb megházasodni, akinek a nevét rejtő gombóc a leghamarabb emelkedik a víz felszínére.

Vannak időponthoz nem kötött események, amelyek a közelgő házasságkötést jelzik. Makón azt tartja a néphit, hogy ha egy lány ágya fölött a pók egy szál fonalon leereszkedik, a menyasszonyi fátyolt szövi. Ez azt jelenti, hogy még abban az évben férjhez megy. Apátfalván a férjhez menendő lányok a kemence padkájára szöktak ülni, hogy szerencséjük legyen. Földeákon ez a hiedelem úgy ismert, hogy az eladó lány „a patkára üjön, mert akkor szerencsésen férhön mén. Meg hamarosan”. Általános szokás volt vidékünkön, hogy a lakodalomban a lányok igyekeztek minél előbb megérinteni a menyasszonyi fátylát, „hogy ők menjenek férhő hamarabb”.

A már említetteken kívül még vannak olyan jelek, amelyek a néphit szerint azt jelzik, hogy soká vagy egyáltalán nem megy férjhez a lány. Maroslelén az a hiedelem él, hogyha egy lány a tükröt széttöri, hét évig nem megy férjhez. Makón az előre kiválasztott lucapogácsa megéése jelentette azt, hogy az illető lány soha nem megy férjhez. Az sem házasodik meg soha, tartják Makón, aki véletlenül az asztal sarkára ül. Makón volt ismert az a mondás is, hogy „ha újévkor friss cipőt szegsz meg, nem megy férjhez abban az évben”. Maroslelén annak, aki férjhez akart menni „restát” kellett ráznia a Péter-Pál napján, közben pedig mondani: „Szent Péter, Szent Pál, forgasd meg a restát!” Ha a rosta megfordult, akkor nem ment férjhez a lány.

Makón lányos háznál karácsony és újév között nem volt szabad a szemetet kivinni, mert akkor nem megy férjhez a lány. A karácsonyi szemet Apátfalván az eladó lánynak azt mutatta meg, hogy merre viszik férjhez. Itt aprószentek napjáig kellett bent tartani a szemetet és amikor kivitték, a kutyaugatást kellett figyelni. „Aprószentek napján hajnalba iparkodott, ha nagylány vót a háznál, kivinni a szemetet, oszt amikor szétszórta

a szakajtóbul, abba a kosárba vitte ki, oszt akkor felállt a kosár tetejébe, hallgatta, hogy mérre ugat a kutya. Arra megy férjhez, amerre a kutyaugatást hallotta." Földeakon a férjhez menés iránnyáról a következőt hallottam: a lány „ha hosszú cernát fűz mikó fódoz, akkor ojan messze viszik. Ez valóba van. Ez énnám volt. Én itten születtem, innen mentem férjhez (= szomszéd ház). Az uram itt született. Én mindig ojan pici cernát fűztem a túbe, hogy nagyon kicsit. Mindig monta anyám, mert nem sokat varrtam belüle: „Hát fiam, mindig olyan kicsi cernát fűzöl a túbe, hogy tégedöt nem visznek messzire. Azér, hogyhát kicsit fűzöl mindig' . . . így is volt, mert ide mentem férjhez”.

Érdemes figyelembe venni, mit tettek a lányok annak érdekében, hogy szép legyen a szeretőjük. A bójtölés nemcsak ahhoz segítette hozzá a lányokat, hogy megálmodják férjüket (erről később részletesebben lesz szó), hanem ahhoz is, hogy kedvező tulajdonságaik legyenek. Apátfalván például azt mondták: „Luca napján ne egyen, hogy szép szeretője legyen. Azér bójtölt, hogy szép szeretője legyen. Luca napján nem evett egész nap semmit.” Földeakon pénteki naphoz kötődött a bójtölés. „Vót olyan is, hogy hát na szép ura lýgyön, péntöki nap nem övött csak pattogatott kukoricát. Olyan is vót. Oszk akkor 9 napot bójtölt, 9 péntököt bójtölt.”

Makói hit szerint, ha egy lány kéményseprővel találkozik, annak jobb oldalára kerül, hogy szép legyen a jövőbelije. Közben megfogja egyik gombját és mondja: „Tizenhárom, tizenhárom, meglátom az ideálom”.

A szépségen kívül igyekeztek még kifürkészni a lányok, hogy milyen egyéb külső és belső tulajdonságai lesznek jövőbelijüknek. Az 1920-as években mint még élő szokást írja le H. Kovács Mihály az alábbi szilveszteri játekok. „Tányérborogatással is sok mindent megtudhatunk a jövőbelinkről. Szilveszter estéjén kilenc tányért leboritunk, s mindegyik alá mást-mást teszünk. Az első alá kényerert, ami jósvívűséget jelent; a második alá söt, a szegénység jelképét; a harmadik alá fésűt, ami nagyfogú embert jelképez; a negyedik alá gyűrűt, ez a gögös, kényes természet jelképe; az ötödik alá pénzt, ami gazdagságot, jómódot jelent; a hatodik alá szöke haját; a hetedik alá barna haját; a nyolcadik alá tükröt, a szépség jelképét; a kilencedik alá öszekötözött fadarabokat, amivel testi fogyatékságra következtetünk. A tányérokat azután össze-vissza cserélgetjük. Éjfélkor aztán ki-ki választ magának három tányért. A tányérok alatt elrejtett jelképek elárulják a kíváncsiaknak jövőbelijük három jellemzőjét.”

Általánosan ismert szokás volt vidékükön az ölomöntés. Az adatközlők ma már csak töredékesen emlékeztek rá, hogy az ólom alakjából következtethettek a leendő férj foglalkozására. Az ölomöntés alkalmairól, módjáról H. Kovács Mihálytól Makóra vonatkozóan részletes leírásunk van, ő régebbi elbeszélés alapján 1926-ban jegyezte le az alábbiakat. „Az ölomöntés jó időtöltést jelentett. Lehetett ölmöt önteni bármikor, ha néhányan összejöttek. A mulatságos akkor volt, ha fiúk, lányok együttesen próbálkoztak, és mindegyik mást-mást olvasott ki a falra vetített ölomdarabokból. A hagyományos időpont három napot örzött meg emlékeiben, amikor leginkább sikeres volt az öntés, amikor leginkább megmutatta az igazat. András napja november 30-án, Luca napja december 13-án és szilveszter estéje. Az ölomöntésnek megvolt a szabálya. Először is kellett hozzá egy jó nagy darab ólom, amit sokszor egész éven át gyűjtöttek össze: a Luca napján történő olvasztáshoz legalább András-naptól kellett gyűjtögetni. Szükség volt egy palacsintasütő nyelével ellátott mély lábasra, amelyben megolvastották az ölmöt: aztán egy másik lábas, amelyikbe a megolvastott ölmöt a lábasban levő vízbe loccsantották. A jóslatóra fehér lepedőt borítottak, amikor az négykézlábban állt: úgy tették hátára a vízzel eléggé megtöltött lábat. A móka kedvéért feltétlenül kellett szerezni egy nagy tollú, nagy karimájú kulcsot, mert ezen keresztül, pontosan a karikán keresztül kellett átömölnie az ólomnak. Sok nevetés támadt, ha az öntő ügvetlen volt s egy cepp ólom nem a karikán keresztül csurgott a vízbe: ez már kétsége tette a sikert. No, de lehetett újrázni s ezt meg is tették egészen addig, amíg a jóslató teljesen megelégedett a jóslattal. A vízbe loccsantott ólom rendszerint darabokra hullott: ezeket kiszedték a vízből, s gyertya, lámpa vagy villany segítségével falra, vagy fehér lepedőre vetítették őket. Folyt a találgatás, csúfolódás: püpos, görbe lábú, részeges lesz a jövőbelid . . . szájas lesz . . . megcsal . . . hagymagányó, jógazda, mesterjankó (iparos), katona, rövid életű — hangzottak a vélemények a falra vetített árnyékok alapján. Az alaktalan formák szerencsétlen jövőndöt, nem sikerült házasságot, vénlányágot, agglégénységet jelentettek.”

Említettem már, hogy a fiatalokat leginkább az érdekelte, ki lesz a férjük. Igyekeztek megtudni a jövőbelijüknek legalább a *nevét*. Legáltalánosabb módja ennek az volt, hogy a lányok cédulára fiu neveket írtak, s azok közül került ki a leendő férj neve. A cédulák elhelyezésére és kiválasztására többféle módszert ismertek, amelyeket András-napon, Luca napján és karácsonykor is végeztek.

Videkünkön mindenütt gyakorolták, ma is a legelevenebben él az emlékezetben a *lucacédula* készítése. Ennek során Luca nap estéjén 13 cédulát készítettek a lányok, amelyek közül 12-re fiúnevet írtak, egyet üresen hagytak. Minden nap elégettek vagy összetéptek belőle egyet, anélkül, hogy megnézték volna. Amilyen név maradt karácsony estéjére, olyan férfi veszi el őket. Apátfalván az összesodort cédulákat egy pohárban a sublóra tették és reggel égették el. Szigeti György gyűjtése szerint itt a fiúk is készítettek cédulákat, amire a lányok nevét írták. Makói változat szerint a 13 cédula közül csak 11-re került fiúnevű, az üresen maradtokban kívül egyre a halál szót írták. A cédulákat a lányok a párnájuk alá rejtették, onnan dobták esténként a tűzbe, legtöbbször a kemencébe. A cédulába vetett hitet mutatja az alábbi, Maroslelén gyűjtött adat. „Ikrek vótak a Mónár lányok. Azok írtak 12 nevet és összesodorták őket és akkor minden nap egyet eltűzeltek és ami mögmaradt leghátul, hogy milyen nevű. Ezt is Lucakor csinálták és akkor karácsony estéjén nézték meg. És

¹Saját gyűjtésemén kívül felhasználtam a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a makói József Attila Múzeum adattárában található, vidékünkre vonatkozó adatokat is. Külön kell említeni H. Kovács Mihály munkáit, aki az 1920-as években följegyeztet adataival ma már nem ismert szokásokat és hiedelmeket is megőrzött.

²Az adatközlőktől vett idézetek lejegyzése a *Voigt-Balogh: A népköltési (folklor) alkotások kritikai kiadásának szabályzata* (Bp., 1974.) alapján történt.

Erzsi, szögény mán möghalt, Lajos nevű maradt neki hátul és tényleg Makra Lajos lett a férje. És osztán, hogy tényleg úgy sikerült-e vagy pedig a papír által?"

Makón András- és karácsony napján, Földeákon szilveszterkor volt szokásban, hogy az eladó lány gombócot főzött. Ezekben 11 cédulán fiúnév van, egyre a halál szót írja, egyet üresen hagy. Ha az üres cédulás gombóc jön föl legelőször a forrásban lévő víz tetejére, akkor nem megy férjhez abban az esztendőben. Ha a halál szavas, akkor meghal abban az évben.

Makón a cédulairás néhány kevésbé ismert változatairól is hallottam. Luca napján *lucapogácsát* sütöttek és abba tették a papírra irt legényneveket. Amit megtalált a lány, olyan nevű férjre számíthatott. H. Kovács Mihály följegyzése szerint karácsony első napján saját sűtészű diós- és mákoskiflicskébe a gombóchoz hasonlóan helyeztek cédulákat. Karácsonykor volt szokás az is, hogy a lányok csillagot készítettek. Minden ágára egy-egy fiú nevét írták, azután a párnájuk alá tették. Éjszaka, amikor fölébredtek — más változat szerint éjjelkor — a sötétben behajlították, a csillag egyik ágát, s csak reggel nézték meg. Úgy vélték, akinek a nevét behajlították, az lesz a férjük.

Karácsonykor tudhatta meg a jövődöbelijének a nevét az a lány is, aki részt vett a következő közös szórakozásban. Karácsony szombatján a cédulára fiúneveket írták, majd egymás között kisorsolták. Úgy tették a párnájuk alá, hogy nem nézték meg, s azon aludtak. Másnap reggel megnézték, hogy kit húztak ki, s akinek a neve a cédulán volt, az lett a párjuk.

A jövődö felj *személyére* különösen kíváncsiak voltak a lányok. Megtudhatták, ha meghatározott napokon bizonyos cselekedetek végzése közben meglátták vagy ha megálmodták. Makón András-napon férfi ruhát és fésűt tettek fejük alá a lányok, úgy aludtak „és akkor egész biztosan a jövődöbelijüket álmodják meg.” „A másik meg aszonta, hogy karácsony estéjén, mikor lefeküdt, az apja gatyáját tötte a feje alá.” Luca-napon is hasonló módszereket alkalmaztak. „Luca estéjén a kíváncsi lány csavarjon egy fésűt, egy tükröt és egy darab szappant a törölközőbe, s tegye a feje alá. Aztán helyezzen egy tányér vizet az ágy elé. Lefekvés előtt pedig mondjon három miatyánkot és akkor álmban meglátja a jövődöbelijét.” Hatásos volt a párna alá helyezett tükör is. A mai fiatalok úgy tudják, hogy Luca napján szennyes inget, gatyát kell a fejük alá tenni, s amilyen nevével álmodik, olyan nevű lesz a férje. Ma már nem hallani a következő, pók segítségével történő jóslást sem. „A hajdon újhöld vasárnapján megfogja és egy nádszálba dugja a pókot, aminek mindkét végét kenyérbéllel eltömíti. A nádszálát az ágyába, a feje alá teszi. Lefekvés előtt el kell mondani az összes szentek nevét, s utána a pókot meg kell fenyegetni a következő mondással: „Hozzad elő pók álmban a jövődöbelim képét, mert különben agyongázollak!”

Makó-újvárosból való az az adat, amiből nemcsak az András-napi böjtölés szokása tudható meg, hanem a tanyaiak körében is ismert jóslás játékosága, szórakoztató volta is. „Hanem azt a bütöt csináltak. Nem Lucakor, hanem András-napkor. Abba én is benne vótam. Hát igen, az én nagyanyám mesélte azt is, hogy hát úk azér hogy tanyán vótak, lehet, hogy sűrűn vót a tanyájuk, a lányok összegyűttek, oszt aszongyák: »Hajjátok! Hónap észt András-nap, én bütölök, mer aszongyák, aki bütöl, az möglátja, hogy ki löszz a férje.« Az én nagyanyám aszonta: »En nem kopolakok egyér se!« Hát a másik is nem akart, de ez, aki elkezdte mondani, biztatta őket. Nahát osztán másnap, mikor mán fölébredtek, este megin összementek. »Na, te mit láttál?« Akkor elmondta, egyiket látott, másik más látott. Álmába. Hát akkor korán lefeküdtek ám a lányok, hajja, amikor ojasz mire kíváncsiak vótak! Hát eszt látta, amaszt látta. Egygön jót nevettek, azon nagyon sokat nevettek, hogy olyan nagy magos férfit látott, de olyan vót, ha magyarul azér, így járt a keze mindig. Mondták: »Na, ha így jár a keze, maj fölpofoz az tegőd!« Szóval, ijesmit ezek a lányok mindig eltaláltak . . .

A karácsonyi jóslóeljárások között különleges helyet foglal el a mákos tészta (csik) valamint a mákos guba. Szinte minden településen találkoztam vele, mint a szerelmi jóslás eszközeivel, egy-egy apró eltéréssel. „Vitték az éféli misére, osztán beletötték a szenteltvíztartóba. Mongyák, hogy sokszor tele vót a szenteltvíztartó karácsonyi mákoscsikkal” — mesélték Apátfalván. Maroslelén úgy tartották, hogy az a lány, aki férjhez akar menni, az vigyen az éféli misére mákostésztát, csak akkor fog férjhez menni. Földeáki hiedelem szerint, ha mákoscsikot szórt szenteltvízbe a lány, akkor meglátta a jövődöbelijét, mikor jött ki az éféli miséről. A szokás másik földeáki változata szerint, titokban kellett az éféli misén a mákostésztát a szenteltvíztartóba tenni, akkor meglámodja a lány, hogy ki lesz a férje. A 80 éves Kis Róza néni így mesélte el saját történetét: „Akkor meg másik olyan szokás vót, hogy valaki mákos tésztát evitt az éféli misére oszt beletötötte a szenteltvíztartóba. Hát osztán, ha nem látta mög senki, akkor éccaká mögjelent neki az a fiatalembőr, aki az ura löszz. Hát eccör én is kipróbáltam. Karácsony bütjén mákos tészta meg bableves vót. Nahát osztán egy pár szál tésztát elvittem én is, osztán néztem, ne lássák, ne beleengedtem. Hát akkor jóvan. Álmodtam vele. Ezt a Palikát, aki az uram vót. Gyün hazafele oszt aszongya így álmban: »na aszongya, hova mégy, Rozika?« Ránézék, hát mondom: »mit érdeklí a magát, hogy én hová mék?« »Na, csak azér kérdem, hogy most éféli misére köll mönni.« Mondom: »Ma karácsony van? Az éféli mise mos löszz? En meg el is felejtöttem.« »Na, aszongya akkor gyөрünk együtt!« Oszt erre fölébredtem. De Palika meggyütt. Megálmodtam. Meg ijenök. Régönte azér hittek.”

Makón karácsony böjtjén regben mákos gubát főztek, amihez a következő jóslás kapcsolódott. Az apa a lánya mellé ült, s mikor az apa az éféli misét a villájára tűzte, a lány lekapta róla és kiszaladt vele az udvarra. Hitük szerint, ha fiú ment arra, az a fiú lett a férje, ha senkit sem látott, akkor vénlány maradt az illető.

A szerelmi jóslásnak ez a módja a jósló szokások újabb csoportjába vezetett át bennünket, amely szerint a fiatal bizonyos cselekedetek elvégzése közben vagy után megláthatja a jövődöbelijét vagy megtudhatja a nevét. Ezek közül két forma külön figyelemre méltó. Közös jellemzőjük, hogy mindkettő ismétlődő tevékenység után éri el célját, amit Luca-naptól karácsonyig kell gyakorolni. Eddigi adataink szerint a szerelmi jóslást a lányok végezték. Kivételnek számít a lucaszékéről való jövődöles, ami kifejezetten a legények szokása volt. A szék készítése — Lucától karácsonyig minden nap kellett rajta valamit végezni — is az ő feladatuk volt. A

Luca-székkel kapcsolatos hiedelmek közül országosan ismert, hogy az éjféle misén rajta ülő személy meglátja a boszorkányokat. Vidékünkön a Luca-székhez kapcsolódik az a hiedelem is, hogy a Luca-széken ülő ember meglátja a jövődeből; más változat szerint, akit legelőször meglát az, vagy olyan nevű lesz a felesége.

Lucától karácsonyig tartó szokás volt az *almába harapással* való jóslás is. Apátfalván erre így emlékeztek, ami mutatja, hogy ma már csak töredékeiben ismerik ezt a valaha általánosan elterjedt módszert. „Aztán meg, nem tudom az hogy vót, almát is haraptak. Egy almából Lucától karácsonyig minden nap haraptak. Annak oszt mi vót a kimenetele, nem tudom.” Földeákon így ismert a szokás: „Luca napján vót ojan is, hogy egy almát beletörték egy kantába, egy szép egészséges almát, oszt mindön nap haraptak belüle egy harapást. Ha karácsonyig elfogyott az alma és nem rohadt el, szerencsét hozott.” Makóról teljesebb képet tudunk a szokásról alkotni, két különböző módot is ismertek. „Mögvevették az almát még Luca előtt, oszt akkor Luca napján eltörték egyet, oszt akkor karácson estéjén kiálltak a kapuba, ott ötték mög. Még ötte az almát, annak a férfinak ott el köllött mönni.” Az almába harapás más módját régi lejegyzés alapján ismerjük. A lány Luca napján egy almát kezd enni úgy, hogy az utolsó falatot éppen az éjféle mise előtt a templom ajtóban eszi belőle. Ekkor ha fölpillant, amilyen nevű legényt lát meg előszörre, olyan nevű lesz a férje. „A biztos eredmény érdekében az almát a párnája alatt kellett tartani a lánynak.”

A szokás- és hiedelemvilágnak csak egy töredékét alkotják a szerelmi jóslások. A vidékünkön bemutatott hagyományos formák sokszínűsége és gazdagsága mutatja, hogy a Dél-Alföld ezen a területén érdemes és szükséges folytatni a gyűjtőmunkát.²

Dr. Markos Gyöngyi

Karácsonyi kóringyálások Hajdúdorogon

Hajdúdorog a mai Hajdú megye északkeleti részén terül el, nagy kiterjedésű, városmúlttal rendelkező nagyközség, 1632-től a századfordulójú szabad hajdú város.

Múltja, történelme a többi hajdúvárosával nagyrészt azonos. Népszokásait, hagyományait tekintve már lényeges eltérést mutatkozik. Az eltérés okát a vallási gyökerek különbözőségével lehet magyarázni. Amíg a Bocskai által letelepített hajdúk túlnyomó többsége kalvinista volt, a dorogi hajdúk letelepítésük után is megtartották bizánci vallásukat, majd később görögkatolikusok lettek. Ez mindenképpen nagy hatással volt a dorogi népszokások, hagyományok megőrzésére, alakulására, ha úgy tetszik alakítására. A népszokások, hagyományok egy része a mai napig él. E színes néphagyományból szeretnék egyet közreadni, részben a gyermekkorból megmaradt élményeim, részben az idős emberek elmondásai alapján rögződött, feljegyzett anyagból.¹

A tél beálltával az embereknek több lett a szabadidejük, amit tanyázások alatti beszélgetéssel és a *karácsonyi kóringyálásra* való felkészüléssel töltötték el. A „kóringya”, „kóringyálás” szó a koledálás, kántálás dorogi megfelelője azzal a különbséggel, hogy Dorogon csak december 24-én, karácsony délután és este kóringyáltak, egészen a legutóbbi időkig. Az utóbbi években gyakorlatilag megszűnt a kóringyálás, de a hagyomány még frissen él a dorogiakban. A kóringyálást *vilia*² napon már kora délután elkezdték a gyerekek. A négy-hat éves gyerekek egy felnőtt kíséretében és csak a szomszéd vagy közel lakó rokonokhoz mentek. Verset is mondtak, aki tudta, énekelte.

*En kis morzsa gyenge rózza
Sosem jártam iskolába
Mégis tudom azt a verset
Hogy a Jézus ma született.*

A 6–12 éves fiúk csillaggal, a lányok az ablak alatt, a fiúk általában párosával, a lányok ketten-hárman kóringyáltak. Az ablak alatt kóringyáló leányok hangosan megkérdezték „*szabad az Istent dicsérni?*” A válasz rendszerint „szabad” volt. Ezután énekeltek. Ezekből ismertetek néhányat;

I. Száll az Angyal faluról városra,
Fényes szárnyát vígan subogtatja,
Nagy örömet hirdet Máriának,
Nyugó helyet készít szent fiának.

Száll az Angyal faluról, falura,
Pásztorokat aludva találja,
Keljetek fel immár, ne késsetek,
Betlehembe sietve menjeteek.

Száll az Angyal, pásztorok sietnek,
Még az éjjel Betlehembe érnek,
Ott találják Jézust a jászolban,
Barmok között rongyos istállóban.

Száll az Angyal faluról városra,
Hirdeti, hogy szent ez az éjszaka,
Megszületett az isteni gyermek,
Kit imádni magam is élmegyek.

¹Tudomásom szerint a hajdúdorogi népszokások feldolgozása csak részben történt meg. Balogh István: A Hajdúság. (Gondolat, 1969.) című könyvében röviden ír néhány dorogi szokásról. Ujváry Zoltán a Déri Múzeum Évkönyvében (Debrecen, 1965.) a Kecse-maszkos szokás Hajdúdorogon címmel dolgozta fel a karácsonyi kóringyálások egyikét, — ahogy Dorogon mondják — a Kecskéket. Amrich Mária készített tanulmányt Karácsonyi népszokások Hajdúdorogon címmel. (1957. kézirat), nagy kár, hogy nincs publikálva szélesebb körben. Barna Gábor Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén című könyvében (Akadémiai, 1979) igen apróképpen foglalkozik a népszokásokkal, így több hajdúdorogi népszokással is.

²December 24-e, Karácsony vigíliája.

II. Fel nagy örömmel, ma született

Aki után a föld epedett.
Mária karján égi a lény,
Isteni kisérd a szűznek ólén.
Nem ragyogó fény közt nyugoszik,
Bársonyos ágya nincs neki itt,
Csak ez a szalma koldusi hely,
Rája meletet a marha lehel.

III. Pásztorok, pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el,
Betlehemnek pusztájában, pásztorok vigyázásában
Született a kis Jézus, nagy örömet hirdetett.
Királyi pálcája hajlott három ágra,
Az Isten áldása szálljon erre a házra.

Énekeltek még sok más éneket, többek között a Mennyből az Angyalt, a Pásztorok, pásztorok örvendezve, valamint Az ég és föld, az ég és föld kezdetűeket is. Az ének után köszöntőt mondtak:

I. Hála legyen a szent Űristennek,
Hogy meghagyta érni Krisztus Űrünk születése napját.
Áldja és szentelje bármelyik órában,
Melyben elnyerhessük a mennyeknek országát. Ámen.

III. Karácsony reggelre szépen virradjatok,
Annak első napját vígan megtartsátok,
Azt üzeni néktek a kis jézuskátok. Ámen.

II. A nagy űdvözítő dicsó szép hajnalán,
Két csillag tündököl a piros ég alján,
Egyik hirdeti az örök életet,
A másik Istennek nagy művét.
En erőtlen gyermek, de erős a lelkem,
Hogy az Űrjézussal megismerkedtem,
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Gazdaasszonyának két keze munkáját,
Hogy a mennyben láthassuk Istennek országát. Ámen.

IV. Karácsonynak hívják születés napját,
Űdvözölünk Téged mint tanítás példája,
Tégy csodát a földön, hozzád bekességet,
Te oszd széjjel a mi mindennapi kenyerünket,
A kis Jézus meg a Pápa jöjjenek el máma.
Rakják fel a békét a Karácsonyfára. Ámen.

A 6 águ csillagot (ld. a képet az első borítón) a karácsony előtti hetekben a 12—14 éves fiúk — az édesapa vagy a nagyobb fiúk kisebb segítségével — maguk készítették. A csillag váza két karika szitakéreg, ami kis deszka- vagy furnérlapokkal van összefogva, a „szarvak” közötti helyeken. A két külső síkján átlósan vastagabb (1,5—2 cm) léccel merevítik a csillag dobját, a szitakérget. A kör középpontján átfúrtak a lécet és átdugtak egy fa-tengelyt, ami hátrafelé túlnyúlva a fogantyút, a csillag nyelét is jelentette. Ezután következett a csillag szarvainak elkészítése. A 6 águ (6 szarvú) csillag³ szarvai egy-egy kis gúlát alkottak a vékony léccsökből. Alsó végük fűrt fészekbe űlvetve, felül dróttal csúcsba kötve. Ha a csillag váza elkészült, az egészet fehér papírral leragasztották, kivéve a hátsó negyed- vagy félkörlepet, ugyanis itt tették be és gyújtották meg a gyertyát. Ha az alapragasztás elkészült, az összes ragasztott külső felületet színes kivágott figurákkal, esetleg bibliai és más szentképekkel díszítették. A szarvak végeire színes papírból „bojtot” vágtak és ragasztottak. A ragasztás rozslisztből készített csirizélt történt. Ha mindez elkészült, az egész papír felületét belülről egy olajba mártott libatollal átkenték, így a papír áttetszőbb lett, amikor a gyertyát meggyújtották benne. Általában két gyerek kóringyált, egy vagy két csillaggal. A csillagot éneklés közben mutatoujjal hajtvá forgatták. A kisebb csillagos gyerekek kora délután indultak el, a nagyobbak valamivel később, „mert este volt szép csillaggal kóringyálni”.

A csillagos kóringyások mielőtt beléptek a házba, illedelmesen kopogtak, sapkájukat levették és akárcsak az előbbieket, megkérdték „Szabad az Istenet dicsérni?”. A „Szabad” válasz után a csillagban meggyújtották a gyertyát, — mert a gyertyával kivilágított forgó csillag látványának is szép volt — és énekeltek;

Az ég s földnek ura ma született
Hogy minket megváltson emberré lett
Űrvendjünk, s vigadjunk Máriával
A szent Angyalok és pásztorokkal

Napkeleti bölcsök ó nézettek
Mi (v. mily) fényes csillaga lett az égnek
Űrvendjünk s vigadjunk Máriával
A szent Angyalok és pásztorokkal

Előbb az Angyalok jelentették
A szelid pásztorok úgy hirdették
Űrvendjünk s vigadjunk Máriával
A szent Angyalok és pásztorokkal

Ezen szent éjszakán Betlehemben
Lángoló szerelem gyűlt szívünkben
Űrvendjünk s vigadjunk Máriával
A szent Angyalok és pásztorokkal

A csillagos fiúk más éneket ritkán énekeltek. Az ének után minden esetben köszöntőt mondtak, amely már változatosabb volt. Íme néhány köszöntő:

I. Feljött már az égnek ragyogó csillaga
Tündököl fényével arany kerekével vágatja az eget
Az én pennám sem szűnik meg kezemben
Míg áldást nem kérek e ház népére
Ámen.

II. Egy kis tinta cseppent a csizmámra
En is megérkeztem Karácsony napjára
Tyúk ide, búbos kalács ide fonatos
Vajon jut-e zsebembe vagy öt hatos.

III. Ahányszor a szarka megbillenti farkát
Annyi ezres bankó verje a gazdaasszony
(vagy gazdauram) markát.

A betlehemesek már jóval karácsony előtt megszerveződtek és szorgalmasan tanulták, próbálták a kóringyalást, valamelyik gyerek édesapjának segítségével, aki korábban maga is gyakorló betlehemes volt. A betlehemes csapat minden esetben 6 fő volt. Egy angyal, két betlehemvivő, akik egyben pásztorok is voltak és a három király. Űltözékük fehér ruha,⁴ püspöksüvegre emlékeztető „betlehemes sapka” amit koronának is mondtak, derékszíj egy-egy rézcsengő, az angyalnál és a három királynál kard.

³1945 után ötágú, űtszarú csillagot is készítettek, de hatnál több is lehetett a szarvak száma.

⁴Valamilyen női fehér-alsósoknya, esetleg férfi ing. Legalább térdig érő hosszúságúnak kellett lenni.

⁵„Királyok lantotokkal” énekléskor a csengőt is rázta mind a három, illetve később mind a hét kóringyás.

A betlehemet már hetekkel karácsony előtt elkészítették. Ha kész betlehem volt, a papírfelületeket és a díszítéseket felújították. A betlehem a máriapócsi vagy a hajdúdorogi templom jól-rosszul sikerült utánzata volt. Belül a betlehemi istálló ábrázolták papírból kivágott vagy fából faragott figurákkal. A többi díszítőjellegű papírmunka technológiája a csillag készítésével nagyjából azonos, de jóval bonyolultabb volt, nagyobb fantáziát és ügyességet igényelt. A fiúk a betlehemes sapkát vagy a koronát is maguk készítették el kartonpapírból, esetleg szitakéregből, a fej bőségének megfelelő nagyságú henger palástot formálva. Felül kb. 3 cm széles az előbb említett anyagból készült csík zárta le boltozatszerűen, kereszt alakban. (Kupolavázra emlékeztetve.) A süveg magassága így 25-30 cm volt, de a legtetejére még egy 5-8 cm magas keresztet is helyeztek lécecskékből kifaragva. Az egyéb ruházati és felszerelési kellékeket is időben megszerezték, rendszerint kölcsönkérték és a karácsony előtti napokban már beöltözve, csengővel, karddal próbáltak.

A betlehemesek karácsony előestjén („Vilia” nap) alkonyattájban indultak el, és kb. este tízenegy-féltenket-től kőringyáltak, mert az éjféli misére mindenképpen oda kellett érniük. Amikor a betlehemes csapat megérkezett egy házhoz, nagy zajt csapva megálltak az udvaron a pitvarajtó előtt, esetleg a pitvarban. Csak az Angyal ment be, kivont karddal és beköszöntöt mondott, bebocsátást kért, amely így hangzik: *Szerencsés jóestét, hogy e háznak ajtaján merészen beléptem. Nem csak magam vagyok Társam is vannak. Kik nem minden bokróban akadnak. Betlehemet hoztunk, be szabad mutatni?*

Erre is szinte minden esetben „igen” volt a válasz. Az Angyal kiszólt a szobaajtó előtt várakozó betlehemvivőknek: *„Gyertek be pásztorok”*. A pásztorok bejönnek, leteszik a betlehemet az asztalra, de közben már együtt éneklük;

Keruseráf angyalok mennyből zengedeztetek!
S ti földi nép vígodozz, kik Jézust szeretitek!
Királyok lantotokkal és ti bölcsék hangzatokkal!
Krisztus született, dicsérjétek! Nyelvek ezt megértésétek!
Mert velünk az Isten!

Énekel most Gedeon, Prófétaí hangokon,
Krisztus szűztől született, nekünk szent békét szerzett,
Királyok lantotokkal és ti bölcsék hangzatokkal,
Krisztus született dicsérjétek! Nyelvek ezt megértésétek!
Mert velünk az Isten!

Az Angyal behívja a királyokat: *„Gyertek be Királyok. Kiknek megszületett ítélő bírátok.”*

A királyok bejönnek, felsorakoznak a már bentlévők mellé, így 3-3 fő áll egymással szemben, közben már együtt éneklük:

Három királyok jönnek. Ajándékokat hoznak.
Tömjént, mirhát, aranyat. Ó mily szép e hódolat.
Királyok lantotokkal és ti bölcsék hangzatokkal,
Krisztus született dicsérjétek! Nyelvek ezt megértésétek!
Mert velünk az Isten!

Betlehemben csoda lett, szűztől kised született.
Angyalok énekelnek, dicsőség az Istennek.
Királyok lantotokkal és ti bölcsék hangzatokkal,
Krisztus született dicsérjétek! Nyelvek ezt megértésétek!
Mert velünk az Isten!

Ismét az Angyal: *„Na Te első pásztor, mondd el ezt a verset, mi történt az éjjel, mikor a kis Jézus született.”*

Első pásztor: *„Csakugyan igaz amit az Angyal mondott, mert itt fekszik egy reszkető szent szűz, kit ökör párája véd a dermesztő hidegtől.”*

Második pásztor: *„Oh mindenható kegyelem fogadd zengésünket, mert mi is az Angyaloké vagyunk.”*

Első király Heródest idézve: *„Heródes király erre a kérdésre így válaszolt: hol van a zsidók ma született királya, kik átkeltek Judea földjén Betlehem városába?”*

Második király: *„Ézsaiás messiás próféta ki levelét megírta, Szent József dudáját megfújta. A bölcsék leborulva imádják Jézust.”*

Harmadik király: *„Ime napkelet felől jöttünk láttunk egy szép fényes csillagot, mi is azért jöttünk, hogy a kis Jézuskát leborulva imádjuk.”*

Most letérdelnek mind a hatan, a kardjukat előre nyújtják keresztet alkotva és énekelnek (egyébként végig kivont karddal állnak):

Szent-Szent-Szent az Úr.
Isten Úr, Isten a hatalmas.
A magasság és a föld
Dicsőségével betölt
Aki ma született, hale-haleuja

A térdeplésből felállnak, közben éneklük;

Pásztorok, pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el,
Betlehem városába siessünk, ne késünk,
Hogy ezen az éjen odaérhessünk.

Ma az ég s föld örvendez,
Csak Heródes fel-könnyez,
Félten királyi székét,
Tagadja Jézus nevét.

Királyok lantotokkal és ti bölcsék hangzatokkal
Krisztus született dicsérjétek! Nyelvek ezt megértésétek!
Mert velünk az Isten.

Vigadjatok igazak, egek örvendeztetek,
A szelíd pásztorokkal Jézust dicsőítsétek,
Királyok lantotokkal és ti bölcsék hangzatokkal,
Krisztus született dicsérjétek! Nyelvek ezt megértésétek!
Mert velünk az Isten.

Ezzel az éneklést befejezték, de még egy köszöntőt mondott — általában — az Angyal:

Feljött már az égnek ragyogó csillaga,
Arany kerekével az eget vágatja,
Az én pennám sem szűnik meg kezemben,
Míg áldást nem kérek e ház népére. Ámen.

A házigazda ezután megvendégelte, de leggyakrabban *kóringyapénzt* adott és csak ezután indult tovább a betlehemes csapat. Kifelé menet még az alábbi éneket énekeltek.

Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Töltse meg az Isten csürhéjét, kamaráját.

A betlehemezésnek volt még egy másik változata Hajdúdorogon, amely nagyjából ugyanaz, mint az ország más vidékein megszokott. Ez túlnyomórészt a pásztorok játékára épült. Egy tréfás öreg volt a központ. Más volt a ruházatuk és más a betlehemük is. Feltehetően nem görögkatolikusok játszották.

Nagyon érdekes volt a *kecskés kóringyalás*. Hat főből állt a csapat, öt pásztor és egy kecske. Valamennyien bundában, a fejükön kifordított kucsmával, kenderből vagy juhbőrből álbajusz és -szakáll, mindegyiknél juhászkapó volt. A kecskefey fából volt kifaragva, mozgatható állkapoccsal, madzag segítségével lehetett mozgatni. Ahogy a bevezetőben már említettem Ujváry Zoltán a kecskemazskos játékot feldolgozta, így ezt nem részletezem.

Este 7-8 órára már minden házimunkát elvégeztek, a háziasszonyok bent, a házigazda kint a jóságot látta el. Ilyenkor ünneplőbe öltöztek — vagy már korábban ezt tették — és úgy várták a kóringyásokat vagy elmentek rokonokhoz — és a következő szomszéd, illetve rokon ablaka alatt már együtt énekeltek. Ez így ment az ablak alatt minden kérdés nélkül elénekeltek egy karácsonyi éneket. A köszöntő után behívta őket a házigazda és megvendégelte. Mivel még tartott a böjt (éjfél), mákos babájkával és borral kínálták a vendégeket. Kevés beszélgetés után most már a vendéglátó család (házaspár) is csatlakozott a vendégekhez — kóringyásokhoz — és a következő szomszéd, illetve rokon ablaka alatt már együtt énekeltek. Ez így ment az éjfél miséig. Végül 11 óra tájban már 50–60 ember volt egy-egy kóringyás csapatban és a községben sok ilyen csapat énekel. Csodálatos élmény volt számomra még az 1940-es évek végén is: ilyenkor este 10–11 óra tájban a község bármely pontján, minden irányból lehetett hallani a felnőtt kóringyáscapatok énekét. A felnőttek általában a *Mennyből az angyal*, a *Pásztorok*, *pásztorok örvendezve* valamint a *Csordapásztorok* (ez volt a kedvelt ének) című énekeket kóringyálták. Ének után ez esetben is köszöntőt mondtak, a korábban már ismertetett versek egyikét.

Éjfél előtt kb. fél órával csend lett a község egész területén. A kóringyások éjfél misére mentek, de a templomban az éjfél mise kezdetéig, és a mise közben is újra énekeltek a karácsonyi énekeket. Az éjfél szertartás után hazaérve — mivel már nem volt böjt — frissen sült hurka várta a hazatérőket. Ugyanis, valaki otthon maradt a családból vagy időközben hazament — rendszert a családfő —, befűtötte a kemencét, tepsiben megsütötte a hurkát. Az „éjszakai étkezés” közben általában a kóringyások „szerepléséről” beszélgettek. Ezen az estén nem vették szigorúan a gyerekek lefektetését sem.

Téli esteken az idősebbek sokat meséltek a gyerekeknek, fiataloknak tanyázás közben, a befűtött boglyakemence mellett. Édesanyám elmondásából az alábbi kis történetet jegyeztem meg. Minden nádlevélen, úgy a levél közepe táján látható egy egyenetlen rész (állat harapásra emlékeztet) a levél teljes szélességében. A dorogiak szerint ez a szent család menekülésével függ össze. Ugyanis, amikor Heródes elől menekült a szent család, a Máriát és kis Jézust vivő szamar nagyon éhes volt, de nem volt idejük arra, hogy megálljanak az állatot megetetni és pihenni. Útjuk egy nádas mellett vezetett el. Menet közben az éhes szamar — hogy éhét csillapítsa — beleharapott a nád levélébe. Azóta minden nádlevélen látható a szamar fogainak (harapásának) nyoma.

Karácsonyfa a mai értelemben nem sok volt Dorogon, de legalább egy fenyőgallyat a legszegényebb család is igyekezett feldíszíteni. Szaloncukor helyett színes papírba kenyérrökököt vagy kockacukordarabkát csomagoltak. Ezen kívül „ezüstre” festett dió és alma volt még a fán vagy a fa alatt. Az almát azért tették a fára vagy a fa alá, hogy a következő évben jó termés legyen. Érdekes még az a hiedelem, hogy Karácsony éjszakáján éjfél tájban két harangozás között mentek vízért a kútra, ez volt az „aranyos víz”. Aki ebből iszik, egészséges lesz a következő évben, tartja a hiedelem. Ha állatot itatnak ebből a vízből, az is egészséges lesz, elkerüli a betegséget.⁶

Mezősi József

⁶Ezúton mondom köszönetet: Mezősi Máriának, Murvai Antalnénak, Dankó Mihálynénak, Druza Gézánénak, Illyés Máriának, Mezősi Ferencnénak, és még sok doroginak, akik segítségemre voltak a versek, énekek és hiedelmek gyűjtésében.

*Az Akadémiai Kiadó
újdonságaiból
ajánljuk*

Petánovics Katalin

**VÁLLUS — EGY SUMMÁSFALU
NÉPRAJZA**

Néprajzi tanulmányok sorozat

363 oldal, 75 fotó

Ára fűzve 107 Ft

Robert Darnton

LÚDANYÓ MESÉI — A NAGY MACSKAMÉSZÁRLÁS

Két epizód a francia művelődéstörténet
köréből

D sorozat

173 oldal · Ára fűzve 35 Ft

Levendel László

**ALKOHOLBETEGEK GYÓGYKEZELÉSE
ÉS GONDOZÁSA**

368 oldal · Ára kötve 152 Ft

SZERBEK ÉS MAGYAROK A DUNA MENTÉN II.

Tanulmányok a szerb—magyar kapcsolatok
köréből 1848—1867

Szerkesztette: Fried István

A fenti kötetek megvásárolhatók, ill.

postai szállításra, utánvétellel

megrendelhetők az

Akadémiai könyvesboltokban:

STUDIUM — Bp. V. Váci u. 22.

MAGISZTER — Bp. V. Városház u. 1.

*Érzékeny
búcsú a fejedelemtől*
(Erdély — 1629)

Vitézy László filmje
Írta: Hankiss Ágnes
Operatőr: Jakura Péter
Főszerepben: Bessenyei Ferenc

Dialóg Stúdió — MOKÉP

Az
EURÓPA KÖNYVKIADÓ
újdonsága

IPOLYI ARNOLD MAGYAR MYTHOLÓGIA

I. kötet 600 oldal hasonmás kiadás
II. kötet 248 oldal a hasonmás kiadás függelékei

Ára: tokban 230 Ft

1886-ban halt meg Ipolyi Arnold püspök, a magyar történettudomány és néprajz kiváló művelője. A könyvészeti ritkaságnak számító úttörő munkája a magyar nép mitológiai elképzeléseiről, hiedelmeiről, szokásairól szól. Az őstörténet és a néprajztudomány egyaránt alapvető műként tartja számon ezt a könyvet, melynek most megjelent hasonmás kiadása az eredeti, 1854. évi kiadás alapján készült.

Ipolyi Arnold életét és művét Hoppál Mihály tanulmánya mutatja be.

A könyv megrendelhető
az Európa Könyvesboltban
(Budapest, 1073 Lenin krt. 7. Telefon: 221-082)

Magyar néprajzi kutatások a szomszédos országokban¹

A magyarországi nemzetiségek néprajzi kutatásában több alkalommal kértük a szomszédos anyanemzetek néprajzkutatóinak segítségét. Ezt az esetek többségében meg is kaptuk. Így szlovák, horvát, szlovén, német kutatók szívesen ellátogatnak hozzánk, hogy nemzetiségeink körében néprajzi kutatásokat végezzenek. Időről időre segítséget kapunk a *Magyarországi nemzetiségek néprajza* című sorozat egy-egy kötetének előkészítéséhez. A határon túli magyarok körében általában a mi szakembereink is kutathatnak, bár ezen az együttműködésen még nemcsak lehetne, de kell is javítani. Ez alkalommal azonban nemcsak a magyarországi néprajzi kutatóknak határainkon kívüli munkájáról kívánok szólni, hanem arról, amit az *ottani szakemberek és az azá vált önkéntesek* végeznek egyre nagyobb hozzáértséssel és alaposággal.

Ez a feltáró és közreadó munka nemcsak a határon túli nemzetiségek számára fontos — sőt merem állítani, hogy fennmaradásuk számára alapvető —, hanem az egyetemes néprajztudomány és azon belül a magyar néprajz számára is rendkívül nagy értéket képvisel. Mivel e tájak jelentős része a magyar nyelvterület peremére esik, ezért nemcsak számos régies vonást, hanem sok esetben egész rendszereket őriztek meg. Ezt elősegítette, hogy a más népek között élés miatti befeléfordulás is konzerválta ezeket. Ugyanakkor különböző népek közelében élve a kölcsönhatások is nagyon jól tanulmányozhatók. Csaknem hét évtized alatt az uralkodó állam és a többségi nép részéről erőteljes hatás érte őket, amit az iskolarendszer, a sajtó, majd a rádió, újabban a televízió is felerősített. E folyamat tanulmányozására csak azok vállalkozhatnak, akik mind a két nyelvet és kultúrát ismerik és a kölcsön-, illetve egyoldalú hatások mennyiségét, jellegét jól fel tudják mérni.

A statisztikákra alapított megállapítás szerint a szomszédos országokban legalább 3,5 millió magyar él, akik anyanyelvüket rendszeresen használják. A nemzetiségek lélekszámának megállapítására azonban a statisztikák nem mindig megbízhatók, de az kétségtelen, hogy számuk meghaladja a határokon belül élő magyarok egyharmadát. Ezek az illető országok dolgozó, jó polgárai, de műveltségük, benne a népi műveltség is nemcsak az országok kultúrájának része, hanem az egyetemes magyar műveltséget is gazdagítja. Ezért fontos tehát számunkra, hogy azt minél jobban megismerjük és az egész magyar műveltségbe beillesztjük. Ez ugyanis szegényebb lenne például a székely népballadák, a Zobor-alji szentiváni énekek, a vajdasági népi építkezés és mesekincs ismerete nélkül. Természetesen a hazánkban élő nemzetiségek népi kultúrája is része a szlovák, német, román, szerb, horvát, szlovén műveltségnek.

A szomszédos országokban élő magyarok népi kultúráját elsősorban az ott élő magyar szakemberek és nagyszámú önkéntes segítők gyűjtik össze és dolgozzák fel. Itt azonban a megőrző, újrafelhasználó szempont erőteljesebb hangsúlyt kap, mint a tudományos kapcsolatokat feltáró, az eredet, a fejlődés kérdését vizsgáló célkitűzés. Bár a két szempontot nagyon jól össze tudják egyeztetni. Mindez abból a felismerésből táplálkozik, hogy a nyelv mellett a kultúra az egyik legfontosabb megőrző ereje egy nemzetiségnek. Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy például az amerikai magyarok egy része már nem tud magyarul beszélni, de öntudatosan magyarnak vallja magát és a magyar kultúra számos elemét megőrzi, sőt azt még fejleszteni is igyekszik. A magyar népdal, a tánc, a népköltészet, a népviselet, a népi konyhamesterség készítményei, a díszítőművészet a nyelv elvesztése után is tovább élhet és élheti a magyarsághoz tartozás gondolatát. Világért sem állítom, hogy a népi kultúra megőrzése fontosabb a magyar beszédnél. Ezt így nem is szabad szembeállítani, de az kétségtelen, hogy együtt nagy eredményeket tudnak elérni a magyarok megmaradása érdekében.

A néprajztudomány fontos megfigyelése, hogy az anyagi kultúra sokkal gyorsabban változik, mint a szellemi. A technikai fejlődés, a civilizáció terjedése is ebbe az irányba hat. Ezt a folyamatot nem lehet, de nem is szabad megállítani. A népköltészet, a zene, a tánc, a díszítőművészet örökölt és továbbfejleszthető értékei azonban megmaradnak. Ezek alkalmasak a nemzeti, nemzetiségi jelleg kifejezésére és jól beilleszthetők a mai kor kultúrájába. Nem véletlen tehát, hogy a határon túl élő magyar nemzetiségek néprajzkutatói elsősorban ezeken a területeken dolgoznak, érnek el nagyszerű eredményeket. Munkájuk a legtöbb esetben közvetlenül

¹Ennek az írásnak a közlésével köszöntjük a szerzőt 70. születésnapján, s kívánunk neki további jó egészséget, hosszú, alkotó életet. (A szerkesztőbizottság)

felhasználható a közművelődésben, ugyanakkor kitűnő tudományos forrásanyagul is szolgálnak. Feladatuk a jelen és a közelmúlt egy-egy részletének rögzítése.

A tudományos és a közművelődési igények egyszerre történő kielégítése olyan publikációs formát és stílust hozott létre, mely mind a két területet kielégíti. A pontos adatok, csoportok ismertetése olyan megfogalmazásban történik, amit mindenki megért és ez rendkívül nagy előnye publikációik döntő többségének. Ezen a téren is sokat tanulhatunk tőlük, mert a nyakatekert nyelv a tudományosság látszatát keltheti ugyan, de akadály a megértésnek és az elmélyült elemzőmunkának.

A szomszédos országok magyar nemzetiségi néprajzi kutatásának egyik legnagyobb nehézsége a szakembereképzés, illetve az utánképzés kérdése. Csehszlovákia ilyen szempontból előnyös helyzetben van, mert a pozsonyi és brünni néprajzi tanszék több olyan szakembert nevelt, akik magyar területen dolgoznak. Néhány olyan kutató is munkálkodik, akik a magyar, elsősorban a budapesti egyetemen szereztek néprajzkutatói oklevelet. Hasonló a helyzet Jugoszláviában is, csak itt számszerűség szempontjából kevésbé jó a helyzet. Ausztriában és Kárpátalján a magyar néprajzkutatói képzés egyáltalában nincs megoldva, uto ezt a munkát a központi néprajzi intézetek munkatársai igyekeznek elvégezni. Ennek következtében ezeken a területeken a magyar nyelvű néprajzkutatás, amit a közművelődésben is fel lehetne használni, jóval szerényebb. A Románia SzK-ban egyáltalában nem képeznek néprajzi szakembereket az egyetemeken, így uto magyar kutató sem nyerhet oklevelet. A kolozsvári egyetemen utoljára Viski Károly és Gunda Béla tanítványai végeztek, ők jelentik most az erdélyi magyar néprajzkutatók legidősebb rétegét. Ez a képzés azonban 1949-ben megszűnt. Azóta egy-két kutató doktorált magyarországi egyetemen. Mindebből következik, hogy a szakemberek feladata itt nemcsak a gyűjtés, feldolgozás, közreadás, hanem az utódképzés is.

Ezt a feladatot azonban csak úgy tudják ellátni, ha valamilyen szervezet áll rendelkezésre, illetve olyan kiadványsorozat, folyóirat, mely az utánpótlás nevelését lehetővé teszi. A vezető, a szerkesztő feladatokat tűzhet ki, a beérkezett gyűjtéseket, dolgozatokat megbírálja, segítséget nyújt a végleges megfogalmazásban. Az ilyen törekvésnek mindenütt nyomára bukkanhatunk. A Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Egyesületében (CSEMADOK) 1967-től kezdve néprajzi szakelőadó működött (Méry Margit), aki rendszeresen nyári néprajzi gyűjtőtáborokat szervezett, s uto helyi és magyarországi szakemberek tartottak előadásokat. Kiadványsorozatot indítottak: *Néprajzi Közlemények*, majd *Néprajzi Közlések* címmel, létrehoztak egy Néprajzi Adattárat, felderítő gyűjtéseket végeztek. Az utóbbi években megjelentek az *Új Mindenes Gyűjteményt* a magyar nyelvű Madách Kiadónál, melynek eddig uto kötete látott napvilágot. A szép és izléses kivitelben, gazdag tartalommal megjelenő kötetekben számos néprajzi cikk is olvasható.

A Vajdaságban, Újvidéken 1969-től kezdve a *Hungarológiai Intézet* és a *Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* volt olyan összefogó kapocs, mely a magyar néprajzi kutatást is erősítette. 1975-ben összevonták ezt az intézményt az egyetemi tanszékkel és így jött létre a *Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete* nevű kutatóhely, mely kiadta a *Hungarológiai Közlemények* című sorozatot és ebben számos, igen értékes néprajzi tanulmányt. A *Zentai Füzetek* olyan sorozat, mely Tripolszky Géza szerkesztésében a Zentai Múzeum mellett működik, elsősorban népköltészeti értékek számára nyújt megjelenési lehetőséget. Mindkét kiadványsorozat körül a néprajzkutatók kisebb csoportja dolgozott.

A romániai *Népismereti Dolgozatok* első kötete 1976-ban jelent meg a Kriterion kiadásában, dr. Kós Károly szerkesztésében. Ezután még négy kötet következett az elsőt (1978, 1980, 1981, 1983), melyeket Kós Károly Faragó Józseffel együtt szerkesztett. Az uto kötetben — mintegy hetven szerzőtől — több mint száz cikk jelent meg. A legtöbb esetben olyan kérdéseket érintettek és szolgáltattak hozzájuk anyagot, amit a magyar néprajztudomány nem, vagy alig ismert. Ezenkívül folyóiratok és különböző szerzők bibliográfiáját is közölte, mellyel ugyancsak a kutatást segítette elő. Összintén sajnálni lehet, hogy a *Népismereti Dolgozatok*, mely korábban általában kétévenként jelent meg, immáron négy éve hiányzik a magyar néprajztudomány könyvespolcáról, és ha a híreknek hinni lehet, akkor belátható időn belül nem is jelenik meg.

Az említett gyűjteményes kötetekben a határon túli magyar néprajzkutatók cikkeinek, beszámolóinak, tanulmányainak csak egy kis része láthatott napvilágot. Ez arra készítette a kutatókat, hogy azokat folyóiratokban, de sokszor napilapokban jelentessék meg. Természetesen ebben az esetben úgy kell a mondanivalót megfogalmazni, hogy azt a legszélesebb réteg, az általános iskolát végzettek, de sok esetben az általános iskolások is meg tudják érteni. Ez a szükség szűlte megoldás nemcsak az a előnnyel jár, hogy világosabb, érthetőbb megfogalmazásra sarkall, hanem sokkal szélesebb körhöz, ezrekhez, esetleg tízezrekhez is eljuthat. A sepsiszentgyörgyi *Megeyei Tukörben* csak 1968—1976 között 486 néprajzi vagy néprajzi jellegű, vonatkozó cikk jelent meg; a *Falvak Népe*, később *Falvak Dolgozó Népe* habent pedig 1945—1980-as években 939 néprajztól érintő közlés látott napvilágot. Hasonló bibliográfiát lehet összeállítani más romániai magyar folyóiratokból és ugyancsak azokból, melyek Szlovákiában vagy a Vajdaságban jelennek meg. Mindezek a cikkek helyileg kétségtelenül hasznosak, de ugyanakkor olyan mértékben elrejtettek, hogy a magyar néprajztudomány nem minden esetben vehet róluk tudomást. Ugyanezt lehet elmondani a hasonlóan nagy példányszámban megjelenő *kalendáriumokról*, melyek között nem találni olyat a határon túli magyaroknál, hogy legalább néhány néprajzi közlés — sok esetben nagyon értékes — ne akadna bennük. Mindezek a cikkek nagyon fontosak a népi, nemzeti kultúra megőrzése szempontjából.

Végigfutva a szomszédos országok magyar néprajzkutatóinak munkásságán, meg lehet állapítani, hogy bár a tanult néprajzkutatók száma csak néhány tizzel mérhető, de több száz olyan munkatárs működik, akik az adatrögzítés területén komoly eredményt értek el, ami tudományunk számára alapvető fontosságú. Akkor még nem számítottuk azokat, akik eddig még nem jutottak el az első közlésig, vagy éppen egy-egy kérdőív kitöltésével segítettek a gyakorlott kutatókat valamely téma nagyobb területen történő áttekintésében. Éppen ez a nagy szám felment attól, hogy mindenkit név szerint felsorolják, hanem csak néhány kiemelkedő

egyeniséget említék meg, akaratlanul is vállalván az igazságtalanság veszélyét. Eleve elnézést kérek azoktól, akiket mindenképpen meg kellett volna neveznem. A Magyar Néprajzi Társaság és a TIT Országos Néprajzi Választmánya időről időre felméri azokat az eredményeket, melyeket a szomszédos országokban dolgozó magyar néprajzkutatók értek. Legutóbb Debrecenben, 1982-ben tartottunk ilyen megbeszélést, melynek eredményeként jelent meg *A határainkon kívüli magyar néprajzi kutatások* című 259 oldalas könyvünk, bőseges bibliográfiával (Bp., 1984. Szerk.: M. Szabó Mária). Azok, akik egyik vagy másik országról, néprajzi kérdésről teljesebb áttekintést kívánnak, az ebben közölt dolgozatokban és a hozzájuk csatlakozó könyvészetben megtalálhatják.

A szomszédos országok magyar néprajzi irodalmának megjelentetésében döntő szerep jutott az 1970-es évek elejétől fogva az ottműködő nemzetiségi kiadóknak. Ezek közül is kiemelkedik a romániai Domokos Géza vezette Kriterion, mely másfél évtized alatt az alapvető néprajzi munkák egész sorát jelentette meg. A Kriterion szellemi műhelye is vált, ahol a néprajzhoz értő szerkesztők inspirálták a szerzőket egy-egy nagyobb összefoglalás, gyűjtemény megírására és sajtó alá rendezésére. Ezeknek a könyveknek jelentős része hozzánk is eljutott a könyvcserre-megállapodás révén. Így nemcsak a szakemberek, hanem ennél szélesebb kör tekinthetett be az erdélyi népelet eleddig alig ismert mélységeibe. Már az 1970-es évek elejétől kezdve olyan közlési formák alakultak ki, melyek a szaktudomány, az ismeretterjesztés és a közművelődés céljait egyaránt szolgálták.

Ezek közül is kiemelem a Kós Károly—Szentimrey Judit—Nagy Jenő szerzőhármas egy-egy tájat bemutató monográfiáit (*Kászoni székely népművészet, 1972; Szilágysági magyar népművészet, 1974; Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet, 1978; Moldvai csángó népművészet, 1981*). Tudomásom szerint elkészült a kézirat *A mezőségi magyar népművészetnek is*. Ezek az összefoglalások ugyan a népművészet elnevezést hordozzák a címükben, de tartalmuk ennél sokkal szélesebb, mert a településtől a lakóházon át, bizonyos népi iparokig sok mindentől szólnak, és lényegében keresztmetszetet adják az adott táj anyagi kultúrája sok részletének. Ilyen jellegű dolgozatot Kós Károly még többet is írt (*Fekete-Körös völgyi gyűjtés, 1948; Változások az avasúvjárossak gazdálkodásában; A régi Szék községi rendjéről* stb.), olyan területekről tehát, amelyek a magyar néprajzban eddig alig voltak ismeretesek. Ezek egy részének gyűjtése már az 1940-es évek végén megindult, némelyik az elkövetkező években könyvvé is rendeződött, de kiadására két évtizedig nem kerülhetett sor.

Kalotaszegről nem készült ugyan ilyen, egy kötetben megjelentetett összefoglalás, de cikkeken, tanulmányokon kívül számos könyv napvilágot látott az utóbbi másfél évtizedben e néprajzi szempontból sokat kutatót, de mégsem eléggé ismert tájról. Természetesen az elsőseg az országosra becsült himzést és népviseletet illeti (Faragó József—Nagy Jenő—Vámszer Géza: *Kalotaszegi magyar népviselet, 1977; Péntek János: A Kalotaszegi népi himzés és szókincse, 1979; Simkó-Kalló Katalin: Kalotaszegi nagyírások, 1980* stb.), de szót kapott a kevésbé ismert kerámia is (Végh Olivér: *A kalotaszegi fazekesség, 1977*). Péntek János—Szabó Attila szerzőpáros a népi növényismeret területén nagyon sokat adott közre, még több tanulmányuk várja a megjelenést. Egyik könyvük (*Ember és növényvilág, 1985*) Kalotaszeg etnobotanikájával foglalkozik. Ehhez sok ponton kapcsolható Vasas Samu: *Népi gyógyászat, 1985* című munkája. A népköltészetet képviseli Orosz Katalin—Almás István: *Magyargerőmonostori népköltészet* című könyv 1969. Több mesekötet Magyarországon jelent meg.

A másik néprajzi kiadványforma egy-egy jeles kutató szétszórva megjelent vagy eddig kéziratban őrzött tanulmányainak egy kötetben történő kiadása. Kós Károly néprajzkutató hatalmas munkásságából három kötetre való is kitélt (*Népelet és néphagyomány. Tíz tanulmány, 1972; Tájak, falvak, hagyományok, 1976; Eszköz, munka, néphagyomány, 1979*). Vámszer Géza publikálását még az 1930-as években kezdte el. Gyűjteményes kötete (*Életforma és anyagi műveltség, 1977*) számos kitűnő tanulmányt tartalmaz. A nyelvész-etnográfus Nagy Jenő tanulmányai elsősorban Kalotaszeghez kötődnek (*Néprajzi és nyelvjárási tanulmányok, 1984*). Tarisznyás Márton, a kitűnő kutató és muzeológus egy eddig csaknem teljesen ismeretlen tájegység népeletének történeti mélységeibe világított be kötetbe foglalt dolgozataival (*Gyergyó történeti néprajza, 1982*).

A folklór területén a fentiekhez hasonló teljességre törekvő összefoglalások viszonylag ritkábbak. Ilyennek tekinthető Horváth István: *Magyarózi toronyalja, 1971*. A népköltészet területén elsősorban a balladákötetek emelkednek ki, és nagyon sok új eredményt is hoztak. Faragó József: *Balladák földjén, 1977* címmel elméleti tanulmányait közli. Ahogyan Kós Károly az anyagi kultúra a népi díszítőművészet kutatásának mozgatója, úgy Faragó József valamilyen formában a legtöbb folklór-megmoozduzás inspirálója, az összegyűjtött anyag szerkesztője, új vállalkozások biztatója. A balladák közreadása sorából kiemelkedik Kallós Zoltán munkássága (*Élő hazai magyar népballadák, 1970; Új gazdaságom mellett, 1973*), aki nagy hozzáértéssel és adottsággal nemcsak a legrégebb balladák ma is élő változatait fedezte fel, hanem számos újat is lejegyzett. A balladákutatásnak egész iskolája keletkezett Erdélyben. Ráduly János (*Elindultam hosszú útra, 1979; Kibédi népballadák, 1975*) egyetlen székely asszony, illetve falu balladakincset vizsgálta új módszerekkel. Bura László, Albert György és tanítványai egész kötetekre való népballadával bizonyították, hogy ez a műfaj még ma is él. Pozsonyi Ferenc (*Álomvíz martján — Fekete-ügy vidéki magyar népballadák, 1984*) olyan területen gyűjtött össze nagyon értékes balladákat, ahonnan eddig alig-alig ismertünk néhányat.

A népmese kiadványok is szép számmal gyarapodtak. Ezek közül csak néhányat említék. Nagy Olga egyike a legszorgalmasabb gyűjtőknek a prózai népköltészet területén (*Paraszt Dekameron, 1977; A szegény ember táltos tehene, 1976; A nap hűga meg a pakulár, 1973*). Salamon Anikóval együtt adták ki a *Széki népmeséket*. Ráduly János: *A vizitünder leánya, 1978; Vöő Gabriella: Tréfiás népi elbeszélések, 1981* könyvén kívül megjelent még számos gyűjteményt (pl. Fábíán Imre: *Világszép asszony, Koczkás Sándor: Kiskereki (Bihar m.) meséi*. Bukarest, 1984) is meg lehet említeni. Nagy Olga nemcsak mesegyűjteményeket adott ki, hanem annak

Képek Gyimesből (Hajdú Demeter Dénes felvételei)

és más prózai népköltészeti műfajok elméleti kérdéseit is boncolgatta (*Hősök, csalókák, ördögök. Esszé a népmeséről*, 1974; *A táltos törvénye. Népmese és esztétikum*, 1978)

A népzenei gyűjtés fellendüléséről is hírt adhatok. Különösen jelentős Jagamas János (*Romániai magyar népdalok*. Faragó Józseffel, 1974) és Almási István munkássága (*Szilágysági magyar népzene*, 1979; *Tavaszi szél vizet áraszt*, 1972; 245 népi táncdallam. Hertea, Iosiffal; Marosvásárhely, 1970), de ezeken kívül a különböző megyékben számos olyan kiadvány látott napvilágot, melyek közvetlenül a népdal- és néptáncmozgalmat segítették.

Hasonló célból jelentek meg azok az albumok is, melyek a népi faragás, a hímzés, a kerámia továbbművelését és megújítását szolgálják. Ezek alig ismert vagy teljesen ismeretlen motívumkincset adnak közre és nemcsak a gyakorlat, de a tudományos feldolgozás számára is kimeríthetetlen, megbízható forrásként szolgálnak. Az 1970-nel kezdődő csaknem másfél évtized alatt legalább húsz ilyen album jelent meg, amelyek felsorolására itt nem is vállalkozom és csupán egyet említek meg: Csulak Magda: *125 magyar szálánvarrott hímzsminta. Arapatak*. (Gazdáné Olosz Ella szerkesztésében, 1972). Ez a nemrég elhunyt szerzője személyén át legközelebb áll hozzám. Érdeemes megjegyezni, hogy az ilyen helyi jellegű kiadványok száma túlhaladja azt, ami ez idő alatt ebből a műfajból Magyarországon megjelent.

Sok értékes néprajzi munkát, különösen kisebb tanulmányokat és cikkeket elhagyva, egy könyvet szeretnék még kiemelni. Gazda Klára: *Gyermekvilág Esztelneken*. Néprajzi monográfia, 1980. Egy kis háromszéki falu gyermekéletét dolgozza fel úgy, hogy annak anyagi kultúrával, a társadalommal és a folklórral kapcsolódó részét egyaránt megvilágítja. Olyan egységességgel és sokoldalúan részletezi témáját, hogy a hasonló magyarországi kutatásoknak is követendő példát szolgál. Ugyanezt lehet elmondani a Faragó József—Fábián Imre szerkesztésében megjelent *Bihari gyermekmondókák*, 1982 című egyedülálló kötetéről is, amelynek kiegészítését érdemes lenne a magyarországi Biharban elvégezni.

Ez a másfél évtized (1970—1985) a romániai magyar néprajzi kiadványok megjelenésének virágzó korszaka volt. Ez idő alatt több néprajzi kiadvány kiadási helyéül jelölték Bukarestet, mint Budapestet. Amikor ezen több okból is örvendünk, akkor némi aggodással figyelünk arra, hogy ez a folyamat az utóbbi néhány évben akadozni látszik, sőt két éve csaknem egészen elapadt.

A Jugoszláv Szocialista Köztársaságban, az Újvidéken működő Fórum Kiadó tett és tesz sokat a néprajzi, de elsősorban a magyar folklórjellegű könyvek megmentéséért, de a Hungarológiai Intézet is számos könyvet adott ki. Míg Erdélyben a kutatásnak korábbi bázisaira is lehetett támaszkodni, addig a Vajdaságban lényegében az utolsó két évtizedben indult meg az intenzív munka. Ez azzal is magyarázható, hogy e terület észak felé a Nagy-Magyar-Alföldhöz kapcsolódva, főbb vonásaiban annak népi műveltségét mutatja. A nyugati részekben elhelyezkedő Szlavónia, Drávaszög magyar falvai egy régiesebb dél-dunántúlihoz hasonló műveltséget őriztek meg. Az újabb kutatás eredményeként ezen a területen is nagyon sok olyan vonást

ismertünk meg, melyek sajátos jelleget adnak az itteni néprajzi csoportoknak. Ezen a területen a folklór, különösképpen a népköltészeti kutatás sokkal erősebb, mint a társadalmi vagy éppen az anyagi kultúra jelenségeinek a feltárása.

A terület kiemelkedő nyelvész-néprajzkutató egyénisége Penavin Olga, akinek háromkötetes *Szlovéniai (körögyi) szótárát* (1967., 1975., 1978. Budapest—Újvidék) a nyelvtudomány és a néprajz egyaránt nagy haszonnal forgathatja. Az anyagi kultúra kérdései éppen úgy érdeklik, mint ahogy a jellegzetes szlovéniai nagycsaládról írt könyve (*A nagycsalád szervezete Szlovéniában (Körögyön)*, 1981) egyedülálló, kiemelkedő értékű munka. Kiváló mesekutató, akinek *Jugoszláviai magyar népmesék* című könyve a Magyar Tudományos Akadémia által kiadott Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XVI. köteteként látott napvilágot. Sok balladát adott közre és a mindennapi élet egészét is bemutatta (*Szlovéniai hétköznapok*, 1973).

Az anyagi kultúra kutatása éppen csak kezdi bontogatni szárnyait (Pénovác Antal: *Vajdasági magyar néprajzi kalauz*, 1979; Hakkai Imre: *Temerin népi építészete*, 1983; Lábodi Károly: *Kopácsi vízi élet*, 1987), de a szokáskutatás már jobban megerősödött. Jung Károly könyvei (*Az emberélet fordulói*. Gombosi népszokások, 1978; *Táltosok, ördögök, garabonciások*, 1985) és tanulmányai egy későbbi nagy összefoglalás körvonalait sejtetik. Ez annál is inkább remélhető, mert az ilyen témájú könyvek száma az utóbbi években kezd szaporodni (Borus Rózsa: *Topolya népszokásai*, 1981; Kovács Endre: *Doroszló hiedelemvilága*, 1982).

Míg Erdélyben számos magyarországi kutató gyűjtött, és azt itthon adta ki, addig Jugoszláviában megvolt és megvan az olyan együttműködés lehetősége is, hogy a közösen gyűjtött anyagot ott adják közre. Ilyen példát tudunk a balladakutatásban (Katona Imre—Tóth Ferenc: *Kálmány Lajos nyomában*, 1975; Katona Imre—Lábodi Károly—Olsvai Imre: *Erdők, mezők vadligetek*... Drávaközi magyar népballadák, 1980) éppen úgy, mint a népköltészet más területein (Katona Imre: *Sárkányölő ikertestvérek*, 1972; Lábodi Károly: *Hold leletek, nap felkapta*... Drávaszögi magyar találósok. Eszék, 1982; Lábodiné Kedves Klára: *Barkóca-koszorú*. Eszék, 1984; Katona Imre—Lábodi Károly: *Szedem szép rózsámat*. Népi mondókák, versek, dalok a Drávaszögből és Szlovóniából, 1986). Mindez több hasonló esettel együtt olyan együttműködési forma, amit más szomszédos országgal mind ez ideig nem, vagy csak ritkán tudunk megvalósítani.

A jugoszláviai magyarok 85–90%-a a Vajdaságban él, de a horvát, illetve szlovéniai magyaroknak is megvan a lehetőségük néprajzi értékek feltárására és közreadására. Ezek többsége folyóiratokban, újságokban, kalendáriumokban lát napvilágot, amit a mi központi néprajzi bibliográfiánk — ami a Magyar Néprajzi Társaság által kiadott, a Néprajzi Hírek egy összevont számaként jelenik meg évente — sem tud hiánytalanul regisztrálni.

Csehszlovákiában, Szlovákiában a magyarok a déli határ mellett helyezkednek el hosszú sávban, északon a szlovák nyelvhatárig, délen a határon át összefüggenek a magyar nyelvterülettel. Nyugat-Szlovákiában él a legtöbb magyar, annak ellenére, hogy a második világháborút követő kitelepítés és szlovákizálás ezt a területet sújtotta a legjobban. A kutatás ezen a vidéken folyik leginkább, hiszen ez van legközelebb Pozsonyhoz és az ott elhelyezkedő központi intézményekhez.

A magyar néprajzi kutatás eredményei itt csak ritkábban öltnek könyvformát, nagyjából folyóiratokban, újságokban látnak napvilágot. Az anyagi kultúra iránt viszonylag kisebb az érdeklődés és csak néhány cikk, illetve könyv jelzi az e területen is meginduló munkát (Kecskés László: *Komáromi mesterségek*, 1978). Sajnos eddig még a hímzésekről, népviseletről sem jelent meg önálló kiadvány, pedig erre a táncmozgalomnak nagy szüksége lenne. A táncal kapcsolatban látott napvilágot Martin György—Takács András: *Mátyusföldi táncok*, 1982 című munkája.

A népköltészet összefoglalását Kósa László végezte el (*Rozmaringkorszorú*, 1979) és ezt a Madách Kiadó adta ki. Új gyűjtéseit eddig már két kötetben jelentette meg Ágh Tibor (*Édesanyám rózsafája*. Palóc népdalok, 1974; *Vétessek ki szülő szivem*. Szlovákiai magyar népballadák, 1979). Érdekes témát dolgoz fel Bódók Zsigmond: *Harmatlegelő* (A csillagok és a néphagyományban, 1986), Gágyor Ferenc: *Megy a gyűrű vándorútra* (Gyermekjátékok és mondókák. I—II., 1980).

Jó összefoglalás Liszka József: *Agas-bogas fa* (Néprajzi ismeretek alapfokon, 1986) című munkája, mely lehetővé teszi, hogy a kezdő néprajzi gyűjtők, iskoláskorú fiatalok áttekintést kapjanak a néprajz feladatairól és munkamódszeréről. Szlovákiában is megvan a lehetősége annak, hogy magyar kutatók az ott élő magyarok között néprajzi kutatást végezzenek és azt itthon adják közre. E munka vezetői közül a legtöbb eredményt tud felmutatni: Ujváry Zoltán, Paládi-Kovács Attila, Barna Gábor és még sokan mások. A Debrecenben megjelenő *Gömör Néprajza* (Szerk.: Ujváry Z.) című sorozat, a szlovákiai Gömör néprajzát is feldolgozza.

Áusztriában a burgenlandi, felsőorségi magyarok száma egyre inkább csökken. Bár számos munka jelent meg e vidék néprajzáról, csaknem kizárólag német nyelven, magyarul ritkábban csak Gaál Károly szokott publikálni (pl. Gaál Károly: *Kire marad a kisködmön*. Szombathely, 1985). Most jelent meg Barsi Ernő: *Daloló Örvidek*. Felsőőr, 1987 című — eredeti gyűjtésén alapuló munkája. Galambos Ferenc adja ki az *Örség* című időszaki kiadványt, melyben néprajzi cikkek is megjelennek. Nagy szükség lenne itt magyar nyelvű néprajzi kiadványokra, akár egy összefoglaló munkára, melyhez a német nyelvű résztanulmányok sok területen rendelkezésre állanak.

Kárpát-Ukrajna csaknem kétszázézer magyarjának néprajzát sem részleteiben, sem összefoglalva nemigen ismerjük. A déli részek az Alföldhöz csatlakoznak, az északi keleti falvak jellegzetes kultúrájáról keveset tudunk. Néhány cikk oroszul jelent meg, sokkal nagyobb azoknak a száma, melyek a napi sajtóban, folyóiratokban és kalendáriumokban látnak napvilágot. Ungvárról jelentős folklór-, népköltészeti gyűjtést végeztek, melyből eddig keveset adtak közre (pl. Lizanec, P. M.—Voszócik, V. J.: *A kárpátotúli magyar lakosság népballadái*. Ungvár, 1974), de több kiadvány előkészítését most végzik. Felmerül annak a lehetősége is, hogy magyarországi néprajzkutatók hosszabb időt ezen a területen tölthessenek.

Végigtekintve a szomszédos országok magyar néprajzi irodalmán, meg lehet állapítani, hogy a kutatás és a kiadás egészen a legutóbbi időig legerősebb volt Romániában. Ez minden bizonnyal összefügghet azzal, hogy Erdély évszázadokon keresztül közigazgatásilag részben önálló volt és ez a tudományban is érződik. Ezt mutatja az is, hogy az egykori parcium és a nagyszámú határ menti magyarság néprajzi kutatása sokkal szerényebb, mint pl. a kalotaszegieké, a székelyeké vagy a moldvai magyaroké. A jugoszláviai és szlovákiai magyarok a történeti korokban a Kárpát-medence belső részéhez tartozván újonnan kellett nemzetiségi műveltségüket és annak egyik fontos részét adó néprajzi kutatást kifejleszteniök. Ezt sokszor olyan politikai helyzetben végezték, ami a néprajznak általában nem kedvezett, és Magyarországtól e téren sem fogadhattak el segítséget. Az 1970-es években a feszültség oldódni kezdett és ez kétségtelenül elősegítette a különböző országokban végzett magyar néprajzi kutatásokat és az eredmények kiadását. Ha az utóbbi években helyenként újra bizonyos nehézségek mutatkoznak, mi tudjuk és hisszük, hogy ezek csak átmeneti jellegűek lehetnek.²

Balassa Iván

²Elhangzott az Önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők XIII. országos találkozóján, Veszprémben, 1987. június 22-én (Szerk.)

Felhívás vetélkedőre

A Széchenyi István Emlékmúzeum Baráti Köre, a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága és a SZOT Kulturális, Agitációs és Propaganda Osztálya meghív minden Széchenyi brigádot, hogy vegyen részt abban a vetélkedőben, melynek tárgya

Gazdasági reform Magyarországon Széchenyi korában és most.

A vetélkedő célja kettős. Egyfelől járuljon hozzá Széchenyi életművéből annak megismertetéséhez, hogyan ítélte meg hazánk akkori elmaradottságából való kiemelkedését. Másfelől ahhoz kíván segítséget nyújtani, hogy a mai gazdasági reform fő gondolatait, várható eredményeit és megoldandó problémáit közel hozza azokhoz, akik szívükön viselik országunk sorsát és benne saját életük várható alakulását.

A vetélkedőn háromfős csapatokkal lehet részt venni. A csapatok felkészüléséhez mind a Széchenyi korabeli, mind a mai időkre vonatkozólag alapos, részletes összeállítást juttatunk el minden benevezett csapathoz. Akiknek nincs módjuk ahhoz, hogy más forrásból is mérítsenek, egyedül ennek felhasználásával is a siker reményével vehetnek részt a vetélkedőn.

Az első fordulóban tesztlapokat és megválaszolandó kérdéseket küldünk a résztvevőknek. Az ezekre 1988. első negyedében adandó válaszokat Budapesten fogják elbírálni és közülük a döntőbe jutó tíz legjobb csapatot választani. A döntőben, amelyet 1988 tavaszi hónapjaira tervezünk, a csapatok már személyesen vesznek részt Budapesten — ennek házigazdája a várbeli Széchenyi Könyvtár lesz. A három első helyezett 15 000, 12 000, illetve 9000 forint díjban részesül. Emellett a Széchenyi Könyvtár följánlotta, hogy a jól szereplő csapatoknak értékes könyvajándékot juttat, és előreláthatólag mások is tesznek különböző följánlásokat. A vetélkedő résztvevői valamennyien érdemük szerint elismerő vagy megemlékező oklevelet kapnak. A pontos időpontokat és minden szükséges további információt kellő időben közölni fogunk. Az érdeklődők forduljanak a helyi népfrentbizottságokhoz.

Szeretnénk, ha minél többen részt vennének a vetélkedőn, amely — mint minden vetélkedő — kétségtelenül munkát is kíván, ugyanakkor nemcsak hasznos tudással vértéz fel, hanem kellemes izgalommal is jár. Bízunk benne, hogy sokan vannak az országban, és minden bizonnyal a Széchenyi brigádok körében is, akik szeretnék bővíteni ismereteiket, különösen akkor, ha azt József Attila szép szavainak szellemében tehetik meg: „... Jó szóval oktasd, játszani is engedd / szép komoly fiadat!”

Tehát várjuk a vetélkedőre jelentkező csapatokat és valamennyiüknek hasznos és szórakoztató részvételt kívánunk.

Hazafias Népfront Honismereti
Munkabizottsága
Mód Aladárné

Széchenyi István Emlékmúzeum
Baráti Köre
Környei Attila

SZOT Kulturális, Agitációs
és Propaganda Osztálya
Jenecsek István

A XV. Honismereti Akadémiáról

Kanyar József: **Megnyitó**

Tisztelt Honismereti Akadémia!
Kedves Vendéglátóink és Kedves Vendégeink!

A magyar művelődéstörténetnek olyan város-szentélyébe érkezünk, olyan iskolaváros történeti falai közé, amely a népi tehetségek felkarolásának és nevelésének demokratikus szellemű intézményeiben mindig a hagyományokra épített, s amely így nemcsak a nemzet szívében él, hanem jövődőt formáló jelenében is. Telitalálat a Pataki Honismereti Akadémia fejlécén a Kányádi Sándor jelige: „Falak omolhatnak, kövek is vészhatnak, magaslik, nem porlad a megtartó példa.”

Péter-Pálkor kezdődik az aratás hazánkban. Honismereti mozgalmunk e napon induló akadémiáján és 56 nyári honismereti táborában ilyenkor kerül „asztagokba” és csűrbe a magyar honismereti mozgalom ez évi termése és holnapi kenyere.

Nagy mondanivalója van ez idei akadémiánknak is! Keressük a feleletet arra, hogy *Mi a haza ma?*, tudván azt, hogy Patak — a legjobbjai által — mindig a tartalmas hazafiasságnak ékesszólo hirdetője. Keressük a történelem és a nemzeti művelődés összefüggéseit, feleletet várva a falukutatás egykor és ma izgalmas mondanivalóira; a korunkhoz igazodó új formájú és tartalmú honismereti falumunkára is. Annál is inkább, mivel a magyar népi írók mozgalmának: a népi írók és szociográfusok tevékenységének s a népies—urbánus ellentéteknek még a mai napig sem készült el az összegezése. Az összegezés hiányát mutatja az a körülmény is, hogy még napjainkban is fel-felcsapnak a hajdani küzdelem máig el nem űlő zajának a hullámai a múltbeli állapotokhoz hasonlóan elevenbe vágó élességgel. Különösképp a harmincas években lezajlott második szakaszának volna kívánatos és szükséges elkészíteni hiánypótló összegezését, mivel e küzdelmeknek ezekben az esztendőkből csaptak legmagasabbra a hullámai. Ma nincs még helyére téve e mozgalom irodalmi életünkben sem, ma is kettéágazik a mondanivalójuk sűrűje, pedig mennyi konfiteor és mennyi mea culpa hangzott el a nemzet lelkiismeretét is mozgósító irodalom megmutatta sebek miatt hazánkban.

Tisztelt Honismereti Akadémia!

A honismeret és a művelődéstörténet mondanivalóját körüljáró akadémiánk mondanivalói, a nemzeti tudat és önismeret növelésének a kérdései, majd a nemzeti identitástudat intézményes keretei: az iskolák a magyar jövődő kulcsintézményei. Legyenek is azok, hisz vannak olyan érzései az embernek, hogy történelmünk még nem egészen közügy a számunkra, az iskola sem, sőt talán a honismereti mozgalom sem a maga teljességében, noha felszállóban és emelkedőben látjuk annak hazai előremenetelét és kibontakozását.

Ezért kell dolgoznunk iskoláink falain belül, hogy a jövővü intézményeket a hajdan volt szintre emeljük fel, hogy a ma iskolája ráépülhessen a múltbeli iskola rangjára. És ebben az iskolában a honismeret *fundamentum-tárgyának*: történelemtanításunknak legyen a *nemzeti öntudat az anyanyelvre, tanítva bennük történelmünket a nemzet hullámhosszán!* Legyenek ezek az iskolák honismereti mozgalmunk fellegvárjai, hiszen nemcsak a gazdaság lehet a további fejlődésünknek a kulcskérdése, hanem a kultúra is, mi több nemzeti öntudatunk lak és önismeretünknek az erősödése is. Csak ezzel védekezhetünk az idegen életformák, a társadalomellenes hatások beszivárgása ellen!

A központi előadások témáin kívül Akadémiánk 4-4 szekcióban tárgyalja a honismeret és a művelődéstörténeti kutatások összefüggéseit, ifjúságunk részvételével, közgyűjteményeink háttérével, lehetőséget teremtve *megyéink* honismereti bizottságainak tartalmas eszmecserejére is. Keressük az *aprófalvak* mai helyzetében a honismeret és a szülőföldszereket felragyogtatásának a lehetőségét is. Hol is lehetne ezeket a kérdéseket méltóbb környezetben tárgyalni, mint a hajdani pataki faluszemináriumok és népfőiskolák hazájában?

Ha mindehhez hozzávesszük még a táj jeles hagyományörző együttesek és néptáncosainak színes gyöngyfűzereit, no meg a további „megtartó példák” fellegvárainak a megtekintését: már meg sem tudom mondani, hogy Széphalom, Hollóháza, Füzér, Monok, Prügy, Vizsoly, Gönc, Ónod és Mezőkövesd közül melyik volt a nagyobb?

Búcsújáró *körmenetre* gyűlt össze az idei nyáron is a honismereti mozgalom *szekértábor*a Észak-Magyarország művelődésének történelmi emlékhelyén. Kívánom, hogy az itt rendezett honismereti akadémiánk váljék mindannyiunk számára haszonná és nagy nyereséggé a nemzet honismereti mozgalmának az erősítésében. Higgyenek az akadémia résztvevői jobban és erősebben — e tájban is — a haza- és szülőföldszeretet csodatevő erejében!

Ezekkel a gondolatokkal a Sárospataki XV. Honismereti Akadémiát megnyitom!

Művelődéstörténet és falukutatás

Falak omolhatnak,
kövek is vashatnak,
magaslik, nem porlad
a megtartó példa.

Sárospatakon szervezte meg a Hazafias Népfront a XV. országos honismereti akadémiát 1987. június 29-e és július 3-a között. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei honismereti munkabizottság javaslatára a rendezők két olyan témát állítottak középpontba, amikről a nagy hagyományú zempléni kisvárosban érdemben lehet szólni, s amelyek a honismereti mozgalom mai feladatai szempontjából valóban időszerűek. Az előadások és a viták a művelődéstörténet és a falukutatás feladataira irányították a több mint kétszáz résztvevő figyelmét.

A Makovecz Imre által tervezett otthonos épületben, a Művelődés Házában *Kányar József*, a népfront országos honismereti bizottságának elnöke nyitotta meg az ötnapos programot, melytva a hely szellemét, amely hitelesíti Kányádi Sándornak az akadémia jeligéjéül választott sorait.

A vendéglátó megye nevében *Ladányi József* tanácselnök mondott köszöntő szavakat, s megállapította, hogy a honismereti munka jelentősége abban van, hogy segít számba venni az értékeket, amelyekkel gazdagítani kívánja jelenünket. Rövid áttekintést adott a honismereti mozgalom Borsod-Abaúj-Zemplén megyei előzményeiről és helyzetéről, az önkéntes munkatársak és az intézmények együttműködéséről. Elmondta, hogy a megyei tanács 1986-ban honismereti alapot létesített, amelyből támogatni tudja az arra érdemes kezdeményezéseket.

Az akadémia egész programját meghatározó bevezető előadást *Pozsgay Imre*, a Hazafias Népfront főtűkára tartotta *Mi a haza ma?* címmel. Kiemelte az elmélyült nemzeti önismeret fontosságát, amelyhez a honismereti mozgalom hozzásegíthet bennünket. A magyarság léte érték, enélkül Európa szegényebb lenne, nemcsak a termelőeszközöket tekintve, hanem a kulturális teljesítmények vonatkozásában is. Az előadó szerint a honismereti mozgalom egyik fontos feladata, hogy a sorskérdéseket átgondolva jó irányba ösztönözze a közgondolkodást. Ezután a népfront főtűkára Ortutay-emléklapoktatást nyújtott át tíz kiváló honismereti munkásnak.

Külön plenáris ülés adott indítékot a *Honismeret és művelődéstörténet* című, első fő témakör megbeszéléseihez. *Kosáry Domokos* akadémikus vállalta a főreferátumot *Történelem és nemzeti fejlődés* címmel. Előbb azt fejtegette, hogy a történelmi fejlődés miképpen hozta létre a nemzeti művelődést, s Európa történelmi modelljébe helyezte a hazai fejlődést. Kirajzolták azok a feltételek, eszmék, külső példák, amelyek feszültséget teremtenek a társadalomban, előrehaladásra ösztönöznek. Az adott társadalom struktúrájából kiindulva érthetjük meg a fejlődést, amely lépcsőfokokon halad. Egy másik fő kérdéskörként arról is szölt az előadó, hogy mi a történelem szerepe a mai és a holnapi nemzeti művelődésben. Hangsúlyozta: a történelemre szükség van, mert kollektív tapasztalat tükröződik benne, s aki csak a jelent nézi, az a jelent sem fogja megérteni; a történelmi megközelítés a közös alap. Megfigyelhető a kulturális folytonosság, amely a honismereti mozgalomban is megmutatkozik. Az előadó megállapította, hogy a magyar társadalom alkalmas arra, hogy felfedezze értékeit, és nyitottan kell néznie saját múltját, felnőtt nemzetként.

A bevezető előadást két korreferátum követte. *Ködböcz József* gazdag helyi példatárral mutatta be Sárospatak művelődéstörténelmi jelentőségét, *Bodolay Géza* pedig egy konkrét témakör kapcsán szölt a művelődéstörténelmi kutatások néhány módszertani kérdéséről.

A művelődéstörténelmi témakör a következő napon négy szekcióban vitatták meg a résztvevők. A közgyűjtemények, az ifjúság bevonásával végzett tevékenység, a kiadványok, valamint a honismereti munkabizottságok szemszögéből beszéltek meg a tapasztalatokat, vették számba a teendőket. A délután a „kihelyezett” szekcióülések volt. A Rákóczi Gimnázium könyvtárában az ifjúsági szakkörök helyi eredményeivel; a református egyház tudományos gyűjteményei repositóriumában ennek az ősi intézménynek a honismeretet segítő tevékenységével; valamint a Kazinczy Ferenc Társaság hagyományörző munkájával ismerkedhettek meg a résztvevők. Sokan voltak kíváncsiak a Rákóczi Múzeum gyűjteményeire, régészeti,

néprajzi, történeti eredményeire. A negyedik szekcióban a Sárospataki Képtár és a római katolikus egyházi gyűjtemény értékőrző szerepéről szerezhetek ismereteket és élményeket.

A második fő témakör újra plenáris ülésen indult. *Balassa Iván*, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke *Falukutatás egykor és ma* című előadásában gazdag történeti áttekintést adott. Emlékeztetett rá, hogy a tudósok figyelmé már a XVIII. században a parasztság felé fordult (Tessedik Sámuelé például), a múlt század hevenyes és nyolcvanas éveiben pedig egymás után alakultak meg azok az intézmények (Néprajzi Múzeum, Magyar Néprajzi Társaság, Ethnographia folyóirat), amelyek szervezeten kezdtek foglalkozni a falu életével, kultúrájával. Felfedezték a nép díszítőművészetét, zenéjének ősi rétegét, építészeti hagyományait. A nép felé fordulást az általános európai hatások mellett a parasztság forradalmi mozgolódása is ösztönözte. Később, a két világháború között, a falukutató mozgalom a társadalomnéprajz felé fordult, s a szociológiai érdeklődés a munkásmozgalommal teremtett kapcsolatot. A felszabadulás után a fordulat éve sok változást hozott, felszámolták ugyan a szociológiai kutatást, a néprajztudomány azonban értékes részeredményeket mutatott fel. Kitért az előadó a falukutatás mai helyzetére is, amelyet az amatőrök és a hivatásos szakemberek együttműködése jellemez. Néhány sajnálatos jelenségre is utalt, amik azt bizonyítják, hogy a hagyományos értékeket nem becsüljük eléggé, pedig beemelhetnénk ezeket a nemzeti összkultúrába. Balassa professzor hangsúlyozta, hogy a falukutatás jobbítani akar; tudnunk kell, hogy amit nem ismerünk, aminek az okait nem tárjuk fel, azt javítani, továbbfejleszteni sem lehet.

Kitűnően egészítette ki a referátumot *Újszászy Kálmán* és *Viga Gyula* előadása. Az előbbi a sárospataki falumunka tényeit és jellemzőit a személyes részvétel hitelével mutatta be, az utóbbi pedig elkötelezett hévvel szólt mai feladatainkról. Az akadémia másik fő témájához a plenáris ülésen és a szekcióüléseken szólhattak hozzá a jelenlévők. Az eszmecsereék aktivitása a témafelvetés és az előadások időszerű voltát bizonyítja.

A hagyományok szerint az akadémia egyik teljes napja a *tanulmányi kirándulásnak*, a környék megismerésének jutott. Őt útvonal közül választhattak a résztvevők, s a kínálat csábító volt mindenütt. Ilyen történelmi csengésű településekkel ismerkedhettek meg, mint Karcsa, Sátoraljaújhely, Széphalom, Tokaj, Prügy, Szerencs, Monok, Mád, Boldogkő, Vizsoly, Gönc, Miskolc, Ónod, Sály, Mezőkövesd — hogy csak néhány nevet emeljünk ki a sok közül.

Az esti programok is közelebb hozták a más tájakról Patakra érkezőket a zempléni, abaúji, borsodi, gömöri magyar és nemzetiségű kultúrához, hagyományokhoz.

A plenáris záróülésen a szekciók tapasztalatait összegeztük, ajánlások hosszú sorát terjeszthettük az akadémia résztvevői, a honismereti mozgalom irányítói elé. *Garamvölgyi József*, a népfront országos titkára méltatta a honismereti mozgalom eredményeit és feladatait. *Zódi Imre*, a népfront megyei titkára köszönt el az akadémia vendégeitől, s átadta az akadémia szalagokkal ékesített bokrétaját a jövő évi akadémia szervezőinek, Komárom megye és Tata város képviselőinek. A Szózat felcsendülő dallama jelentette a gazdag programú akadémiai napok lezárását.

Úgy érezzük, hogy a XV. országos honismereti akadémia tartalmában és szerkezetében hozzájárulhatott a honismereti mozgalom, illetve az akadémiaéknak mint felső szintű továbbképzési alkalmaknak a fejlődéséhez. Bevált az a törekvés, hogy a programot érdemes kiemelt fő kérdések köré tömöríteni, a vitára szekcióüléseken lehetőséget nyújtani, az általános helyzetkép mellett a helyi jellemzőkre bepillantást adni. Az akadémia egyik előadója Kazinczy Ferencet idézte, aki sárospataki diákkorára emlékezve írta önéletírásában: „Az igyeksző gyertyát gyújt másika gyertyájánál.” Hisszük, hogy ilyenformán teljesítette a sárospataki akadémia is a hivatását: egymástól tanulva, a példától hevülve próbáljuk dolgainkat még jobban végezni.

Kováts Dániel

A Honismereti Akadémián elhangzott javaslatok

1. Tovább kell szorgalmazni a mozgalom erősítését és fejlesztését a közép- és a főiskolai intézményekben. A honismereti szakkörvezetói képzést javasoljuk kiterjeszteni — a tanítóképző főiskolák mellett — a tanárképző főiskolákra is. Készüljön el és jelenjék meg a HNF Országos Titkárságának segítségével a honismereti szakkörvezetők tankönyve és javasoljuk, hogy az eddig kategóriát nem szerzett szakkörvezetők is kaphassanak szakkörvezetói igazolványt.

2. A HNF Országos Titkársága a KISZ KB-val közösen szorgalmazza a középiskoláinkban a reformkor haladó törekvéseihez szervesen kapcsolódó képzőtársaságok (önképzőkörök) mintájára és szellemében működő, demokratikus felépítésű honismereti diáktársaságok alakulását.

3. Vessünk gátat történelmi falu-, kerület-, dülő-, utca- és intézményneveink eltüntetésí folyamatának. Az OHB szorgalmazza, hogy a közösségek kapják vissza a jogos történeti névhasználatot.

4. Az Országos Honismereti Bizottság (OHB) vegye programjába 1991-ben Széchenyi István születése 200. évfordulójának megünneplését, valamint a Muhi csata 750. évfordulója alkalmából az Országos Muhi

Emlékhely létrehozását a csataterén. A nemzeti emlékhelyek kialakítása során a HNF Országos Tanácsa és az OHB szorgalmazza a szárszói nemzeti emlékhely létrehozását, valamint a szárszói konferencia korszerű felújítását, a községi és a megyei népfrontmozgalom, a megyei honismereti bizottság, valamint a Szárszói Baráti Kör együttműködésével.

5. Az országfényképezés során készült felvételek javából készüljenek településeinkről képes levelezőlapok.

6. A Honismereti Akadémia örömmel látja, hogy az utóbbi időben növekedett hazánkban a történelem oktatásának jelentősége, és javasolja annak elérését, hogy nemzeti történelmünket gyermekeink megfelelő érzelmi alappal és minden oktatási formánál sajátítsák el.

7. A művelődési otthonok nagyobb mértékben vegyék programjukba honismereti körök alakítását, s kapcsolják be munkájukba a honismereti mozgalom tapasztalt munkáit.

8. A honismereti tevékenység közgyűjtemények és egyéb tudományos szervezetek általi erősítése érdekében a HNF Országos Titkársága emeljen szót a történelmi szakkönyvek szélesebb körű kiadása mellett.

9. Az OHB működik közre, hogy a KISZ KB szervezésében négyévenként ismétlődő, s 1988-ban esedékes V. Honismereti Diákkonferencia tartalmi, szervezési előkészítése kellő körültekintéssel, idejében megtörténjen.

10. Felhívjuk a figyelmet a településeinken pusztuló ipari műemlékekre, azok megtartásának és megőrzésének fontosságára és arra a körülményre, hogy ezeket mostani tulajdonosaik csak irreálisan magas árakon hajlandók átadni mások kezelésébe.

11. Legyen az 1988. évi Honismereti Akadémia egyik központi témája a nemzeti emlékekkel és emlékhelyekkel kapcsolatos honismereti munka és ebben együttműködhetünk a város-, községvédő és -szépítő egyesületekkel és azok szövetségével.

12. Kívánatos volna az összehangoltabb együttműködés a honismereti mozgalom és a közgyűjtemények között mind a múlt, mind pedig a jelen kutatásához szükséges adatoknak és tárgyaknak feltárással és összegyűjtésével. A kutatások és a publikálások összehangolása érdekében hozzuk tető alá a megyei honismereti bizottságok mellett dolgozó közgyűjteményi szakemberek kis létszámú, a kutatásokat összehangoló munkacsoportjait.

13. Az OHB, de a honismereti mozgalom egésze is — mivel sok helyütt érezhető a mozgalom előregedése — fordítson nagyobb energiát a fiatalágnak a honismereti áramkörbe való bekapcsolására, a honismereti táborok kapuinak minél szélesebbre társásával. Az OHB fordítson nagyobb gondot az ifjúsági honismereti táborok vezetőinek régóta tervezett tapasztalatszerzésére, s a táborok átgondolt szervezésére. Ennek érdekében javasoljuk Gárdonyiban kéthetes ifjúsági honismereti táborvezetői továbbképzés meghonosítását.

14. Ajánljuk, hogy a honismereti mozgalom támogassa a mozgalomtörténeti kutatásokat és akciókat, s működjön közre a tanulságok levonásában pl. egykori népfőiskolások, regöcskerécskék, öregdiákok országos találkozóinak megszervezésével.

15. A Honismereti Akadémia megállapította, hogy az áremelkedések és a gazdasági nehézségek miatt egyre inkább beszűkül a honismereti kiadványok megjelenésének lehetősége. Javasolja, hogy a HNF Országos Titkársága mérlegelje a helyzetet és keresse az orvoslás módját.

16. A HNF Országos Titkársága és a KISZ KB a Művelődési Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával kétevenként elevenítse fel a honismereti munka néprajzi, nyelvjárási, illetve helytörténeti, munkaszervezési ágazatában az ifjúság szocialista nevelésében legkiválóbb eredményt felmutató szakkörvezetők megjutalmazását.

17. Az OHB kéri fel a Magyar Televízió illetékeit, hogy a következő Honismereti Akadémiák tájékoztassák azokról a műsorokról, amelyekkel szolgálni kívánják a honismereti mozgalmat és vizsgálja meg, hogy a szülőföld megtartó erejét sugárzó tévéfilmek a videotechnika révén mennyiben állnak az iskolák és a különböző művelődési közösségek rendelkezésére.

18. A honismereti mozgalom keressen és építsen ki kapcsolatokat a határainkon kívül folyó nemzeti, nemzetiségi hagyományápoló mozgalmakkal, intézményekkel és közösségekkel.

19. A megyei honismereti bizottságok tegyenek javaslatokat kiváló személyiségekről elnevezett plakettek alapítására — mint például Somogy megye Vikár Béla esetében —, a megyei népfrontbizottságok elnökségeit kérve fel a plakettek elkészítésére, s azoknak évente egy alkalommal a megyei honismereti munkában kitűnt személyek számára történő adományozására.

20. Lehetőséget kérünk a honismereti mozgalom számára egy olyan évkönyv kiadására, amely lehetővé tenné nagyobb tanulmányok, valamint a honismereti akadémiák anyagának megjelentetését.

21. Az OHB vegye számba az országban megjelenő honismereti híradókat és honismereti jellegű időszaki kiadványokat és segítse közismertté válásukat.

22. Az OHB szorgalmazza, hogy folytatódjanak a honismereti irodalom bibliográfiai munkálatai, különös tekintettel az 1945-től napjainkig megjelent helytörténeti művekre.

23. A különböző főiskolákon folyó vagy lehetséges honismereti munkát is vegye számba és támogassa az OHB (pl. a Tudományos Diákkörök tevékenysége stb.).

24. Mozgalmunk építse ki kapcsolatait és vállaljon közös feladatokat a rokon mozgalmakkal: környezet-, természet- és városvédő stb.

25. Az új arcú népfőiskolák támogatásában tevékenyen vegyen részt a honismereti mozgalom.

26. Az OHB továbbra is támogatja az Üzemünk és brigádunk egy éve címe pályázati akciót.

Az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők XIII. országos találkozója

Ebben az évben Veszprémben tartották az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők XIII. országos találkozójukat. A konferenciára az ország minden részéből egybesereglettek mellett nagy jelentőségű volt, hogy a határainkon kívül élő magyar gyűjtők és kutatók is szép számmal vettek részt a tanácskozáson és beszámoltak értékes munkásságukról.

Az ünnepélyes megnyitó ülésen június 22-én dr. *Benkő Loránd* akadémikus elnökle mellett *Navracsis Tibor*, Veszprém Megye Tanácsának elnökhelyettese a vendéglátó megye és város nevében üdvözölte a gyűjtőtárlalkozó résztvevőit, majd dr. *Tóth Béla*, a Művelődési Minisztérium Közművelődési Főosztályának helyettes vezetője és *Králikné Cser Erzsébet*, a KISZ KB titkára köszöntötte a találkozó több mint kétszáz résztvevőjét. Ezt követően dr. *Balassa Iván*, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke ünnepélyesen adta át a Sebestyén Gyula-émlékérmetet *Tamás Károlyné Kiss-Tóth Vilma* háztartásbeli szentgáli asszonynak és *Siska József* szirmabesnyői kereskedelmi eladónak.

Az előadások sorát dr. *Szabó László*, a szolnoki Damjanich János Múzeum osztályvezetője kezdte meg. Jó gyakorlati példákkal mutatta be az önkéntes gyűjtőmozgalom szerepét a társadalomnéprajzi kutatásokban, majd dr. *Soltész Katalin*, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos tanácsadója a magyar személynevek kutatásának kérdéseit ismertette. Nagy figyelem előzte meg dr. *Balassa Iván* előadását a határainkon kívüli magyar néprajzi kutatásokról, az eddigi eredményekről, s benne a Magyar Néprajzi Társaság, valamint az önkéntes gyűjtők szerepéről. Végül dr. *Morvay Péter* számolt be a földrajzi nevek szervezett gyűjtéséről Veszprém megyében, a XIX—XX. század fordulóján.

Délután a történeti néprajz területéről *Benné dr. Schneider Mária* sokszínű anyaggal mutatta be az 1786—1810 közötti zamárdi anyakönyveket. *Angyal Béla* a gútaiai XVIII—XIX. századi állattartásáról tartott érdekes előadást. A napot a Bakonyi Múzeum megtekintése zárta le. *S. dr. Laczkovits Emőke* közvetlen, élményszerű kalauzolója mellett, majd hangulatos baráti találkozón elevenedtek fel a régi és szövédtek az új kapcsolatok.

Június 23-án a délelőtti munkaülés dr. *Hajdú Mihály* egyetemi docens elnökletével a *nyelvjáráskutatók* volt. *Tóth Imre* előadását az Ipoly menti palóc tájszótár elkészítésének küzdelmeiről tartotta. *Jankus Gyula* az Alsó-Garam menti Kéménden végzett földrajzi névgyűjtéséről számolt be. *Völgyes Ferenc* a Harasztfaluban élő családi, kereszt- és megkülönböztető nevek gyűjtéséről beszélt, dr. *Varga Mária* pedig Hatvanból a ragadványnevek gyűjtését mutatta be egy gimnáziumi szakkörben.

A legnagyobb meglepetést *P. M. Lizanec professzor*, az ungvári egyetem magyar nyelvi tanszékvezetőjének felszólalása keltette, aki beszámolt értékes nyelvművelő munkájukról, többek között a Szovjetunió kárpátukrajnai területén készülő magyar nyelvjárási atlaszról. *Fabián László* tanár pedig Kárpátalján végzett balladagyűjtéséről adott színes ízelítőt. A burgenlandi magyarságot dr. *Galambos Ferenc* alsóóri plébános képviselte, aki többszöri lendületes felszólalásban számolt be nagyon fontos magyarságmegtartó munkájukról.

A délutáni munkaület dr. *Lukács László* vezette, ezen a *szokások és életformák változásáról* számoltak be az önkéntes gyűjtők. *Faragó Jánosné* a jászárokszállási temetkezési szokásokat mutatta be jól érzékelhető, érdekes példákkal, *Jókai Mária* pedig a zoborlaji népszokásokat elevenítette fel élvezetesen. *Kovács Károly* a poroszlói népszokások változásairól rajzolt szakszerű, színes képet, majd *Sófalviné Tamás Márta* a szentgáli tanyavilág kialakulását és pusztulását ismertette személyes élményein keresztül. A gazdag tartalmú napot a Veszprém táncgyűttes és a Venyige zenekar hangulatos műsora zárta le.

Szerdán a munkaülés a *gyermeknéprajz és diákgyűjtők* bemutatkozása volt. *Tóth Zoltánné* a kisgyermekkor Szuhán élő hagyományait ismertette, az ellátástól és a gondozástól kezdve a babonáig és a védekezéséig a rotás ellen. *Harath Lajosné* a Csallóközből Hajósrá áttelepített magyarok gyermekjátékait mutatta be színes példákkal a legkisebektől a nagyok párosító játékaig. A diákgyűjtők képviseletében *Németh Judit*, a győri Petőfi Sándor Városi Művelődési Központ néprajzi szakkörében készített, országos első díjat nyert pályázatából elevenített fel színes diafelvételekkel illusztrált részleteket a lébenyi jelesnap szokásokról. *Dr. Barsi Ernő* a töle megszokott közvetlen, érzelmekre is ható előadása aratot megérdemelt sikert a sályi általános iskolásokkal végzett néprajzi gyűjtésről. A délutáni tanulmányi kirándulás nagy élménye volt dr. *Uzsoki András* tudományos alaposágú kalauzolója Tihanyban, az apátsági templomban. A borkóstoló Szent György-hegyen és a szilgieti hangulatos búcsúvacsora méltó befejezése volt a tartalmas napnak.

T. L.

Június 25-én dr. *Andrásfalvy Bertalan* elnökletével került sor a konferencia záróülésére. *Mohay Tamás* muzeológus két országos gyűjtőpályázat tanulságairól és az időszerű gyűjtési feladatokról szözlött. Rámutatott, hogy a konferencián elhangzott előadások alaposága, részletgazdagsága kijelöli azt a színvonalat, ami az

önkentes gyűjtőmozgalomnak a tetejét jelenti. A pályázatokon a határokon túli magyarok is részt vesznek, sokan közülük itt is voltak a konferencián. A továbbiakban fontos, hogy a mostani nagy átalakulás körülményeit is rögzítsük. Többet foglalkozhatunk táplálkozási kultúráinkkal, az erdőbirtokosság adataival. Az utóbbi két évben csökkent a pályázatok száma. Igaz, a pályadíjak sokszor a gépelés és fényképezés költségeit sem fedezik. Ezután talán inkább a díjazottak számát kellene csökkenteni, s akkor az igazán értékes munkákat jobban lehetne jutalmazni. Az erkölcsi megbecsülést pedig azzal is növelni kívánjuk — mondotta —, hogy az országos pályázaton is szervezünk nyilvános eredményhirdetést.

Dr. Székely András Bertalan a magyarságkutató csoportnak az önkéntes gyűjtőmozgalmat segítő tevékenységéről és további feladatairól tartott beszámolót. Mindazt a néprajzi, nyelvjárási gyűjtést, ami a határokon túli magyarság körében történik, támogatja a magyarságkutató csoport. Több egyetem és főiskola határainkon túli magyarságkutató munkáját is segíti. Az önkéntes gyűjtőmozgalom számára a múlt esztendőben 30 000 forint támogatást nyújtott. Szükséges lenne egy baráti egyesület vagy társaság létrehozása, mely háttérét adná mindannak, amit ezen a területen végeznek. Ha a HNF vagy az önkéntes gyűjtők részéről ilyen irányú megkeresés érkezne, nem zárkoznának el a megvalósításától.

Ezután a *Szabad fórum* következett. Kár, hogy a nem is rövid, valójában ötnapos tanácskozásnak csak az utolsó percei jutottak a beszélők, vélemények, javaslatok szabad megnyilatkozására. Pedig itt lehetett igazán lemérni, hogy ez az igen széles területről, határainkon belül és kívül élő magyarság sorából összesereglett néphagyománygyűjtő társaság milyen mélyeséges újszerűséggel, meggyőződéssel, szenvedélyes elszánással dolgozik népéért, annak megmaradásáért. Találón jegyezte meg *dr. Szekeres Imre*, hogy az embernek elszorul a szíve, mikor idő hiányában az elnök olykor kénytelen volt kopogásával megszakítani egy-egy lelkesedéstől fűtött hozzászólást. *Kovács Károly, Rácz Sándor, Tajti Erzsébet, dr. Görös Mihály, Kiss Attila, Szabó József, Hadnagy László, dr. Lukács László, dr. Igaz Mária, Demeter István, Szalóki Károly, dr. Gémes Balázs, Csetényi Mihályné, dr. Kresz Mária, Lakosné dr. Imre Mária, Tóth Zoltánné, Süle Sándor, dr. Szabó Lajos, Karai Zsófia* és még sokan mások saját munkájukról, eredményeikről, gondjaikról számoltak be, s erősítették meg hasonló gondokkal küzdő kollégáikat. Minden felszólalásból lehetett erőt, tanulságot meríteni.

A résztvevők örömmel fogadták *dr. Szabó Mária* bejelentését egy népszerűen fogalmazott gyűjtési útmutató megjelenéséről, mely a TIT gondozásában lát napvilágot. *Dr. Morvay Pétertől* pedig megtudtuk, hogy 1989-ben valószínűleg Budapesten lesz a következő gyűjtőtálalkozó, a Magyar Néprajzi Társaság százéves fennállása ünnepségeihez kapcsolódóan. Végül Veszprém Város Tanácsa nevében *dr. Szekeres Imre* köszönte meg az önkéntes gyűjtők munkásságát, mely saját nemzeti sorsunkat szolgálja, politikai, etikai és tudományos szempontból is teljes korrektséggel történik.

Dr. Andrásfalvy Bertalan köszönetet fejezte ki mindazoknak, akik ezt a találkozást lehetővé tették, s azoknak is, akik erre eljöttek. Hangsúlyozta, hogy nincs külön Önkéntes Néprajzi Gyűjtők Társasága, meg Magyar Néprajzi Társaság. Csak Magyar Néprajzi Társaság van, s ez a konferencia is a Magyar Néprajzi Társaság konferenciája volt, melynek egyik szekcióját, legtöbbször dolgozó csoportját alkotják az önkéntes gyűjtők. Köszönetet mondott Veszprém megye és Veszprém város, a művelődési központ vezetőinek, akik erkölcsileg és anyagilag támogatták a találkozó szervezését.

„Az önkéntes gyűjtők befejezték tanácskozásukat” — mondotta *Andrásfalvy Bertalan*, a Magyar Néprajzi Társaság alelnöke. „Miért dolgozunk? A néphagyomány óriási tapasztalatgyűjtemény, a jövőben hasznosítható tudás. És ez a tudás, ami a múltra vonatkozik, nem akármilyen formában, hanem a művészet formájában maradt reánk. A művészi élményen keresztül kapcsolt minket a tudás a néphez, nemzetéhez. Ennek a művészi élménynek nemcsak leírását, hanem visszaszerzését is meg kell próbálni. A művészet nemcsak a specialistáké, mindenkinek szüksége van rá. Ezt a néphagyományból lehet biztosítani, ahol az egyszerű formák mindenkinek érthetőkké válnak. A legfontosabb az lenne, hogy a művészetekben részesüljön az ember, s akkor minden megnyílik előtte. A szép megnyitja az utat a tudás felé is. A néphagyomány gyűjtésében ezért fordulunk a fiatalok felé; nekik kell visszaadni művészi formában a néphagyományt, hogy ne induljanak idegen bálványok után... Ebben a legnagyobb támaszték a gyűjtőmozgalom, mely megmozgatja az embereket, hátrafordítja a fejüket, hogy a jövőt építsék.”

A zárszavak után a Szózat eléneklésével fejeződött be a tanácskozás.

B. E.

Két új Sebestyén Gyula-émlékérmes

1964 óta negyvennégyen kapták meg a Sebestyén Gyula-émlékérmeket,¹ amit a Magyar Néprajzi Társaság a legkiválóbb önkéntes néprajzi-nyelvjárási gyűjtők kitüntetésére alapított, s amit hagyományosan az országos gyűjtőtálalkozók ünnepélyes megnyitói ülésén szoktak átnyújtani az arra érdemeseknek.

Kezdetől fogva az volt a kiválasztás szempontja, hogy a kitüntetésben olyan önkéntes gyűjtők részesüljenek, akik éveken keresztül kiemelkedő gyűjtőtevékenységet folytattak, s akik a honismereti mozgalom előbbre vitelében is buzgón és eredményesen működtek közre, szakkörvezetőként, a területi gyűjtésszervezés, továbbképzés segítőjeként, a néprajzi ismeretek terjesztőiként. Az idej emlékérmeket a Magyar Néprajzi Társaság választmány — az Önkéntes Gyűjtő Szakosztály javaslata alapján — 1987. május 7-i ülésén ítélte oda. Az emlékérmeket *dr. Balassa Iván*, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke adta át.

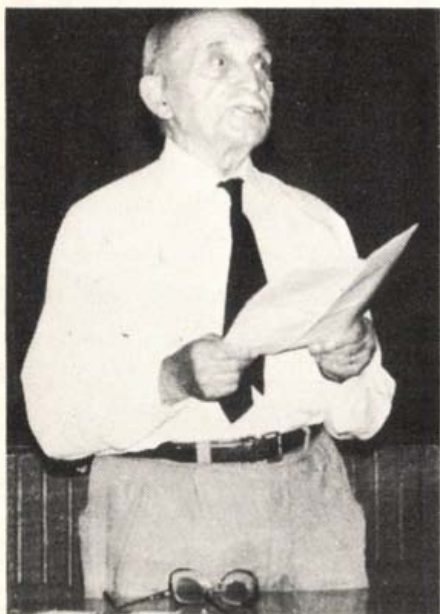
A kitüntetettek munkássága:

TAMÁS KÁROLYNÉ KISS-TÓTH VILMA háztartásbeli, Szentgál (Veszprém m.). 1980 óta rendszeresen benyújtja pályamunkáit az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra. Hét pályamunkája közül hat országos I., illetőleg országos II. díjat nyert. Lakóhelyén gyűjt. Témái: a pásztorélet, a vásárok, a paraszti és a kisnemesi táplálkozás, a gazdálkodás változása, a társadalom átalakulása. Terjedelmes gyűjtései jelentősen hozzájárulnak a megye néprajzi jellegzetességeinek megismeréséhez, s jól kiegészítik *Vajkai Aurél* korábbi kutatásait. Egyik munkája nyomtatásban is napvilágot látott. Említést érdemel, hogy leánya, *Sófalviné Tamás Márta* is évek óta kiváló pályamunkákat készít az országos gyűjtőpályázatra.

SISKA JÓZSEF kereskedelmi eladó, Szirmabesnyő (Borsod-Abaúj-Zemplén m.). 1981 óta nyújt be pályamunkákat az országos gyűjtőpályázatra. Eddig valamennyi pályamunkája országos I. vagy kiemelt országos I. díjat kapott. A Néprajzi Társaság szakosztályülésén, valamint az 1986. évi Bodrogi tájkonferencián értékes előadást tartott. A megyei honismereti bizottságnak buzgó tagja. Történeti-néprajzi levéltári kutatást, muzeális tárgygyűjtést is végez. Cikkei jelentek meg a megyei és a szlovákiai szakajtóban. Önálló munkái: *A Bodrogi népi textilművészete* (1986), *Dámóc története és néprajza* (1987). Ez utóbbi a XV. honismereti akadémia megnyitójára készült el. Megyéjében az Istvánffy Gyula-éremmel tüntették ki.

M. P.

¹*Sebestyén Gyula* (1864—1946) kiváló néprajztudós, messze tekintő tudománypolitikus és nagy hatású gyűjtésszervező. Munkásságáról bővebben: *Diószegi Vilmos: Sebestyén Gyula jelentősége a néprajztudományban. Etnographia* 1964. 3. sz. *Uő.*: *Sebestyén Gyula. A múlt magyar tudósai. Akadémiai Kiadó, Bp. 1972.*

A sárospataki népfőiskolások találkozója

Ujszászy Kálmán

Sárospatak, a „Bodrogi Athen” több mint négyszázötven éve a magyar művelődés jelentős intézménye, töretlen fejlődésű szellemi központ, ahonnan az egész magyarság számára sugárzik a nemzeti műveltség. Innen, az ősi kollégium falai közül indult el az első hazai *falukutató munkaközösség*, majd a népi tehetségek felkarolásának mozgalma, a *tehetségmentés*. Itt tűzték zászlajukra a *minőségi embernevelés* — ma is időszerű — eszméjét, nem kevés sikerrel. Az eredményt nem mosták el az évtizedek; apró mécsesként világitanak szerte az országban, kivált falvainkban, azoknak a tanítóknak, lelkészeknek, mezőgazdászoknak, önzetlen orvosoknak őrtüzei, akik hűségesen megőrizték a pataki lelkiséget, továbbhagyományozták a *népi közösségek* felemelésének gondolatát. A több évszázados nevelői múlt, a mögötte meghúzódó három — de azonos szellemű — iskolatípus: a főiskola, a gimnázium és a tanítóképző, volt az alapja a negyediknek, az 1936-ban megindított *népfőiskolának*. Ekkor bocsátották ki, a pataki szellem akkori meghatározói — *Mátyás Ernő, Szabó Zoltán, Ujszászy Kálmán* — az emlékezetes körlevelet: „... *Alma Materünk kötelességének érzi, hogy kapuit azok számára is kitarja, akik bár nem végeztek felsőbb iskolákat, mégis nemzetünk, egyházunk értékei, reménységei, pillérei.*”

Alig egy évtizedig seregltek Patak iskolájába a magukra hagyatott falvak fiataljai, hogy megizleljék, nemcsak a tanulást, de elsősorban a *közösségi gondolat*, a népi értelmiségi hivatás vállalásának felelősségét. A

népfőiskolai tanfolyamokon eltöltött idő rövid volt — egy-egy alkalommal —, ám arra elégnek bizonyult, hogy kitörhetetlen nyomokat hagyjon az ifjú szívekben. Azóta is fogva tartja őket: néhány egykori népfőiskolás (*Jakab Sándor, Kovács Károly, E. Kovács László, dr. Varga András*) lelkes kezdeményezésére, évekkel ezelőtt megszervezték az éves találkozót. Nyaranta, Patakon egybegyűlve, kicsérelték tapasztalataikat, *tájékoztódnak* a haza dolgairól, afféle „népi parlament”-ként hallatják szavukat az ősi falak között, és az *Ujszászy család sok évtizedes diófájának* árnyékában.

Hiába érkeznek egyre gyakrabban vissza — „meghalt” jelzéssel — a kiküldött meghívók, a kis közösség létszáma folyamatosan gyarapszik: a résztvevők magukkal hozzák családtagjaikat, barátai körüket, az ifjabb nemzedék érdeklődő tagjait. Az évenkénti találkozókot kiváló előadók segítik.

A 12. nyári találkozó megrendezésére 1987. július 3—4—5. napjain került sor, a Tiszáninneri Református Egyházkerület, mint házigazda, jóvoltából. Az elhangzott előadások — a hajdani népfőiskola módszerének megfelelően — ezúttal is változatos témakörökhöz kapcsolódtak. *Hegyi József*, városi HNF-elnök megnyitóját követően, az egykori és a jelenlegi találkozók szellemi irányítója, *Ujszászy Kálmán és Harsányi István* üdvözölte a megjelenteket.

Elsőként *Benda Kálmán* a magyar művelődéstörténetről adott szakszerű, öntudatot erősítő áttekintést. A téma több mint ezer esztendő eszmétörténetét iverlte át: a kereszténység felvételétől napjainkig terjedően ismertette a nemzeti egység alapját jelentő kulturális örökség gazdagodásának folyamatát. Kifejtette: a honfoglaló magyarság fejlett társadalmi szervezetben, magas szintű keleti kultúrával, mint földművelő és állattenyésztő nép érkezett a Kárpát-medencébe. Kulturális színvonalát bizonyítja: rövid idő alatt szervezsen beilleszkedett a nyugat-európai népek sorába, meghonosította a kereszténység erkölcsi értékrendjét. Szent István királyunk döntését követően pedig az európai kultúra határa kitolódott a Kárpátok köréig. Első királyunk bölcsessége, a két keresztény vallás közötti választásnál is megnyilvánult, amikor a bizánci helyett a római katolikus hitre térítette a népet, a nyugat-európai kulturális körbe vonta nemzetünket. E döntésével az európai szellemi mozgalmak vérkeringésébe kapcsolta népünk energiáját. Tevékeny alakítóivá váltunk — a humanizmus és a reneszánsz révén — a középkor eszmei áramlatainak, majd később bekapcsolódhattunk a reformáció világkép-módosító, művelődésterjesztő munkájába. Ezek az eszmék — az emberiség történetében jelentős fordulatok — a Kárpátok hegyláncán túlra csak a XIV—XV. században jutottak el a Moldvába került katolikus magyarsággal. További erősségünk még: a kereszténység felvételével nem hagytuk veszni keletről hozott kulturális értékeinket sem. A magyar művelődés e kettő ötvözet. Ma már pontosan érezzük — hangsúlyozta a népszerű történész —: addig maradhatunk meg magyarnak, amíg ezt a keleti örökségünket és nyugat-európai műveltségünket egyaránt meg tudjuk tartani.

Salamon Konrád történész a két világháború közötti időszak, az 1930-as évektől 1945-ig terjedő évek reformmozgalmait, haladó társadalmi megnyilvánulásait mutatta be, különösen a parasztság és a paraszti származású értelmiség szerepét ezekben a mozgalmakban. Tényekre és korabeli dokumentumokra támaszkodva vizsgálta fel azt a felelősségteljes társadalmi szerepet, amit ezekben az években a népi mozgalom betöltött. Külön hangsúlyozta: mi tette vonzóvá ezt az irányt az útkereső fiatalság előtt? Véleménye szerint: a népi írók mozgalmában együtt jelentkezett a *demokrácia, a szocializmus és a nemzethez való ragaszkodás*. A polgári radikalizmus és a szociáldemokrácia abban tért el ettől a törekvéstől, hogy ezek a nemzeti létproblémákat nem tudták feldolgozni. A mozgalom jelentős szakasza volt az az időszak, amikor a fiatal kommunisztákkal együtt megszerkesztették a *Márciusi Front* 12 pontját, majd a *Makói Kiváltványt*. Ezek a megmozdulások képesnek tartották a magyar népet arra, hogy saját erőből megvalósítsa a népi önkormányzatot, ami elvezet az új társadalmi rendhez. A népi mozgalom ugyanakkor szembenézett kismemzet voltunk realitásaival is, és a Duna-völgyi népek egymásra találásában, a „tejetstvérségben” jelölte meg a célt. Még akkor is, ha kinyújtott kezünk többnyire viszonzatlan maradt.

Tanulmányértékű, önálló kutatásokon alapuló előadásához többen hozzászóltak. *Petővári Agnes* azokról a könyvkiadokról emlékezett meg (*Hartványi István, Kovács Aladár, Püski Sándor*), akik a népi írók gondolatait juttatták el az olvasókhöz. *Borbándi Gyula* arról fejtette ki elképzeléseit, hogy mi volt az oka, amiért a háború előtt a baloldal nem egységesen ítélte meg a népi írók tevékenységét. Véleménye szerint az elterjedő nézetek oka abban keresendő, hogy a polgári radikalizmus szellemében nevelkedettek fő feladatuknak a fasiszmus elleni küzdelmet tartották — ami önmagában helyes szemléletmód —, de kevés figyelmet szenteltek a hárommillió agrárproletár sorsának. A népi mozgalom egységének alapja az irodalomban rejtett; politikailag ugyanilyen egység már nem jellemezte. *Havas Gábor* a kisközösségek fontosságát hangsúlyozta, főlidézte a Soli Deo Gloria Diákszövetség Kabay Márton Körének szerepét a szárszói konferenciák megtartásában, a közösségi gondolatra nevelésben. *Denke Gergely* az egyházak szerepét emelte ki a háború előtti népfőiskolák működésében. *Morvay Péter* pedig a hazai regécserkészlet tevékenységét, annak a szlovákiai Sarlós mozgalommal való kapcsolatait ismertette.

Hazai előadókön kívül külföldi vendég professzor is megtisztelte az egybegyűlteket. *Svend Slipsager* népfőiskola-igazgató a *dániai* Jellingből érkezett, hazája népfőiskolai mozgalmának történeti kialakulásáról, valamint jelenlegi helyzetéről tartott beszámolót. A skandináv államokban, főként Dániában és Finnországban, mintegy másfél száz éves múltra tekinthet vissza a népoktatásnak ez a formája. Elsősorban gazdasági okok készítették a XIX. század közepének dán értelmiségét, hogy a parasztság életlehetőségét ilyen módon is segítse.¹

A meghívott írók közül *Cseres Tibor* részletes tájékoztatást adott az Irószövetség tisztújító közgyűlésének eseményéről, a szervezlet munkájáról és beszámolt az elhangzott, jelentősebb felszólalásokról. Elmondta véleményét a *mai magyar irodalom* helyzetéről, melyet azért tekint válságosnak, mivel az elmúlt két évtizedben elhaltak a nagy tekintélyű írók, olyanok mint Veres Péter, Illyés Gyula, Németh László. A nyomukba lépő ifjabb nemzedékeknek nincs olyan személyisége, akit egyaránt elfogadna az irodalompolitika, a kritika és az

olvasóközönség. A kritikusok gyakorta olyan alkotók munkáit szeretnék az érdeklődés középpontjába állítani, akiket az olvasók nem fogadnak el, inkább elhúzódnak az irodalomtól, a könnyebb műfajok, a ponyvairodalom táborába menekülnek. *Csurka István* az író — és az olvasó! — felelősségének kérdéseiről beszélt, az NDK-ban és Lengyelországban kiadott műveiről szolt. Az Erdélyből áttelepült *Vári Attila* a nemzetettudat hiányával kapcsolatos fájó tapasztalatait fogalmazta meg. Az író családja 1690 óta élt ugyanabban az erdélyi városban, melyet néhány éve — lelki kényszer hatására — el kellett hagynon. Itteni környezetbe beilleszkedve, két ártalmas jelenséget észlelt, mely aggodással tölti el. Ijesztőnek találja *nyelvünk romlását* — a trágárságot, az idegen szóhasználatot, a felületességet — és úgy érzelki, kevés történt az elmúlt évtizedekben az *értelmiség* hivatásudatának fejlesztésében. Ennek egyik szomorú jelensége — jegyezte meg —, hogy a tanítóképző főiskolákon nem tanítanak történelmet. Pedig *nemzeti öntudatra nevelés* nélkül csak szakbarbárokat képezhet az oktatás — felelős értelmiség nem.

Nem volt hiány a találkozóon gazdaságpolitikai témákat tárgyaló beszámolóiban sem. *Vass Csaba* a hazai településfejlesztés korábbi gyakorlatát, annak elhibázott döntéseit, napjainkig tartó káros következményeit vázolta fel, *Bogár László* pedig mezőgazdaságunk jelenlegi állapota mellett, az egész nemzetgazdaság kiegyensúlyozatlan helyzetét értékelte. A szakszerű, de mindenki számára érthető tájékoztatókat vita követte, melyben *Somodi István* és *E. Kovács László* mondta el álláspontját. A résztvevők együttérzéssel hallgatták az aprófalvak sorvadásának tragédiáját, azokat a helyzetismertetőket, amik feltárták a falvakban élők jelenlegi gondjait. Ezek a megoldatlan kérdések kerültek sorra vasárnap délelőtt is, az Ujszászy család diófaja alatti hagyományos beszélgetés keretében. Falvakban élő egykori népfőiskolások (Papp András, Szabó József, dr. Varga András) beszélték el életük folyását, tárták fel a településfejlesztésben tapasztalt ellentmondásokat. Ekkor került sor a *népfőiskolai mozgalom jelenlegi helyzetének* áttekintésére is, *Varga Csaba* és *Tóth János* előadásában. *Kovács Dániel* főiskolai tanár a megújult sárospataki népfőiskola eddigi eredményeiről adott számot.

Az együttléte *Barsi Ernő* és népdalkórusa, *Jakab Mihály* daltanítása, *E. Kovács László* tárlata és *Homolya Attila* szavalata tette színesebbé. A találkozó befejeztével az egykori népfőiskolások és az újonnan bekapcsolódottak hasonló érzelssel búcsúztak el egymástól — a viszontlátás reményében —, mint amit *Pozsgay Imre* fogalmazott meg a közelmúltban: „... kár volt megriadni pár éve a népfőiskolai eszme meglevenedésétől. A társadalmi közmegegyezés, az egyesületi formák kiteljesítése, a népfőiskolák terjedése óriási társadalmi haszonnal járhat.”

Hajdu Demeter Dénes

¹A daniái népfőiskoláról elhangzott előadásról bővebben lásd a szerzőnek a Magyar Nemzet 1987. augusztus 4-én megjelent írását. (Szerk.)

Honismereti szakkörvezető-képző tanfolyam

Zsámbék, 1987. július 1—10.

„Mi még távol vagyunk attól, hogy hazánkat és lakóit tüzetesen ismernők. Pedig megköveteli tőlünk az emberi tudomány.” (Katonai Lajos, 1875.) Ezt az irányt adó idézetet olvashatjuk dr. Kovács József: Útmutató honismereti szakkörök vezetéséhez című kiadványának első oldalán, amely a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola úttörő kezdeményezéséhez készült.

Sárospatakon, a XV. Országos Honismereti Akadémia egyik szekcióülésén is ez volt a központi téma. A jelenlévők különösen a zsámbéki országos honismereti szakkörvezető-képző tábor munkája iránt érdeklődtek, ami két lelkes pedagógus és munkatársaik áldozatos munkája nyomán az idén második alkalommal valósulhatott meg. *Dr. Kovács József* és *dr. Paulovits Teréz* arra igyekeztek választ adni, miként lehet az ifjúságot bevonni a falukutató munkába. Ennek egyik bevált formája a honismereti táborok szervezése és pályázatok kiírása. A hozzászólók kifejtették, hogy az ifjúság honismereti képzését az általános iskolában el kell kezdeni, sőt bizonyos motívumokat már az óvodai nevelésbe is be lehet szóni. Meg kell teremteni a folyamatosságot az általános iskola és a középiskola között. A középiskolában a fakultációk adta lehetőséggel jobban kellene élni, hiszen a történelem keretében honismerettel is lehet (kellene!) foglalkozni. Többen nehezményezték, hogy a szakkörvezetők lelkes munkáját és a tanulók által készített pályázatokat nem ismerik eléggé. Ezért is érdekelt annyira az, ami Zsámbékon történt. Hogyan, mi módon lehet másfél hét alatt olyan érzelmi és szakmai alapot adni, hogy az innen kikerülő fiatalok merjék és akarják saját környezetükben kamatoztatni az itt kapott útravalót.

A Zsámbéki Tanítóképző Főiskola a volt Zichy-kastélyban kapott otthont (a Keresztes Nővérek tartottak fenn itt internátust, iskolát). A szép környezet, a patinás falak a nyári szünetidő ellenére pezsgő, vidám életet sugároznak. A parkban, a belső udvaron, s az ablakokban mindenütt fiatalokkal találkozni. Az irodában is teljes a műszak; a táborvezető és csapata korán reggeltől késő estig a fedélzeten van. *Dr. Kovács József*, a

Zsámbéki Tanítóképző Főiskola tanszékvezető tanára, Kovácsné dr. Paulovits Teréz főiskolai adjunktus, s a tábori tanács tagjai, akik főiskolai oktatók, és a kollégák, tanítványok. A lelkes házaspár a honismereti munka megszállottja; évek óta végeznek gyűjtő- és kutatómunkát, oktatnak honismeretet a főiskolán. A fiatalokkal foglalkozva, a leendő tanítók, tanárok között élve úgy látták, sürgősen tenni kell azért, hogy a főiskolákról kikerült fiatalok elkötelezzék magukat e szép és nemes munkának. Honismereti szakkörök az ország minden táján alakultak, s működnek is több-kevesebb sikerrel, attól függően, akad-e hozzáértő vezetőjük. Ezen akart segíteni a zsámbéki tantestület 1986-ban a honismereti szakkörvezetők első tanfolyamának beindításával. A honismereti szakkörök tagjainak szervezték és szervezik ezt a továbbképzést, s aki legalább 160 órát meghallgat, *B kategóriás szakkörvezetői igazolványt kap.* Legnagyobb óraszámban krónikáirát és helytörténetet hallgathatnak, ehhez jön még a néprajz, a természetrajz, a régészet, a műemlékvédelem, a legújabb kori történelem. A szervezőknek az a törekvésük, hogy a tanfolyam rangját színvonalas előadások, neves előadók alapozzák meg.

Az idén hatvan fiatal jött el a különböző főiskolákról. Érdekes, hogy az esztergomi és a budai tanítóképzőből egyetlen diák sem érkezett, míg Békéscsabáról, az új főiskoláról tíz fiatalt küldtek — ők hagyományt akarnak teremteni. A kapu mindenki számára nyitva áll. Mint minden úttörő kezdeményezésnek, ennek is voltak gáncsolói, de segítők is, mint például a HNF országos honismereti bizottsága, az Akadémia és más szervek.

Az ismerkedési estén a fiatalok elmondhatták, miért jöttek, mit csináltak eddig, milyen terveik vannak, mi az érdeklődésük. Hiszen a személyes tudományos érdeklődést össze lehet hangolni a szakkörvezetéssel. Ott jártamkor *Halász Péter*, a Honismeret szerkesztője tartott diavetítéses előadást a magyar népcsoportokról. Partnere *Budai Ilona* népdalénekes volt, aki — mint már annyiszor — a közös éneklésre csábított s élt azzal a lehetőséggel is, hogy néhány verssel és személyes vallomással erősítse az összetartozás, a kötődés szálait.

A tanfolyam tanterve alapján a 100 órában a teljes palettát nyújtják át a leendő honismereti szakkörvezetőknek. Szeretnék az idej előadások anyagát két kötetben megjelentetni. A tanfolyam vizsgával, beszélgetéssel zárul, ahol olyan gyakorlati jellegű kérdések hangzanak el, amikkel bármikor szembekerülhetnek. Például: mit tenne, ha régészeti leletet találna? A vizsgát ünnepélyes eredményhirdetés és jutalomkönyvek kiosztása zárja. A táborvezetők nagyon fontosnak tartják, hogy minden tanítóképzőn legyen olyan rátermett fiatal, aki megszervezi a honismereti szakkört. A pedagógusoknak ugyanis óriási lehetőség van a kezükben, hiszen az iskolával és a tanulókkal még csak ismerkedő diákok számára egészen természetessé tehetik szűkebb és tágabb környezetük megismerését, megszeretését és megóvását. Ezért is szeretné a Kovács házaspár az öt tanárképző főiskolát megnyerni a honismereti munka, valamint a szakkörvezetők képzése ügyének. A további tervek között szerepel az is, hogy a két-három éve végzett szakkörvezetők részére továbbképzést szervezzenek. A nyári tanfolyamról hazatérő fiatalok levelet kapnak Zsámbékról, amelyben az iránt érdeklődőnek, hogyan tudja hasznosítani a tanfolyamon elsajátított ismereteket, milyen problémáik, eredményeik vannak. A visszajelzések-ből kiderül, kinek sikerült szakkört szervezni. Jó és rossz példák egyaránt előfordulnak.

Legalább 140 éves folyamatoság mutatható ki a néprajzi munka terén. Gondoljunk csak Erdélyi Jánosra, Arany Lászlóra, később a legendás sárospataki tanárra, Karácsony Sándorra, aki a cserkész táborútzekhez mindig meghívta az öreg parasztokat énekelni, mesélni. Folytathatnánk a sort Teleki Pál régőscserkészzeivel, később Kardos Lászlóval és a NÉKOSZ-szal, ahol szintén fontosnak tartották a néprajzot. Zsámbékon is ezt az utat járják. Kovácsné dr. Paulovits Teréz a leendő honismereti szakkörvezetőket elviszi az öregek napközijthonába — ahová ő is rendszeresen jár gyűjteni —, hogy módszert tanuljanak. Egy lelkes grafikusművész a temetőket járja a diákokkal, fejfákat rajzolnak és érdekes kapukat. A kirándulások is azt a célt szolgálják, hogy azok a leendő tanítók, tanárok, akikre a jövő nemzedéke van bízva, megtanulják szeretni, becsülni őseink földjét s mindazt, amit ránk hagyományoztak s amelyek ismerete nélkül nem lehetjük meg a gyökereinket és nem építhetünk jövőt.

Zika Klára

Tisztelgés az Europica varietas írója előtt

1616 májusában nagy útra szánta el magát egy huszonegy éves fiatalember: nyugat-európai körutazásra, pontosabban tanulmányútra indult. Fő úticélja a lengyelországi Dancka, a mai Gdansk volt, majd bejárta Dániát, Hollandiát, Angliát, Franciaországot, Németországot és Csehországot. *Szepsi Csombor Márton* — mert ő volt ez a fiatalember — útiélményeit naplóba rögzítette, majd az 1618. augusztusi hazaérkezése után jegyzeteit irodalmi formába öntötte. A kor szokásait figyelembe véve egyáltalán nem számított újdonságnak, hogy egy magyar ifjú valamelyik neves külföldi intézményben gyarapítsa tudását, de még az sem, hogy hazatérve megírja tapasztalatait, papíron rögzítse élményeit. Így volt ezzel például Szenci Molnár Albert is, akit Szepsi Csombor Márton szinte mindenben igyekezett követni, akit példaképének tekintett. Ám az már korántsem számított mindennapos eseménynek, hogy az utazó ifjú *magyarul* írja meg élményeit, s azt a nagyközönség számára *magyarul* tegye hozzáférhetővé. S éppen ebben rejlik Szepsi Csombor Márton újszerűsége! Írása — mely címében ugyan latin — az *első nyomtatásban megjelent magyar nyelvű útirajz*. Az Europica varietas (magyarul Változatos Európa) — bár a külföld tájairól, városairól, eseményeiről számol be — sokat elárul a kor magyarországi viszonyairól is. Az ifjúnak a messzi vidékek látványairól minduntalan saját

hazája jut eszébe, gyakran visszaül a magyarországi városokra, eseményekre, a külföldi látóivalókat itthoni példákkal veti össze. Nem mentes az írás a szerző politikai állásfoglalásától sem.

De ki is volt ez az ifjú, akinek az Europica varietast köszönheti a magyar irodalom? Mint előneve is mutatja, Szepsiben született. Szepsi (ma: Moldava nad Bodvou) Kassától mintegy 30 km-re levő település, abban az időben jeles felvidéki mezőváros, kereskedelmi központ. Első telepesi feltehetően a Tornagörgön nyaraló Árpád-házi királyok szekeresei voltak, a XII. században. Majd röviddel ezután német telepek is otthonra találtak benne. A városka lakói a tatár seregek pusztítása előtt a Szepességbe menekültek. 1345-ben Nagy Lajos királyi város rangjára emelte. A középkorban Szepsin keresztül vezetett az a fontos kereskedelmi útvonal, amely az alföldi vidékeket Lengyelországgal kötötte össze. Elsősorban borkereskedelméről volt híres. A városka polgárai, a különböző céhekbe tömörült mesteremberek maguk is foglalkoztak szőlőműveléssel, de a híres tokaji borokat is szállították. E virágzó mezővárosban született 1595-ben Szepesi Csombor Márton. Apja bizonyára polgárember volt, valamelyik céhek lehetett a tagja. Az ifjúról az első biztos adat 1607-ből származik, amikor szülei Késmárkra küldték német szóra. 1609—1611 között szülővárosában tanult, ezt követően indult el első utazására, tanítójával együtt erdélyi tájakra vándorolt. Ezután neve a nagybányai iskola növendékei között tűnt fel, majd Göncön fejezte be tanulmányait. Ezen iskolák elvégzése után képesítést nyert arra, hogy alsóbb elemi osztályokban tanítson. Az 1615-ös esztendőben Telkibányán volt skólamester, itt készült fel a nagy utazásra, amire 1616. május 15-én indult el Szepsiből. Útitársával, Liszcai Bálinttal együtt Kassa, Eperjes felé vette útját, majd a danckai akadémiai gimnáziumban állapodott meg. Itt tanult 1618. áprilisáig. Innen tett egy-egy rövidebb kiruccanást Oliwába, Brunsbergába, Elblagba, majd innét indult el Dániába, Hollandiába, Angliába, Franciaországba, Németországba és Csehországba, hogy 1618 augusztusában visszatérjen Szepsibe. 1619-ben kassai iskolaigazgatóként működött, de még a következő évben Bedegi Nyáry István szolgálatába lépett mint a kis Bedegi Nyáry Ferkó házitanítója. Ám röviddel ezután, 1622-ben pestisjárvány oltotta ki fiatal életét.

E korán elhunyt, de halhatatlant alkotó egyénre emlékeztek szülővárosának, Szepsinek lakói az 1987. május 8—10-i rendezvénysorozattal. A városi művelődési központ a CSEMADOK-kal kötötte egy már régóta érlelődő gondolatot valósított meg és sokak kívánságának próbált eleget tenni, amikor megrendezte a *Szepesi Csombor Márton Napokat*. A rendezvénysorozat a Városunk múltja képekben című kiállítás megnyitásával vette kezdetét. A színvonalas helytörténeti-néprajzi kiállítás anyagát a helyi CSEMADOK keretén belül működő Néprajzi Csoport munkatársai gyűjtötték össze. A sok szép, értékes tárgyi anyagot számos régi fényképfelvétel és írásos dokumentum egészítette ki.

A kiállítás mellett több kulturális műsor és előadás is színesítette a rendezvényt. Felléptek a helyi és környékbeli műkedvelő együttesek, így a bodollói EFSZ és a CSEMADOK Szepesi Alapszervezetének Vegyeskara, a Szélróza irodalmi kishangja, az előző években a Jókai-napokon sikeresen szereplő versmondók. A kassai Schönherz Zoltán Ipari Szakközépiskola Kis Szinpada nagy sikerrel mutatta be Szigligeti Ede: Liliomfi című vígjátékát. Fellépett *Mensáros László* Kossuth-díjas színművész, *Szentirmai Ákos* és *Nyerges Ferenc* is. Ám nemcsak a kikapcsolódni, szórakozni vágyók érezhették jól magukat ezeken az estéken. Az egybegyűltek értékes előadást hallgathattak végig Szepesi Csombor Márton életútjáról és fő művéről, az Europica varietasról, melyet *dr. Csorba Csaba*, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár igazgatója tartott. Nagyon tanulságosnak bizonyult a *Dobos László* íróval való beszélgetés is.

A rendezvénysorozat időtartama alatt könyvadás is folyt, ahol az érdeklődők megvásárolhatták a Madách Könyvkiadó és a különböző magyarországi kiadók által kiadott legfrissebb könyvújdonosságokat.

Csak gratulálni lehet a szervezőknek, rendezőknek, lelkes segítőknek. Kívánatos lenne, hogy e színvonalas rendezvénysorozat az elkövetkező években ismét hallasson magáról, hogy a Szepesi Csombor Márton Napok hagyományá váljék Szepsiben.

Bodnár Mónika

Diákok történelmi vetélkedője Budapesten

A fővárosban rendezett két történelmi-helytörténeti vetélkedőről számolok be. Az egyikről múlt időben, a másik pedig a jövő évben, 1988. március idusán ér véget. Ez utóbbi így „csonkán” is azért érdemel említést, mert sok tekintetben folytatója az előzőnek.

„Pest-Buda 300 évvel ezelőtt”

Még a III. budapesti honismereti konferencián (1982) határoztuk el, hogy Buda visszavivásának 300. évfordulója alkalmából újszerű történelmi vetélkedőt szervezzünk. Amikor leírtuk elképzeléseinket, több helyen aggályoskodtak (volt, aki a törökök érzékenységére hivatkozott), ezért hogy zöld utat kapjunk, a témakört szélesre nyitottuk: a harci cselekmények mellett az akkori Pest-Buda gazdasági, kulturális életének felidézése is bekerült a játék programjába.

A szervező stáb elre hívása könnyen ment, mert a Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága koordinálásával a Magyar Nemzeti Múzeum, a Hadtörténeti Múzeum és Intézet, a Fővárosi Levéltár, a TIT Budapesti Szervezete és a Fővárosi Pedagógiai Intézet örömmel vállalták a közös munkát. Megállapodtunk a résztvevők körében: a középfokú tanintézetektől 3 fős csapatokat kértünk, s nem várt meglepetés ért bennünket: 32 gimnáziumból, 40 szakközépiskolából és 13 szakmunkásképző intézetből összesen 708 csapat jelentkezett.

1986. január és április között a játékok négy fordulója követte egymást. A csapatok megfajították egy 10 kérdésből álló rejtvenyfeladványt, majd három múzeumban (Nemzeti, Hadtörténeti, Budapesti Történeti) kellett „helytállniuk”. A tét az volt, hogy a májusi selejtezőn azok a csapatok vehetnek részt, amelyek mind a „nagy” forduló követelményeit teljesítették.

Ezt a „jogot” 375 csapat nyerte el! (További 300 csapat három fordulót gyűrt le.) Sajnálatos, hogy a május 17-i selejtezőn 86 csapat hiányzott. Megtudtuk, hogy a távolmaradók többnapos iskolai tanulmányi kiránduláson vettek részt. Bár mi időben, jó fél évvel előbb kitűztük a selejtező időpontját, azonban néhány iskola, osztályfőnök elfeledkezett erről. Vagy azt hitték, hogy ezt a maratoni versenyt nem bírják végig a növendékeik?

Igy is körültekintő szervezést kívánt a csaknem 300 csapat selejtezője, ami egy időben 38 helyszínen zajlott! A következő héten megtartottuk a középdöntőket (38 csapat 4 helyszínen), de a döntőt későbbre, szeptember elejére toltuk ki, abban a reményben, hogy a játékok befejező részét a tévé közvetíteni fogja. Nem rajtunk múlott, hogy elmaradt.

Természetes az, hogy a nagy számokat a jutalom is tükrözte, mert 114 csapat kapott értékes könyvjutalmat (a legszerényebb volt a 300 Ft értékű könyvcsomag), 22 pedagógus pedig 2000, illetve 1000 Ft tiszteletdíjban részesült. Így összesen 100 ezer forint értékű jutalmat osztottunk ki. Továbbá a selejtezőig eljutott minden csapattagnak emléklapot küldtünk.

„Hadbahívó”

Egyéves szünet után, 1987 áprilisában „szabadságharcos őrjáratra” hívtuk a fővárosi középfokú tanintézetek tanulóit, hogy az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 140. évfordulóját méltóan s maradandóan megünnepeljük.

A felhívásra 33 gimnáziumból, 42 szakközépiskolából, 19 szakmunkástanuló intézetből és 3 dolgozók középiskolájából összesen 1145 csapat igennel válaszolt. A lényegében azonos szervező stábnak (bővült a KISZ-szel) most már nem okozott meglepetést e tömördek jelentkezés.

Szeptember elején valamennyi vállalkozó csapat „Hadbahívót” kapott, aminek alapján október 30-ig végig kellett járniuk a régi Pest-Buda és a Kerepesi-temető 1848–49-es emlékhelyeit. Január 15-ig a Magyar Nemzeti Múzeumban, a Hadtörténeti Múzeumban és a Budapesti Történeti Múzeumban kutatják fel az 1848–49-es emlékeket. Majd a két „szabadságharcos őrjáratban” eredményesen részt vett csapatok területenként, iskolatípusonként 1988. február 20-án (selejtezők) és február 27-én (középdöntők) mérik össze tudásukat. A döntő időpontját március 15-én délutánra tűztük ki.

Gyors mérlegkészítés

A tömeges részvétel a pedagógusok körében feltűnést keltett (eddig legfeljebb 200–300 csapat állt össze). Bár részletes elemzésre nincs még itt az idő, néhány vélemény már most megfogalmazható.

Tudatosan mindkét évfordulónak helytörténeti háttérrel adtunk: elsősorban azokat az eseményeket, életképeket, tárgyi emlékeket elevenítjük fel, amelyek városunkhoz kapcsolódnak. Úgy tűnik, hogy ezzel a módszerrel széles körben felkeltetjük a figyelmet.

De nem csak így. Játékokat ígértünk a résztvevőknek, s ezt igyekeztünk is megadni! A forgatókönyv változatos, fordulatos, több helyszínt magában foglaló játékos feladatokat tartalmaz, amihez a múltat felidéző formai elemek is társulnak. A 48-as játékok résztvevőinek például korabeli obsitos levéllel igazoljuk „szabadságharcos őrjáratuk” befejezését.

Tulajdonképpen a „verseny”, a „vetélkedő” mellékes ügy ezeken a rendezvényeken. A befejező szakaszig, a „rostáig” a csapatok együtt vannak, s hozzájutnak — hozzájuthatnak — mindazokhoz az ismeretekhez, amiket a keretjáték tartalmaz. Sőt, még ennél is többhöz! Jó néhányan — a megadott ajánlott irodalomtól — egyéb szakirodalmat is kézbe vesznek, s mint legutóbb a „törökvilág” vetélkedőn tapasztaltuk, némelykor igen elmélyült párbeszéd alakult ki a zsűri és a csoportok között.

Kétségtelen, a siker egyik tényezője a helyszín: a főváros közismert adottságai szinte felkínálkoznak a szervezőknek, s csak ügyesen kell válogatni a gazdag tárházból. Persze sok munkát, időt igényel, de a közreműködő szakintézmények szívesen vállalják a tömördek tennivalót. Nem vallanak szegényt a honismereti munkabizottságok, klubok sem: a kerületi, területi selejtezőket gondozzák kölcsönös megaláztatással.

Ha hibáztunk, a következő játéknál korrigáljuk tévedésünket. Előző versenyen nem vittük figyelembe az iskolatípusokat, s ennek tulajdonítható, hogy szakmunkástanuló csoport nem került a döntőbe (a legjobbak között 9 gimnázium, s 3 szakközépiskolai csoport volt). A mostani játékok selejtezőit, döntőit iskolatípusonként tartjuk.

Végül a rendezvénysorozattal (amire évente, két évente sor kerül) van egy távlati célunk. Ugyanis Budapesten (a megyékhez viszonyítva) kevés a honismereti szakkör. Úgy véljük, hogy történeti játékaikkal ráirányítjuk a figyelmet a szakköri mozgalomra, s idővel mennyiségi-minőségi változás előidézői lehetnek.

Derzi Ottó

Felsőbüki Nagy Pálra emlékeztek Bükön

Községünkben az elmúlt századokban a nemesi családok közül legkiemelkedőbb szerepet a Felsőbüki Nagyok töltötték be, akik eredetüket az erdélyi Barcsay családtól származtatják. A XVII. század elején a török elleni küzdelem és a Bocskai-féle szabadságharc idején *Barcsay Benedeket* hevesen üldözték, nemcsak az erdélyi rendek, hanem saját családtagjai is, a Habsburgokhoz való hűsége és a római katolikus valláshoz való ragaszkodása miatt. Az ellene indított hajsza és az életére török elől 1605-ben az Erdélyből a legtávolabbi helyre, Sopron megyébe menekült, ahol a csornai premontrei apátság vette védelmébe. Megbízták a léceci (ma Sopronhorpács) uradalmuk vezetésével, később pedig a központi irattárak kezelését látta el nagy ügybuzgalommal.

Hogy üldözői ne találjanak rá, nevét is megváltoztatta és az egyszerű polgári *Nagy* nevet vette fel. Hűsége jutalmául II. Mátyás királytól hamarosan megkapta a kihalt Vizlóbüki család birtokát az erődítménynek kiépített kúriájával és a Felsőbüki előnévvel együtt. (A menekült Benedek Sándor nevű testvérének volt fia Barcsay Ákos, aki 1658—1661-ig uralkodott Erdély fejedelmeként.)

Felsőbüki Nagy Benedek utódai házasság révén tekintélyes birtokokat szereztek Sopron és Vas megyében, majd e megyék irányításában jelentős állásokhoz, feladatokhoz jutottak, mint alispánok, megyei jegyzők, királyi tanácsosi, nádori ítélmesteri megbízáttal és címmel. Országosan is legnagyobb híre *Felsőbüki Nagy Pál* emelkedett, aki 1777. október 7-én Fertőszentmiklóson született. Gyermekéveit a szülői háznál töltötte, majd a soproni „középtanodába” írták be szülei. Ezt követően a pozsonyi akadémián folytatta tanulmányait, a jogot pedig Pesten végezte el és ügyvédi oklevelet szerzett.

Még iskolába járt, amikor a nehezen korlátozható ifjú részt vett az 1797. évi nemesi felkelésben, de ott találjuk a későbbi még négy ilyen megmozdulásban, amelyek során bátor magatartása jutalmaként aransarkantyús vitézi címet és őrnagyi rangot kapott.

Az első felkelés után befejezte tanulmányait, és hazatérve a közelet terére lépett. Eljárt Sopron vármegye gyűléseire, ahol felfigyeltek kiváló szónoki képességére, amivel a figyelmet hazája legegységesebb kérdéseire fordította. Kitűnő megyei működése legszebb jutalmául az alig 30 éves ifjút megyéje országgyűlési követként küldte el Pozsonyba 1807-ben. Itt az ország nagyjai előtt elragadó szónoki hévvel mondta el beszédeit az *ősi alkotmány* és a *nemzet jogainak* védelmében. Ő emelt szót először az elnyomott *jobbágyok* millióinak érdekében és súlyponti kérdésként vetette fel a *magyar nyelv* hivatalos használatát, a *magyar tudomány* ápolását. Széchenyi is elismerően nyilatkozott róla: „Ő az első bajnok, aki a magyar nyelv jogait védelmezi leghatályosabban, miután előtte a nyelv épp oly becses, mint az alkotmány.”

Szavai kezdetben nagy feltűnést keltenek, de ekkor még hatástalanok maradtak, inkább ellenséges hangulatot váltottak ki a követekben. Csak az 1825. évi reformországgyűlésen ért el eredményt, amikor lángoló hevülettel ostromozta a nemzet vezetőinek, nagyjainak részvétlenségét, tétlenségét. Erre a buzdító és szíveket átható beszédére állott fel Széchenyi István 1825. november 3-án, és ajánlotta fel egyévi jövedelmét a magyar tudós társaság létrehozására. A legnagyobb magyar Felsőbüki Nagy Pált mindig tanítómesterének tartotta, és nemegyszer lovagolt Nagycenkről Felsőbükre, hogy tanácsait kikérje.

1830 után Felsőbüki Nagy Pál fokozatosan elhallgatott. Ez a közvéleményben kiváltotta az a hiedelmet, hogy az addig vezéri szerepet betöltő ellenzéki hazafi hűtlenné vált korábbi eszméihez, meggyőződésé feladva

anyagi előnyökért a kormány, a bécsi udvar szolgálatába állt. Valóban, módot kapott megromlott anyagi helyzetének helyreállítására, a kormány lehetővé tette számára Pálffy Ferenc gróf vagyonának zárgondnokságát, Csepregen pedig megkapta a királytól az elhalt Talián Gábor nejének, Zichy Annának 566 hold szántóföldből és 25 kaszarétból álló birtokát.

Mind ezt megelőzte házasságának megromlása. Feleségétől, Morenich Alojziától elvált, és az ezzel járó pereskedés és vagyoni kielégítés miatt kénytelen volt eladni gyönyörű barokk kastélyát angolparkjával és földjének legnagyobb részével együtt a csepregi gróf Jankovich családnak, maga pedig átköltözött a kisebb, szereztebb kúriájába.

Elő házasságából Ilka nevű leánya született, s legnagyobb bánata az volt, hogy fiúágon kihalt a családja. Aggodalma csak akkor enyhült, amikor élettársi kapcsolatot létesített a nála 34 évvel fiatalabb Klein Izabellával, aki négy gyermeket — két fiút és két leányt — hozott a világra. Nem véletlen, hogy éppen gyermekei születése után kezdett elhallgatni. Hazafiúi érzéseinek felülkerekedett benne gyermekeihez, családjához való vonzódása. Pál fiára íratta a királytól elnyert csepregi birtokát, István pedig a büki jószágait örökölte.

Nagy Pál tehát lehetőséget kapott anyagi helyzetének megszilárdítására, de politikai meggyőződését soha nem adta fel. Az 1840-es évek derekán — korára való tekintettel is — mindinkább visszavonult a közszerpléstől, és idejének legnagyobb részét Felsőbükön, szüleitől örökölt jószágán töltötte, de sokat tartózkodott Pozsonyban is, mint a Pálffy gróf zárgondnoka, életének utolsó éveiben pedig leginkább a Bécs mellett fekvő Inzersdorffban lakott. Itt régi harcstársai — köztük a „haza bölcse”, *Deák Ferenc* is — gyakran felkeresték, hogy kikérjék tanácsait.

Bécsben hunyt el 80 éves korában, 1857. március 26-án. Végakaratainak megfelelően Bükön, az általa előzőleg kijelölt helyen, a katolikus templom előtti parkban temették el. Halálát követően megindultak ellene a támadások: szereplését, magatartását még élesebben bírálták, hűségét kétségbe vonták, anyagiassággal vádolták. Fia, Felsőbükü Nagy István 1886-ban, az akkor Torinóban élő Kossuth Lajoshoz fordult és kérte, hogy foglaljon állást apja szereplésével kapcsolatban. Kossuth a vádaskodókkal szemben hosszú levélben válaszulva ismerte el Felsőbükü Nagy Pál érdemeit, a reformkorban betöltött szerepét, és jelentőségét.

A Nagy Pált ért vádak ellenére a múlt század utolsó éveiben Sopron vármegyében mozgalom indult, hogy szobrot emeljenek emléke megörökítésére. A hazafiúi összefogás és lelkesedés eredményeként, 1902. október 20-án tartott törvényhatósági közgyűlésen leplezték le a carrarai márványból készített mellszobrát, *Lukácsy Lajos* gartai (ma Kapuvár része) születésű fiatal művész alkotását.

Ez a jól sikerült szobor 1945-ig Sopron vármegyeházának üléstermét díszítette. A történelmi változást követően elkerült eredeti helyéről, és mivel Sopron is megszűnt megyeszékhely lenni, a szoborra a feledés várt. Levéltári kutatásaim során találtam rá a szobor emlékére és mint büki patriótának felkeltette érdeklődésemet, de az eredeti helyén már nem találtam meg. A segítségemre sietők végül is a Soproni Liszt Ferenc Múzeumba irányítottak, és ennek raktárában akadtam rá.

Felvetődött bennem a gondolat, hogy ezt a szép szobrot e méltatlannak talált helyről Bükre, Nagy Pál szeretett lakóhelyére kellene hozni és itt felállítani. Javaslatomat Vas megye és Bük nagyközség tanácsának vezetői is örömmel fogadták, és a megsérült szobrot kijavíttatták. Így kerülhetett sor 1987. június 13-án a volt Nagy Pál kúriában a helyreállított szobor leleplezésére.

Előtte a Kastély Szálló (a Felsőbükü család egyik tagja építtette 1696-ban) dísztermében, tudományos emlékülés keretében, előadások hangzottak el Felsőbükü Nagy Pál koráról, valamint reformkori nyelvünkről. *Teklis István*, Bük község tanácselnöke köszöntötte a vendégeket — köztük Felsőbükü Nagy Pál oldalági rokonait — és az előadókat, majd a büki születésű *Balogh Lajos*, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos munkatársa elnökletével *dr. Varga János*, a Magyar Országos Levéltár főigazgatója, *dr. Balázs János* egyetemi tanár, az ELTE tanszékvezetője és *dr. Batki Jenőné*, a Szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola docense tartották meg előadásukat.

A tudományos tanácskozást követően a résztvevők átvonultak a büki temetőbe, ahol megkoszorúzták Felsőbükü Nagy Pál sírját. Itt e sorok írója tartott megemlékezést. Végül a nap kiemelkedő eseményeként Felsőbükü Nagy Pál mellszobrának leleplezésére került sor a kastélyból átalakított Kúria Panzióban. *Dr. Szele Ferenc* méltatta az alkalom jelentőségét, és felhívta a jelenlevők figyelmét múltunk megbecsülésére. „Mi, akik most e szobort méltó helyére állítjuk, hitet teszünk a magyar nemzet számára oly fontos korszak máig érvényes vívmányai előtt. Ez kötelességünk!”

Szabó József

Helytörténeti gyűjtemény Százhalombattán

Városunkban 1971-ben alakult meg a honismereti szakkör, mintegy 20 taggal. A szakkör vezetősége az alakuláskor a helytörténeti gyűjtő- és feldolgozó munka mellett célul tűzte ki a város területén fellelhető régészeti, néprajzi és egyéb tárgyi emlékek, valamint a város történetével kapcsolatos írásos dokumentumok gyűjtését, egy helytörténeti múzeum létrehozását. A kezdeményezést felkarolta a városi tanács és a Barátság Művelődési Központ is. A szakkör jó kapcsolatot alakított ki a Pest megyei Múzeumok Igazgatóságával, valamint a Nemzeti Múzeum különböző osztályaival.

A 15 év alatt több mint kétezer régészeti, néprajzi és egyéb tárgyat gyűjtöttek össze a szakkör tagjai. Város történeti szempontból értékesek az írásos dokumentumok, oklevelek, korabeli fényképek is. Számos, országos szempontból is jelentős leletanyagra találtunk. Ezek közül említeném meg azt a bronzkori kincsleletet, amely csaknem 60 bronztárgyból áll, ma a Nemzeti Múzeum egyik kiállítótermében látható. Sebestyén József szakköri tag találta 1975-ben, tavaszi szántás alkalmával.

A szakkör megalakulása óta a Pest Megyei Múzeum régészei (Ferenczi Múzeum) számos ásatást végeztek a vaskori halomsírok, a római tábor és temető területén Holport Ágnes, Topál Judit vezetésével, amihez a szakköri tagok sokoldalú segítségét nyújtottak.

A szakkör kezdeményezésére restauráltatta és tette bemutatható állapotba a városi tanács az 1970-es évek elején, a Topál Judit által feltárt római fürdő alapjait.

A szakkör tagjai a megalakulástól kezdve napjainkig nagy súlyt helyeztek önképzésükre. Évente 6–8 alkalommal ismert és neves régészek, néprajzkutatók, történészek előadásait hallgatták meg. Országjáró körutakon számtalan múzeumot, várat és történelmi emlékhelyet látogattak meg. A szakkör vezetői rendszeresen részt vesznek a Hazafias Népfront Pest Megyei Bizottsága Honismereti albizottsága által szervezett továbbképzéseken és rendezvényeken is.

A gyűjtött tárgyi emlékekből a szakkör több időszakos kiállítást is rendezett, ezekről a szakemberek is elismeréssel nyilatkoztak.

A szakkör 15 éves munkájának eredményeként 1986 végére értek meg a feltételek egy *Helytörténeti Gyűjtemény* létrehozására. A kezdeményezést a városi tanács ismét felkarolta és 1986. decemberi ülésén határozatilag kimondta a gyűjtemény — mint tanácsi működtetésű intézmény — megalapítását. Természetesen az alapításhoz előzetesen megszereztük valamennyi szakhatóság és felügyeleti szerv egyetértését is. A helytörténeti gyűjteményhez a városi tanács rendelkezésre bocsátotta a régi tanácsoló egyik szárnyépületét, a működési költségeket pedig beépítette a költségvetésbe. Az intézmény vezetésével a tanács végrehajtó bizottsága *Palócziné Poroszlai Ildikó* régészt bízta meg, akinek a munkáját további három munkatárs, közöttük szakképzett restaurátor segíti.

A Százhalombattai Helytörténeti Gyűjtemény az őskortól napjainkig mutatja be a település történetét. Az állandó kiállítás több mint 200 m² alapterületen, nyolc kiállítóhelyiségben jött létre. Mivel a különböző régészeti korszakokat jelentős lelőhelyek képviselik Százhalombattán, ez indokolja, hogy a kiállítóter kb. 2/3-át régészeti anyagok töltik meg a bronzkor, vaskor, római kor, népvándorlás- és középkor időszakából. Látható itt az 1690-es évektől itt megtelepedett szerb nemzetiségű lakosság története éppúgy, mint a halászat, ez a tipikus helyi ősfoglalkozás, valamint a város legújabb kori története, különös hangsúllyal az ipartelepítés és a várossá válás folyamatára. A kiállítóter két szárnyát összekötő folyosón Ruzicskay György Munkácsy-díjas és Márton Béla Százhalombattán élő festőművészek településünkéről festett képeit állítottuk ki. Az épület udvari részén pedig kőtárlat található, a római korból származó legszebb, legértékesebb sír-, oltár- és egyéb emlékekkel.

A gyűjtemény épülete egyébként alkalmas időszakos kiállítások, szakmai konferenciák rendezésére is. Az állandó kiállítás rendezését elősegíti, hogy a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága a gyűjtemény rendelkezésére bocsátotta azokat a régészeti tárgyakat, amik korábbi ásatásokból Százhalombattáról kerültek a birtokába. A Nemzeti Múzeum pedig ugyancsak százhalombattai eredetű régészeti tárgyakat adott kölcsön a kiállításhoz. Az állandó kiállítás rendezéséhez, ami 1987. november 7-én nyílt meg, szakmai segítséget nyújtott *Holport Ágnes* öskoros és *Soproni Sándor* római koros régész.

A Százhalombattai Honismereti Szakkör tehát teljesítette egyik fontos küldetését. A szakköri tagok szorgalmas gyűjtőmunkája alapul szolgált a városi tanács helytörténeti gyűjteménye létrehozásának. E 15 éves munkában kiemelkedő részt vállaltak Sebestyén József, Hetves Józsefné, Pável Nándor, Linterné Udvari Mária, Hóber Ferenc, Udvardi János és Jánosné és még sokan mások.

A szakkör azonban ezzel nem fejezte be működését, tovább folytatja a helytörténeti gyűjtő- és feldolgozó munkát és segítségére kíván lenni a most létrehozott helytörténeti gyűjtemény néhány éven belüli helytörténeti múzeummá való fejlesztéséhez.

Ferenczi Illés

Régésztábor a Gellérthegyén

1987 nyarán a XXI. kerületi KISZ-bizottság szervezésében a Budapesti Történeti Múzeum 2x2 hetes turnusban, csepeli középiskolások közreműködésével, ásatást folytatott a gellérthegyi kelta oppidum területén. A lelőhely történeti jelentőségéről a Honismeret 1985/6. számában már beszámoltunk, ezért itt most csak utalni szeretnénk a kutatás szakmai kérdéseire. Az i. e. I. században létrejött erődített telep (oppidum) az első városias jellegű település fővárosunk területén. Ez a hely volt az eraviszkusz kelták törzsi központja, lakóépületeivel, műhelyeivel, vallási körzeteivel. Múzeumunk már évtizedek óta végzett kutatásokat a hegy déli lejtőjén, ahol a törzs módosabb lakóinak házai, raktárvermei nagy számban kerültek elő. Néhány éve sikerült feltárnunk az északi oldal földsáncrendszerének egy szakaszát, valamint a DNy-i plató szélén húzódó, sziklából épített várfalat. Az északi oldal azonban a sáncok vonulatától eltekintve ez ideig kutatatlan maradt. Régészeti feltárással általában csekély létszámú fizikai erő áll rendelkezésre, ezért halasztódott oly sokáig az említett terület kutatása. A csepeli diákok viszont szerettek volna közelebbről megismerkedni a feltárásmunka izgalmaival, s így találkoztak törekvéseink, amikor a Hazafias Népfront helyi szervezete tanácsára a csepeli

KISZ-bizottság megkereste múzeumunkat. A Jedlik Gimnázium és a Bajági Szakközépiskola tanuló segítségével, a Budapesti Történeti Múzeum szakmai irányításával, 1 hónap alatt 10 kutatóárral szondáztuk végig, a Citadellától a kelta sáncokig terjedő terület ÉNy-i oldalát.

Rendkívül nehéz terepen, sziklák, fagyókerek, vastag újkori feltöltés és kánikulai meleg közepette dolgoztunk, komoly munkával töltve a szünidő első hónapját. Városi gyerekekről lévén szó, sokuk kezében először volt csákány, ásó és lapát. Az első napokban bizony felhólyagosodtak a tenyerek, de a lelkesedés, a kutatás izgalma és kíváncsága nem csappant. Akik vállalkoztak e munkára, mindvégig lelkesen kitartottak, s egyre növekvő érdeklődéssel és szakértelemmel végezték munkájukat. A gyerekek már az első napon megértették, hogy munkájuk több, mint kubikos-tevékenység, minden apró cseréptörödre, beásásra, a föld különböző elszíneződésére felfigyeltek. Lelkesen vettek részt a dokumentációs munkában, segítettek a fotózásnál, rajzolásnál, geodéziai felmérésnél. Néhány nap elteltével felismerték a késő kelta leletanyag jellegzetes formáit, s ha egy-egy különlegesebb darab került elő, kérték és várták a magyarázatot. A kislányok közül a legfiatalabbak segítettek a leletanyag csomagolásában, letisztításában, így a múzeum restaurátorműhelyébe csak tiszta anyag került be.

Munkánk során beigazolódtott az az általunk már korábban is sejtett településtörténeti szerkezet, hogy az oppidum északi oldalán ritkás, szegényes volt a terület beépítettsége. Feltárásaink utolsó hetében — ahogy az már lenni szokott — említésre méltó lelet került elő. A kutatóárok aljában az eredeti felszínre épített, sziklából hasogatott, agyagba rakott kövekből épített, 60 cm széles, ÉK—DNy irányú fal került elő, amelynek folytatása a teraszt lezáró üttest alá húzódik. Az erődfalról eltekintve köépitkezés nyomára eddig a Gellérthegyen még nem bukkantunk, ezért az őszi ásatási szezonban tervezzük ennek teljes feltárását. Munkánkat évek óta segíti a területet kezelő Fővárosi Kertészeti Vállalat Gellérthegyi Üzemegysége, régészeti eredményeinkben az ő megértő, segítőkész hozzáállásuk is tükröződik. A régésztábor idején is minden gondunkon-bajunkon igyekeztek segíteni, ezért most itt is szeretnénk kifejezni köszönetünket.

Az ásatótáborban eltöltött idő alkalmas volt a résztvevők történelmi ismereteinek bővítésére is. A Budapesti Történeti Múzeum közművelődési osztálya közreműködésével múzeumlátogatást szerveztünk a diákoknak. Megtekintettük a budavári Zsigmond-kiállítást, ugyanitt a tanteremben levetítették számunkra a Pannónia című oktatófilmet. Voltunk a Citadellán, megismerkedtünk a hely történetével, gyönyörködtünk a főváros panorámájában, ugyanakkor mindenki meggyőződhetett a hely stratégiai fontosságáról, s arról, hogy miért éppen itt alakult ki mintegy 2000 évvel ezelőtt az őslakosság törzsi központja, s miért számolták fel a hódító rómaiak a terület elfoglalása után. Táborzárónkat az Aquincumi Múzeumban tartottuk, ahol megtekintettük a kiállítást, a romvárost, majd egy-egy múzeumi kiadványt és római műtárgymásolatot adtunk át a résztvevőknek ajándék- és emlékeztetőként.

A régésztábor munkája sikeresen zárult, s hogy emberileg is hasznos volt, azt a résztvevők búcsúszavai igazolják, a csepeli KISZ-bizottságon elkészönve egymástól, a szokásos jó nyaralást, jó pihenést kívánások után, többen kérdezték: tessék mondani, jövőre is lesz régésztábor? Mit mondhattam erre? Reméljük gyerekek!

Dr. Pető Mária

Egy szenvedélyes néprajzi gyűjtő Ipolyvarbón

*Merica Zoltán
(Urbán Aladár felvétele)*

Merica Zoltánt már gyermekkorában vonzotta a történelem. Régész szeretett volna lenni, álma azonban nem vált valóra. Ha régész nem lehetett, hát vincellér lett, miután befejezte tanulmányait a Párkány melletti Karván működő mezőgazdasági tanintézet szőlészeti szakán. Nem lett hűtlen így sem gyermekkori álmához. Ahol megfordult, mindenütt talált valami megmenteni valót a múltból a jövő számára.

— Boldog vagyok, ha úgy érzem, hogy eggyel több tárgyat megmentettem a pusztulástól, hogy mesélni tudjak az unokáknak, mi volt, milyen volt egykor... — vallja szenvedélyesen.

Áttört díszítésű támlás pad Merica Zoltán gyűjteményében (Halász Péter felvétele)

Az Ipoly menti Csalárban, első munkahelyeinek egyikén bukkant egy régi vaskályhára, amely gyűjteményének egyik legkedvesebb darabja. Azóta — több mint tíz éve — szépen megtelt a padlásszoba. Az egyik sarokban áttört díszítésű lóca vonja magára a látogató figyelmét. Kidolgozása a mesterkézre vall, helybeli faragó volt az illető. A táblák palóc motívumokat, valamint a magyar királyi címert ábrázolják. Ez a gyűjtemény alighanem legértékesebb darabja. A szép díszítésű tulipános ládát a tulajdonos nagyanyja 1890-ben vitte magával hozományként a házasságba. Családi ereklye. Van itt továbbá 1902-ből származó fakanál, 1910 tájáról épségben megmaradt viharlámpa, s a becses ereklyék között tartja számon a nagyapa csizmalehúzóját is. Egy másik sarokban vetett ágy magasodik, slingelt takaróval fedve, előtte bölcső ring. Az ágy mellett az üveges almárium tele poharakkal, tányérokkal, edényekkel. Van néhány cserépkorsó és cserépedény, ezek Gömörből és az Alföldről kerültek ide. Varrottasok, népviseleti ruhadarabok, sublót, fogas, akasztó, függönytartó, ki tudná valamennyit felsorolni.

— 1982 óta él a gyűjteményem — mondja. — Akkor fejeztük be családi házunk építését, melynek padlásszobáját eredetileg is néprajzi szobának szántam.

Itt beszélgetek Merica Zoltánnal, aki kedves, szerény, ügybuzgó ember, jelenleg a helybeli termelőszövetkezetben dolgozik. Felesége az általános iskola pedellusa. Három gyermekükkel békében, szeretetben élnek. Zoltán a Csemadok helyi szervezet vezetőségében is serénykedik, az ipolyvarbói folklorcsoport egyik támasza.

— A csoportnak tíz éve vagyok a tagja — meséli. — Szép anyagot gyűjtöttünk és mutattunk be a közönségnek. Sok helyen jártunk, sok szépet, jót láttunk mindenfelé. Igaz, sok szabad idejét elvonja az embernek, aztán nem mindig értékelik a munkát kellőképpen, főként itt helyben. Mégis megéri, lelki felfrissülést eredményez.

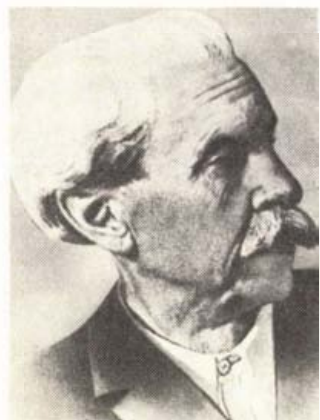
Merica Zoltán szenvedélyének, kitarító szorgalma eredményének sokan voltak már szemtanúi. A néprajzi szoba emlékkönyvét lapozgatom. A bejegyzések tanúsága szerint Szlovákia szinte minden tájékáról jártak itt látogatók, Magyarországról sem kevesen, sőt volt látogatója a szaporodó magángyűjteménynek Münchenből, Párizsból is „Igy kellene mindenhol megőrizni a múlt emlékeit. Zika Klára — Bp.” „További jó munkát a gyűjtéshez! Dr. Bakó Ferenc, Eger”, „Örvendetes és dicséretes, követésre méltó kezdeményezés! — a Csemadok nyári néprajzi szemináriumának résztvevői” stb.

— Nagyon boldog vagyok, amikor iskolás gyerekek keresik fel a gyűjteményemet. Érdeklődésük, kíváncsiságuk a múlt megmentett emlékei iránt minden elismerésnél többet jelent számomra. Látom, hogy mégis érdemes volt a munkám, s lesznek követőim — mondja Merica Zoltán.

Z. Urbán Aladár

Czabán Samu kulturális napok Rozsnyón

Húsz évvel ezelőtt avatták fel Rozsnyón Czabán Samu mellszobrát, Löffler Béla munkáját. A kis bányászváros szülőfölként emlékhelye azóta a rozsnyói sétateret díszíti. Szelleme azonban csak nem akar beköltözni e tájra! Vagy már elköltözött e vidékről? Távozóban van az a típus, akinek a fátkyavivó szerepét kellene betölteni? Nagy hiánya pedagógusainknak, hogy nélkülözni kénytelen a Czabán Samu mértékű, a népéért élő, azt alázatosan szolgáló egyéniségeket! Talán túlzok, ha ilyen egyértelműen állítom ezt, mert valószínű, találok ma is sok tanítót, aki nagyon jól végzi munkáját, s hajlandó vállalni azon felül is, amit munkahelyi kötelességként kiszabnak rá. Nemzetiségi viszonyaink között azonban úgy érzem, Szlovákia magyarlakta vidékén bizony kevés, egyre kevesebb a czabáni odaadással, úgyszeretettel dolgozó, tevékenykedő tanító. Pedig ki tesz nyelvünkért — ami Fábry Zoltán szerint az üdvösségünk és a megtartónk —, ki tegeyen nyelvünkért, ha nem ő?

Többször jutott eszembe, miközben Czabán Samuról olvastam, életével ismerkedtem, az a gondolata, amit az 1934—1936 között megjelenő *Új Korszak* című lapjában kifejtett, s amit sokszor kísértetiesen hasonlóan érzek a mai viszonyainkra is: „Sehol sem találok kisebbségi életünkkel szemben akkora passzivitást, mint a tanítóság körében. Ennek megvan az oka. Korunknál fogva az egész kisebbségi

geográfiai területünkön a tanító életben azok a kollégák az irányadók legtöbbször, akik egész megkövesedett életükkel még mindig abban az atmoszférában élnek, amelybe a háború előtti kultúrpolitika tervszerűen szorította őket.”

Czabán Samu 1878. február 17-én született a Gömör megyei Rozsnyón, a helyi csizmadiaester legkisebb fiaként látva meg a napvilágot. Szülővárosában ismerkedett meg kisdíakként az iskola hangulatával, hogy azután élete végéig a tanterem és az ott folyó munka vonzásában maradjon. A népiskola és a gimnázium elvégzése után elhagyta szülővárosát, hogy elvégezze a tanítóképzőt, s ott tevékenykedjen ahol szükség van rá. Az elhanyagolt viszonyok között működő tiszai ágostai evangélikus egyházkerület eperjesi tanítóképzőjének a növendéke lesz három évre. Korán elveszti édesanyját, az eperjesi éve alatt meghal az édesapja is. A nyári szünetekben másodmagával erdélyi furdőhelyekre indul pénzt keresni. Jól játszanak különféle hangszereken, s ezzel próbálják előteremteni az iskolai és megélhetési költségeiket. Itt szabad idejében román és székely népdalokat gyűjtött, már a jövőre gondolva, amikor ezeket a tanításnál is jól fel tudja majd használni. Tanítói pályáját segédtanítóként kezdte Albertirsán, az 1897/98-as tanévben. Már itt elkezdte népnevelői munkáját: a nyári szünetekben gyümölcsészeti, szőlészeti, gazdasági tanfolyamokat vezet a falu népének. 1902-ig marad ebben a községben. Ekkor nevezik ki állami tanítónak, s helyezik át az ország északi részébe, a myjava-rudniki irtványmajorba. Szlovák környezetben, szlovák gyerekeket kell tanítnia magyarul. Nem ért egyet azzal, hogy a gyerekeket ne anyanyelvükön oktassák, mégis mindent megtesz azért, hogy közelebb kerüljön ezekhez az emberekhez. Igyekezete ellenére ez nem sikerül neki. Egyedül a szomszéd tanya iskolájának tanítójával, és véleményét erről és az iskoláról nyíltan elmondja feletteseinek, rövid időn belül el kell hagynia ezt a vidéket. Az ország déli részébe, Temes megyébe helyezik. Itt Klopódián kezd meg az 1906/1907-es tanévet. Ez a település akkoriban valóságos tűzkatlan lehetett, hiszen a kb. kétezernyi lakos négy nemzetiségre, és öt vallásfelekezetre oszlott. Czabán itt már együtt élt feleségével, az északon megismert tanító lányával és annak édesanyjával. Klopódián ismét összeütközésbe kerül a helyi előjárókkal. A cselédek sivar életét és nyomorúságát látva tanácsokkal látta el őket: követeljük munkájuk valódi bérért. Annak, hogy Czabán itt is a nép mellett állt, hamarosan meglelt a következménye: „aratósztrájkra lázító tanító” lett belőle, és felsőbb utasításra 1911-ben a Békés megye délnyugati részében fekvő Nagyszénásra helyezték. Az iskolai munka mellett, eddigi gyakorlatához híven, itt is ismeretterjesztő előadásokat tart a föld történetéről, a polgári jogokról és kötelességekről. Itteni ellenségei éppen ez utóbbi alapján készítettek súlyos vádakot ellene. A szénási értelmiséggel ellentétben a szegényparasztek és nincstelenek között érezte jól magát. Nagyszénási tanítóskodása idején került kapcsolatba a radikális tanítómozgalommal. A mozgalom lapjába, az *Új Korszak*ba írott cikkei tették országszerte ismertté nevét. 1912-ben az Állami Tanítók Egyesülete közgyűlésen bejutott a vezetőségbe, és megválasztották az egyesület elnökének. Ebben az időszakban előadásai és felolvasásai miatt osztályellenes izgatással vádolták. Ennek oka egyedül az, hogy nyíltan mert beszélni a jogfosztottságról. Fegyelmi tárgyalást indítottak ellene, védőbeszédében őszintén elmondta gondolatait: „Igazságra tanítottam, szereztem, az élet, mint legnagyobb érdeket megbecsülésére. Öntudatot ébresztettem, a gyengéket erőssé tevő összetartozás és szolidaritás érzését kifejlesztetni törekedtem.” A fegyelmi választmány Czabán Samut vétkesnek mondta ki, a Valfás- és Közoktatásügyi Minisztérium fegyelmi tanácsa pedig 36 éves korában megfosztotta állásától és nyugdíjától.

A Szociáldemokrata párt segítségével Czabán a fővárosba került és 1915-ben sikerül tanítói álláshoz jutnia. Egyidejűleg a párt óbudai szervezetének elnöke lett. Két és fél évig tanított, majd az iskolaköteles gyerekek beiskoláztatását végző hivatal helyettes vezetője lett. 1918. december 30-án megalakították az országos tanítói szakszervezetet. A Tanácskoztársaság kikiáltása — 1919. március 21. — után ő lett a közoktatásügyi népbiztos, és az elemi iskolák szervezésével is megbízták. Ugyanakkor elnöke az óbudai kerületi tanácsnak és tagja a Fővárosi Munkás- és Katonatanácsnak, és a Tanácsok Országos Gyűlésének. Ezeket a posztokat hivatalosan is azért dolgozhatta, amiért addigi életében oly sok megaláztatásban volt része. A Tanácskoztársaság leverése után többször letartóztatták, gyűjtőfogházba hurcolták. 1921-ben sikerül Miskolcon keresztül Kassára menekülnie. Néhány hónap után, barátai segítségével tanítói álláshoz jut az akkori Csehszlovákiához tartozó Kárpátalján, a magyar lakosú Beregszász állami iskolájában. Innen kezdte figyelemmel kísérni a haladó magyar kisebbség aktivizálódását Szlovákiában, s így került kapcsolatba Fábry Zoltánnal is. Beregszászon az iskolán kívüli tevékenységét a gyári munkások között kezdte. Természettudományi, történelmi előadásokat tartott számukra. A magyar ajkú elemi iskolák részére új olvasókönyvet szerkesztett, amit azonban az irredenta magyar párt ellenséges propagandája miatt nem sikerült elterjesztenie. Ezután Czabán Jó barátom címmel gyermeklapot adott ki és szerkesztett 1927. és 1929. között. Ennek költségeit azonban csak saját pénzből tudta fedezni. Ugyanitt harcos lapot indított a kárpátaljai és szlovákiai magyar tanítók számára, és az 1910-es évek pesti radikális lapjának nyomán Új Korszaknak nevezte el. Több mint két évig sikerült éltetnie ezt a lapot. Az Új Korszak utolsó számának megjelenése után Czabán ellen fegyelmit indítanak, fizetésének egyharmadát megvonják tőle, s 1938-ban nyugdíjazták. 1940-ben még válaszolni tudott az Új Korszakot ért támadásokra, de a történelmi események viharos fordulatai, a hamis vádaskodások nagyon megviselték a már amúgy is beteg szervezetét. 64 éves korában, 1942. december 16-án fejezte be küzdelmes életét.

Amikor ezeket a sorokat írom, előttem van már az 1987-es Czabán Samu kulturális napok hivatalos értekelését tartalmazó ív is. Ezen öt ilyen rendezvény van feltüntetve. Az elsőn kívül, amikor a mellszobor leleplezése is történt, inkább csak formálisan tudták le a megemlékezés kötelességét. Az ideit — azt hiszem, már napoknak is nevezhető — esemény 1987. március 16—21-e között zajlott Rozsnyón és környékén. Az egész rendezvény — bár a rendezés és előkészítés során magán viselte a tapaszlatlanság jegyeit — reményekre jogosít fel a következő években megrendezendő, még színvonalasabb kulturális napok szempontjából.

Az *ünnepi hét* műsora a Czabán-szobor megkoszorúzásával kezdődött. Ezt követte a Rozsnyói Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolában megrendezett összejövetel, ahol két előadás hangzott el. E sorok írója Czabán Samu életéről és munkásságáról beszélt, Ujváry Zoltán néprajzi kutató, a Debrecei Kossuth Lajos Tudományegyetem tanszékvezető professzora pedig *Szülőföldem szép határa* címmel tartott előadást Gömör néprajzáról és irodalmi hagyományairól. A két előadást nyílt vita követte, amelynek során a Rozsnyói Múzeum vezetői sajnos kitértek a kérdések érdemben megválaszolása elől, nem foglaltak egyértelműen állást többek között abban, hogy mikor akarják bevezetni lárlataiknál a kétnyelvű — a szlovák mellett a magyar — feliratokat. Ezek az ilyen területeken, mint a rozsnyói járás magyarul lakta vidéke, kifejezői lehetnének a többség kisebbség iránti figyelmességének, a kisebbségi jogok tiszteletének. Ujváry professzor előadásához kapcsolódott a vitának az a része is, ahol az irodalmi hagyományok ápolásának, a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetőbbé tételének a kérdése merült fel.

A kulturális napok következő napi eseménye a kisszínpadok, irodalmi színpadok és bábosok gyermekkate-góriáinak járási versenye volt. Ennél megállapítható volt — az utóbbi évek színvonalával összevetve — mind a minőségi, mind a mennyiségi előrelépés. Két napon át zajlottak az író-olvasó találkozók Rozsnyón és a környező falvakban. *A nyelv csak élve tündököl* jelszó alatt. Ezen a szlovákiai magyar irodalom művelői közül Gömör szülőttei vettek részt. A kulturális napokra szóló meghívást Kovács Magda, Balázs Béla, G. Kovács István, Kövesdi Károly, Mács József fogadta el. Mint a két összejövetel résztvevője, az kell mondjam, nem mindig sikerült irodalmárainknak a könyv, az írott szó népszerűsítése mellett a hazai szellemi élet élenjáró képviselőiként bemutatkozniuk. Több megnyilatkozásuk bizony olyan fénybe állította őket (tisztelet a kivételnek: Kovács Magda), mint akik nem tudnak, nem mernek kiállni a nemzetiségük tagjait foglalkoztató kérdések mellett, s többször is jellemző volt rájuk a problémák megkerülése, az egyértelmű állásfoglalás hiánya.

A rendezvénysorozat utolsó két napja a színjátszóké, illetve a népművészeké volt. Pang a járás felnőtt amatőr színjátszó mozgalma, amire a versenyként hirdetett est egyetlen fellépő csoportja a tanúbizonyosság. Annál inkább nyújtott szívet melengető látványt a szombati zárónap, melyen a rozsnyói járás népművészei — éneklőcsoportok, folklórcsoportok, táncscsoportok, citerazenekar, parasztszenekar, szolisták — léptek fel. A Népművészet estje színvonalas befecské volt az ötnapos Czabán Samu kulturális napok eseményesorozatának. Szerény óhajom, s bízom is ebben, hogy a Tanító szellemének következő idézése még színvonalasabb keretek között történik majd. Híven gondolataimhoz, miszerint: „lesz világosság az iskolákban, világosság, bátorság a nép lelkében.”

Ambrus Ferenc

Szabó Dezső sírjánál

„En egyáltalán nem teszek különbséget magyar és magyar közt. Legfennebb ilyen különbségeket: értékes vagy értéktelen, tehetséges vagy tehetségtelen, dolgos vagy dologtalan, becsületes vagy csirkefogó stb. De ezek kikerülhetetlen általános emberi értékelések.” Világos, bölcs szavak, mindmáig igaz, megszívlelendő vélemény. Alapvető erkölcsi normákat rögzít, a közösségi élet, a nemzeti fejlődés elemi feltételeit tartalmazza, még ha időnként — mostoha történelmi pillanatokban — meg is feledkezünk erről. E megfogalmazott gondolat — amit akár történelmi hitvallásnak is minősíthetünk — erkölcsi tisztaságát — úgy vélem — kevesen kívánják vitatni, félremagyarázni. Legalábbis szemtől szembe, a társadalmi nyilvánosság porondján. Eppen ezért tekinthetjük a *kifejtett érvelést* általánosan elfogadható *társadalmi kívánalomnak*, a nemzeti közmegegyezés első pillérének. Alapkőnek, melyre építve megvalósulhat a nemzet közös reménye: a gazdasági és kulturális megújulás.

Az idézett sorokat századunk egyik legnagyobb magyar írója, Szabó Dezső vetette papírra. *Toborzó* című, 1936-ban megjelent írásában. Mához szólnan pedig a Kerepesi temető egyik félreeső parcellájában hangzott el, június 14-én délelőtt. Ekkor helyezték el, az egyszerű sírkövel jelzett sírhalomra, ahol az író hamvai nyugszanak, a kegyelet és tisztelte virágokrait. Tisztelői, a *Szabó Dezső Baráti Kör* tagjai emlékeztek meg — a néhány év óta megújított kőszáknak megfelelően — a Mester születésnapjáról.

Napjainkban az irodalmi és közművelődési *kisközösségek* (egyesületek, társaságok, körök) újjászerveződésének időszakát éljük. Egyre többen hallatnak magukról, kezdő lépéseik pezdítőlég hatnak a helyenként nehézkessé, bürokratikusá merevedett közművelődésre. Öntevékeny működésük — az első tapasztalatok szerint —, olyan sokszínű, élénk, mint gazdag hagyományú nemzeti múltunk, aminek megőrzésére, értő továbbadására vállalkoztak ezek a művelődésterjesztő kisközösségek.

Ennek, az értekeink védelmére szerveződő, egybecsengő hangú öntevékeny kórusnak egyik halk szavú, sajátos szótára a Szabó Dezső Baráti Kör, mely a Szárszói Baráti Körhöz kapcsolódva fejt ki tevékenységét. Tagjai azt a hatást elemzik, élik meg, amit a nagy író gyakorolt az ifjúságra a két világháború közötti korszakban. Hatása tagadhatatlan tény, meg nyilvánvaló a haza határain belül és kívül egyaránt. Szabó Dezső szellemisége, ezt irodalomtörténetészek újabb megállapításai is kiemelik, még Ady és Móricz Zsigmond munkásságára is befolyással volt, de főként e két íróóriás után felnőtt nemzedék nem vonhatta ki magát hatása alól. Munkáiból indíttatást, ösztönzést nyert Németh László, Illyés Gyula, Veres Péter, Tamási Áron éppen úgy, mint Erdei Ferenc, Darvas József vagy Erdei Sándor. Ez utóbbi így emlékezett vissza reá, 1958-ban: „Hiszen Szabó Dezső is nevelt minket. Mi is számadással tartoztunk és tartozunk mindarról, amihez Szabó Dezső révén jutottunk. S nem ellenforradalmi ideológiát kaptunk tőle. Az 1945-ös földosztás közben, de később is az első termelősövetkezetek születése idején . . . találkoztam velem egyidős újpesti vagy pesterzsébeti munkásokkal, akiktől a napi falujárás után, éjszakába nyúló beszélgetés közben egyszerűen Szabó Dezső nevét hallom . . . győzelmi reményekkel teli esteiken beszélniök kellett róla; két marokkal szórt igazságai idekiváncsoltak és az új élet kézzelfogható igazságai között igen otthonosan érezték magukat.” Történelmi múltunk, a népi mozgalom eltörölhetetlen része lett tehát Szabó Dezső — indulatok, olykor tévutakon járó, de mindenkor őszintén a jobbat kereső — írásművészete. Hatása bűvópatakként tör elő napjainkban is.

A Kör tagjai ezt a termékenyítő Szabó Dezső-i szellemet szeretnék életben tartani, átplántálni a jövőbe. A szókimondó, nyíltan vitázó, a demokrácia érdekében bátran csatázó közéleti ember alakját megismertetni az újabb nemzedékekkel.

Kardos Ernő bevezető szavai után a koszorú elhelyezésére került sor, majd Pomogáts Béla méltatta az esemény jelentőségét, Szabó Dezső munkásságának mai értékét. Az író műveiből Basa Annamária, Haáz Erzsébet, Tompa László és Torday Ferenc mutatott be részleteket. Befejezőként pedig közösen csendült fel a résztvevők ajkán: „Hazádnak rendületlenül légy hive, oh magyar . . .”

Hajdú Demeter Dénes

Dercsényi Dezső

(1910—1987)

Dr. Dercsényi Dezső Vácott született, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. A Műemlékek Országos Bizottságában kezdte pályáját, a felszabadulás után a műemlékvédelem különböző vezetői posztjain dolgozott, az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatóhelyetteseként ment 1975-ben nyugdíjba. A művészettörténeti tudomány doktora volt, c. egyetemi tanár. Alapító tagja és négy cikluson át végrehajtó bizottsági tagja az ICOMOS-nak, a műemlékvédelem nemzetközi szervezetének, annak magyar bizottságának pedig haláláig elnöke. Sopron műemléki topográfiájáért 1954-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. Később a Herder-díjjal együtt számos magas állami kitüntetést kapott.

1987. június 22 óta a magyar műemlékvédelem nem támaszkodhat már Dercsényi Dezső csendes, szerény, mégis mindig bölcs, segítő szavára. 53 éven át szolgálta a magyar építészeti örökség ügyét. Gerevich Tibor és Lux Kálmán tanítványaként kezdte, de nem sokkal később már ő nevelt, ő tanított, ő lett e szakma Tanár Ura.

A művészettörténet volt a választott hivatása, a román kor a fő érdeklődési területe. Publikációi a magyar művészettörténeti irodalom jeles darabjai. A magyar tudomány nagy kára, hogy — noha egész életében nem szűnt meg publikálni — nem a kutatással, nem tudományága gyarapításával foglalkozott elsősorban, hanem a gyakorlati műemlékvédelemmel.

Ugyanez a magyar műemlékvédelem nagy szerencséje. Mert Esztergom és Visegrád után Dercsényi már nem egyes műemlékekkel foglalkozott, hanem az összessel. Ha a magyar műemlékvédelem hírnevet szerzett az utóbbi harminc évben a világban, ha mi magunk nem szégyelljük műemlékes voltunkat — azt főleg Dercsényi Dezsőnek köszönhetjük. Nevéhez nem ez vagy az a helyreállítás fűződik, hanem a mai magyar műemlékvédelem. Ez az ő életműve.

Remek *szervező* volt. Ő szervezte meg 1957-ben az újjászülető magyar műemlékvédelmet. Az ő útmutatásával nőtt naggyá, tekintélyessé az Országos Műemléki Felügyelőség, aminek igazgatója sosem volt. Csak az egész magyar műemlékvédelem vezetője.

Nagyszerű *tanár* volt, pedagógus a javából. Művészettörténészek sokaságát tanította az egyetemen, de tanított, nevelt mindig, mindenkor. Évtizedeken át ő volt a műemléki szakma mesteredzője.

Mindenhez értett. Hogy az építészettörténethez, a műemlékvédelemhez, az természetes. De rejtély számomra, honnan ismerte úgy az építést, a jogot, a munkaügyet, s mindent, amivel csak szembekerült. Nem restelt foglalkozni a művezetők bérezésével éppúgy, mint az OMF ügyviteli szabályzatával. Ha vita volt, szinte látatlanba lehetett fogadni, hogy neki van igaza.

Soha nem az egyéni hírnév érdekelte, hanem az ügyé meg az országé. Az ICOMOS-ban ő tette ismertté Magyarországot. Tiszteessége, műveltsége okán külföldön is sok barátja volt. Lehetett-e mássá Dercsényi Dezső barátja, mint az ország barátja, a magyar műemlékvédelem barátja?

Dercsényi körül mindig történt valami, ő maga szünet nélkül dolgozott, környezetében nem lehetett semmitenni. Utálta és megvetette a szellemi tepsedést. Mit kell tenni, hogy jobban menjenek a dolgok? — ez foglalkoztatta állandóan, s harcolt is ezért. Ez nem mindenkinek tetszett. Akadtak ostobák, kisztülűek és irigyek, akik szemében szálla volt. Nevük rég kihullott a magyar műemlékvédelemből.

Nemcsak *tudós* volt és nagy *vezető*, hanem vonzó *ember* is. Szeretett élni, szerette az embereket, a társaságot. Szeretett meginni egy pohár bort. „Nem különös, hogy ott vannak a legszebb műemlékek Soprontól Sárospatakig, ahol jó bor terem?” — kérdezte tréfásan. Mert szerette a tréfát is, anekdotái lassan legendaszámba mennek. Szerette családját, szerette barátait. Genthon Istvánról, Lux Gézáról senki nem tudott úgy beszélni mint ő.

1987. június 22 óta szegényebbek vagyunk. Nem támaszkodhatunk már Dercsényi Dezső csendes, szerény, mégis mindig bölcs, segítő szavára. De gazdagabbak lettünk a műemlékvédelem egy klasszikusával.

Román András

Avas Kálmáné (1909—1987)

Az *Őrség Krónikása* megtisztelő címet kapta nemcsak Vas megyei munkatársaitól, hanem a honismerettel foglalkozók széles táborától szerzte az országban. Irén néni beírta nevét a szívekbe, letette névjegyét széles körű gyűjtőmunkájával. Egyszerű parasztasszonyként — ezt büszkén hangoztatta is — olyan tevékenységet fejtett ki szűkebb hazájában, az Őrségben, ami egyetemet végzett gyűjtőnek is becsületére vált volna.

Az Őrségben született, itt küzdötte le szorgalommal, akarással teli életét. Kezdetben a kemény munkát igénylő őrségi földdel küzdött, korán árvaságra jutott három gyermeke boldogulásáért. Közben azonban szellemileg is képezte magát, hogy pótolhassa azt, ami gyermek- és ifjúkorban nem adatott meg számára. Özvegysége bánatát olvasással, állandó önképzéssel enyhítette, az őrségi ember kitartó szorgalmával.

Egyszerűen berendezett szobájának asztalán folyóiratok, újságok, könyvek tanúsították, hogy széles körben akart tájékozódni a világ dolgairól. A képeslapok, levelek pedig az ismerősök, a tisztelők üdvözlését hozták pankaszi otthonába. Így döbbsent rá szülőföldje, az Őrség értékeire, szépségeire, az itt lakó emberek küzdelmes életére. Főként az gondolkodtatta el, hogy a régi dolgokat milyen gyorsan felejtik korunk fiataljai, nem törődve

a múlt emlékeinek megőrzésével. „Ezt meg kell menteni!” — hangoztatta környezetének. „De hogyan?” — tette fel a kérdést saját magának. Biztatást kapott a Szombathelyi Savaria Múzeum néprajzosától, a fiatalon elhunyt Bárdosi Jánostól, aki irányította témaválasztását. Évről évre elküldte néprajzi munkáit a pályázatokra, és egyre eredményesebben szerepelt.

A megyei pályázatok eredményhirdetési alkalmával ismerkedtem meg Irén nénivel, és itt nyerte meg tiszteletemet munkáival. Lassan bontakozott ki benne az a szolgálat, mely szülőföldje iránt érzett szeretetéből fakadt. Később kezdte ugyan, de még idejében, hogy a pusztulásra, feledésre ítélt hagyományokat mentse meg az őrség népi anyagából. Fiatalos lendülettel, nagy-nagy lelkesedéssel és felelősséggel végezte ezt a nem könnyű munkát, nem riadva vissza a nehézségektől, a gúnyos megjegyzésektől. Kitartása, szorgalma győzedelmeskedett, neve, munkássága pedig túlnőtt Pankasz és az Őrség határain. Fáradhatatlanságát igazolja, hogy gyűjtőmunkája mellett ellátta Pankasz község könyvtárának kezelését, miközben sok-sok lakost nyert meg az olvasás szeretetének.

Járta az Őrség falvait, elbeszélgetett az emberekkel a régi szokásokról, hiedelmekről, így gyűjtötte a választott témához az anyagot. Feldolgozta a hallott népmeséket, a jeles napokhoz fűződő szokásokat, leírta a Őrség parasztságának életét, táplálkozását, az amerikai kivándorlás indítékait, a szakrális emlékeket, a növények neveit és felhasználásukat. Emlékszem, Hódmezővásárhelyen az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők országos találkozásán tartott nagy sikerű előadására, amikor az őrségi virágokról és a hozzájuk fűződő szokásokról beszélt izes tájszólásával.

Sokszor megjelent a megyében tartott néprajzi, honismereti rendezvényeken, mert minden érdekelte. Sokszor kaptam tőle — jellegzetes gyöngybetűivel írt — levelet: tanácsokat, segítséget kért tőlem. Csak az utolsó levelémre nem válaszolt, amikor gratuláltam neki a rádióban való szerepléséért. Később hallottam, hogy látása nagyon meggyengült, lábai — sokszor gyalogosan járta az Őrség falvait — elerőtlenedtek.

Páratlan élet ért véget 1987. július első napjaiban. Az a kéz, mely annyi értékes adatot jegyzett le és mentett meg a feledéstől, többé nem emelkedik írásra, az a szív, amely annyi szeretettel volt tele szülőföldje iránt, örökre megszűnt dobogni.

Odaadó szeretetét, töretlen szorgalommal végzett munkáját több elismerésben is részesítették. Megkapta a Szocialista Kultúráért kitüntetést, többször nyert dicséretet könyvtárosi munkájáért és kiemelkedő társadalmi tevékenységéért. A Savaria Múzeum néprajzi osztálya 123 kéziratát őrzi. Igazi értékét az az úr mutatja, amit halálával hagyott maga után. Családjá gyászában osztozik az Őrség, Vas megye és az ország néprajzosainak széles tábora. A virágerdő, mely sírját elborította, a gyászoló sokaság, akik utolsó útjára elkísérték, mutatták meg, mit jelent elvesztése.

Szabó József

HÍREK

Vasgyártó gödör a XII. századból. A legkezdetlegesebb módja a vasgyártásnak a bucakemencében való kohósítás volt. Ezeknek a legprimitívebb alakja a hegyoldalba vájt gödör. A gödörben faszéntüzet készítettek, erre érc és faszén keverékét raktak, s ebből kapták az úgynevezett *bucát*, illetve *vasgomolyát*. A bucakemencék fejlettebb formája az ugyan-csak földbe vájt, kövekkel körül rakott s agyaggal körültpaszott kis aknás építmény. A kemence alján vízszintes csatornát vájtak ki és ezen a nyíláson hatolt be az égéshez szükséges levegő. A fűtatók ismerete előtt csak természetes huzattal gerjesztették a tüzet. A természetes légáramlat jobb kihasználása érdekében a bucakemencéket hegyoldalra vagy hegytetőre építették. A bucakemencében történő vasgyártás gyakorlati alkalmazását a következőképpen gondolhatjuk el. A tulajdonképpeni tüztér, amely agyaggal volt kikelve, egy alacsony aknával rendelkezett, amin át az adagolás történt, s egyúttal kemény gyanánt is szolgált. A kemence alján kialakított vízszintes csa-

torna a levegő bevezetése mellett a salakot és a vasgomolyát is itt távolították el. Ezután újból kezdtek a kemencében faszéntüzet élesíteni s erre rétegesen elhelyezték az ércet és a faszén. A faszén elégetésére csak kevés levegőt tudtak bejuttatni, s így nem lehetett elérni olyan magas hőmérsékletet, amely a nyersvas folyékony állapotban való előállításához szükséges. Az alacsony hőmérséklet következménye, hogy elemi szén (carbon) nem tudott beleépülni a nyersvasba s a keletkezett vasgomolya szénszegény maradt. Az előállított *bucát*, illetve vasgomolyát utótték, kovácsolták, ezáltal a salak kipergett s visszamaradt a tiszta vas, amit jól lehetett alakítani, formálni.

Egy ilyen vasgyártó gödörrel, kemencével gyarapodott a közmúltban az Ózdi Kohászati Üzemek Gyártörténeti Múzeuma. A leletr, amely a XII. századból származik, Trizs határában találták rá.

(Kerékgyártó Mihály)

*Zenebarátok könyvespolcára
ajánljuk!*

GROVE-MONOGRÁFIÁK

A 20-kötetes Új Grove Lexikon (The New Grove Dictionary of Music and Musicians) 1980-ban látott napvilágot, és nyomban a zenei ismeretek minden eddiginél gazdagabb tárházaként szerzett elismerést. A 100 esztendeje fejlődő, minden egyes kiadásában az adott kor legújabb kutatásait tükröző angol zenei lexikonnak ez a 6. kiadása teljes egészében aligha jut el valaha is a magyar olvasóhoz. Ezért kaptunk az alkalmon, hogy legalább kötetek formájában megjelenő zeneszerző címszavait közönségünk kezébe adjuk. A lexikontömörségű, mégis az angol zenei írást mindig jellemző világos, érdekes szövegek felépítése egységes: az életrajz és életmű külön-külön ismertetése, néhány képpel és faksimilével, ezt követi a teljes műjegyzék és a bár válogatott, de minden lényegest magába foglaló irodalomjegyzék. Az anyag korszerűségének és megbízhatóságának biztosítéka a témák nemzetközileg elismerten elsőrangú szakérteiből álló szerzőgárda.

A Grove-monográfiák eddig megjelent kötetei:
Joseph Kerman—Alan Tyson: BEETHOVEN
Stanley Sadie: MOZART
Winton Dean—Anthony Hicks: HÄNDEL

Előkészületben:
Christop Wolff—Walter Emery és mások:
A BACH-CSALÁD

A felsorolt könyvek megrendelhetők
és megvásárolhatók
a vidéki és a budapesti
könyv- és zeneműboltokban.

COOPTOURIST

Szövetkezeti Utazási Iroda

Az Ön utazási irodája,
a nyugodt pihenés, üdülés garanciája!

**KARÁCSONYI ORGONAHANGVERSENY
PANNONHALMÁN**

december 26-án (1 napos)

Utazás: autóbusszal.

Ebéd: Pannonhalmán a Pince étteremben

Délután a Fömonostorban Hajdók Judit ünnepi orgonahangverse-
nye.

Részvételi díj: 450 Ft.

ÓÉVBÚCSÚZTATÓ VAS MEGYÉBEN SZOMBATHELYEN

(3 napos)

Utazás: autóbusszal.

Időpont: december 31—január 2.

Elhelyezés: kétágyas, hideg-meleg folyóvizes vagy fürdőszobás szál-
lodai szobákban.

Ellátás: teljes panzió (ebédtől ebédig)

Az 1. nap este hangulatos szilveszteri bál a szálloda télikertjében.

Részvételi díj: 2755—3090 Ft.

Jelentkezés és bővebb felvilágosítás

a

Cooptourist-irodáknban.

Kellemes pihenést és jó szórakozást kívánunk!

A MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ KÖNYVAJÁNLATA

Gundel Imre:

Gasztronómiáról és Gundelekről

Ára: 110 Ft

A szerző egy nagy, gyakran tragikus sorsú család legfiatalabb tagjaként, szerényen, de őszintén, jó humorral mesél a gasztronómiáról, családja történetéről, rokoni kapcsolatairól.

Anekdótaszerűen „mazsolákkal”, igaz „pletykákkal” fűszerezett írása, végigkíséri ősei életútját, vállalkozásait. Egyéni véleményt nyilvánít Latinovits úgynevezett „öngyilkosságáról” is . . .

Társadalmi, politikai, gazdasági, várostörténeti, diplomáciai eseményeket elevenít fel. Ízesen, élvezetesen mesél a parlamenti vagy a nagykövetségi fogadásokról éppúgy, mint a kitelepítésekről. A kötet bővelkedik családi fényképekben, festményekben, sőt egy édesapjához írt levél fénymásolata is megtalálható benne.

Szalay György:

Ember és víz

Ára: 61 Ft

Víz = élet!

Nélküle nem alakulhatott volna ki élet a Földön.

A víznek az ember szolgálatába állítása és pusztító hatásának megakadályozása, végigkíséri az emberiség történetét.

A könyv ismerteti a Föld vízkészletét, annak körforgását, az ember és a víz kapcsolatrendszerének kialakulását és változásait a történelem folyamán. Nagyobb részben, a korunk embere és a víz társadalmi-gazdasági szerepével foglalkozik. Az árvízvédelemtől az ivóvízellátáson keresztül a víznek az emberi egészség megóvásának szolgálatába állításáig, részletesen taglalja az eszközöket és a végrehajtás módjait.

Máthé János:

Egy világgjáró kertjei

Ára: 59 Ft

A legtöbb ember szeretne utazni, világot látni, ismerkedni messzi, idegen tájakkal, emberekkel.

Szinte hihetetlen, hogy a könyv főhőse — Máthé János, mint kertész milyen sok vidéket járt be, mennyi kalandja, élménye volt és milyen sok híres emberrel, pl. Micsurinnal, ismerkedett meg.

Utazásainak leírása azonban csak keret a szakmai tapasztalatok átadására. Világgjárása során figyelte a fejlődő kertgazdaságot, tervezett parkokat, írt cikkeket, tudósításokat. Majd — ahogy Ő mondja — az öregkor nyugalma kellett ahhoz, hogy mindezt összefoglalja. Érdekes olvasmány is lett belőle.

Kedves Olvasónk!

Kérjük, a megrendelőlapot szabványméretű borítékban, bélyeggel ellátva címünkre megküldeni sziveskedjék.

MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ

Kereskedelmi és Propaganda Osztály

Budapest 26. 1882

Feladó:

.....
név

.....
lakcím, irányítószám

Megrendelem az alábbi kiadványt:

..... pld. Gundel Imre: Gasztronómiáról és Gundelekről

..... pld. Szalay György: Ember és víz

..... pld. Máthé János: Egy világgjáró kertjei

.....
alíírás

Művészeti Tárló— Népművészeti Baráti Kör

(Kiadja a HNF XIV. kerületi bizottsága,
Bp. 1987. 260 old.)

Hét esztendővel ezelőtt a Néprajzi Múzeum Baráti Köre országos népművészeti egyesület létrehozását kezdeményezte, viszont a közösségteremtés ilyen formájának akkor még nem voltak meg a feltételei. Ezért 1981. május 25-én Népművészeti Baráti Kör alakult a Danuvia Művelődési Házban azzal a céllal, hogy alkotók és érdeklődő művészetbarátok együttese vállalkozhassanak a népi kultúra hagyományainak megőrzésére, terjesztésére.

A Népművészeti Baráti Kör megalakulásával igazolta, hogy hazánkban az elmúlt másfél-két évtizedben erősödött a népművészet iránti érdeklődés, a néphagyományok tisztelete. A Baráti Kör fórumot kínált a szellemi és tárgyi hagyomány művelőinek és az iránta érdeklődőknek. A nyilvánosság megteremtése szándékával a Kör — amelynek kezdetektől legfőbb támogatója a Hazafias Népfront Budapest XIV. kerületi bizottsága — létrehozta a Művészeti Tárlót, ahol a kortárs művészet felszáz képviselője képző-, ipar-, népművészetünk jeles alkotásaival mutatkozhat be.

Néhány hónappal ezelőtt a Baráti Kör és a Művészeti Tárló almanach jellegű — az alkotóművészek munkáit képpen is bemutató — kötettel jelentkezett, hogy ily módon is felhívja a figyelmet években bár csekély, de eseményekben, eredményekben nem szerény múltjukra, a megszületés, az elindulás körülményeire. A kronológiai áttekintéssel a krónikás némi-képp igazolja azokat, akik a közösségépítés egyáltalán nem kiköveztet útjára hivatkoznak. Hiszen a magyar társadalom értékadata töredékes, ellentmondásokkal terhes, s így inkább közösségromboló, mintsem közösségépítő funkciót tölt be. Vagy legalábbis: nem segíti igazi közösségek kialakulását — írta Hankiss Elemér 1982-ben megjelent *Diagnózisok* című kötetében.

A Népművészeti Baráti Kör Zuglóban azonban társakra talált, mert a Hazafias Népfront mellett az Ingtatlankezelő Vállalat, a kerületi tanács, a Budapesti Közlekedési Vállalat a kezdetektől segítette az ismeretközlő előadások megrendezését és helyet adott a Művészeti Tárlónak, vállalva a kiállítási installáció kedvezményes elkészítését. A képzőművészek, az iparművészek, a népművészek otthonra leltek és ezt a

segítségnyújtó kezét a mai napig érzékelik. Ennek bizonyossága a kötet megjelenése, amelyben miniportrék által a művészek tablót nyújtanak át az érdeklődő olvasóknak. Ez a tabló is igazolja, hogy a művészet milyen sokrétű és gazdag, hisz a Tárlóhoz tartozónak tekinthetjük a festőket, a szobrászokat, a grafikusokat, a keramikusokat, a textiltervezőket, a könyvkötőket, a börművészt, hogy az oly ritkának tekinthető művészeti ágazat képviselőit se felejtsem, mint a lószőrfont vagy a citerakészítő mestert.

A megszállottságáról ismert *Búza Barna*, a hangulatában gazdag képeket alkotó *Gy. Vad Erzsébet*, a derűt kedvelő és azt képeivel megörökítő *Kaszner Margit*, az egyéni hangvételű, dallamvilágot teremtő *Madarász Tibor*, a szellemi, erkölcsi értékek érvényesülését sugalló *Molnár József*, a házak lassú, méltóság-teljes ritmusát közvetítő *Orosz László*, a vizek, a fák, az égbolt festője, *Osváth Miklós*, a könyvkötészet mestere, *Váci György*, vagy *Xantus Gyula* — aki Losonci Miklós szerint képeivel mindig olyan összetett harmóniát teremt, mely gyönyörködtet, gondolkodtat és cselekvésre készítet —, méltó képviselői a kortárs művészetnek, művésztársaikkal együtt a Tárlónak.

De ne feledkezzünk meg a népművészekről sem. *Adorján József* fafaragó alkotásaival Erdélyhez kapcsolódott, *Cs. Kiss Ernő* fafaragó székeley konoksággal, teremtő erővel gondolja, ápolja hagyományos, ősi motívumainkat. *Harangozó József*, a Kör egyik alapítója nemcsak a népművészet mondané és motívumvilágát formáló faragás mestere, hanem rendszeres szemléletével kutatja népünk motívumkincsének eredetét, gyökereit is. *R. Nagy Erika* keramikus alkotói szándéka *Pogány Ö. Gábor* méltató szavaival élve: „... a használhatóság mellett minden kerámiaja egyúttal díszítőművészeti teljesítmény is, mégpedig minőségileg meggyőzően, mert maga az eredmény dekoratív, nem a rávitt ornamentika funkciójában rejlik artisztikum.”

A méltatott könyv valójában a Művészeti Tárló létrejöttének köszönheti megszületését, a gyökerek azonban a Népművészeti Baráti Kör működéséhez vezetik el a kötetet lapozgató kíváncsi olvasót. A támogatás korlátozottsága miatt irreális óhaj: kár, hogy a művészek munkáit felidéző fotók végül is fekete-fehér felvételek. Talán az sem lett volna haszontalan, ha épp a Kör jövőjének megalapozására a könyv könyvesboltokban is vásárolható, mert így csak viszonylag szűk körben lesz hozzáférhető.

Halász Péter, a Népművészeti Baráti Kör főtájkára így látja a művelődő kisközösség múltját: „... Öt év elteltével föl is tehetjük a kérdést, vajon érdemes volt-e megrendezni a Baráti Kör rendezvényeit? Érdemes-e vállalni a néha felíg üres előadótérmet, s az emiatti anyagi kockázatot? Úgy ítéltet meg, hogy az elmúlt évek során sokat javult a helyzet, nőtt

a társadalmi érdeklődés rendezvényeink s általában a magyar népművészet és néphagyomány iránt. Természetesen a Baráti Kör nem vállalhatja fel mindazt, amit a sajtónak, a rádiónak és a televízióknak kellene ezen a téren tennie."

Elgondolkodtató és megszívlelendő szavak. De az a közösség, ahol vendéggként megfordulhatott többek között a csíkszeredai Borozda és Kájoni Együttes, *Kóka Rozália, Kósa László, Kallós Zoltán, Faragó Laura, Budai Ilona, Domonkos Pál Péter*, a hajdúsági együttesek és számos felvidéki népdalkör, ahol egy-egy rendezvény bevételét a szervezők a Nemzeti Színház felépítésére, a Bethlen Alapítvány támogatására ajánlották fel, ott joggal kérik, kérhetik a magyar népművészet, a néphagyományok — az eddigienél is — szélesebb körű terjesztését, támogatását, ápolását.

A kötet előszavában a Hazafias Népfront XIV. kerületi bizottságának elnöke, *dr. Lukács Lajos* rendhagyó kiállításvezetőnek nevezi a gondosan szerkesztett kiadványt. A kötet valóban ilyen eszköznek is tekinthető, hisz szavait idézve: "... a féltő gonddal, rokonszenvvel, egyéni hangvétellel, de ugyanakkor tárgyiszűren megszerkesztett művésztanulmányokból a szerteágazó Kárpát-medencei lét és életmód közönségre vissza ránk." Ennek igazolásul a Tisztelt Olvasónak vagy talán a kétkedőknek üzenet: a Népművészeti Baráti Kör Művészeti Tárlója a XIV. kerületi IKV székházában (Bp. Pétervárad u. 11-17.) található, megtekinthető munkanapokon 8-tól 16 óráig. (A könyv az MTA-Soros Alapítvány támogatásával jelent meg.)

Maróti István

SZILVÁSI FERENC:

Rendőrlaktanya a Mosonyiban, 1886—1986

(*BM Könyvkiadó, Bp. 1986.*)

Hiányt pótló összeállítást vehet kezébe az olvasó, amely a főváros úgyszólván egyedülálló rendőrségi épületének történetét feldolgozva időrendi áttekintést ad a magyar rendőrség fejlődéséről, s bepillantást enged a közrend őreinek mindennapjaiba.

Az 1886-tól 1986-ig ívelő korszak változásainak akár jelképe is lehetne a Mosonyi utcai háromemeletes, vörös téglás ház, ami változatos története során befogadta a Pest és Buda egyesítésével életrehívott fővárosi rendőrséget, a tanácshatalom hónapjaiban otthont adott a Vörös Őrség egy zászlóaljának, majd a Horthy-korszak idején gyakran innen is kiterjesztette karját a fehérterror a haladó mozgalmak, a munkástüntetések brutális leverésére.

A magyar rendőrség — és ezzel együtt természetesen a laktanya életében is — új fejezetet nyitott a felszabadulás. A demokratikus átalakulás részeként új alapokon szerveződött át a rendőrség. Az itt szolgálatot teljesítők kezdettől fogva meghatározó részét alkották a főváros közrendjét és közbiztonságát védő rendőri erőknek, amellyel a laktanya állománya többször kapcsolódott be az ország más részein is a rendfenntartás gyakran áldozatokat is követelő szolgálatába. Szilvási Ferenc könyve a legtöbb figyel-

MEGJELENT

Rupp Jakob: BUDA-PEST ÉS KÖRNYÉKÉNEK HELYRAJZI TÖRTÉNETE
az Állami Könyvterjesztő Vállalat reprint sorozatában
180 Ft

Hosszú levéltári kutatások eredménye az 1868-ban kiadásra került BUDA-PEST ÉS KÖRNYÉKÉNEK HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Jegyzetanyaga és az idézett források mai kutatások tudományos alapját is képezik, annál is inkább, mivel fennmaradásuk sok esetben e műnek köszönhető.

Az eredeti idézetek értelmezései és magyarázata bármely mai olvasó tájékozódását is lehetővé teszi, a műemlékvédelem és a honismeret iránt érdeklődők számára különösen használhatóvá téve a kötetet, amelyet két korabeli térkép egészít ki.

KIADJA ÉS FORGALMAZZA
AZ ÁLLAMI
KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT

met éppen e küzdelmekkel teli négy évtizednek, a szocialista átalakulás krónikájának szenteli, s a rendőrség hazánk történelmének közelmúltjába ágyazott tevékenységét, fejlődését elemelve nemcsak a szakembereknek szolgál fontos tanulságokkal.

Az 1946—1947-es esztendő már jelentős eredményeket hozott a főváros közbiztonságának megszilárdításában: fokozódott a rendőri tevékenység, szervezettebb lett a szolgálat és hatékonyabbá vált a rendőrök intézkedése. A Mosonyi utcai rendőrlaktanya beosztottjai ugyanakkor kivették részüket az államosítások lebonyolításában.

A fordulat éve után fokozatosan kibontakozó személyi kultusz szektás, dogmatikus politikája a rendőri szervekben is nagy rombolást végzett, amit a közrend és a közbiztonság alakulása is megélt: romlása mind érezhetőbbé vált. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1953-as júniusi ülését követően megkezdődött a személyi kultusz által okozott torzulások kijavítása, s ennek részeként szervezeti változások történtek a rendőrségben és az Államvédelmi Hatóságnál egyaránt. Az elszaporodott veredések, utcai bűncselekmények visszaszorítására rendőrségi karhatalmi zászlóaljot hoztak létre a Mosonyi utcában, amely így ismét a közrend megszilárdításának egyik központjává vált. Az intézkedéseknek köszönhetően hamarosan érezhetően csökkent a fővárosban az erőszakos bűncselekmények száma. Különösen ígéretesen indult a gépkocsizó járőrszolgálat bevezetése: az előkészítő szervezőmunka eredményeként 1956 nyarán alakult meg az URH-s kocsikkal ellátott század, amely a korszerű technikának köszönhetően fővárosszerte eredményesen lépett fel a bűnözőkkel szemben. A biztatóan induló szolgálat továbbfejlesztését azonban félbeszakította az 1956. október 23-án kirobbant ellenforradalom.

A Mosonyi utcai laktanya állománya felkészülten vett részt az ellenforradalommal szemben az őrzésvédelmi feladatok ellátásában, azonban az egységes politikai irányítás hiánya, a revizionisták kapitulációja megbénította a karhatalmisták tevékenységét. Ebben a válságos helyzetben a döntő fordulatot a Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány megalakítása hozta. A forradalmi központ egyik legfontosabb feladatainak erős, demokratikus karhatalom létrehozásáról intézkedett. Budapest december első napjaiban alakult meg a mintegy 1500 fős rendőri karhatalmi ezred, amelynek parancsnoksága a Mosonyi utcai laktanyában alakította ki székhelyét. Az ellenforradalmárokkal vívott csatákban szerzett érdemei elismeréseként az Elnöki Tanács a Budapesti Karhatalmi Forradalmi Ezred elnevezést adományozta az ezrednek.

1957 közepére a konszolidáció döntő szakasza lezárult. Rendes kerékvágásba került a társadalmi, gazdasági élet. Az újjászervezett rendőrség és a belső karhatalom, a létrehozott Munkásőrséggel már eredményesen látta el a belső rend és közbiztonság fenntartását. A konszolidációt követően a rendőrség szervezeti, állományi, technikai felszereltsége jelentős fejlődésen ment keresztül, ami biztosította a megnövekedett feladatok színvonalas ellátását, s napjainkban is képes teszi a testületet arra, hogy alkalmazkodjék a megváltozott körülményekhez, az új követelményekhez.

A rendőrség átfogó történetének ismertetését kiegészítve a kötet visszaemlékezéseket, korabeli riportokat közöl, amelyek személyes hangvételükkel közelebb hozzák az olvasóhoz a történelmi eseményeket. Az olvasó érdeklődésének felkeltését, tájékozódását segítik továbbá a rendőrség fejlődésének egy-egy főbb állomásait megőrkítő fotók, illusztrációk, s az összeállítás forrásértékét növelik a fejezeteket kiegészítő dokumentumok.

G. J.

Az érdi bukovinai székely népdalkör hanglemeze

Az 1960-as évek végén szárnyra kelő páva — a Röpülj páva-népdalverseny — igen sok faluban, városban teremtette meg a ma is virágzó népdalköröket. A hagyományt még éppen idejében sikerült megmenteni; a teljes feledés folyamatát egy idő — ki tudja, meddig — megállítani.

1971-ben alakult meg az érdi Pávakör is, melynek most, 15 évi munka után nagylemeze jelent meg. Szülőföldjük, Bukovina székely dalait, s a hadikfalvi betlehemes adtak közre. (Itt kell megjegyeznünk, hogy karácsonykor a televízió is műsorra tűzte az érdiekkel készített betlehemes játékokat.) A lemez szerkesztője a népdalkör vezetője, a bukovinai székely népmesék hiteles és életteli tolmácsolója, Kóka Rozália.

Az A oldal — az utolsó, lakodalmas blokk kivételével — e népcsoport vándorlásait, szenvedéseit eleveníti meg. Keservesek, rabénekek szólnak meg a népdalkör és szólistáinak előadásában. A „lakodalmasnál” című részt két hangszeres közreműködő, Halmos Béla és Juhász Zoltán segítségével rögzítették. A hadikfalvi betlehemes előadói közül néhányan gyermekkorukban odahaza, Bukovinában még betlehemeztek. A fiatalabbak tőlük tanulták. Az egész lemezoldalt kitevő játék recitatívóira jellemző a kvart lépés, mely sajátos, szomorkás hangulatot áraszt az egyébként örömteli eseményről szóló játékban.

A szólisták teljesítménye is figyelemre méltó. Nem csak a Kalamajka együttesből ismert Fábian Éva, hanem a szólisták előtanulmányokkal nem rendelkező Kis Józsefné, Illés Imréné, Miklós Ambrusné és Pápai Erzsébet is komoly művészi teljesítményt nyújtanak.

A Kóka Rozália írta bevezető mottója Kodály három mondata. Nem lehet elégyszer hallani, olvasni: „Mit akarok a régi székely dalokkal? Az utcán állítanám meg vele az embereket, amikor dült arccal loholnak a haszon vagy a falat kenyér után, hogy vigasztalást mérítsenek a csodakútból. És el akarnám vinni a világon mindenüvé, ahol csak értenek a zene nyelvén, hogy ezen keresztül is jobban tudják meg, amit oly rosszul tudnak, hogy mi a magyarság.”

Fehér Anikó

Legyen a KSH könyvtára a honismereti kutatás egyik központja!

A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárát 1897 óta törvényi rendelkezés folytán, a könyvkiadási statisztika szakszerű összeállítása érdekében, köteles példány illetve meg a gépi sokszorosítás útján készült nyomdatermekből. Ezt a jogosultságot az 1929. évi törvény kiterjesztette valamennyi nyomdatermekre — az Országos Széchenyi Könyvtárhoz, mint első számú nemzeti könyvtárhoz hasonlóan. Így a KSH Könyvtár — a törvény kifejezése szerint — „a magyar szellem . . . termékeinek” gyűjtőhelyévé vált.

Ezt a teljes körű kötelepéldány-jogosultságot a Művelődési Minisztérium 1986. év végi rendelkezése erőteljesen megszorította, és 1987. januártól a Könyvtár — mint országos hatáskörű statisztikai szakkönyvtár — gyűjtőkörébe tartozó néhány szakterületre korlátozta. Ennek következtében szükségképpen módosul a jövőben a Könyvtár tevékenysége. A nagy tömegű kötelepéldány-anyag feldolgozásával járó munka mintegy harmadára csökkenésével jelentős energia szabadul fel, ami a statisztikai szakkönyvtári teendők jobb ellátására fordítható.

A Művelődési Minisztérium említett rendelkezése szerint a KSH Könyvtár az általános és szakstatisztikai művek mellett továbbra is megkapja tudományos célokra a közgazdaságtudomány és szociológia, a jog és politika, matematika és számítástechnika stb. területéről a köteles példányokat. A felsorolt további szakterületek között szerepel a *helytörténet is*. Semmiképpen nem alaptalanul! A statisztika ugyanis kezdettől — XVIII. századi indulásától, mint „államismeret”, a honismeretet szolgáló tudomány. A magyarországi leíró statisztikai irányzat képviselői, Bél Mátyás grandiózus művétől Korabinszky, Vályi, Nagy Lajos munkáin át Fényes Elekig, településenkénti részletezettségű képet adnak az ország korabeli állapotáról. *Keleti Károly*, a hivatalos statisztikai szolgálat megszervezője és negyedszázadot át irányítója, egyben a falukutatás megalapítójának és inspirátorának is tekinthető. Már akadémiai székfoglaló előadásában (1868) hangoztatta, hogy „. . .nem érhetjük be általános, országos áttekintésekkel . . .”. „A társadalom vizsgálatának a községig kell lehatolni” — írja 1871-ben megjelent főművében (*Hazánk és népe*). A falvakra vonatkozó legkülönbözőbb adatoknak községi monográfiákká való feldolgozásával remélte leküzdeni azt az idegenkedést és közönyt, ami az önkényuralom alatt gyűlöletessé vált statisztikával szemben országszerte megnyilvánult. „A túlságzott adatfeszegetés a statisztika iránt nálunk inkább elidegenedést és undort, mint vonzódást és rokonszenvet szül” — írta Konek Sándor is 1860-ban. (*Stat. közl. 1860. I. köt. 266. old.*) Ily módon kívánt érdeklődést kelteni a közvetlen környezetet gazdasági-társadalmi életjelenségei iránt, felismerve, hogy sokakban természetes igény a szülő- és lakóhely megismerése, és szívesen közre is működnek ilyen munkában. Tudta, hogy a szülőföld megismeréséből fakad a ragaszkodás is hozzá és hagyományaihoz, s a honismeret alapja a hazaszeretetnek is.

Úgyanebben az időben a Magyar Történelmi Társulat is szorgalmazta a falusi krónikás könyvek vezetését, s a községek történetének megírását, Pesty Frigyes pedig fáradhatatlan munkával összegyűjtötte az ország minden részéből a helyneveket és rájuk vonatkozóan a nép száján élő magyarázatokat. A kiegyezés utáni évtizedek nagy gazdasági vállalkozási láza azonban nem kedvezett a sok aprólékos munkával, de annál kevesebb anyagi haszonnal járó falukutató munkának. Csak századunkban a Magyar Gazdaszövetség kezdeményezésére, majd az első világháború után a Faluszövetség módszertani útmutatásai nyomán indult meg a kezdetben inkább csak mezőgazdasági irányú, majd általánosabb jellegű községleíró monográfiák készítése. Ennek a munkának fellendítését volt hivatva szolgálni az 1924-ben életre hívott *Magyar Szociográfiai Intézet*, amely a Központi Statisztikai Hivatal épületében kapott elhelyezést — bizonyára kellően értékelve az ezzel járó előnyöket. A Krisztics Sándor politológus egyetemi tanár vezetése alatt álló intézet — széles körű társadalomtudományi bibliográfiái tevékenység mellett — páratlan aránya adatgyűjtő munkát végzett, aminek keretében regisztráltak Magyarország tájegységeire, megyéire, városaira és községeire vonatkozóan a nyomtatásban és levéltárakban föllelhető adatokat. Az 1940-es évek elejéig elkészült több mint egymillió katonából álló gyűjtemény kiegészült a KSH községenkénti részletezésű népszámlálási, népmozgalmi, gazdasági és művelődésszisztematikai adataival 1930-ig bezárólag.

Az ország más tájait meghaladó részletességgel térképezték fel a Dunántúl 7 megyéjének adatait: Baranya,

Tolna, Fejér, Veszprém, Zala, Sopron, Somogy megye minden községét, sőt elkészítették 60 Baranya megyei község monográfiáját is, hogy azok figyelembevételével megkönnyítsék bármely más község feldolgozását.

Az Intézet helytörténeti bibliográfiája több mint 40 ezer katalóguscédulát tartalmazott, s mindezen kívül őrttek azokat a Közgazdasági Tájékoztató Lapokat (3376 db), amiket a korabeli állapotokról az igazgatási apparátus igénybevételével a Belügyminisztérium készítettet.

Kár, hogy ez a nehezen felbecsülhető értékű adatgyűjtemény nem hasznosul a társadalmi mozgalommal terebélyesedett helyismereti kutatási munkában. Az egykori Szociográfiai Intézet szorgos adatgyűjtő munkájának eredménye — ha nem semmisült meg — talán a Dunántúli Tudományos Intézet birtokában van. A statisztikának több mint két évszázados szoros kapcsolata a községenkénti részletezésű helyismereti tevékenységgel, szinte erkölcsileg kötelezi a KSH Könyvtárt ennek a fontos statisztikai és bibliográfiai adattömegnek a felkutatására és a helyismereti kutatás szolgálatába állítására. Ennek érdekében — a nemes statisztikai hagyományok folytatásaképpen — ki kellene egészíteni az adatgyűjteményt az elmúlt évtizedek publikált és publikálatlan — a különböző statisztikai főosztályokon vagy esetleg már a Statisztikai Levéltárban őrzött — adatsoraikkal. Jó segítséget nyújthat ebben a munkában éppen a KSH Könyvtár kiadásában 1979-ben megjelent *Agrárstatisztikai források és a helytörténeti kutatás* című történeti statisztikai füzet, amely az 1970-es évekig bezárólag ismereti azokat a statisztikai forrásokat, amik a mezőgazdasággal kapcsolatos községsoros adatokat tartalmaznak. Folytatni lehetne a Szociográfiai Intézet helytörténeti bibliográfiai gyűjtését is, és megszülethetne a magyarországi helyismereti irodalom lehető teljességre törekvő bibliográfiája. A Bodor Antal által az 1940-es évek elején lezárt bibliográfia és annak 1985. évi reprint kiadása — némi kiegészítésekkel — valójában csak töredéke a mind jobban gazdagodó hazai helyismereti irodalomnak.

A KSH Könyvtár kötelespéldány-jogosultságát alaposan megnyírbáló művelődési minisztériumi rendelet szerint a helyismereti irodalom termékei a jövőben is a Könyvtárba kerülnek. Ez egyben azt is jelzi, hogy a művelődésügyi igazgatás is a statisztikához közel állónak tekinti a honismeretet, ami viszont ösztönzést adhat — kell is, hogy adjon! — arra, hogy a KSH Könyvtár a honismereti munkából méltó módon kivegye részét. Nemcsak a helyismereti irodalmi termékek teljességre törő gyűjtésével, rendszerezésével és feltárásával. Ez a regisztráló, inkább csak *passzív* jellegű tevékenység *aktív* közreműködéssel is kiegészülhet: helyismereti kutatásokhoz — kérésre — konkrét statisztikai adatsorok rendelkezésre bocsátásával, sőt esetleg — megrendelésre — önálló statisztikai községmonográfiák kidolgozásával. Ez megfelelő szakmai és társadalmilag hasznos munkaprogramot adhatna a KSH Könyvtár keretei között működő Történeti Statisztikai Kutatócsoport tevékenységének is. A Statisztikai Könyvtár az egész honismereti tevékenység egyik elvi-módszertani központjává válhatna, szoros kapcsolatban a mozgalmat gyakorlatilag összefogó Hazafias Népfronttal. A Magyar Történelmi Társulat Helytörténeti Szakosztályával is meg lehetne találni a megfelelő kapcsolatot, és koordinálni kellene a vidéki — megyei, városi, községi — közgyűjteményekben elszigetelten folyó honismereti munkát vagy a helyismeretet bármi más módon szolgáló tevékenységet.

Ismeretes, hogy — miként az 1850-es évekbeli abszolutizmus után — az 1950-es évek túlhajtott, „vad”, sokszor félrevezető adatgyűjtései és adatközlései következtében országszerte elég általános bizalmatlanság tapasztalható a statisztikával szemben. A vidéki honismereti kutatómunkának támogatása a KSH Könyvtár részéről adatanyaggal, módszertani útmutatással stb. talán hozzájárulhat valamelyest ennek a közhangulatnak fokozatos mérséklődéséhez, s javulhat az adatszolgáltatás minősége is, ami a statisztikai munka értéke és jövője szempontjából sem teljesen közömbös.

A vázolt adottságokat és lehetőségeket figyelembe véve és mérlegelve — úgy tűnik — minden tárgyi és személyi feltétel megvan ahhoz, hogy a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára szakkönyvtári feladatainak elmélyültebb ellátása mellett, illetve ahhoz kapcsolódva és azt közhazsúán kiteljesítve, az örvendetesen mind szélesebb körűvé, tömegessé váló — de ugyanakkor a szükséges összefogás és kellő szakmai támogatás nélküli — honismereti kutatások intézményes központjává váljék!

Kápolnai Iván

Oroszlános bronzcsüngő a buda-nyéki vadászkastély környékéről (Hornyák László rajza)

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Adalékok a Belső Ferencváros történetéhez. Szerk: *Szabó-Pap Krisztina*. Kiadja a Budapesti Városszépítő Egyesület, 1986. 509 old.

Adatok a magyarországi szénbányászatról. Discussiones Nogradensis, 2. Kiadja a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága. Salgótarján, 1985. 102 old.

Szivcssek Ferenc: Az etesi bányák létrejöttének körülményei, *Zólyomi József:* A falusi élet változásvizsgálatának eredményei Etesen, *Vonsik Ilona:* Adalékok Etes politikai mozgalmához, *Kovács Anna:* A bányászok életmódja a szókincsvizsgálat tükrében, *Fűrészné Molnár Anikó:* A tatabányai bányamunkások élet- és munkakörülményei, politikai szerveztségének problémái a gazdasági világválság éveiben, *Csiffáry Gergely:* A XVIII—XIX. századi szénbányászati kezdeményezések a Bükk hegységben, *Molnár László:* A bányamunkásság kialakulásának néhány történeti sajátossága Magyarországon a XIX. század végéig, *Kovácsné Bircher Erzsébet:* Brenbergbánya munkásmozgalma 1867 és 1922 között, *Lassan József:* A műszaki fejlesztés és a bányaművelési koncentrációk alakulása a nógrádi szénmedencében, *Nagy Gyula:* A széntermelés minőségromlásának okai a Nógrádi Szénbányáknál, illetve a minőségjavítás lehetőségei és a szénrendszer összefüggései.

Állami Zeneiskola — Bányász Ifjúsági — úttörő — kisdobos Fúvószenekar, 1975—1985. Írta: *Balázs Árpád, Matajcs József, Barabás Albertné.* Szerk: *Kondor Ferenc.* Oroszlány, 1985. 23 old.
Az oroszlányi ifjúsági fúvószenekari mozgalom története.

Balassa M. Iván: Báránd (Bihar m.) települése és építkezése. A Magyar Építészeti Archivum kiadványai, 1. Kiadja a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 1985. 87 old.

Balogh István: Dobozi István debreceni főbíró levelei gr. Károlyi Sándorhoz 1703—1709. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár forráskiadványai, 14. Szerk: *Gazdag István.* Debrecen, 1986. 80 old.

Barcy Zoltán: A szabadságharc hadserege: 1848/49 katonai szervezete, egyenruhái és fegyverzete. Előszó: *Katona Tamás*, rajz: *Somogyi Győző.* Corvina, 1986. 247 old.

Barta Boldizsár: Rövid Chronica. Bev. és sajtó alá rendezte: *Ozsváthné Krankovics Ilona.* Kiadja a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, Debrecen, 1985. 55 old.

A Barta Boldizsár által 1666-ban nyomtatott mű hasonmás kiadása.

Bartha Elek: Házkultusz. A ház a magyar folklórbán. Studia folkloristica et ethnographica, 14. KLTE, Debrecen, 1986. 135 old.

Bartóki József: A mezőberényi német evangélikus templom. Kiadja a nagyközségi közös tanács. Mezőberény, 1986. 119 old.

Bárdos István: Az Esztergomi Képzőművészeti Kör története. Képszerk: *Kollár György.* Kiadja a Petőfi Sándor Általános Művelődési Központ. Esztergom, 1986. 58 old. + 32 kép.

Bányászati Múzeum, Oroszlány. Összeállította: *Szili József*, fotó: *Rimár Tibor.* Kiadja az Oroszlányi Szénbányák, 1985. 40 old.

Beck Zoltán: Adatok Biharugra, Körösnagyharány és Zsadány népi hitvilágához. Kiadja a Békés Megyei Művelődési Központ, Békéscsaba, 1985. 104 old.

Beck Zoltán: A szárnyas királyfi. Kiadja a Tevan Andor Nyomdaipari Szakközép- és Szakmunkásképző Iskola, Békéscsaba, 1986. 69 old.

Népmesék, mondák, anekdoták Békés megyéből.

Benke József: A Lakócsai Drávamenti Termelőszövetkezet története. Kiadja a termelőszövetkezet. Pécs, 1985. 162 old.

Beregi találkozások. Szerk: *Mező András.* Kiadta a városi könyvtár, Vásárosnamény, 1986. 215 old.

Berki János mesél cigány és magyar nyelven. *Grabócz Gábor, Kovács Ágnes, Vekerdy József* közreműködésével szerkesztette *Görög Veronika.* Cigánisztikai tanulmányok, 3. Kiadja az MTA Néprajzi Kutató Csoportja, Budapest, 1985. 300 old.

Bethlen Miklós levelei 1—2. k. Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta *Jankovics József*. Akadémiai Kiadó, 1986. 1500 old.

Bitskey István: Pázmány Péter. Magyar História. Gondolat, 1986. 208 old.

A XVII. század kiemelkedő egyénisége, Pázmány Péter református erdélyi családból származott, katolizált és a jezsuita rend tagja lett. Féltelmetes vitázó hírében állott, nyelvének ereje és bőrsége századában szinte egyedülálló volt. Életműve a magyar nyelvű irodalom kiteljesedésének egyik jelentékeny állomása.

B. Kun Tibor: A víz, a föld és az ember. Heves, 1985. 79 old.

A Hanyi-Sajfoki Vizgazdálkodási Társulat története.

Borsányi György: Válságévek technikája 1929—1933. Népszerű történelem. Kossuth, 1986. 288 old.

A szerző nemcsak magáról a gazdasági válságról, de az 1920-as évek végének és az 1930-as évek elejének egész Magyarországról képet ad.

Bősze Sándor: Kanyar József 70 éves. Kiadja a Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár, 1986. 19 old.

Brassói Frigyes: 25 éves az Aranyokleveles Mérnökök Köre. Kiadja a Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetsége. Bp. 1985. 21 old.

Buda visszafoglalása, 1686. A Budapest Gyűjtemény 14 korabeli metszetének másolata. Váll. és szerk. *Csomor Tibor* és *Faragó Tamás*. Kiadja a FSZEK, 1986. 14 kép + 10 old.

Bura László: A moldvai csángó nyelvjárás A-zása. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, 28. Szerk: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézete. Bp. 1986. 37 old.

Buzsák Péter: Készülünk a régi Pesten. Rajz: *Sajdik Ferenc*. Panoráma, 1986. 226 old.

Cigányok — művelődésük. Tanulmányok Hajdú-Bihar megyéből. Szerk: *Franz Vilmos*. Kiadja a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár. Debrecen, 1986. 133 old.

Czingeráber András: Képek a nyolcszáz éves Zsira (Győr-Sopron m.) történetéből. Kiadja a HNF Községi Bizottsága. Zsira, 1986. 104 old.

Cserna Anna—Koczián János: Egyed Antal összeírása és korrajz Tolna Vármegyéről. Kiadja a Tolna Megyei Levéltár, Szekszárd. 1986. 281 old.

Csernus Lászlóné: 40 éves az úttörőmozgalom. Kiadja a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp. 1986. 18 old.

Csige Katalin: Személynevek frazeológiai egységeiben. Magyar Névtani Dolgozatok, 62. Szerk: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékcsoport Névutató Munkaközössége. Bp. 1986. 51 old.

Csoma Zsigmond: Nászéjszakák bora: a somlai Mezőgazdasági, 1986. 312 old.

Somló területileg ma is a legkisebb történelmi borvidékünk. Már a középkorban is virágzó fehérbor-kultúrája nagy hírnevet szerzett a hegyvidéknek. A Habsburg-ház királyai és főhercegei számára a nászéjszaka előtt kötelező volt egy-egy pohár somlai bor fölhajtása, hogy fiúörökös születésük.

Csorba Csaba: II. Rákóczi Ferenc és a kuruc szabadságharc. Sárospataki művelődéstörténeti füzetek. Kiadja a Comenius Tanítóképző Főiskola, Sárospatak — Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 1986. 25 old.

Csorba Csaba: Módszertani levél a történelmi pályázatok készítői számára. Kiadja a TIT Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. Miskolc, 1986. 8 old.

Dobosy László: Gömöriszőlős. Egy gömöri falu néprajzi monográfiája. Borsodi kismonográfiák, 19. Kiadja a Herman Ottó Múzeum. Miskolc. 1984. 82 old.

Egy tisztántúli város (Kisújszállás) felszabadulása és újrakezdése. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat. Bp. 1985. 114 old.

Szabolcs Ottó: Előszó, *Tóth András:* Köszöntő, *dr. Liptai Ervin:* Megnyitó, *dr. Korom Mihály:* Az új, a népi demokratikus magyar államiság megszületése 1944-ben, *Mohácsi Ottó:* Szolnok megye 40 éves fejlődése, *dr. Borus József:* Szolnok megye felszabadítása 1944 őszének délkelet-európai hadművelete során. *Dr. Zádor Béla:* A Magyar Kommunista Párt helyi szervezeteinek megalakulása Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 1944—1945-ben, *dr. Kiss Kálmán:* Az új demokratikus élet szervezése és kibontakozása Kisújszálláson, *Zsoldos István:* A gazdasági élet megszervezésének kezdeti Kisújszálláson a felszabadulás után, *dr. Szabolcs Ottó:* Zárszó.

Ef-lapok. '86/5—6. Közéleti-politikai kiadvány. Kiadja a KISZ KB EFTT. Bp. 64 old.

A tartalomról: Az ifjúság politikai szocializációja, *Stumpf István:* Felelőtlenségben tartott diákból nem válik felelős felnőtt, Nemzet tudat, politológia, szociológia (az MKKE Társadalomtudományi klubjáról), Hatalom — politika — demokrácia (beszélgetés Gombár Csaba szociológussal), *Gombár Csaba:* Politikai tagoltság a magyar politikai rendszerben, *Komócsin Sándor:* A politikai hatalom és tagoltság forrásáról, Helyünk Középkelet-Európában, *Mórocz Károly—Lichtenstein József:* „Miféle erő volt képes ezt a dolgot véghezvinni?” (Vélemények a lakosságcsereéről), *Zolnay László:*

Gróf Révay Józsefről, filozófiáról és háborúról, *Filip Tamás*: Az őrtálló szavai (Benkő Samu: Órszavak c. könyvéről), Cuth János vallomása önmagáról és az anyanyelvről, *Mórocz Károly*: A hűség nyelve c. pozsonyi könyvről, Vita a cigánykérdésről.

Erdődy János: Keresztes lobogók alatt. Móra, 1986. 251 old.

Az esztergomi 307. Számú Ipari Szakmunkásképző Intézet és Gépgyártástechnológiai Szakközépiskola 100. tanévének évkönyve, 1884—1885, 1984—1985. Szerk: *Sinkó Gyula*. Kiadja az iskola, Esztergom, 1985. 180 old.

Az iskolatörténeti fejezetet *Ráczki János* írta.

Etnikum, kisebbség, szórvány. Confessio, 1986. 3. sz. 128 old.

A tartalomról: *Jóó Rudolf*: Etnikum, kisebbség, szórvány, *Tóth Kálmán*: „A maradék” az Őszövettségben, *Papp Vilmos*: Jelentés a Kerka-völgyből (Az őrségi református szórványról), *Gyökössy Endre*: Itthon és otthon (Peremkerület, mint református szórvány), *Schweitzer József*: Emancipációtól — emancipációig (A hazai zsidóság történetéből), *Gabi Éva*: A magyar őrményekről, *Dobos László Gábor*: A szomszédos államok magyarságának református egyházi életéről, -s -a: Borbáth Dániel: Az Erdélyi Református Egyházkerület szeretetszolgálat a XX. század első felében, *Bolyki János*: „A só kisebbsége” (Tótkés István: A bibliai hermeneutika története c. könyvéről), *Köteles Pál*: A transzilvanizmus és az erdélyi avantgarde, *Benda Kálmán*: A moldvai csángó magyarok, *Polgárdy Géza*: Megpróbáltatások könyve (Albert Gábor: Emelt fővel c. könyvéről), *Imre Samu*: Köszöntjük a 80 éves Szabó T. Attilát, *Szabó Botond*: Jakab Zsigmond farkaslaki faragóművész, *Zsigmond Gyula*: „Add vissza nekünk, Uram, a kiáltás jogát . . .!” (Sütő András: Advent a Hargitán c. színjátékáról), *Hajdú D. Dénes*: Magyar szórvány Nyugat-Csehországban, *Bába Iván*: Árnyalt töredékek (Grendel Lajos regényeinek szlovák változatáról), *Székelly András Bertalan*: Magyar reformátusok a jugoszláviai Muravidéken, *M. Takács Lajos*: A kárpát-ukrajnai magyarság irodalmi életéről, *Balla Gyula*: Sugaras utakon (A kárpáton túli magyar nyelvű irodalom antológiája 1945—1985), *Gyenge Imre*: Reformátusok Burgenlandban, *Nagy János*: Egy taxifosőr lelkipásztor a diaszporában (Kulifay Imre pártízi magyar református lelkészéről), *Pomogáts Béla*: A nyugati magyar irodalomról — három tételben, *Rácz István*: Komjáthy Aladár: A kitántorgott egyház c. könyvéről, *Új-szászy Kálmán*: A magyar egyházak tevékenysége a magyar nyelv és kultúra ápolásában, *Harsányi András*: A magyar reformátusok élete az Egyesült Államokban és a „gyökérkeresés”, *Trombitás Dezső*: Egyház és az újonnan jöttek (A Hollywoodi Magyar Református Egyház Los Angelesben), *Petővári Agnes*: A Szerb utcától a 82. Avenue-ig (Püski Sándor egykori és mai kiadói munkássága), *Medyessy László*: Magyar reformátusok között Dél-Amerikában, *Juhász Gyula*: A Magyarságkutató Csoportról.

Ezer év. Arcképek a magyar történelemből. Főszerk: *Pozsgay Imre*. A szerk. biz. elnöke: *Kállai Gyula*: Szerk: *Mód Aladár*. Kiadja a Hazafias Népfőnt, 1985. 540 old.

Életünk. Szerk: *Homor György* és *Mura József*. Oroszlányi Szénbányák kiadványa. Tata, 1985. 56 old.

A tatai Rákosi Mátyás Páncélos Tiszti Iskola (1952—1955) 35 hallgatójának életútja.

A „Felelet” és más vitairatok Széchenyi István a Kelet népe című könyvére. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1986. 439 old.

Felelet gróf Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajostól, *B. Eötvös József*: Kelet népe és Pesti Hírlap, *Fáy András*: Kelet népe nyugaton, „A Kelet népe” felnyitotta szeméit egy nyugatfinak. — Az 1841—1842-ben Landerer és Hechenast által kiadott művek reprintje.

A felvilágosodás jegyében. Tanulmányok H. Balázs Éva 70. születésnapjára. Szerk: *Klaniczay Gábor*, *Póór János*, *Ring Éva*. Kiadja az ELTE, 1985. VII, 334 old.

A tartalomról: *Sz. Jónás Ilona*: A felvilágosodás kori tolerancia előzményeihez, *Kalmár János*: Az ifjú VI. Károly portréjához, *Klaniczay Gábor*: Gerard van Swieten és a babonák elleni harc kezdetei a Habsburg monarchiában, *Pajkossy Gábor*: Törekvések a magyar rendi alkotmány korszerűsítésére az 1890-es évek első felében, *Póór János*: Színtemelés és alkotmányosság a XVIII—XIX. század fordulóján, *Rényi Zsuzsa*: A XVIII—XIX. század forduló Angliája, mint politikai és művelődési modell a magyar kortársak számára, *Szőcs Gábor*: Gróf Széchenyi Ferenc angliai utánaplójáról, *Tóth István György*: Iskolák és analfabéták a szentgotthárdi uradalom falvaiban, *Vigh Annamária*: Benczúr József és a magyar jogtudomány a XVIII. század végén, *Frank Tibor*: Antropológia és politika, kraniológia és fajelmélet, *Frank Tibor*: H. Balázs Éva irodalmi munkássága.

Ferenczy Miklós: Csokonai- és Lilla-émlékek Komárom megyében. Almásneszmélyi adattár. Kiadja a megyei tanács vb művelődési osztálya. Almásneszmély, 1986. 126 old.

Ferenczy Miklós: Csokonai Lillája. Kiadja a HNF Komárom megyei bizottsága, Almásneszmély, 1984. 164 old. (2. jav. és bőv. kiadás.)

Ficzekné Molnár Mária: Magyarlak (Vas megye) mai kereszt- és becenevei. Magyar személynévi adattár, 74. Szerk: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Név- és Jogi Kutató Munkaközössége, Bp. 1986. 57 old.

Frisnyák Sándor: A Szatmár-Beregi síkság, a Rétköz, a Nyírség és a Zempléni hegység XVIII—XIX. századi földrajza. Kiadja a Szabolcs-Szatmár Megyei Pedagógus Továbbképző Intézet. Nyíregyháza, 1985. 163 old.

Gajzágó Jolán: Szentendre. Bevezető: *Szakonyi Károly*. Pest megyei minikönyvek, 9. Kiadja a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága. Szentendre, 1985. 204 old.

Gali Sándor — Szénási Éva: Új élet a homokon. Kiadja a Béke Termelőszövetkezet vezetősége, Örkény, 1985. 308 old.

Az örkényi Béke Termelőszövetkezet története.

Dr. Gál József: Marcali 1867—1918. (2. Helytörténeti Füzetek. Marcali, 1985. 76 old., (soksz.))
Az oktató-nevelő munka újkori intézményi, közművelődés, egészségügy.

Gyergyák Krisztina: Magyarországi szarvasmarha-nevek, 1985. Magyar névtani dolgozatok, 63. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató Munkaközössége, Bp., 1986. 91 old.

Györfly György: Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza 2. kötet. Akadémiai Kiadó, 1986. 620 old.

Györfly István: A Fekete-Körös völgyi magyarság. Európa, 1986. 210 old.

A Fekete-Körös völgyi magyarság települése. A Fekete-Körös völgy története, A település földrajza, A magyar községek leírása (Belényes, Rézbánya, Vaskőh, Köröstárkány, Kisnyégerfalva, Várasfenes, Körösánosfalva, Belényessonkolyos, Belényesújlak, Magyarremete, Tenkeszplak, Gyanta, Magyarcséke, Kisháza, Belfenyér, Tenke), Építkezés, Viselet, Babonás hiedelmek és szokások, Kismesterségek, Belényesi fazekasok, Fekete-Körös völgyi tájszók. Szerkesztette, a jegyzeteket írta és a fényképeket válogatta: *Gy. Ruitz Izabella*, a bevezető tanulmányt *Györfly György* írta.

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XIII. Szerk.: *Gazdag István*. Debrecen, 1986. 227 old.

Balogh István: Két város (Szeged és Debrecen) története az új monográfiák tükrében, *Tóth Béla:* Az 1704. évi kollégiumi törvények, *Bajkó Mátyás:* A református kollégiumok történetének összehasonlító vizsgálata, *Szalay Emőke:* Debreceni fazekasok családi kapcsolatai a XVIII—XIX. században, *Antal Péter:* Végrendelkezés Debrecenben az 1820-as években, *Mervó Zoltánné:* Adalékok Debrecen város népoktatásához (1900—1918), *Bényei Miklós:* A „Margit” — Adalékok a Debreceni Munkásokonthon történetéhez, *Vaskó László:* A felsőoktatás történetének áttekintése Debrecenben 1945—1980 között, *Korompai Gáborné:* A Debreceni Ellenőr helyi vonatkozású közleményei 1874—1890, *Gazdag István:* Adalékok a „Régi Okiratok és Levelek Tára” c. folyóirat történetéhez, *Béres András:* Debrecen város fekete könyve helytörténeti forrásértéke, *Zoltai Lajos:* Debrecen ipara és kereskedelme a XVIII. század elejéig (közli: *Radicus Kálmán*), *Gazdag István:* Debrecen város történeti kronológiája III. 1693—1790, *Bényei Miklós:* Hajdú-Bihar megye helytörténeti irodalma, 1985.

Hajdú Gyula: Méta iskola. A Sportpropaganda Vállalat kiadása. Bp., 1986. 64 old.

A sportszerű népi játékok ismertetése.

Hajdú Mihály: Magyar hajónevek. Magyar névtani dolgozatok, 57. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató Munkaközössége, Bp., 1986. 53 old.

Halász Péter: Klézse (Cleja) helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok 58. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató Munkaközössége, Bp., 1986. 48 old.

A Bevezető tartalmazza a Szeret-menti csángó település rövid történetét.

Haramach Gusztávné: A helytörténeti ismeretek tanítási lehetőségei az általános iskola 5—8. osztályaiban Pécsen, illetve Baranya megyében. Kiadja a Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, Pécs, 1985. 111 old.

Harmat Péter: Vásárhely kútjairól. Kiadja a Városvédő és Szépítő Egyesület, Hódmezővásárhely, 1986. 30 old.

Havassy Péter: Heves megye középkori tisztségviselői. Kiadja a Dobó István Vármúzeum, Eger, 1986. 88 old.

Helyünk Európában 1—2. kötet. Szerk. és összeállította: *Ring Éva*. Főszerk.: *Berend T. Iván*. Magvető, 1986. 1312 old.

Nézetek és koncepciók a XX. századi Magyarországon.

A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXIV. *Viga Gyula* közreműködésével szerkesztette: *Szabadjalvi József*. Miskolc, 1986. 353 old.

Ujváry Zoltán: Elnöki megnyitó a Herman Ottó születése 150. évfordulóján rendezett emlékülésen, *Bökönyi Sándor:* Herman Ottó, a természettudós, *Balassa Iván:* Herman Ottó, a néprajztudós, *Fülep Ferenc:* A régész Herman Ottó, *Szabadjalvi József:* Herman Ottó közéleti tevékenysége, *Kozák Imre:* Avató beszéd Herman Ottó emléktáblájánál, *Udvari István:* Kvesztára (alamizsnagyűjtés) vonatkozó XVIII. századi zempléni adatok, *Kamody Miklós:* Adatok Bártfa és Bártfa-fürdő postájának történetéhez, *Veres László:* A miskolci nyomdászat története II. (Csöglei Tóth Lajos nyomdája, 1842—1850), *Dobrossy István—Iglói Gyula:* Koronauradalmi épületek Miskolcon a XIX. század elején II., *B. Kovács István:* Erkölc és fegyelmezés a felsővályi egyházban a jobbágyfelszabadítás előtt, *Hugyecz János:* Adalékok Szemere Bertalan kormánybiztosi tevékenységéhez, *Falussy József:* Kísérlet az orosz főerő előrenyomulásának feltartóztatására 1849. júliusában, *Bakonyi Béla:* Adatok az abaújszántói csizmadiaipar múltjához, *Ij. Turi József:* A miskolci Gőztéglagyár Rt. Kőedény- és kályhagyára története, *Szulovszky János:* A gömöri anyagipar állapota 1891-ben,

Farkas Péter: Kazinczy Ferenc episztolái, *Gyárfás Ágnes:* Bárány Péter, egy elfelejtett literátor a felvilágosodás korából, *Mizsér Lajos:* Cserépfalu a XVI—XVII. századi vezetéknevei, *Páll István:* Történeti adatok Taktaköz népi építkezéséhez, *Kavacsánszky Gyula:* Rátka, Herceggút és Károlyfalva népi építészete, *Balázs Géza:* Égetett szeszes italok készítése és fogyasztása a Középtisza vidéken, *Viga Gyula:* Nagy Pál Miklós faragott botja a Béres Béla gyűjteményben, *Szabadfalvi József:* A sertésenyésztés néprajzi kutatása Magyarországon, *Szikora András:* Legeltetési rend Monokon a százedelőn, *D. Varga László:* Adatok az Ung-Laborc-Latorca mellék pásztorkodásához, *B. Hellebrandt Magdolna:* Bronz tárgyak Ócsánál—Várdombtól, *L. Wolf Mária — Simán Katalin:* A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletmentése 1984-ben.

Huley Alfréd: Gerendási (Békés megye) ragadványnevek. Magyar személynévi adattárak, 72. Szerk.: *Hajdú Mihály.* Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. Bp. 1986. 13 old.

Hungaro-Polonica. Tanulmányok a magyar—lengyel történelmi és irodalmi kapcsolatok köréből. Szerk.: *Kiss Gy. Csaba és Kovács István.* Kiadja az MTA Irodalomtudományi Intézete. Bp. 1986. 245 old.

A tartalomról: *Hopp Lajos:* A magyar—lengyel műtszemelet előzményeiről, *Barta Gábor:* A XVI. századi erdélyi vallási türelem kérdéséhez, *Gömöri György:* Báthori István lengyel király alakja a korabeli költészet tükrében, *Nagy József Zsigmond:* Erdély és Lengyelország az 1683-as bécsi hadjárat után, *Petneki Aron:* Lengyel diszövek a budapesti Iparművészeti Múzeumban, *Gergely András:* A magyar liberálisok hatalomra kerülése 1848-ban (bécsi holland követjelentés a forradalomról), *Für Lajos:* Európa első nemzetiségi törvénye, *Kiss Gy. Csaba:* A Kárpát-medence múlt századi nemzetiségi konfliktusai—lengyel szemmel (jegyzetek Waclaw Felczak munkáihoz), *Borsi-Kálmán Béla:* Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogalniceanu és a magyar emigránsok 1860—1861-ben, *Heiszler Vilmos:* Magyar—cseh politikai kapcsolatok a Schmerling-provizórium idején (1861—1865), *Kovács István:* Jan Aleksander Fredro ismeretlen visszaemlékezései a magyarországi Lengyel Légio születéséről, *Rosonczy Ildikó:* A cári hadsereg tisztikarának magatartása 1849-ben Magyarországon, *Szegedi Mészáros Mihály:* A nemzetjellem fogalmáról, *Deák Ernő:* A nemzetiségi kérdés európai leckéje, *Bálint Csanád:* A magyar régészet és a nacionalizmus, *Kósa László:* Gyermekecsere és nyelvtanulás, *Bojtár Endre:* A közép-kelet európai irodalom a XIX. században, *Horváth Károly:* Krasinski és Madách, *Pálfalvi Lajos:* Kalandok, Gomborowicz novelláiról, *Berkes Tamás:* Lengyel historicum Gomborowiczról Mrozekig, *Nagy Gáspár:* Széjjegyzetek Cogito úr testtartásához, *Göncz Árpád:* Jegyzetek Zbiegniew Herbert esszéjéhez, *Csoóri Sándor:* Irodalmunk rokona — Tadeusz Nowak, *Biró Zoltán:* Kapusinski két könyve a zsarnokságról.

Huszonöt éves a békécsabai AGROKER. Szerk.: *Botyánszki János.* Békécsaba, 1986. 39 old.

25 éves a tatabányai Bányász Körzeti Könyvtár: 1960—1985. Összeállította: *Budai Károlyné.* Kiadja a Tatabányai Szénbányák Vállalati Szakszervezeti Bizottsága és a Bányász Közművelődési Intézményhálózat Bányász Körzeti Könyvtára. Tatabánya, 1985. 34 old.

Az ifjúság helyzete Csongrád megyében. Szerk.: *Nikolényi István.* Csongrád megyei politikai füzetek. Kiadja a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat. Szeged, 1986. 73 old.

Juhász József: Esztergom kisparának története 1871—1985-ig. Kiadja a Balassa Bálint Társaság, Esztergom, 1986. 26 old

Jung Károly: Táltosok, ördögök, garabonciások. Fórum, Újvidék — Gondolat, 1986. 161 old.

Bevezetés a népi hiedelmek, babonák világába.

Kamody Miklós: Észak-Magyarország hírközlésének története. Borsodi Kismonográfiák. Kiadja a Herman Ottó Múzeum, 1985. 153 old.

Kapros Márta: A születés szokásai és hiedelmek az Ipoly mentén. *Studia folkloristica et ethnographica*, 18. Kiadja a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke. Debrecen, 1986. 380 old.

Keller Lajos: Mindszent története, 1700—1900. Kiadja a Somogyi könyvtár. Szegéd, 1985. 189 old.

Kemse. Részletek az Elsüllyedt falu a Dunántúlon c. könyvből. Szerk.: *Lipp Tamás.* Kiadja a Népművelési Intézet, Bp., 1986. 140 old.

A Kossuth Lajos Általános Iskola története. Szerk.: *Sinkó Lászlóné, Németh Ildikó.* Kiadja az iskola, Győr, 1986. 48. old.

Kottra Mihály: Nyergesújfalu a történelem tükrében. Bevezető: *Miskolczy József.* Kiadja a NTK Községi Tanács. Nyergesújfalu, 1985. 74 old.

Kovács Sándor — Malatinszky József: 20 éves a Békécsabai Nyomdaipari Szakközépiskola. Kiadja az iskola, Békécsaba—Gyoma, 1986. 34 old.

Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. Zrinyi, 1986. 288 old.

A szerző részletesen leírja a honfoglalás, a kalandozások és az Árpád-ház háborúinak eseményeit.

Kriza János 1911—1975. Ajánló bibliográfia. Szerk.: *Róka Lászlóné.* Kiadja a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár. Győr, 1986. 7 old.

Ködöböcz József: Tanítóképzés Sárospatakon. A kollégiumi és középfokú képzés négy évszázada. Tankönyvkiadó, 1986. 377 old.

Környeiné Gaál Edit: Az első világháború emlékei a népi kéziratok forrásokban és a szájhagyományban. *Studia folkloristica et ethnographica*, 15. KLTE, Debrecen, 1985. 203 old.

Körök kora 2. Összeállította és szerkesztette: *Diczházi Bertalan és B. Kiss Tamás*. Kiadja a BME Martos Flóra Kollégium 405-ös Társadalompolitikai Kör és a MKKE Társadalomtudományi Klubja, Bp., 1986. 40 old. (Soksz.)

A 405-ös körrel és a Társadalomtudományi Klubról, Egyetemi- és ifjúsági társadalompolitikai klubok és körök, BME Társadalomtudományi Kör, Periszkóp Klub, Fiatal Szociológusok Köre, Petőfi SK Természetjáró Szakosztálya, A szak-kollégiumi-, a honismereti és a társadalompolitikai klubmozgalom jelentősebb eseményei az 1985/86-os tanévben: az 1985-ös nyári találkozói Szarvason, Honismereti klubok, körök találkozója, A Rakpart klub felfüggesztéséről, Második klub, Körök kora, A társadalompolitikai körök tevékenységével kapcsolatos kérdésekre válaszol: *Kopátsy Sándor, Súlyom László, Fellegi Tamás, Acs Zoltán, Csaba László, Bárony Jenő*.

Lackner Aladár: Gyöng, Német tájház. Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 231. Bp., 1986. 16 old.

A Lencsehegyi Bányauzem építésének rövid története. Kiadja a Dorogi Szénbányák Igazgatósága, Dorog, 1985. 22 old.

Levárdy Ferenc: Szombathely, Székesegyház. Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára, 129. Bp., 1986. 16 old.

Magyar és török végvárak, 1663—1684. Szerk.: *Bodó Sándor és Szabó Jolán*. Kiadja a Dobó Vár-múzeum, Eger, 1985. 314 old.

R. *Várkonyi Agnes:* Török—magyar végvári rendszer és Buda ostroma az oszmán hatalom visszaszorításának terveiben, *Rázsó Gyula:* A magyarországi várak szerepe a Szent Liga 1684-i haditerveiben, *Varga J. János:* A Kahlenbergtől az esztergomi Várhegyig, *Bánkuti Imre:* Buda 1684. évi ostroma, *Bóka Éva:* Francia vélemények Buda ostromáról, 1686, *Praznovszky Mihály:* Nemesi magatartásformák a török kiűzése idején, *Nagy László:* A XVII. századi végvári katonaság erkölcsi-politikai arculata, *Benczédi László:* Dunántúli végvárak XVII. század végi török háborúban, *Szántó Imre:* A szélnek eresztett végvári katonaság sorsa Zala megyében, *N. Kiss István:* A magyarországi katonaparasztság fejlődése és hatása, *Szabó Jolán:* A végvárak egészségügyi ellátottsága, *Csorba Csaba:* XVII. századi végváraink a veduták és a tervrajzok tükrében, *Pálmány Béla:* Magyar és német végvárak Nógrád vármegyében, *Fodor Pál:* Néhány adat a török végvári rendszer állapotáról a XVII. század közepés harmadáról, *Agoston Gábor:* Az oszmán tüzéréség és a magyarországi várharok egy kiadatlan XVII. századi török krónika alapján, *Gaál Attila:* Török palánkvárak a buda—eszéki

út Tolna megyei szakaszán, *Fenyvesi László:* Az igali portya és a körmendi kőyavetye baláni tanulmányai, *Vass Előd:* Az egri vár török védelmi rendszere és az egri ostromzáron átjutott török levelek, *Sugár István:* A török végvárrendszer Északkelet-Magyarországon.

Magyarországi magánkönyvtárak I. 1533—1657. Sajtó alá rendezte: *Varga András*. Kiadja az MTA Könyvtára, Bp., 1986. 259 old.

Malonyay Dezső: A dunántúli magyar nép művészete: Veszprém, Zala, Somogy, Tolna. (A magyar nép művészete 4.) Hasonmás kiadás. Bp., 1986. 370 old.

Marosi Sándor — Szilárd Jenő: Szántópuszta és környéke természetföldrajza. Szántódi füzetek, 13. Panoráma, 1986. 105 old.

Márkus Zoltán: Balatonfőkéj. Kiadja az MSZMP helyi bizottsága. Balatonfőkéj, 1985. 137 old.

Mátészalka, 1945—1985. Szerk.: *Kárpáti Tibor, Farkas József*. Kiadja az MSZMP Városi Bizottsága, Mátészalka, 1985. 46 old.

Mátyás király levelei. Magyar Levelestár. Szépirodalmi, 1986. 224 old.

Mátyás király 92 levelét válogatta a kötetbe *V. Kovács Sándor*, valamennyi első ízben jelenik meg magyarul.

A mezőkövesdi I. László Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola jubileumi évkönyve az iskola fennállásának 75. évében: 1911—1986. Mezőkövesd, 1986. 231 old.

Mezősi Gábor: A természeti környezet potenciáljának felmérése a Sajó—Bódva-köze példáján. Kiadja az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Bp., 1986. 216 old.

Mészáros Edit: Zalacséb személynevei. Magyar személynévi adattárak, 73. Szerk.: *Hajdú Miklós*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszék-csoport Névutató Munkaközössége, Bp., 1986. 62 old.

Mochovce község népi kultúrája. Írta: dr. *Katarina Holbov*. Fotó: *K. Holbová* és *E. Kosuthova*. Ford.: *Gáspár István*. Kiadta a levicei Barsi Múzeum, 1986. 7 old. és 14 kép.

Egy atomegység építése miatt lebontásra került, Léva melletti magyar falu rövid története és hagyományai.

Mohács. Tanulmányok 1526—1976. Szerk.: *Ruzsás Lajos és Szakály Ferenc*. Akadémiai, 1986. 370 old.

A tanulmánykötet a mohácsi csatavesztés 350. évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülészek kibővített, jegyzetekkel ellátott előadásait tartalmazza.

Mojzes Imre: A Kalocsai Hayneld Observatórium története. Kiadja az MTA Csillagászati Kutató Intézete. Bp., 1986. 139 old.

Mórahalmi szövetkezők. Írta: *Majoros Tibor, Szirák József.* Kiadja a Homokkultúra Szakszövetkezet. Mórahalom, 1986. 79 old.

Mura József: A Csiszár József munkásöregység története (1957—1985). Kiadja a Csiszár József munkásöregység. Tata, 1985. 86 old.

Mura József: A Sallai Imre munkásöregység története. Kiadja a Sallai Imre Munkásöregység. Oroszlány, 1986. 103 old.

Münnich Ferenc: Három forradalom hőse. Zrinyi, 1986. 208 old.

A Münnich Ferenc születésének 100. évfordulója alkalmából megjelent kötet katonai írásaiból közöl összeállítást *Hetés Tibor* válogatásában.

Nagy Géza: Fejczetek a Magyar Református Egyház XVII. századi történetéből. A Ráday Gyűjtemény Egyháztörténeti tanulmányai, 1. Kiadja a Gyűjtemény, 1986. 302 old.

Nagy Sándor: A Szatmár-Beregi tájvédelmi körzet élővilága, kultúrtörténeti értékei. Kiadja a Váci Mihály Megyei és Városi Művelődési Központ, Nyiregyháza, 1985. 43 old.

Nagyváradai Sándor — M. Szabó Miklós — Winkler László: Fejczetek a magyar katonai repülés történetéből. Műszaki Kvk., 1986. 305 old.

Nehéz esztendőkről krónikája 1949—1953. Szerk.: *Balogh Sándor.* Gondolat, 1986. 640 old.

A kötetben közölt több mint 70 dokumentum átfogó képet ad a korszak politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális eseményeiről.

Nemcsik Pál: A magyar bányamunkásság zenei élete. Zeneműkiadó, 1986. 190 old.

40 éves a Bácsalmás és Vidéke Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet. Összeállította: *Szabó Ferenc.* Kiadja a szövetkezet igazgatósága, Bácsalmás, 1986. 27 old.

40 év a fogyasztási szövetkezetek történetéből. (Szerk.: *Urbán László.*) Kiadja a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Tanácsa, Bp., 1985. 130 old.

Négy évtized szövetkezetünk életéből. Szerk.: *Kovács Piroška, Német Tibor.* Kiadja a Dél-Tisza Menti ÁFÉSZ, Szeged, 1986. 80 old.

Néprajz és nyelvtudomány. Kiadja a József Attila Tudományegyetem. Szeged, 1984. 136 old.

A tartalomról: *Bratinka József:* A palaszok orrunkról esleik vala — Egy Tinódi-szólás nyomában, *Józsáné Szenáky Gyöngyi:* A tehát következtetői jelentésének kialakulása a Jókai-kódexben, *Mokány Sándor:* Néhány új nevünk eredeté-

hez, *Sz. Bozóki Margit—Szabó József:* Táplálkozási hagyományok Nagykönyiban, *Czinegéné Károly Anna:* Dramatikuss játékok a csikmenasági lakodalomban, *Dienes Erzsébet:* A kunhegyesi halotti anyakönyvek néhány tanulsága, *Ferencci Imre:* Tiszaháti és felső-tiszai történeti népmondák.

Név és névkutatás. Az Inczeffi Géza halálának 10. évfordulóján rendezett emlékülés előadásai. Szerk.: *Békési Imre.* Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp., 1985. 240 old.

Kristó Gyula: A Kárpát-medencei helynévanyag kontinuitásának kérdéséhez, *Mező András:* A helynevek vándorlása a középkorban, *Hajdú Mihály:* A névvé válás folyamatáról, *Juhász Dezső:* A tájnevek alaktanáról, *Balogh László:* Történelmet teremt földrajzi nevek, *Várkonyi Imre:* A somogyi helységnevek típusai, különös tekintettel a foglalkozásnévből, a templom címéből és a vásártartás napjából alakult helynevekre, *Hévízi Sándor:* Élő helyneveink és okleveles adataink egybevetése Békés megyei példák alapján, *Szabó Géza:* Földrajzi nevek nyelvjárás-kutatás, *Pesti János:* A közzététel és a szerkesztés tapasztalatai a BMFN I. és II. kötete alapján, *Mészárosné Varga Mária:* A földrajzi névgyűjtemények belterületi névanyagának tanúságai, *Vörös Ottó:* A Zala völgyi Örség egyelemű helyneveink hová? kérdésre felelő helyhatározó alakjaihoz, *Cs. Nagy Lajos:* A Budapesti Tanítóképző Főiskolán folyó névtani gyűjtőmunkák, *Bachát László:* A szinkron vizsgálatú ragadványnév-kutatás mai állása, *Farkas Ferenc:* Néhány jászgái település ragadványneveinek összevetése, *Ádám Imre:* A Szabolcs megyei személynévtípusok a XVI. században, *Mizser Lajos:* Keresztnéveink néhány problémája, *Szabó József:* Keresztnévi eredetű közszavak Nagykönyi nyelvjárásában, *Varga József:* A névdívat változása és a névgyűjtés gondoljai a muravidéki magyarság körében, *Pesti János:* Tegyük többet a névkutatók nevelése érdekében, *Soltész Katalin:* Történelmevek, *Ördög Ferenc:* A magyar céhek patrónusválasztásának hagiográfiai, ikonográfiai és művelődéstörténeti indítékai, *Vitányi Borbála:* Valóság és képzelet az irodalmi névadásban, *Nagy L. János:* Bibliográfia Inczeffi Géza nyelvtudományi munkásságáról.

Nógrád megye úttörő szervezetei negyedszázados történetének kronológiája, 1946—1972. Összeáll.: *Nádházi Lajos.* Kiadja a Magyar Úttörők Szövetségének Nógrád megyei elnöksége, Tatabánya, 1986. 134 old.

Nyiregyházi szlovák („tírpák”) nyelvjárási és néprajzi emlékek II. A Jósza András Múzeum Kiadványai 19. Szerk.: *Németh Péter.* Nyiregyháza, 1981. 107 old.

Erdész Sándor: Előszó, *Páll István:* Az Észak-Tiszántúl szlovák lakossága a XVIII. század elejétől az I. világháborúig, *Németh Zoltán:* Mikor és hogyan tanult meg magyarul a tírpák? *Koma, Jan:* Etnograficky vyskum slovakov „tírpákov” na šalosoeh v okoli Nyiregyházy (Néprajzi kuta-

tások a Nyíregyháza-környéki „tirpák” bokor-
tanyákon).

**Nyíregyházi szlovák („tirpák”) nyelvjárásai és
néprajzi emlékek III.** A Jósza András Múzeum
Kiadványai, 23. Szerk.: *Németh Péter*. Nyíregy-
háza, 1986. 160 old.

Koma, Ján: Uvod — Előszó, *Németh Zoltán:*
A kétszáz éve mezővárossá lett Nyíregyháza éle-
téből (1754—1824), *Botik, Ján-Sigmundová,*
Marta: Ludovy odev tirpákov v Nyíregyháza
(A nyíregyházi tirpákok népviselete.)

Oláh Andor: „Új hold, új király”. Gondolat,
1986. 272 old.

A magyar népi orvoslás.

Ordas Iván: Tolnai tájak, tolnai emberek. Ripor-
tok, újságcikkek. Kiadja a Tolna Megyei Könyv-
tár, Szekszárd, 1986. 152 old.

Oroszlány tegnap és ma. 40 éves történelmünk
fontosabb eseményei. Szerk.: *Mura József*. Kiadja
az MSZMP Városi Bizottsága és a Városi Tanács.
Oroszlány, 1985. 75 old.

Ozori füzet 1935—1985. Szerk.: *Vadas Ferenc*.
Kiadja a Béri Balogh Ádám Múzeum. Szekszárd,
1986. 28 old.

Palotai krónika. 1986. október. A csanádpalotai
Kelemen László Művelődési Ház honismereti
körének lapja. Csanádpalota, 1986. 10 old. (Soksz.)

Kelemen László (21.), *Komoly Pál:* A király-
hegyesi uradalom kisvasútja, *Pánczél Józsefné:*
Gyermejátékok, mondókák, *Asztalos P. Kálmán:*
Csanádpalota nevezetesebb évei, *Pánczél Józsefné:*
Jelenünk krónikája, A. P. K.: Lomtári szavak,
mondatok Palotán.

Pest megyei Honismereti Közlemények IV. Válo-
gatás az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárásai Gyűjtők
XI. Országos Találkozásán elhangzott előadások-
ból. Válogatta: dr. *Morvay Péter*. Szerk.: *Máté*
György. Kiadja a Pest Megyei Művelődési Központ
és Könyvtár. Szentendre, 1986. 96 old.

Dr. Morvay Péter: Ajánlás, *Juhász Antal:* Néprajzi tárgye gyűjtések dokumentálásának és gyűjtésének szempontjai, *Virt István:* A moldvai, a zaborjalji és a gymesi magyarok temetkezési szokásai, *Benedeczkai Erzsébet:* Az utolsó keclli garabonciás, *Imre Samu:* A magyar nyelvészeti kutatások — és a társadalmi nyelvjárás gyűjtések, *Sebestyén Árpád:* Új utak a földrajzinév gyűjtésben, *Andrásfalvy Bertalan:* Vitaindító (a gyűjtési feladatokról), *Fejős Zoltán:* Újjabb néprajzi gyűjtőfeladatok, *Hajdú Mihály:* A néprajzi és nyelvjárás gyűjtés mai feladatai és lehetőségei, *Morvay Péter:* A honismereti táborok jelentősége a gyűjtőmozgalomban.

Petercsák Tivadar: Népszokások Filkeházán. Studia folkloristica et ethnographica, 16. KLTE, Debrecen, 1985. 161 old.

Pécsi István: Ódon házak, hajdanvolt egriek. Panoráma, 1986. 256 old.

A helytörténetész egri tanár és újságíró a város műemlékházaihoz fűződő történeteket és a tulajdonosok életét ismerteti.

Pécsi István: Sorsfordulók Gyöngyössőllyomon. Kiadja a Termelőszövetkezet, Gyöngyössőllyomos, 1986. 99 old.

A gyöngyössőllyomosi Mátra Mezőgazdasági Termelőszövetkezet története.

Péter László: Szerette város. Szépirodalmi, 1986. 529 old.

Írások Szegedről.

A polgári védelem harmincöt éve Hajdú-Bihar megyében. Szerk.: *Hegedűs Gábor*. Kiadja a Polgári Védelem Országos Parancsnoksága. Debrecen, 1985. 284 old.

Polner Zoltán: Koronával koronázzák. A makói múzeum füzetei, 48. Kiadja a Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya. Makó, 1985. 57 old.

Makó környéki népi imádságok és Krisztus-legendák.

Porzolt Tibor: A magyar labdajátékok könyve. Játéktörténeti tanulmányok. 1. Szerk. és a bibliográfiát összeállította: *Kriston Vizi József*. Előszó: *Istvánfi Csaba*. Kiadja a Szókraténusz. Kecskemét, 1985. 15 + VII., + 78 old.

Az 1885-ben Budapesten Aigner Lajos által kiadott mű hasonmás kiadása.

Primusz Sándor: Papíripari Vállalat Lábatlani Papírgyára története. Kiadja a Gyár. Lábatlan, 1986. 31 old.

Régészeti-történeti, műemléki értékek védelme a nagyvarosi vizlépcső feletti térségben. Összeállította: *Horváth István*. Kiadja a Balassa Bálint Múzeum. Esztergom, 1985. 24 old. (Soksz.)

Révész T. Mihály: A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon 1867—1875. Akadémiai, 1986. 260 old.

Román internacionalisták a magyarországi Tanácsköztársaságért. Összeállította: *Kövágó László*. Kossuth, 1986. 96 old.

A Sárospataki Népfőiskola 1935—1986. Szerk.: *Varga Csaba* és *Jakab Sándor*. Kiadja az Országos Közművelődési Központ és a TIT. Bp. 1986.

A kötet bevezetőjét *Újszászy Kálmán*, a sárospataki népfőiskolai tanfolyamok egykori kezdeményezője írta, az előzményeket és a Pataki népfőiskola történetét *Harsányi István* és *Kovács Károly*, a népfőiskola máig tartó utóéletét *Jakab Sándor* dolgozta föl. A kötetben szerepelnek az egykori népfőiskola vezetőinek portréi. Egykori népfőiskolásokkal készített interjúkat *Péterffy András* filmrendező. Volt népfőiskolások, a Pataki találkozók résztvevői és közéleti személyek nyilatkoznak a Pataki

népfőiskola jelentőségéről és hatásáról, többek között: *Béres Ferenc, Czine Mihály, Fekete Gyula, Huszár István, Képes Géza, Kánti László, Lázár István, Pozsgay Imre, Vitányi Iván*. Több írás a korszerű újítáremmendő népfőiskoláról szól. A volt népfőiskolai hallgatók és tanárok név- és címjegyzéke mellett gazdag fotómelléklet egészíti ki a kötetet.

Sipos Jenőné Somodi Mária: A makói hagyaték- és szakszókincse. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 29. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézete. Bp. 1986. 21 old.

A soproni liceum. Szerk.: *Győrffy Sándor és Hunyadi Zoltán*. Tankönyvkiadó, 1986. 305 old.

Fabiny Tibor: A soproni evangélikus liceum története, 1557—1900, *Győrffy Sándor:* A liceum a XX. század első harmadában. *Kozák Lajos:* A reál-gimnázium-liceum tíz éve, *Baráth Zoltán:* A Berzsenyi Dániel Gimnázium (1948—1982), *Németh Sámuel:* A soproni liceum tanulóifjúsága a XVIII. században.

Sümei György—Tóth Piroska: Szülőföldünk, a Duna-Tisza köze. Tankönyvkiadó, 1986. 380 old.

Szabó Attila: Hogyan írjam meg termelészövetkeztem történetét? Szerk.: *Egei Tibor*. Kiadja a Pest Megyei Levéltár. Bp. 1985. 210 old.

Szántó Ferenc: A tizhetes tatabányai bányászsztrájk története, 1925. Kiadja a Tatabányai Szénbányák, 1985. 194 old.

Szentiváni Mihály: Gyaloglat Erdélyben. Sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta *Hubert Il-dikó*, az eredeti kézirattal egybevetette *Király László*. Európa, 1986. 249 old.

Székely Nyelvföldrajzi szótár. Összeállította: *Gálffy Mózes és Márton Gyula*. Akadémiai, 1986. 450 old.

A kolozsvári szerzők a székelyföldi regionális atlasz teljes anyagát gyűjtötték össze, s a kötet ennek szövegföldrajzi részét tartalmazza. Az adatok Székelyföld mintegy 300 településéről származnak.

Szép Katalin: Magyarszerdahely (Zala megye) személynévei. Magyar Személynévi Adattárak, 68. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékcsoporthatár Névutató Munkaközössége. Bp. 1985. 72 old.

Szilágyi Miklós: Gyűjtőműhelyek és forráskritika a néprajztudományban. Foklór és etnográfia 26. Szerk.: *Ujváry Zoltán és Bódi Erzsébet*. Kiadja a KLTE Néprajzi Tanszék. Debrecen, 1986. 72 old.

A visszaemlékezések gyűjtéséről. A régi fényképek helytörténeti és néprajzi forrásértéke, Vidéki hírlapok néprajzi forrásértéke, A néprajzi tárgygyűjtés — napjainkban.

Szita László: Harkány. Fürdőtörténet, 1823—1986. Kiadja a Baranya Megyei Fürdő Vállalat. Harkány, 1986. 103 old.

Szoross parancsolat eljött. Összeállította és az összekötő szöveget írta: *Soltész István*. Zrinyi, 1986. 365 old.

Népballadák a háborúkról és a katonákról.

Szögi László: A budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem rövid története, 1635—1985. ELTE kiadás. Bp. 1986. 66 old.

Szülőföldem Magyarország. Vál.: *Erki Edit*. Kosuth, 1986. 382 old.

Ladányi Mihály: Ó, szülőföld, *Agh István:* A világ közepe, *Barányi Tamás:* Hosszú utazás — négy fal között, *Bárdos Pál:* A második évtized, *Benjamin László:* Gyermekkor, Lőrinc, Angyalföld, *Bertha Bulcsú:* Vizek partján, *Boldizsár Iván:* Szülőfalum, szülővárosom, *Bor Ambrus:* Helyszínek, *Császán István:* A múlt kövületei, *Cseres Tibor:* Szülőföldem? A jelen, *Csorba Győző:* „Nekem: a város mindörökké”, *Csukás István:* Feltörekvés gatlásokkal, *Dobai Péter:* Hazám a városban, *Fejes Endre:* Nem érdem, nem szégyen, *Fekete Gyula:* Bodrogszirti Athén, *Fekete Sándor:* Caesar meg én a világtörténelemben, *Fodor András:* A hazai táj igézet, *Galgóczi Erzsébet:* Ezer év, ezer ember, *Garai Gábor:* Szülőföldem: Tabán és Krisztinaváros, *Görgey Gábor:* Csendes tűzhányókon járva, *Hernádi Gyula:* Lokális korszakaim, *Illés Endre:* Szülőföldem a Gellérthegy, *Jókai Anna:* Volt egyszer egy ház, *Juhász Ferenc:* Rövid vallomás magamról, *Kardos G. György:* Sorsfordító pillanatok, *Karinthy Ferenc:* Kajakkal a Dunán, *Képes Géza:* Rigó-fütyre Hold táncolja el az életet, *Keresztury Dezső:* Két szülőföldem, *Kertész Akos:* Kövek, *Kolozsvári Grandpierre Emil:* Szerelmes földrajz, *László Gyula:* Két közösségből kiindulva, *Lázár Ervin:* Vita a szülőfölddel, *Major Ottó:* Budavári Te Hominem, *Mándy Iván:* Az ácsogó, *Mezei András:* Hol voltam gyerek?, *Módos Péter:* Elfelejtett csatatéren, *Molnár Géza:* Szerelmem: Pesterzsébet, *Nemes Nagy Ágnes:* Vér, esküvő, fekete bársony, *Orbán Ottó:* Honnan jön a költő? *Rab Zsuzsa:* A hazahívó város, *Rába György:* A remeték: a szurdok és a hegy, *Rákos Sándor:* Szerelmem (második) szülőföldem: Zebegény, *Ratkó József:* Szűkebb hazám Magyarország, *Sánta Ferenc:* Három hely, *Somlyó György:* „Tő fölött, ég alatt”, *Sötér István:* Szeged, a felhők között, *Szabó Magda:* Debrecen három arca, *Szakonyi Károly:* Régi nyarakon, *Szárász György:* Tornokok és temetők, *Szász Imre:* Sümege, régi kikötőnk, *Szentkuthy Miklós:* A varázskert, *Szepesi Attila:* Fekete farsang, *Takács Gyula:* Nem játszótér, de pálya, *Takács Imre:* A szeretett haza, *Tandori Dezső:* Amerre Budapestre járok, *Tatay Sándor:* Emlékek a téli Badacsonyról, *Thiery Árpád:* Házak, hazák, világok, *Thury Zsuzsa:* Emlékeim, otthonaim, *Tóth Eszter:* Otthonaim, *Vas István:* Elveszett otthonok, *Végh Antal:* Az elveszett szülőföldről, *Vészi Endre:* Budapesti anyakönyv.

Szvicsek Ferenc: Bányászati tevékenység történetének vizsgálata az etesi bányavidéken. Kiadja a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága. Salgótarján, 1986. 117 old.

Takáts Gyula: Somogyi pásztorvilág. Kiadja a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kaposvár, 1986. 123 old.

Tardy Lajos: Kis magyar történetek. Kozmosz Könyvek. Bp. 1986. 297 old.

Az Itáliában kalandozó magyarok ivadékaiktól a XIII. századi magyar mamelukokig, Az első magyar Kinában, Különös „terv” a mohácsi katasztrófa megelőzésére, Rémmesék II. Lajos és „természetes” fia körül, Leánykérőben Báthory Zsigmond udvarában (1584), Bécs 1683. évi ostroma és a magyarok, Svéd szemtanú a 275 év előtti romhányi csatáról, Egy jó útra tért besúgó életrajza (1768—1813 után), A dauphin (XVI. Lajos és Mária Antoinette állítólagos utódja) kicsempészése a Temple börtönből. . . . és a magyar „Bourbonok”, A hazai vándorszínész botrányhőse, Hogyan kerülhetett el Bölöni Farkas Sándor a börtönt?, Pest-budai svéd tükör, A Zichy-gyémántok titkáinak rejtélyes utóélete, Idevetődött bizánci császárfiak?, Évszázados emlékek kőben, versben, szóban, Karlovy Vary és a magyarok, Afganisztáni magyar karrier — 1919-ben.

Tarján Lászlóné: Dél-Balaton és környéke. Kiadja a Somogy Megyei Tanács Környezet- és Természetvédelmi bizottsága, 1986. 96 old.

Tilkovszky Lóránd: Bajcsy-Zsilinszky irataiból. Kiadja a Békés Megyei Tanács V. B. Tudományos—Koordinációs Szakbizottsága. Békéscsaba, 1986. 38 old.

Tízéves a Kisbéri Zeneiskola 1975—1985. Bevezető: *Magdalic Gyula, Krihó Andrea.* Fotó: *Polonyi Miklós.* Kiadja a Városi Tanács. Kisbér, 1986. 15 old.

Tóth József: Vörössipkás úttörők expedíciója Pest és Komárom megye történelmi emlékhelyein. Bevezető: *Rakó József.* Kiadja az Úttörő- és Ifjúsági Ház, Tatabánya, 1985. 28 old.

A történelmi Vas megye helynevei. Összeállította: *Pethő Gyula.* Kiadja a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár. Szombathely, 1986. 41 old.

Trócsányi Zolt: Wesselényi Miklós hűtlenségi pere: Abszolutizmus, vagy liberalizmus. Helikon, 1986. 109 old.

Turai Lajos: Életünk a Bakonyban. Kiadja a Gajamenti Mgtisz. Csetény, 1985. 219 old.

Urbán László: A földművelészetvezeték, fogyasztási szövetkezetek négy évtizede Szolnok megyében. Kiadja a Damjanich Múzeum. Szolnok, 1985. 435 old.

Az úttörőmozgalom 40 éve Somogyban. Dokumentumok, visszaemlékezések. Szerk.: *Paál László.* Kiadja a KISZ Somogy Megyei Bizottsága. Kaposvár, 1986. 120 old.

Az úttörőmozgalom történetének kutatási módszerei. Szerk.: *Derzi Ottó.* Kiadja az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1986. 92 old.

Úttörőtörténet, 1946—1986. Kiadja a Tisza Antal Úttörőház. Szolnok, 1986. 101 old.

A veszprémi Lovassy László (volt Kegyeztanítórendi) Gimnázium jubileumi évkönyve, 1711—1986. Szerk.: *Dr. Kapos Károlyné.* Kiadja az iskola. Veszprém, 1986. 276 old.

Végh Antal: Kenyér és vászon. Magvető, 1986. 698 old.

Szokások, hagyományok, emlékek Szatmárból. *Kint a mezőn* (Kapálni jó; Kaszás, kasza, kaszanyél; Az aratás mint szentség; Régi cséplések), *A vászon munkája* (Jártunk kendert áztatni; Meg kell dörszólni a szőszet!; Jaj, anyám, a fonás; Csatotogott az esztováta), *Elfelejtett hagyományaink* (Szilva, rézüst lekvár; A gyümölcsaszalás; Savanyúkapszta télire; Anyám kényeret süt), *Hajdant volt mulatságok* (A disznótor; a Farsang idején; Névnepok és -esték; Vásár, vásárfia, emlék), *Az ünnepeink* (Boldaló karácsonyi ünnepeket!; Az újesztendő ünneplése; Kellemes Húsvétot!; A pünkösöd is ünnep volt), *Régi szatmári szokások* (Válás, hiedelem, babona; Vendégségben; Amikor a májusfa kivirágzott; Azok a régi bálók), *A májtsói hétköznapiak* (Egy református elemi népiskola; Gyermekkorom játéka; Csöszök, kerülők, bakterek; Az erdőháti pásztorélet), *Események az életben* (Az eljegyzés; A falusi lakodalom; Régi vidám keresztelők; Koporsó, temető, fejfa). A kötetben több mint kétszáz népi étel leírását is megtaláljuk.

Vida István: Koalíció és pártharcok (1944—1948). Nemzet és emlékezet. Magvető, 1986. 320 old.

A szerző nem simítja el a fontos évek ellentmondásait, könyve hiven tükrözi a felszabadulást követő évek politikai eseményeit.

Viga Gyula: Kőmunkák egy bükkalji faluban. KLTE Debrecen, 1985. 124 old.

Vonsik Ilona: Etes politikai-munkásmozgalmi történetéhez, 1895—1948. Kiadja a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága. Salgótarján, 1986. 105 old.

Zala megye közigazgatási beosztása és a tanácsok tisztségviselői, 1950—1985. Összeállította *Gaál Antal.* Kiadja a Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 1986. 146 old.

Záhonyi Ede: Emlékek, események, tények Budapest úttörőtörténetéből. Kiadja az Úttörőszövetség. Bp. 1986. 120 old.

Zákonyi Ferenc—Illés István—Horváth Ferenc:
A Balatoni üdülkörzet természeti értékei. Kiadja
az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hi-
vatal. Bp. 1985. 192 old.

A zirci arborétum élővilága. Szerk.: Tóth Sándor.
Kiadja a Bakonyi Természettudományi Múzeum.
Zirc, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága,
Veszprém, 1985. 102 old.

Az arborétum kialakulása, története, növény- és
állatvilága.

Martosi rátétes motívum

Honismereti rejtvényverseny

1987-ben lapunk minden számában *honismereti rejtvényt* találnak olvasóink. A rejtvények „többlépcsős” megfejtésre kínálnak lehetőséget, és ezeket *nehézségi fokozatuk szerint pontozzuk és jutalmazzuk*. Rejtvényversenyünkben egyének és honismereti szakkörök egyaránt részt vehetnek.

A fordulónként 30 pontot elért megfejtők között *minden alkalommal* értékes könyveket sorolunk ki, melyeket postán küldünk el a megfejtőknek. Azok, akik mind a hat alkalommal beküldik megfejtésüket és összesített pontszámaik alapján 180 pontot érnek el, 1988 januárjában sorsoláson vesznek részt és értékes könyveket, könyvvásárlási utalványokat, tárgyereményeket és ingyenes előfizetéseket nyerhetnek.

A rejtvények helyes megfejtéseit lapunk következő számában közöljük. Így mindenki maga is számon tarthatja, hány pontot szerzett addig.

Az 1987. évi 1. számban megjelenő rejtvény megfejtését 1987. március 15-ig kérjük lehetőleg levelezőlapon beküldeni a *Lapkiadó Vállalat Népfront Lapok Főosztálya, Budapest, Naspolya u. 25. 1155* címre. Kérjük megfejtőinket, hogy a rejtvényverseny nyilvántartásának megkönyvítése céljából a címzés fölé írják oda: HONISMERETI REJTVENY.

**Az 1. számú
rejtvény
megválaszolható
kérdései:**

1. *Ki festette a képet? Pontérték: 5.*
2. *Melyik más műfajú művészeti alkotás ihlette meg a festőt? Pontérték: 10. A megfejtés az alkotó neve és művének címe.*
3. *Milyen népszokást, hiedelmet örökítenek meg a mostani rejtvényben szereplő műalkotások? Pontérték: 15. A megfejtés egy verssor is lehet. A harmadik kérdéshez kapcsolódva szívesen vennénk, ha a megfejtések mellett azt is megírnák: ismerik-e saját tapasztalatból vagy idős személyek megbízható közléséből (tehát nem a néprajzi szakirodalomból) a rejtvényünkben bemutatott jelenséget, vagy valamely változatát, esetleg más jellemző elemét. A helység megjelölésével esetleg a szokás élő voltának idejére vonatkozó utalást (évszám) szeretnénk kapni. Ha a beküldött leírás értékes új adalékot tartalmaz, úgy lapunkban közölni fogjuk.*

Összeállította: *Morvay Péter*

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Barta László—Labádi Lajos: Boros Sámuel. Kiadja a Szentés Városi Tanács V. B. művelődési osztálya és a TIT Csongrád megyei Szervezete. Szentés, 1986. 52 old.

Boros Sámuel a reformkor jeles alakja, Szentesnek először jegyzője, majd főbírója, országgyűlési követe, a szabadságharc idején a forradalmi átalakulás és a fegyveres önvédelmi harc szervezője és irányítója. Legjelesebb tette az örökváltsági szerződés előkészítése és megvalósítása volt 1836-ban, amikor vezetésével a város lakossága „kivonta magát a feudalizmus nyúgeiből és a polgári fejlődés útjára léphetett, s a török kiűzése után 150 évvel másodsor szabadult fel és a hazai fejlődés élvonalába lépett.”

Adalékok a Belső-Ferencváros történetéhez. Szerk: *Szabó-Pap Krisztina*. Kiadja a Városszépitő Egyesület, Bp. 1986. 509 old.

Anda Judit M.: Keszthely, Fő téri plébániatemplom. Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára, 225. Bp. 1986. 16 old.

Araczkai László: A népi hatalom kezdetei: Különös tekintettel Kiskörös 1944—1945-ös történetére. Kiadja a Városi Tanács, Kiskörös, 1985. 25 old.

Askerz Éva D.: Sopron, Katolikus Egyházművészeti Gyűjtemény. Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára, 221. Bp. 1986. 16 old.

A Balaton és az Idegenforgalom. Szerk: *Gertig Béla és Lehmann Antal*. Kiadja a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kar, Pécs. 1985. 231 old.

A természeti környezet és a társadalmi-gazdasági szerkezet, valamint ezek földrajzi kapcsolatrendszere a Balaton térségében.

Balogh Géza és mások: Huszonöt éves a rakamaz „Győzelem” Termelőszövetkezet. Kiadja a Tsz. Rakamaz, 1985. 98 old.

Barcy Zoltán: Hangászok, hangszerek, hangjegyek. Trombita- és dobjegyek az osztrák—magyar hadseregben és haditengerészetnél, 1629—1918. Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez, 6. Kiadja az MTA Zenetudományi Intézete, Bp. 1985. 291 old.

Bellér Béla: Magyarok Nápolyban. Móra, 1986. 229 old.

Bernáth Béla: A szerelem titkos nyelvén. Gondolat, 1986. 336 old.

A szerző hosszú nyelvészeti és néprajzi kutató- és gyűjtőmunkával meglepő eredményre jutott. Úgy találta, hogy a népi szólásokban, népdalokban végző soron majdnem minden fogalom a nemi szervekre, a nemi aktusra vezethető vissza. Ezt a nyelvészeti és művelődéstörténeti szempontból egyaránt érdekes jelenséget taglalja könyvében.

Boros Imre: Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez. Kiadja a Nagyközségi Közös Tanács és a Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szolnok, 1986. 82 old. és 70 kép.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye. Összeáll.: *Kövér Árpád*. Magyarország megyéi 14. Kossuth, 1986. 221 old.

Bucsay Mihály: A protestantizmus története Magyarországon, 1521—1945. Gondolat, 1986. 293 old.

„Kerek nyolcvan esztendeje jelent meg utóljára a magyarországi protestantizmus történetéről olyan összefoglaló mű, amely az érdeklődő olvasók számára készült. E hiány pótlására jelenteti meg a kiadó Bucsay Mihály nyugalmazott református teológiai professzor könyvét, melyet először német nyelven adtak ki külföldön. A neves egyháztörténész 1521-től indítja mondanivalóját, s egészen 1945-ig jut el. Részletesen elemzi azokat a társadalmi és gazdasági viszonyokat, melyek a reformáció elterjedését lehetővé tették hazánkban.”

Budavár visszavétele 1686-ban. Egy ismeretlen angol kortárs beszámolója. Szerk.: *Faragó Tamás*, jegyzetek: *Haraszti György*, utószó: *Szakály Ferenc*. Fejezetek Budapest múltjából, 4. FSZEK, 1986. 108 és XLVIII. old.

Deák Farkas 1886-ban megjelent fordításának hasonmás kiadása.

Buda visszafoglalásának emlékezete, 1686. Szöveggyűjtemény. Összeállította *Szakály Ferenc*, a képeket válogatta *Rózsa György*, a színes rajzokat készítette Somogyi Győző, Európa, 1986. 607 old.

Buschmann Ferenc: Jászberény és környéke lepkevilága. Nagylepkék. Jászvári füzetek, 16. Kiadja a Múzeumbaráti Kör, Jászberény, 1985. 72 old.

Buzinka Géza: „Kő se mutatja helyét”. A királysírok pusztulása. Corvina. 1986. 120 old.

1984. június 18-án szakértő bizottság nyitotta fel a székesfehérvári Romkert kriptáját. Közel fél évszázada oda temették vissza a középkori magyar királyok meglelt maradványait. A látvány döbbenetes volt: a királyi tömegsír szennyvízben állt, összekeveredett csontokkal. Az egykori pompás uralkodói temetésektől, a gazdag és díszes síroktól, sírköpolnáktól tekervényes út vezetett a tömegsír-ig. A könyv nyomon követi a magyar királyok temetésétől a székesfehérvári királyi temetkezőhely és sírjai megsemmisüléséig lejátszódtot bonyolult eseményeket az 1984-es kriptafeltárásig.

Cigányok, művelődésük. Tanulmányok Hajdú-Bihar megyéből. Szerk.: *Francz Vilmos.* Kiadja a Hajdú-Bihar Megye V. B. koordinációs szakbizottsága. Debrecen, 1986. 133 old.

Somlai Edűt és mások: Kik a cigányok? Francz Vilmos és mások: A cigánylakosság közművelődésének jellemzői Hajdú-Biharban. Arany Erzsébet: A cigány tanuló szocializációs fejlődését befolyásoló tevékenységformák hatása, Arany Erzsébet és mások: Tennivalóink globális vázlata, Boros Sándor: Ismeretelmélet, szociálpszichológia az előítéletes gondolkodásról.

Csizmádia Imre: Delelőtől alkonyatig. Magvető. 1986. 632 old.

Az Orosházán élő idős parasztember 1982-ben megjelent *Pirkadattól delelőig* című önéletírásának folytatása 1924-től, házasságának évétől idezi fel a családi, a környékbeli, az országos és a világeseményeket.

Csizió. (Csillagászati tudomány.) A hirneves Királyhegyi János irataiból magyarra fordította, sok helyen kibővítette: *Heltai Gáspár.* Mezőgazdasági, 1986. 208 old.

Dániel Anna: Teréz küldetése. Kossuth, 1986. 200 old.

Brunsvik Teréz élete.

Debreceni Szemle, 1986/2. Az MSZMP Debrecen Városi Bizottságának Társadalompolitikai Kiadványa, 202 old.

A tartalomról: *Bényei Miklós:* Debrecen százhuszonöt éve, *Mocsárd Gábor:* Az a régi város... *Gazdag István:* Debrecen története 1919—1944. *Dankó Imre:* Tisztelgő gondolatok a 425 éves debreceni nyomda előtt, *Radnai Pál:* Debrecen általános rendezési tervéről, *D. Karádi Katalin:* Tiszta-e Debrecen? *Medve Ferenc:* A város levegője, *Fodor Péter:* A művelődés esélyéről, *Szekeres Melinda:* Az értelmiségivé válás útjai, *Surányi Béla:* Pallag 1906-ban akadémiai rangot kapott, *Gulyás Imre:* A Tócotól keletre és nyugatra, Debrecen mezőgazdaságáról.

Ef-lapok. Közéleti-politikai kiadvány. Kiadja a KISZ KB. 1986. 7—8. 64 old.

B. Kiss Tamás: Hogyan szolgálhatja a társadalmi fejlődést a KISZ?, *Mórocz Károly:* Demokrácia és nemzetiségi kérdés, *Juhari Zsuzsanna:* „... s ki-tántorgott Amerikába másfélmillió emberünk”, *f.t.:* A 85 éves Domokos Pál Péter portréjához, *Bágyoni Szabó István:* Moldva felé...

Ef-lapok. Közéleti-politikai kiadvány. Kiadja a KISZ KB. 1986. 9—10. 64 old.

A tartalomról: *Meleg József:* Honismereti ifjúsági klubok nyári tábora Fehérgyarmaton, *Csirkák Lili:* Életmódváltás-e a cigánység Encsen, *Filep Tamás:* „A magyar kisebbségek nem tudják a tudományosságot úgy működtetni, hogy az betölthesse a maga tudatformáló szerepkörét” — beszélgetés Für Lajos történésszel, *Für Lajos:* A magyar tudományművelés Jugoszláviában.

Egy ezredév. Magyarország rövid története. Szerk.: *Hanák Péter.* Gondolat, 1986. 416 old.

Emlékszám Pais Dezső születésének 100. évfordulójára. ELTE, Bp. 1986. 120 old.

Benkő Lóránd: Benkő Lóránd, *Rácz Endre:* A csep, a maca meg a TESZ, *Horváth Mária:* Nyelvek és nevek Batthyány I. Ádám családjában, *Kázmér Miklós:* Tájiszavak családneveinkben, *Kristó Gyula:* A Kárpát medence -grad, -grad utótagú helyneveiről, *Hajdú Mihály:* A szer helyneveinkben, *Kálmán Béla:* Átvétel, fordítás, új név, *Szabó T. Ádám:* Magyar—román—német párhuzamos helynévadás: Brassó-Brasov-Kronstadt, *Reuter Camillo:* Adatok a Temesköz helységneveihez: Agyagos és Menyecs, *Juhász Dezső:* Még egyszer a Börhidről, *Soltész Katalin, J.:* Szokatlan alak szerkezetű helynevek, *Hegedűs Attila:* Módszerbeli tanulságok Pais Dezső vitái alapján, *Szabó T. Ádám:* Környezetvédelem és utcanévadás.

Encs, 1945—1985. Szerk.: *Molnár János, Magy Józsefné, Urbánné Tóth Edit.* Kiadja a Városi Tanács, Encs, 1986. 165 old.

Erdélyi István: A honfoglalás és előzményei. Kossuth, 1986. 192 old.

Erdély története I—III. Főszerk.: *Köpeczi Béla.* Szerk.: *Makkai László, Mócsy András, Szász Zoltán, Barta Gábor.* Akadémiai, 1986. 1945 old.

Előszó (Köpeczi Béla), Erdély az őskorban és az ókorban, Daciától Erdőelvéig — A népvándorlás kora Erdélyben (271—896), Erdély a középkori Magyar Királyságban, Az Erdélyi Fejedelemség első korszaka, A fejedelemség utolsó évtizedei, Új etnikai kép — új uralmi rendszer, Felvilágosodás és ferenczi reakció, Erdély a reformkorban, Erdély a forradalomban és a szabadságharcban, Az abszolútizmus kora Erdélyben, Gazdaság és társadalom a kapitalista átalakulás korában, Politikai élet és nemzetiségi kérdés a dualizmus korában, Forradalmak és nemzeti mozgalmak a monarchia összeomlása után, Erdély a kapitalista Romániában, Erdély a szocialista Romániában.

Faragó Tamás: Házasság, család és munkaszervezet: Pilis-Budakornyék, 1724—1779. A KSH Né-

pesztológiai Kutató Intézetének történeti demográfiai füzetek 2. KSH, Bp. 1985. 104 old.

További tanulmányok: *Andorka Rudolf*: Az európai nagy pestisjárványok, *Dányi Dezső*: Az első magyarországi népszámlálás.

Fenyő Miklós: Az elsodort ország. Naplójegyzetek, 1944—1945. Tények és tanúk. Magvető, 1986. 352 old.

Firon András: Kassa. Külföldi városkalauzok. Panoráma. 1986. 160 old.

Fodor András: Ezer este Fülep Lajossal I—II. Magvető, 1986. 1492 old.

Fodor András — az egykori tanítvány — pontos naplót vezetett az 1950 és 1970 között a tudós környezetében eltöltött estéről, és a meghatározó élményt jelentő beszélgetésekről.

Folklor, életrend, tudománytörténet. Tanulmányok Dömötör Tekla 70. születésnapjára. Szerk.: *Balázs Géza és Hála József*. Kiadja az MTA Néprajzi Kutató Csoportja. Bp. 1984. 272 old.

Balázs Géza: Dömötör Tekla hetven?, *Voigt Vilmos*: Dömötör Tekla életútja, *Stefány Judit*: Dömötör Tekla előadásai az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, *Bakó Ferenc*: Az állami és egyházi esküvőhöz tapadt népi szokáselemekről, *Balázs Géza*: A magyarok „vámpirizmusáról”, *Barabás Jenő*: Diószegi Vilmos és a Magyar Néprajzi Atlasz, *Barsi Hajnalka*: Jósások a Bükk alji Sályból, *Bodrogi Tibor*: Morgan és az indiánkérdés, *Farkas József*: Babonás szokások az Ecsedi-láp vidékén, *Földesné Györgyi Erzsébet*: Lakodalom és hétköznapi, *Fülemile Ágnes*: Kisértet a táncszők formái és tartalmi rendszerezésére, *Gáborján Alice*: Színek jelentése a magyar népviseletben, *Gergely Katalin*: Házasságszerzők a Kálfi-medence falvaiban, *Hála József*: Vízilények néhány Ipoly menti falu hiedelemvilágában, *Katona Imre*: A pingali szobák meséjének művelődéstörténeti háttere, *Kezdi Nagy Géza*: Akkulturációs folyamat-e a „másodlagos primitívítás”? *Kiss Mária*: Családi védszentünnepek, *Kovács Ágnes*: Tálto mesehősök, *Kresz Mária*: A bogdándi nők életrendje, a mindennapok szokásai, *Krizsa Ildikó*: A magyar folklorisztika műhelye az Akadémián, *Lágler Péter*: Diószegi Vilmos élete és munkássága,

Földrajzi Közlemények, 1986. 1—2. A Magyar Földrajzi Társaság Tudományos Folyóirata. 204 old.

A tartalmából: *dr. Bernát Tivadar*: A Zala megye falusi települészervezete, *dr. Méri József*: A hazafias nevelés és földrajzoktatásban és a tanárképzésben, *dr. Bodnár László*: A szőlészet és a borászat fejlődése a II. rekonstrukció után Heves megyében, különös tekintettel az 1980-as években, *dr. Gáldi R. László*: A Bükk természeti adottságainak idegenforgalmi-földrajzi szempontú értékelése, *dr. Pozder Péter*: Eger komplex vonzáskörzete, *Cséfalvi Zoltán*: Közösségi élet Egerben.

Gadanez Béla: A vasutas munkásmozgalom története: A kezdetektől 1945-ig. Kiadja a MÁV ve-

zérigazgatója és a vasutasok szakszervezete. Bp. 1985. 351 old.

Galovics Géza: „Kössünk kardot a pogány ellen”. A török elleni harc és egykorú világi képzőművészetünk. Képzőművészeti, 1986. 186 old.

Gazdag István: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár története. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei 21. Debrecen, 1985. 53 old.

Gáspár Simon Antal: Az én szülőföldem, Isten-segits. Akadémiai, 1986. 172 old.

Az öt bukovinai székely falu lakói majdnem kétszáz évig éltek idegen nyelvi környezetben. Hogy megőrizték magyarságukat és anyanyelvüket, feldolgozták falujuk történetét, szokásait, dalaikat, sajátos kultúrájukat. Gáspár Simon Antal könyve Istenségség történetét, irójának és családjának élet-sorsát tartalmazza, és egy kis antológiát azokból a különböző műfajú népköltészetű alkotásokból, amelyek kézírásban terjedtek és hagyományozódtak. A kötethez *Forrai Ibolya*, bukovinai székely származású folklorkutató irt kísérő tanulmányt.

Gungl Ferenc: Az Építő-, Fa- és Építőanyag-ipari Szakszervezet Mozgalom Baranyában, 1945—1985. Kiadja az ÉFÉDOSZ Baranya megyei titkársága. Pécs, 5. 283 old.

Hajdú-Bihar megye negyven éve. A VII. Munkásmozgalom-történeti hetek előadásainak szerkesztett zövege. Szerk.: *Baranyi Béla*. Kiadja az MSZMP Hajdú-Bihar megyei bizottságának oktatási igazgatósága. Debrecen, 1986. 244 old.

Onosi László: Hajdú-Bihar megye 40 éves fejlődésének főbb eredményei, jellemzői, *Bényei Béla*: Az ipar helyzete és fejlesztésének feladatai Hajdú-Bihar megyében, *Jakab Tamás*: A mezőgazdaság szerepe, fejlesztésének lehetőségei és feladatai Hajdú-Biharban, *Baranyi Béla*: A társadalmi osztályok és rétegek helye és szerepe megyénk társadalmi struktúrájában, *Farkas Dezső*: A szocialista nemzeti egység értelmezéséhez, *Molnár Tivadar*: A szocialista demokrácia fejlesztésének aktuális kérdései, *Bényei Miklós*: Debrecen ideológiai, kulturális és tudományos életéről, *Bimbó Mihály*: A felszabadulás utáni történelmünk a közgondolkodásban, *Gazdag István*: Fejezetek Hajdúszoboszló felszabadulás utáni életéből, *Dávid József*: A család és az iskola szerepe a szocialista társadalomban, *Hajdú Sándorné*: A nők társadalmi helyzetének változásai, *Pásztai Judit*: Berettyóújfalú a népi demokratikus forradalom időszakában, *Szabó Irén*: A szocialista hazafiság és proletár internacionalizmus napjainkban, *Héthy Zoltán*: A kulturális hagyományok, szocialista értékek védelme és gyarapítása Berettyóújfaluban, *Mojzesné Székely Katalin*: Az értelmiség helye és szerepe a szocialista társadalomban, *Szekerés Melinda*: Egyetemi hallgatók tevékenységorientációja, *Somsák László*: Az egyetemi ifjúság helyzete, közélet, politikai aktivitása, *Zsupos Gábor*: Hajdúböszörmény a népi demokratikus forradalomban 1944—1949., *Szitovszky Józsefné*: A párt művelődéspolitikája végrehajtásának tapasztalatai az óvónőképzésben, *Nyakas Miklós*: Az

életmód változása Hajdúböszörményben a felszabadulás után, *Mihály János*: A dolgozók munka- és életkörülményei Debrecen nagyüzemeiben, *Gazdag Istvánné*: A gazdaságirányítási változások főbb társadalompolitikai összefüggései, *Gyarmati Kálmán*: Hajdú-Bihar közművelődése, *Mojzesné Székely Katalin*: A munkásság helyzete, fejlődése hazánkban és városunkban, *Gyüre László*: A megye műszaki értelmiségének helyzete, fejlődése és tevékenysége, *Kerékgyártó Imre*: A versenyképesség és a gazdasági hatékonyság növelésének körülményei és a helyi feladatok, *Vály György*: Hajdú-Bihar megye iparának külkereskedelmi fejlődése, kapcsolattrendszerének alakulása, *Illyés László*: A népi demokratikus forradalom kezdeti Hajdúnánáson (1944—1945), *Varga József*: A termelőszövetkezeti parasztság átalakulása 1961 után Hajdú-Bihar megyében, *Gazda László*: A közgyűjtemények szerepe a hagyományörzésben.

Halmágyi Szabolcs: Régi fegyverekről. Műszaki Kvk. 1986. 200 old.

Harminc év krónikája. Írta és összeállította. *Bassa Endre*. Kossuth, 1986. 244 old.

Hegedűs Gábor: A polgári védelem harmincöt éve Hajdú-Bihar megyében. Kiadja a Polgári Védelem Országos Parancsnoksága, Debrecen, 1986. 284 old.

Hegy Klára—Zimányi Vera: Az oszmán birodalom Európában. Corvina, 1986. 312 old. 140 színes és 210 fekete-fehér kép.

A két történész szerző műve a török birodalom fénykoráról szól, a XIV. századtól a XVII. század végéig. A világhatalom ezekben a századokban európai nagyhatalom is volt, s amikor feladni kényszerült magyar tartományát, ezzel első, sorsfordulót jelentő területvesztését szenvedte el. A könyv az európai hódítások ismert hadieseményeit röviden foglalja össze, hogy annál behatóbban írja le és mutassa be a török birodalom hatalmas struktúráját, társadalmának jellegzetes képviselőit, hadseregét, vallását, kultúráját, és mindennapi életét. A képek jelentős részben ismeretlenek, illetve alig hozzáférhetőek voltak mostanáig: egykorú térképek és miniatúrák, török és európai ábrázolások, képek, tárgyak és épületek találhatók a könyv lapjain.

Herk Mihály: Karád története. Kiadja a községi közös tanács. Karád, 1985. 305 old.

Hetvenöt éves a Győri Kecs- és Ostyagvár János-somorjai gyáregysége. Összeáll: *Cseresznyák István*. Kiadja a Gyáregység, Jánossomorja, 1986. 38 old.

Horthy-Magyarország részvétele a Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941—1945. Zrínyi, 1986. 416 old.

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum, valamint a Jugoszláv Néphadsereg Hadtörténeti Intézetének munkatársai által összeállított kötet beszámol Horthy-Magyarországnak a jugoszláv területek elleni agressziójáról, a megszállásban való részvétel-

ről és a magyar ellenforradalmi hatóságok által elkövetett háborús bűntettekről.

Horváth József: Fejezetek a pápai nyomdászat történetéből. Kiadja a Pannon Nyomda, Veszprém, 1986. 145 old.

Horváth Mihály: Polgárosodás, liberalizmus, függetlenségi harc. Válogatott írások. Vál., sajtó alá rend., és a bev. tanulmányt írta: *Pál Lajos*. Gondolat, 1986. 510 old.

Högye István: Zemplén levéltára. Szerk: *Csorba Csaba*. Kiadja a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. Miskolc, 1986. 39 old + 9 old. kép. (2. kiadás)

Hunfalvy János: Magyarország és Erdély eredeti képekben I—III. Hasonmás kiadás, Európa. 1986. 1288 old.

A XIX. század egyik legképzettebb magyar tudósának ez a munkája 1856 és 1864 között jelent meg három kötetben, több mint kétszáz gyönyörű acélmetszettel, melyeket a nürnbergi Ludwig Rohbočknak a helyszínen készült rajzai alapján készített. Az első kötet Budát és Pestet mutatja be, a második Magyarországot, a harmadik pedig Erdélyt.

Irinyi János Vegyipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet. Bp. Szerk: *Ujhegyi Lajos*. Kiadja az Iskola, 1986. 68 old.

Megjelent az iskola 75 éves jubileuma alkalmából.

Jerney Lajos Mihály: A portyázó avagy kishabóru sikerrel való megvívásának mestersége korunk géniusza szerint. Hága, 1759. Magyar Hirmondó. Magvető. 1986. 296 old.

A kitünő mérnöki és térképészeti ismeretekkel rendelkező Jerney Lajos Mihály pályája csúcsán császári-királyi vezérőrnagy volt. Ez az erdélyi származású, majd a század háborúiban idegen hadakban, Európa csaknem valamennyi hadszínterét megjárt katona-író jellegzetes XVIII. századi magyar sorsot képvisel: a hányattatásokat és a konzolidáció évtizedeit egyaránt példázza élete. Hivatásos katona, de a kor szelleme, a felvilágosodás eszméi sem hagyják érintetlenül, s ez emeli igazán európai léptékűvé írói teljesítményét, ez határozza meg helyét a hadelmélet Zrínyi utáni hiátusában. *Zachar József* kutatásai nyomán kétségtelen, hogy eddig ismeretlen hungarikáról van szó.

Juhász Gyula: A háború és Magyarország (1938—1945). Akadémia, 1986. 96 old.

A második világháborúval kapcsolatban az emberek tudatában sokféle eredetű valóságos vagy vélt sérelem él: az országot vagy az egyes társadalmi rétegeket érintők, a faji megkülönböztetésből és tömegmészárlásokból fakadók, a meggyőződésükért üldözöttek keserűségéből születők. E sérelmek tisztázására egyetlen lehetőség van — a háború történetének teljes feltárása.

Karácsony Sándor önálló megjelent műveinek bibliográfiája. Összeáll.: *Karacs Zsigmond*. Szerk.: *Freisinger Jenő*. Kiadja a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár, Debrecen, 1986. 38 old.

Káposztás István: Egy budapesti gépgyár története. Kiadja a Ganz Villamossági Művek Óbudai Gyára, Bp. 1985. 77 old.

A Rossemann-Kühnemann, az Epp és Fekete, a Harmatta János, a Szállítóberendezések Gyár, a Budapesti Mezőgazdasági Gépgyár, a Ganz Villamossági Művek Óbudai Gyára története, 1885—1985.

Keresztényi Nándor: A vajai nevezetesség. Krónika a II. Rákóczi Ferenc Termelőszövetkezetéről. Kiadja a Tsz, Vaja, 1985. 104 old.

Keszthelyi Erzsébet: Hermes. A szövetkezet 40 éve, 1945—1986. Kiadja a Hermes, Bp. 1986. 118 old.

Képes Krónika. Ford: *Bellus Ibolya*. Pro Memoria. Európa. 1986. 362 old.

A magyar történelem egyik legfontosabb forrásának, a Képes Krónikának most készült el új, a szövegkritika legújabb eredményeit is figyelembe vevő, az eddigieknél pontosabb fordítása. A kötet a kódex teljes szövegét és 147 miniatúráját (fekete-fehér) közli.

Képes 125 év. Történelmi montázs, 1861—1986. Írta és összeáll.: *Szavirsek Ferenc*. Kiadja a Nógrádi Szénbányák, Salgótarján, 1986. 114 old.

Kézművesipar-történeti Szimpózium, (V.), 1984. Szerk.: *Nagybáky Péter*, *Németh Gábor*. Kiadja az MTA veszprémi akadémiai bizottsága, Veszprém, 1985. 309 old.

Szakály Ferenc: A magyar kézművesség a XVI. századi hódoltság mezővárosokban, *Hegyi Klára*: Török iparosok a hódoltságban, *Heckenast Gusztáv*: A török hódítás és a felső-magyarországi vasipar, *Eperjessy Géza*: Céhesedés a török alól felszabadult területen, *Dóka Klára*: A budai kézművesség a török kiűzése után, *Gál Éva*: Kézművesség az óbudai uradalom mezővárosaiban a török hódoltság után, *Faragó Tamás*: Pilis-Budakörnyék kézművesipara a török uralom után, 1686—1730. *Rózsa Miklós*: A török alól felszabadult Budán megtelepedett cukrászok származási, valamint inas- és legényeik elöltésének helye, *Timaffy László*: Győr kézművesiparának újjáéledése a török megszállás után, *Csajági Réka*: A céhek megalakulása Szegeden a 18. század elején, *Nemes Lajos*: Eger város kézművesiparának újjászerveződése és fejlődése a török kiűzetésétől a XVIII. szd. közepéig, különös tekintettel a kézműipar és a szőlőtermesztés kapcsolatára, *Praznovszky Mihály*: A nógrádi céhes iparról az új kutatások tükrében, *Pálmány Béla*: Adatok a kézművesipari termékek és termények árucseréje történetéhez Nógrád vármegyében a török hódoltság végén és az újrateremtés korszakában, 1593—1731. *Dávidházy István*: Adalék a Bánáti Határörkerület és Pancsova céhszabadságához, *Domonkos Ottó*: A főcéhek vonzáskörze-

tei, *Németh Gábor*: Céhek és céhfiliációk a Hegyalján a XVI—XVIII. században, *Szulovszky János*: A kisiparosok néprajzi rekonstrukciójáról, *Buric, Mirko*: Az északi mészaros cég, *Kalesny, Frantisek*: Kézművesipar és céhszervezetek az észak-szlovákiai Rajec mezővárosban a XVI—XIX. században, *Sólymos Ede*: A magyarországi halászcéhek, *Kürti Béla*: A hatvani takácsch léteinek bizonyítékai, *Wöller István*: Vizimalmok Veszprém megyében, *Nádasdy Lajos*: A pápai molnárcéh vízmesterének szolgálati szabályzata, *Tóth Imre*: Oktató eszközök a budapesti tudományegyetemen a nagyszombati korszaktól 1870-ig, *Nagybáky Péter*: A történelmi Magyarország kézművesipar-történetének kutatottsága a VEAB szimpóziiumain.

Kétszáz éves a Borsodi Szénbányászat, 1786—1986. Írta és szerkesztette: *Bertalanfy Béla*, *Derecskei Gyula*, *Jakus Sándor*, *Kiadó*: Borsodi Szénbányák, Miskolc, 1986. 223 old.

Kisfaludy Károly Gimnázium (Mohács) Szerk.: *Gábor Péter*. Kiadja az iskola, 1986. 117 old.

A mohácsi Kisfaludy Károly Gimnázium, 1935—1985.

Klapka György: Emlékeimből. Magyar Századok. Szépirodalmi, 1986. 637 old.

Klapka György, legendás 1848-as honvéd tábornok harmadik, legteljesebb memoárját veheti kézbe az olvasó, mely 1886-ban jelent meg a Franklin Társulat gondozásában. A kiegyezés utáni időszakban meglehetősen sok önéletrajz, visszaemlékezés írás látott napvilágot a 48-as idők különféle megélőinek és résztvevőinek tollából. Igazi, százados avulást átvészelő irodalmi értékke kevésük vált. Klapka György az azonban feltétlenül. A szabadságharc hadi történéseinek tárgyilagos, eleven erejű leírása mellett közéleti Kossuthal, Görgeyvel folytatott levelezését, részletesen, megindító erővel számol be az emigrációs életről, a londoni, párizsi, svájci magyarok helyzetéről, hozzájárul a sokat vitatott Kossuth-kép és -szerep megítéléséhez. Érzékelteti mindazt a várakozást, feszültséget és hányódást, amely az emigráns magyar tiszték osztályrésze volt, miközben új forradalomra, visszatérésre várva lassan, reményekkel együtt elfogytak, elvéreztek a világ távoli csatáerein.

Kodály Zoltán Gimnázium, Pécs. Szerk.: *Péter Tibor*. Pécs, 1985. 64 old.

10 éves jubileumi évkönyv.

Koncz Pál: Pápa XVIII. századi papírmalmai. Papíripari Hagyományok Védelmét Szervező Bizottság 17. közleménye. Kiadja a MTESZ Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület, Bp. 1986. 27 old.

Kovács Gergelyné: Bács-Kiskun megyei útkönyv. Kiadja a Pusztatourist Idegenforgalmi Hivatal, Panoráma, 1986. 159 old.

A Gyakorlati tudnivalók című fejezetet *Ikrényi Tünde* írta.

Kovács János: A Lajosmizsei Kossuth Mezőgazda-

sági Termelőszövetkezet, 1961—1986. Kiadja a Tsz. Lajosmizse, 1986. 62 old.

Kovács J. Béla: Láthatár, 1933—1944. Repertorium. Kiadja az Állami Gorkij Könyvtár és a Művelődéskutató Intézet, Bp. 1986. 210 old.

A költő felel. Illyés Gyula-interjúk. Szépirodalmi, 1986. 784 old.

Földes Anna gyűjtő- és kutatómunkájának eredménye az Illyés Gyulával készített interjúk teljeségét megközelítő gyűjteménye.

Környezet- és természetvédelem 40 éves Vas megyében. Válogatott bibliográfia. Összeáll: *Véteszi Péterné.* Kiadja a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely, 1986. 30 old.

Kristó Gyula: Az Árpád-ház háborúi. Zrínyi, 1986. 288 old.

A szerző részletesen leírja a honfoglalás, a kalandozások és az Árpád-ház háborúinak eseményeit és megkísérli a háborúban résztvevők társadalmi jellemzését.

Lukács Imre, Sz.: Boldogulók a Bácskában és a Duna mentén. Népszava, Bp. 1986. 336 old.

Lukács Lajos: Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei, 1860—1867. Akadémia, 1986. 461 old.

Magángyűjtemények a királyi Magyarországon és az Erdélyi Fejedelemségben, 1533—1721. Könyvtártörténeti füzetek. Szerk: *Monok István.* Összeáll.: *Font Zuzsa* és mások. Kiadja a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára és I. sz. Irodalomtörténeti Tanszéke. Szeged, 1985. 190 old.

A magyar falu régésze: Méri István, 1911—1976. Összeáll: *Kovalovszki Júlia.* Ceglédi Füzetek, 23. Kiadja a Ceglédi Múzeum, 1986. 64 old.

László Gyula: A magyar falu régészéről, *Kovalovszki Júlia:* A kidei középkori temető: Méri István ásatása, *Méri István:* Középkori temetőink feltárásmodjáról: Megfigyelések a kidei XII—XIX. századi temető ásatásakor, *Méri István:* A magyar nép régészeti emlékeinek kutatása, X—XVI. század, *Kovalovszki Júlia:* A Visegrád-várkerti középkori faluásatásról.

A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422—1985. Összeáll. *Mezei Barna, Pomogyi László, Tauber István.* Kossuth, 1986. 368 old.

A magyarországi nemzetiségek kulturális, tudati jellemzői. Műveltségkutató Intézet, Bp. 1985. 274 old.

Gyivicsán Anna: Az anyanyelv és kultúra értékrendjének változása a kiskörösi szlovákoknál, *Kozma Mihály:* Román nemzetiség magyar környezetben, *Györi-Nagy Sándor:* Nyelvállapot és nemzetiségstudat Brennbergbánya németajkú lakossága körében, *Szász János András:* Nemzetiségi kultúra, sorsközösség.

A magyarországi szakszervezeti mozgalom dokumentumai 6. kötet. Talpraállás és megújulás, 1944—1945. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: *Karsai Elek.* Kiadja az MSZMP KB Párttörténeti Intézete, Bp. 1986. 612 old.

Makó negyven éve szabad. Szerk: *Korom Mihály.* Sajtó alá rend.: *Tóth Ferenc.* Várospolitikai füzetek, 6. kiadja a városi tanács, Makó, 1985. 35 old.

Mária Terézia-kori urbáriumok a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban. Összeállította: *Roman János, Tóth Endre, Judit Istvánné.* Szerk: *Roman János.* Kiadja a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 1977. 62 old.

Mátyás király levelei. Magyar Levelestár. Szépirodalmi, 1986. 224 old.

V. Kovács Sándor Hunyadi Mátyás 92 levelét válogatta össze, valamint első ízben jelenik meg magyarul.

A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 23. Miskolc, 1985. 175 old.

Sörös László: Geoelektromos mérések Szendrő-Galacson, *Feld István:* Egy gömőri falusi templom, *Udvari István:* Adalékok a szörványukránság XVIII. századi történetéhez Szabolcs megyében, *Dobrossy István:* A tapolcai apátság miskolci kúriája, *Kamody Miklós:* A hazai közlekedés múltjából, *Gyulai Éva:* Miskolci nyomtatott céhlevelek, *Seresné Szegő Anna:* Vármegyei jegyzőkönyv — mint hadizsákmány, *Kovács Zoltán:* A Miskolci Theatrom, *Tok Miklós:* A selmeci akadémiai ifjúság mozgalma II., *Dobosy László:* A Strmán-család kapcsolatai fényképek tükrében, *Bencsik János:* Tiszaladány és a táj házassági kapcsolatrendszere a feudális utolsó évszázadában (1751—1849), *Pap Miklós:* Hordósütő vasak a Hegyalján, *Gunda Béla:* Hajdúsági kántalók egy bükk faluban, *Viga Gyula:* Néhány kisgyőri katonalevél az első világháborúból, *D. Varga László:* Kendertermesztés és feldolgozás Deregnyön, *Magyar Márta:* A baromfinevelés néhány Ung vidéki faluban, *Novák László:* Temetés és sirjelölés az Ung vidékén, *Faggyas István:* A putnoki állatvásárok, *Lukács Gáspár:* Dala József István (1901—1985), *Szilágyi Dezső:* Nagybányai mesterek képei a Szilágyi-gyűjteményben, *Cseri Miklós:* A Herman Ottó Múzeum népi építészeti archívuma, *Németh Györgyi:* „Scholae Miskolciensis” — kiállítás a miskolci iskolák történetéről, *Kovács Tibor:* Tiszszögletű intarziás dohányzóasztal, *Mádai Gyula:* A Földes Ferenc Gimnázium honismereti szakköre, *Szabadfalvi József:* Megnyitó Kunt Ernő: A mulandóság szobrai című kiállításán, Szlovákiai téka.

Mozaikok Csongrád város történetéből, 1985. Kiadja a városi tanács vb művelődési, egészségügyi és sportosztálya, Csongrád, 1985. 290 old.

Hegedűs Judit: Az 1929—1933-as világgazdasági válság hatása Csongrádon, *Gál Ildikó:* Inségkérő levelek az 1930-as évek derekától, *Erdélyi Péter:* Turi István levelei a szociáldemokrata párt

központjába, *Sebestyén István*: Tisztelességgel szolgálva a közösséget, *Órdógh József*: Csongrád és környéke ár- és belvizmentesítésének története 1948-ig, a társulatok államosításáig, *Katona Imre*: A csongrádi vár topográfiájáról, Evlia Cselebi és Bél Mátyás alapján, *Béres Mária*: Beszámoló a Bokros-Kiskóhalom 1984-ben végzett leletmentéséről, *Szarvas Erzsébet*: Bokros fejlődéséről a századfordulótól napjainkig, *Laborczy Ildikó*: A csongrádi iparos olvasóköri történetéből, *Újszászi Gabriella*: A csongrádi iparosifjúsági közművelődési egyesület története, *Kolláth Klára*: A Csongrádi Gazdasági Egyesület tevékenysége, *Gál Lajos*: A csongrádi iparos tanoncképzés válogatott dokumentumai a Horthy-korszakból, *Dudás Lajos*: A csongrádi polgári fiúiskola története, *Kádár Szél László*: Az MHSZ csongrádi szervezetének története, *Berente László—Tamás Katalin*: A Tisza vidék csongrádi hetilap repertórium, 1914. *Káтай Judit—Lakatos Anikó*: A Csongrádi Proletár bibliográfiája, *Dudás Lajos*: Tárgymutató a Csongrád és a Tiszavidék I. évfolyamának repertóriumához, *Katona Imre* csongrádi vonatkozású munkáinak jegyzéke, *Vincze László* fényképei: Negyven éve szabad Csongrád, *Sebestyén István*: Százszentendős a csongrádi malom — Balogh István Szilárd fényképei.

Mozaikok Sárbogárd és területe 40 éves üttörőtörténetéből. Szerk: *Magyar József és mások*. Kiadja a Sárbogárdi Városi Üttörőelnökség, 1986. 89 old.

Nagy András—D. Máray György—Szőlősi Pál: Gyula város tűzvédelmének története az 1700-as évektől napjainkig. Kiadja az Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Gyula, 1986. 87 old.

Nagy Gyula: A múzeum szolgálatában. Négy évtized Orosháza múzeumában. A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 10. Szerk: *Hévízi Sándor*. Békéscsaba, 1986. 215 old.

Negyedszázad tükrében. 25 éves a Veszprém Megyei Víz- és Csatornamű Vállalat. Szerk: *Kis Dezso*. Kiadja a vállalat, Veszprém, 1985. 23 old.

Negyven év a szocialista fejlődés útján. Tudományos emlékülés. MSZMP Heves megyei bizottsága, Eger, 1985. 135 old.

Nagy József: A szocialista gazdaság és társadalom négy évtizede Heves megyében, *Asztalos Miklós*: A párt gazdaságpolitikájának megvalósulása Heves megyében a felszabadulás után, *Mentusz Károly*: Heves megye élelmiszer-gazdasága az 1970-es években, *Magda Sándor*: A humán tényező vizsgálata Heves megyei termelőszövetkezeteiben, *Bodnár László*: Heves megye szőlő- és borkultúrájának fejlődése a II. rekonstrukció után, *Jakab István*: Heves megye közigazgatásának fejlődése 1945-től, *Miklós Endre*: Heves megye népesedési helyzetének főbb jellemzői az elmúlt 40 évben, *Horváth Nándor*: Az üzemi demokrácia fejlődésének történelmi tapasztalatai Heves megyében a felszabadulástól napjainkig, *Nagy Sándor*: A párt

ifjúságpolitikájának és az ifjúsági mozgalom történetének főbb vonásai Heves megyében a felszabadulástól az ötvenes évek közepéig, *Dráviczki Imre*: Az agráróktatás fejlődése Heves megyében 1945 után, *Csiffány Gergely*: A történelmi emlékhelyek kutatása Heves megyében, *Szeleskő Károly*: A tudományos élet fejlődése Heves megyében a felszabadulástól napjainkig.

Negyvenéves a Dunántúli Kőolajipari Gépgyár. Összeállította: *Gazda Zoltán és Kötél László*. Nagykanizsa, 1984. 156 old.

Emlékezők, tények, adatok, fényképek egy gyár életéről.

Nemecz József Mezőgazdasági Szakközépiskola és Hűszipari Szakmunkásképző Intézet. Gyöngyös. Szerk: *Vadász Ernő és mások*. Kiadja a Szakközépiskola Igazgatósága, Gyöngyös, 1986. 94 old. Evkönyv, 1925/1986.

Novák László: A „három város” és népe. Gondolat, 1986. 400 old.

A címben szereplő történeti és néprajzi elnevezés Kecskemétet, Nagykőröst és Ceglédet takarja. A szerző bemutatja a három mezőváros egységét, de mégsem egyforma néprajzi karakterű népének történeti és gazdasági fejlődését, etnográfiai arculatának formálódását.

Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad cimerei. Corvina, 1986. 304 old.

Ameddig Magyarország királyság volt, az uralkodó — kitüntetésként — címereslevéllel adott különböző kiváltságokat az alattvalóinak. A festett címerképek e korok embereinek életmódját és gondolatvilágát is tükrözik. E címereslevelek jelentős történeti forrásoknak képviselnek: tudományos feldolgozásuk is megkezdődött. Ez a kötet a Magyar Országos Levéltár gazdag gyűjteményének 100 címerképét mutatja be színes képtáblákon, további 1173 darabot pedig rajzban. A könyv heraldikai — címertani — bevezetése segítséget nyújt az olvasónak a címerképfestészet szigorú szabályokra épülő művészetének megértéséhez.

Oláh Andor: „Új hold, új király”. A magyar népi orvoslás életrajza. Gondolat, 1986. 312 old.

Őrség 20. A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület tájékoztató közleményei. 1986. 36 old.

Moór János: Beszámoló, *Tölly Julianna*: Tisztújító közgyűlés Szigeten, *Szeberényi Lajos*: Találkozás Kádár Jánossal, *Szeberényi Lajos*: Nemzeti-ségi emlékünnepek Bécsben, *Sper Simone*: Elsőáldozás, *Galambos Ferenc—Radics Éva*: Szavalóversenyek, Tanulmányi kirándulás Szegedre és környékére, 15 éves a balatoni gyermeknyaralás, FUEV-közgyűlés Belgiumban (a kisebbségi népcsoportokról), Az együttélés kultúrája (a szomszédos országok nemzetiségeinek 10. találkozója Triesztben), *Galambos Ferenc*: Kiállítás Középpulyán, *Moór János* temetéséről, *Szeberényi Lajos* búcsúbeszéd Moór János temetésén, *Karácsonyi játékok*, *Farkas Vilmos*: Táncsoportunk nyara, *Szeberényi Lajos*: A magyar népzene ápolói az

„Alsóörsi citerások”, *Marác László Károly*: Örségi látogatás, *Stermiczky Ferenc*: A labdarúgás Felsőörsben, *Stermiczky Ferenc*: Élő hagyományaink.

Palóc konyha. Háztartási eszközök Nógrád megye losonci járásának magyar községeiben a 20. század elején. Kiadja a Losonci JB néprajzi szakbizottsága. Losonc, 1986. 29 old.

Bőszörményi István: Volt egyszer egy kemen-ce... (A tűz és a tüzelőberendezések a népeletben), *Duray Éva*: A háztartás használati eszközei.

Parasztkérdés. 1890—1930. Szerk: *Juhász Antal* és *Sipos József*. Kiadja a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1985. 258 old.

Az MTA Agrártörténeti Bizottsága és a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága által rendezett tudományos konferencia előadásai. *Király István*: A parasztkérdés történelmi sorsforduló 1890 és 1918 között, *Puskás Julianna*: A kivándorlás, az amerikai életsora a parasztság történetében, 1880—1914. *Varga Lajos*: Az MSZDP és az agrárkérdés a századelőn, *Romsics Ignác*: Az agrárkérdés nemzeti-nemzetiségi aspektusa, 1890—1919, *Tóth Dezső, J.*: Nagyatádi Szabó István és a munkásmozgalom, *Kávássy Sándor*: Nagyatádi Szabó István, mint népgazdasági miniszter, *Gunst Péter*: A paraszti társadalom megkezdése az 1920—1930-as években, *Mészáros Károly*: Nagyatádi Szabó István programja és programfeladása, 1919—1921. *Sipos József*: A Kisgazdapárt struktúrája és a bethleni konszolidáció kezdetei, *Nagy József*: A kisgazda csoport működése az Egységes Pártban.

Pásztor Mihály: A fehérterror néhány jelensége: Pest Megye 1919—1920. Pest megyei levéltári füzetek, 8. Bp. 1985. 361 old.

Páty. Fejezetek a község történetéből. Szerk: *Szabó Andrásné Peregovics Vilma*. Kiadja a Községi Tanács, Páty. 1986. 157 old.

Wiedermann Gábor: Páty község története a felszabadulásig, *Szabó Andrásné Peregovics Vilma* és *mások*: Páty története 1945—1985-ig, *Nagy Ferencné*: Páty földrajzi szemmel, *Mészáros László*: Pátyi helynevek magyarzata és rendszere, *Szabó Andrásné Peregovics Vilma* és *mások*: Páty lakói, szokásai.

Poór János: Hajdúböszörmény a német megszállás és az új élet hajnalán, 1944. március—október. Hajdúsági Közlemények, 14. Kiadja a Városi Tanács és a Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény, 1985. 92 old.

Radnyánszky Béla: A magyar családélet és háztartás a XVI—XVII. században. Helikon, 1986. 356 old.

A magyar művelődéstörténet kiemelkedő kutatója megleveniti elődeink otthonait bútoraival, háztartási eszközeivel, konyhaművészetével. Felidézi a régmúlt szórakozásait. Képet ad káprázatos, vagyont érő öltözeteikről, ékszerikről. A kötet gazdag képanyagot tartalmaz. Művészettörténeteszek értő tanulmányai nyújtanak eligazítást az olvasóknak.

Rábaköz. Helyismereti-helytörténeti bibliográfia. Szerk: *Gál Mária*. Kiadja a Rábaközi Napok Intéző Bizottsága, Csorna, 1986. 47 old.

Rác István: A 900 éves Bakonykoppány község múltja és jelene. Kiadja az Ugodi Körzeti Művelődési Központ, 1986. 16 old.

Siómente népfőiskola. 1984—1985. Szerk: *Varga Csaba*. Kiadja a Népművelési Intézet, Bp. 1985. 126 old.

Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv, 17. Szerk: *Kanyar József*. Kaposvár, 1986. 462 old.

Guzsik Tamás: Eltűntnek hitt pálos építészlet Somogy megyében, *Bándi Zsuzsanna*: A szakácsi pálos kolostor középkori oklevelei, *Komjáthy Miklós*: A somogyi konvent II. Ulászló-kori oklevelei az Országos Levéltárban 14., *Borsa Iván*: A szerényi várkastély öt leltára a XVI. századból, *Kanyar József*: Somogy megye közgyűlése a hódoltság idején és a felszabadító harcok utáni első évtizedben (1658—1718), *Tóth Péter*: Egy németalföldi utazó a visszafoglalt Budán, *Takáts Lajos*: Sertésmakkoltatás Dél-Dunántúlon a XVIII. században, *Péterffy Ida*: Horváth Adam és Czindery Pál barátság, *Hajdú Lajos*: Népiskolai szerződések Magyarországon a felvilágosult abszolutizmus időszakában (1770—1795), *Vörös Károly*: „Jelentés Magyarország kereskedelméről” — Egy belga konzuli jelentés 1843-ból, *Kiss Géza*: A délkelet-somogyi Dráva-völgy horvát községei a feudalizmus meg erősödése és válsága idején (1711—1848), *Szili Ferenc*: Somogy megye út- és közlekedési viszonyai a kései feudalizmus korában (1782—1848), *T. Mérey Klára*: Városiasodó településtípusok a századfordulón (Somogy megyében), *Bősze Sándor*: Egyesületek Somogyban a dualizmus időszakában, *Sier Miklós*: A nemzeti és a nemzetiségi kérdés a magyarországi szocialista mozgalom és ausztrómarxizmus elméletében és gyakorlatában a századfordulói, *Andrássy Antal*: Aradtól Kaposvárig (Száz éve született Latinca Sándor), *Tilkovszky Loránd*: A magyarországi németek történetének kronológiája (1919. VIII.—1938. III.), *Bognár Tibor*: A hazai nemetségre vonatkozó rendelkezések végrehajtása Szabolcs 1945-ben és 1949-ben.

Stelcer Károly: A vízrajzi szolgálat száz éve. Kiadja a Vízügyi Dokumentációs Szolgálat Leányvállalat, Bp. 1986. 126 old.

Sümei György—Tóth Pirokska: Szülőföldünk, a Duna-Tisza köze. Tankönyvkiadó, 1986. 280 old.

Rövid szépirodalmi és ismeretterjesztő írások válogatásával mutatják be a szerzők e gazdag táj történelmi fordulóját, természeti szépségeit, néprajzát. Megismertetnek az e vidékről származó neves személyekkel és alkotásaikkal. A gazdagon tervezett képanyag kedvet ébreszt a 10—16 éves tanulóknak hazánk teljesebb megismeréséhez és e szép táj felkereséséhez.

Szabolcs-Szatmár megye a népi demokratikus forradalom kibontakoztatásának időszakában, 1944—1948. Szerk: *Botár József*, munkatársa *Né-*

meth Péterné. Megjelent a Megyei Munkásmozgalom-történeti Bizottság gondozásában, Nyiregyháza, 1985. 535 old.

Válogatott dokumentumok Szabolcs-Szatmár megye munkásmozgalmának felszabadulás utáni történetéből.

Szabó István: Szolnok megye ipartörténeti emlékei. Kiadja a Damjanich János Múzeum, Szolnok, 1986. 11 old.

Szabó Zoltán: A tardi helyzet — Cifra nyomorúság. Hasonmás kiadás. Kossuth, 1986. 564 old.

Szabóky Zsolt: Eger. *Culay István* szövegével. Fotóalbum. Kiadja az MTI, Bp. 1986. 11 old és 84 tábla.

Szabó Lajos, H.: A Kupi Egyenlőség Mgtsz története, 1959—1985. Kiadja a Tsz Kup. 1986. 121 old.

Szakály Ferenc: Hungaria Eliberata. Budavár visszavétele és Magyarország felszabadítása a török uralom alól. Corvina, 1986. 188 old.

A Buda visszavívásának 300. évfordulójára készült munka Bécs 1683-as török ostromának leírásával kezdődik, s végigtekint a 1699-es karlócai békéig lezajlott háborús eseményeket. A közép-pontban természetesen Buda visszafoglalása áll, amelynek menetét a fennmaradt számos emlékiratból szinte percről percre végig lehet követni. A szerző gazdag illusztrációs anyagot (térképek, fegyver-, hadieszköz-ábrázolások, emlékérmek, csatavázlatok, alkalmi nyomtatványok, egyenruháképek) használt fel.

A századi alapítólevél, 1067. Fordította *Tóth Péter*, az alapítólevél történetét írta *Csorba Csaba*. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár és Tiszkeszi Általános Iskolájának közös kiadása, 1986. 12 old.

Szegedi könyvtári műhely. 86/1-2. Kiadja a Somogyi könyvtár. Szeged. 128 old.

Pál József: Hamvas Endre a szegedi zsidóság deportálása ellen, *Palásti László:* Franciák Szeged 1686. évi visszafoglalásában, *Lippainé Fekete Ilona:* A szabadművelődés Szegeden, *Giday Kálmán:* Szőred dohánykertészete 1837-ben, *Ruszoly József:* Utcanévadalmak, *Murádin Jenő:* Nyilasy Sándor pályakezdeése, P. L.: Szegedi újságok kormánytámogatása a századelőn, *Apró Ferenc:* Tömörkény levelezéséből, *Péter László:* A Vasváry-gyűjtemény, *Bóna Endre:* A szegedi tudományegyetem történelmi emléklapoktette.

Székely János: Vendéglátás Veszprém megyében. Kiadja a Veszprém Megyei Vendéglátóipari Vállalat, Veszprém, 1986. 97 old.

Székely Kinga—Tardy János: Budapest, Várbarlang. Tájak, Korok, Múzeumok Kiskönyvtára, 224. Bp. 1986. 16 old.

Szilágyi István: Régi boltok krónikája. A pesti kereskedelem történetéből. Közgazdasági és Jogi, 1986. 328 old.

A könyv végigviszi az érdeklődőt a múlt század közepén virágzó Belvárosban. Betekinthetünk többek között Mossmer József „A menyasszonyhoz” címzett kelengyeboltjába, magunk előtt láthatjuk az egykori Hatvani utca hölgyeit, amint Holtzer Simon fényes divatruházának kirakatait csodálják. Sok új ismeretre tehetünk szert Ráth Mór első magyar nyelvű könyvesboltjába betekintve, ahol számos esetben a „haza bölcsé”, Deák Ferenc szórakoztatja friss anekdotákkal a könyvvásárlókat.

Szobek András: Egy munkásélet emlékei. Kossuth, 1986. 176 old.

Szülőhelyünk Szabolcs-Szatmár. Életutak, vallomások a szűkebb hazáról. Szerk: *Kopka János.* Kiadja a Szabolcs-Szatmár Megyei Lapkiadó Vállalat, Nyiregyháza, 1985. 519 old.

Tanulmányok Debrecen és a megye felszabadulásának 40. évfordulója tiszteletére. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok közleményei, 43. Debrecen, 1986. 86 old.

Gazda László: A múzeumok 40 éve Hajdú-Bihar megyében, 1944—1984, *Módy György:* Építészettörténeti jelentőségű régészeti kutatások, Hajdú-Bihar 1944—1984. *Kürti Katalin:* Négy évtized képzőművészeti gyűjtőmunkája a Déri Múzeumban, 1945—1985, *Szathmári Ibolya, V.:* A „nép” művészetének négy évtizede Hajdú-Bihar megyében, *Bényei Miklós:* A Hajdú-Bihar megyei sajtó negyven éve, 1944—1984.

TÉKA, 1086. Táncházás Tájékoztató Füzet. Kiadja az Almási téri Szabadidőközpont. 1986. 24 old.

Domokos Pál Péter: A moldvai csángók eredete, *Virt László:* A moldvai magyarok és múlt századi apostolok (Petrás Ince János), *Halász Péter:* A moldvai magyarok művelődéstörténeti jelentősége, Interjú Petrás Ince Jánossal, *Kelemen András:* A moldvai magyarok embertani képéről, *Sebesi Kis Benjámin:* Akit a Borozda együttes kísért, Egy névtelen IRÓDIA kiadványról, A szépsiszentgyörgyi Néptánc Stúdió.

Thuróczy János: A magyarok krónikája. Helikon, 1986. 460 old.

Thuróczy János Mátyás Király ítelőmestere volt. Krónikája a magyarországi reneszánsz történeti és irodalmi szempontból igen jelentős alkotása. A magyarok történetét a hun—magyar idoktól egészen a Hunyadiak koráig írja meg. Az eredeti augsburgi ösnyomtatvány pazar szépségét és jellegzetességét megőrző hasonmás kiadás végén a krónika klasszikussá vált fordítását is kézbe kapja az olvasó.

Tóth József: Úttörőemlékhelyek gyűjteménye. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Bp. 1986. 51 old.

Török József: Budapest, Egyetemi templom. Tájak, Korok, Múzeumok Kiskönyvtára, 230. Bp. 1986. 16 old.

Töttös Gábor: Történelmi séták Szekszárdon. Kiadja a Városi Tanács V. B. Szekszárd, 1986. 207 old.

Újváry Zoltán: Menyecske a kemencében. Világjáró palóc adomák és huncutságok. Európa, 1986. 264 old.

Az északi palócok, a gömöri területek folklorjából gyűjtött anekdotákból válogatta ki a szerző az itt közzölt felszázat.

Úttörőkrónika, 1946—1986. Szerk: *Hegy András.* Kiadja a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága, 1986. 551 old.

Pletka Anna: Az úttörőmozgalom kezdetei, 1946—1948., *Hofgesang Péter és mások:* A szocialista forradalom győzelme után, 1948—1950., *Makk Ferencné:* Az úttörőmozgalom a szocialista építés kibontakozásának idején, 1950—1956., *Bakacsiné Gulyás Mária:* A szocialista társadalom megerősödésének évei, 1957—1962., *Jóó Ferenc:* Az úttörőcsapatok a mozgalom megújításáért, 1962—1972., *Leléné Erdélyi Mária:* Az úttörőmozgalom tevékenységének fellendülése 1973—1979 között., *Zeleiné Horváth Sára:* A Csongrád megyei úttörőmozgalom 1979—1983 között.

Vallási néprajz 1—2. Szerk: *Dankó Imre, Küllös Imola.* Kiadja az ELTE Folklor Tanszék, Bp. 1985. 375 és 554 old.

1. Református néphagyományok. *Gunda Béla:* A református vallási néprajz fogalma és mai feladatai, *Balogh István:* A református egyház hatása a parasztság művelődésére a XIX. században, *Molnár Ambrus:* A református teológiai doktorok kollégiuma egyházi néprajzi szekciójának tevékenysége, a gyülekezet felelőssége a hagyományok ápolásában, *Huley Alfréd:* A biblia a református és az evangélikus népi tudatban Békés megyében, *Kis Endre:* Kálvin a népi tudatban — Egy kérdőíves vizsgálat tanulságai, *Ötvös László:* A konfirmáció néprajza, *Dankó Imre:* Az új asztala, *Csiszár Árpád:* A régi nemzeti rend nyomai a felső-Tisza-vidéki templomokban és temetőikben, *Takács Béla:* A református temetők fejfeinnek népi ornamentikája, *Szalai Zsigmond:* Régi temetési szokások Tyukodon, *Szilvási János:* Egervölgyi harangok és harangozási szokások, *Gacsályi Gábor:* A látomások szerepe a mai gyülekezeti életben, *Tóth Judit:* A tiszazugi reformátusság vallásos szokásai, *Molnár Ambrus:* A húsvéti ünnepkör református népszokásai a Tiszántúlon, *Szabó Gyula:* Lakodalmi szokások a Beregben.

2. Protestáns egyházi források, kutatók: *Galuska Imre:* Adalékok a Harangod vidék református egyház történetéhez, *Nagy Géza:* Adatok Karcsa lakóinak erkölcsi és társadalmi életéhez a Karcsai Református Egyház jegyzőkönyvei alapján (1807—1825), *Szigeti Jenő:* Egy elfelejtett tudományos ismertetés 1869-ből a hődmezővársárhelyi nazarénusokról, *Molnár Ambrus:* „Szent Asszonyok” és „Szent Emberek Társasága” a Hajdúságban a XIX. században, *Dankó Imre:* Az ethnográfus Bakasy Sándor, 1832—1915, *Szentimrei Mihály:* Megemlékezés Harsányi István néprajzi munkásságáról (1874—1928), *Harsányi István:* Adalékok látomásirodalmunk történetéhez, *Molnár Ambrus:* Dr. Illyés Endre, 1897—1962, *Bojtó István:* Szabó Zoltán (1902—1965), *Küllös Imola:* Szabó Zoltán néprajzi gyűjtései az Ethnológiai Adattárban, *Szabó Zoltán:* Adalékok Noszvaj község néprajzához, *Niedermüller Péter:*

Egyházi élet, vallás és kulturális hagyomány egy amerikai magyar közösségben, *Bereznai Zsuzsa:* Hívó Mari és a bodonyi szombatisták, *Szabó László:* Ünnepségre való készülődés a Tiszazugban, *Huley Alfréd:* Ünnepek és ünneplés a Békés megyei evangélikus gyülekezetben, *Koppány János:* Harangozók és harangozás szokások Tótkomlóson, *Felhősné Csiszár Sarolta:* A közvetítők szerepe a beregi temetési szokásokban, *Benke György:* Verses sírfeliratok a sa-jóvezéldi református temetőben.

Valter Ilona: Örízseintpéter, plébániatemplom. Tájak, Korok, Múzeumok Kiskönyvtára, 232. Bp. 1986. 16 old.

Varga J. János: A fogyó félhold árnyékában. A török kiűzése Magyarországról. Gondolat, 1986. 278 old.

Vas megye. Magyarország megyéi. Összeáll. *Rácz János.* Kossuth. 1986. 152 old.

Válasz 1939—1938 Válogatta *Széchenyi Ágnes.* Magvető, 1986. 672 old.

Németh László „az újonnan összeszivárgó írótak az új magyar föladatak felé akarta terelni”, ezt a törekvést a magyar sorskérdések feltérképezését, megfogalmazását, társadalmi megoldásait, lehetőségeit keresték a folyóirat szerkesztői, írói, szoros kapcsolatban a felénkülö népi mozgalommal, a Márciusi Front célkitűzéseivel, a falukutató törekvésekkel.

Változó Baranya. Tanulmányok a megye történetéből, 1945—1985. Szerk.: *Antal Gyula és Sándor László.* Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Bizottsága Oktatási Igazgatósága, Pécs, 1985. 532 old.

Ormos Mária: 40 év fejlődéstörténetének főbb jellemzői, *Bezeredy Győző:* Baranya és Pécs felszabadulása legújabb kutatások tükrében, *Győrffy Sándor:* Pécsi naplójegyzetek, 1945., *Fehér István:* Az MKP szerepe a koalíciós időszak politikai mozgalmában, *Vonyó József:* A Független Kisgazdapárt társadalmi bázisa és hatalmi pozíciói Baranyában a felszabadulástól 1945 novemberéig, *Sándor László:* A Szocialdemokrata Párt pécsi szervezetének 1947. évi várospolitikai terve, *Cseresnyés Ferenc:* A baranyai agrárnépesség bekapcsolódása a politikai küzdelembe, *Komanovics József:* A paraszti érdekképviseleti szervezetek néhány sajátos vonása Baranyában, 1945—1951., *Szita László:* Pécs város társadalmi struktúrájának alakulása a II. világháborút követő években, *Füzes Miklós:* A Baranya megyei és a Pécs városi Nemzeti Bizottság kapcsolata a közigazgatási önkormányzatokkal, *Győrpál Elemér:* A tanácsigazgatás szervezési törekvései Baranyában, *Vargha Dezső:* Az államigazgatás és a munkáspártok archontológiája Baranyában és Pécsen, 1944—1956., *Szintes Gábor:* Az ötvenes évek elején kialakult szocializmuskép a korabeli megyei pártdokumentumok tükrében, *Sikfői Tamás:* Az MSZMP-szervezetek megalkulása és harcuk a konszolidációért, *Nagy József:* A politikai viszonyok fejlődésének jellemző vonásai Baranyában, *Mérey Klára, T.:* Baranya

megye és Pécs iparának fejlődése 1945-től 1968-ig, *Varga Jenő*: A megye iparszerkezetének átalakulása az 1970-es évektől napjainkig, *Földvári János*: A megye szocialista mezőgazdaságának megszilárdulása és fejlődése, *Tóth Tibor*: A mezőgazdasági tulajdon- és földhasználati viszonyok változásai a felszabadulást követő másfél évtizedben, *Erdősi Ferenc*: Baranya tömegközlekedésének fejlődése, *Hernády Alajos*: Baranya vizgazdálkodása, *Kassai Miklós*: A Délkelet-Dunántúl ásványi nyersanyagkutatásának 40 éve, *Koncsag Károly*: Az energia-termelés helyzete Baranyában az elmúlt 40 évben, *Mérei Emil*: A mecseki szénttermelés alakulása az elmúlt 20 évben, *Fojtók János*: A szocialista kereskedelem fejlesztése Baranyában, *Enyedi György*: Gazdaságpolitikai szakaszok és a területfejlesztés, *Barakonyiné Winczai Klára*: Baranya faluhálózatának változása, *Hoóz István*: Baranya megye népességfejlődésének jellegzetességei az utóbbi 40 évben, *Novák Zoltán*: Pécs fő demográfiai jellemzőinek változásai a felszabadulástól napjainkig, *Bernics Ferenc*: A megye közoktatásának fejlődése 1950-től napjainkig, *Gáspár László*: A szentlőrinci Munkaiskola-kísérlet történetéhez, *Komlósi Sándor*: A pécsi felsőoktatási intézmények 40 éves történetének vázlata, *Hajnal József*: Az önállóvá vált Pécsi Orvostudományi Egyetem történetéből, *Ódor Imre*: Adalékok a NEKOSZ pécsi kollégiumainak történetéhez, *Koltai Dénés*: A káderképzés andragógiájának fejlődéstörténeti vázlata, *Földes Andrásné*: A pécsi pártiskola története, *Benkő László*: Az esti egyetemi képzés indulása és fejlődésének jellemző szakaszai, *Ujvári Jenő*: A művelődéspolitikai irányelvek baranyai alkalmazásának néhány kérdése, *Kanyar József*: A Nemzeti Parasztpárt kulturális munkája Baranyában, *Tüskés Tibor*: Nagy korszak nyitánya, *Tóth Zoltán*: Az építőművészet 40 éve Baranyában, *Békés Sándor*: A megye hírközlő rendszerének kiépülése, *Román Lászlóné*: A megye könyvtárhálózatának 40 éve, *Lantos József*: Nemzetiségi kultúrák együttlése Baranyában.

Várpalota (Várossá válásának 35. évfordulóján). Írta: *Bráz János*. Kiadja az MSZMP Városi Bizottsága, Várpalota, 1986. 132 old.

Vecsés története. Szerk.: *Lakatos Ernő*. Kiadja a Nagyközségi Tanács. Vecsés, 1986. 289 old.

Veres Péter: Az Alföld parasztsága. Kossuth, 1986. 108 old.

Veszprém megyei Honismereti Tanulmányok XI. Kiadja a HNF Veszprém Megyei Bizottsága, a Veszprém Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya és a TIT Veszprém Megyei Szervezete, Veszprém, 1985. 243 old.

Veress D. Csaba: Veszprém felszabadítása, *Rácz István*: Dátumok és eseményrészletek Pápa város felszabadulásának krónikájából, *Ury János*: A Hidrobenzin Rt. története (Pét), 1933—1948, *Énekes Ábrám*: A Péti Nitrogénművek története a bombázástól az újjáépítésig (1944—1949), *H. Szabó Lajos dr.*: A mezőgazdasági termelőszovetkezeti mozgalom kibontakozása és fejlődése Pápán (1948—1983), *Gáncs Andrea*: A mezőgazdaság

szocialista átszervezése Veszprémben (1949—1962), *Tamás Károlyné—Sófalviné Mamás Márta*: A paraszti életmód változása Szentgálon a századfordulótól napjainkig, *Müller János*: Az Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohó Művelődési Ház története (1950—1975), *Pribék Istvánné*: Az önálló nőmozgalom létrejötte és tevékenysége Veszprém megyében 1945—1970 között, *dr. Dancs József*: A magyar iparpolitika és iparfejlesztés irányát befolyásoló főbb objektív tényezők 1950-től az 1960-as évek végéig, *Beszteriné dr. Blickle Ilona*: A szövetségi politika főbb jellemzői a szocializmus alapjai lerakásának időszakában (1948—1962), *Farkas Józsefné*: Az MSZMP szövetségi politikájának új vonásai, *Horváth Ottóné*: A munkakultúra fejlődésének útján, *dr. Pjüner György*: A szocializmus az emberért, *Udvari Ferenc*: Városlőd 40 éve, *dr. Tóth Dezső*: Bibliográfia a kéziratok honismereti, helytörténeti művekről IX., *dr. Tölgyesi József*: Veszprém megye a népi demokratikus forradalom idején.

Vida István: Koalíció és pártharcok (1944—1948). Nemzet és emlékezet. Magvető, 1986. 300 old.

A történelmi félműltünk kérdéseivel foglalkozó monográfia sok, eddig ismeretlen tényre és elfelejtett eseményre hívja fel a figyelmet. A szerző érthetően és érdekesen ábrázolja a felszabadulást követő évek politikai eseményeit.

Vidéki Magyarország. Szerk.: *Laczkó András*. Kiadja a Művelődési Ház. Fonyód, 1986. 80 old.

Vekerdi László: Vidék és műveltség, *Vörös László*: Szükséges a rendszeres kapcsolat, *Szederkényi Ervin*: Kísérlet a közös munkára, *Csányi László*: Az értékről, *Kloss Andor*: Az együttműködés igénye, *Filadelfi Mihály*: A „vidék vidéke” vagyunk, *Hatvani Dániel*: A vidék szellemi életéről. Ebben a kötetben található a Fonyódi Helikon kisantológia is.

Vita Zsigmond: Az enyedi kohó. Magvető, 1986. 415 old.

Kéki Béla: A nagyenyedi Bethlen Kollégium könyvtára — Rendhagyó beszélgetés Vita Zsigmonddal, *Vita Zsigmond*: Bethlen Gábor szellemi arcképéhez, Tudományos és irodalmi törekvések a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban, *Apáczai Csere János* közművelődési törekvései, *Egy erdélyi Főúr* önéletrajza, *Egy orvos a test és a lélek békéjét keresi*, *Enyed* pusztulása és a nagyenyedi két füzfa, *Az építkező kollégium a XVIII. században*, *Bod Péter* könyvtára, a XVIII. századi Erdély képe *Hermányi Dienes József* munkáiban, *A nagyenyedi iskolai színjátszás a XVII—XVIII. században* és a *Próba* című zsebkönyv, *Voltaire* tanítása a Bethlen Kollégiumban, *Egy kolozsvári szerkesztő* (Pethe Ferenc) a reformkor hajnalán, *Ifjúsági és vidéki olvasótársaságok az erdélyi reformkorban*, *Szász Károly*, a műszaki értelmiség nevelője, *Ifjabb Zeyk Miklós*, a természettudós és humanista nevelő, *Hidvégi Mikó Imre* jelmondata és könyvtára, *Egy tanítóképzés* élete a kollégiumban a múlt század végén, *A munkára való nevelés kísérlete a nagyenyedi kollégiumban századunk elején*.

A volt miskolci kir. Kat. Fráter György Gimnázium, diákjai első nagy iskolatalálkozójának emlékére. Szerk.: *Mádai Lajos*. Kiadja a Földes Gimnázium, Miskolc, 1986. 48 old.

Hajdú Imre: A tiszai vándor P. Kelemen Diák, *Mádai Lajos*: Templom és gimnázium két és fél évszázada, *Papp Gábor*: „Vaj mely csodálatos volt bölcsessége”: Ötszáz éve született Fráter György, *Mádai Lajos*: A tanárok oktató-nevelő munkája, *Duray László és mások*: A tanulók számának alakulása, szociális viszonyai és kulturális élete.

Závada Pál: Kulákprés. Dokumentumok és kommentárok egy parasztgazdaság történetéhez. Művelődéskutató Intézet, Bp. 1986. 349 old.

A dokumentumgyűjtemény egy tótkomlói parasztcsalád életét igyekszik bemutatni és kommentálni az 1945 és 1956 közötti időszakban — a társadalmi és gazdasági háttér főlválásával.

A Zselic mezsgyéjén. Mindszentgodisa és társközségei. Szerk.: *Füzes Miklós*. Kiadja a Községi Tanács V. B. Mindszentgodisa, 1985. 311 old.

Lovász György: Természeti viszonyok, *Katona György Zsuzsa és mások*: Az emberi élet régészeti jelei, *Timár György*: A közép- és a török kor írásos források alapján, *Füzes Miklós*: Falvaink élete a hódoltság megszűnése után, *Márfi Attila*: Az abszolutizmus és a dualizmus kora, *Füzes Miklós*: A forradalmak helyi hatása és az ellenforradalom időszaka, *Füzes Miklós*: A népi demokratikus átalakulás, *Füzes Miklós*: A szocializmus alapjainak lerakása, *Lantosné Imre Mária*: Egy bakócai faze-kascsalád.

A forradalmak helyi hatása és az ellenforradalom időszaka, *Füzes Miklós*: A népi demokratikus átalakulás, *Füzes Miklós*: A szocializmus alapjainak lerakása, *Lantosné Imre Mária*: Egy bakócai faze-kascsalád.

Honismereti rejtvényverseny

Az I. sz. rejtvény helyes megfejtése:

1. Hollósy Simon
2. Arany János: Tengerihántás
3. Aki a tengerihántásnál (kukoricafosztás-

kor) piros szemű csövet talál, megcsókolhatja a neki tetsző leányt.

vagy
„Ki először piros csőt lel,
Lakodalma lesz az őssel.”

A II. sz. rejtvény megválaszolható kérdései:

1. Mi köze a képen ábrázolt településnek egy olasz városhoz? A megfejtés egy idézet.
Pontérték: 5.
2. Milyen régi katonai fogalom kapcsolható a településsel vonatkozásban álló egyik műalkotáshoz? A rejtvény megfejtése egy költő neve és művének címe.
Pontérték: 10.
3. Melyik dunántúli város vetélytársa a képen bemutatott településnek és milyen bizonyítékára szoktak ennek hivatkozni? A megfejtés egy városnév és egy, témánkkal foglalkozó, a Honismeret 1972. évfolyamában megjelent cikk címe.
Pontérték: 15.

A megfejtést május 15-ig kérjük lehetőleg levelezőlapon beküldeni a *Lapkiadó Vállalat, Népfront Lapok Főosztálya, Bp., Naspolya u. 25. 1155* címre. A címzés fölé írják oda: HONISMERETI REJTVÉNY.

Összeállította: *Morvay Péter*

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Antalóczi Lajos: Az Egri Nyomda Rt. története, 1893—1949. Tanulmányok Heves megye történetéből, 9. Kiadja a Heves Megyei Levéltár, 1986. 150 old.

Ács Tibor: Kiss Károly 1793—1866. A magyar múlt tudósai. Akadémiai, 1987. 190 old.

Kiss Károly az első hivatásos katonatiszt, akit irodalmi és tudományos munkássága alapján a Magyar Tudós Társaság 1831-ben levelező tagjává, majd 1840-ben rendes tagjává választotta. Kiss Károly egész életében a nemzeti függetlenség, a polgári átalakulás és a tudományos haladás ügyét szolgálta.

Árucseré és migráció. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai XVIII. Miskolc, 1986. 237 old.

Dankó Imre: Árucseré és migráció, **Román János:** A mértékek használatának vándorlása, **Ujváry Zoltán:** Vásári szórakoztatók, vándor mulatatók és a vásárt megjelenítő népi játékok, **Barna Gábor:** A búcsúvásár, **Szabadfalvi József:** A pásztormigráció mint kultúráközvetítő, **Högye István:** A hegyaljai görögök és zsidók szerepe az árucserében (1711—1848), **Bodó Sándor:** A mesterlegény-vándorlás és a kézműves áru, **Novák László:** Mezővárosi migráció és árucseré, **Sztrinkó István:** A tanya és a város árucseré-kapcsolata: tanya—város migráció, **Juhász Antal:** Vásározási körzetek és iparos-migráció a Dél-Alföldön, **Nádai Éva:** Piac-központok és jellemzőik a Dél-Dunántúlon a századfordulótól napjainkig terjedő időszakban, **Lukács László:** Vándorkereskedelem a Mezőföldön, **Veres László:** Az üveghuták felvevőpiaca a XVIII—XIX. században, **Solyom Ede:** A dunai halászközpontok árucseréviszonyai, **Bencsik János:** A folyó elválasztó, a révek összekötő szerepe a paraszti árucserében, **Páll István:** Árucseré a Tisza két partja között, **Lackovits Emőke:** A Balaton szerepe a paraszti árucserében, **Viga Gyula:** A gyümölcs a népi árucserében, **Fügedi Márta:** Árucseré útján terjedő elemek az észak-magyarországi viseletben. **Cseri Miklós:** Az építőanyag mint az árucseré tárgya, **Petercsák Tivadar:** A fa és az erdei termékek az Északi-középhegység és az Alföld közötti népi kereskedelemben.

Badál Ede: Kastélyok, kúriák Pest, Nógrád és Heves megyében. Műszaki, 1987. 200 old.

Bajcsy-Zsilinszky Endre emlékfüzet születésének 100. évfordulójára. Szerk.: **Tóth Lajos.** Kiadja a Hazafias Népfőnt és a Városi Tanács. Szarvas. 1986. 42 old.

A tartalomból: **Tóth Lajos:** a Zsilinszky család és Szarvas, **Vigh Károly:** Bajcsy-Zsilinszky Endre.

Bakó Ferenc: Palócföldi lakodalom. Gondolat, 1987. 285 old.

Balassagyarmati Honismereti híradó, 1986. 1—2. 151 old. (Soksz.)

Tóth István: A mai szlovák irodalom, **Bába Iván:** A szlovák nemzet tudat az esszék tükrében, **dr. Kapros Márta:** A születés szokásai és hiedelmek az Ipoly menti falvakban, **dr. Antal Elemér:** A nógrádsápi Tatárdombon feltárt honfoglaláskori temető sírleletcsontjainak radiológiai záróértékelése, **dr. Petrik Imréné:** Rejtőzködő kincsek a levéltári iratok között (3.), **Kovalcsik András:** Beszámoló a Balassagyarmati Honismereti Kör 1985. évi munkájáról, **Réti Zoltán:** Búcsú Kmetty Kálmántól, **Hompó Tatjana:** Végső búcsú egy régi jóbaráttól (Vaszilij Mitrofanovics Ljubimov, Balassagyarmat és Terény diszpolgára), **Halmosi István:** Az iskolanévadó ünnepségsorozat (Kiss Árpád nevet vette fel egy balassagyarmati iskola), **dr. Praznovszky Mihály:** Réti Zoltán kiállításának megnyitója a Rózsavölgyi Galériában, **dr. Orbán Jenő:** Kövi Pál Erdélyi lakoma című könyvének magyar kiadása elé, **Kamarás József:** Jós Miklós és a „Modern Penthlon”, **Boldizsár Menyhért:** dr. Sárfy Aladár, a balassagyarmati főgimnázium első igazgatója, **Kenessey Béla:** Egy emlékirat elé: Koltai Jenő: Egy honvédtiszt visszaemlékezése, **Kovalcsik András:** Szász Lajos 90 éves, **Elekes Éva:** Veres Pálné, **Botschner István:** Emlékeim a Hollósy nyomdáról, **Csordás Ildikó—Hangodi Ágnes:** A Honismereti Híradó repertórium 1984—1985.

Ballók László: A mezőtúri tűzoltóság története, 1886—1986. Mezőtúri helytörténeti Füzetek, 8. Kiadja a Tűzoltóparancsnokság, 1986. 94 old.

Balogh István: Dobozi István debreceni főbíró levelei gr. Károlyi Sándorhoz, 1703—1709. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár forráskiadványai, 14. Debrecen, 1986. 80 old.

Balogh István: Ecsedi István élete és munkássága. Folklor és Etnográfia, 20. Szerkeszti: *Ujváry Zoltán*. Kiadja a KLTE Néprajzi Tanszéke. Debrecen, 1985. 118 old.

A Baranya megyében élő nemzetiségiek demográfiai helyzete 1980-ban. Összeállította *Hoóz István, Kepecs József, Klinger András*. Nemzetiségek Magyarországon. Nemzetiségi dokumentáció, 3. Kiadja az Állami Gorkij Könyvtár, Bp. 1985. 443 old.

Német, román és délszláv nyelven, magyar és angol összefoglalóval.

Batsányi János, Tapolca szülötte. Városszépi Egylet, Városi Tanács, Tapolca, 1986. 42 old.

Keresztury Dezso, György Lajos, Tórey László tanulmányai.

Bács-Kiskun megye képekben. Szerk.: *Szabó Csaba*. Kiadja a Bács-Kiskun Megyei Tanács. 1986. 127 old.

Bálint Alajos: A mezőkovácsházi középkori település emlékei. Kiadja a Városi Tanács, Mezőkovácsháza, 1986. 23 old.

Bán Károly: 125 éves az Óbudai Szeszgyár. Kiadja a Budapesti Szeszipari Vállalat. Bp. 1986. 17 old.

Bánszki István: Így él köztünk Bessenyei György. Kiadja a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár. Nyíregyháza, 1986. 158 old.

A Bessenyei-hagyomány ápolása Szabolcs-Szatmár megyében.

Bárdos István: Az Esztergomi Képzőművész Kör története. Kiadja a Petőfi Sándor Általános Művelődési Központ. Esztergom, 1986. 58 old.

Bene János: Erődök, várak. Rajzok: *Fehérvári Béla*. Kiadja a Szabolcs-Szatmár megyei Pedagógiai Intézet. Nyíregyháza, 1986. 42 old.

Bereczki Ibolya T.: Népi táplálkozás Szolnok megyében. *Studia Folkloristica et Ethnographica*. Kiadja a KLTE Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 1986. 159 old.

Bereg. Helytörténeti olvasókönyv Szabolcs-Szatmár megye történetéhez a honfoglalástól 1859-ig. I. Szerkesztette: *Hársfalvi Péter, Takács Péter*. Kiadja a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya és a Szabolcs-Szatmár Megyei Pedagógiai Intézet. Nyíregyháza, 1986. 197 old.

Berekszászi Ilona: Iskolatörténet a kaposvári Móricz Zsigmond Mezőgazdasági Szakközépiskola 100 éves jubileuma alkalmából. Kaposvár, 1986. 111 old.

Bertalan Ágnes: Sirató. Kiadja a Sárreti Múzeum Baráti Köre, Szeghalom, 1985. 119 old.

Visszaemlékezés.

Berzsenyi Dániel emlékezete. Kaposvári Könyvtár 4. Szerk.: *Laczkó András*. Kiadja a Városi Tanács V. B. művelődési osztálya. Kaposvár, 1986. 105 old.

Papp János: Berzsenyi Dánielt idézve, *Takáts Gyula:* Nikla avagy Tomi, *Csetri Lajos:* Berzsenyi irodalomszemlélete, *Szilágyi Ferenc:* Berzsenyi és a nyelvjárások, *Laczkó András:* Az önértékelés kétértelműségei, *Vargha Balázs:* „Az ész az isten”, *Orosz László:* Széchenyi és Berzsenyi, *Szász Ferenc:* Berzsenyi és a német irodalom.

Beszteri Béla (szerk): Négy évtized. VEAB, Veszprém, 1986. 100 old.

A felszabadulás negyvenedik évfordulója alkalmából rendezett tanácskozás előadásai.

Bethlen Miklós levelei 1—2 kötet. Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta *Jankovuch József*. Akadémia, 1987. 1492 old.

A tragikus sorsú erdélyi kancellár hétszázánál több levele és egyéb dokumentuma olvasható a kiadványban.

Bitskey István: Pázmány Péter. Magyar történelmi Gondolat, 1986. 224 old.

Bitter Anikó: Endrefalva (Nógrád m.) Keresztnevei (1734—1979). Magyar Személynévi Adattárak 71. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névutató Munkaközössége. Bp. 1986. 70 old.

Blazovich László: A Körös—Tisza—Maros köz középkori településrendje. Kiadja Békés és Csongrád Megyei Tanács V. B. művelődési osztálya, Békéscsaba—Szeged, 1986. 207 old.

Bodroközi és hegyközi néphagyományok. Összeáll.: *Kováts Dániel*. Helytörténeti publikációk, 5. Kiadja a Városi Tanács, Sátoraljaújhely, 1985. 216 old.

Válogatás zempléni honismereti szakkörök gyűjtéséből.

Boros Aladár: Váci gazdászok. Gödöllő, 1986. 147 old.

A Gödöllői Agrártudományi Egyetem Gyakorló Iskolájának története.

Borosy András: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regestái, 1638—1711. (3.: 1681—1697). Kiadja a Pest Megyei Levéltár, Bp. 1985. 280 old.

Borsányi György: Válságévek krónikája, 1929—1933. Kossuth, 1986. 278 old.

Botlik József: Német és szlovák nemzetiségiek Komárom megyében, 1957—1982. Kiadja a HNF Komárom Megyei Bizottsága és a TIT Komárom Megyei Szervezete. Tatabánya, 1986. 42 old.

Bráz János: Várpalota. Kiadja a Városi Tanács. 1986. 133 old.

Confessio, '86/4. Kiadja a Magyarországi Református Egyház, Bp. 1986. 128 old.

Barcza József, Bíró Zoltán, Cseh-Szombathy László, Fűr Lajos, Gergely András, Jánosy István, Kiss Gy. Csaba, Kiss Tamás, Konczogh Ákos, Kónya István, Kurucz Gyula, Márkus Mihály, Nagy József Zsigmond, Pethő Bertalan válaszai a lap körkérdésére: „Mit jelentett a kálvinizmus a magyar nép és az egyes ember számára a történelem folyamán, és mint jelenthet ma?": **Kiss Sándor:** Lengyel reformátusok Varsóban, **Vásáry István:** A litvániai és lengyelországi tatárok, **Kiss Gy. Csaba:** Író a szórványban (Witold Gombrowicz), **Ujszászy Kálmán:** A sárospataki „Amerikai magyar református gyűjtemény”, **Kövendi Dénes:** A határon túli magyarság olvasáskultúrája, **Hajdu Demeter Dénes:** Anyanyelv és közösségi tudat a hazai nemzetiségeinknél, **Bende Kálmán:** Buda vára 1686. évi visszavívásának európai jelentősége, **Szegedy-Maszácz Mihály:** Kétszáz éve született Fáy András, **Vig Károly:** Bajcsy-Zsilinszky Endre portrévázlatához, **Medvigy Endre:** Bajcsy-Zsilinszky és a Fekete Bojtár, **Barna Gábor:** Karácsony az ungi Tiszaháton, **Kovács Bálint:** A Keresztyén Ifjúsági Egyesület népfőiskolai munkája, **Márkus Mihály:** Zsindely Endre (1929—1986), **Tóth Pál Péter:** Beszélgetés Bottyán Jánossal.

Czeglédi Imre: Gyula, Erkel Ferenc Emlékház, Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 238. Bp. 1986. 16 old.

Czeglédi Imre: Négy évtized Telekgerendáson. Telekgerendás, 1986. 144 old.

A Vörös Csillag Termelőszövetkezet és elődei nék története.

Czétény Piroska, A.: Budapest, Belvárosi ferences templom. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 234. Bp. 1986. 16 old.

Czingráber András: Képek a nyolcszáz éves Zsira történetéből. Kiadja a HNF Községi Bizottsága, Zsira, 1986. 104 old.

Csanda Sándor: Szülőföldünk régebbi irodalmi hagyományai. Madách (Bratislava) Szépirodalmi, 1987. 181 old.

Csengődi Sándor—Hemző Mária: 25 év a szocialista mezőgazdaság útján a kaskantyúi Homokgyöngye Mezőgazdasági Termelőszövetkezetben. Kiadja az mgtsz, 1986. 103 old.

Cseresnyés Sándor: A nagy Somló hegyről, váráról... Veszprém, 1848. 66 old. Reprint kiadás, Megyei Könyvtár, Veszprém, 1986.

Cservenka György: Keszthely. Kiadja a Városi Tanács, Keszthely, 1985. 62 old.

Cservenka György 111 fotója **Cséby Géza** szövegével.

Csiffáry Gergely: Életutak, életsorsok. Tanulmányok Heves megye történetéből, 8. Heves Megyei Levéltár, Eger, 1985. 195 old.

Az antifasiszta fegyveres harc Heves megyei résztvevőinek életrajzgyűjteménye.

Csige Katalin: Személynevek frazeológiai egységeiben. Magyar Névtani Dolgozatok 62. Szerk.: **Hajdú Mihály.** Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége, Bp. 1986. 51 old.

Csongrád megye évszázadai. Történelmi olvasókönyv. A honfoglalástól a polgári forradalom és a szabadságharc végéig. Szerk.: **Blazovich László.** Kiadja a Csongrád Megyei Tanács V. B. művelődési osztálya és a Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 1985. 392 old.

Csongrád megye évszázadai történelmi olvasókönyv III. Legújabb kor, 1919—1975. Szerk.: **Nagy István.** Kiadja a TIT Csongrád Megyei Szervezete, Csongrád Megyei Tanács V. B. művelődési osztálya — Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 1986. 336 old.

Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1986. Kiadja a Csongrád Megyei Tanács Művelődési Központja és a HNF Csongrád Megyei Bizottsága. Szeged, 1986. 206 old.

Giday Kálmán: Szegedi kalendáriumok, **Szabó Árpád:** A községgé válás feltételei Szatymazon, **Tóth István:** Csongrád megyei szlovák közösségek kulturális életének aktivistái 1920—1946., **Balázs Imre:** Fejezetek a HNF béketelepíi körzeti bizottságának történetéből (1959—1984), **Horváth Lajos:** Fejezetek a népfrontmozgalom Csongrád megyei történetéből az ellenforradalom leverése után. **Ósz Károly:** A szervezett honismereti mozgalom kialakulása, terebélyesedése, Csongrád megyei eredményei az indulás éveiben, **Varsányi Péter:** Fejezetek idős Varsányi Péter életéből, **Bozó Sándor:** A felszabadított Szentese első hónapjai, **Fenyvesi István:** Szellemi találkozások — 40 év után, **Bitó Józsefné:** Mindennapi kenyérünk, **Debreczeny Ivánné:** Az értelmiségi csoportok helyzetének változásai Szegeden a harmincas évek derekán, **Dr. Magyarká Ferenc:** Halász Pál plébános feljegyzései Móravárosról, **Vecsernyés János:** A dohánytermelés munkafolyamatának leírása I., **Bárányi Ildikó:** A XII. Csongrád Megyei Honismereti Diáktábor, **Vecsernyés János:** Jelentősebb honismereti rendezvényeink, **Szabó Mária:** Honismereti nap Szeged váron.

Csonka Béla: Kaposvár. Előszó: **Troszt Tibor.** Corvina, 1986. 118 old.

Csupor Tibor: Mikor Csikból elindultam. Szépirodalmi, 1987. 444 old.

Az író a bukovinai székelység sorsát, történelmét és jelenlegi helyzetét foglalja össze.

Debrecen története 4. 1919—1944. Szerk.: **Tokody Gyula.** Kiadja a Városi Tanács Debrecen, 1986. 507 old.

Dokumentumok az egri II. Rákóczi Ferenc Népi Kollégium életéből. Összeállította: *Szeceksó Károly*. Kiadja a KISZ Heves Megyei Bizottsága, Eger, 1986. 56 old.

Domokos Péter—Paládi-Kovács Attila: Hunfalvy Pál 1810—1891. A múlt magyar tudósai. Akadémiai, 1987. 260 old.

Hunfalvy Pál különösen a magyar nyelvtudomány és néprajz kifejlődésében játszott meghatározó szerepet. Behatóan vizsgálta a finnugor rokonság bizonyítékait.

Dr. Dorgai László—dr. Fehér Alajos—dr. Szabó József—dr. Turnyánszki János: Cserhát. Kiadja a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Termelősövetkezetek Szövetsége. Miskolc, 1986. 254 old.

A Cserhát természeti viszonyai, a Cserhát közgazdasági adottságai és a népesség változásának jellemzése, A cserhádi termelősövetkezetek gazdálkodása, A mezőgazdasági termelés és a tájfejlés kérdései.

Dóka Klára (szerk.): A baptista, görögkeleti, izraelita és unitárius egyházak fondjegyzékei. Magyarországi egyházi levéltárak fondjegyzékei. 4. UMKL, 1986. 49 old.

D. Varga László: Dereglyő (Ung-vidék) helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok 61. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoporthoz Népkuató Munkaközössége, Bp. 1986. 45 old.

Ecsedi István születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett emlékülés előadásai (1985). A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 44. Szerkeszti *Gazda László*. Debrecen, 1986. 58 old.

Gazda István: Előszó, *Balassa Iván:* Ecsedi István századik születésnapján — Elnöki megnyitó, *Balogh István:* Ecsedi István emlékezete, *Szabadjalvi József:* A paraszti állattartás és pásztorkodás kutatásának eredményei Csed István munkásságában, *Varga Gyula:* Ecsedi István és a népi találkozás kutatása, *Szilágyi Miklós:* Az „Ösfoglalkozások” Ecsedi István kutatásaiban, *Ujváry Zoltán:* Az életképeket és útirajzokat író Ecsedi István, *Olsvai Imre:* Ecsedi István helye és eredményei a magyar népzene feltárázásában, *Götz Csaba:* A Hortobágy gazdasági hasznosításának eredményei, *Salamon Ferenc:* Természetvédelem és hagyományörzés a Hortobágyi Nemzeti Parkban.

Ef-lapok. Kiadja a KISZ KB, 1986. 11—12. sz. 68 old.

A tartalomról: Mi is a Fábry-kör? *Simor Árpád:* Amatőr néprajzosok? (a Hansági Honismereti Táborról), *Zsbori Ervin:* A szegénység és a mai magyar társadalomban — Beszélgetés Bokor Ágnes szociológussal. *Perecz László:* Bibó István válogatott tanulmányairól, *Petővári Ágnes:* A küldetéses kiadó — A hetvenöt éves Püszi Sándor köszöntése, *Filep Tamás:* Beszélgetés Szépfalusi Istvánnal az ausztriai magyarságról, *K. Lengyel Zolt:* Regionális hangok az ötágú sipban, ... a második világ-

háborút követően alig maradt a területen magyar tollforgató... — Filep Tamás beszélget Balla Gyula irodalomtörténéssel a kárpát-ukrajnai magyar kulturális életről, *Mórocz Károly:* Búcsúbeszélgetés Gál Sándorral, *Zsbori Ervin:* Kettős kisebbség.

Ef-lapok. Kiadja a KISZ KB. 1987. 1. 48 old.

B. Kis Tamás: A KISZ-szervezet mint rendszer, Az ifjúságpszichológiáról, A Körök kora című honismereti társadalompolitikai klubmozgalomról szóló kiadványról, *Mórocz Károly:* A nyugati magyar irodalomról.

Eger. Bevezető: *Bodó Sándor.* Kiadja az Egeri Városszépítő Egyesület. Eger, 1985. 136 old.

Encs, 1945—1985. Szerk.: *Molnár János, Nagy Józsefné, Urbánné Tóth Edit.* Kiadja a Városi Tanács, 1986. 165 old.

Erdei Gyula: Dalárdától a kórusig. Kiadja a Városi Tanács V. B. művelődési, egészségügyi és sportosztálya, Hajdúszoboszló, 1986. 109 old.

Erdélyi István: A magyar honfoglalás előzményei. Kossuth, 1986. 173 old.

Eszes László: Feledésbe ment utcanévek Keszthelyen. Utószó: *Cséby Géza.* Kiadta a Városi Tanács V. B. művelődési osztálya, Keszthely, 1985. 44 old.

Ébner Károly—Horváth Eszter: Válogatott bibliográfia a pécsi—baranyai ifjúsági mozgalom történetéből, 1949—1985. Kiadja a KISZ Baranya Megyei Bizottsága, Pécs, 1986. 56 old.

Faragó György: Kalocsa. Fotóalbum. Bevezető: *Bánth János.* Kiadja a Városi Tanács. Kalocsa, 1986. 64 old.

Farkas József, Turai Lajos, Gáncs József: Veszprém megye mezőgazdasági termelősövetkezetei, 1948—1983. Kiadja a Veszprém Megyei Termelősövetkezetek Szövetsége, Veszprém, 1985. 247 old.

Farkas Kata: Hazai ízek, falusi ünnepek. Népszava Kiadó, Bp. 1986. 158 old.

Fejezetek a Pest megyei állami zeneoktatás 35 éves történetéből. Összeállította és szerkesztette: *Vársányi Lászlóné.* Kiadja a Pest Megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztály, Bp. 1986. 140 old.

Fereneci Tibor: Az ipari szövetkezeti mozgalom 40 éve, 1945—1985. Kiadja az Ipari Szövetkezeti Szervező- és Ruházati Laboratórium Szövetkezeti Vállalat, Bp. 1986. 74 old.

Fényes Elek (1807—1876) műveinek válogatott bibliográfiája. Összeállította *Körmendi Gábor.* Kiadja a KSH Könyvtár és Dokumentáció Szolgálat, Bp. 1986. 11 old.

Fónay Tibor: Egy tanító vallomása. Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém, 1986. 148 old.

Földes Ferenc: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon. Az utószót írta *Kornidesz Mihály*. A bibliográfiát összeállította *Pozsár István*. Kiadja az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp. 1985. 115 old.

Az 1941-ben megjelent mű hasonmás kiadása.

Fügedi Erik: „könyörülj, bánom, könyörülj...” Labirintus. Helikon, 1987. 148 old.

A szerző a Nagy Lajos halálától Zsigmond trónralépéséig lezajlott eseményeket ábrázolja.

Galavics Géza: Kössünk kardot az pogány ellen. Képzőművészeti, 1986. 180 old.

A török háborúk a képzőművészetben.

Gál József: Marcali, 1867—1918/2. Marcali helytörténeti füzetek. Kiadja a Városi Tanács, Marcali, 1985. 76 old.

Gáspár Gabriella: Hat falu hat sorsa. Az MTA Regionális Kutatások Központjának kutatási eredményei. Pécs, 1986. 112 old.

Bóly, Borjád, Töttös, Pöcsa, Nagybudmér, Kisbudmér nemzetiségi községek társadalmának vizsgálata: A társadalomszerkezet kialakulásának történeti előzményei, A helyi társadalom változásai az 1945 utáni években, A társadalmi csoportok mai elkülönülésének gyökerei a vizsgált településeken.

Gellér Ferenc: Debrecen műemléki katasztere, 1985. Fényképek: *Vadász György*. Kiadja a Megyei Városi Tanács, Debrecen, 1985. 329 old.

Gergely Ernő: A magyarországi bányász-társadalom története 1867-ig. Műszaki, 1987. 240 old.

Gryllus Vilmos: Budapest, Deák téri evangélikus templom. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, Bp. 1986. 16 old.

Gyergyák Krisztina: Magyarországi szarvasmarhanevek, 1985. Magyar Névtani Dolgozatok 63. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névutató Munkaközössége. Bp. 1986. 91 old.

Györkei Jenő: Legenda, valóság, tragédia. Előszó: *Gömöri Endre*. Zrínyi, 1986. 251 old.

A nemzetközi brigádok történetéből.

Hajas Andrea: A nagykanizsai kovácsmesterség szakszókincse. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 27. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézete. Bp. 1986. 111 old.

Halász Zoltán: A Pulszkyak. Kosmosz, 1987. 240 old.

Pulszky Ferenc, a lengyel származású magyar köznemesi család sarja a reformkorban részt vett abban a jurátus szervezkedésben, amelynek tagjait

súlyos börtönbüntetéssel sújtották. Pulszky azonban már előbb Londonba emigrál, csak a forradalom idején tér vissza. A Batthyány-kormány Bécsbe küldi összekötőnek, amit nagy körültekintéssel végez.

Harmat Péter: Vásárhely kútjairól. Kiadja a Városvédő és Szépítő Egyesület, Hódmezővásárhely, 1986. 30 old.

Harrach Erzsébet, C.: Vasi műemlékek: Településtörténet, építészettörténet, művelődéstörténet. Kiadja a Vas Megyei Tanács. Szombathely, 1985. 569 old.

Ház és ember 3. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Közleményei. Szerk.: *Kecskés Péter*. Szentendre, 1985. 201 old.

Kurucz Albert: Előszó, *Filep Antal:* Vargha László tudományos munkássága, *Simányi Frigyes:* A pedagógus és oktató Vargha László, *Kecskés Péter:* Vargha László és a Magyar Népi Építészeti Gyűjtemény, Vargha László irodalmi munkássága, *Vargha László:* Egy nagykunsági tanya és kutatástörténete, *Vargha László:* Györffy István (1884—1939), *Vargha László:* Jósavói község települése, műemléki együttese és műemlékei védelme, *Vargha László:* Adatok a szabadtéri gyűjtemények magyarországi történetéhez, *Mendele Ferenc:* Örvényes község építőanyag- és építőszerkezeti vizsgálata, *Simányi Frigyes:* Fertőszéplak faluképi rekonstrukciós terve, *Gillyén Nándor:* A magyarországi lakóházak deszkazomzatairól, *Kecskés Péter:* Egy letenyi présházpince felmérése és áttelepítése, *K. Csilléry Klára:* Statisztikai vizsgálatok a magyar népi bútorok történetéhez.

Hegyí Klára—Zimányi Vera: Az oszmán birodalom Európában. Corvina, 1987. 312 old.

Helyzetkép Vas megye városairól. 1985. Készítettek: *Hantó Sándorné, Palkó Jánosné, Schrey József*. Kiadja a KSH vas megyei igazgatósága, Szombathely, 1986. 33 old.

Herk Mihály: Karád története. Kiadja a Községi Közös Tanács, Karád, 1985. 304 old.

Hetvenöt éves a vas- és acélöntvénygyártás Csepelen. Szerk.: *Rácz József*. Kiadja a Csepel Művek, Bp. 1986. 230 old.

Hocópán Sándor: A magyarországi románok folklórjáról. A TIT Néprajzi Választmányának kiadványa. Szerk.: *Máténé Szabó Mária Rózsa*. Bp. 1986. 110 old.

Kovács Ágnes: Előszó, Bevezetés, A hazai románság rövid története, Néprajzi kutatásaink legújabb eredményei, Hagományainkból: Leányszökötés Battonyán, Turkajárás Kétegyházaán, Hiedelmek és babonák Bedőn, A „paparuga” Méhkeréken, Egy mesemondó és meséje.

Hogya György: A gyermek- és ifjúságvédelem múltja és jelene Veszprém megyében. Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet, Veszprém, 1986. 77 old.

Holcik, Stefan: Pozsonyi koronázási ünnepségek, 1563—1830. Tatra (Bratislava) — Európa, 1986. 76 old.

Hont Vármegye és kiegészítések Pesty Frigyes kéziratosa helynévtárából. Sajtó alá rendezte *Bognár András*, jegyzeteket készítette *Horváth Lajos*. Kiadja a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, Szentendre, 1984. 384 old.

Horváth Gyula: Várpalota, Bányászattörténeti Gyűjtemény. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 226. Bp. 1986. 16 old.

Horváth József: Fejezetek a pápai nyomdászat történetéből. Pannon Nyomda, Veszprém, 1986. 145 old.

H. Szabó Lajos: A Kupi Egyenlőség Mgtsz története, 1959—1985. Veszprém, 1986. 221 old.

Hungler József: A török kori Veszprém. Megyei Levéltár. Veszprém, 1986. 228 old.

25 éves a Fővárosi Távfűtési Művek. Kiadja a Művek, Bp. 1985. 52 old.

Huszonöt éves a Veszprémi Petőfi Színház. Szerk.: *Tóth László*. Kiadja a Színház. Veszprém, 1986. 52 old

Hegyesalmi László és Gyárfás Miklós jubileumi megemlékezésével.

Illés György: Fel, fel vitézek! *Fürjes Valéria* és *Kovács Sándor* fotóival. Móra, 1986. 107 old.

A Rákóczi-szabadságharc és az 1848—1849-es szabadságharc várai.

Imreh István: Székelyek a múlt időben. Nemzet és emlékezet. Magvető, 1987. 380 old.

Az egykori kolozsvári Bolyai Tudományegyetem professzora a magyarság egyik ősi törzsének, a székelységnek a történeti fejlődését követi nyomon a XVII—XIX. századi források feldolgozásával és értékelésével.

Írástudó nemzedékek. A polányi család története dokumentumokban. Összeállította és az előszót írta *Vezér Erzsébet*. Archivumi Füzetek VII. 1987. 166 old.

A század elejétől napjainkig számos jelentős gondolkodó és a közelet jeles szereplője került ki a családból. Őket mutatja be ez a kiadvány.

Irodalomtörténeti dokumentumok Zemplén Levéltárában. Összeállította: *Högye István*. BAZ Megyei Levéltári Füzetek 26. Szerk.: *Csorba Csaba*. Miskolc, 1986. 191 old.

Istváni Gyula—Frank János: Budapest, Múcsarnok. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 227. Bp. 1986. 16 old.

Az István téri színház. 1872—1874. Összeállította és a bevezető tanulmányt írta *Alpár Ágnes*. Szin-

háztörténeti füzetek, 76. Kiadja a MSZI, Bp. 1986. 142 old.

Jármai Ervin: Veszprém megye bányászatának és földtanának bibliográfiája 1985-ig. Veszprémi Szénbányák, 1986. 455 old.

Juhász Gyula: A háború és Magyarország 1939—1945. Akadémiai, 1987. 90 old.

Juhász Gyula: Magyarország nemzetközi helyzete és a magyar szellemi élete 1938—1944. Értekezések, emlékezések. Akadémiai, 1987. 70 old.

Kapitalizmuskori pecsétnyomók a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban. Összeállította: *Tihanyi Endre*. BAZ Megyei Levéltári Füzetek, 24. Szerk.: *Csorba Csaba*. Miskolc, 1986. 138 old.

Kapor Károly (szerk): A Veszprémi Lovassy László (volt Kegyesanatóriumi) Gimnáziumi jubileumi évkönyve, 1711—1986. Veszprém, 213 old.

A kaposvári 503. számú Rippl-Rónai József Ipari Szakmunkásképző Intézet Centenáriumi Évkönyve, 1886—1986. Szerk.: *Pintér Kálmán, Nárái Gábor, Bogdán János*. Kaposvár, 1986. 209 old.

Kárpáti Kalendárium '87. Kárpáti Kiadó, Uzshorod (Ungvár), 1986. 128 old.

A tartalomról: A Kalendárium, harminc esztendőnek krónikája, *Zékány Imre*: Szó és szólásmagyarázatok, *Várad-Sternberg János*: Egy helytörténeti könyv és szerzője, *Gortvay Erzsébet*: Mikszáth Kálmán születésének 150. évfordulója, *Keresztyén Balázs*: Ilosvai Selymes Péter és Toldi Miklós nyomában, *Dupla György*: Munkácsy Mihály látogatása szülővárosában, *Gortvay Erzsébet*: Firól fira szállsz te... (Arany János születésének 170. évfordulója), *Vaszócski Vera*: Kassák Lajos születésének 100. évfordulója, *Kovács Elemér*: Közhírré tétetik... (A kisbíróról), *Mandrik Iván*: Szüksös esztendők (a múlt század második fele), *Penyák, Sztepan*: Az ásatások folytatódnak (Az ungvári vár története), *Penyák, Pavló*: Régi céhszabályzatokat lapozgatva, *Mihajlenko, Valentijn*: A Novák utca és névadója (Novák Endre ungvári orvosról), *Dupka György*: Adalékok az ukrán-magyar folklórkapcsolatok történetéhez, *Várad-Sternberg János*: Hogyan utaztak, hogyan szórakoztak elődeink?, *Mészáros Ilona*: A népmesék névszótára, *Dalmay Árpád*: Beni mondák, *Fedák László*: Uzshorod (Ungvár) sportlétesítményei egykor és most, *Fazekas Iván*: Kenyérműzeum egy iskolában, *Zsolt Nándor*: Kávépótló természetese Bökényben, *Mihajlo Tivadar*: Hegylakó juhászok „élő” tüze.

Kecksk József (szerk): Pápai képzős tanítványok 80. születésnapjához fűjtése *dr. Csoknyay József* igazgató előtt. Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém, 1986. 43 old.

Kemény Gábor: Iskolázásunk szarvasi hagyományai. Válogatta, sajtó alá rendezte és kiegészítő

tanulmányt látta el *Köte Sándor*. Kiadja a Rózsa Gimnázium, Békéscsaba, 1985. 119 old.

Képes Krónika. Pro Memoria. Európa. 1987. 564 old.

A magyar történelemnek és művelődéstörténetnek egyik legfontosabb forrása a Képes Krónika, mely *Bellus Ibolva* fordításában jelenik most meg. A kísérő tanulmányt *Dercsényi Dezső, Kristó Gyula és Csapodéni Gárdonyi Klára*, a jegyzeteket *Kristó Gyula* írta.

Két évtized. Kiadja a Csongrád Megyei Mezőgazdasági Termelősövetkezetek Szövetsége, Szeged, 1987. 116 old.

A mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom érdekképviselete Csongrád megyében (1967—1987).

Kisalföldi népművelés. Szerk.: *Németh András*. Kiadja a Magyar Népművelők Egyesülete Győr-Sopron Megyei Szervezete — Győr-Sopron Megyei Tanács V. B. művelődési osztálya — Győr-Sopron Megyei Művelődési Központ, Győr, 1986. 144 old.

Kiss Gábor: Tolna megyei avar temetők. Műzsák, 1984. 307 old.

A komáromi múzeum száz éve. Új Mindenes Gyűjtemény 5. Összeállította: *Fehérváry Magda, Ratimorsky Piroška, Trugly Sándor*. Madách, Bratislava, 1986. 187 old.

Kajtár József: Bevezetőül, *Mácza Mihály:* Komárom a múzeumteremtés időszakában (1870—1913), *Fehérváry Magda:* Az egyesületi keretekben működő múzeum (1886—1945), *Ratimorsky Piroška:* Az állami kezelésbe vett múzeum (1945—1984), *Ratimorsky Piroška:* A régészeti gyűjtemény, *Tok Béla:* A feudalizmus kori gyűjtemény, *Mácza Mihály:* A kapitalizmus kori történeti gyűjtemény, *Virágh József:* A szocializmus kori történeti gyűjtemény, *Gaal Ida:* A néprajzi gyűjtemény, *Farkas Veronika:* A képzőművészeti gyűjtemény, *Binder Pál—Csütörtöky József:* A természetrajzi gyűjtemény, *Virágh József:* Közművelődési tevékenység 1886—1984 között, *Ratimorsky Piroška—Virágh József:* A múzeum kiállításainak jegyzéke, *Virágh József:* A múzeum fontosabb kiadványai, *Ratimorsky Piroška—Tok Béla:* A múzeum munkatársai, *Fehérváry Magda—Ratimorsky Piroška:* A múzeum igazgatói és jelenlegi szakdolgozói, *Mácza Mihály:* Összefoglalás.

Koppány Tibor: Körmend városának építéstörténete. Kiadja a Városi Tanács, Körmend, 1986. 115 old.

Kovács Gyula—Utasi Miklós: A XXI. kerületi Daru Lajos Munkásörzszóalaj története. Kiadja a Zászlóalj, Bp. 1986. 141 old.

Középkori régészetünk újabb eredményei és időszerű feladatai. Szerk.: *Fodor István és Selmeczi László*. Kiadja a Művelődési Minisztérium múzeumi osztálya és a Magyar Nemzeti Múzeum, Bp. 1985. 451 old.

Közösben a Kerta mentén. Szerk.: *Nemecz Ferenc*. Kiadja a Zala Megyei Lapkiadó Vállalat, 1985. 67 old.

A Csesztregi Petőfi Termelősövetkezet 25 éve, 1960—1985.

Körösy József Közgazdasági és Kereskedelmi Szakközépiskola jubileumi évkönyve, 1885—1985. Kiadja az iskola, Szeged, 1985. 221 old.

A Kőszegi Hámán Kató Mezőgazdasági Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet Évkönyve, 1985—1986. Szerk.: *Horváth Antal*. Kiadja az iskola, Kőszeg, 1986. 80 old.
Adalékok az iskola történetéhez.

Kralovánszky Alán: Veszprém, Gizella-kápolna. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 235. Bp. 1986. 16 old.

Kristó Gyula: Csák Máté. Szerk.: *C. Wilhelm Gizella*. Gondolat, 1986. 207 old.

Kristó Gyula—Makk Ferenc: III. Béla, Kiadja a Pátria Nyomda, Bp. 1985. 381 old. (Bibliofil kiadású minikönyv)

Kulin Ferenc: Közéltések a reformkorhoz. Tanulmányok. Magvető, 1986. 407 old.

Künszabó Ferenc: Sárköz. Szépirodalmi, 1986. 261 old. (2., átdolgozott kiad.)

Kurucz Pál—Lombosi Jenő: A Sombereki Béke Öre Termelősövetkezet. Kiadja a TIT Baranya Megyei Szervezete. Pécs, 1985. 225 old.

Lakó György: Szinyeyi József 1857—1943. A múlt magyar tudósai. Akadémiai, 1987. 210 old.

Szinyeyi József folytatta a finnugor nyelvtudomány megalapítóinak, Hunfalvy Pálnak és Budenz Józsefnek a munkásságát és fél évszázadon keresztül oktatta ezt a szaktudományt a kolozsvári, majd a budapesti egyetemen.

Lapu Istvánné: Viseletek és szokások Zsámbékon. Szerk.: *Asztalos István*. Kiadja a Petőfi Múzeum. 1986. 227 old.

Lengyel Györgyi: Nagyanyáink öröksége. Kiadja a Magyar Nők Országos Tanácsa, Kossuth. 1986. 153 old.

A szabadrajzi himzések mintarajzait *Antalné Szatmáry Ilona*, a kereszteshimzések mintarajzait *Kotilla Ilona* készítette.

Légány Dezső: Liszt Ferenc Magyarországon, 1874—1886. Zeneműkiadó, 1987. 304 old.

Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban. Akadémiai, 1987. 590 old.

A neves turkológus a magyar nyelv török elemeit vizsgálja, törlesztve ezzel a magyar nyelvtudomány régi adósságát.

Liszka József: Ágas-bogas fa: Néprajzi ismeretek alapfokon. Madách, Bratislava, 1986. 90 old.

Lovas Gyula: 125 éves a Buda—Kanizsa vasútvonal. Kiadja a MÁV Vezérgazgatóság Tájékoztatói Főosztálya. Bp. 1986. 20 old.

Lovag Zsuzsa: A magyar koronázási jelvények. Kiadja a Magyar Nemzeti Múzeum, Bp. 1986. 24 old.

A magyar értelmiség a 80-as években. Szerk.: *Huszár Tibor*. Kossuth, 1986. 359 old.

Huszár Tibor: Az MSZMP értelmiségpolitikájának néhány időszerű kérdése, *Csepeli György:* „Kettős kötéses” magyar nemzeti identitás, *Somlai Péter:* Szocializáció és értékrend értelmiségi családokban, *Bánlaky Pál:* A kisvárosok értelmisége a „helyi társadalom” közeletében, *Tamás Pál:* A mérnökség és a technológiapolitikai stílusok, *Solymosi Zsuzsa* és mások: A mérnökökről, *Császi Lajos:* Az orvosszerep ellentmondásai, *Kuczai Tibor:* A pedagógusszerep néhány szociológiai jellemzője, *Nagy Endre:* A köztisztviselői értelmiség, *Solymosi Zsuzsa* és mások: A mérnökök jövendeli helyzete, *Angelusz Róbert:* A közzgazdászok kereseti viszonyairól, *Ungár András:* Összhang és feszültség a végzett munka és a felkészültség között a közzgazdászoknál, *Békés Ferenc:* Színészek és újságírók.

Magyar népi mondóka-gyűjtemény kisgyerekek számára közölkésére módszertani ajánlással. Válogatta és összeállította *Zilahi Józsefné*. A Megyei Pedagógiai Intézet módszertani levelei, 20. Veszprém, 1986. 99 old.

A magyar vasút 40 éve. Adatok és tények. Összeállította a MÁV Vezérgazgatóság Munkaügyi és Szociálpolitikai Fejlesztési Főosztálya. Bp. 1985. 88 old.

Martin György: A mezősegi sűrű legényes. A táncokat lejegyezte *Lányi Ágoston* és *Martin György*. Kiegészítette: *Pálfi Gyula*. Sajtó alá rendezte *Borbély Jolán*. Kiadja a Népművelési Intézet Néptáncosok Szakmai Háza. Bp. 1985. 73 old.

Márkus Gábor: A XIX. századi magyar neveléstörténeti irodalom bibliográfiája, 1800—1914. Tudománytár, Bp. Könyvtér. 1985. 138 old.

Az 1937-ben Szegeden, a Közlemények Szegedi Ferenc József Tudományegyetem Pedagógiai—Lélektani Intézetéből 11. számaként kiadott mű reprintje, valamint a millenniumra kiadott középkola-történetek válogatott bibliográfiája (összeállította *Mészáros István*) és Magyar neveléstörténeti irodalom, 1915—1944: Válogatott bibliográfia (Összeállította: *Gazda István*).

Mátyás király levelei, 1460—1490. Válogatta, a szöveget gondozta, az utószót és a jegyzeteket írta *V. Kovács Sándor*. Fordította: *Ballér Piroska*. Szépirodalmi, 1986. 218 old.

Méri István: Ásatás a kolozsvári Főtéren, 1943. (átdolgozta: *Kovalovszki Júlia*) Kiadta a Magyar Nemzeti Múzeum, Bp. 1986. 74 old.

A Miskolci Kötelkőnyv. Közreadja *Tóth Péter*. BAZ Megyei Levéltári Füzetek, 22. Miskolc, 1986. 158 old.

Az 1702-ben készült Kötelkőnyv (Miskolc mezőváros belsőtelkeinek, valamint azok külső tartozékainak az összeírása) tartalmazza a Kötelek és a Kötelekbe nem tartozók, továbbá a Szőlők és a Pincék összeírását. A Függelékben a Telek-, szőlő- és pinceadományozások, felszabadások találhatóak.

Mojzes Imre: A kalocsai Haynald Observatórium története. Kiadja az MTA Csillagászati Kutató Intézete. Bp. 1986. 139 old.

Monok István: A gyöngyösi református gyülekezet lelkipásztorai és tanítói, 1557—1710. A Ráday Gyűjtemény füzetek, 1. Kiadja a Ráday Gyűjtemény, Bp. 1986. 46 old.

Munkásmozgalmi emlékhelyek Győr-Sopron megyében. Szerkesztette: *Jászberényi Ferenccé, Környei Attila, Molnár Ernő*. Kiadja az MSZMP Győr-Sopron Megyei Bizottsága és a Győr-Sopron Megyei Lapkiadó Vállalat, 1986. 323 old.

Művelődési otthonok és egyesületeik. Szerk.: *Litauszki Tibor*. Kiadja a Megyei Művelődési Központ. Békéscsaba. 1986. 115 old.

Litauszki Tibor: A művelődési otthonok és egyesületeik, *Pál Miklósné:* Félidős megbeszélés, *Kormos Sándor:* A helyi egyesületek és művelődési otthonok, *Hidy Péter:* Népművelő a közművelődésben, *Sári Mihály:* Püspökladányi Baráti Köre egyesület szekcióiáról, *Hallgató Éva:* Csapókeri Közművelődési Egyesület, *Biró Miklósné:* A Furtai Közművelődési Egyesület szervezésének előkészületei, *Mónus Imre:* A Bösözörményi Kör alakulásáról, *Gonda Géza:* Az orosházi Művészbarát Közművelődési Egyesület, *Nagy Ferenccé:* Egyesület Mezőberényért, *Dankó Mihály:* Nyirteleki Közművelődési Egyesület, *Reményi Antal:* A Kinizsi Vár Baráti Köre egyesületéről, *Herling Mária:* Kiserlet Nagykörű és Zagyvarékas baráti körének (egyesületének) megalakítására, *Erdei István:* Tervezett egyesületek — kiscsoportokból Leninvárosban.

Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Bevezető: *Köpeczi Béla*, szerkesztette és az előszót írta: *Fügedi Erik*. Gondolat, 1986. 381 old.

Klanciczay Gábor: Az 1803. évi magyarországi szentté avatások, *Török József:* Szentté avatás és liturgikus tisztelet, *Szendrei Janka:* Az István- és Imre-officium zenei rétegei, *Wehli Tünde:* Az 1083-ban kanonizált szentek kultusza középkori művészetünkben, *Bollók János:* Szent tisztelete Magyarországon, *Körmendy Adrienne:* A falusi plébániák hatása a faluközösség kialakulására, A Szepesség példája, *Madás Edit:* Esztergomi iskolakönyv a XV. század első negyedéből, *Körmendy Kinga:* Literátusok, magiszterek, doktorok, *Engel Pál—Lővei Pál—Varga Lívia:* Főnemestri sarkok a Zsigmond-kori Magyarországon, *H. Gyürky Katalin:* „Hedvig-poharak”. Egy XII. századi üveg ereklyetartó pohár a középkori budai királyi ka-

polna kincstárából, *Iránsé Melis Katalin*: Szent György-alakos budai kályhacsempék, *Holl Béla*: A középkori magyar Jeruzsálem-járás és Pécsvaradi Gábor utazásának néhány tanulsága.

Nagy László: Kecskemét, Magyar Népi Iparművészet Múzeuma. Tájak—Korok—Múzeumok Kis-könyvtára. 237. Bp. 1986. 16 old.

Nagy Károly—Tóth Péter—Seresné dr. Szegőfi Anna: Régi történelmi. Ózd és környéke múltjának írott forrásai. Helytörténeti olvasókönyv. Az Ózdi Népművelési Intézmények Honismereti Körének Kiadványa. Megjelent a BAZ Megyei Levéltár és az Ózdi Népművelési Intézmények Igazgatósága közös kiadásában, Ózd, 1984. 429 old.

A kiadvány első része áttekinti a vidékre vonatkozó történeti emlékeket, a második részben az Ózd környéki településekre vonatkozóan közöl forrásokat, majd Szómagyarzatok, Helynévmutató következik, végül pedig képekkel ismerteti a szóban forgó községek feudalizmus kori pécséit.

Nagy Sándor: A Szatmár-beregi tájvédelmi körzet élővilága, kultúrtörténeti értékei. Kiadja a Váci Mihály Megyei és Városi Művelődési Központ, Nyíregyháza, 1985. 43 old.

Negyvenéves a Magyar Néphadsereg Tóth Ágoston Térképészeti Intézete 1946—1986. Szerk.: *Angyal István és Cseri József*. Kiadja az Intézet, Bp. 1986. 69 old.

Nehéz esztendőkről krónikája. 1949—1953. Dokumentumok. Szerkesztette és a bevezetést írta *Balogh Sándor*. Összeállította: *Balogh Sándor, Főglein Gizella, Szakács Sándor*. Gondolat. 1986. 512 old.

Nemzetiségi füzetek. TIT Bp. 1986. 55 old.

Kövágó László: Nemzetiségi politika Magyarországon 1945 után, *Tilkovszky Lóránd*: Ellenállás a magyarországi németiség körében a második világháború éveiben.

Németh Margit: Az aqincumi légiószázados romjai Obudán. Kiadja a Budapesti Történeti Múzeum. 1986. 21 old.

A népi Magyarország történelmi vívmányai, tapasztalatai és tanulságai. Jubileumi emlékülés a Veszprém Megyei Pártbizottság Oktatási Igazgatóságán, 1985. Szerk.: *Beszteri Béla* és mások. Kiadja az MSZMP Megyei Bizottsága és a Megyei Lapkiadó Vállalat. Veszprém, 1985. 203 old.

Vidoska Károly: A népi Magyarország történelmi vívmányai, tapasztalatai és tanulságai, *Veres D. Csaba*: Veszprém megye hazánk felszabadítása idején, *Palláné Bókonyi Ilona*: Az MKP Veszprém Megyei Bizottságának szervezeti felépítése, 1945—1948. *Pribék István*: Az önálló népmozgalom létrejötte és tevékenysége Veszprém megyében 1945—1970 között, *Fülöp Gyula*: A tanácsok kialakulása és fejlődése Veszprém megyében, *Beszteriné Blickle Ilona*: A szövetségi politika főbb jellemzői a szocializmus alapjainak lerakása időszakában, 1948—

1962, *Farkas Józsefné*: Az MSZMP szövetségi politikájának új vonásai a hallgatói vélemények tükrében, *Babinszki János*: A lenini elvek érvényesülése az MSZMP szakszervezeti politikájában, *Kelemen Olivér*: Negyvenéves fejlődésünk néhány nemzetközi összefüggése, *Kelemen István*: A mai negyvenévesek és szüleik életkörülményei hazánk négy évtizedes fejlődése tükrében, *Lászlóné Lovitusz Zsuzsa*: Az MDP agrárpolitikájának néhány főbb vonása és gyakorlati érvényesülése, különös tekintettel Veszprém megyére, *Vincze László*: A KGST fejlődéstörténetének néhány főbb jellemzője, *Tóth László*: Hangsvlváltozások a gazdasági növekedés és egyensúly megítélésében a szocializmus építésének időszakában, *Farkas Istvánné*: Beruházáspolitikánk tapasztalatai és ellenmondásai Veszprém megye példáján, *Benedek István*: A szocialista munkaverseny tapasztalatai, továbbfejlesztésének, megújulásának útjai, *Kovács János*: A településfejlesztés néhány kérdése és sajátos vonása Veszprém megyében, *Wolford Sándor*: Az idegenforgalom fejlődése Veszprém megyében, *Halmi Lászlóné Bartó Anna*: Vázlatpontok a magyar úttörőmozgalom szervezeti kialakulásához, *Gergő Zsuzsa*: Szocializmus és ifjúság, 1985. *Karasz Mihály*: Az ifjúság tudatát befolyásoló társadalmi-gazdasági jelenségek napjainkban, *Schönek Mária*: A középiskolai tanulók szocializmusképe, *Kovách István*: Emlékezés, meditáció az elmúlt 40 évről, *Szalai Árpádné*: Ipar, közlekedés, kereskedelem és a lakásépítés fejlődése Veszprémben, *Udvardi Ferenc*: Városlód 40 éve, *Mazák György*: A párt ifjúsáspolitikájának története, *Dülk Tamás*: A KISZ gazdaságpolitikai tevékenysége 1957-től napjainkig, *Nagy József*: Tulajdonformák változásai, tulajdonosi tudat 40 év tükrében, *Pfützner György*: A szocializmus az emberért, *Horváth Otóné*: A munkáskultúra fejlődésének útján, *Beszteri Béla*: Folytonosság és megújulás az MSZMP politikájában, *Benke György*: A szakszervezetek a munkásműveltség növeléséért, *Nyirő József*: A tanácsi vezetőképzés Veszprém megyében, *Jáger Ida*: Gyakorlatunk és érintkezési viszonyaink fejlődése.

Névtani Értesítő 11. A névkutató munkaközösség időszakos kiadványa. Bp. 1986. 120 old.

* *Benkő Loránd*: Pais és Dezső, *Rácz Endre*: A csép, a maca meg a TESZ, *Horváth Mária*: Nyelvek és nevek Batthány I. Ádám családjában, *Kázmér Miklós* családjában, *Kázmér Miklós*: Tajszavak csaláadneveinkben, *Kristó Gyula*: A Kárpát-medence -grad, -grád utótagú helyneveiről, *Hajdú Mihály*: A szer helyneveinkben I., *Kálmán Béla*: Átvétel, fordítás, új név, *Szabó T. Ádám*: Magyar—román—német párhuzamos helynévadás: Brassó—Brasov—Kronstadt, *Reuter Camillo*: Adatok a Temesköz helységneveire: Agyagos és Melyes, *Juhász Dezső*: Még egyszer a *Börhid*-ről, *J. Soltész Katalin*: Szokatlan alakú szerkezetű helynevek, *Hegedűs Attila*: Módszerbeli tanulságok Pais Dezső vitái alapján, *Szabó T. Ádám*: Környezetvédelem és utcanévadás, *Korompay Klára*: Részletek Horváth János és Pais Dezső levelezéséből, *Zillinger Erzsébet*: Bárczi Géza emlékezése Pais Dezsőre, *Büky Béla*: Pais Dezső és a „Kurzok”-beli nevek.

Nóber Imre: Harmincöt év a Szőnyi Mezőgazdasági Termelőszövetkezetben, 1950—1985. MGTSZ, Szőny, 1985. 96 old.

Nyelvünk és Kultúránk, 65. Az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének Tájékoztatója. Szerk.: *Imre Samu*. Bp. 1986. 107 old.

A tartalomról: *Pomogás Béla:* Bessenyei György emlékezete, *Tóth Pál Péter:* A magyarságkutatásról, *Pomogás Béla:* Balogh Edgár, *Lukács László:* Katolikus kiadványok az elmúlt évtizedben, *Tenke Sándor:* A Magyarországi Református Egyház sajtómunkájáról, *Szilágyi Ferenc:* Kőszeg, *Szende Aladár:* A szólások szemléltető ereje, *Ginter Károly:* A szórványság második nemzedékének magyarságtudatáról, *Dörnyei László:* Memoriterek, évszámok, magyarságismeret, *Molnár Gyuláné:* „Szeretném látnád eljövők!” Első tapasztalatok az új szervezésű balatoni gyermektáborról, *Zala József:* Nyelvi játékok, *Nevai, Paul:* Magyar tudósok a nagyvilágban XVI.: Szegő Gábor (1905—1985), *Szilágyi Ferenc:* Magyar képitörök VIII.: Mednyánszki László (1852—1919), *Csorba Géza:* A magyar képzőművészet tendenciái az utóbbi négy évtizedben I., *Maácz László:* Néptáncmozgalom Magyarországon, *Várnai Pál:* Magyar konferencia Torontóban, *Szűts László:* A magyar nyelv hete, *Pungor Ernő:* Magyarok szerepe a világ természetudományos és műszaki haladásában, *Pomogás Béla:* Magyar néző.

Nyiregyházi szlovák („tírpák) nyelvjárási és néprajzi emlékek. 3. Sajtó alá rendezte *Erdész Sándor*. A Jósza András Múzeum kiadványai, 23. Nyiregyháza. 1986. 160 old.

Németh Zoltán: A kétszáz éve mezővárossá lett Nyiregyháza életéből, 1754—1824, *Botik Ján* és mások: Ludovy odev tírpákov v Nyiregyháza (A nyiregyházi tírpákok népviselete.)

Oláh Andor: „Újhold, új király!” A magyar népi orvoslás életrajza, Gondolat, 1986. 305 old.

Ortutay Gyula 75. születésnapjára. Az 1985. június 15-én Budapesten, az MTA Zenetudományi Intézetének Konferenciatermében tartott emlékülés anyaga. Szerk.: *Máténé Szabó Mária Rózsa*. Kiadja a TIT. Bp. 1986. 48 old. (Soksz.)

Szabolcsi Miklós: Megnyitó, *Kállai Gyula:* A politikus Ortutay, *Ádám György:* A közéleti cselekvés példaképe, *Dömötör Tekla:* Ortutay Gyula, a tudós és a nevelő, *Balassa Iván:* Ortutay Gyula, a magyar néprajztudomány szervezője.

Ötszáz éves a kolozsvári Farkas utcai templom. Szerk.: *K. Fogarasi Zsuzsa*. A Rádny Gyűjtemény Füzetek 2. (Szerk.: Benda Kálmán) Bp. 1986. 81 old.

Dr. Tóth Károly: Köszöntő, *Jékely Zoltán:* Seol ellen, *Entz Géza:* A kolozsvári Farkas utcai templom építéstörténete, *Farkas Árpád:* Farkas utca, *Péter Katalin:* Kolozsvár a magyar műveltségben, *Árily Lajos:* Szilencium, *Szabó Dezső:* Az Alma Mater ölelésében, *Kós Károly:* Tanya a hegyen. A füzetet gazdag képanyag díszíti, s angol és román nyelvű összefoglaló egészíti ki.

Ötvenéves a Monosi Vasas Sportegyesület. Emlékkönyv, 1936—1986. Írta és összeállította: *Husz János*. Kiadja a Sportegyesület Elnöksége, Mosonmagyaróvár, 1986. 485 old.

Pach Zsigmond Pál: Történelem és nemzettudat. Kossuth, 1987. 176 old

A XX. században világméreteken reneszánszát élő nemzeti tudattal foglalkozik.

Pais Dezső és szülőföld. Zala Megye Könyvtár. Zalaezerszeg, 1986. 127 old.

Paksi mozaik, 9. Kiadja a Hazafias Népfront Helytörténeti Bizottsága és a Paksi Konzervgyár KISZ-bizottsága, 1986.

A tartalomról: *Kúnos Ignác:* Török népdal, *Beregnyei Miklós:* Paks sajtótörténete II., *Biró Bálintné Macker Magdolna:* A földreform végrehajtása Pakson, *Herman János:* A Kőbor-telepi cigányok, *Tenzlinger László:* Pályafutásom a hajózásnál, *Herczeg Agnes:* Ők is paksiak II, *Kakasy Olivér:* Paks, a viziváros.

Palotai Krónika, 1986. december. A csanádpalotai Kelemen László Művelődési Ház honismereti körének lapja. 1986. 11 old. (Soksz.)

Bazsó Dénes: Kelemen László emlékoszlop felállítása és leleplezése 1888-ban, *Komoly Pál:* Fegyvertartási engedélyek 1862-ből, *Asztalos P. Kálmán:* Csanádpalota nevezetesebb évei (1912—1916), *Pánczél Józsefné:* Jelenünk krónikája, *Pánczél Józsefné:* Gyermekjátékok, mondókák.

Pamer Nóra: Magyar építészlet a két világháború között. Műszaki, 1986. 227 old.

Papp János: Természetvédelmi kalauz úttörőknek. Kiadja a Hajdú-Bihar megyei Úttörőelnökség. Debrecen, 1986. 48.

Barangolás Hajdú-Bihar megye szép tájain.

Pálné Leinber Ágota: Mesél a múlt. Kaposvár története általános iskolásoknak. Kiadja a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár. Kaposvár, 1986. 66 old.

Pápay Sámuel: A magyar irodalom esmérete. 1808. (Reprint kiadás, Megyei Könyvtár, Veszprém, 1986.)

Pávó Elemér: Török pénzek a hódoltság Magyarországon. Kiadja a Magyar Numizmatikai Társaság és a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete. Bp. 1986. 111 old.

A pesti művelt társalgó. Szerző egy pesti arslán. Sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta *Szabályár Ferenc*. Magyar Hírmondó, Magvető, 1986. 476 old.

Pest. Összeállította *Barinkai Oszkárné és Nagy Sándorné:* Magyarország megyéi. Kossuth, 1987. 160 old.

Pest-Pilis-Solt Vármegye és kiegészítések Pesty Frigyes kéziratok helynévtárából. Sajtó alá rendezte *Bognár András*, jegyzetek: *Horváth Lajos*. Kiadja a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, Szentendre, 1986. 620 old.

Petheő Lászlóné: Zalka Máté. II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc, 1986. 10 old.

Pécsi István: Ódon házak, hajdanvolt egriek. Panoráma, 1986. 211 old.

Pintér István: Márciusi Front. Kossuth, 1987. 192 old.

Polányi Imre: A szlovák társadalom és polgári nemzeti mozgalom a századfordulón 1895—1905. Akadémiai, 1987. 240 old.

Póczy Klára—Zsidi Klára: Aquincum: Római kori ásatások Budapesten, 1970—1985. Kiadja a Budapesti Történeti Múzeum. 1986. 27 old.

Pusztai László: Kecskemét, piarista templom. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 241. Bp. 1986. 16 old.

Radeczky Jenő: Ismeretszerző és nevelőmunka az agárdi Chernel István madártartán. Kiadja a szerző. Agárd, 1986. 40 old.

Radó György: Budapesti parkok és terek. Kiadja a Magyar Nemzeti Galéria, Bp. 1985. 179 old. és 44 tábla.

Radvánszky Béla: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Helikon, 1986. 353 old.

Radvánszky Béla múlt század végén írt munkájának főbb fejezetei, Lakás, bútorzat; Ágynemű, alvás, mosdás; Ruházat; Hajzat; Arany- és ezüstművek; Házasság, keresztelés, nevelés; Társadalmi élet; Foglalkozás, időtöltés, játékok; Háztartás, udvari személyzet; Asztali edények; Asztali fehérneműk; Asztali rendtartás. További tanulmányok: *H. Kolba Judit—László Emőke—Vadászi Erzsébet:* Radvánszky Béla és műve a kutatások mai tükrében; és pedig: *Vadászi Erzsébet:* Lakás, bútorzat; *László Emőke:* Textilmunkák; *H. Kolba Judit:* Ötvösség és ötvösmunkák. A kötetet 267 színes és fekete-fehér kép egészíti ki.

Rác István: A 900 éves Bakonykoppány község múltja és jelene, 1086—1986. Kiadja a Körzeti Művelődési Központ, Ugod, 1986. 16 old.

Rác Sándor: Maroslele ragadványnevei. Magyar Személynévi Adattárak 64. Szerk.: *Hajdú Mihály*. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névutató Munkaközössége. Bp. 1985. 128 old.

Reöthy Ferenc. Balatonföldvár. Kiadja a Községi Közös Tanács, Balatonföldvár, 1986. 107 old.

Régészeti tanulmányok Pest megyéből. Kiadja a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 1985. 628 old.

Kövári Klára: A tahitótfalvi késő rézkori gödör, *Vörös István:* Késő rézkori szarvasmarha-áldozat Tahitótfalu-váci révnél, *Holport Ágnes:* Ásatások Százhalombattán, *Herceg Zsuzsanna:* Vadkan-agyarral díszített zabla és bronzlemezkek restaurálása, *Ilon Gábor:* A Szob-Gregersen-kerti szkíta kori temetőrészlet, *Maróti Éva:* Római kori pecsételt díszű edénytöredék Pest megyéből, *Maróti Éva:* Római ortorony a pilisszántói Kálvárián, *Ottományi Katalin és mások:* Római telepek Herceghalom és Páty határában, *Soproni Sándor:* Újabb római feliratok Pest megyéből, *Topál Judit:* Toronymodellek a szentendrei római villából, *Simon László:* Újabb avarkori leletek Nagykőrösről, *Tettamanti Sarolta:* Avar kori sírok Fótól, *Kovács László:* Kora Árpád-kori temetőrészlet Dabas (Gyón)-Paphegyen, *Pap Ildikó:* A Dabas (Gyón)-paphegyi XI. századi embertani széria, *Dinnyés István:* XII. századi éremlelet Abonyból, *Czeglédy Ilona Sz.:* Az isaszegi római katolikus templom feltárása és műemléki helyreállítása, *Feld István:* Újabb kutatások a solymári középkori várban, *Miklós Zsuzsa:* Középkori épület és kőbánya a nagyvarosi Malom völgyben, *Lovag Zsuzsa:* Krisztus kiszenvédéseinek eszközeivel díszített gyűrű Szentendréről, *Jakus Lajos:* Damásd vára „az pogány ellenség torkában”. *Gerevich László:* A pilisi ciszterci apátság, *Marosi Ernő:* A pilisi monostor szerepe a XIII. századi magyarországi művészetben, *Valter Ilona:* Ciszterci monostorok kutatása, *Herray Ferenc:* Részletek a pilisi apátság történetéből, *Osgyáni Vilmos:* Közszobrászrestaurátori megfigyelések a pilisi Gertrudisz síremlék töredékeinek rekonstrukciós feldolgozásához.

Rékasy Ildikó: Az őszirózsás forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság. Ajánló bibliográfia. Kiadja a Verseghy Mihály Könyvtár. Szolnok, 1985. 157 old.

Rochbock, Ludwig: Buda és Pest, 1856. Muzsák. 1987. 16 lap tokban.

A múlt század közepén készült Hunfalvy János: Magyarország és Erdély eredeti képekben című munkája, melynek kötetét a nürnbergi Ludwig Rodbock acélmetszetei illusztrálták. A metszetek Budát és Pestet ábrázoló darabjaiból válogatták ezt a mappát.

Róka Lászlóné: Kriza János, 1811—1975. Ajánló bibliográfia. Kiadja a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, Győr, 1986. 7 old.

R. Várkonyi Ágnes: A rejtőzködő Murányi Vénus. Labirintus. Helikon, 1987. 248 old.

A szerző arra a történeti rejtélyre keresi a választ: ki volt valójában a Murányi Vénus, Gyöngyösi István költői munkájának hőse.

Rudlovcsák Oléna: A kárpátukrán néprajzkutatás története 1914-ig. Folklor és etnográfia, 23. KLTE Debrecen, 1986. 95 old.

Sátoraljaújhely város kiváltságlevele 1261. Sorozatszerkesztő: *Csorba Csaba*. Kiadja a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 1986. 12 old.

A város kiváltságlevelének latin és magyar szövege, valamint a kiváltságlevél története.

Siklós András: A Habsburg birodalom fölbonlása 1918. Kossuth, 1987. 344 old.

A szerző felhasználta az első világháborúval és az 1918—1919-es forradalmakkal kapcsolatos magyar és külföldi forrásanyagot, továbbá a hazai és az osztrák levéltárak eddig kiaknázatlan dokumentumait.

Siklósi Vár- és Múzeumbarát Kör. Tudományos emlékülés anyaga. Kiadja a HNF Városi Bizottsága és a Vár- és Múzeumbarát Kör. Siklós, 1985. 62 old.

Mecseki József: Siklós a II. világháborúban; *Kovács Sándor:* A német csapatok áttörése a Dráván, Drávapalkonyánál 1945. március 6-án; *Márfi Attila:* A Dráva menti falvak háborús kárai 1945 tavaszán; *Füzesi Miklós:* A nemzeti bizottság megalakulása és tevékenységének kibontakozása Siklós-on és Máriagyűdön 1945-ben; *Vargha Dezső:* Siklós és környéke közellátásának megszervezése a felszabadulást követő hónapokban.

S. Laczkovits Emőke (szerk.): Történeti és néprajzi dolgozatok a Káli-medencéből. Megyei Múzeumi Igazgatóság, Veszprém, 1986. 68 old.

Horváth József: Hány falu volt hajdan a Káli-medencében, *Veress D. Csaba:* Győrffy Endre honvédhadnagy naplója 1849-ből, *Hudi József:* Egyházlátogatás a Káli-medence református iskoláiban 1867-ben, *Lukács László:* Történeti mondák a Káli-medencében, *Csoma Zsigmond:* A kövágó-örsi ürmös és a törökök emléke: a mustmész, *Csoma Zsigmond:* A kövágóörsi aszúborok és híruk, *H. Csukás György:* Források, patakok hasznosítása a Káli-medence falvaiban, különös tekintettel a mosókra, *S. Lackovits Emőke:* Asszonyok kertje... Adatok a köveskáli kismemesi virágoskertekhez, *Selmeci Kovács Attila:* A részesarató és bércsépülés emlékei a Káli-medencében, *Gelencsér József:* Örzőgyerekek a Káli-medencében, *Sófalvi Tamás Márta:* Embergyógyítás növényekkel, *Sófalviné Tamás Márta:* Néhány étel káposztából, *Hála József:* Embergyógyítás növényekkel, *Sófalviné Tamás Márta:* Néhány étel káposztából, *Hála József:* A Káli-medencében és környékén levő kis tavak vizének valamint növény- és állatvilágának hasznosításáról.

Somorjai Selysette: Szirák, Kastélymúzeum. Tájak—Korok—Múzeumok Kiskönyvtára, 239. Bp. 1986. 186 old.

Stelczer Károly: A vízrajzi szolgálat száz éve. Kiadja a Vízügyi Dokumentációs Szolgáltató Leányvállalat, Bp. 1986. 126 old.

Szabó László: A népi társadalom változásai az Alsó-Garam mente magyar falvaiban, 1900—1975. (Oktatási és kutatási kiadvány.) Folklór és Etnog-

ráfia, 25. Kiadja a KLTE Néprajzi Tanszéke, 1986. 96 old.

Szilágyi István: Régi boltok krónikája. Közgazdasági, 1987. 220 old.

A pesti kereskedelem történetéből.

Szabolcs-Szatmári Szemle, 86/4. Kiadja a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács, Nyíregyháza, 1986.

A tartalomról: *Légány András:* Tájvédelmi körzet a Szatmárberegi-síkságon, *Kurucz Katalin:* Adatok a Szatmár-Bereg-vidék neolitikumához, *Felhősné Csizsár Sarolta:* A beregi Tiszahát néprajzához, *Bene János:* A Beregi Háziipari Szövetség, *Gyarmathy Zsigmond:* A földreform krónikája Vásárosnaményban és környékén.

Szabolcs-Szatmár megyei helytörténetírás. Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár kiadványai, 6. Szerk.: *Gyarmathy Zsigmond.* Kiadja a Megyei Tanács, Nyíregyháza, 1985. 596 old.

Balogh István: Bereg megye leírása, *Kávássy Sándor:* Ismertetések a régi Szatmárról, *Szabó József:* Nyíregyháza küzdelme az óvodáért a reformkorban, *Hevényi Zoltán:* Adalékok a Szabolcs megyei elemi iskoláztatás történetéhez, 1868—1914. *Orosz Gábor:* A nyíregyházi evangélikus tanítóképző szervezésének és indulásának története, *László Géza:* Sexty András geometra élete és munkássága, 1759—1827, *Kereskényi Miklós:* A kállói vár inventáriuma 1664-ből, *Henzsel Ágota:* A nyíregyházi bokortanyák 1850. évi összeírása, *Margócsy József:* Az anarcsi Czöbel család iratai, *Fazekas Árpád:* Kabay Jánosról, 1896—1936, *Gyarmathy Zsigmond:* Adalékok a dzsentriéletképhez, *Gyarmathy Zsigmond:* Olchvári Pál naplója, *Orosz Szilárd:* Adalékok a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége Szabolcs és Szatmár megyei szervezeteinek megalakulásához és tevékenységéhez, 1944—1948.

Szabó Attila: Hogyan írjam meg termelőszövetkezetem történetét? Pest Megyei Levéltári Füzetek 9. Szerk.: *Egey Tibor.* Bp. 1985. 210 old.

Szabó Ágnes—Varga Lajos: A forradalmi Kormányzótanács elnöke Garbai Sándor 1879—1947. Kossuth, 1987. 224 old.

Garbai Sándor a magyarországi munkásmozgalom jelentős alakja, a hazai szociáldemokrácia egyik vezetője.

Szabó T. Attila: Tallózás a múltban. Válogatott tanulmányok, cikkek. Kriterion, 1985. 583 old.

Szakály Ferenc: Hungaria eliberata. Corvina, 1986. 186 old.

Budavár visszavétele és Magyarország felszabadítása a török uralom alól, 1683—1718.

A Századok repertórium 1867—1975. *Diószegi Mária* és *Kulcsár Erzsébet* közteműködésével szerkesztette *Pamlényi Ervin.* Akadémiai, 1987. 760 old.

130 éves a Mezőkeresztesi Énekkar. Összeállította: *Berecz Bentalan.* Kiadja az énekkar. 1986. 43 old.

A százdi alapítólevél 1067. Sorozatszerkesztő: *Csorba Csaba.* Kiadja a BAZ. Megyei Levéltár és Tiszakécsi Általános Iskolája, 1986. 12 old.

A latin és a magyar nyelvű szöveg, valamint az alapítólevél története.

Szegfü Gyula: „Valahol utat veszítettünk.” Gondolkodó magyarok. Magvető, 1987. 72 old.

1943—1944 fordulóján a jeles történész cikksorozatot jelentetett meg a Magyar Nemzet hasábjain, melyben a reformkor nagy formátumú politikusainak írásait és gondolatait elemezve keresi a választ, miért nem valósulhatott meg átfogó tervek a magyar társadalom demokratizálására.

Szendrey Ákos: A magyar néphit boszorkánya. Magvető, 1986. 401 old.

A főbb fejezetek címe: *Sándor István:* Szendrey Ákos boszorkány-monográfiája elé; A kutatás elvei és módszerei, A boszorkányfogalom kialakulása, A tudomány megszerzése. Kiből lesz boszorkány? A boszorkányutazás, Boszorkányos napok, A boszorkány rontásai, Jólét és gyógyító boszorkányhagyományok, A rontás elleni védekezés eszközei, A boszorkány hatalmának megtörése: a megidézés, A boszorkány vége, Boszorkányhit — varázshit.

Szécsény az emlékezés hitével. (Széchenyi Honismereti Kiskönyvtár) Összeállította: *dr. Praznovszky Mihály,* Kiadja a Megyei Mezőgazdasági Múzeum Baráti Körének Szécsényi Helyi csoportja, a Szécsényi II. Rákóczi Ferenc Termelőszövetkezet és a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága támogatásával, a szécsényi kör fennállásának 10 éves évfordulóján. Szécsény, 1986. 182 old.

Dr. Hütter Csaba: Bevezető, *Sümei János:* Aho-gyan a szécsényi parasztok gazdálkodtak 1900—1944-ig, *uő:* A szécsényi parasztság életéről, *Czeglédi Istvánné:* A szegény ember élete, *Antal Károly:* Mozaikok egy cseléd életéből, *Czeglédi Istvánné:* Visszaemlékezés a mezőhegyesi summás életre, *Sümei János:* Szarvasmarha-tenyésztés Szécsényben a magángazdálkodás idején (1920—1960 között), *dr. Papp Lajos:* Szécsény lötenyésztéséről, *id. Mezőfi Jánosné:* A kender termesztése és előkészítése szövegre, *id. Sümei Jánosné:* A kenyérsütés, *Domszky György:* Az első kombajn Szécsényben. *Mészáros János:* A szécsényi szabókra vonatkozó ismereteim, *uő:* Szécsényben működő csizmadia és cipész kisiparosok névsora, *Kuris József:* A kovács élete falun, *Filkor Vilmos:* A helyi ipar kibontakozása 1945 után, *Antal Károly:* Adalékok Szécsény történetéhez, *Mészáros János:* Szécsényi kereskedelem, *Kurucz Mátyás:* Visszaemlékezés a Szécsényi Földművelészüvetkezet megalakulására, *Kékkői László:* Gyermekkorunk játékai, *Havasiné Földi Zsuzsanna:* Szécsény óvodáinak történeti áttekintése, *Balla Károly:* A szécsényi iskolák történetéből, *Wolf Ida:* A szécsényi leányiskola története, *Kékkői László:* A volt szécsényi népiskoláról, *Domszky György:* A Gazdaképző Iskola megalakulása, *Múzeumbaráti Raj:* A szécsényi üttörő-

csapatok története 1948-tól 1970-ig, *Szenográdi Ferenc:* A falusi katedrától az országgyűlési képviselőig (Radics Gyözőnéről), *Kékkői László:* Visszaemlékezés a szécsényi cserkészmozgalomra, *Domszky György:* A KISZ megalakulása Szécsényben. *Id. Mezőfi Jánosné:* Kerek egy esztendő. Szécsényi népi hagyományok és szokások az első világháború után, *Bán Lajosné:* Régi karácsonok emléke, *uő:* Farsangi szokások régen Szécsényben, *Czeglédi Istvánné:* Gyermekkori emlékeim egy lakodalomról, *Antal Károly:* Temetési szertartás Endrefalván, *Kékkői László:* Béla bácsi, János bácsi, Nancsó, Lukács néni, Özseni néni. (Lipthay Béláról, Trauth Jánosról, Dombi Jánosról, Lukács Ferencnéről, Lipthayné Odessalchi Eugénieről) *Wolf Ida:* Egy régi postáscsalád életéből. (Niedermann családról), *Tóth Endréné:* Egy asszony élete (A Balczér, Gonda, Gyürky, Hanzely, Hollós-Ocskó, Lukovich, Ruttkay, Szabó, Velich és Zubovics családokról), *Kékkői László:* Szécsény városrészei. *Antal Károly:* Hetvenöt éve épült a községháza, *Kékkői László:* Séta a Régi Szécsényben, *uő:* Szécsény sportéletének múltja, *Mészáros János:* A Szécsényi Vadász Társulatra emlékezve, *Kékkői László:* Szécsény műemlékei és emlékművei.

Székelly nyelvöldrajzi szótár. Összeállította: *Gálffy Mózes és Márton Gyula:* Akadémiai, 1987. 450 old.

A két kolozsvári nyelvész egy székellyföldi regionális atlasz teljes anyagát gyűjtötte össze. Szótáruk ennek az egyik felét, a szófeldrajzi részt tartalmazza.

Szép Katalin: Magyarszerdahely (Zala m.) személynévei. Magyar Személynévi Adattárak 68. Szerk.: *Hajdu Mihály.* Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoporthatár Névgyűjtő Munkaközössége, Bp. 1985. 72 old.

Szilágyi Mihály: Igazságszolgáltatás a régi Szekszárdon. Kiadja a Szekszárdi Nyomda, Miniatűr-könyv-gyűjtők Klubja, 1985. 112 old.

Szirmai Krisztina: Aquincumi bronzszobrocskák. Kiadja a Budapesti Történeti Múzeum, 1986. 10 old.

Sz. Jónás Ilona: Árpád-házi Szent Erzsébet. Akadémiai. 1987. 240 old.

A magyar történetírás adósságát törleszti ez a II. Endre leányáról szóló kötet. Új megközelítésből szemléli az Árpád-házi királyleány alakját, s utal arra a szerepre is, amellyel származása kapcsán hozzájárult az egykorú Európában a magyar királyi dinasztia szentjei tisztelésének népszerűsítéséhez.

Sz. Lukács Imre: Végig az úton. Kiadta a Csongrád Megyei Mezőgazdasági Termelőszövetkezet Szövetsége megbízásából a Népszava Lap- és Könyvkiadó. Bp. 1986. 315 old.

A könyv első részének címe: *Agrármozgalmak és három tanulmányt tartalmaz: Agrármozgalmak a megyében, A földosztás, Első évek a szövetkeze-*

tekben; a második rész tizenkét tsz-vezető élet-pályáját mutatja be.

A szolnoki Vásárhelyi Pál Közgazdasági és Postaforgalmi Szakközépiskola Jubileumi Évkönyve, 1911—1986. Szerk.: *Szurmay Ernő*. Kiadja az Iskola, Szolnok, 1986. 180 old.

Szvircesk Ferenc: Bányászati tevékenység történetének vizsgálata az etesi bányavidéken. Kiadja a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Salgótarján, 1986. 119 old.

Tanulmányok Ráckeve múltjából Pest megyei téka, 8. Kiadja a Nagyközségi Tanács és a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár. Ráckeve—Szentendre, 1985. 100 old.

Theologiai Szemle. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának folyóirata. 1986. 4. sz.

A tartalomból: *Tótkés László:* Kálvin és a kálvinizmus Romániában, illetve Erdélyben (216—231. old.)

Tizéves a veleimi műhely. Szerk.: *Zsámboki Árpád*. Kiadja a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ, 1985. 80 old.

Tóth Ferenc: Giba Antal felmérése Makó belterületéről 1824-ben. A Makói Múzeum Füzetei 51. Kiadta a Csongrád Megyei Műemléki Albizottság, Makó, 1986. 84 old.

Tóth János: A lengyel népfőiskolák. Adalékok a lengyel—magyar művelődési párhuzamhoz. Kiadja a Népművelési Intézet, 1986. 25 old.

Tóth Kálmánné: Képek a Déli Vasút nagykanizsai történetéből. Kiadja a Vasutasok Szakszervezete Kodály Zoltán Művelődési Háza. Nagykanizsa, 1986. 67 old.

Tóth Sándor: Kutatási témák a Bakony természeti képe program keretében. Bakonyi Múzeum, 1986. 20 old.

Tölgyesi József: Dorosmai János emlékezete (1886—1966). Veszprém, 1986. 15 old.

Tölgyesi József (szerk.): Együtt a családdal. Városi Tanács, Sümeg, 1986. 79 old.

Sümegi pedagógusok nevelésszociológiai tanulmányai.

Török Bálint deákjának, Martonfalvy Imrének naplótöredéke (1555) és *emlékirata* (1585). A kézirat hasonmása és élethű átirata bevezetéssel és jegyzetekkel. Szerk.: *Benkő Loránd*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1986. 74 old.

A történelmi Vas megye helynevei. Összeáll.: *Pethő Gyula*. Kiadja a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely, 1986. 41 old.

Ujváry Zoltán: Menyecske a kemencében. Illusztrálta *Hepák József*. Európa, 1986. 261 old.

Világjáró palóc adomák és huncutságok.

Az úttörőmozgalom 40 éve Somogyban. Dokumentumok, visszaemlékezések. (Szerk.: *Paál László*.) Kiadja a KISZ Somogy Megyei Bizottsága, Kaposvár, 1986. 120 old.

Varga Béla (Szerk.): Személynevek Veszprém megye egyesületi életéből, 1828—1986. Veszprém, 1986. 54 old.

Válasz: 1934—1938. Válogatta, szerkesztette és az utószót írta *Széchenyi Ágnes*. Magvető. 1986. 671 old.

A tartalomból: *Fülep Lajos:* Nemzeti öncéltság, *Kerék Mihály:* Tévedések és fogalomzavar a föld körül, *Veres Péter:* Egy napszamos az egykéről, *Németh László:* A magyar élet antinómiai, *Kardos Pál:* Zsidó válasz, *Oltványi Imre:* Derkovits Gyula, *Németh László:* Egy hungarológiai társaság terve, *Szabó Lőrinc:* Németh László és szerepe, *Kovács Imre:* Hulló Magyarország, *Nagy Lajos:* Találkozás a hőmezővásárhelyi tanyavilággal, *Kerék Mihály:* A település társadalompolitikai jelentősége, *Németh László:* Vers vagy tanulmány? *Vas István:* Levél egy szocialistához, *Fejtő Ferenc:* Könyvhelyzetünk-ről, *Szentkuthy Miklós:* Költészet és valóság, *Kodály Zoltán:* Néphagyomány és zenekultúra, *Bartók Béla:* Miért gyűjtözk népzénet?, *Szabó Zoltán:* A magyar ifjúság mozgalmi, *Németh László:* Két nép, *Kardos Pál:* Legyen-e magyar zsidóság?, *Fejta Géza:* Magyar parasztpártot!, *Ortutay Gyula:* Magyarország felfedezése, *Veres Péter:* Legyen-e magyar parasztpárt?, *Haraszti Sándor:* A paraszti apológiája, *Vas István:* Levél egy szocialistához, *Buday György:* A népkönyv, *Erdői Ferenc:* A mezővárosi társadalom, *Bálint Sándor:* A szegedi tanyák képe, *Márciusi ifjúság,* *Fejta Géza:* Márciusi Front, A Márciusi Front Kiáltványa, *Szabó Lőrinc:* Találkozás Juhász Gyulával, *Darvas József:* Városkutató, *Gereblyés László:* A textilipar dolgozói, *Erdői Ferenc:* A szabadság politikája, *Boldizsár Iván:* József Attila, *Fejta Géza:* A szellem politikája, Mit kíván a magyar nép: A Márciusi Front programja, Az osztrák kérdés, *Szabolcsi Bence:* Népzenei gramfonfelvételek.

Vendel-Mohay Lajosné: Liszt-émlékek Szekszárdon. Kiadja a Városi Tanács V. B. és a Béri Balogh Ádám Megyei Múzeum, Szekszárd, 1986. 152 old.

Veres Péter: Az Alföld parasztsága. Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta *Tóth Pál Péter*. Kossuth, 1986. 15 + 87 old. (Hasonmás kiadás)

Veszprém megye a népi demokratikus forradalom idején, 1944—1948. Szerk.: *Beszteri Béla*. Kiadja a Veszprém Megyei Tanács. Veszprém, 1985. 352 old.

Veress D. Csaba: Veszprém megye hazánk felzabátítása idején, *Beszteriné Blickle Ilona:* A helyi állami szervek kialakítása és a közigazgatás kiépítése a megyében, *Lakó István:* Az újjáépítés és a hároméves terv, *Palláné Bókonyi Ilona:* Pártok és pártharcok Veszprém megyében, 1945—1948 között, *Varga Béla:* A megye művelődési viszonyainak alakulása 1945—1948 között.

Weber Antal: Toldy Ferenc 1805—1875. A múlt magyar tudósai. Akadémiai, 1987. 190 old.

Vida István: Koalíció és pártharcok 1944—1948. Nemzet és emlékezet. Magvető, 1986. 327 old.

Viga Gyula: Tevékenységi formák és javak cseréje a Bükk-vidék népi kultúrájában. Borsodi Kismonográfiák 23. Kiadja a Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1986. 196 old.

Virág Gábor: Csantavér (Észak-Bácska) családnevei. Magyar Személynévi Adattárak, 70. Szerk.: Hajdú Mihály. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszéksoport Névutató Munkaközössége. Bp. 1985. 83 old.

Vonsik Ilona: Etes politikai-munkásmozgalmi történetéhez, 1895—1948. Kiadja a Nógrád Megyei

Múzeumok Igazgatósága. Salgótarján, 1986. 105 old.

Vöröskeresztesek helytállása. Szerk.: Brül Miklós, Plichta Anikó és Pusztaházi Istvánné. Kiadja a Magyar Vöröskereszt, 1985. 71 old.

A Magyar Vöröskereszt évtizedecinek krónikájából.

Zinner Tibor—Róna Péter: Szálasiék bilincsből 1—2. Lapkiadó, 1987. 664 old.

Zsoldosné dr. Olay Ágnes: Történelmi források elemzése. Kiadja a Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, Pécs, 1986. 26 old. (Soksz.)

Honismereti rejtvényverseny

A II. sz. rejtvény helyes megfejtése

1. *Nagyabonyban csak két torony látszik,
De Majlandban harminckettő látszik*
Inkább nézem az abonyi kettőt,
Mint Majlandban azt a harminckettőt.

Az egy ideig a Habsburg Birodalomhoz tartozó Majlandban (Milánó, Olaszország) született ez a katonadal, melyet Pauliny Béla, Harsányi Zsolt és Kodály Zoltán 1926-ban bemutatott daljátéka, a Hány János tett országosan ismertté. E dal nevezetessége, hogy hozzávetőleges pontossággal meg lehet állapítani szövegeinek keletkezési idejét, sőt még azt is, hogy szerzője milyen fegyvernemhez tartozó katona volt. Annak idején, a Habsburg Birodalom gyakorlatának megfelelően magyar katonákat nem egyszer soroztak olyan ezredbe, amelyek hazájuktól távol, idegen környezetben képviselték a császár és király fegyveres hatalmát. Nagyabonyból a 12. huszárezredbe, valamint a 32. gyalogezredbe szedtek katonákat, de ez a huszárezred sohasem állomásozott Majlandban. A 32. gyalogezred viszont 1838 és 1859 között többször is. Tehát ebben az időszakban önthette dalba honvágyát egy abonyi származású, 32. ezredbeli gyalogos katona.

2. *Garay János (1812—1855) Az obsitos* című költeményének hőse, szintén „vitéz Joannes Hány”, „az obsitos baka”, ki „annyit emlegette a lovát, hogy végre is huszárnak kellett hinni magát.”
3. Gary János Szekszárdon született. Ezen az alapon hitték a nagyotmondó obsitost is szekszárdi „illetőségének”. Megerősíteni látszott ezt, hogy a helyi irodalmi hagyományok bűvárai több Hány János nevét is megtalálták a szekszárdi anyakönyvekben. Kiderült azonban, hogy a daljáték nem véletlenül tette meg a vitéz „huszárt” a Pest megyei, kéttornyú Abony hű fiának. *Temesközy István*, az abonyi helytörténet szorgos bűvára, *Hány János és a két Abony* című cikkében (Honismeret, 1975. 1-2. sz. 85-89. old.) hasonlóképpen érvel Garay és a Hány János daljáték közös hőségének Pest megyei abonyisága mellett. Egyrészt a Pozsony megyei Abonynak nincs sem két tornya, sem kéttornyú temploma, másrészt az abonyi születésű író, *Abonyi Lajos* (valódi nevén *Márton Ferenc*) egy visszaemlékezéséből kiderül, hogy Abonyban is élt az obsitos-hagyománynak az a nevezetes mozzanata, amelyről Garay költeményének furfangos diákja így szól: „Kendtek még mit sem tudnak, ha egyet el nem mond, Hogyan fogta el bátyó a nagy Napóleont.” Abonyi Lajos ugyanis egy, az 1846-os eseményeket felelevenítő előadásában úgy említi az Abonyban, 1856-ban, 77 éves korában meghalt Szladegy Ferenc őrmestert, mint „a nagy Napoleon híres elfogóját.” Hány János nyilvánvalóan költött alak — summázza Temesközy —, a költő népi figurák és motívumok mozaikjaiból támasztotta életre, s hogy törzsökös szekszárdi nevet adott neki, csak szülővárosához való vonzódásának tanújele.

A Honismereti rejtvényverseny első fordulójára beérkezett helyes megfejtések közül a következők nyertek könyvjutalmat. A könyveket postán küldtük el.

Fodor Emilia Komoró, Petőfi út 39. 4622, Fodor István Jásziakühalma, Bocskai u. 17. 5121, Görcsös Ágnes Kosice-Kassa, Cimborkova 27. 040 01, Németh Imre Lébény, Hunyadi u. 15/a. 9155, Péteri Gézáne Mór, Dózsa Gy. u. 43. 8060, Tóth Mihály Bag, László u. 64. 2191.

A III. számú
rejtvény
megválaszolendő
kérdései:

1. Milyen, más műfajú alkotás foglalkozik a képen bemutatott jelenettel? Pontérték: 5. A megfejtés egy idézet.
2. Ki az 1. kérdésben említett alkotás kevésbé ismert szereplője? Pontérték: 10. A megfejtés egy név vagy egy verssor.
3. Történeti személyt ábrázol-e a képen bemutatott jelenet? Melyik neves kutatónk irt erről? Pontérték: 15. A megfejtés egy cikk címe és szerzője is lehet.

A rejtvény megfejtését 1987. július 15-ig kérjük, lehetőleg levelezőlapon beküldeni a Lapkiadó Vállalat Népfront Lapok Főosztálya, Budapest, Naspolya u. 25. 1155 címre. A címzés fölé írják oda: HONISMERETI-REJTVÉNY.

Összeállította:
Morvay Péter

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Agrárszocializmus Magyarországon. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat és a Békés Megyei Tanács V. B. tudományos-koordinációs szakbizottsága, Orosháza—Békéscsaba, 1986. 210 old.

Király István: Az agrártársadalom átalakítása a Viharsarokban, *Mérey Klára:* A dunántúli mezőgazdasági munkás- és cselédsztrájkok gazdasági előzményei, *Kállay István:* A Károlyi nemzetség birtokpolitikája a XIX. század második felében, *Kováts Zoltán:* A társadalmi mozgalmak összefüggése a viszonylagos túlnépesedéssel, *Dövényi Zoltán és mások:* A mobilitás és a migráció főbb tendenciái a Viharsarokban a dualizmus korában, *Dér László:* Az agrárproletár életmód kutatásának muzeológiai feladatai, *Szabó Ferenc:* A vihsarkai agrárszocialista mozgalom előzményei, *Veliky János:* A paraszti mozgalmak társadalmi indítékai a jobbágyfelszabadítást követően, *Bezdan Sándor:* Az alföldi agrárszocialista olvasókörokról, *Gyarmathy Zsigmond:* Az agrárszocialista mozgalom tudati és szervezeti előzményei Szabolcs-Szatmár megyében, *Varga Lajos:* A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és az agrárszocializmus, *Farkas Dezső:* Az agrarizmus és az agrárszocializmus az 1890-es években, *Forman István:* Az illegális agrárszocialista munka Orosházán 1891 májusa után, *Takács László:* Az 1891. évi battonyai mozgalom jellemző vonásai, *Virágh Ferenc:* Az agrárszocializmus kölcsönhatásai a dél-alföldi régióban, *Hársfalvi Péter:* A szabolcsi agrárszocialista mozgalom sajátosságairól, *Herceg Mihály:* Megtévészto törekvések az agrárszocialisták leszerelésére Hódmezővásárhelyen, *Farkas József:* Az agrárszocializmus ideológiai forrásai és eszmei tartalma, *Elek László:* Csizmadia Sándor és az agrárszocializmus, *Dankó Imre:* Agrárszocialista mozgalom — népi irodalom, *Nagy Dezső:* A mozgalmak jelentkezése a népköltészetben, *Bárány Ferenc:* Az agrárszocialista hagyományok 1919 után, *Forman István:* Az agrárszocialista mozgalom első sajtóvitája.

Antalóczi Lajos: Az Egri Nyomda Rt. története, 1893—1949. Tanulmányok Heves megye történetéből, 9. Kiadja a Heves Megyei Levéltár. Eger, 1986. 150 old.

Balázs László: A Vértesaljai Református Egyházmegye története. Kiadja az egyházmegye, Bp. 1986. 363 old.

Barabás Jenő—Gilyén Nándor: A magyar népi építészet. Műszaki. 1987. 230 old.

Baraznai Zsuzsanna: Falucsúfolók az egri járásban. Magyar csoportnyelvi dolgozatok, 23. ELTE—MTA Nyelvtudományi Intézete, Bp. 1985. 48 old.

Bencze László: Bosznia és Hercegovina okkupációja 1878-ban. Akadémiai, 1987. 244 old.

Bereczki Ibolya: Népi táplálkozás Szolnok megyében. Studia folkloristica et ethnographia, 19. KLTE Debrecen, 1986. 159. old.

Berlász Melinda—Tallian Tibor: Iratok a magyar zene történetéhez, 1945—1956. 2. Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez, 8. Szerk.: *Albert Gábor.* Kiadja az MTA Zenetudományi Intézete, Bp. 1986. 353 old.

Bertényi Iván: Magyarország az Anjouk korában. Magyar História. Gondolat, 1987. 282 old.

A Bécsi Pápai Követség Levéltárának iratai Magyarországról. 1611—1786. Scripta Archivi Nuntiatu-
rae Vindobonensis de Regno Hungariae, 1611—
1786. Összegejtötte, válogatta és a bevezető tanul-
mányt írta *Vanyó Tibamér Aladár.* Akadémiai, 1986.
529 old.

Béldi Miklós: Illyés Gyula. Az Én Világom. Kozmosz Könyvek. Bp. 1987. 109 old.

Blazovich László: A Körös—Tisza—Maros közép-
kori településrendje. Kiadja a Békés Megyei Tanács,
Békéscsaba és a Csongrád Megyei Tanács, Szeged,
1985. 207 old.

Bodnár Éva: Kard és ecset. Történeti képek a Magyar Nemzeti Galériában. Corvina, 1987. 88 old.

Borsod megye a magyar nyelv ügyéért. Válogatta és a bevezetőt írta: *Seresné dr. Szegőfi Anna*. Szerk.: *dr. Csorba Csaba*. Kiadja a BAZ Megyei Levéltár és a TIT BAZ Megyei Szervezete, Miskolc, 1987. 25 old.

Reformkori követjelentések és országgyűlési dokumentumok.

Botka József: Karácsony. Ünnepi kalendárium, vallási hagyományok, székelykevei népelet. Kiadja a római katolikus plébániahivatal. Kikinda, 1983. 132 old.

Előszó, Bevezetés, Az ünnep, Nagykarácsony az ünnepek ünnepe, *I. Advent a karácsonyi előkészület ideje:* Advent az egyházi év kezdete, Katalin, András, Advent a templomi és a közéletben, Advent a családokban, Az adventi böjtök, Mikulás, A szeplőtelen fogantatás ünnepe, Luca napja, *II. Karácsony és nyolcada:* Karácsony vigiliája, Nagykarácsony ünnepe (A székelykevei betlehemes játék, A huszárok karácsonyi köszöntője), Szent János apostol és evangélista, Aprószentek, Szilveszter, Újév, Jézus Neve, *III. Vízkereszt:* Vízkereszt vigiliája, Vízkereszt, Szent Családi ünnepe, A Megváltó születésnapja, *IV. Gyertyaszentelő Boldogasszony*, Forrásmunkák.

Buday Tibor—Budayné Mosonyi Klára: „A fizika fejedelme.” Eötvös Loránd élete és munkássága. Magvető, 1986. 419 old.

Császár László: Építőmesterség a magyar múltban. Kiadja az Építészeti Tájékoztatói Központ, Bp. 1986. 166 old.

Cseke Péter: Hazatérő szavak. Publicista írások, riportok. Albatrosz Könyvkiadó, Bukarest, 1985. 248 old.

A tartalomról: A szépség törvényeit kereső bikalik, Miért szeretem a Napsugárt?, Munkásművelődésünk — a jövő távlatában, Kik olvassák a falusiak hetilapját?, Közelképek az Új Eletről, Művelődési eszmény — eszményi Művelődés, Az idő világitótornya (a Korunk emlékkönyvről), A Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények első húsz éve, Tarisznyás Márton hagyatéka, Faluműzeum Bukovinában, Szellemi műhellyé rangosodó keresztúri tájmúzeum, Mivel gazdagodtam a Brukenthalban?, Körösvidéki néprajzkutatók, Múzeumi élet Székelyudvarhelyen, A Benedek Elek Emlékház másfél évtizede.

Csemege Édesipari Gyár hetvenöt éves története, 1910—1985. Kiadja a Gyár, Bp. 1986. 48 old.

Cserna Anna—Kaczián János: Egyed Antal összeírása és korrajz Tolna vármegyéről. Kiadja a Tolna Megyei Levéltár. Szekszárd, 1986. 281 old.

Csoma Zsigmond: Nászéjszakák bora: a somlai. Mezőgazdasági, 1986. 312 old.

A főbb fejezetek: A somlai borok híre és varázsa, A szőlőhegy, A szőlők munkáltatása, Szőlőtermesztés, A somlói borászat, A Somló környéki kocsmák, Borászati szakismeret, Borkereskedők Somlón, A somlói szőlőhegyrendeletek szövegei.

D. Nagy András—Máray György—Szöllősi Pál: Gyula város tűzvédelmének története az 1700-as

évektől napjainkig. Kiadja a Gyulai Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Gyula. 1986. 87 old.

DUNAKANYAR. A Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság Tájékoztatója. 1986. 3. sz. 104 old.

A tartalomról: *Dr. Uzsoki András:* Első király-nénk, Gizella nyomában; *Körmenyi Zsuzsa:* A muzsika otthona Szentendrén; *Zajovits Ferenc:* Az esztergomi várhegy és a tanítóképző főiskola; *Gabriel Tibor:* A magyarországi felszabadító háborúk és Európa-témájú konferencia Esztergomban; *dr. Hrenkó Pál:* Egy régi kiadvány Visegrádról; *Deák A. András:* A Duna első monográfiája; *Gabriel Tibor:* Gazdaságtörténelmi küzdelmek a reformkorban II.; *Skerletz Iván:* Árvízjelek Dunabogdányban; *Csáky Károly:* A hős Szondi és Drégelyvár végső pusztulása; *Zajovits Ferenc:* Esztergom, Szent Tamás-hegy; *Csefalvi Pál:* Az esztergom-víziváros plébániatemplom; *Papp Rezső:* Karcus Antal Arzén, Vác történetírója; *Rédey Pál:* Európa-hírű tornyok a Csepel-szigeten.

Egy ezredév. Magyarország rövid története. Szerk.: *Hanák Péter*. Gondolat, 1986. 413 old.

Makkai László: Vándorlás és államalapítás: A Kárpát-medence története a római uralom végéig; Hunok, germánok, avarok, szlávok a Kárpát-medencében, Az Uráltól a Dunáig: magyar őstörténet; Honfoglalás és kalandozások; Államalapítás; *A feudalizmus kialakulása és virágkora:* Belső és külső harcok a magyar állam létéért; Felzárkózás a nyugati feudalizmushoz; A korai középkor magyar műveltsége; Királyok harca a bárókkal; Búcsú az Adriától; Első harcok a törökkel, A dunai birodalom kisérelte; Magyarország gazdasága a középkorban; Parasztháború és Mohács, A magyarországi gótika; A korai reneszánsz műveltsége Magyarországon; *A három részre szakadt ország:* Mohács után; Erdély felvirágzása és a hosszú háború; A magyar késő reneszánsz és a reformáció kultúrája; Bocskai és a hajdúk szabadságharca; Bethlen Gábor küzdelme az egységes Magyarországért; A két Rákóczi György szerencséje és balsorsa; Örökös jobbágság és örökös főrendiség a török korban; Műveltség a „magyar romlás” századában; *Benda Kálmán: Magyarország egyesítése a Habsburg birodalomban:* „Fegyver, fegyver kívánta-tük, és jó vitézi elszántság”; „Zrinyi vére mosta Bécsset”; „Rajta, kuruc, rajta”; „Akarnám, hogy nemzetem ne maradjon tudatlanságban”; „A föld népe kész, csak legyen feje”; Magyarország a török kiűzése után; „Istennel a hazáért és a szabadságért”; A Rákóczi-szabadságharc katonai és diplomáciai története; „Szándékom házám teljes boldogságát megvalósítani”; Allami és társadalmi reformok a Rákóczi-szabadságharcban; Telepítés és újjászervezés a XVIII. században; „Életünket és vérünket!” Mária Terézia királynő; „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós”; Művelődés és művészetek a XVIII. században; Az állam első szolgája II. József császár; *A francia forradalom hatása és a reformkor:* „Megszakad a Habsburgok örökösödésének fonala”; Az 1790. évi nemesi mozgalom; „Esküdünk polgárok szabadságra vagy halálra!”; A magyar jakobinus mozgalom; Magyarország a francia háborúk korában; **Vörös Károly:** A Szent Szövetség árnyékában; Széchenyi István fellépése; „Szabadság és tulajdon”; A polgárosodás útján; Új magyar kultúra a XIX. sz. első

felében; **Niederhauser Emil**: A nemzetek ébredése a Duna-tájon; **Spira György**: *Polgári forradalom*: A forradalom kirobbanása; A forradalmi tábor és az ellenforradalom; A szabadságharc megindulása, A forradalom bukása; **Hanák Péter**: *Az abszolutizmus és a dualizmus kora*: Az önkényuralom; „Túrni fog a nemzet.”; Kossuth Lajos az emigrációban; A kiegyezés; Kákánia — az ellentét birodalma; Magyar miniszter a Ballhausplatzon; A nyugalmat nem szabad bolygatni!; A szabadság honába tartunk . . .; Az alapítók kora; A romantika alkonya; A millennium; Nemzetek, nemzeti kisebbségek a dualizmus korában; Urak és polgárok; A szegény ember élete; Földindulás; Ahol a jog, ott a hazá; Fölszállott a páva; Úton a világháború felé; A hadüzenet; A front és a háterszág megpróbáltatásai; **L. Nagy Zsuzsa**: *Forradalmak — 1918—1919*: Az összeomlás és az 1918-as forradalom; A polgári demokrácia reménye; A Tanácsköztársaság; Remények, realitások, következmények; *A két háború között*: A Horthy-rendszer berendezkedése; Bethlen István és a konszolidáció; Válság és jobbrtolódás; A külpolitika útjai és útvesztői; A baloldali ellenzék; Gazdaság és társadalom a két világháború között; Az életmód változása; Emigrációs hullámok; Kulturalis és művészeti élet; A háború küszöbén; Magyarország a háborúban; Kiugrási és fegyverszüneti kísérlet; *A szocializmus útján*: Az ország felszabadulása; Az új hatalom; A gazdaság; Változások a társadalomban és az életkörülményekben; A kulturális és a szellemi élet.

Erdélyi István: Pannóniai hűsvét. Sorsdöntő történelmi napok 9. Akadémiai, 1987. 72 old.

Az 568. esztendő április 1-én sorsdöntő változás zajlott le az egykori Pannóniában. Az eddig a Dunántúlt lakó longobardok a gepidák legyőzése után dél-európai vándorútra kényszerültek. Hogyan történhetett ez, mi volt a végzetes hűsvét története, mik lettek a következményei? Ezekre a kérdésekre keresi a feleletet a szerző.

Életkörülmények, életmód a fiatalok körében. Társadalomstatistikai közlemények. SKV. 1986. 420 old.

Az 1984. évi adatfelvétel alapján készült a KSH Társadalomstatistikai Főosztályán és a Baranya Megyei Igazgatóságán.

Fancsovits György: Áchim L. András beszéde az országgyűlésben. Kiadja a Békés Megyei Tanács V. B. Tudományos-koordinációs Szakbizottság. Békéscsaba, 1986. 24 old.

Fehér János: A marcali Kovács József Munkásörögység története, 1957—1985. Kiadja a Városi Tanács, Marcali, 1987. 33 old. (Soksz.)

Fejezetek a Pest megyei zeneoktatás 35 éves történetéből. Összeáll.: *Varsányi Lászlóné*. Kiadja a Pest megyei Tanács V. B. Művelődési Osztálya. Bp., 1986. 140 old.

Fejér László—Lászlóffy Woldemár: A hidrometria magyarországi fejlődése, 1700—1945. Vízügyi történeti füzetek, 13. VÍZDOK, Bp., 1986. 192 old.

Felhősné Csiszár Sarolta: Temetkezési szokások a Beregi-Tiszaháton. *Studia Folkloristica et ethnographica*, 20. Kiadja a KLTE Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 1986. 196 old.

A felszabadulás utáni történetünkről 1—2. kötet. Összeállította: *Földessi Margit, Rainer M. János*. Kossuth, 1987. 768 old.

Fónod Zoltán: Tegnapi önismeret. Esszék, tanulmányok. Madách, Bratislava—Szépirodalmi, 1986. 392 old.

Für Lajos: Mennyi a sok sírkereszt? Püski—Corvin, New York, 1987. 72 old.

Magyarország embervesztése a második világháborúban.

Gazdáné Orosz Ella: Kézimunkázók kézikönyve. Kritikon, Bukarest, 1986. 400 old.

A szabás-varrás alapismeretei; Kötés; Szövés; Hímzés; Csipkék; Keleti szőnyegek; Elfelejtett és új kézimunkatechnikák (falikárpitok, batikfestés, subatechnikák, gyöngyfűzés, géphímzés); Barkács ötletár (zsebek, ágynemű, kötött holmik készítése, szövés szövőszék nélkül, hímzést könnyítő eljárások, foltmunkák, szalmafonás, könyvborítás, cérnagrafika, ikebana); Gyermekkel-gyermeknek; Lakberendezés.

Gáll Mária: Rábaköz. Helyismereti-helytörténeti bibliográfia. Válogatás, 1985. Kiadja a Rábaközi Napok Intézőbizottsága, Csorna. 1986. 47 old.

Gergely Ernő: A magyarországi bányásztársadalom története 1867-ig. Műszaki, 1986. 327 old.

Glück Jenő: Fejezetek a Horea, Cloșca és Crisana vezette népi fölkelés történetéből. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1986. 164 old.

Guzsák Tamás: Magyar középkori építészet. Kiadja a BME Építészettörténeti és Elméleti Intézete, Bp., 1987. 42 old.

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza 3. kötet. Akadémiai, 1987. 560 old. Az Árpád-kori Magyarország minden községét és várát felölelő történeti topográfia megyék szerint csoportosítva, alfabetikus sorrendben ismerteti a helységekre vonatkozó adatokat. A 3. kötet Heves, Hont, Hunyad, Keve, Kolozs, Komárom, Krassó, Kraszna, Küküllő megye és a Kunság történeti földrajzával foglalkozik.

A Győri Kossuth Lajos Általános Iskola története. Szerk.: *Sinkó Lászlóné, Németh Ildikó*. Kiadja az iskola, Győr, 1986. 48 old.

Gyurkó László: 1956. Magvető, 1987. 479 old.

„Élőtanulmány és okmányozás” — ezt az alcímet adta új könyvének az író. „Élőtanulmány egy majdnani, minden részletet feltáró műhöz, a történelmi okmányozás 1956 véres és tragikus ószéről. Szinte óráról órára követi végig, mi is történt Magyarországon 1956. október 23. és november 4. között. Összeveti a résztvevők, szemtanúk ellentétes emlékezéseit, a dokumentumokkal igazolható tényeket, a korabeli

hazai és világsajtó cikkeit, rádióadásokat, s mindebből igyekszik megkeresni azoknak a zürzavaros napoknak az igazságát. Megrajzolja a politikai és fegyveres harcok vezetőinek arcképét, a különböző irányzatok, pártok, szervezetek szerepét."

Hubuda Miklós: A magyar szakszervezetek a népi demokratikus forradalomban, 1944—1948. Népszava, 1987. 320 old.

Hajnal István: A Batthyány-kormány külpolitikája. Az előszót írta és sajtó alá rendezte *Urbán Aladár*. Közös dolgaink, Gondolat, 1987. 181 old.

Urbán Aladár: Előszó: Hajnal István és az 1848. évi magyar külpolitika, továbbá: Bevezetés; Pozsonyi külpolitika; Volt-e 48-ban magyar külügyminisztérium?; A tavaszi koncepció: Anglia barátsága; Lengyelország feltámasztása; A frankfurti magyar követtség; A cári hatalom; Itália szabadsága; Magyar külpolitika a déli szomszédok felé; A francia köztársaság; Teleki László küldetése; Kossuth egyedül.

Halász Zoltán: Kis magyar paprikakönyv. Corvina, 1987. 96 old.

A paprika elterjedését, a hozzá fűződő babonákat, hiedelmeket, népszokásokat mutatja be ez a könyv.

Harmincéves a tiszaföldvári Tiszazugi Földrajzi Múzeum. Kiadja a Damjanich Múzeum, Szolnok. 1986. 23 old.

A múzeum alapításának évfordulója alkalmából rendezett tudományos tanácskozási előadásainak kiadványa.

Hatvanéves Fejér megye bauxitbányászata: 1926—1986. Kiadja a Fejér Megyei Bauxitbányák Vállalat, Kincsesbánya, 1986. 84 old.

Hernádi Károly: Nógrádi várak. Kiadja a Nógrád Megyei Idegenforgalmi Hivatal. Panoráma, 1986. 92 old. (4. javított kiadás)

Hetvenöt éves a vas- és acélöntvénygyártás Csepelen. Szerk.: *Rácz József*. Kiadja a CsMVA Bp., 1986. 230 old.

Hetvenöt éve sinen vagyunk. A Budapesti Vasutas Sport Club története. Kiadja a BVSC, 1986. 105 old.

Hoppál Mihály—Szepes Erika: A szerelem kertjében. Erotikus jelképek a művészetben. Szépirodalmi, 1987. 304 old.

Horler Miklós: A Bakócz-kápolna. Helikon. 1987. 116 old.

Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában, 1941—1945. Dokumentumgyűjtemény Jugoszlávia népfelszabadító háborúja történetéhez. Főszerk.: *Liptai Ervin, Fubijan Trgo*. Zrinyi, 1986. 566 old.

A Hortobágyi Nemzeti Park természeti értékei. Kiadja a Nemzeti Park, Debrecen, 1986. 15 old.

Horváth Hilda: Magyar ex librisek, 1525—1985. A Magyar Bibliofil Társaság kiadása, Bp., 1985. 178 old.

Horváth István: Dömös, műemlékek, természeti értékek. Tájak, korok, múzeumok 229. Bp., 16 old.

H. Szabó Lajos: A kupi Egyenlőség Mezőgazdasági Termelőszövetkezet története, 1959—1985. Kiadja a tsz. Kup, 1986. 222 old.

Huber Kálmán: A Minerva folyóirat története és repertórium, 1922—1944. Kiadja a Baranya Megyei Könyvtár, 1986. 63 old.

Hunfalvy János: Magyarország és Erdély eredeti képekben. Hasonmás kiadás. Európa, 1986. 292. 427, 135, 19 old.

Husz János: Ötvenéves a Mosoni Vasas. Emlékkönyv, 1936—1986. Kiadja a Mosoni Vasas SE. 1986. 485 old.

Az időkoroúk helyzetének összefoglaló ismertetése. KSH. Bp., 1986. 15 old.

Illyés Gyula: Zsilinszky: 1886—1986. Kiadja a HNF Bajcsy-Zsilinszky Endre Emlékbizottsága, Bp., 1986. 17 old.

Illyés Gyuláné: József Attila utolsó hónapjairól. Szépirodalmi, 1987. 192 old.

Illyés Gyuláné emlékirata József Attilával való megismerkedésének és kapcsolatának tragikus történetét beszél el naplőfeljegyzések és eddig ismeretlen József Attila-levelek kíséretében.

Kaposvár utcái-tere (2.). Kiadja a Magyar Hirdető Somogy Megyei Központja és a Kaposvári Városszépítő Egyesület, Kaposvár, 1986. 48 old.

Kincses Kolozsvár 1—2. kötet. Magyar Hírmondó. Magvető. 1987. 960 old.

Kolozsvár szellemi központ volt évszázadokig és hatása kisugárzott a környező országrészekre is. A kötet a középkori és az újabb kori város életével foglalkozik, amelyek a magyar történelem szép fejezetei.

Kisalföldi Kalendárium, 1987. Kiadja a HNF Győr-Sopron Megyei Bizottsága mellett működő Radnóti Emlékbizottság és Irodalmi Társaság, Győr. 1986. 190 old.

A tartalomról: *Alexay Zoltán:* Virág- és Madárkalendárium; *Timaffy László:* Jelen napok; *Sáry István:* Győr 1848 márciusában; *Gecsenyi Lajos:* Az ásványi harang; *Tomka Péter:* A tápi avar kori temető; *Z. Szabó László:* A Győri Kisfaludy Színház; *Óry Dezső:* Tavaszi kirándulás a Hanságban; *Timaffy László:* Népi gyógymódok; *Jáki Sándor Teodóz:* Kunszigeti Krisztuskeresés; *Bana József:* A győri vajda halála; *Néma Sándor:* Csornai júniusok; *Szőnyi Eszter:* Marsellai ásatások; *Z. Szabó László:* Kovács Margit; *Alexay Zoltán:* Szigetköz; *Timaffy László:* Régi népi életeink; *Perger Gyula:* Pléhkrisztusok, kőkeresztek, köszentek; *Sáry István:* Magánfeljegyzések.

zések Győr történetéből; **Füzfa Balázs**: „Mert itt születtem és itt haljak meg”; **Biró Ibolya**: Kirándulás a közelbe; **Timaffy László**: Falucsúfólok; **Szakály Gyula**: Kik voltak Győr leggazdagabb polgárai?; **Mihály Ferenc**: Rákóczi Ferenc Lébényben; **Gecsényi Lajos**: Olaszok Győrben a XVI—XVII. században; **Nagy Judit**: Régi házak; **Z. Szabó László**: Nyéki Vörös Mátyás falucsúfóló versei.

Kiss Lajos—Bodor Anikó: Az al-dunai székelyek népdalai. Kiadja a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1984. 588 old.

Bevezető; Rövid történeti áttekintés; Az al-dunai székelyek; Dallamok; Tájékoztató a kötet összeállításáról; Zenei jelek magyarázata; Dallamrend; Jegyzetek; Rövidítések; Irodalom; Mutatók; Tájszavak.

Klimits, Ludovít: A nemzetiségek Csehszlovákiában. Ford.: **Miklósi Péter**. Kiadja az SZSZK Kulturális Minisztérium, Bratislava, 1986. 39 old.

A szlovákiai magyar és ukrán nemzetiségi kultúra sokszínűségét volna hivatott brosúraszinten bemutatni. A települések neve csak szlovákul szerepel a kiadványban.

Kollégiumi nevelés. A mezőkövesdi Földes Ferenc Középfiskola Kollégium története. Szerk.: **Zupkó Béla**. Kiadja a Kollégium, 1985. 131 old.

Zupkó Béla: A kollégium története dióhéjban; **Zupkó Béla**: A közeletiségre nevelés kérdései; **Szlovák Sándor**: Alkotó módon az évfolyam elén; **Molnár Mária**: A meggyőzés és a meggyőződés helyzete a kollégiumban; **Kórodyné Erdőssy Ilona**: Az értelmekre és érzelmekre hatás eszközei, eredményei kollégiumunkban; **Guba Erzsébet**: Primér közösségekkel való komplex foglalkozás; **Kovács László**: A szabad idő hasznos eltöltésének szekunder közösségi lehetőségei kollégiumunkban; **Kovácsné Pető Borbála**: A család és a kollégium kapcsolatának helyzete és továbbfejlesztése; **Szalókiné Lázár Mária**: A külső kapcsolatok szerepe a kollégiumi nevelésben; **Zupkó Béla**: Földes Ferenc születésének 75. évfordulójára.

Komárom megyei Honismereti Füzet, 1986. Kiadja a HNF Komárom Megyei Honismereti Bizottsága. Tatabánya, 1987. 153 old.

A tartalomról: **Almády Zoltán**: Komárom megye barlangjai; **Kulcsár Emil**: A tatabányai Turul emlékmű; **dr. Gerzanic Magdolna**: A tatabányai honismereti szakkör; **Bellovai Barnabás**: A Duna-kanyar krónikái; **Fürészné Molnár Anikó**: Új épületben a Komárom Megyei Munkásmozgalmi és Ipartörténeti Múzeum; **Üő.**: Tatabánya, egy munkásváros születése; **Petrik József**: Egy kis helység (Kesztyölc) falumúzeumának története; **Ortutay András**: A Komárom megyei Levéltári Napok; **T. dr. Sáray Szabó Éva**: Az irodalmi és történelmi topográfia munkálatai; **Harsányi Lászlóné**: A tatai Vaszary-villa; **Lázár Sarolta**: Régészeti-állagmegóvási munkálatok a pilisszentléleki pálos kolostor romjainál; Komárom megyei kiadványok; Hírek, események; Évfordulók; Komárom megyei kronológia; A HNF Komárom Megyei Bizottságának névjegyzéke; **Harasztí Mihály**: Kirándulás Rév-Komáromba; **Csics Gyula**: Ranzinger Vince, **Vámosi László**: „Őszöny szült engem...” (Bo-

ross Mihályról); **Pastinszky Miklós**: Heckenast Gusztáv és Pilismarót; A Komárom megyei honismereti szakkörök katasztere.

Kovács Ernő: Az AKÓV-tól a VOLÁN-ig. Fejezetek a Borsod Volán történetéből. Kiadja a 3. sz. Volán Vállalat, Miskolc, 1986. 91 old.

Kováts Dániel: Sátoraljaújhely, a 725 éves város. Kiadja a Városi Tanács, 1986. 122 old.

Kulcsár Péter: Kapisztrán János. Magyar História — Életrajzok. Gondolat, 1987. 256 old.

Hatszáz esztendeje született Kapisztrán János, aki kereszties hadaival fontos szerepet játszott a nándorfehérvári győzelem kivívásában.

Kuzmucsov, Anatolij: Márciusi szél. Kossuth—Kárpáti. 1987. 400 old.

Képeket villant fel a II. világháború utolsó szakaszáról: Sztálin dolgozószobájából, Hitler főhadiszállásáról, a budapesti Királyi Palotából.

Lapu Istvánné: Viseletek és szokások Zsámbokon. Közreadja, összeállította és a szövegeket gondozta **Korkes Zsuzsa**. Kiadja a Petőfi Múzeum, Aszód, 1986. 227 old.

Legány Dezső: Liszt Ferenc Magyarországon, 1874—1886. Zeneműkiadó, 1986. 300 old.

Magi Béla: Kertészet, szőlőművelés, gombászat Hajdúnánáson. Nánási füzetek, 1. Városi Tanács, Hajdúnánás, 1986. 71 old.

Magyar népmesekatalógus 7/A. Összeáll.: **Vő Gabriella**. Kiadja az MTA Néprajzi Kutatócsoport, Bp., 1986. 319 old.

Magyarok az európai antifasiszta ellenállási mozgalmakban. Írta: **Filyó Mihály** és mások. Móra, 1986. 186 old.

A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban, 1422-1985. Szerk.: **Mézey Barna**. A bevezetést írta, a dokumentumokat válogatta és jegyzetekkel ellátta **Mézey Barna**, **Pomogyi László**, **Tauber István**. Ford.: **Erdész Lászlóné** és mások. Kossuth, 1986. 317 old.

Magyar önkéntesek a spanyol nép szabadságharcában. Válogatta és szerkesztette: **Képes Imre**. Zrínyi, 1987. 208. old.

A magyar úttörőmozgalom történetének időrendi jegyzéke, 1945—1985. Kiadja a Balatoni Úttörőváros, Zánka, 1986. 121 old.

A Magyar Vöröskereszt Budapest X. kerületi tevékenységének története. Összeállította: **Gecse Albert**, **Somlai Zoltán**. Kiadja a Magyar Vöröskereszt, Bp., 1986. 63 old.

Majoros Tibor—Szirák József: Móraalmi szövetkezők... Kiadja a Homokkultúra Mezőgazdasági Szakszövetkezet. Mórahalom, 1986. 79 old.

A makói József Attila Gimnázium Jubileumi Évkönyve. 1885—1985. Szerk.: *Gottl Frigyes*. Makó, 1985. 135 old.

Mandel Róbert: Magyar népi hangszerek. Rajz: *Khell Csörsz*, Fotó: *Hász András*, Kolibri könyvek. Móra, 1986. 60 old.

Manherz Károly: Deutsche Mundarten im Pilisch-Gebirge = A Pilis-hegység német nyelvújásai, **Wild Katharina:** A kötőszóval kezdődő mellékmondatok vizsgálata a barabci német nyelvújásban. Ungarndeutsche Studien, 3. Tankönyvkiadó, 1986. 221 old.

Mann Miklós: Kultuszminiszteri koncepciók a dualizmus korából. Tankönyvkiadó, 1987. 300 old.

Mesterség—Művészet—Ipar. Szerk.: *Pallos Imre*. Kiadja az ÉTK Építészeti Tájékoztató Központ, Bp., 1986. 156 old.

A „fém munkás” Vállalat ferencvárosi gyárának monográfiája. 1786—1986.

Mezőtúr helye az Alföld népi kultúrájában. Szerk.: *Nagy Molnár Miklós*. Szolnok, 1987. 38 old.

Az 1987. III. 7—8-i tanácskozás előadásainak összefoglalói: *Szabó László:* Mezőtúr történeti fejlődésének főbb sajátosságai, *Gombás István:* Mezőtúr településföldrajzának rövid áttekintése, *Zsoldos István:* A Nagykovácsi földje és népe, *Szabó István:* Kunszentmárton és a Tiszaúg történetének főbb jellemzői, *Szabó Béla:* Mezőtúr ipartörténete, *Tolnay Gábor:* A Húszas évek földrajza Mezőtúron, *Madaras László:* Mezőtúr és környéke régészeti emlékei, *Nagy Molnár Miklós:* Mezőtúr néprajzi vázlata, *Hagymásy Sándor:* A mezőtúri aratok, *Kávási Sándor:* Hogyan fejlődött, milyen körülmények között alakult, formálódott Mezőtúr népe, *Kiss Imréné Mikés Éva:* Temetkezés Mezőtúron, *Hegedűs Anna-Mária:* A Mórícz Zsigmond Városi Könyvtár helyismereti gyűjteményéről.

Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából. Szerk.: *Rózsás Lajos* és *Szakály Ferenc*. Akadémiai, 1986. 369 old.

Szakály Ferenc: A török-magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt 1365—1526, *Kubinyi András:* A magyar állam belpolitikai helyzete Mohács előtt, *Kosáry Domokos:* Magyarország külpolitikája Mohács előtt, *Rácz Gyula:* A Habsburg-birodalom politikai és katonai törekvései Magyarországon Mohács időszakában, *Káldy-Nagy Gyula:* A török állam hadseregének kialakulása I. Szulejmán korára, *Perjés Géza:* A mohácsi csata, 1526. augusztus 29., *Tardy Lajos:* Mohács és a perzs hadba lépés elmaradása, *Barta Gábor:* Egy magyar politikus a középkori Magyarország széthullásának éveiben: Werbőczy István kancellár, 1526—1541., *Rúzsás Lajos:* A magyar közvélemény útkeresése Mohács után a XVI. szdban, *Marosi Endre:* A mohácsi csatátér régészeti kutatásairól, *Vass Előd:* A mohácsi szandzsák hatvannegy évvel a csata után.

Mura József: Oroszlány. Kiadja a Komárom Megyei Idegenforgalmi Központ, Panoráma, 1986. 65 old.

Mura József: „Sallai Imre” Munkásörögység története. Kiadja a munkásörög, Oroszlány, 1986. 103 old.

Nagykorúsító múlt. Dokumentumok. Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Szerk.: *Hegyri András*. Kiadja a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága. Szeged, 1986. 396 old.

Negyvenéves a Bácsalmás és Vidéke Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet. Összeállította: *Szabó Ferenc*. Kiadja az ÁFESZ. Bácsalmás, 1986. 27 old.

Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből. Szerk.: *Biró Zoltán*, *Gagyi József*, *Péntek János*. Kriterion, Bukarest, 1987. 245 old.

Péntek János: Előszó, *Pop, Mihai:* A folklór körünkben, *Biró Zoltán:* Egy új szempont esélye, *Bodó Julianna:* Jelképeink szerepváltása, *Biró Zoltán—Gagyi József:* A folklorizmus hátteréről, *Biró Zoltán:* Az eladhatóság vonzásában, *Pop, Mihai:* A folklórrendezvények tudományos megalapozásának szükségessége, *Nicu, Dumitru:* A hatásvadászat kelepcei, *Oláh Csiki Irén—Oláh Sándor:* Kapcsolattartó formák változása Homoródalmáson, *Biró Zoltán:* Az árcsói kerámiaávasár, *Gagyi József:* Egy műfaj közvetítése (a hagyomány közvetítése), *Balázs Lajos:* Szinpadra vitt népszokások, *Biró Zoltán—Gagyi József:* „Mi főleg csináltuk, mások magyarították” (Montázs a táncház-jelenségről), *Lukács Borbála:* A szüreti bál, *Biró Zoltán:* Népi kultúra a városban, *Hertei, Istif:* Furuja vagy táskarádió, *Balázs Lajos—Biró Zoltán—Bodó Julianna—Gagyi József—Turos Ede:* A lehető legszebb ruhában (Szempontok a paraszti öltözködési kultúra változásának vizsgálatához).

A népi építészet védelme. Kiadja a Heves Megyei TIT és az Országos Műemléki Felügyelőség, 1986. 135 old.

Paskó Pál: Magyarország és a vendéglátó város, *Bakó Ferenc:* A Heves megyei népi műemlékvédelem eredményei, *Barabás Jenő:* A magyar népi építészet korszakai, *Roman András:* Népi vagy nemzeti építészet?, *Kerner Gábor:* A paraszti építészet változásai napjainkban, *Mendele Ferenc:* A népi építészeti emlékek védelmének módszerei napjainkban, *Simányi Frigyes:* Népi műemlékek megmentése a szabadtéri néprajzi múzeumokban, *Keckés Péter:* A kutatás és a dokumentálás a népi műemlékek védelmének alapjai, *Sisa Béla:* Magyar települések fatornyai, *Hoffmann Tamás:* A középkori parasztporták építészete: Európa és Magyarország, *Wirth Péter:* Temetők népművészete, *Balázs György:* A népi mesterségek műhelyei, építményei, *Komjáthy Attila:* Szalafő komplex védelme, *Medveke Mária:* A népi műemlékek védelme Csehszlovákiában, *Vondra, Jiri:* Volksarchitektur in Böhmen und Mähren (Népi építészet Cseh- és Morvaországban), *Vyoral-Tschapka, Margarete:* Schutz und Erhaltung der Denkmäler der Volksarchitektur in Österreich (A népi építészet emlékeinek védelme és megőrzése Ausztriában), *Szigetvári János:* Festett famennyezetek református templomokban Dél-Baranyában, *Bakó Ferenc:* Az Egri Nyári Egyetem szakmai értékelése.

Nikolányi István: Szegedi Nemzeti Színház, 1883—1983. Kiadja a Színház, Szeged, 1986. 105 old.

Nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola SC. 1961—1986. Szerk.: *Kelenda Zoltán, Sipos Béla.* Kiadja a Főiskola, Nyíregyháza, 1986. 48 old.

Nyomdatörténeti és nyomdászletmód-kutatási tanulmányok. Szerk.: *Tóth Béla—Dankó Imre.* Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1986. 501 old.

Tóth Béla: A debreceni nyomdászat száz éve, 1849—1948. *Takács Béla:* A debreceni nyomdász-egyesületek, a nyomdászszakszervezet működése 1949-ig. *Korompai Gáborné:* A nyomdák szerepe a város és környéke művelődésében. *Takács Béla:* Az utóbbi száz év debreceni nyomdászlete a visszaemlékezések tükrében. *Dankó Imre:* Morvay Zoltán élete és munkássága. *Imolay Lenkey István:* Vázlatos áttekintés a Debrecenben 1849—1949 között működött kinyomdák történetén. *Szatmári Ibolya V.:* A debreceni nyomdászság életmódbeli sajátosságainak szervezeti alapjai. *Nyákas Miklós:* Tanulmányok a debreceni nyomdászság társadalmi és kulturális törekvéseiről. *Szalay Emőke:* A városi nyomda termékeinek iparművészeti vonatkozásai. *Benkő István:* Debrecen város nyomdája és patikája a XVIII. szdban. *Dankó Imre:* Az Alföldi Nyomda erőfeszítései a debreceni könyvkultúra fejlesztéséért. *Tóth Béla:* Nyomdász-típusgráfus szakkörök a debreceni általános iskolákban.

Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad magyar címerrei. Corvina, 1987. 350 old.

Ötvenéves a Steinmetz Miklós Gimnázium. Szerk.: *Asztalos Klára, Pálvölgyi Gyuláné, Vasy Gézáné.* Kiadja a gimnázium, Bp. 1986. 125 old.

Primusz Sándor: Papíripari Vállalat Lábatlani Papírgyára története. Kiadja a gyár. Lábatlan, 1986. 31 old.

Régészeti tanulmányok Kelet-Magyarországról. Szerk.: *Németh Péter.* Kiadja a KLTE Néprajzi Tanszéke és a Szabolcs-Szatmár Megyei Múzeumok Igazgatósága, Debrecen, 1986. 218 old.

Román nemzetiségűek Magyarországi Tanácskörtársaságért. Válogatta, az előszót írta és a jegyzeteket készítette *Kövágó László*, fordította *Lipcsy Ildikó.* Kiadja az MSZMP KB Párttörténeti Intézete Kossuth, 1986. 105 old.

Sántha János: Település és társadalom. Kiadja a Baranya Megyei Állami Építőipari Vállalat. Műszaki Könyvkiadó, 1986. 258 old.

Siklós András: A Habsburg-birodalom felbomlása 1918. Kossuth, 1987. 339 old.

S. Nagy Katalin: Vizuális kommunikáció Mosonmagyaróvárott és környékén. Tanulmányok, beszámolók, jelentések. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 18. évf. 4. sz.

Sokágú termőfa. Riportok a testvériség mindennapjairól. Kriterion, Bukarest, 1986. 133 old.

Liebhart, Hans: A testvériségről. *Vlad, Ion:* A város (Kolozsvár) emlékezete. *Kremm, Werner:* Háromnyelvű Tiroi (Krassó-Szörény megyei község). *Marosi Barna:* A Vaskapu-kettő. *Kamilli, Helmut:* Az óratorony körül (Nagyapold, Nagy-Küküllő völgye). *Popa, Mircea:* Nyelvészek és irodalomtörténészek közös műhelye (a Kolozsváron 1920-ban alapított Román Nyelv Múzeuma intézmény tevékenysége). *Beke György:* Az együttélés nyelvi mindennapjai (magyar—román—német szótárak műhelyei). *Höfer, Helga:* Surale nagyra nőtt (a bukaresti Állami Zsidó Színházról). *Jass, Walter:* Temesvári negyedek. *Cseke Péter:* Minden faluban legyen egy házad... (Románia különböző vidékeire — többek közt Moldvába — került lelkes értelmiségiek munkájáról).

Szabó László: A népi társadalom változásai az Alsó-Garam mente magyar falvaiban, 1900—1974. Folklor és etnográfia, 25. KLTE Debrecen 1986. 96 old.

Szabó Zoltán: A tardi helyzet, Cifra nyomorúság. Sajtó alá rendezte és az utószót írta *Huszár Tibor.* Akadémiai—Kossuth—Magvető, 1986. 239 és 282 old.

Az 1937-ben és 1938-ban Cserépfalvi által kiadott művek reprintje.

Százéves Nagykanizsa város szakmunkásképző iskolája. 1886—1986. Emlékkönyv. Szerk.: *Jászberényi László.* Kiadja a 406. Sz. Polai János Szakmunkásképző Intézet, Nagykanizsa, 1986. 116 old.

Szeberényi Zoltán: Visszhang és reflexió. Tanulmányok és kritikák. Madách, Bratislava-Szépirodalmi, 1986. 277 old.

Szekfű Gyula: „Valahol utat veszítettünk”. Gondolkodó Magyarok. Magvető, 1987. 72 old.

Székely András Bertalan—Joó Rudolf: Anyanyelv és közösségi tudat a nemzetiségi középiskolákban. Egy szociológiai vizsgálat eredményei. Kiadja a Művelődéskutató Intézet, Bp. 1986. 196 old.

Széphalom. A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve I. Szerk.: *Kováts Dániel.* 1987. 328 old.

Sziklay Sándor: Együttélés és többnyelvűség az irodalomban. Közös Dolgaink, Gondolat. 1987. 224 old.

Szilágyi Ferenc: Deákok tükrö. Magyar diákvilág a felvilágosodás korában. Móra, 1986. 288 old.

Szilvási Ferenc: Rendőrlaktanya a Mosonyiban 1886—1986. BM Könyvkiadó, Bp. 1986. 209 old.

Szolnok megye földrajzi nevei. I. A jászberényi járás. Közzétette *Farkas Ferenc*, tudományos irányító: *Ordög Ferenc.* Szerk.: *Balogh Lajos és Ordög Ferenc.* Kiadja a Tanítóképző Főiskola, Jászberény, 1986. 284 old.

A Szombathelyi Zrínyi Ilona Utcai Általános Iskola. Szerk.: *Szöke Dezső*. Kiadja az iskola, Szombathely, 1986. 131 old.

Jubileumi évkönyv az iskola alapításának 100. évfordulójára.

Szöts István: Gróf Batthyány Lajos főbenjáró pere és vértanúsága. Nemzet és emlékezet. Magvető. 1987. 240 old.

Takács Gyula: Somogyi pásztorvilág. Kiadja a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kaposvár, 1986. 123 old.

Tanulmányok Mérei Gyula 75. születésnapjára. Szerk.: *Gaál Endre, Serfőző Lajos*. Kiadja a József Attila Tudományegyetem Új- és Legújabb kori Magyar Történeti Tanszéke. JATE. Szeged, 1986. 279 old.

A tartalomról: *Varga János:* Terv és kísérlet a katonatartás feudális rendszerének kialakítására: Az 1840. évi országos választmány működése, *Diószegi István:* Andrassy keleti politikájának kezdetei, *Hegyi András:* A Magyarországi Általános Munkáspárt megalakulásának körülményeiről, *Vörös Károly:* A századelő magyarországi polgári középrétegeinek történetéhez, *Gaál Endre:* Adalékok a szegedi nyomdai munkások mozgalmának történetéhez, 1890—1934, *Szabó Ferenc:* A Dél-Alföld sajtótörténetének néhány kérdése az 1920-as években, *Soós Katalin:* Wallisch Kálmán és a Republikanischer Schutzbund harcai az újabb történeti irodalom tükrében, *Sajti Enikő:* A Kállay-kormány lépései a szerbek megnyerésére a Délvidéken, *Somlyai Magda:* Az elsőként felszabadított megyék közigazgatásának sajátosságairól, *Szabó Bálint:* Az MDP politikájának motivációi két kongresszus tükrében 1949—1951, *Belényi Gyula:* Lakáspolitiká, lakáshelyzet és modernizáció összefüggései Magyarországon 1948—1956 között, *Orbán Sándor:* A tejlődés újabb szakaszának megalapozása, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, *Lipták Dorottya:* Mérei Gyula műveinek bibliográfiája.

Tanulmányok Ráckeve múltjából. Kiadja a Nagyközségi Tanács. Ráckeve, 1985. 100 old.

Horváth Lajos: Ráckeve és Skarica Máté históriás verse, *Tóth Béla:* Első pedagógiai írónk: Szegedi Kis István.

Tata Baráti Körének tájékoztatója VIII. Tata, 1986. 142 old.

Az ügyvezető elnökség beszámolója az elmúlt közgyűlés óta végzett munkáról, *Kiss István:* Közelgő évfordulók, *Gergely Jenő:* Giesswein Sándor, *Harasztai Mihály:* Százéves a tatai ipartestület, *Márkus Gábor:* A Tatai Evangélium szerint Reformált Önművelődési Kör története (1904—1938), A tatai testgyakorda megalakulása 1845-ben, *Körmendi Géza—Süttő Olivér:* Sportegyesületek és sportélet Tata-Tóvárosban (1910—1985), Jankó Irma zongoraművész és Singer Odön zeneszerző kapcsolata Liszt Ferencel, Adatok, események, történetek Tata és a városkörnyék életéből, Az 1985-ben felavatott emléktáblák.

Tárgyak, gyűjtemények és közlemények a Szabad-

téri Néprajzi Múzeumból. A Szabadterei Néprajzi Múzeum füzetei, 7. Szentendre, 1986. 203—268. old.

Csilléry Klára, K.: Komáromi láda 1799-ből, *Bíró Friderika:* Ácsolt ládák lendvadedesről, *Kecskés Péter:* Táblás kályha Rőjtökről, 1869., *Rassy Tibor:* A Szabadterei Néprajzi Múzeum történeti adatgyűjteménye, *Janovich István:* A szabadterbe kihelyezett fatárgyak hiánypótlása fa felhasználása nélkül, *Zentai Tünde:* Szabadterei múzeumok Magyarországon, *Bíró Friderika:* Bárdosi János.

Társadalmi rétegződés és iskolai végzettség. Szerk.: *Vámos Dóra.* Kiadja az Oktatókutató Intézet. Bp. 1986. 339 old.

Harcsa István: A kutatás főbb eredményeinek összefoglalása, *Harcsa István:* Társadalmi tagozódás, iskolai végzettség, *Vajda Ágnes:* Iskolai végzettség és életforma csoportok, *Zelenay Anna:* Társadalmi mobilitás és az iskolai végzettség kapcsolata, *Fazekas Csongor:* Kulturális aktivitás és iskolázottság.

Tények és adatok az ifjúságról. Összeállította: *Dőgei Sándor és Tóth Arpád.* Kiadja a KISZ KB Gazdaságpolitikai és Érdekképviseleti Osztálya, Bp. 1986. 30 old.

Thuróczy János: Chronica Hungarorum — A magyarok krónikája. Helikon, 1986. 348 és 445 old.

A thuróczy krónika 1488-as augsburgi kiadásának hasonmása, valamint a kísérőkötetben a latin szöveg *Horváth János* általi fordítása. A jegyzeteket *Horváth János és Boronkai István* készítette. Két tanulmány kapcsolódik a kiadványhoz: *Engel Pál:* Thuróczy János és krónikája, *Soltész Zoltánné:* A Thuróczy krónika és kiadásai.

Tiszavirág 1986. 5—6. sz. Kiadja az ELTE BTK Fábry Kör. 28 old.

A tartalomról: *dr. Varga Mihály:* Dunavölgyiség-tudat, kultúra, nemzetudat, *Csirpák Lili:* Czeizel Endre a Fábry-körben, *Csirpák Géza:* 1956: személyek és események (Beszélgetés Fekete Sándor íróval), *Madary Orsolya:* Demokrácia? Reformok?, *Vargay Gyula:* Erdély története, *Gecse Géza:* Hungária? Magyarország? (Beszélgetés Käfer Istvánnal), *dr. Fogarassy László:* Egy majdnem elkallódott Fábry Zoltán-levél.

Tízéves a Fábrián Béla Úti Általános Művelődési Központ. 1976—1986. Szerk.: *Bokor Béla, Detre Pálné.* Kiadja a művelődési központ, Pécs, 1986. 111 old.

Tokod-Üvegyári Sport Club. 1926—1986. Kiadja a TUSC, Tokod. 1986. 24 old.

Tóth Endre: Ásatások Alsóhetényen, 1981—1986. Kiadja a Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Dombóvár, 1986. 23 old.

Tóth Péter—Zsámboki László: A borsodi szénbányászat a feudalizmus korában, 1786—1848. Kiadja a Borsodi Szénbányák, Miskolc, 1986. 131 old.

Tóth Péter és Zsámboki László: A borsodi szénbá-

nyászat a kapitalizmus korában, 1849—1945. Kiadja a Borsodi Szénbányák, Miskolc, 1986. 169 old.

Töttös Gábor: Történelmi séták. Szerk.: Szekszárdon. Kiadja a Városi Tanács, 1986. 207 old.

T. Pataki László: Útonjáró. Feljegyzések Nógrád megyéről. Kiadja a Nógrád Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága. Salgótarján, 1986. 325 old.

UTUNK Évkönyv '87. Cluj-Napoca, 1987. 280 old.
A tartalomból: *Faragó József:* Népi kalendárium, *Beke György:* Sziget a Szamoson, *Sütő András:* Nyáresti medvenézőben, *Mikó Ervin:* Szinajai emlék, Irodalmi évfordulók.

Villarroelné Csapó Gyöngyi: Munkásörök Óbudán. Kiadja a Várkonyi György Úttörő- és Ifjúsági Ház. 1987. 70 old.
Visszaemlékezések a 30 éves Munkásörögre.

V. Molnár László: Kanizsa vára. Zrinyi. 1987. 242 old.

ZOUNUK 1. A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve. Szerk.: *Botka János.* Szolnok, 1986. 416 old.
Laszkovszky József: Adatok az 1075-ös garamszentbenedeki oklevél helyneveinek lokalizálásához, *Kocsis Gyula:* Szolnok megyei települések állatkereskedelme és „szekerezése” a XVI. szd. második felében, *Nemes Lajos:* Adatok Tiszafüred gazdasági és

társadalmi életéhez (1687—1774), *Kiss József:* Közigazgatás és jogszolgáltatás a koronabirtokon az 1730—1740-es években, *Bánkiné Molnár Erzsébet:* A „rendszeres bizottság munkálatok” szerepe a Jászkun Kerület közigazgatásának megreformálásában (1791—1843/44), *Oroszi Sándor:* A karcagi közbirtokosság szervezetének változása és szerepkörének átdoosulása a város gazdálkodásában, *Botka János:* Az agrárproletariátus kialakulása a Tiszazugban, *Soós László:* A cukorrépa-termelők érdekvédelmének lehetőségei a Szolnoki Cukorgyár RT. vonzáskörzetében, *Zádor Béla:* Igazoló és fegyelmi eljárások Szolnok megyében a tanács hatalom megdöntését követő időszakban, *Kiss Kálmán:* A demokratikus élet kibontakozása Kisújszálláson 1944—1945-ben, *Benedek Gyula:* A Jakabházy—Tássy per egy tiszapüspöki birtokrészért a XVI. szd. második felében, *Kaposvári Gyula:* A Német Lovagrend jászkun vonatkozású levéltári fondjai, *Botka János—Papp Izabella:* A Jászság földművelésének leírása 1776-ban, *Cseh Géza:* Széchenyi István 1845. évi propagandautja a Tiszavidéken, *Vincze László:* Szolnok belterületi neveiről, *Kántorné Varga Tünde:* Tudós matematika- és fizikatanárok Szolnok megye középiskolaiban, Hely- és névmutató.

Závonyi Jenő: A reformáció Magyarországon 1564-ig. Állami Könyvkiadó Vállalat, 1986. 485 old.
Az 1922-ben Budapesten a Genius által kiadott mű reprintje.

Honismereti rejtvényverseny

Basa Pista nyomában

A III. sz. rejtvény helyes megfejtése

1. „Őszi harmat után, nagy hegyeknek ormán . . .”, „Piros csizmám nyomát hóval lepi be a tél . . .”, „Egy rossz karddal száz csatában . . .”, „Hullajtottam meleg vérem . . .”, „Fordúlj, kedves lovam Lengyelország felé . . .”. A kuruc költészet és Ady zseniális beleérzésű kuruc „rigmusai” kelnek életre bennünk, amikor a legutóbbi lapszámunkban közölt, elmosódott rajzú képet szemléljük. De mit is ábrázol valójában? Aztán egyszer csak nincs kétségünk többé. Hiszen *Béres Ferenc* megkapó előadásában többször is hallgattuk a rádióban:

Megölték a Basa Pistát,
Fejedelem katonáját.
Útszélén holtan találták,
Lengyelországnak határán.
Lengyelországnak határán,
Rákóczinak bujdosásán:
Basa Pistát ott megfogták,
Az életét kioltották . . .

2. Közkezen forgó daloskönyvecskéink általában csak négy versszakát közlik a balladának. Így az alapvető jelentőségű *101 Magyar Népdal* (Magyar Cserkészszövetség, Bp., 1929. *Kodály Zoltán* előszavával). Az Ifjú Erdély kiadásában Kolozsvárt, 1936-ban megjelent *A mi dalaink*, valamint a Tankönyvkiadó azonos című 1972-es megjelenésű, mozgalmi dalokat is tartalmazó gyűjteménye. Ezek összeállítói valószínűleg úgy gondolták, hogy az ötödik versszak, amelynek egy női szereplője is van, eredetileg talán nem is tartozott a

balladához. Lehetséges. Hiszen ennek tulajdonképpen csak három sora van. De mégis, a megismételt vagy elzümögött negyedik sor mély húrokat zendít meg dalolói lelkében. Ugyanaz az érzelmi telítettség visszhangzik benne, amely az eredeti balladát életre hívta.

Fehér Julis hazavárja
Minden esete vacsorára.

Ne várd, Julis, Ne várd, Julis . . .

3. A balladát 1914-ben gyűjtötte *Lajtha László* a Szilágy megyei Diósdon. A neves népzenekutatónak a Zenei Szemle 1928. évfolyamában megjelent cikkéből tudjuk, hogy balladánk hősenek családja, a zabolai Bassa család, régi oklevelek tanúsága szerint a XVI. század közepén birtokos volt a háromszéki Zabola községben. A család legjelentékenyebb tagja, *Bassa Tamás* előkelő tisztségeket töltött be. Többek között ő vezette *II. Rákóczi György* fejedelmé szerencsétlen végű lengyelországi hadjárataiban a háromszéki nemességet. Az erdélyi hadat szövetségesei cserbenhagyták, s az egész sereg vagy elveszett vagy a krími tatárok fogságába jutott. Fogságba esett *Bassa Tamás* is, s csak nagy áldozatok árán szerezte vissza szabadságát.

Részt vett a hadjáratban fia, *Bassa István* is. Ő azonban nem láthatta meg többé szép Erdélyországot. Elesett 1657-ben, „Lengyelország határán.” Emléke ma is él a népballadában.

A IV. rejtvény

megfejtendő kérdései:

Vivos Voco
Mortuos Plango
Fulgura Frango

Naturam furca

expellas . . .

Gyermek koromban felköték
A színben egy-egy tőkharangot,
A mely ugyan nem ada hangot,
De másképp vigan működék.
Mevolt a súlya, lödülása,
Kötélet, hogy jól visszarántsa,
S vele a kis harangozót:
Szóval, csinált commotiót.

„No, mondom, majd ha nagy leszek,
Valódi harangot veszek
És azt egész nap kongatom
Saját kényemre, szabadon.”

Így kongatom most untalan
E verseket bár hangtalan.
(1877. július 9.)

1. Mit jelent az idézett latin mondás magyarul? Hol szokták feliratként alkalmazni?
Pontérték: 5
2. A világ- és a magyar irodalom mely alkotásai foglalkoznak az 1. kérdéssel összefüggő helyi népmondával, történeti hagyománnyal?

- egy híres vers, melyet az idézett felirat ihletett
- egy magyar fordításban is megjelent drámai költemény
- egy magyar népi író regénye
- egy nagy múltú kollégiumban különösen népszerű, helyi hagyományt feldolgozó vers
- a témára való utalás egy neves (erdélyi) költő és műfordító egyik versében

A megfejtés egy-egy név és cím, illetőleg egy idézet. A pontszámot bármelyik alkérdés helyes megfejtésével meg lehet szerezni.

Pontérték: 10

3. Ki az a klasszikus magyar költő, aki egy gyermekkori emlékét nemcsak versben, hanem a bemutatott rajzban is megörökítette?

A megfejtés az alkotó neve.

Pontérték: 15

A megfejtést szeptember 15-ig kérjük, lehetőleg levelezőlapon beküldeni a *Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Népfront Lapok Fősztálya, Bp. Naspolya u. 25. 1155* címre. A címzés fölé írják oda: HONISMERETI REJTVÉNY.

Összeállította: Morvai Péter

A honismereti rejtélyverseny második fordulójára beérkezett helyes megfejtések közül a következők nyertek könyvjutalmat: *Fehér Jánosné* Abony, Szamuely u. 43.; *Görösös Agnes* Kosice-Kassa, Cimborkova 27.; *Hegedűs Józsefné* Újkígyós, Jókai u. 20.; *Német Judit* Lébénymiklós, Hunyadi u. 15/a.; *Pozder Miklós* Gyöngyös, Szabadság tér 2.; *Turóczi József* Abony, Deák Ferenc u. 17. A könyveket postán küldjük el.

KÖNYVESPOLC

NAGY GÉZA:

Karcsai népmesék

Válogatta és a jegyzeteket készítette *Erdész Sándor*
(*Akadémiai*, 1985.)

Az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XX—XXI. kötete voltaképpen egy, a sorozat keretében eltervezett kisebb sorozat része. Karcsa, ez a Sárospatak és Sátoraljaújhely vonzáskörzetébe tartozó, a magyar és a csehszlovák határ közelében fekvő, jelentős bodrogközi falu Árpád-kori műemlék temploma és gazdag népköltészete jóvoltából vonult be a régészetbe, a művészettörténetbe és a néprajz-, illetve folklórkutatásba. Néprajzi vizsgálatát Balassa Iván, a sárospataki II. Rákóczi Ferenc Múzeum akkori igazgatója kezdeményezte, aki mint egykori Csúry-tanítvány felfigyelt a szépen megőrzött tájnyelvre és a gazdag hiedelem-monda anyagra. A sorozatunk XI. köteteként megjelent *Karcsai mondák* c. kötete (Bp. 1963.) a hiedelem-monda-kutatásban ma is alapműnek számít. Gyűjtőútjain hűséges társul, majd tanítványul szegődött melléje Nagy Géza helybeli születésű pedagógus, aki biztatására mesegyűjtésbe fogott és nem kevesebb mint 700 meseszöveget vett hangszalagra Karcsán és a hozzátartozó tanyákon, társközségekben. Gyűjtéseit évről évre beküldte a budapesti Néprajzi Múzeum néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatára, ahol rendszerint elnyerte velük a nagydíjat vagy az I—III. díjak valamelyikét — attól függően, hogy ezen kívül még milyen jeles pályamunkák futottak be abban az évben a pályázatra. A „teljes”

gyűjtemény egy példányát ma a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárának kéziratára őrzi és legnagyobb mesegyűjteményként tartja számon.

A hatalmas mesegyűjteményből egy válogatás összeállításával, valamint a jegyzetek elkészítésével Ortutay Gyula Erdész Sándort bízta meg. A kötet, illetve kötetek elkészülését azonban már nem érthette meg, így rám hárult az a könnyű és kellemes feladat, hogy a gyűjteményt sorozatszerkesztőként útjára bocsássam. Nagy Gézát Balassa István kiváló gyűjtővé képezte ki, aki gyűjtőtevékenységét tanítómestere távozása után is mintaszerűen végezte: jó mesemondókat keresett fel, jó hangfelvételeket készített, s azokat az elnagyolt fonetika érvényben levő direktíváinak megfelelően nagy gonddal jegyezte le, a gyűjtemény tehát mint szövegpublikáció valóban eléri a kritikai kiadás rangját.

Tanulságos és szépen megírt a bevezető tanulmány is Karcsa múltjáról, jelenéről s abban a mesemondók és a mesemondás szerepéről. Ennél többet egy, az ország távoli csücskében élő, gyűjtővé kiképzett pedagógustól, aki tulajdon falujában tanítványai bevonásával csak keveske szabadidejét és a vakációkat tudja felhasználni a terepmunkára és az olvasásra a hozzá rendszertelenül, esetlegesen eljutó irodalomból, kívánni se lehet. Ha százal több ilyen tanárember élne az országban, mint amennyi jelenleg van, sokkal előbbre tartanánk tulajdon népköltészetünk ismeretében. Neki köszönhető, hogy a közelebbi jövőben gondolhatunk egy karcsai gyermekjáték és gyermekmese kötetre, s a távolabbi jövőben egy tréfas mese-, anekdota-, vicc-, élménybeszélés-kötetre is. Rokonszenvesek és tartózkodók a faluja és annak népe iránti tanúsított érzelmei, melyek elmélyült kutatásra, nem pedig romantikus ömlengésekre készítetik. Kívánni se lehet egy falunak jobb szószólót, mint amilyen Karcsának Nagy Géza sze-

mélyében megadatot. Nagy Géza azonban nem hivatalos mesekutató, önkéntes gyűjtőként érdeklő öt népe egykori és mai életének, kultúrájának számos más oldala is, gyűjtött anyaga folklorisztikai szempontú interpretálását nem is tőle várja az olvasó.

Az öt év előtti sorozatszerkesztő örült a gazdag, jól elmondott mesecanyagnak, mely a falu repertoárjának a szóbeliségből származó részét reprezentálja, a mesék műfaji és azon belül típusrendben való közlésének, mely a népszerű típusok sokféle megjelenési formáját, s egészében Karcsa mesekincsének legarchaikusabb rétegét mutatja be a rövid, tárgyilagos, a legszükségesebb adatokat tartalmazó, a legközelebbi változatokat felsoroló jegyzeteknek, a jegyzetek bevezetőjében a korábbi bodrogközi mesegyűjtések felsorolásának és annak a ténymegállapításnak, hogy az 1960-as évek elején gyűjtött karcasai mesék már „modernebbek”, „irodalmiasultabbak”, mint a sorozat korábbi kötetiben található. Úgy véltük, hogy a kötet szerkesztés és a jegyzetelés — a lehetőségek határain belül — eleget tesz a kritikai kiadás szabályzata¹ követelményeinek is.

Mai tapasztalataink birtokában már igényesebbek lennének a szerény és szűkszavú jegyzetekkel szemben, jóllehet tudván tudjuk, hogy Erdész Sándornak a bevezető megformálásában is fontos szerepe van. A tárgyilagos olvasóvá lett sorozatszerkesztő megrója egykori önmagát, hogy miért nem szőlította fel Erdész a jegyzetek bevezetőjeként egy olyan téma megírására, amelynek ma ő a legjobb ismerője: az északkelet-magyarországi gazdag mesekincs, s azon belül a karcσαι népmesék részletesebb jellemzésére és a kiemelkedő paraszti és magyar-cigány mesemondók mesemondói sajátosságainak az elemzésére,

mert hisz a mesék jelenlegi csoportosítása mellett ez a nézőpont háttérbe szorul. Különösen érdemes lett volna foglalkozni az ezen a tájon még ma is gyakori, magyarul mesélő magyar-cigány mesemondókkal, akik a maguk sajátos módján számos archaikus magyar mesemotívumot és hiedelemelemet őriznek, s akarva-akaratlanul „cigányos” vonásokat is.

Az UMNGY XX—XXI. kötete — egy másutt már megjelent tanulmány² némiképpen kiegészített összefoglalásának a hiánya ellenére, amit a területet és a szerző munkásságát kevésbé ismerők talán észre se vesznek — hallgatóság jelenlétében felvett, szakszerűen lejegyzett és csoportosított meseszövegek gyűjteménye, adat- és érzelmgazdag bevezetővel, mely jól beágyazza ezeket a meséket a falu életébe. A jegyzetek jórészt csak a legszükségesebbek közlésére szorítkoznak (sorszám, cím, a mesemondó neve, a felvétel időpontja, típusszám, irodalom, változatok), ezért minden „mellékes” megjegyzésnek örülünk, mely egy-egy mesetípus változatainak kedveltségére, a szöveg műfaji jellegére, csetleges irodalmi forrására stb. vonatkozik. Fontos és ma már elengedhetetlen része a kétkötetes válogatásnak a tájszavak jegyzéke. A *Karcσαι népmesék* jelentős gyűjteménnyel gazdagítja forráskiadványaink sorát.

Kovács Ágnes

¹Balogh Lajos — Voigt Vilmos: A népköltési (folklor) alkotások kritikai kiadásának szabályzata. Szerkesztési irányelvek IV. Budapest, 1974.

²Erdész Sándor: Der Stand der Märchenforschung in Nordostungarn. Fabula 11. Bd. Berlin, 1970. 145—154. old.

ANYANYELVI OLVASÓTÁBOR. Győr-Sopron megye Honismereti Bizottsága évről évre megrendezi a muraközi, burgenlandi, csallóközi és megyebeli magyar diákok nemzetközi anyanyelvi olvasótáborát Sopronban. Ez év május 22—23—24-én a táborban részt vett tanulók találkozóját tartották meg Győrött. A Magyarországon szerzett élmények, az egymás közt kialakult barátságok tették nélkülözhetetlenné ezt az összejövetelt. A gazdag programra összejött középiskolásokat *Vadász Anna*, a HNF Győr-Sopron Megyei Bizottságának titkára köszöntötte. Élénk beszélgetés alakult ki arról, hogy kinek miért volt hasznos a nyári tábor. Értékeltek a nyelvi játékok, s a legjobbak könyvjutalomban részesültek. A múlt emlékei, hagyományai miként járulhatnak hozzá a nemzeti tudat erősödéséhez — címmel *dr. Timaffy László* tartott színesen illusztrált előadást, *dr. Barsi Ernő* pedig a magyar népdalok világát elevenítette meg. Volt színházlátogatás, városnézés, diszkó. A nagyon hasznos találkozást *Szabó József* táborvezető zárta be, s a diákok gazdag honismereti élménnyel térhettek vissza hazájukba.

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Adalékok Pest megye felszabadulás utáni történetéhez. Szerk: *Sándor Gézáné*. Kiadja az MSZMP Pest Megyei Bizottsága, Bp. 1987. 124 old.

Antalfy Gyula: Boldog barangolások. Magvető, 1987. 280 old.

A lírai hangvételű leírások hazánk legszebb tájait mutatják be.

Antalóczi Lajos: Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár története. Kiadja a könyvtár. Eger, 1986. 39 old.

Apor Péter: Metamorphosis Transylvaniae. Szépirodalmi. 1987. 176 old.

Az első ízben 1736-ban megjelent könyv megőrökiti Apafi Mihály uralkodásának utolsó idejét, beszámol az erdélyi nemesség szokásairól, erkölcséről, ceremóniáiról.

Ardelean, Iosif-Ioan: Kétegyháza község monográfiája. Fordította és sajtó alá rendezte *Csobai Lászlóné*. *Bibliotheca Becesiensis*, 27. Kiadja a Rózsa Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola, 1986. 117 old.

A. Sajtó Enikő: Délvidék 1941—1944. Kossuth, 1987. 336 old.

A magyar kormányok délszláv politikája.

Asztalos István: Aszód, műemlékek. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 259. Bp. 1986. 16.

Asztalos István: Oskolatanítók a Galga mentén. Adatok a XVIII—XIX. században működő tanítók életviszonyaihoz. Kiadja a Petőfi Sándor Múzeum, Aszód, 1987. 56 old.

Badál Ede: Kastélyok, kúriák Pest, Heves és Nógrád megyében. Fényképek: *Mihalik Tamás*. Műszaki, 1987. 195 old.

Bakó Ferenc: Tájházak Heves megyében. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 261. Bp. 1986. 16 old.

Balogh István: Regeszták Szatmár vármegyei jegyzőkönyvekből, 1593. május 1.—1616. augusztus 6. Szerk: *Gyarmathy Zsigmond*. Kiadja a Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár. Nyíregyháza, 1986.

Barabás Jenő—Gilyén Nándor: A magyar népi építészet. Műszaki, 1987. 230 old

Barsi Ernő: Sály. Egy bükkaljai falu a hagyományos gazdálkodás idején. Kiadja a Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1987. 209 old.

Batthyány Kázmér és a Magyar Védegyelet. Pannónia Könyvek. Kiadja a Baranya Megyei Könyvtár. Pécs, 1987. 100 old.

Bánszki István: Így él köztünk Bessenyei György. Kiadja a Móróczi Megyei és Városi Könyvtár, 1986. 158 old.

A Bessenyei-hagyomány ápolása Szabolcs—Szatmár megyében a tények és a dokumentumok tükrében 1884—1986.

Bence László: Bosznia és Hercegovina okkupációja 1878-ban. Akadémiai, 1987. 243 old.

Beregzászi Ilona: A kaposvári Móróczi Zsigmond Mezőgazdasági Szakközépiskola 100 éves jubileuma, 1886—1986. Kiadja az iskola. Kaposvár, 1986. 111 old.

Berényi Sándor: A magyar népi demokratikus állam közigazgatása. Kossuth, 1987. 236 old.

A Békéscsabai Agroker Vállalat huszonöt éve. Szerk: *Botyánszki János*. Kiadja az Agroker, Békéscsaba, 1986. 39. old.

Boglári Békés István: Népi írók, ifjú kommunisták és más rebellesek. *Tények és tanúk*. Magvető, 1987. 400 old.

A szerző az állástalan tanítók egykori vezetőjeként aktív részese volt a második világháborút megelőző magyarországi haladó értelmiségi mozgalmaknak.

Boros Imre: Adatok a kótelki népoktatás 250 éves történetéhez. Kiadja a Nagyközségi Tanács és a Szolnok Megyei Igazgatóság, Szolnok, 1986. 83 old.

Boros Aladár: Váci gazdászok 40 éve. A Gödöllői Agrártudományi Egyetem gyakorló iskolájának története. Kiadja az iskola, Vác, 1986. 147 old.

Budapest és a főbb napi munkaerő-vonzási közege népességének főbb jellemzői. 1980. január 1. Összeállította: *Nagy Istvánné, Lakatos Miklós*. Kiadja a Központi Statisztikai Hivatal, Bp., 1986. 106 old.

Burány Imre: Fejezetek az Ifjúsági mozgalmak Bács—Bodrog vármegyei történetéből, 1944—1949. Kiadja a KISZ Bács-Kiskun Megyei Bizottsága Vágó Béla Politikai Képzési Központja. Baja, 1987. 107 old.

Csapodi Csaba—Tóth András—Vértessy Miklós: Magyar könyvtártörténet. Gondolat, 1987. 592 old.

Csapó György: A tagyosi Csapó család története. *Családtörténeti adattár, 1.* Kiadja az ELTE, 1985. 77 old.

Csepeli György: Csoporttudat—nemzettudat. Eszék, tanulmányok. Magvető, 1987. 388 old.

Cserbák András: Kalendárium típusok a Néprajzi Múzeum gyűjteményében. Múzsák, Bp., 1987. 156 old.

Trattner és Károlyi Nemzeti kalendáriuma 1849. évi kiadásának reprintjével.

Csomor Lajos: Magyarország szent koronája. Kiadja a Vay Adám Múzeum Baráti Köre. Baja, 1986. 291 old.

A szakmai fejezetek kidolgozásában részt vettek: *Lantos Béla, Ludvig Rezső, Poór Magdolna.*

Csoóri Sándor: Készülődés a számadásra. Magvető, 1987. 461 old.

„Ebben a könyvben én elég sokat politizálok. De ez természetes is, mert a XX. századot a politizálás kényszere ugyanúgy átítatja, mint ahogyan a középkort a vallás. Miért éppen az író, a költő mondjon le a politikáról akkor, amikor a magyar történelemben politika és irodalom mindig, bizonyos értelemben párban haladt. Vannak még ebben a kötetben a költészettel, filmes éveimmel foglalkozó írások, van visszaemlékezés a diákéveimre, sokat írtam Németh Lászlóról, Illyés Gyuláról, Nagy Lászlóról, Szervátiusz Tiborról, egyáltalán arról, hogy mit jelent az irodalom, a művészet szerepe a XX. század utolsó évtizedeiben.”

Csuma János: Csákány és puska. Emlékezés Csizmazia Gyulára. Kiadja az MSZMP Városi Bizottsága, Komló, 1986. 78. old.

Czeglédi Imre: Gyula, műemlékek. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára, 258.* Bp. 1986. 16 old.

Czeglédi Imre: Négy évtized Telekgerendáson. A Vörös Csillag Termelőszövetkezet és elődeinek története. Kiadja a Tsz. Telekgerendás, 1986. 144 old.

Darvas József: A legnagyobb magyar falu: Orosháza. *Olcso könyvtár.* Szépirodalmi, 1987. 133 old.

Deák Antal András: A „Hungaria Nova” megrajzolója: Mikovinyi Sámuel (1700—1750). Kiadja a VIZDOK. Bp. 1987. 160 old.

A XVIII. századbéli magyar polihisztor mérnök latin nyelvű írásainak fordítása, valamint életrajza, korabeli illusztrációk és két térképmelléklet kíséretében.

Deák Ferenc: Adalék a magyar közjoghoz. *A jogtudomány klasszikusai.* Közgazdasági, 1987. 202 old.

Dezsényi András-Henrik: Az esztergomi Ferences templom története. Esztergom, 1987. 13 old.

Dévay Ferenc: Boldogkőváralja, történeti emlékek. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 256.* Bp., 1986. 16 old.

Dombrády Lóránd—Tóth Sándor: A magyar királyi honvédség 1919—1945. Zrínyi. 1987. 336 old.

Átfogó értékelést ad a vizsgált időszak katonapolitikájáról és hadseregéről.

Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság. Magvető. 1987. 700 old.

A moldvai csángómagyarok történelmével és néprajzával foglalkozó, alapvető jelentőségű könyv 5. átdolgozott kiadása.

Dümmerth Dezső: Írtástudók küzdelmei. Panoráma, 1987. 400 old.

A magyar művelődés történetével foglalkozik Árpád-házi Szent Margittól a XIX. század végéig.

Ef-lapok, '87/4-5. Kiadja a KISZ KB. Bp., 1987. 60 old.

A tartalomból: Az Erdei-kör programjáról, *Teski Tibor:* Az Agria-kör nagy sikerű bemutatkozása. *A Széchenyi István Szakkolégiumi Csoport, Diczházi Bertalan:* Egy régi körvezető megjegyzései az egyetemi, társadalompolitikai körökről, klubokról. *Budai János:* Az „alternatívok” és a szocializmus politikai rendszere (Beszélgetés Szabó Máté politológussal), *Lengyel László:* Ifjúság és reform.

Egy letűnt korszakról 1919—1945. Szerk: *Sánta Ilona.* Kossuth, 1987. 320 old.

A kötet a Társadalmi Szemlében több mint egy éven át közölt cikksorozatot tartalmazza, mely a Horthy-rendszer történetét dolgozza fel.

Együtt az ifjúság tömegeivel... Tanulmányok, visszaemlékezések, 1953—1960. Fel. szerk.: *Kara Nagy Irén.* Szerk.: *Feitl István.* Kiadja a KISZ KB Agitációs- és Propagandaosztálya, Bp., 1987. 146 old.

I. István Közgazdasági Szakközépiskola és Antos István Kollégium Jubileumi Emlékkönyve 1887—1897. Írta: *Szabó Balázné.* Kiadja az iskola, Bp., 1987. 125 old.

Emlékkönyv. Az V. ker. Szemere u. 3. sz. Általános Iskola 110 éves története. Összeállította: *Móricz Lajosné.* Kiadja az iskola. Bp., 1986. 44 old.

Erdei Ferenc: A magyar társadalom. *Gondolkodó magyarok.* Magvető, 1987. 68 old.

A második szárszói találkozón, 1943-ban hangzott el Erdei Ferenc előadása, melyben az író, szociológus és politikus a magyar társadalom szerkezetét igyekezett átvilágítani.

Erdélyi Zoltánné: Tihany, népi műemlékek. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára, 260.* Bp., 1986. 16 old.

Erosz a folklórbán. Erotikus jelképek a néphagyományban. Szerk.: *Hoppál Mihály és Szepes Erika.* Szépirodalmi, 1987. 305 old.

Örtutay Gyula: A magyar parasztság szerelmi élete, **Vargyas Lajos:** Szerelmi-erotikus szimbolika a népköltészetben, **Bernáth Béla:** A szerelem képes nyelvéről, **Nagy Ilona:** Adam és Éva, az erosz keletkezésének mondái, **Dömötör Tekla:** A „lidérc szerető”, vágy és csalóka erosz a magyar néphitben, **Nagy Olga:** A szerelem témái a népmesékben, **Jankovics Marcell:** Erosz és eróé, kasztrációs komplexus a tündérmesékben, **Tátrai Zsuzsanna:** Erosz a jelesnap szokásokban, **Ujváry Zoltán:** Erotikus és fallikus megnyilvánulások a dramaturgikus népszokásokban, **Bosnyák Sándor:** Gyimesvölgyi hujjintások, **Vajda Mária:** Vallomások a paraszti szerelmi életről, **Szenti Tibor:** Szerelmi élet a vásárhelyi gazdacsaládban, **Kovács Ilona:** Szerelmespár-ábrázolások a dunántúli pásztoművészetben.

Életmód-kutatások Pest megyéből. Szerk.: *Ikvai Nándor.* Kiadja a Pest Megyei Múzeumok Igazgató-sága. Szentendre, 1987. 411 old.

Az életmód változása egy bükki faluban. Az 1985. május 23-i felsőtárkányi néprajzi tájkonferencia anyaga. Szerk.: *Petercsák Tivadar.* Kiadja a TIT Heves megyei Szervezete, Eger, 1986. 147 old.

Bakó Ferenc: Szerelmi ajándék Felsőtárkányon, **Széman Zsuzsa:** A párvalasztás, a párkacsolatok és a családi élet változása Felsőtárkányon, **Bodó Sándor:** Hagyományos és mai tárgyak egy bükki falu családi gazdaságaiban, *Petercsák Tivadar:* Az erdő szerepe Felsőtárkány életében, *Schwalm Edit:* A népi táplálkozás változása Felsőtárkányon.

Falu, város szövetségben. Tájékoztató a Veszprém és Vidéke ÁFÉSZ működéséről 1946 és 1986 között. Szerk.: *Gáldonyi Béla* és mások. Kiadja az ÁFÉSZ, Veszprém, 1986. 166 old.

Farkas József: Luby Margit kéziratosa hagyatéka a Szatmári Múzeumban. Kiadja a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 1986. 117 old.

Farkas Lajosné: Tájékoztató a Homokhátsági Vízi Társulat 25 éves munkájáról: 1961—1986. Kiadja a társulat, Kiskőrös, 1987. 13 old.

Fábr Anna: Az irodalom magánélete. Magvető, 1987. 680 old.

Irodalmi szalonok és társaskörök Pesten, 1779—1848.

Fábry Zoltán: Összegyűjtött írásai 6. Válogatta és összeállította: *dr. Fónod Zoltán*, a jegyzeteket készítette: *dr. Alabán Ferenc*, a bibliográfiát összeállította: *Reguli Ernő.* Madách 1967. 413 old.

Ez a kötet Fábry 1950—1953 között megjelent cikkeit és tanulmányait tartalmazza.

Fejezetek a Bodrogköz néprajzából. Szerk.: *Viga Gyula.* A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai XIX. Miskolc, 1986. 100 old.

Hőgye István: A Bodrogköz (történelmi vázlat és levéltári források), *Siska József:* A Bodrogköz nép-

mozgalma, *Dankó Imre:* A Bodrogköz régi vízrajza és vízi élete, *Cseri Miklós:* A Bodrogköz népi építészete vázlata, *Bodó Sándor:* A bodrogközi legelő építményei, *Kovács Dániel:* A Bodrogköz néprajzi sajátosságai, *Nagy Géza:* Társasmunkák a Bodrogközben, *Viga Gyula:* Néhány adat a páncini Karcsa hazosításához. *Janó Ákos:* A Bodrogköz néprajzi irodalma.

Felhősné Csizsar Sarolta: Temetkezési szokások a Beregi-Tiszaháton. *Studia folkloristica et ethnographica*, 20. Kiadja a KLTE, Debrecen, 1986. 196 old.

A felszabadulás utáni történetünkről, 1—2. Összeállította: *Földesi Margit, Rainer M. János.* Szerk.: *Balogh Sándor.* Kossuth, 1987. 336 és 426 old.

1. **Korom Mihály:** Az új, a népi demokratikus államrendszer kialakulása, *Föglein Gizella:* A magyar népi demokrácia születésnapja, *Korom Mihály:* Fegyverszünet és hadüzenet, *Kis András:* Népi hadsereg születik, 1945. *Izsák Lajos:* Illegális után, *Strassenreiter Erzsébet:* Megváltozott körülmények, *Zinner Tibor:* „A magyar nép nevében” Népbírószágok, igazoló bizottságok, *Vida István:* A köztársaság kialakítása Magyarországon, *Balogh Sándor:* Koalíciós és parlamentáris demokrácia, *Gyarmati György:* Közigazgatási reform és pártközelmek, 1944—1947., *Balogh Sándor:* A párizsi béke, 1947., *Izsák Lajos:* A két munkáspárt egyesülése Magyarországon 1948-ban, *Szabó Bálint:* Utírány a szocializmus, *Somlyai Magda:* Újraszajd az ország élete, *Földesi Margit:* Az üzemi bizottságok, *Simon Péter:* „Föld, kenyér, szabadság.” Az 1945-ös földreform, *Ránki György:* Magyar Holocaust, *Uő:* „Hol van a sok sírkereszt?”, *Korom Mihály:* A népi demokrácia hajnalán, *Für Lajos:* Hol az a sok sírhalom? Magyarország embervesztése, *Balogh Sándor:* Jelenkori népvándorlás — kitelepítés és lakosságcsere Magyarországi felszabadulása után, *Berend T. Iván:* A világtörténelem legsúlyosabb inflációja, *Ránki György:* Az ujjáépítés hároméves terve, *Uő:* Munkások a gyárak élén, *Szakács Sándor:* A termelőeszközök társadalmisításának kezdetei Magyarországon 1945—1948., *Balogh Sándor:* Egyház és oktatás a felszabadulás után, *Urbán Károly:* Lukács és a magyar demokrácia, *Izsák Lajos:* A polgári ellenzék kiszorítása a politikai életből Magyarországon 1947—1949., *Föglein Gizella:* A Magyar Függetlenségi Néprajzi megalakulása és programja, *Balogh Sándor:* Torzulások tanulsága, *Sípos Péter:* Hetvenöt éves született Rajk László, *Hajdú Tibor:* Kérdőjelek R. M. hiányzó portréjához, *Berecz János:* A szocializmus építése során kialakult válság és leküzdésének tapasztalatai, tanulságai, 1935—1956.

2. *Berend T. Iván:* Utak és tévutak a gazdaságpolitikában Magyarországon az 1950-es években, *Pető Iván:* A tervek ment füst, *Zsilák András:* Az MDP munkáspolitikájáról, *Belényi Gyula:* Településfejlesztési koncepciók az 1950-es évek elején, *Szomszéd Imre:* A gazdasági fejlődés problémái Balassagyarmaton a hároméves terv befejezésekor és az első ötéves terv időszakában. *Pető Iván:* Jobb- és ballépések, *Rátka András:* A volt magyar uralkodóosztályok — Egy 1951-es felmérés tanulságai, *Balogh Sándor:* A magyar értelmiség a felszabadulás után, *Koncz Endre:* Harmincéves a szakértelességi, *Rainer M. István:* Írás közben — Viták az Irodalmi Újságban, *Molnár*

János: Az 1957-es pártértekezlet évfordulójára, **Berecz János:** A néphatalom megszilárdításának nemzetközi körülményeiről, **Izsák Lajos:** A szocializmus alapjainak lerakása Magyarországon, **Jakab Sándor:** Szélesebb demokrácia, nagyobb felelősség, **Üő:** Erdékvédelem, változó körülmények között, **Berend T. Iván:** Válság és megújulás, **Pető Iván:** Gondolkodási szünet, **Habuda Miklós:** A munkásosztály a konszolidáció időszakában, **Orbán Sándor:** Merre tart a magyar parasztság, **Berend T. Iván:** Felzárkózás, vagy lemaradás? — Egy évtized tanulságai, **Köpeczi Béla:** A negyedszázados kulturális fejlődés főbb tapasztalatai és tanulságai, **Berend T. Iván:** Négy évtized a magyar történelemben, **Orbán Sándor:** Kollektivizálás és a parasztság útja, **Szakács Sándor:** A magyar falusi társadalom átalakulása, **Berecz János:** Negyven évünk a világban, **Gergely Jenő:** A magyarországi keresztény egyházak négy évtizede, **Tóth István:** A közoktatás, a közművelődés, a tömegkultúra négy évtizede, **Köpeczi Béla:** A szocializmus építése nemzeti sajátosságainak és általános törvényszerűségeinek jelentkezése az ideológiai harcban, **Diószegi István:** Történetírás és publicisztika, **Vida István:** A történetmunka hiábavalóságáról, **Glatz Ferenc:** A történettudomány és a közgondolkodás történeti elemei.

Filep Tibor: Hajnalban megszólaltak a dobok. Kiadja a KISZ Hajdú-Bihar Megyei Bizottsága, Debrecen, 1987. 55 old.

Riportok, portrék, tanulmányok 1848—1849-ből.

Fővárosunk XVIII. kerülete. Szerzők: **Pándy Tamás, Téglás Tivadar, Tury Zoltán.** Kiadja a XVIII. kerületi tanács. Bp., 1986. 87 old.

Gallyas Ferenc: Hősi hajalom után. *Tények és tanúk.* Magvető, 1987. 320 old.

A 2. magyar hadsereg doni katasztrófája után a szerző nevet Makón a hősi halottak emléktáblájára vésték, pedig életben maradt és mint hadifogoly próbált harcolni egy antifasiszta magyar légió létrehozásáért.

„Garasin Rudolf” Munkásöregység története, 1957—1987. Kiadja a munkásöregység Bp., 1987. 46 old.

Gáll Ernő: Kelet-európai irástudók és a nemzetiségiség törekvések. Kossuth, 1987. 388 old.

Gellér Katalin—Keserű Katalin: A gödöllői művésztelep, Corvina, 1987. 246 old.

Az 1903-ban alakult gödöllői művésztelep a magyar szecesszió egyetlen szervezett művészcsoportha volt. Munkássága középpontjában a szövőműhely és a szövőiskola tevékenysége állt, de átfogta az építészettől a könyvillusztrációig a művészet egész területét.

Gergely András A.—Kamarás István—Varga Csaba: Egy kisváros. Szociográfia. *Műhelysorozat, 7.* Műveltségkutató Intézet, 1986. 234 old.

Varga Csaba: Sima hétköznapok? **Kamarás István:** A lámpa fontosabb, mint az út, **Kamarás István:** Kisvárosi reformerek, **Gergely András:** Legyünk realisták.

Gergely András: Egy nemzetet az emberiségnek. *Elvek és utak.* Magvető, 1987. 480 old.

A szerző arra keresi a választ, hogy milyen társadalmi, eszmei, politikai folyamatok vezettek a magyar reformmozgalom kialakulásához, milyen volt a célok és a valóság viszonya, mekkora volt az 1848-as áttörés jelentősége.

Gergely Ernő: A szénbányák államosítása. Kiadja a Bányai Dolgozók Szakszervezet, Bp., 1986. 98 old.

Gericz József: A korai rendiség Európában és Magyarországon. Akadémiai, 1987. 330 old.

A III. András-kori rendiség nemzetközi helyének megállapításához a szerző a XIII—XIV. század fordulójáig mutatja be Európa korai rendi intézményeit.

Gondolatok, képek Szigetszentmiklósról. Összeállította: **Nagy Józsefné és Pongrácz Gábor.** Kiadja a Szerszámgépipari Művek Fejlesztő Intézete, Halásztelek, 1986. 15 old.

A győri Gárdonyi Géza Általános Iskola hatvanöt esztendeje. Írta: **Kallós Károlyné, Markó Endréné.** Kiadja az iskola. Győr, 1987. 79 old.

Habuda Miklós: A magyar szakszervezetek a népi demokratikus forradalomban, 1944—1948. Népszava, 1986. 319 old.

Hamar Imre: Negyedszázados út. Kiadja a szövetséget. 1986. 253 old.

A Vasvári Hunyadi Mgtsz története.

Harmincéves a munkásörégység. Írta **Bertalan István és mások.** Kiadja a Munkásörégység Országos Parancsnoksága. Bp., 1987. 47 old.

35 éves az Állami Könyvtérjesztő Vállalat: 1851—1985. Készítette **Török Ottó.** Kiadja az AKV. Bp., 1986. 8. old.

Havassy Péter: Heves megye középkori tisztviselői. Kiadja a Dobó Vármúzeum, Eger, 1986. 88 old.

A helytállás 30 éve. A komáromi Nedermann Ferenc Munkásörégység krónikája. Szerk.: **Tamás István.** Kiadja a munkásörégység. Komárom, 1986. 47 old.

Herczeg Géza: Magyarország külpolitikája 1896—1919. Kossuth, 1987. 380 old.

A 75 éves Miskolci Zalka Máté Gépipari Szakközépiskola jubileumi évkönyve, 1912—1987. Szerk.: **Komlósi Imre.** Kiadja az iskola. Miskolc, 1987. 185 old.

75 év: Fővárosi Pedagógiai Szeminárium—Fővárosi Pedagógiai Intézet (1912—1987). Kiadja a Fővárosi Tanács. Bp., 1987. 128 old.

Köte Sándor: Törekvések a népoktatás korszerűsítésére a századelőn, **Komlósi Sándor:** Wesszely Ödön, a Szeminárium első igazgatója, **Hunyadi Zoltán:** Budapest székesfőváros elemi népiskoláinak 1913-ban kiadott helyi tanterve, **Kálmán György:** Korszerűsítési törekvések a hatvanas évek elején, **Kaján**

László: Múlt és jövő között, **Jáki László:** Dokumentumok, adatok, visszaemlékezések a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium történetéből, **Tari István:** A Fővárosi Pedagógiai Intézet kiadványainak bibliográfiája.

Honismereti Dolgozatok III. Kiadja a Petőfi Sándor Városi Művelődési Központ. Győr, 1987. 46 old. (Soksz.)

Dr. Timaffy László: Tízestendő, **Németh Judit:** Jeles napok szokásai Lébényben, **Pöcze Sándor:** Keresztelő, lakodalom, temetés Tápszentmiklóson, **Grubits Márta és Zsuzsa:** Szakrális hagyományok Kópházán, **Veisz Emőke:** Gyermejátékok Ilonka-pusztán, **Hécz Tünde:** Népköltészeti hagyományok Kunszigeten, **Ráczkevei Zsuzsa:** Hiedelemmondák Győrszentivánon, **Horváth Erzsébet:** Hogyan él a felszabadulás és a termelészövetkezet a mezőörsi ember emlékezetében? **Laposza Katalin:** Munkáshagyományok nagyapám emlékeiben, **Nagy Andrea:** Győri pékmesterek hagyományai, **Rákász Edit:** Egy falusi bábaasszony emlékei, **Mészáros Márta:** Az első világháború hatása falumban, **Németh Imre:** Lébény műemlékei, **Csapó Julianna:** Szarvasmarha-, ló- és kutyanevek Mecséren, **Hankovszky Katalin:** Rábaszenthály ragadványnevei.

Horváth Sándor: A szombathelyi Kertész Mezőgazdasági Termelészövetkezet negyedszázada, 1961—1985. Kiadja a termelészövetkezet, Szombathely, 1987. 303 old.

Hóvári János: A hűtlen Dobó. *Labirintus.* Helikon. 1987. 128 old.

A kötet Dobó István és Balassa János ellen indított hűtlenségi perrel szól. A két főúr elleni vád szerint az erdélyi fejedelemmel Habsburg-ellenes lázadást szítottak.

25 éves a Szerencsi Édesipari Vállalat Diósgyőri Édesipari Gyára. Jubileumi Emlékkönyv 1962—1987. Szerk.: **Takács Lajosné.** Kiadja a gyár. Szerencs—Diósgyőr, 1987. 34 old.

25 éves a székesfehérvári AGROKER. Írta: **Gabnai Gábor és Zsiday Csaba.** Kiadja a Mezőgazdasági Termelőszövetkezet Kereskedelmi Vállalat, Székesfehérvár, 1986. 64 old.

25 éves a Zirci III. Béla Gimnázium. Jubileumi emlékkönyv, 1962—1987. Szerk.: **Czingráber János.** Kiadja a gimnázium, Zirc, 1987. 32 old.

Imreh István: Székelyek a múlt időben. *Nemzet és Emlékezet.* Magvető, 1987. 380 old.

A főbb fejezetek: A székely falutörvények világa, A székely társadalomszerkezetéről, A földet közösen birtokló falu. A rend és tisztesség dolga. A változáson munkáló emberek.

Ipolyi Arnold: Magyar mitológia. Európa, 1987. 644 + 160 old. Hasonmás kiadás.

Janó Ákos: A Bodroghöz néprajzi irodalma. Kiadja a Rákóczi Múzeum. Sárospatak, 1986. 67 old.

Jármai Ervin: Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetsége Veszprém Megyei Szervezetének tevékenysége, 1959—1985. Kiadja a szervezet. Veszprém, 1986. 354 old.

A Jászapáti Gimnázium Jubileumi Évkönyve. Szerk.: **Kalmár Pálné.** Kiadja a Gimnázium, 1986. 178 old.

Kaczián János: Demokratikus ifjúsági mozgalmak Tolna megyében, 1944—1950. Kiadja a KISZ Tolna Megyei Bizottsága, Szekszárd, 1987. 100 old.

Kaczur Ernő: A mezőgazdasági termelészövetkezeti mozgalom fejlődése Hangonyban. Kiadja a Kun Béla Művelődési Központ Igazgatóságának Lajos Árpád Honismereti Köre, Ózd, 1986. 114 old.

Karácsony Gyula: Tények és adatok Győr és vidék munkásmozgalmának történetéhez, 1924—1928. Kiadja az MSZMP Győr-Sopron Megyei Bizottsága—Megyei Lapkiadó Vállalat, Győr, 1987. 127 old.

Kecskeméthy Aurél: Széchenyi István utolsó éve és halála 1848—1860. *Magyar Ritkaságok.* Szépirodalmi, 1987. 224 old.

Az 1866-ban megjelent könyv a riport, az emlékirat és az esszé ötvözet. Pontosban beszámol Széchenyi utolsó éveiről és a halálát megelőző eseményekről.

Keresztényi Nándor: Csepeli agrárszövetkezők. A Duna Termelészövetkezet 25 éves krónikája. Kiadja a Tsz. Bp., 1986. 79 old.

A keszthelyi járás földrajzi nevei. Közéteszi **Markó Imre Lehel** és mások. Szerk.: **Balogh Lajos és Ördög Ferenc.** Adatok és források Zala megye történetéhez. 3. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 1986. 157 old.

200 éves a magyar állatorvosi felsőoktatás, 1787—1987. Írta: **Krasszon Dénes** és mások. Szerk.: **Holló Ferenc.** Mezőgazdasági, 1987. 463 old.

Kincses Kozlovár 1—2. Válogatta, szerkesztette, sajtó alá rendezte, az utószót írta **Bálint István János.** *Magyar Hirmondó.* Magvető, 1987. 529 + 407 old.

Király Sándor: Ötven év a Tisza fölött. Fejezetek a szolnoki repülés történetéből. Kiadja a Megyei Lapkiadó Vállalat, Szolnok, 1986. 154 old.

A Kisgyaláni Mezőgazdasági Termelészövetkezet férfikarának rövid története. 1940—1985. Kiadja a Mgtsz. Kisgyalán, 1986. 12 old.

Kisújszállás város története. Szerk.: **Szabó László.** Kiadja a Városi Tanács, Kisújszállás, 1986. 202 old.

A KISZ 30 éve Bács-Kiskun megyében. Felelős szerk.: **Taracközi Katalin,** szerk.: **Ballai József.** Kiadja a KISZ Bács-Kiskun Megyei Bizottsága, Kecskemét, 1987. 329 old.

Kocsis Károly: Migrációs folyamatok a Vajdaságban a második világháború után. *Az MTA Földrajzi Kutató Intézetének Közleményei,* 442. 1986. 23 old.

Kocsis Pálné: Ecsetvonások Kocsis Pál szőlőnemesítő portréjához. Kiadja a Kertészeti Egyetem. Bp., 1986. 104 old.

Kodolányi János: A hazugság öl. *Gondolkodó magyarak.* Magvető, 1987. 70 old.

Az 1927-ben megjelent röpirat a dunántúli falvakban pusztító egykéről és a parlamentben tanácskozó álszent és tehetetlen honatyák hiábavaló prédikációjáról szól.

A komáromi Magyar Tannyelvű Gimnázium Évkönyve, 1986/87. Szerk.: *Truglyné dr. Gergely Katalin.* Kiadja az iskola. Komárom, 1987. 94 old.

A tartalomból: *Keszegh István:* Előszó, *Truglyné dr. Gergely Katalin:* A tanév krónikája, *Gáspár Tibor:* Kulturális életünkben, *dr. Trugly sándor:* A honismereti szakkör munkájáról, *dr. Virágh József-né:* Steiner Gáborról.

Koncz Pál: Pápa XVIII. századi papírmalma. Kiadja a Papírpári Hagyományok Védelmét Szervező Bizottság, Bp., 1986. 27 old.

Kosáry Domokos: A történelem veszedelmei. Magvető, 1987. 640 old.

Kovács Ákos: Feliratos falvédők. Corvina—Irisz, 1987. 120 old.

A század első felében népszerű himzett falvédőkkel foglalkozik, tárgyalja képi forrásait, folklorvonalkozásait, típusait, társadalmi szerepét.

Kováts Ildikó—Tölgyesi János: Az 1985. évi parlamenti képviselői és tanácstagválasztások sajtóvisszhangja. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1987. 72 old.

Középkori régészetünk újabb eredményei és feladatai. Szerk.: *Fodor István, Selmezi István.* Megjelent a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Osztálya és a Magyar Nemzeti Múzeum kiadásában, Bp., 1986. 454 old.

Szegfű László: Gondok és gondolatok Szeged keletkezéstörténete kapcsán, *Hobl Imre:* Középkori régészetünk módszertani kérdései, *Kovalovszki Júlia:* Árpád-kori falukutatásunk újabb eredményei, *Fodor István:* Árpád-kori külső kemencéink keleti faluásatások újabb eredményei, *Selmezi László:* A kunok és a jászok emlékanagyának kutatása, *Pálóczi Horváth András:* A kunok feudalizálódása és a régészet, *Németh Péter:* Az I. István-kori központok kutatásának eredményei és feladatai, *Gábor Judit:* A Sály-latori nemzetségtípi központ kutatása, *Kralovszky Alán:* Az ispánsági várak kérdéséhez, *Magyar Kálmán:* Ispánsági és nemzetiségi központok kutatása Somogyban, *Miklós Zsuzsa:* Árpád-kori kisvárok Magyarországon, *Sándorfi György:* Korai várak típusvizsgálata, *Feid István:* Későközépkori várkutatásunk újabb eredményei, *Koppány Tibor:* Középkori kastélyaink és kutatásuk problémái, *Kubinyi András:* Középkori városkutatásunk újabb eredményei, *Sándor Mária:* Újabb adatok Pécs középkori topográfiájához, *Bertalan Vilmosné:* Óbuda középkori topográfiája, *Szöke Máttyás:* Adatok a középkori Visegrád történetéhez és helyrajzához, *Valter Ilona:* Középkori egyházi épületeink kutatása, *Lovag Zsu-*

zsa: Beszámoló az Esztergom-szigeti apácaolostor 1979—1983 között végzett feltárásáról, *Kralovszky Alán:* A veszprémi és a zirci templomok kutatásának újabb eredményei, *Biczó Piroška:* A bélmonostori ásatások, *Vándor László:* Későgótikus építőműhely Egerváron és környékén, *Gömöri János:* Az iparrégészeti időszéri kérdései a középkorkutatásban, *Hollné Gyürky Katalin:* Az üveg használata a középkori Magyarországon a régészeti leletek fényében, *Müller Róbert:* A középkori vaseszközök kutatása, *Jankovich B. Dénes:* Középkori okleveleink régészeti hasznosításának kérdései.

Kövágó László: Nemzetiségi politika Magyarországon 1945 után. — Ellenállás a magyarországi németsek körében a második világháború éveiben. Kiadja a TIT, Bp., 1986. 55 old.

A krónika kezdete. Szerk.: *Gyevi Károly.* Kiadja a HNF IX. kerületi Bizottságának Battonyai Baráti Köre, Bp., 1986. 175 old.

A tartalomból: *Puja Frigyes:* A múlton és a jelenen át, *Berecz János:* Nehéz napok, *Vajda Péter:* Az első felszabadító, *Horváth Kálmán:* Battonya, szeptember 23., *Pók Attila:* Battonya felszabadulása, *Soltész István:* Battonya érettségije, *Horváth Kálmán:* Battonyai kétköznep, *Bokor László:* Felszabadulási ünnepség Battonyán, *Méhes Lajos:* A felszabadulástól eltelt negyven év népünk felemelkedésének útja volt, *Nagy Péter:* Steinmetz kapitány munkatérse voltam, *Vámos Imre:* Amikor a falu jön el a városhoz, *Albis László:* A Battonyaiak Baráti Köre.

Kun Béla: Nemzetközi tudományos ülésszak születésének 100. évfordulójára. Kossuth, 1987. 299 old.

Óvári Miklós: Kun Béla, a cselekvő internacionalista és hazafi, *Gusev, Kirill Vladomirovics:* Az internacionalista Kun Béla, a Szovjetunió barátja, *Milei György:* Kun Béla, a lenini eszmék első magyarországi terjesztője, a KMP megalakítója, *Mucsi Ferenc:* A század eleje progresszió balszárnyán, *Józsa Antal:* Kun Béla, az internacionalisták katonai mozgalmának kezdeményezője, *Serbakov, Urij Nikolájevics:* Kun Béla, a Szovjet-Oroszországban működő kommunista csoportok föderációjának élén, *Liptai Ervin:* Kun Béla, az első magyar munkáshatalom vezéralakja, *Kende János:* A szakszervezetek kérdése Kun Béla 1918—1919-es tevékenységében, *Péter János:* A Magyar Tanácsköztársaság összefüggései a breszt—litovszki, a Buftaei és a trianoni Békétárgyalásokkal, *Ormos Mária:* A Tanácsköztársaság külpolitikája, *Nagy Zsuzsa, L.:* Kun Béla és a Forradalmi Kormányzótanács, a külpolitika néhány kérdése, *Szűcs László:* Kun Béla a Forradalmi Kormányzótanácsban, *Vadász Sándor:* A forradalmi küldetésűdát és Kun Béla, *Réti György:* Forradalom és ellenforradalom Magyarországon, ahogy Romanelli alezredes látta, *Plezuva, Viliam:* Kun Béla és a csehszlovák forradalmi mozgalom, *Kövágó László:* Kun Béla és a nemzetiségi kérdés az első magyarországi szocialista forradalom idején, *Hajdu Tibor:* Kun Béla a Tanácsköztársaság utolsó napjaiban, *Siklós András:* Adalékok a Kun Béla-kérdés historiográfiájához, *Latisev, Anatolij Grigorevics:* Lenin és Kun Béla újabb források tükrében, *Kovacev, Vujića:* Kun Béla és a jugoszláv kommunista mozgalom kapcsolatai. Deac, Augustin és mások: Román—magyar forradalmi szolidaritási

hagyományok, *Santrarelli, Enzo*: Kun Béla a Kínában, *Krempa, Ivan*: Kun Béla és a csehszlovák forradalmi munkásmozgalom, *Boros Ferenc*: Kun Béla-kép Csehszlovákiában, *Islamov, Tofik Muslimovics*: Adalék Kun Béla szovjet histográfiájához, *Szabó Agnes*: Az MKP vezérkarában, *Kirschner Béla*: Kun Béla és a KMP köztársasági jelszava, 1925—1929., *Svéd László*: Kun Béla és a magyar forradalmi ifjúsági mozgalom, *Szakács Kálmán*: Kun az agrárkérdésről és a parasztság szerepéről 1934—1936-ban, *Pintér István*: Az egységfront és a népfrempolitika felé, *Illés László*: Kun Béla alakja a szépirodalomban, Kun Béla szerepe az internacionáléban, *Avetisján, Grant Aleksandrovics*: Kun Béla az oroszországi és a Nemzetközi kommunista ifjúsági mozgalomban, 1918—1924., *Derzsaluk, Nikolaj Stepanovics*: Kun Béla és Ukrajna, *Puskas, Andrej Ivanovics*: Kun Béla nézetei a háború és a béke kérdéséről, *Timicki, Jan*: Kun Béla és a lengyel munkásmozgalom, *Nikov, Noko*: A bolgár közvélemény Kun Béláról és a Tanácsköztársaságról, *Angelova, Trendafilka*: Kun Béla és a bolgár kommunista mozgalom 1929—1936-ban, *Steiner, Herbert*: Kun Béla és az osztrák munkásmozgalom, *Jahn, Gisela*: Kun Béla és az Ernst Thälmann kiszabadításáért folytatott mozgalom.

Kunhegyesi krónika. Szerk.: *Szabó András*. Kiadja a Nagyközségi Tanács. Kunhegyes, 1986. 267 old.

Kunhegyes földrajzi helyzete, Kunhegyes régmúlt krónikája, Gazdasági egységek és intézmények története, Utóbbi tíz év eseményei.

Kunt Ernő: Az utolsó átváltozás. Gondolat, 1987. 336 old. A magyar parasztság halálképe.

Lábadai Károly: Kopácsi vízi élet. A Fórum Könyvkiadó és az eszéki Magyar Képes Újság közös kiadása, Fórum. Újvidék, 1987. 150 old.

Lengyel Györgyi: Hevesi szöttek és hímzések. Kiadja a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet. Heves, 1987. 93 old.

Lőrincz Imre: A bukovinai Istensegíttől a völgyégi Majosig. Sajtó alá rendezte, az előszót írta és a szömagyarázatokat készítette *Köke Rozália. Tények és tanúk.* Magvető, 1986. 624 old.

Lukácsi Lászlóné—Lukácsi László—Rusvay Lajos: Jászalsószentgyörgy krónikája I. A kezdetektől 1944-ig. Kiadja a Községi Tanács, 1986. 344 old.

Lukácsi Lászlóné—Lukácsi László—Rusvay Lajos: Jászalsószentgyörgy krónikája II. A felszabadulástól 1984-ig. Kiadja a Községi Tanács. 1986. 649 old.)

Lukács József: Vallás és vallásosság a mai Magyarországon, Kossuth, 1987. 200 old.

Lükő Gábor: A magyar lélek formái. Baranya Megyei Könyvtár. Pannónia Könyvek. Pécs, 1987. 340 old. Az 1942-ben megjelent mű reprint kiadása.

Magyar György és mások: Séták a XVIII. kerületben. Szerk.: *Fekete Ferencné.* Kiadja a Kerületi Tanács V. B. és a HNF XVIII. kerületi Bizottsága. Bp., 1986. 162. old.

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum 90 éve. Szerk.: *Szabó Lóránd.* Kiadja a Mezőgazdasági Múzeum, Bp., 1986. 205 old.

Szabó Lóránd: A Magyar Mezőgazdasági Múzeum 90 éve, *Pintér János:* A múzeum kiállításai az alapítástól napjainkig, *Erményi Magdolna:* A múzeum tárggyűjteménye, *Fűr Lajos:* Az agrártörténeti kutatások mérlege, *Balassa Iván:* Az agrármúzeológiáról, *Knézy Judit:* Az adattár gyűjteményeinek története, *Taraba Mária:* A múzeum könyvtárának története, *Sági Pál:* Közművelődési tevékenység, *Szabó Lóránd:* A múzeum baráti köre, a múzeum filiali.

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott bibliográfiája, 1945—1984. Kossuth, 1987. 516 old.

A magyarországi németek, énekes és hangszeres népzenejük, népviseletük. Kiadja a Baranya Megyei Művelődési Központ és a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége, Pécs, 1987. 143 old.

Magyarország történeti helyesnévtára, Fejér megye (1773—1808). Szerk.: *Szaszkóné Sin Aranka.* Kiadja a KSH Könyvtára, Bp., 1987. 140 old.

A XVIII. sz. végi Magyarország településeinek és pusztáinak demográfiai, vallási, nemzetiségi és gazdasági jellemzőit táblázatos formában, helynév-, felekezeti- és birtokosmutatóval, térképpel kiegészítve.

Magyar önkéntesek a spanyol nép szabadságharcában. Összeállította és szerkesztette: *Kepes Imre,* a bevezető tanulmányt írta *Harsányi Iván.* Kiadja a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetsége. Atdolgozott, bővített kiadás, Zrínyi-Kossuth, 1987. 228 old.

Magyarpolány. Szerk.: *Ebele Ferenc.* Kiadja a Községi Tanács. 1987. 41 old.

A magyar protestantizmus 1918—1948. Tanulmányok. Szerk.: *Lendvai L. Ferenc.* Kossuth, 1987. 378 old.

Magyar reneszansz udvari kultúra. Szerk.: *R. Várkonyi ágnes.* Gondolat, 1987. 416 old.

Mandič, Zivko: A magyarországi bunyevác-horvátok történelmi antropológiája. Tankönyvkiadó, 1987. 434 old.

A marcali Kovcs József Munkásőregység története, 1957—1985. Írta *Fehér János.* Kiadja a Városi Tanács. Marcali, 1987. 33 old.

Markos Gyöngyi: A születés hagyományai Makón. Kiadja a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 1986. 105 old.

II. Endre Aranybullája. *Gondolkodó magyarok.* Magvető, 1987. 64 old.

Az 1222-ben kelt Aranybulla történelmünk egyik legfontosabb okmánya, mely a magyar alkotmányosság jogi alapja volt évszázadokon át.

Mátészalka és Vidéke Általános Fogyasztási és értékesítő Szövetkezet fejlődése. 1975—1985. Szerk.: *Huszt István, Sallay Zolán, Gaál Zoltán.* Kiadja az ÁFÉSZ, Mátészalka, 1987. 47 old.

Megtörtetés. Egy nógrádi szlovák falu ötven napja 1825-ben. Szerk.: *Praznovszky Mihály.* Kiadja a Nógrádi Sándor Múzeum, 1986. 79 old.

Mészáros Ágnes: Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Múzeum, Kecskemét. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 262. Bp., 1986. 16 old.

Mészáros Ferenc—Magyar György: Esztergomi Tanítóképző Főiskola testnevelés- és sport-története. 1842—1980. Kiadja a Főiskola. Esztergom, 1986. 58 old.

Miskolczi Ambrus: A brassói román levantei kereskedőpolgárság keleti—nyugati közvetítő szerepe 1780—1860. *Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 107.* Akadémiai, 1987. 180 old.

Molnár István: Az állami gazdaságok Magyarországon: 1785—1985. Mezőgazdasági, 1987. 416 old.

Molnár János: A Szociáldemokrata Párt művelődéspolitikája 1945—1948. Kossuth, 1987. 160 old.

Mozaikok Fejér megye úttörténetéből. Szerk.: *Csontos Istvánné* és mások. Kiadja a Magyar Úttörők Szövetsége Fejér Megyei Elnöksége. Székesfehérvár, 1986. 160 old.

Múlt, jelen, jövő. Fejezetek az Aranymező Mezőgazdasági Termelőszövetkezet történetéből, Bicsérd, 1987. 91 old.

Művészeti Tárló—Népművészeti Baráti Kör. Szerk.: *Máténé Szabó Mária.* Kiadja a HNF XIV. kerületi Bizottsága. Bp., 1987. 260 old.

A könyv részletesen bemutatja a Népművészeti Baráti Kör által létrehozott Művészeti Tárló közösségéhez tartozó képző- és népművészek munkásságát. A tartalmából: *dr. Fodor István:* Beköszöntő, *dr. Lukács Lajos:* Előszó, *dr. Harangozó József:* Egy új kezdeményezés megszületése, *Halász Péter:* A Népművészeti Baráti Kör története.

Nagy Iván, a múzeumlapító. 95 éves a Palóc Múzeum. Szerk.: *Kovács Anna.* Kiadja a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Salgótarján, 1986. 57 old.

Nagyváthy János: Magyar házi gazdaszony. Mezőgazdasági, 1987. 237 old.
Az 1820-ban, Pesten kiadott mű reprintje.

40 éves a Balatonmárfafürdő és Vidéke Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet. Készítette: *Vadas Zsuzsa, Bándi Margit, Stalter György.* Kiadja az ÁFÉSZ, Balatonmárfafürdő, 1986. 56 old.

40 éves a Soltvadkerti Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet. Kiadja az ÁFÉSZ, Soltvadkert, 1986. 16 old.

Nemes Dénes: Adatok és gondolatok a Békés szőlőtermesztése történetéhez I. 1720-ig. Kiadja a Városi Tanács V. B. Művelődési és Sportosztálya, 1987. 27 old.

Nemeskürty István: A köszívű ember unokái. Magvető, 1987. 250 old.

A kiegyezés utáni első nemzedék, 1887—1896.

Nem forog a dorozsmai szélmalom. Írások Dorozsmáról. Válogatta, szerkesztette és az utószót írta *Apró Ferenc.* Szeged, 1986. 188 old.

A tartalmából: *Jerney János:* Dorosma, *Gere Mihály:* Tanúvallomás a kun puszták ügyében, *Sztriba Kálmán:* A templom története, *Sztriba Kálmán:* A szélmalomokról, *Péter László:* Petőfi követjelöltként Dorosmán, *Sztriba Kálmán:* A Széksós fürdő, *K. Kovács László:* Dorozsmai kocsis, *Sisa Béla:* A kiskundorozsmai szélmalom helyreállítása.

Novák László: Mozgó és vonzáskörzete, településnéprajza a XVIII—XX. században. (Oktatási és kutatási kiadvány.) Kiadja a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 1986. 154 old.

Novák László: Településnéprajz. Kiadja az Arany János Múzeum, Nagykőrös, 1986. 270 old.

Nógrádi történeti évkönyv, 1985. Szerk.: *Szabados István.* Kiadja a Magyar Történelmi Társulat Nógrád Megyei Csoportja és a Nógrádi Sándor Múzeum, Salgótarján, 1986. 179 old.

Risbenedek Miklós: Az MKP megalakulása, tevékenysége és szervezeti fejlődése a felszabadulástól az 1945. novemberi választásig Salgótarjánban, *Vonsik Mária:* Adalékok a szakszervezeti mozgalom Nógrád megyei történetéhez, 1945—1948., *Szabados István:* A demokratikus nőmozgalom kibontakozása és tevékenysége Nógrád megyében, *Csongrády Béla:* A szabadművelődés korszaka Nógrád megyében, *Praznovszky Mihály:* A nógrádi sajtó 1945—1948 között, *Vonsik Ilona:* Ahogy az emlékezet megőrizte... , *Lantos István:* Harc a szocialista konszolidációért Nógrád megyében, *Bozó Gyula:* A mezőgazdaság szocialista átalakításának befejező szakasza Nógrád megyében, *Horváth József:* Az MSZMP településfejlesztési politikájának hatása Balassagyarmat fejlődésére és a továbblépés lehetőségeire, *Molnár Pál:* Művelődéspolitikai törekvések 1957—1970 között Nógrád megyében, *Horváth István:* Salgótarján kulturális fejlődésének néhány kérdése, *Fűzesi István:* Szabad idő, szocialista életmód.

Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad címerai a Magyar Országos Levéltár címereslevelein. Corvina, 1987. 302 old.

Oroszi Sándor: A magyar természetvédelem kezdetei. Országos Erdészeti Egyesület, Bp., 1986. 219 old.

Az ördögnek eladott lányok. Bátyai népmesék. Gyűjtötte, válogatta, az utószót és a jegyzeteket írta *Fehér Zoltán.* *Népek meséi.* Szerk.: *Karig Sára.* Európa, 1987. 319 old.

50 éves az IBM Magyarországi Kft. 1936—1986. Kiadja a Kft. Bp., 1986. 52 old.

50 éves a Recski Ércbányász SE. Jubileumi kiadvány, 1936—1986. Írta és összeállította: *Fesztbaum Béla*. Kiadja a SE. Recsk, 1986. 31 old.

Pach Zsigmond Pál: Történelem és nemzettudat. Cikkek és előadások. Kossuth, 1987. 172 old.

Paget, John: Magyarország és Erdély. Helikon, 1987. 352 old.

A reformkorban több külföldi utazó is írt könyvet rólunk, ezek közül egyik legértékesebb Wesselényi Polixénia férjének munkája, amely bemutatja a 150 évvel ezelőtti magyarságot. A könyvet *George Hering* rajzai díszítik.

Pais Dezső és a szülőföld. Dokumentumok. Kiadja a Zala Megyei Könyvtár. Zalaegerszeg, 1986. 127 old.

Pataki Ferenc: Adalékok Makád község történetéhez. A letelepüléstől a felszabadulásig. Kiadja a Nagyközségi Tanács, Ráckeve, 1986. 119 old.

Pál István: Vasút a város végén. 125 éves a Debrecen—miskolci vasút. Kiadja a MÁV Miskolci Igazgatósága. Miskolc, 1984. 72 old.

Pálné Kovács Ilona: Az intézményesült helyi hatalom sajátosságai Pécsváradon. Az MTA Regionális Kutatások Központjának kutatási eredményei, 3. Kiadja az Intézet, Pécs, 1986. 126 old.

Pápa. Szerk. és bev.: *Hermann István*. Kiadja a Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 1987. 32 old.

Pest megye. Magyarország megyéi. Összeállította: *Barinkai Oszkárné, Nagy Sándorné és Sági Ágnes*. Szerk.: *Gyenes László*. Kossuth, 1987. 155 old.

Petőfi Sándor: Útirajzok. Helikon, 1987. 76+16 old.
A kötet az 1845-ös Úti jegyzeteket és a két évvel később, Kerényi Frigyeshez írt Úti leveleket adja közre. A kiadványt korabeli metszetek díszítik.

Pécsi István: Mindig az élvonalban. Fejezetek a Hevesi Rákóczi Mezőgazdasági Termelőségvetkezet történetéből, 1975—1985. Kiadja a termelőségvetkezet. Heves, 1987. 112 old.

Pintér István: Zamárdi Krónika. Módszertani segédanyag. Somogy Megyei Levéltár és Somogy megyei Pedagógiai Intézet. Kaposvár 1986. 87 old.

Pogány József Válogatott írásai. Kossuth, 1987. 272 old.

Pogány József a magyar munkásmozgalom kiemelkedő alakja. Születésének 100. évfordulójára készült kötet elsősorban történelmi, politikai, külpolitikai, szociográfiai tárgyú tanulmányaiból közöl válogatást.

Pomogáts Béla: Jelenidő az erdélyi magyar irodalomban. *Gyorsuló idő*. Magvető, 1987. 268 old.

A romániai magyar irodalom az egyetemes magyar irodalom egyik erőteljes hajtása. Pomogáts munkája kézikönyvként is használható egy sajátos körülmények között fejlődő nemzetiségi irodalom megismeréséhez.

Radics Ferenc: Ajka környékének természeti képe. Kiadja a Városi Tanács V. B. Művelődési Osztálya, Ajka, 1986. 22 old.

Raffay Ernő: Erdély 1918—1919-ben. Magvető, 1977. 390 old.

Az Erdély megszerzéséért folytatott román propaganda. A magyarországi Román Nemzeti Párt politikája a világháború végén. Magyar—román tárgyalások 1918 őszén. Erdély elszakításának egyoldalú kimondása (Az aradi tárgyalásoktól a gyulafehérvári román „nemzeti gyűlésig”). Kolozsvár román megszállása 1918 karácsonyán és az erdélyi magyar államhatalom megsemmisítése. A román királyi hadsereg berendezkedése Erdélyben (A megszállók föllépése a munkásság ellen. A magyar és erdélyi vasutasok. A magyar közigazgatás és államhatalom megsemmisítése. A román hadsereg föllépése a polgári lakosság ellen, Román és magyar katonai kérdések, Az atrocitások következménye: a január végi erdélyi általános sztrájk), A fegyveres honvédelem koncepciójának kialakulása 1919 tavaszára a magyar kormány politikájában.

Rapaics Raymund. A magyarság virágai. ÁKV. 1986. 423 old.

Az 1932. évi kiadás reprintje.

A Rádáy Gyűjtemény Évkönyve, 1984—1985. Bp. 1986. 340 old.

A tartalomból: *Bérenger, Jean:* Strassbourg és a reformáció megerősödése Magyarországon, *Juhász István:* Az erdélyi egyházak XVII. századi együttélésének kérdései a fogarasi vártartományban, *Tóth Endre:* Debreceni Ember Pál, az egyháztörténész, *Bajkó Mátyás:* A debreceni kollégium tanulmányi anyaga és a hajdúvárosok partikuláris iskolái 1770—1807 között, *Bucsay Mihály:* Magyar református papok a bácskai német telepések között, *Majsai Tamás:* A körösmezei zsidódeportálás 1941-ben, *Pintér Mihály:* Az Erdélyi Nemzeti Múzeum ügye Magyarország és Erdély közgyűlésein, *Csuhány János:* A magyarországi egyházpolitikai küzdelem az 1890-es években, *Kormos László:* Iskolatörténeti források a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárában, *Barcza József:* Még egyszer a protestáns iskolázás kezdetéhez Sárospatakon, *Benda Kálmán—Tóth István György:* Gyülekeztörténet—Helytörténet.

Régészeti tanulmányok Kelet-Magyarországról. *Farkas József* közreműködésével szerk.: *Németh Péter*. Kiadja a KLTE Debrecen, 1986. 218 old.

Mócsy András: A román etnogenézis két ágáról, *Raczky Pál:* Megjegyzések az „alföldi vonaldiszes kerámiák” kialakulásának kérdéséhez, *Kerek József:* A tiszai kultúra néhány kérdése Észak-Magyarországon, *Bóna István:* A neolitikum kezdetei Szatmárban, *Vékony Gábor:* A korai vaskor kérdései Kelet-Magyarországon, *Madaras László:* Az avarkori csontveretes tegez, *Fodor István:* Néhány régészeti észrevétel a kabar kérdésről, *Németh Péter:* A besztercei románkori monostor és görög feliratos *asperioriuma*, *Selmecki László:* A kunok és a jászok régészeti kutatásának néhány problémája, *Pattantyás A. Miklós:* Geofizikai módszerek és eredmények az

archeológiai kutatásban Magyarországon, *Istvánovits Eszter* és mások: Régészeti ásatások és leletek Szabolcs-Szatmár megyében.

Révész T. Mihály: A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon, 1867—1876. Akadémiai, 1986. 253 old.

Romsics Ignác: Gróf Bethlen István politikai pályája, 1901—1921. Magvető, 1987. 321 old.

Ruffy Péter: Későn született ember. Magvető, 1987. 208 old.

A szerző az utolsó Pongrácz grófok sajátos történetét gyűjtötte össze, Történelmi riportjai 700 esztendő eseményeiben kalandozik.

Salamon Anikó: Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák. Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta *Mohay Tamás*, bevezető tanulmány: *Dömötör Tekla*, illusztrálta *Nagy András*. Helikon, 1987. 266 old.

A főbb fejezetek: Eredetmondák, történeti mondák, hiedelemmondák, Legendák és vallásos tárgyú elbeszélések, Nap, hold, szivárvány, Imák, verses legendák. A kötetet a gyimesi csángókkal foglalkozó gazdag irodalomjegyzék egészíti ki.

Sarlós Béla: Deák és a kiegyezés. Gondolat, 1987. 368 old.

Hogyan közeledett a két fél, a császár és a magyar ellenzék álláspontja egymáshoz? Miként kényszerítették barátai Deákot több engedményre?

Sátoraljaújhely, 1261—1986. Szerk.: *Csorba Csaba*. Kiadja a Városi Tanács, Sátoraljaújhely, 1986. 72 old.

Csorba Csaba: A kezdetektől 1711-ig, *Högye István:* Eseménytörténet 1711—1849., *Högye István:* Az önkényuralom időszakától Trianonig, *Högye István:* Trianontól napjainkig, *Kováts Dániel:* Az iskolaügy sátoraljaújhelyi múltjából, *Fehér József:* A művelődés korszakai.

Sátoraljaújhely város kiváltságlevele, 1261. Kiadja a BAZ Megyei Levéltár, Miskolc, 1986. 12 old.

A latin nyelvű szöveg *Wenczel Gusztáv* nyomán, *Horváth K. Vince* fordítását átdolgozta *Barsi János* és *Csorba Csaba*.

Schlett István: A „munkáskérdés” és a szocializmus a magyar politikai gondolkodásban. Kossuth, 1987. 272 old.

Selmectől Miskolcig, 1735—1985. A magyarországi műszaki felsőoktatás megindulásának 250. évfordulójára. Kiadja a Nehézipari Műszaki Egyetem. Miskolc, 1986. 297 old.

Seres István: Dobi István Munkásőregység története, 1957—1987. Kiadja a munkásőregység. Esztergom, 1987. 52 old.

Seres József: Egy viharsarki falu múltja és útja a felszabadulás után. Kunágota. Kiadja a Békés Megyei Tanács V. B. Tudományos Koordinációs Szakbizottsága. Békéscsaba, 1987. 101 old.

Siklós András: A Habsburg-birodalom felbomlása, 1918. A magyarországi forradalom. Kossuth, 1987. 338 old.

Siska József: Dámóc története és népe. *Helytörténeti publikációk VI.* Kiadja a Sátoraljaújhelyi Városi Tanács V. B. Művelődési Osztálya, Sátoraljaújhely, 1987. 230 old.

Somogyiak a szabadságért, a haladásért. Szerk.: *Paál László*. Kiadja az MSZMP Somogy Megyei Bizottsága, Kaposvár, 1987. 159 old.

Az ellenállási mozgalomban, az antifasiszta harcokban részt vettek önéletrajzi gyűjteménye.

Standeisky Éva: A Magyar Kommunista Párt irodalompolitikája, 1945—1948. Kossuth, 1987. 170 old.

A szerző szerint Magyarországon a II. világháború utáni időszak lehetővé tette a korábban háttérbe szorított művészeti irányzatok nagyobb nyilvánosságát. 1945 és 1947 között az MKP bírálta ugyan a párt fölfogásától eltérő művészeti nézeteket, de akkor még tolerálta jelenlétüket. Alapjában nyitott, az értékek iránti fogékonyságra valló művészettelfogás elősegítette, hogy a szellemi élet központjába a demokratikus, szocialista művészeti hagyományok kerüljenek. A szerző nem hallgatja el a már erre az időszakra vonatkozó tevédséket sem. Erőkelleti Révai József és Lukács György habitusa és irodalompolitikai állásfoglalásai közötti különbségeket.

Szabó Attila: A termelősövetkezeti mozgalom Abonyban, 1948—1984. Kiadja a József Attila, a Ságvári Endre és az Új Világ Mezőgazdasági Termelősövetkezet, Abony. 1987. 206 old.

Szabó Dezső: A debreceni közúti vasút száz éve: 1884—1984. A Debreceni Közlekedési Vállalat kiadása, Debrecen, 1986. 69 old.

Szabóky Zsolt: Nézd elméjüket az ács embereknek. Előző: *Szilágyi István*. Artunion, Bp., 1987. 120old.

Fotóalbum az erdélyi monumentális faépítézet kiemelkedő alkotásairól. Az előszót írta: *Szilágyi István*.

Szabó Tünde: Gálosfa, kastélyszálló, *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 255. Bp., 1986. 16 old.

Szakály Sándor: A magyar katonai elit 1938—1945. *Nemzet és emlékezet*. Magvető, 1987. 276 old.

Az elithez számítható 417 magas rangú katona eddig alig ismert életrajzi adatainak statisztikai vizsgálatával újszerű ismereteket ad e szűk körű társadalmi csoport összetételéről.

Szenti Tibor—Bocsérdy Gyula—Facsar Imre: Marhavész a XIX. sz. első felében. Kiadja az Állatorvostudományi Egyetem Állategészségügyi Főiskolai Kara. Hódmezővásárhely, 1986. 71 old.

Szentkirályi Elemér: Kalauz Széchenyi István megismeréséhez. OMIKK. Bp., 1987. 180 old.

Szerbek és magyarok a Duna mentén II. Szerk.: *Fried István*. Ford: Sibalín István. Akadémiai, 1987. 350 old.

Tanulmányok a szerb-magyar kapcsolatok köré-
ből.

Szigetvári György: Kaposvár, műemlékek. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 257. Bp., 1986. 16 old.

Sz. Lukács Imre: Boldogulók a Bácskában és a Duna mentén. Népszava, 1986. 336 old.

Huszonkét arckép olyan emberekről, akiknek kiemelkedő szerepük volt a vidék termelősövetkezeti mozgalmának kibontakozásában.

A szolnoki Vásárhelyi Pál Közgazdasági és Posta-forgalmi Szakközépiskola jubileumi évkönyve, 1911—1986. Szerk: *Szurmay Ernő*. Kiadja az iskola, Szolnok, 1986. 180 old.

Szöke Béla Miklós—Vándor László: Pusztaszent-lászló Árpád-kori temetője. *Kiszely István:* A temető embertani vizsgálata. Akadémiai, 1987. 188 old.

A temető Zala megye középső részén, az ország XI—XII. századi határvédő zónájában, gypújén fekszik. Az ide temetettek valószínűleg a korabeli gypúk őrei voltak. A sírokból gazdag, jól keltezhető tárgyi emlék került elő.

Szuhay Péter: A Szendrő környéki falvak paraszti gazdálkodása a kapitalizmus időszakában. *Borsodi Kismonográfiák*, 14. Szerk: *Szabadsalvi József és Viga Gyula*. Kiadja a Megyei Múzeumi Igazgatóság, Miskolc, 1982. 160 old.

Szülőföldünk, Borsod-Abauj-Zemplén. 10. Szerk: *dr. Kováts Dániel*. Kiadja a HNF megyei honismereti munkabizottsága és a BAZ Megyei Közművelődési Módszertani Központ, 1987. 96 old.

Dr. Kamody Miklós: Megyénk postái II. Rákóczi Ferenc fejedelemsége alatt, *Nagy Géza:* Földesúri jogok, paraszti kötelezettségek, *dr. Mizsef Lajos:* „Az Ekklesiának Fatumai” *Zsebesi László:* Az alsódobszai jobbágyok múltjából, *Mitró István:* Gáspár nagyapánk, *Siska József:* Néprajzi értékű fényképek, *dr. Hőgye István:* Kazinczy Ferenc és a Kossuth család, *H. Halász Anna:* Könyvverezés Sárospatakon 1791-ben, *dr. Fehér Erzsébet:* Önkormányzat és közösség Patakon, *Dobosy László:* Adatok Holló Barnabás családjáról, *Kerékgyártó Mihály:* Olvasó Egylet Ózdon, *Csintalan János:* Sátoraljújhely utcáinak névváltozásáról, *dr. Barsi Ernő:* Népdalkincs Órsur vára tövében, *dr. Bencsik János:* Egy néprajzi adata a szőlőműveléshez, *Juhász Károly:* Jégvágás Taktaharkányon, *N. Bodnár Károly:* Lakodalmi előkészületek Taktaszadán, *Viktor Gyula:* Bányamanó, bányarém, *Szikora András:* Ki volt valójában Angyal Bándi? *Kohári Éva:* A szobabelső Páciban, *Szécsényi Sándor—Szűcs Zoltán:* Disznótartás Karcsán, *Kéner Beatrix:* A karcsai nyelvjárás hang- és alaktanához, *H. Tóth Tibor:* A pácini kenyérsütés, *Török Anna:* A mosás, szapulás munkanemete Páciban, *dr. Kováts Dániel:* Helyneveink köznévi alaprétege, *Sz—Zs. Illés László:* Lány a kertben, *Emlékjelet Kazinczynak Alsóregmecen!*, *dr. Maróti Zsuzsanna:* Abaujzántó a magyar irodalomban, *Fogarasi Tivadar:* A kurucok emlékhelyei megyénkben, *Habodás Sándor:* új irodalmi emlék-

hely megyénkben, *dr. Cseri Miklós—dr. Viga Gyula:* A megyei tájházakról 1., *Kelecsényi István-né:* Zempléni alapszabályok forrásértéke, *dr. Hörcsik Richárd:* Miért ONCSA az ONCSA-kollégium?

Szülőföldünk, a Duna-Tisza köze. *Sümei György és Tóth Pirokska* munkája, Tankönyvkiadó, 1987. 511 old.

Szülőföldünk, 28—29. sz. Szerk: *dr. Szamosújvári Sándor*. Kiadja a debreceni Újkerti Általános Művelődési Központ II. Rákóczi Ferenc Honismereti-Műemlékvédő Idegvezetői Szakköre, Debrecen, 1987. 40 old.

Dr. Szamosújvári Sándor: Honismereti jellegű szakkörök Debrecenben, Megemlékezések Berzsenyi Dánielről és Liszt Ferencről.

Tanulmányok Bonyhád történetéből. Szerk. *Bábel Ernő és László Péter*. Kiadja a Városi Tanács és a Tolna Megyei Lapkiadó Vállalat. Bonyhád—Szekszárd, 1987. 290 old.

Tanulmányok Nyírbátor és a Báthori család történetéhez. Szerk: *Dám László*. Kiadja a Báthori István Múzeum és Baráti Köre, Nyírbátor, 1986. 155 old.

Tábori György: A rézveretes Tranoscius. A magyarországi szlovákok régi, vallásos énekes könyve. Kiadja a Békés Megyei Tanács, Békéscsaba, 1986. 149 old.

Tegnap, tegnapelőtt, és ma... A Munkásörsgég XVII. kerületi Schönmann László egységének története. Összeállította és szerkesztette *Neff István*. Kiadja a munkásörsgég, Bp., 1987. 91 old.

Tevan Andor: 100 levél. Összegyűjtötte és a jegyzeteket írta *Voit Krisztina*. Bevezető: *Haimann György*. Zrínyi, 1986. 209 old.

Tér és társadalom. 1987/1. Az MTA Regionális Kutatások Központja folyóirata, Pécs, 121 old.

Az újonnan indult folyóirat a térség és a társadalom viszonyát vizsgálja a különböző szaktudományok szemszögéből. A tartalomról: *Faragó László:* A területfejlesztés fogalmáról, *Böhm Antal:* A helyi hatalom és a lakossági részvétel esélyei, *Bánlaky Pál:* Kisvárosaink — a településhálózat köztes helyzetében, *Erdősi Ferenc:* Területi érdekek és vasúti közlekedés, *Lackó László:* A területi fejlődés egységes értelmezése, *Hajdú Zoltán:* Vonzáskörzet — kutatás a felszabadulás előtti magyar földrajztudományban.

Tidrenczel Sándor: Böszörményi László, a „kis Kossuth”. Megjelent a Nagykállói Krúdi Gyula Könyvtár gondozásában. Nagykálló, 1986. 72 old.

A XI. kerületi Szanyi Nagy István Munkásörsgég krónikája. 1957—1987. Írta és összeállította: *Matté György, Vörös László, Deák Ferenc*. Kiadja a munkásörsgég, Bp., 1987. 96 old.

Tóth Endre: Ásatások Alsóhetényben. *Dombóvári krónika*, 3. Kiadja a Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Dombóvár, 1986. 23 old.

Tóth Ferenc: Giba Antal felmérése Makó belterületéről 1824-ben. Kiadja a Csongrád Megyei Műemléki Albizottság, Makó, 1986. 83 old.

Tóth István: Mezőhegyes kétszáz éve. Mezőgazdasági, 1986. 156 old.

A mezőhegyesi állami gazdaság története.

Tudományos ülésszak Fülep Lajos születésének századik évfordulójára. Kiadja a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága, Pécs, 1986. 132 old.

Németh Lajos: Fülep Lajosról, **Kiss Endre:** Fülep, Nietzsche és a huszadik század, **Takács József:** Fülep Lajos Croce-kritikája, **Sallay Géza:** Fülep Lajos Dante értelmezése, **Lackó Miklós:** Fülep Lajos helye a magyar szellemi életben, **Karádi Éva:** Fülep Lajos és a Vasárnapi Kör, **Bodnár György:** A Nyugat alternatívája a századelő irodalmi megújulásában, **Sturz János:** Természet és művészet viszonya Fülep Lajos korai művészettudományi munkáiban, **Lőrincz Ernő:** Fülep Lajos és a Bécsi Iskola, **Zádor Anna:** Az építészet helye és szerepe Fülep Lajos gondolatrendszerében, **Marosi Ernő:** Fülep Lajos és a nemzeti művészet problematikája, **Kovács Péter:** Magyarság és európaiság huszadik-századi szobrászatunkban, **Timár Árpád:** A Fülep-irodalomról, **Fodor András:** Cézanne-órák a Puskin utcában 1951 tavaszán, **Tuskés Tibor:** Fülep Lajos és Zengővárkony, **Sturz János:** Az academis session on the looth anniversary of Lajos Fülep's.

Vakolatdíszek a Balaton-felvidéken. Kiadja az Országos Közművelődési Központ és a Káli-medence Környezetvédelmi Társaság, 1987. 24 old.

Csete György: Fehér alapon fehér, **Somogyi Győző:** Vakolatdíszek a Balaton-felvidéken, **Lukács László:** A Káli-medence építészeti értékei, **Vidákovich István:** A kisörpusztai harangláb.

„Valahol túl, Mescországban . . .” I—II. Válogatta és szerkesztette: **Albert Tezla**, fordította: **Fényes Katalin és Bart István.** Európa, 1987. 1100 old.

Az amerikai magyarok 1895—1920.

Varga Gyula: Deberceni szíjgyártók: Kádár László,

Kádár Gyula. Hajdú-Bihar megyei múzeumok közleményei, 45. Kiadja a múzeum, Debrecen, 1986. 59 old.

Varga Lajos—Szabó Ágnes: Garba Sándor (1879—1947), a forradalmi kormányzótanács elnöke. Kosuth, 1987. 209 old.

Váradiné Grósz Éva: Adalékok az ifjúsági mozgalom kiskunhalasi történetéhez, 1945—1950. Kiadja a KISZ Bács-Kiskun Megyei Bizottsága Vágó Béla Politikai Képzés Központja, Baja, 1987. 103 old.

Vecsés története. Irta: **Major Ernő** és mások. Szerk: **Lakatos Ernő.** Pest megyei falumonográfiák. Kiadja a Nagyközségi Tanács, 1986. 289 old.

Venetianer Lajos: A magyar zsidóság története a világháború kitöréséig, különös tekintettel gazdasági és művelődési fejlődésére a XIX. században. Könyvért, 1986. 490 old.

Az 1922-es kiadás reprintje, kiegészítve **Raj Tamás** előszavával.

Vékony Gábor: Késő népvándorlás-kori rovásfeliratok a Kárpát-medencében. Életünk könyvek. Életünk szerkesztősége, Szombathely, 1987. 160 old.

Vincze László: Mezei csokor fél évszázad agrárgyakorlatából. Mezőgazdasági, 1987. 187 old.

Villaroelné Csapó Gyöngyi: Munkásörök Óbudán. Kiadja a Várkonyi Úttörő- és Ifjúsági Ház, Bp., 1987. 70 old.

Visszaemlékezések a 30 éves munkásöregre.

A Vörös Csillag érdemrenddel kitüntetett Tóthfalusi Sándor Munkásöregység története. Szerk: **Mikecz Ferenc, Szűcs Imre.** Kiadja a munkásöregység, Debrecen, 1987. 148 old.

Zala megye leírása a reformkorban. Két korabeli forrás alapján. Közzéteszi **Bencze Géza.** Zalai gyűjtemény, 23. Kiadja a Zala Megyei Levéltár és a Zala Megyei Tanács, Zalaegerszeg, 1986. 168 old.

Honismereti rejtvényverseny

A IV. sz. Honismereti rejtvény helyes megfejtése

1. *Vivos voco. Mortuos plango. Fulgura frango.* Magyarul (ahogyan az idegen szavak szótárában is olvasható): Az élőket hívom. A halottakat elsíratom. A villámokat megtöröm. Ezt a latin nyelvű kóriratot hajdani harangok ércfalán Európa-szerte olvasni lehetett. Nálunk csak a XIX. században készült harangokon.

2. A 2. sz. kérdéshez több alkérdés tartozott. Ezek bármelyikének megválaszolásával meg lehetett szerezni a kívánt pontokat. A helyes válaszok:

— A nagy német költő, Friedrich Schiller *Die Glocke* (A harang) c. híres versének is az idézett mondas volt az ihletője és mottója. Alighanem éppen ennek hatására került rá a felirat a hazai harangokra is.

— Gerhart Hauptmann verses mesedramáját, *Az elmerült harangot* *Aprily Lajos* fordította magyarra. Közel hozva hozzánk ezzel nemcsak Erdély „tetőit, többet száznál és ezernél”, hanem Nyugat-Európa költészetének a Csongor és Tündével oly rokon tündérvilágát is.

— *Darvas József* Harangos kút c. regénye 1942-ben és 1957-ben jelent meg.

— Az egykori pápai diák *Kozma Andornak* A karthágói harangok c., méltán népszerű költeménye az ősi Kollégium egy történelemóráját idézi fel a Bach-korszakból. A diákok egy része a szabadságharc levert csatáiból került vissza az iskolapadokba. A kollégium nagyhíru tanára, *Bocsor István*, a pun-háború ürügyén tulajdonképpen a magyar szabadságharcról beszél, amelyért neki is börtönt kellett szenvednie. Az emlékek magával ragadják, kimondván:

És a harangokból ágyúkat öntöttek.

Hogy is volt? Kárhágó? Harangok és ágyú?

Mily anakronizmus, tudatlan és bárgyú!

Mégis, a teremben nem mosolyog senki.

Csönd van. Tüzes arcok. Könnyezik mindenki . . .

— *Aprily* költészetében mély nyomokat hagyott Hauptmann mesedramájának fordítói élménye. Nem csoda, hiszen a tóba vagy kútba süllyesztett harang mondája a mi néphagyományunkban is él. Nálunk talán jobban is, mint nyugaton. A török- vagy tatárdúlás idején nem egyszer kellett vízbe rejtteni vagy föld gyomrába ásni a felégetett falvak harangjait. Évszázadok múltán kiásott számos harang is tanúskodik erről. A költő egy helyi vármondáéhoz kapcsolódó, gyermekkori élményét felidéző verséből (Álom a vár alatt) is mintha ez visszhangoznék:

Harangszó csendül messze, mélyen,

sötét hullámú, vontatott.

A szellő kékselyem kötélén

Egy mély harangot kongatott.

Ar. poetica-nak, költői hitvallásnak tekinthető Vállomás c. versében nyíltabban beszél:

A seb, mit egykor vad kor ökle zúzott,

sötét heggé simul minden dalom.

De mint a monda tóba fult harangja,

a mélyben él az emberfájdalom.

3. A legutóbb közölt rajz, melyet az idős, megbántott, a fővárosban magát idegenül érző *Arany János* már reszkető kézzel vázolhatott publikálni nem kívánt alkotásait rejtő *Kapcsos* könyvébe, az alája írt vers utolsó sorával magyarázza a költemény címét, amely egy latin közmondás rövidített változata: Hiába próbálok kiverni a természetet bottal, csak visszatér.

A Honismereti rejtvényverseny harmadik fordulójára beérkezett helyes megfejtések közül a következők nyertek könyvjutalmat: *Fehér Jánosné* Abony, *Görcsös Ágnes* Kosice-Kassa, *Hajdú László* Győr, *Rákos Krisztián* Bp., *Szamosi Tamás* Bp., *Túróczy József* Abony. A könyveket postán küldjük el.

Tájszók, szólások

Az V. sz. rejtvény megfejtendő kérdései:

1. Milyen szólást fejez ki a kép? Mi a szólás magyarázata? Pontérték: 5.
2. Melyik népköltészeti alkotásban fordul elő a *zöldvásár* szó? Mit jelent? Pontérték: 10.
3. „Feketegyűrű a sátor,
Kibe Borsos Sándor táncol.”
Mit jelentenek e népdal szavai? A régi népélet milyen jelenetét idézik fel? Ki volt Borsos Sándor? Pontérték: 15.

Rejtvényünk megfejtését 1987. november 15-ig, lehetőleg levelezőlapon kérjük beküldeni a *Lapkiadó Vállalat Népfront Lapok fősztálya, Budapest, Naspolya u. 25. 1155 címre*. A cím fölé írják oda: HONISMERETI REJTVÉNY.

Lábadai Károly:

Ahogy rakod tüzed

(Eszék, 1986. 352 old.)

Alig több mint egy esztendeje, hogy megjelent a Honismeret hasábjain (1986/3. melléklet) egy gyűjtési útmutató a kötött szókapcsolatokról, amely hiányolta a Jugoszlávia területén élő magyarság szólásainak, közmondásainak a kutatását, s máris kezeink közé jutott déli határainkon túlról egy ilyen gyűjtemény. S nem is akármilyen összeállítás, hanem egy gazdag anyagú, kiválóan összeállított, jelentős könyv: Lábadai Károly néprajzkutató munkája. A szerző neve jól ismert a honismerettel foglalkozók táborában, ha sokan nem is juthatunk hozzá az Eszéken megjelenő Magyar Képes Újsághoz, ahol rendszeresen publikál néprajzi cikkeket, tanulmányokat. Hold letette, Nap felkapta című drávaszögi magyar találókérdéseinek gyűjteményét, amely 1982-ben jelent meg Eszéken, valamennyien elismeréssel fogadtuk. Ennek a munkának folytatása ez az új könyv nemcsak a megjelenés helyének, a kiadást vállaló intézmény (Horvátországi Magyarok Szövetsége) okából, hanem a kutatót terület, a Jugoszlávia területén élő drávaszögi magyarság kulturális kincsének feltárása miatt is, amelynek lelkes és eredményes munkása a szerző.

A könyv három nagy egységre tagolódik, s ezek közül az első, a *Bevezető* beszél az eddigi gyűjtés eredményeiről. Megtudjuk belőle, hogy az itt közreadott háromezernyi proverbium csak valamivel több az összegyűjtött anyag egynegyedénél. A válogatás szempontjai elsősorban nyelvművelőiek voltak: gazdagítani, színesíteni szeretné velük a szerző az egész magyar nyelvet. (Hogy erre mennyire szükség van, azt mindenki érzi, aki a mai magyar szépirodalmat ismeri, s tapasztalja, hogy kuriózumszámba megy egy-egy Sarusi Mihály-féle könyv, amely nemcsak népi témájú, de a néphez közelálló nyelvet is használ. A szólásokkal, közmondásokkal való élénkítés pedig szinte teljesen kiveszett újkortani irodalmunkból.)

A gyűjtés módszereiről szóló fejezet meggyőzően bizonyítja a munka nehézségeit, de azt is mutatja, hogy mennyire szívügyének tekintette a horvátországi magyarság ezt a gyűjteményt és általában az anyanyelv ápolását: tanárok és diákok tömörülnek a Magyar Képes Újság *Örökségünk* rovata köré, s adatközlők föl kutatásával, előgyűjtések végzésével segítettek a szerzőt. Így is öt esztendőn keresztül tartott a munka, s nyolc évre rá lett könyv az összegyűlt anyagból.

A könyv nyelvjárási értékére már a *Bevezető* is fölhívja a figyelmet. Vannak olyan proverbiumok, amelyek népnyelvi formában hangzottak el, s így is jegyezték le. Ezek ugyanígy kerültek bele a gyűjteménybe. (Az adattár átvizsgálása után meg kell jegyeznünk, hogy sajnos kevés az ilyen lejegyzések száma.) Ma már inkább a köznyelvi ejtés az általános, de különösen a kötött szókapcsolatokban élnek még a tájszavak, s ezek következetesen így is kerültek lejegyzésre, külön mutatóban való magyarázatukra a kötet harmadik részében került sor.

A kutatót terület, a falvak részletes bemutatása után a közzététel módszertani kérdései kerülnek bemutatásra. Igen alapos történeti visszapillantást kapunk itt a proverbiumok használatára, gyűjtésére, feldolgozására vonatkozóan. A magyar szólás- és közmondásszótáraknak teljes fölsorolását tartalmazza ez a rész, s mindegyikhez kritikai észrevételeket is fűzött a szerző. Különösen fontos az a megjegyzése, hogy jelenkori legnagyobb gyűjteményünk, O. Nagy Gábor hatalmas munkája, A magyar szólások és közmondások több kiadásban is napvilágot látott és legtöbbet forgatott kötete nem vette figyelembe a folklór szempontjait — és tegyük hozzá: a dialektológiáit sem. Ennek tudatában kell értékelnünk a helyhez kötött teljességre törekvő gyűjtemények közreadását, mint amilyen Lábadai Károly könyve is. A műfaji és tárgykörök szerinti csoportosítás lehetőségének bemutatása után saját anyagának statisztikai adatait mutatja be a szerző. Főelosztása a Voigt Vilmos (Proverbiumok. A magyar folklór. Bp., 1979. 284—292. old.) kidolgozta rendszert követi, s így megkülönböztet szóképeket, képes kifejezéseket, hasonlatokat, szóháasonlatokat, közmondásszerű szólásokat, regulákat, csúfolókat, közmondásokat, konvencionális kifejezéseket, szállóigéket, epikus proverbiumokat. Legnagyobb arányban (42%) a közmondások fordulnak elő a gyűjteményben, de elég nagy a szólások (22,7%) és a szóháasonlatok (20,1%) részesedése is. Természetesen tudomásul kell venni, hogy nagyon sokszor egy-egy adat több kategóriába is beleillene, s nem könnyű annak az eldöntése, hogy statisztikai szempontból melyik csoportba jusson. A tárgycsoportok szerinti főosztás hasonlóképp érdekes eredményt adott. A legtöbb adat az embert körülvevő természetre vonatkozott (19,3%), de igen sok az emberi test részére (14,7%) és a családra vonatkozó is (14%). Meglepő, hogy a történelmi hagyományra és a hiedelemvilágra milyen kevés adat utal (0,4% illetve 0,7%). Különösen érdekes a közszavak, személy- és helynevek előfordulásainak gyakoriságát bemutató táblázat. A legtöbbször használatos *ember* szó (105) után a *kutya* (54) és a *ló* (50) következnek. Viszonylag kevés személynév, s közöttük is elenyésző női név volt található. A helynevek között meglepő, hogy a *Dráva* folyó csak egy szólásban került elő.

Igen nehéz annak a megállapítása, hogy melyik proverbiumot használják gyakrabban, melyiket ritkábban. Erre is találmunk meghatározási kísérletet a kötetben, amiből kiderül, hogy a legnépszerűbbeknek a témája a „jólét, az élet alakítása, tervezés, az eredmények megvalósítása, találmányosság, munka, azaz az ember anyagi, erkölcsi boldogulásával foglalkozik”. A változatosságra utal, hogy a 11 leggyakoribb proverbium összes előfordulása a teljes szótárkincsnek csak 3,8%-át teszi ki.

A használat földrajzi és társadalmi megoszlásához is új adatokat olvashatunk. Nemcsak falvanként, hanem ezen belül nemeként, sőt: életkoronként is megkapjuk a proverbiumismeret állapotára vonatkozó adatokat. A férfiak és a nők szótárkincse között nincs nagy különbség, annál nagyobb viszont a különböző életkorú adatközlők között. Legszegényebb a 21—30 év közöttiek szótársanyaga. Még a gyerekek is sokkal gazdagabb ennél, de legtöbb szóval a 41—50 év közöttiek élnek.

A könyv leggazdagabb és legértékesebb része természetesen a 190 lap terjedelmű Adattár. Ez betűrendes, amivel messzemenően egyet lehet érteni, mert az eligazodás, adatkeresés így a legkönnyebb, és a legaprólékosabb mutató sem tájékoztatna ilyen pontosan egy fogalomkörök szerinti elrendezésű gyűjteményben. A vezérszó, amely a betűrendben való helyét jelenti az adatnak, mindig az első jelentéssel bíró névszó, vagy ennek híján a legjellemzőbb szó (legtöbbször ige). Mivel több jelentős szó is lehet egy-egy adatban, néha ismétlődések is előfordulnak, hogy az összetartozó adatok egymás mellé kerüljenek, de az első névszó helyén is szerepeljen a proverbium. Ezek száma azonban oly kevés, és a szerző vö. utalással föl is hívja rájuk a figyelmet, tehát semmit sem von le a kötet eddigi méltatott gazdagságából.

Az adatok számozása folyamatos. Ez különösen fontos és helyes eljárás, hiszen a hivatkozást, más gyűjteményekkel való egybevetést könnyíti meg, amit a betűnként újrakezdődő sorszámozás sokszor zavart (például O. Nagy fönt említett gyűjteményében).

A szótársok a közmondásoktól nyomdatechnikai eljárással, dőlt betűkkel való szedéssel különbözteti meg az Adattár. Az értelmezés akkor is követi az adatközlőtől lehetőleg változatlan formában lejegyzett adatot, ha az az egész nyelvterületen ismert, köznyelvinek tekinthető. Az értelmezés után néha stílusminősítést is kapunk. Talán itt ki lehetett volna térni a gyakoriságra, az adat új vagy éppen régi, kihalóban levő voltára, esetleg használatának körére, társadalmi hátterére. Utalást kapunk viszont más adatokkal való tartalmi összefüggésre, s ami különösen nagy munkát jelenthetett a szerzőnek: O. Nagy Gábor említett könyvében, Penavin Olga: Szlavóniai (kórógyi) szótára három kötetében és Bálint Sándor: Szegedi példabeszédek és jeles mondások című gyűjteményében való hasonló adat előfordulására is tájékoztatást találhatunk.

Az Adattár nyomdatechnikai megoldása nemcsak tetszetős, hanem logikus, áttekinthető, hasznos is. Mind a vezérszavak, mind pedig a sorszámok jól kiugranak. A szótársok föltűnően elkülönülnek a közmondásoktól, és a megfelelő hosszúságú = jel jól elválasztja az adatot annak a magyarázatától. A rövidítések, hivatkozások közérthetőek, világosak, kiválóan tájékoztatnak.

A Jegyzetek és Mutatók külön jelentős fejezete a kötetnek. Azzá teszi sokoldalúsága, gondos fölépítése, szakszerű készítése. Legelső helyen itt egy térképpel találkozunk, amely a kutatópontokat mutatja a Drávaszögben. Ezt követi a rövidítések és a szakirodalmi munkák jegyzéke. Nagyon érdekes és újszerű a Fogalom-, tárgy- és élőlénymutató. Ez különösen fontos olyan esetekben, amikor több címszó is lehetett volna egy adatban, de csak egy helyre kapott besorolást. Talán ide be lehetett volna tenni az igéket is, de ez esetleg túlságosan növelte volna a terjedelmet. Külön mutatója van a földrajzi neveknek, a személyneveknek, s találmunk egy szinonimamutatót is, amely már fölvesz mellékneveket, igéket stb. is. A gyakoriságmutató arra utal, hogy melyik adat hol, melyik községben, hány adatközlőnél fordult elő. A nem köznyelvi szavakat egy Tájékoztató magyarázza. Az adatközlők neveinek és közmondásismeretének bemutatása áll a mutatók végén. A kötetet német és szerbhorvát nyelvű összefoglalás zárja le.

Nagy örömmel állapíthatjuk meg, hogy a magyar folklór, nyelvtudomány, dialektológia, de a néplélektan kutatása is igen jelentős kiadvánnyal gazdagodott Lábadi Károly áldozatos és lelkiismeretes gyűjtőmunkája nyomán. Hosszú időn keresztül példa lesz ez a kötet minden magyar közmondásgyűjtő számára. Kívánjuk is, hogy kedvet ébresszen és ösztönözést adjon a hazai gyűjtőknek és a határainkon kívül magyar közmondásokkal foglalkozóknak hasonló munkák elvégzésére, elsősorban gyűjtésekre, de esetleg ezt megközelítő részletességű földolgozásokra is.

Hajdú Mihály

HONISMERETI BIBLIOGRÁFIA

ALUTA XVI. Muzeul Judetean Covasna—Sfintu Gheorghe. 1984. 177 old.

A Sepsiszentgyörgyi Múzeum immár teljesen román nyelvű évkönyvének tartalmából: *Székely K. Zsolt*: A petőfalvi bronzkori település, *Székely Zoltán*: A kiskalambfalván lévő bronzkori település ásatásának eredményei, *Székely Zoltán*: A nagyborosnyói római táborból előkerült zablapálca és ládikaveret, *Bartók Botond*: A bodzavidéki Virágpatakon kiásott üveghuta, *Cserey Zoltán—Kozák Albert*: Az 1784-es nagy parasztfelkelés visszhangja és következményei Háromszék vármegyében, *Gazda Klára*: A Sepsiszentgyörgyi Múzeum gyűjteményében lévő, Kovászna megyéből származó parasztingek, *Kocsis Irén*: A Sepsiszentgyörgyi Múzeum ormányosbogár-gyűjteménye, *Kovács Sándor—ifj. Kovács Zoltán*: Korpafűfélék az árkosi parkban, *dr. Kovács Sándor*: Természetvédelmi területek Kovászna megyében, *Miklós Jolánta*: XVI. századi családi levelek katalógusa Kovászna megyében.

Andorka Rudolf—Harcza István: A magyar társadalom modernizációja hosszú és rövid távon társadalmi jelzőszámokkal mérve, 1870—1984. *Szociológiai műhelytanulmányok 1.* Kiadja az MKKE, Bp., 1987. 268 old.

Bacsics Beatrix: Budapest, Terézvárosi Plébánia-templom. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 240. Bp., 1986. 16 old.

Bajcsy-Zsilinszky Endre a történeti irodalomban 1957—1985. Írta és szerkesztette: *Borsi József*. Kiadja a Békés Megyei Könyvtár. Békéscsaba, 1986. 54 old.

Balassagyarmati Honismereti Híradó, 1987. 1-2. sz. 153 old.

A tartalomról: *Dr. Szabó Károly*: Mollináry Gizella és Balassagyarmat, *dr. Zólyomi József*: A Balassagyarmat környéki szlovák falvak női hajviselése., *Majdán Béla*: Portrévázlat egy magyar királyi honvédtiszttról, avagy aki ellenállt a „Cseh-Tót Köztársaság” intervenciójának, *dr. Petrik Jánosné*: Rejtőzködő kincsek a levéltári iratok között (4), *Kovácsik András*: Mentsük meg a balassagyarmati sírkertek helytörténeti és művészeti értékeit, *Reiter László*: A balassagyarmati Magyar Korona gyógyszerár két adásvétele, *Révész László*: Az 1687. évi eperjesi vértörvényszék szirákai vonatkozásai, *Kamarás József*: Szent Felicián ereklyéi a balassagyarmati ró-

mai katolikus plébániatemplomban, *ifj. Gulya Pál*: Az 1663—64-es Habsburg—török háború Nógrád vármegyei eseményei és a nógrádi nemesség szerepe az eseményekben, *Elekes Éva*: Both Antal, *Papócsi Ferenc*: Életek és adatok, *Együd Géza*: Adatok a Pest—Nógrád Megyei Állattörzsmúzeumi és Húsipari Vállalat Balassagyarmati Gyáregységének történetéhez.

Bakay Kornél: Kőszeg, polgárházak, paloták. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 249. Bp., 1986. 16 old.

Balog-völgyi óriás. Írta: *Mács József*. Kiadta a Madách. Bratislava, 1986. 81 old.

A Bátkai Állami Gazdaság huszonöt éve.

Barabás Jenő—Gilyén Nándor: Magyar népi építészet. Műszaki, 1987. 204 old.

A főbb fejezetek: *Természeti, társadalmi-gazdasági meghatározók*; *Az épületek fajtái*: A lakóépületek alakulása, A lakás használata, Gazdasági épületek, Az építmény elhelyezkedése; *Anyag, szerkezet, építés*: Falazat, Favázas falak, Tetőszerkezet, Födém, Tüzelőszerkezet, A tűzhelyek, Egyéb szerkezetek; *Az épületek formái*: Az utcakép, szerkezeti formák, Díszítések; *A magyar népi építészet korszakai*: A mozgatható és szilárd épületek együttes előfordulása, Az egysejtű lakóház kora, A differenciálódás kezdetei, A táji típusok kiformalódása, A táji típusok továbbfejlődése, Az integrálódás kora. A könyvet szép képek és pontos rajzok illusztrálják, gazdag irodalomjegyzék, német és angol nyelvű összefoglaló egészíti ki.

Baranyai Béla: A Tiszántúl átalakuló társadalmá (1945—1978). Akadémiai, 1985. 201 old.

A társadalmi átrétegződés fő folyamatai és történeti összefüggései a Tiszántúlon.

Bartoniek Emma: A magyar királykoronázások története. Akadémiai, 1987. 192 old.

Az 1930-as évek végén megjelent mű reprint kiadása.

Beregi találkozások. Szerk.: *Mező András*. Kiadja a Városi Könyvtár. Vásárosnamény, 1986. 235 old.

Balog László: Múltat idéző földrajzi nevek, *Korok-nay Gyula*: „...hojg Bornemizza Miklost megh eöltek”, *Budai György*: Patay István emlékezete, *Manner Odön*: Beregi patikák, *Gyarmathy Zsig-*

mond: Adatok a nemzeti bizottságok történetéhez Vásárosnaményben, *Gaál László:* A háztáji és kisegítőgazdaságok szerepe Vásárosnamény vonzáskörzetében, *Szilágyi Imre:* A negyedik évtized, 1974—1984, *Csiszár Árpád:* A régi iskola a Beregi Múzeumban, *Jóó Károly:* Középkoraink szerepe Bereg szellemi életében, *Fazekas Tibor:* A beregi szakmunkás-képzés kérdőjelei, *Kelemen Miklós:* A vásárosnaményi Forgácslapgyár, *Burget Lajos:* Álmaim Beregről, *Bartha Gábor:* Levelek a partról, *Jusztus Józsefné:* Emlékeim, *Ratkó József:* Tiszaszalka dicsérete, *Páll Géza:* Tiszta források mentén, *Czine Mihály:* Balázs József indulása, *Tóth László:* Fábrián Zoltán, *Brakós Erzsébet:* Foglalkozása: fafaragó, *Tóth Sándor:* Sebestyén Sándor, *Veress Gábor:* Testvéri barátság, szoros együttműködés, *Miklós Elemér:* Mi van itt felnövevőben?

Bielek Gábor: Gyula, Szent József-templom. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 243. Bp., 1986. 16 old.

Bugár-Mészáros Károly: Békéscsaba, Plébánia-templom. *Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára*, 242. Bp., 1986. 16 old.

Csáky Károly: Hallottátok-e már hírét? Madách, Bratislava. 1987. 230 old.

Az év jeles napjaihoz kötődő néprajzi hagyomány az Ipoly mentén.

Cs. Varga István: Tanújelek. Írások Németh László-ról. Magvető, 1987. 304 old.

Déslzláv néprajz 8. Szerk.: *Kiss Mária.* Tankönyvkiadó, 1987. 220 old.

Dudar, 1937. Szociológiai munkafüzetek. Szerk.: *Lengyel András és Simon János.* Országos Közművelődési Központ, Bp. 1986. 220 old.

A két világháború között működött Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma egyik legfontosabb falukutató táborának tanulságaira építve 1983-ban is szerveztek kutatótáborát a faluban. A kötet tartalma: *Tóth János:* Bevezető; *Lengyel András:* A Szegedi Fiatalok dudari falutanulmányozása; *Tomori Viola:* Dudar, egy kicsi dunántúli falu; Dudar — A magyar belügyminisztériumnak küldött hivatalos jelentése teljes, szövegű fordítása; *Buday György* levele a falukutatókhoz; *Reitzer Béla:* Szerkezeti változások a magyar paraszttársadalomban; *Kerék Mihály:* A magyar agrárreform problémái; *Viski Károly:* Település és szerkezet típusok; *Bartók Béla:* Magyar paraszttzene; *Veres Sándor* népdalgyűjtése; *Tomori Viola:* Dudari napok; *Reitzer Béla:* Híradás Dudarról; *Oláh Lilián:* Mit látott Farquhorson Sándor, a londoni Szociológiai Intézet igazgatója a bakonyi magyar faluban; *Móricz Virág:* Angol és német falukutatók a Bakonyban; *Eckert Irma:* Thurnwald Richard, a világhírű szociológus Kalocsán.

Dunakanyar. A Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság Tájékoztatója, 1986/3. 104 old.

A tartalomról: *Dr. Uzsoki András:* Első király-néni, *Gizella* nyomában, *Körmendi Zsuzsa:* A muzsika otthona Szentendrén, *Zajovits Ferenc:* Az esz-

tergomi várhegy és a tanítóképző főiskola, *Gábel Tibor:* Történelmi konferencia Esztergomban a magyarországi felszabadító háborúkról, *dr. Hrenkó Pál:* Egy régi kiadvány üzenetei, *Deák András:* A Duna első monográfiája, *Gábel Tibor:* Gazdaságpolitikai küzdelmek a reformkorban III. (A váci vasút előzményei), *Skerletz Iván:* Árvízjelek Dunabogdányban, *Csáky Károly:* A hős Szondi és Drégelyvár végső pusztulása, *Zajovits Ferenc:* Esztergom, Szent Tamás-hegy: megújuló műemlék, *Csésfalvai Pál:* Az esztergomi vízivárosi plébánia-templom, *Papp Rezső:* Karcus Antal Arzén, Vác történetirója, *L. Kecskés András:* A szentendrei Musica Antiqua rendezvényekről, *Rédey Pál:* Európa-hírű tornyok a Csepel-szigeten.

Ef-lapok. Kiadja a KISZ KB EFTT. Bp., 1987/2—3. 56 old.

A tartalomról: A reform esélyei, A KISZ-ben a helyzet romlott, *Zsbori Ervin:* Nemzettudat? Nemzettudatlanság? Beszélgetés Bóhm Antal szociológussal, *Németh Zoltán:* A magyar kisebbségekről, *Tóth Károly:* Bibó István és Kelet-Európa, *Róna Szabó Kálmán:* A történész, mint eretnek (a román-magyar történezművelésről).

Erdélyi János: Úti levelek, naplók, Válogatta, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: *T. Erdélyi Ilona.* Madách, Bratislava, 1985. 520 old.

Ferenci Tibor: Az ipari szövetkezeti mozgalom negyven éve. 1945—1985. Kiadja az OKISZ Labor, 1986. 74 old.

Fitz Jenő: Tác, Gorsium, Herculia. *Tájak—Korok—Múzeumok kiskönyvtára*, 267. Bp., 1986. 16 old.

Gabnai Gábor—Zsiday Csaba: A Székesfehérvári Agroker Vállalat huszonöt éve. Kiadja a vállalat, 1986. 64 old.

Halasi Téka, 6. Kiadja a Városi Tanács V. B. művelődési osztálya, 1987. 40 old.

Szabó Károly: A Thury József-emléktábla átadásakor, *dr. Szabó Miklósné:* Kiskunhalas és a főgimnázium a századfordulón, *Vásáry István:* Thury József (1861—1906); Thury József irodalmi munkássága.

Hangay Zoltán: Erdély választott fejedelme — Rákóczi Zsigmond. Zrínyi, 1987. 240 old.

A fejedelmi Rákóczi-ház megalapítója atyjának életét idézi fel, aki az ismeretlenségből jöve kiváló képességei révén felküdötte magát a XVI. századi arisztokrácia legfelső körébe.

Három évtized. Kiadja a TIT Megyei Szervezete. Salgótarján, 1986. 163 old.

Gordos János: Három évtized, *Praznovszky Mihály:* Az ötvenes évek Nógrádban, *Bandur Károly:* A pártélet fejlődése Nógrád megyében, 1953—1957, *Molnár Pál:* A gazdasági konszolidáció első eredményei az iparban és a mezőgazdaságban, *Balázs Miklós:* Szerkezet és irányítási változások a megye iparában, *Fekete Nándor:* A megyei szövetkezeti ipar, a lakossági szolgáltatás fejlődése, helyzete, *Romasz Adolf:* Nógrád megye három évtizedes településhálózati

fejlesztése, *Szabó Gyula*: Nógrád megye infrastrukturális fejlesztésének eredményei és feszültségei, 1956—1986, *Füzesi István*: A közművelődés fejlődésének néhány kérdése, *Csongrády Béla*: Gondolatok a művészetpolitikáról, a művészi alkotó- és nevelőmunkáról, *Horváth János*: Polgári eljárási jogunk 30 éves fejlődése, *Fekete László*: Ismeretterjesztés, közéleti aktivitás.

Hercegh Géza: Magyarország külpolitikája 896—1919. Kossuth, 1987. 380 old.

Írások Pusztaszerről. Kiadja a Csongrád Megyei Tanács V. B. művelődési osztálya. Szeged, é. n. 34 old.

Juhász Antal: Előszó, *Györffy György*: Pusztaszer, *Trogmayer Ottó*: Ásatások Pusztaszerezen, *Katona József*: Pusztaszer, *Horváth Ferenc*: Honfoglalás kori faluból középkori mezőváros, *Ady Endre*: Vadászat Pusztaszer körül, *Zombori István*: A Pallavicini uradalom, *Tomörkényi István*: Hányódó kincsek, *Juhász Gyula*: A szeri pusztán, *Féja Géza*: Sövényháza, a maradandóság, *Juhász Antal*: Majori cselédsorsok, Új honfoglalás Pusztaszerezen, *Sz. Lukács Imre*: A földosztók, *Erdei Ferenc*: Pusztaszer, *Hantos Mihály*: A pusztaszerei Nemzeti Emlékpark.

Kapuvári képeskönyv. Írta és szerkesztette *dr. Faragó Sándor*. 1983. 80 old.

Keresztury Dezső: „Csak hangköre más”. Arany János 1857—1882. Szépirodalmi, 1987. 656 old.

„Ez a könyv egy Aranyról írt pályakép második fele” — olvashatjuk a könyv előszavában, mely két évtized késéssel követi Keresztury Dezső Arany Jánosról elkészített monográfiájának „S mi vagyok én...” címmel megjelent első kötetét.

Kerényi Ferenc: Nemzeti Színház. Dokumentumok. Corvina, 1987. 32 old. és 12 faksimile.

A szerző összeállításában és magyarázataival a színház tervrajzát, az alapító dokumentumot, a színeszerek szerződéseit, bérletnyomtatványokat, a megnyitó színlapját és egyéb kordokumentumokat tartalmaz. Megjelent a Nemzeti Színház alapításának 150. évfordulójára.

Kolosi Tamás: Tagolt társadalom. Gondolat, 1987. 385 old.

Struktúra, rétegződés, egyenlőtlenség Magyarországon.

Korom Mihály: A magyar fegyverszünet: 1945. január 20. *Négy évtized*. Kossuth, 1987. 216 old.

Elsősorban a hitlerista koalícióból való magyar kilépés érlelődésének szempontjából elemzi Magyarország katonapolitikai helyzetének alakulását 1943 végétől 1944 végéig.

Kresz Mária: A csákvári fazekasság. A Fejér Megyei Múzeumegyesület kiadványai 1. Szerk.: *Demeter Zsófia*. Székesfehérvár, 1987. 87 old.

Lackner László: Zalaegerszeg. *Magyar városok*. Panoráma, 1987. 150 old.

Lackovits Emőke—Lukács László: A vásárok és az

áruccsere néprajza a Közép-Dunántúlon. Az István Király Múzeum Közleményei D/177. Székesfehérvár, 1987. 40 old. (Német nyelven is.)

A lélek tápanyagai. Tanulmányok Németh Lászlóról. Szerk.: *Bakonyi István* és *Horváth Júlia*. Az István Király Múzeum Közleményei B/36. Kiadja a Fejér Megyei Múzeumegyesület. Székesfehérvár, 1987. 95 old.

Domokos Mátyás: A székesfehérvári Németh László-emlékülés elé, *Kocsis Rózsa*: A Télemakhosztól az Irgalomig, *Bakonyi István*: Mester és tanítványa — az utolsó kísérlet egyik fejezete, *Greza Ferenc*: A Németh-regény genezise, *Füzi László*: A korszerűség vállalása. Kultúrkritika és kiutkeresés Németh László gondolkodásában (1930—1932), *Sándor Iván*: Tengerszem a század térképén, *Vekérdi László*: A Debreceni Kától a Ha most lennék fiatalig, *Monostori Imre*: Németh László szociáldemokratá megítélése a 40-es évek első felében, *Hölvényi György*: Németh László és Szilas, *Cs. Varga István*: „A részvét, a tapintat s az izlés égtájai”.

Lükő Gábor: A magyar lélek formái. *Pannónia Könyvek*. Kiadja a Baranya Megyei Könyvtár, Pécs, 1987. (Az 1942-es kiadás reprintje.)

A fő fejezetek: *A magyar jelképrendszer* (Szél, Tűz, Víz, Hal, Madár, Ló, Szántás, vetés, aratás, szénagyújtás, Falevél, fa és ága, Gyümölcs, Virág, Evés, ivás, kút, edények), *A magyar térszemlélet* (Képzőművészet, Építőművészet), *A magyar időszemlélet*, *A magyar népi technika*, Jegyzet a második kiadáshoz, *Dr. Selmeczi László*: A könyv margójára.

Madách Naptár, 1987. Madách Kiadó, Bratislava, 1987. 270 old.

A tartalomról: *Péter Imre*: Bodrogköz munkásmozgalmi hagyományairól, *Balassa István*: Bodrogköz mondavilágából, *Dr. Pomichal Richárd*: Vadviszország emlékei (Csallóköz), *Kövesdi Károly*: Sodródó falevelek (a gömri Melléte faluról), *Vörösmarty Géza*: Liszt Ferenc nyomában, *Dénes György*: Arany János Karlsbadban.

Magyar Károly: Budapest, Budavári Középkori királyi palota. *Tájak—Korok—Múzeumok kiskönyvtára* 246. Bp., 1986. 16 old.

Magyarpolány. Szerk.: *Ebele Ferenc*. Kiadja a közéleti tanács, 1987. 47 old.

A magyar történelem nagy alakjai 1. Írta és összeállította: *dr. Dörnyei László* és *dr. Kövágó Sarolta*. Kiadja a Reflektor Kiadó, Bp., 1987. 36 old.

A rendkívül szép kivitellű, most induló sorozat a következő személyiségekkel foglalkozik: Árpád fejedelem, I. István, I. László, Könyves Kálmán, III. Béla, Anonymus, IV. Béla, Kézai Simon és Károly Róbert.

A magyar történelem nagy alakjai 2. Írta és összeállította: *dr. Dörnyei László* és *dr. Kövágó Sarolta*. Kiadja a Reflektor Kiadó, Bp., 1987. 32 old.

A sorozat második kötete a következő személyiségekkel foglalkozik: Nagy Lajos, Kálti Márk, Kolozsvári Tamás, Budai Nagy Antal, Hunyadi János,

Hunyadi Mátyás, Vitéz János, Janus Pannonius, Kinizsi Pál, Hess András, Ráskai Lea.

II. Endre aranybullája. *Gondolkodó Magyarok.* Az előszót és a jegyzeteket írta: *Szigethy Gábor.* Magvető, 1987. 62 old.

Nagy Dezső: Magyar munkásfolklor. Gondolat, 1987. 265 old.

Nagy László: Az erős fekete bég — Nádasdy Ferenc. Zrínyi, 1987. 250 old.

A XVI. század második felének talán leghíresebb magyar hadvezére, a töröktől rettegett Nádasdy Ferenc érdekes, fordulatos útján követi végig.

A Nemzeti Színház 150 éve. Szerk.: *Kerényi Ferenc.* Gondolat, 1987. 424 old.

Az ország legjelentősebb állami színháza 1987. augusztus 22-én ünnepelte fennállásának 150. évfordulóját. A könyv felidézti a színház múltjának főbb törekvéseit, művészi eredményeit.

Németh József: Műemléki túra Göcsejben. *Tájak—Korok—Múzeumok kiskönyvtára*, 253. Bp., 1986. 16 old.

Őcsöd története dokumentumokban 1715—1960. Gyűjtötte, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel ellátta *Szabó Ferenc.* *Szolnok megyei Levéltári Füzetek 10.* Szolnok, 1987. 166 old.

Molnár Bálint: Előszó, Tájékoztató forráskiadványunk használatához, Őcsöd történetének vázlata, 79 dokumentum a település történetéből.

Palotai Krónika. A csanádpalotai Kelemen László Művelődési Ház honismereti körének lapja. 1987. április. 14. old. (Soksz.)

Bazsó Dénes: Kelemen László sírjának megtalálása, *Komoly Pál:* A csanádpalotai Takarékpénztár Részvénytársaság, *Bazsó Dénes:* A csanádpalotai tájház, *Asztalos P. Kálmán:* Csanádpalota nevezetesebb évei: 1918—1922., *Pánczél Józsefné:* Gyermekjátékok, mondókák, *Pánczél Józsefné:* Jelenünk krónikája.

Palotai Krónika. A csanádpalotai Kelemen László Művelődési Ház honismereti körének lapja. 1987. június. 14 old. (Soksz.)

Bazsó Dénes: Kelemen László irodalmi munkássága, *Komoly Pál:* A csanádpalotai zsidók deportálása, *Asztalos P. Kálmán:* Csanádpalota nevezetesebb évei (1923—1927.), *Asztalos P. Kálmán:* Jelenünk krónikája.

Dr. Papp Gézáne: Dél-Pest és környéke a középkorban. *Pesterzsébeti múzeum füzetek 2.* 1983. 55 old.

Pomogáts Béla: Jelenidő az erdélyi magyar irodalomban. *Gyorsuló idő.* Magvető, 1987. 266 old.

Hagyományok és előzmények. A felszabadulás után, Nemzetiségi önismeret, A számvetés költészete (Az idős költőnemzedék), Az emlékezés jegyében (Az idős elbeszélő nemzedék), A költészet szabadságharca (A derékhad költői), Valóság és példázat (A derékhad írói), A Forrás költői, A Forrás elbeszélői, Az Echninox írói köre, Játék és történelem (A dráma-

irodalom fejlődése), Magunk keresése (Szociográfia és útiraj), Kitekintés, Írói kislexikon.

Pusztai László: Zebegény, Plébániatemplom. *Tájak—Korok—Múzeumok kiskönyvtára*, 245. Bp., 1986. 16 old.

Ráduly János: Mikor a szolgának telik esztendeje. A kibédi gazdai szolgák életéből. Kriterion, Bukarest, 1987. 292. old.

Vallomások a szolgasorról, *Berecki Lajos:* Már három napja ettük a fuszujkát, *Dósa János:* Tizennégyen lettünk testvérek, *Dósa László:* Csak a ruháér s az ételér dögöztem, *Dósa Sándor:* A munkába vótam erősen kihasználva, *Ferencci Károly:* Az istállóba háltam, *Filóp Imre:* Biza télen dideregtem, *Hajducsi János:* Úgy kellett vagyam a rendet, mint a gazdám, *Hajducsi Viktor:* Gazdámék nem vóták jó cselédartók, *Lukácsi András:* Még nyóc éves se vótam, s szógáltam, *Madaras Sándor:* Mostoha apám vót, *Orbán D. Balázs:* Engem ártatlanul ütöttek meg, *Orbán János:* A macskának több becsülete van, mint a szógának, *Orbán Sz. Lajos:* Sötétől sötétig vót a munka, *Orbán Samu:* Minden ujjam likas vót, vézett, *Péterfi János:* Az őszerről vettek nekem ruhát, *Sándor Lajos:* Elment a pénz, amit megszógáltam, *Sándor Sándor:* Kihasználták az embert, *Seprődi József:* Keserűen néztem Kibéd felé, *Szilveszter Imre:* Minden testvérem szógált, *Szilveszter Pál:* Kellett hajtsam magamot, *Helynévjegyzék, Tájszójegyzék.*

Reitzer Béla válogatott írásai I—II. Szerkesztette és a bevezetőt írta: *Lengyel András:* Kiadja az Országos Közművelődési Központ, Bp., 1986. 150 + 158 old.

Egy útkereső szociológus a két világháború között — Vázlat Reitzer Béláról, A szociográfia módszertani problémája, Mi a szociográfia, *Grábó Zoltán:* A tardi helyzet, *Parasztkérdés és szociográfia*, *Erdei Ferenc:* Futóhomok, *Szociográfia és parasztkérdés — Orttay Gyula új könyveihez*, Szerkezeti változások a magyar paraszttársadalomban, *Híradás Dudarról*, *Ezer munkás a szabad idejéről*, A munkapiac helyzete a munkaközvetítés reformja előtt, A munkaközvetítés ügye, A családi nevelés elméletének helye a marxizmus rendszerében, *Reitzer Béla leveleiből*, *Reitzer Béla írásai, Írások Reitzer Béláról.*

Szabolcs-Szatmári Szemle, 1987/2. Kiadja a Megyei Lapkiadó Vállalat. Nyíregyháza, 1987. 133—252. old.

A tartalomról: *Hajdú Bertalané—Hajnal Béla:* A gazdaságilag elmaradott térségek jellemzői és fejlesztésének lehetősége Szabolcs-Szatmár megyében, *László Béla:* Szatmár, *Hajdán János:* Mátészalka első vasútja, *Farkas József:* Kézimalmok Szatmárban, *Nyáki Károly:* „A milotai Isten-válság”, *Koroknay Gyula:* Lónyay András kállói kapitány, *Bene János:* „Tisztválasztáskori kihágások”, *K. S.:* Nemes pásztorok Szatmárban.

100 éves Nagykanizsa város szakmunkásképző iskolája, 1886—1986. Szerk.: *Jászberényi László.* Kiadja az iskola. Nagykanizsa, 1986. 116 old.

Köszöntő, *dr. Gadamecz Béla:* A névadó Polai

János, *Jászberényi László*: A szakmunkásképző iskola története, *Kovács József*: Visszaemlékezés: Németh János tanító, az iskola igazgatója, *Tóth László*: Intézetünk szerepe Nagykanizsa gazdasági életében, *Kovács Gergely*: A szakmunkásképzés jelene és jövője Nagykanizsán.

Szentkirályi Frigyes: Negyven év mundérban. *Élmények és gondolatok*. Zrínyi, 1987. 255 old.

Az emlékirat szerzője a Horthy-hadsereg tisztikarából került a néphadsereg tisztikarába.

Szilágyi Ferenc: Kőrösi Csoma Sándor élete nyomában. Gondolat, 1987. 320 old.

Szöke Mátyás: Visegrád, Fellegvár. *Tájak—Korok—Múzeumok kiskönyvtára*, 250. Bp., 1986. 16 old.

Szöke Mátyás: Visegrád, ispánsági központ. *Tájak—Korok—Múzeumok kiskönyvtára* 244. Bp., 1986. 16 old.

Szülőföldünkre emlékezünk. (Volt bezdániai az 1940 előtti Bezdánról.) Magánkiadás. Bp., 1984. 158 old. és 74 kép.

Bezdán helytörténete a legrégebb időktől 1940-ig, Közoktatás, Földműves lakosság, Földmunkások, A hajós néprétegről és a hajózásról, Az iparosság, A kereskedők, Az amatőr színjátszás, A nemzetiségek összefonódása és egyetértése, Egészségügy, A tanult népréteg kialakulása, növekedése, tevékenysége, A község néprajzi képe, Sportélet, Bezdán tájai, növény- és állatvilága, Zenei élet, Szépirodalmi emlékek.

TATA Baráti Körének Tájékoztatója IX. Tata, 1987. 221 old.

Az ügyvezető elnökség beszámolója az elmúlt közgyűlés óta végzett munkáról, *Kiss István*: Így láttam Magyar Zoltánt, *Hartmann Ottóné—Vései Árpád*: Számok és adatok Tata és környéke szocialista nagyüzemi mezőgazdaságának kialakulásáról és fejlődéséről, *Ortutay András*: Dunaszentmiklós története, *Körmendi Géza—Söttő Olivér*: Sportegyesületek és sportélet Tata-Tóvárosban (1910—1985), *Droppa Sámuel—Haraszi Mihály*: Adatok a tatai kertvárosi házhelyosztás történetéhez, *Ströbel Árpád*: Jászai Mari és Tata, *Tafferner Antal*: Tata nyelvének eredetéről.

Tidrenczel Sándor: Bajcsy-Zsilinszky Endre és politikai pártja. Kiadja a Móróczi Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza, 1986. 272 old.

Tanulmány és 90 dokumentum.

Dr. Tóth Endre: Ásatások Alsóhetényben, 1981—1986. *Dombóvári krónika III*. Kiadja a Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Dombóvár, 1986. 24 old.

Az alsóhetényi római erőd és temető rövid bemutatója.

Vajkai Aurél: Szentgál. Egy bakonyi falu folklórja. Akadémiai, 1987. 328 old.

A Bakony szélén fekvő egykori nemesi község társadalmát, a társadalomban élő szokásokat, hiedelmeket, a szellemi kultúra egyéb jelenségeit, emberi kapcsolatait mutatja be.

A vándorszínészettől a Nemzeti Színházig. *Magyar Levelestár*. Szépirodalmi, 1987. 387 old.

A kötet 137 levele 1790-tól 1837-ig, a Pesti Magyar Színház, későbbi nevén Nemzeti Színház megnyitására vonatlatja föl a dokumentumokat.

Várkonyi Ágnes, R.: Magyarország visszafoglalása, 1683—1699. Tankönyvkiadó, 1987. 185 old.

Veszprém megyei honismereti tanulmányok, X. Kiadja a HNF Veszprém Megyei Bizottsága, a Veszprém Megye Tanács VB Művelődési Osztálya és a TIT Veszprém Megyei Szervezete. Veszprém, 1984. 165 old. (Német nyelvű összefoglalókkal.)

A Veszprém megye nemzetiségeinek néprajzi kutatása témában 1982-ben tartott tanácskozás anyaga. *S. Lackovits Emőke*: Veszprém megye nemzetiségeinek történeti és néprajzi kutatása, *Koppányi István*: A városi németek lakodalmi szokásai, *Kiss Albertné*: A lakáskultúra változása Németbányán a századfordulótól napjainkig, *Ebele Ferenc*: A magyarpolányi németek szakrális hagyományai, *Hadnagy László*: Adatok a nagyszombati tüzszenteselt egy laikus szokásához a bakonyi német nemzetiségi falvakban, *Lukács László*: Kakasütés a dunántúli nemzetiségek-nél, *Gelencsér József*: Az alsószentmártoni sokácok szerepe a táji munkamegosztásban és interetnikus kapcsolataik, *S. Lackovits Emőke*: A Veszprém megyei német nemzetiség viseletkutatásának problémái és jellemzői, *Hudi József*: Néprévelés és nemzetiség Veszprém megyében 1848 előtt, *Schönwald Mária*: Karácsonyi gyermekjátékok Tótóvárosban: *Crist-kindl-spiel*, *Földing Antal—Stankovits József*: Bakonyzentiván község múltja, *Hadnagy László*: A halotti készület és a halotti szokások Óskün, *S. Lackovits Emőke*: A városi Noe-ház, *Kerecsényi Edit*: Elnöki beszámoló a Városlődön 1982. október 29-én tartott nemzetiségi napról, *Tóth Dezső*: Bibliográfia a kéziratos honismereti, helytörténeti művekről, VIII.

Winkler Gábor: Sopron, Evangélikus templom. *Tájak—Korok—Múzeumok kiskönyvtára*, 248. Bp., 1986. 16 old.

Zachar József: Franciaország marsallja — Bercsényi László. Zrínyi, 1987. 270 old.

Bercsényi László Rákóczi korában szerezte meg politikai és katonai képzettségének alapjait, majd önként vállalt hazájában, XIV. és XV. Lajos Franciaországában lett a francia huszárság megszervezője, és az örökösödési háborúban nagy ívű katonai pályát futott be.

Zala. *Magyarország megyéi*. Összeállította: *Molnár Máté*. Kossuth, 1987. 168 old.

Zempléni históriák I. A honfoglalástól 1848-ig. Összeállította: *Högye István. Történelmi Füzetek. A TIT Történelmi Választmányának és Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Levéltárának közös kiadványa. Bp., Miskolc, 1986. 282 old.*

110 válogatott dokumentum a jelzett időszakból a Történelembarátok Kőrei részére, kiegészítve szómagyarázatokkal, hely- és névmutatóval.

Zrinyi Miklósról készült angol életrajz 1664-ből. *Zrinyi-könyvtár. Zrinyi, 1987. 470 old.*

1664-ben egy O. C. monogramú szerző ajánlásával kikalakú mű jelent meg Londonban Zrinyi Miklósról. Ezzel a különlegesen értékes dokumentummal ismerkedhetnek meg most az olvasók hasonlóan szövegben és magyar fordításban.

Honismereti rejtvényverseny

Az V. számú rejtvény helyes megfejtése

1. A bemutatott képen úgy ül a menyasszony, mint aki teljesen felkészült rá, hogy a hagyományos lakodalom főszereplője legyen. A szokásrend értelmében azonban majd csak a lakodalmi étkezéshez lehet és szabad leülnie. (A képhez kapcsolható szólást keresve kérdezhetjük: mikor is ül a menyasszony? Ingyen nem — mondhatjuk tréfásan, emlékezve a menyasszonytáncnak a népi együttesek bemutatóiból is ismert színes mozzanatára, amikor a licitáló vőfély, a menyasszony fáradását látva, már nem azt kiáltja: *Eladó a menyasszony*, hanem azt, hogy *Száz forintért leül a menyasszony*.) Tovább keresve az ideillőt, eszünkbe juthatnak a házassági szokások kezdő mozzanatai, a menyasszonnyá tételt kinyilvánító „jegy”-ek, jegyajándékok: a *jegyendő*, a *jegying*, a *jegygyűrű*. S ekkor felvillanhat előttünk a bizonyára még sok helyt élő tréfás színezetű szólás: *itt ülök jegybe(n), gyűrűbe(n) — azaz (ahogy az Értelmező Szótárban is olvasható) teljesen felkészülve, türelmetlenül várakozva.*

2. A *zöldvásár* szó a Duna—Tisza-közéről más vidékeinkre (pl. a Sárrétre) is eljutott betyárdalunk alábbi változatában szerepel: *„Zavaros a Tisza, nem akar higgadni, / Az a híres Bogár Imre átal akar menni. / Átal akar menni, lovat akar lopni, / Kecskeméti zöldvásárban pénzt akar csinálni.”* A lopott jószágról természetesen nem volt a betyárok birtokában a legális adásvételhez szükséges bizonylat, ún. *passzus*. Ezért az ilyeneket a vásárterek közelében található eldugottabb helyeken, ún. *zöldvásárban*, orgazdáknak adták el. *Szűcs Sándor* nagybecsű gyűjtéseiből ismerjük, hogy — kedvenc jelzőjével — a „nagyvidejű” emberek Hajdú-Biharban és a Nagykunságban is tudtak a zöldvásárok hajdani színhelyeiről. Debrecen alatt a *Tócóser* egyik bozótos kanyarulatában, Püspökladány alatt az *Alomzugban*, Karcag és az *Agota csárda* között pedig a *Tolvajos* nevű nádas helyen bonyolódtak le ilyen törvénytelen ügyletek. [Ld. *Szűcs Sándor* jegyzeteit *Bencze Lászlóné: A ladányi torony tetejébe... Hortobágyi és sárréti népdalok* (Püspökladány, 1974) c. kiadványához.]

3. Az idézett daltőredék („*Fekete gyűrű a sátor, / Kibe Borsos Sándor táncol!*”) valóságos népismereti rejtvény, tájszómagyarázó, népszokásismeretet firtató vetélkedőbe illő találókérdés. Sejtethető, hogy a benne szereplő név betyáré. Borsos Sándor valóban az utolsó járszági betyár volt, de van a dalnak más névhez kapcsolódó változata is. De kik szoktak sátorban táncolni, s hogyan lehet a sátor egyúttal gyűrű? A megfejtés nyitja a *fekete gyűrű* szó, amely növénynév, egy bokorféle, a tatár juhar (*Acer tataricum*) népi neve. A lakodalmis ház udvarán is szoktak ugyanis sátrat csinálni, hogy a házban el nem férő násznépnek elegendő helye legyen az étkezéshez, táncoláshoz, s ennek favázát lombos ágakkal, alkalmanként *fekete gyűrű*vel is befedték. Itt azonban inkább egy másik sátorféléről, a vásárok rögtönzött kocsmáiról, lacikonyháiról van szó, melyekből egyes nevezetes vásárokon többen is felállíthattak. Itt zajlott, italozás és muzsikaszó mellett a vásárbán összetalálkozó pástorok virtuskodó mulatozása is. *Nagy Czirok László (1883—1970)*, a Sebestyén Gyula Emlékrem első kitüntettje, a kiváló önkéntes gyűjtőből lett halasi múzeumigazgató írja egyik pályamunkájában, hogy a kiskunsági vásári kocsmasátrakban a duhaj mulatozás szinte felemelte a sátrak tetejét. A vásári kocsmák körüli táncolás — s egyúttal a magyar népi tánc pompás jellemzését — színes képét ismerhetjük meg *Arany János* Lacikonyha c. költeményéből is. S hogy ezek a kocsmasátrak a vásárokon „inkognitóban” megjelenő betyárok mulatozásának is alkalmas színterei voltak, a néphagyományt jól ismerő *Jókai* Akik kétszer halnak meg c. regényéből (II. kötet 2. és 4. fejezet) is megtudhatjuk. Itt éppen egy, a vásári lacikonyhában mulatozó betyárnak jut jelentős szerep a regény fordulatai között.

MEGJEGYZÉS: A rejtvényfejtés hasznos mellékterme lenne, ha önkéntes gyűjtőink felkutatnák, mely vidékeinken használatos a *jegyben gyűrűben* szólás, s mire emlékeznek még az idős emberek a különféle „jegy”-ek egykori helyi szerepéről. Szerencsés gyűjtők, levéltári búvárkodók a *zöldvásárra* vonatkozó további adatokat is felkutatathatnak még. *Arany* és *Jókai* említett alkotásai a honismereti szakköri összejöveteleken jól felhasználhatók a régi népet megismertetésére, a gyűjtési kedv fokozására. Ld. ehhez még: *Morvay Péter: Néprajzi kaláka. Honismeret 1987. 3. sz. melléklet.*

A VI. számú honismereti rejtvény

Megfejtendő kérdések:

1. Hol áll a fővárosban egy Mátyás-mondát ábrázoló szobor? — Melyik klasszikus költőnk verse szól ugyanerről? A megfejtés a költő neve és a vers címe. — A pontszámot bármelyik alkérdés megválaszolásával meg lehet szerezni. Pontérték: 5

2. Neves költőink mely verseiben fordul elő a *villamos* szó? A megfejtés a költemény szerzője és címe. Pontérték: 10

3. A közölt képen ábrázolt jelenet melyik jeles költőnket ihlette meg? A megfejtés egy vers szerzője és címe. Pontérték: 15

A rejtvény megfejtését 1988. január 15-ig kérjük — lehetőleg levelezőlapon — beküldeni a *Lapkiadó Vállalat Népfront Lapok Főosztálya, Budapest, Naspolya u. 25. 1155 címre.*

A címzés fölél írják oda: HONISMERETI REJTVÉNY.

Összeállította:
Morvay Péter

A honismereti rejtvényverseny negyedik fordulójára beérkezett helyes megfejtések közül a következők nyertek könyvjutalmat: *Németh Imre* Lébény, *Hegedűs József* Újkígyós, *Papp Andrea* Budapest, *Szarvas László* Tura, *Lehoczky Mária* Budapest, *Hegedűs Hajnalka* Újkígyós. A könyveket postán küldjük el.

A PESTERZSÉBETI NÉPI KOLLÉGIUMI MOZGALOM emlékére rendezett ünnepségre került sor 1987. október 3-án, a Bp. XX. ker. Tanács V. B.; a HNF XX. ker. Bizottsága, a KISZ XX. ker. Bizottsága, a Pesterzsébeti Múzeum és a Misztótfalusi Kis Miklós Népi Kollégium tagjainak rendezésében. Ennek keretében *Doviczin János* tanácselnök-helyettes emléktáblát avatott a Török Flóris u. 77. számú épületben. Az ünnepi emlékülésen *dr. Szarka József* Kollégiumi nevelés — helyi társadalom, *dr. Rácz Dezső* pedig Társadalmi haladás — '47—'87 címmel tartott előadást. A Pesterzsébeti Múzeumban megnyitották a *Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ)* és a *nemzetközi önkéntes ifjúsági brigádmozgalom* című kiállítást.

A XIII. században alapított Szent Miklós-kolostor falán lévő dombormű a Budai Várban (Török László felvétele)

GYŰJTÉSI ÚTMUTATÓ

A szőlőhegyek és szőlőskertek hagyományos igazgatása és rendje; a szőlőhegyi élet szokásai

A szőlő birtoklásához a feudalizmus évszázadai alatt különlegesen kedvező jogok fűződtek, függetlenül attól, hogy a szőlősgazda örökös jobbágy, városi polgár vagy éppen nemesember volt-e. Ennek oka abban rejlik, hogy a szőlő megmunkálásához mindenkor igen sok és gondos kézi munkaerőre volt szükség. A különleges jogállás együttjárt azzal, hogy a szőlőskertek nemcsak földrajzilag, fizikailag különültek el a többi művelési ág területétől, hanem jogi-igazgatási kérdésekben is messzemenő önállóságot élveztek. A feudalizmus utolsó százötven esztendejét tekintve a szőlőhegyek és szőlőskertek igazgatásának a következő — tájlag is jellemző — formái körvonalazódtak a néprajzi irodalomban:

1. A Dunántúlon, ahol a kisparcellás paraszti birtoklás volt a jellemző hosszú évszázadokon keresztül, a szőlőhegyek a szőlősgazdák autonóm közösségének irányítása alatt álltak. A szőlőbirtokosok vagyon- és jogvédelmére, a szőlők művelésére, sőt a szőlőhegyen való viselkedés normáira nézve is — irásos formában rögzített — rendszabályaik voltak. Ezek az autonóm közösségek a „hegybéli helység”-ek, vagyis hegyközségek voltak, írott rendszabályaik pedig a *hegytörvények* vagy *artikulusok*. A dunántúli szőlőhegybéli „helység”-ekhez igen hasonló *kertségi szervezetekkel* és azok szabályzataival találkozunk az Alföld némely vidékein is, elsősorban a Tiszántúlon.

2. Észak-Magyarországon, ahol a földesúri birtoklás túlsúlyban volt a paraszti birtoklással szemben, általában hiányzott az önkormányzati szervezet. A szőlőhegyek életét *földesúri rendtartások* szabályozták — többnyire a földesúr érdekeinek megfelelően.

3. Az önkormányzattal rendelkező mezővárosokban és szabad királyi városokban a szőlőhegyek irányítása a tanács hatáskörébe tartozott. A magistrátus saját hatáskörében, szabadon alkotta meg az irányításuk alatt álló szőlőhegyek életét szabályozó *statutumokat*. Valemennyi fontosabb kérdésben a város bírāja, illetve tanácsa döntött.

Kézenfekvőnek látszana, hogy a szőlőbirtokokra vonatkozó feudális jogviszonyok törvényes felszámolása után (1868) a feudális körülmények között létrejött termelői közösségek és automatikusan megszűnt volna. Ezzel szemben a valóságban az történt, hogy a kis közösségek nemcsak spontán módon tovább éltek, hanem a XIX. század második felében — a szőlő- és borkultúra nagy válságának időszakában: dekonjunkktúra, filoxeravész stb. — mint a termelés érdekeit előmozdító, konstruált agrárközösségek születtek újjá. Mi több, a XIX.—XX. század fordulóján a hegyközség intézménye a szőlőfelújításokat támogató kormányprogram egyik eszközévé is lett. A hegyközségek szervezéséről szóló első hazai törvény (1894: 12. tc.) új korszakot nyitott a szőlőhegyi közösségek történetében. Ezt a törvényt a két világháború között (1929-ben és 1938-ban) még újabbak követték. Végül hivatalosan (több más testülettel együtt) 1949-ben, törvényerejű rendelettel oszlatták fel őket.

A hegyközségek mindennapi élete, működése sem a feudalizmus időszakára nézve, sem az azóta eltelt, mintegy száz esztendő vonatkozásában *nem eléggé ismert*. Pedig mint a falusi közösségekben hosszú évszázadokon át fennállt formája, jelentős hatást gyakorolt a szőlőműveléssel foglalkozó rétegek életformájára, magatartására és mindennapi tevékenységére. Azokon a tájakon, ahol az autonóm szőlőhegyi közösségeknek régi hagyományai voltak, az új törvények alapján (1894 és 1938 között) újjászervezett hegyközségek gyakran csak formálisan alkalmazkodtak a hivatalosan előírt szervezett formákhoz és működési gyakorlatokhoz. A szőlőhegyi élet mindennapjaiban viszont továbbra is a régi hagyományokat követték és mentették át szinte napjainkig. Más volt a helyzet azokon a vidékeken, ahol korábban mintegy felülről kiadott rendtartások vagy statutumok szabályozták a szőlőhegyek rendjét. E területek egy részén — elsősorban a jó bortermő, kedvező értékesítési lehetőségekkel rendelkező borvidékeken — a törvény szellemének megfelelő, szabad társuláson alapuló, erős, termelői érdekközösségek jöttek létre. Ismét más területeken viszont, annak ellenére, hogy a bortermeles az egyik alapvető vagy éppen a legfőbb jövedelmi forrás volt, a hegyközség intézménye mégsem vert gyökeret. Bár 1929-től rendeltileg tették kötelezővé megalakításukat, működésük mindvégig formális maradt. E történelmi hagyományokon alapuló táji különbségek tekin-

tetésben a szakkutatók előtt még igen sok homályos rész kérdés van. Gyűjtési útmutatónk célja egyfelől éppen az, hogy segítségül hívja a téma iránt érdeklődő társadalmi gyűjtőket a paraszti emléktananyagban még elérhető hagyományok felkutatására. Ezzel a munkával elősegíthetik a tudomány által felvetett kérdések megválaszolását. Másfelől fel kívánjuk hívni vele a nem szakkutatók figyelmét arra, hogy a szőlőhegyi közösségek hagyományainak feltárása — a tisztán tudományos célokon túl — milyen sok hasznos tanulságot rejtget mai társadalmunk számára is, mégpedig éppen az olyannyira problematikus kis közösségek életében és működésében ható törvényszerűségek megismerése tekintetében.

Az útmutató kérdéseit igyekeztünk olyan tágan megfogalmazni, hogy használható legyen mind a dunántúli, mind az észak-magyarországi, mind pedig az alföldi területeken. Ennek következtében — az érintett táji eltérések miatt — a gyűjtők munkájuk során tapasztalhatják majd, hogy egyik-másik kérdés az ő kutatóköz-pontjukon jelentéktelennek, vagy éppen értelmetlennek fog hatni. Az ilyen esetekben — alapos tájékozódás után — adott megbízható, nemleges válaszok éppolyan értékesek lehetnek, mint a részletes pozitív válaszok, mivel ezek is hozzájárulhatnak a táji jellegzetességeknek az eddigieknél pontosabb feltérképezéséhez. A beszélgetések során a kérdésnek sem az útmutatóban olvasható formájához, sem azok sorrendjéhez nem szükséges merően ragaszkodni. Az viszont kijelenthető, hogy a gyűjtés során minden kérdésre választ kapjunk. A gyűjtő — ha az számára könnyebbséget jelent — használhatja az útmutató kérdőívét is, sorra kérdezve a megadott pontokat, vagy lazábban kötvé, a beszélgetés vezérfonalaként. Ezenközben pedig fény derülne számos új, a kérdőívben nem szereplő szempontokra vagy résztemára, melynek irányában érdemes a gyűjtést kiterjeszteni. Utmutatónk három fő tematikus részből áll. Természetesen az ideális az, ha a gyűjtők mind a három részt feldolgozzák, de pályázni lehet egy vagy két rész bőségesebb feldolgozásával is.

Első lépésként, lehetőleg még a gyűjtés megkezdése előtt tájékozódjunk arról, hogy élnek-e még a községben vagy a szőlőhegyen olyan emberek, akik egykor valamilyen tisztséget viseltek a hegyközségi szervezetben. Pl. hegybíró, elnök, választmányi tag, jegyző stb. Célzerű a gyűjtőmunkát velük elkezdni. (A náluk esetleg még fellelhető hegyközségi iratanyag, fényképek, jegyzőkönyvek, pecsét stb. csatolható a pályamunkához. Ez csak növeli annak értékét!) Javasoljuk azonban egyúttal azt is a gyűjtőknek, hogy ha sikerült is felkutatni egy, vagy szerencsés esetben több, egykori hegyközségi tisztségviselőt, az ő kikérdezésük mellett beszélgesseken el néhány tisztséget nem viselt szőlősgazdával is. Ilymódon ugyanis több nézőpontból ismerhetik meg a hegyközség szerepét, jelentőségét.

Ne felejtjük el, hogy hazánkban a hegyközségeket 1949-ben hivatalosan feloszlatták. Feltétlenül tanácsos tehát a gyűjtőmunka eredményességének érdekében legalább 60 éves, vagy ennél idősebb személyeket, első sorban férfiakat választani beszélgetőpartnerül, hiszen ők azok, akik még tevékeny résztvevői lehetnek a szőlőhegyi közösségeknek. Természetesen az asszonyokat sem kell kirekeszteni a beszélgetőtársak közül. Egyrészt vannak kérdéskörök (pl. búcsú, asszonyfarsang stb.), amiket valószínűleg ők tudnak hitelesebben elmondani. Másrészt lehetnek érdeklődő, „férfidolgokra” is odafigyelő, jó emlékeztető idős asszonyok, akik családi emlékeket őrizhetnek pl. egykori jeles hegybírákról, emlékezetes szőlőhegyi eseményekről stb.

Feltétlenül ügyeljünk arra is, hogy adatközlőink olyan családokból származzanak, akik legalább két-három generáción keresztül szőlőbirtokosok voltak, vagy ha maguknak esetleg nem is volt szőlőjük, de kapásként, napszámosként szőlőmunkával keresték kenyerüket. Fontos, hogy minden kérdést több, különböző vagyoni rétegbe tartozó személytől megkérdezzünk.

Tekintettel arra, hogy a hegyközségekről szóló első hazai törvény csaknem száz esztendeje látott napvilágot adatközlőink személyes tapasztalatai az ország jelentős részén csakis az intézmény törvényes szabályozásának időszakára vonatkozhatnak. Ennek ellenére szükséges, hogy elmondásuk alapján ne csak a kifejezetten „néprajzi”-nak látszó hagyományanyagot jegyezzük fel, hanem pontosan rögzítsük emlékeiket mind a szervezet felépítésére, mind pedig annak működésére vonatkozóan. Szerencsés esetekben akadtunk olyan jó emlékeztető, hagyományörző adatközlőkre is, akik szüleik, nagyszüleik elbeszéléseiből korábbi időszakra vonatkozó emléktananyagot is őriznek. Ha úgy érezzük, hogy ilyen beszélgetőtársra akadtunk, akkor ne az évszámokkal próbáljuk elhatárolni a felidézett jelenségeket egymástól, hanem relatív időmeghatározáshoz folyamodjunk. Célzerű pl. a kérdéseket úgy feltenni, hogy az említett jelenség vagy szokás pl. a filoxérvész előtt volt-e gyakorlatban, vagy az I. világháború után stb.

Az útmutató kérdéseit általánosított formában fogalmaztuk. Általánosított válaszokat azonban csak akkor adjunk, ha több, eltérő vagyoni helyzetű és társadalmi állású adatközlő elbeszélésből valóban egyértelmű helyzet bontakozik ki. Ahol ezt nem érezzük bizonyítottnak, ott feltétlenül jelezzük az alternatívákat. Igen hasznos és nagyban emeli a pályázat értékét, ha a szőlőhegy igazgatásának, a szőlőhegyi életnek egy-egy jellemző mozzanatát — az általánosított válaszok mellett vagy akár helyett is — az adatközlők által elmondott konkrét történet szöszterinti leírásával világosítjuk meg. Ezeknél a példánál feltétlenül utalunk az idézett beszélgetőtárs személyére.

Adatközlőinkről ne felejtünk el a dolgozat végén jegyzéket adni. Ebben személyi adataikon kívül rünettűsül fel az is, hogy ők meguk, vagy közeli hozzátartozójuk, viselt-e valamely tisztséget a hegyközségi szervezetben és utaljunk a családnak a két világháború közötti vagyoni helyzetére is.

A vizsgált szőlőhegy (szőlőskert) fontosabb adatai:

1. Neve? Közigazgatásilag mely település határába tartozik?
2. Mikor keletkezett a szőlőhegy (szőlőskert)? (Ha pontos adatot nem tudunk, akkor is rögzítsük az adatközlők által becsült korát.)

5. Ki gondozta, kinek a költségén tatarozták stb. az 1—4. pontban említett szakrális (vallási) építményeket?

6. A szakrális objektumokról mellékeljünk fényképet, s ha van lehetőségünk, akkor a szőlőhegyi búcsú, körmenet stb. néhány mozzanatáról is. Igen jó, ha régi fényképfelvételt vagy annak reprodukcióját módunk van csatolni a dolgozathoz.

7. Mely napokon volt tilos dolgozni a szőlőhegyen (pl. szombaton délután, szombaton egész nap, vasárnap stb.) és miért? Volt-e a szőlőhegynek (szőlőskertnek) fogadott ünnepe?

8. Laktak-e ideiglenesen (sürgető nyári munkák idején, tavasztól őszi idős emberek stb.) szőlősgazdák a szőlőben? Hogyan éltek ott, a munkán kívül mivel töltötték az idejüket?

9. Voltak-e állandó lakosai szőlőhegynek (szőlőskertnek)? Kik? Pl. csak csöszök és kapások vagy nap-számosok, szőlősgazdák is? A kint lakosoknak volt-e a lakóépületük körül veteményes kertjük, szántóföldjük, kaszálójuk stb.? Tartottak-e, tarthattak-e állatokat? A szőlőhegyi ház mellett volt-e a faluban vagy városban is lakásuk?

10. Számon tartották-e a „szőlőszomszédság”-ot? Volt-e ennek jelentősége a szőlőhegyen kívüli életben?

11. Ha voltak a szőlőhegyen bortároló építmények, szokásban volt-e a „pincészerre” járni? Milyen gyakorisággal? Pl. minden vasárnap vagy csak bizonyos jeles napokon, mint névnap, Szilveszter napján stb.? Szokásban volt-e a közös „borkóstolás”? Mikor kezdték el és meddig kellett ezt befejezni? (Pl. Szent Márton napjától Pálfordulásáig.)

12. Hogyan, kikből szerveződött egy-egy pincéző társaság? Pl. rokoni, baráti, szomszédsági csoportok voltak vagy inkább öregek, középkorú házasemberek, legények jártak együtt? Asszonyok részt vehettek-e a pincézésben? Muzsikáltak-e a pincészerzés alkalmával? Ha igen, kik és milyen hangszereken? Mit ettek ilyenkor? Főztek-e maguknak vagy hazulról vittek hideget? Mit? Szokás volt-e forralt fort inni? Hogyan készítették, mivel fűszereztek? Volt-e valami rendje annak, hogy mettől meddig tartott a mulatozás? (Pl. kora délutántól esti harangszóig.) Jó emlékezetű adatközlők segítségével próbáljunk meg különbséget tenni az „igen régi” (pl. első világháború előtti) pincészerzések és a két háború közötti szokás tekintetében. Ha ma is élő jelenségről van szó, akkor természetesen azt is jellemezzük!

13. Emlékeznek-e arra, hogy az asszonyok külön mulatságot tartottak a szőlőhegyi pincéknél? Ha igen, mikor volt ennek az ideje? Kik vettek rajta részt? Hogyan szervezték meg, mit ettek-ittak, hogyan mulattak? Férfiak részt vehettek-e ilyen asszonymulatságon? Él-e még ez a szokás? Ha igen, írjuk le mai formáját is! Ha nem, mikor és miért szűnt meg?

14. Szokás volt-e a nyitott pinceajtó előtt elmenő idegent behívni egy-egy pohár borra? Illett-e az ilyen meghívást visszaautasítani?

15. Szokás volt-e „régén”, hogy szőlőszendüléskor lányok mentek fel csoportosan a hegyre szőlőt őrizni? Írjuk le részletesen a szokást: mikor, hogyan, milyen csoportokban mentek fel a hegyre? Hogyan töltötték ott az időt? Volt-e velük egy-egy idősebb asszony stb. Hogyan nevezték ezt a szokást? Mikor szűnt meg?

Ajánlott irodalom:

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I—II. Bp. 1977. — **Belényesy Márta:** Adatok a régi hegyközségek történetéhez. Néprajzi Közlemények 1958. (III) 1—2. 274—296. old. — **Csizmadia Andor:** A falusi közösségek szervezete és működése Magyarországon 1848 és 1944 között. In: Tanulmányok a falusi közösségekről. Pécs 1977. — **Dankó Imre:** Adalékok a debreceni kertiségek életéhez. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 1974. Debrecen 1975. 371—386. old. — **Erdei Ferenc—Pataki Ernő:** Termelő szervezetek a magyar mezőgazdaság kapitalista fejlődésében. Agrártörténeti Szemle. 1957—1959. — **Feyér Piroska:** Szőlő- és borgazdaságunk történetének alapjai. Bp. 1970. 279—285. old. — **Jankó János:** A Balaton melléki lakosság néprajza. Bp. 1902. 273—283. old. — **Szőlőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a XVII—XIX. századból.** Összeállította és a bevezető tanulmányt írta: **Égető Melinda.** Bp. 1985. — **Varga Gyula:** Az érmelléki szőlőkultúra. Bihari Dolgozatok 3. Berettyóújfalú 1967. 44—57. old. — **Vásárhelyi Zoltán:** A szőlőhegy birtoklása és rendje. Néprajzi Közlemények 1961/VI/1. 94—106. old. — **Wellmann Imre:** Szőlősgazdák közösségei a jobbágyvilágban. História 1983/2.

Égető Melinda

berek is) olyan ügyekben is, amelyek nem voltak kapcsolatosak a szőlővel, a szőlőheggyel, illetve a hegybíró hatáskörén kívül estek?

13. Mi volt a célja, értelme a hegyközség (kertgazdaság, kertség) létének századunk első felében? A szőlőgazdák visszaemlékezései szerint betöltötte-e feladatát?

14. Emlékeznek-e a megkérdezettek arra, hogy a hegyközség fennállása során történt-e valami szervezeti vagy funkcionális (újjaalakulás) a hegyközség életében, működésében? Ha igen, mikor történt és mi-
ben állt ez?

15. Mikor és hogyan szűnt meg a hegyközség (kertgazdaság)? A hivatalos megszűnés után kik és hogyan látták el azokat a feladatokat, amelyeket korábban a hegyközség vállalt fel?

II. A szőlőhegy rendje

1. Hogyan nevezték általában a szőlővel beültetett összefüggő földterületeket? (Pl. szőlőhegy, szőlőkert, szőlő stb.)

2. Régebbi időben körül volt-e kerítve a szőlőhegy (szőlőkert)? Hogyan, mivel? (Pl. árok, élősvény stb. Irjuk le részletesen a kerítés elkészítésének módját.) Mi volt a kerítés neve? (Pl. gyepeű, árok, gám, gát stb.) Kinek a kötelessége volt a kerítés (és az utak) építése, gondozása? Ki, mikor ellenőrizte a munka elvégzését és milyen szankciókat alkalmaztak a kötelességüket megszegőkkel szemben.

3. Hány kapu volt a szőlőhegyen? Ezek hogy helyezkedtek el? (E kérdés megválaszolásánál legyünk tekintettel a gyalogos és szekeres közlekedésre is!)

4. Hogyan nevezték a szőlőhegy kerítésén belüli fő közlekedési utakat és hogyan a gyalogutakat? Hogyan helyezkedtek el a szőlőparcellák az utakhoz viszonyítva? (Pl. szabályos dűlőkbe rendezve, rendszer-
telen összevisszaságban stb.) Vezetett-e minden parcellához szekérút? Ha nem, akkor hogyan oldották meg a szőlő, must, trágya, venyige stb. szállítását?

5. Voltak-e a szőlőhegyen: a. pincék, préházak? Hogyan nevezték őket? (Pl. pince, hajlék stb.) Hogyan helyezkedtek el? (Pl. utcasorszerűen, össze-vissza stb.); b. csőszkunyhók?; c. kapásházak?; d. lakó-
házak?

6. Szabadon járt—kelt-e mindenki a szőlőhegyen egész éven át?

7. Szabad volt-e a szőlőhegyen (gyepeű, kerítésen belül) állatokat legeltetni? Ha igen, milyen állatokat, mikor és hol? (Pl. kijelölt helyen, csak szüret után stb.) Mit tett a csősz a szőlőhegyen tilosban talált jó-
szággal?

8. Mi volt a büntetésük azoknak, akik véletlenül vagy szánt szándékkal kárt okoztak szomszédjuknak vagy más helybeli gazdának? (Pl. ha valaki szekérral áthajtott más szőlőtőkéi között? Elszabadult mar-
hái, lovai letaposták, letördelték, lelegelték valakinek a szőlőjét? Ha valaki nyitva felejtette a hegy (kert)
kaput stb.)

9. Ki ítélkezett a szőlőhegyen (szőlőkertben) gyümölcslopáson vagy más tolvajságon kapott személyek felett? Hogyan büntették meg a tolvajt? Ki felelt azért a kártételért, lopásért, amit gyermek vagy valamelyik szőlősgazda cselédje követett el?

10. Szokásban volt-e régen a szüret egyszerre kezdése? Ha igen, ki állapította meg a szüret kezdetének napját? Mi módon értesítették erről a szőlősgazdákat? Mi volt a büntetése annak, aki előbb kezdte a szü-
retet a kihirdetett napnál? Mikor szűnt meg a szüret egyszerre kezdésének gyakorlása és miért?

11. Felszólította-e a hegybíró (kertgazda, kertbíró) a hanyagul művelt szőlő gazdáját a jobb művelésre? A parlagon (műveletlenül) hagyott szőlőt joga volt-e másnak művelésbe vennie? Szabad volt-e a szőlőhe-
gyen található üres földből, gyepeföldből egy-egy darabot szőlőtelepítésre felfogni? Szabad volt-e a szőlő-
hegyen bárkinek is kiirtani a szőlőjét és pl. gabonát vagy más növényt termesztetni a helyén?

12. Hogyan igazították el, ha határvita támadt két (szomszédos) szőlősgazda között?

13. Szőlőeladás esetén volt-e elővásárlási joga a rokonoknak, szomszédoknak? Ismerik-e szőlőbirtok el-
adásával kapcsolatban a „bévallás”, „felvallás” kifejezést? Mit jelentett ez? Hol, milyen áldomást szok-
tak inni szőlőeladás alkalmával? Az eladó vagy a vevő fizette ezt?

14. Egyenlő arányban örökölték-e a szőlőbirtokot szüleik után a leány- és fiúgyermekek? Eladás vagy öröklés esetén különbséget tettek-e a vásárolt („szerzett”) és öröklött („ösi”) szőlőbirtok között?

15. Voltak-e közös gyümölcsfák a szőlőhegyen? Pl. utak mellett, hegység-ház körül stb. Ha egy gyümölcs-
fának a termő ága átnyúlt a szomszéd gazda parcellája fölé, ki szedhethe le az ágról, illetve fel a földről a
lehulló gyümölcsöt? Ki és hogyan tett igazságot, ha emiatt vita támadt közöttük?

III. A szőlőhegyi élet szokásai

1. Volt-e a szőlőhegynek (szőlőkertnek) védőszentje? Ha igen, volt-e szobra a szőlőhegyen? Ki és mi-
kor állította ezt? Feldíszítették-e a szobrot bizonyos alkalmakkor? Tartottak-e búcsút, misét, körmenetet a
védőszent nevenapján? (Irjuk le részletesen e nap eseményeit!) Milyen más helyi szokás, profán hagyomá-
ny stb. fűződött még a védőszent alakjához?

2. Ha nem volt védőszent (pl. protestáns helyeken), milyen egyházi ünnepek keretében könyörögtek a
hívek a jó termésért, illetve adtak hálát ugyanezért?

3. Voltak-e a szőlőhegyen (szőlőkertben): a. útszéli kereszték? b. kápolna? Ki és mikor állította ez-
ket? Mikor tartottak ezekhez fűződő búcsút, körmenetet?

4. Volt-e a szőlőhegyen (szőlőkertben) harang? Ki és mikor állította ezt? Harangoztak-e jégverés, zi-
vatar ellen? Kinek a kötelessége volt a harangozás?

3. Jelenleg is teljes egészében szőlőhegyként (zártkertként) funkcionál, vagy némely részeit már más célokra fordították?

4. Hozzávetőleg mekkora volt a szőlőhegy (szőlőkert) legnagyobb kiterjedése idején és mikor volt ez? (A területet katasztrális holdban vagy hektárban adjuk meg.) Körülbelül hány szőlősgazda birtokolta ezt a területet? (Ha lehetséges mellékeljünk térképvázlatot — akár saját készítésűt is —, melyből kitetszik a szőlőhegy, szőlőkert hozzávetőleges alakja, beosztása és a fontosabb objektumok (pl. kapuk, keresztek, kápolna, pincesor stb.) elhelyezkedése.

5. Más falu- vagy városbeliek birtokolnak-e a vizsgált szőlőhegyen (szőlőkertben) szőlőterületet? Ha igen, soroljuk fel az érintett települések nevét és azt is, hogy kb. milyen arányban birtokolnak. Tudakoljuk meg azt is, hogy ez régi hagyomány-e vagy csak az utóbbi egy-két évtizedben növekedett meg a külső birtokosok száma.

6. Idősebb, jó emlékezetű adatközlőktől érdeklődünk afelől, hogy nem ismernek-e valamiféle mesét, mondát vagy akár valóságos történetet is a szőlőhegy keletkezésével, nevének eredetével, múltjával kapcsolatosan.

I. A szőlőhegyek (szőlőkertek) hagyományos igazgatása.

1. Létezett-e az elmúlt 80—100 év során a határbeli szőlőhegy (szőlőkert) szőlősgazdáinak valamiféle szervezett közössége? Hogyan nevezték ezt a helyi szóhasználatban? (Pl. hegység, helység, kertség, kertgazdaság, hegyközség stb.) Emlékezet szerint mikor alakult ez meg?

2. Milyen tisztségviselőkből, hány tagból állt a hegyközség (kertgazdaság) vezetősége (pl. hegybíró, hegymester, kertbíró, kertgazda, esküdtek (hány?), jegyző stb.) és kinek mi volt a feladata?

3. Hogyan történt a személyek jelölése a különböző posztokra? Ki javasolta őket? Mi volt a döntőbb szempont a választásnál: a rátermettség vagy a vagyoni helyzet? (Mindegyiket, de ezt a kérdést különösen célszerű több, különböző vagyoni rétegbe tartozó szőlősgazdától, sőt egykori napszamosoktól és csöszöktől is megkérdezni!) Volt-e beleszólása régen a földesúrnak vagy valamely hatóságnak (pl. községi vagy városi tanács) abba, hogy kit választanak helybíróknak, esküdtnak stb. Ha igen, mikor és hogyan érvényesítette vétőjogát? (Pl. előzetes kijelölés, utólagos megerősítés stb.) Ha más (vagy több) falubelieknek is volt szőlőjük a szőlőhegyen (szőlőkertben), hogyan osztoztak a tisztségeken?

4. Mikor és hogyan történt a választás? Jelen kellett-e lenni a szőlősgazdák bizonyos százalékának? Volt-e titkos szavazás vagy közfelkiáltással, kézfeltartással stb. szavaztak? A megválasztott tisztségviselők tettek-e esküt? (Ha lehetséges, szerezzük meg, írjuk le szó szerint az eskü szövegét.) Mennyi időre szült a választott személyek megbízatása? Milyen javadalmaszásban részesültek munkájukért? (Soroljuk fel egyenként, hogy ki mennyi készpénzt, mennyi és milyen természetbeni juttatást kapott, ki fizette ezt meg nekik és mikor?)

5. Hány csösz (kerülő, hegymester) volt a szőlőhegyen (szőlőkertben)? Ki és mikor fogadta őket? Miből állt a csöszbér? Ki és mikor szedte ezt be a gazdáktól? Fogadtak-e az állandó csöszök mellé külön „éresi pásztor”-okat? Ha igen, mikor, hányat, mi volt a feladatuk és miből állt a bérük?

6. Volt-e a hegyközségnek (kertségnek) ládája? Ha igen, mit tartottak benne? Ki őrizte, kinek volt joga felnyitni és milyen alkalmakkor?

7. Voltak-e a hegyközségnek (kertségnek) artikulusai, törvényei? (Ha igen, lehetőség szerint szerezzük meg szövegét, vagy legalább másoljuk le szó szerint és mellékeljük a pályázatához!) Szokás volt-e évente egyszer vagy többször (mikor?) az artikulusokat felolvasni a szőlősgazdák gyűlékezete előtt? Ha igen, mikor? Ha olyan ember vásárolt szőlőt a hegyen (kertben), akinek addig még nem volt ott birtoka, „hitet tett”-e, hogy a hegy (kertség) törvényeit megtartja? Ha igen, hogyan történt ez?

8. Hányszor tartott évente gyűlést a hegyközség (kertség)? Írjuk le ezek pontos dátumát vagy megközelítő időpontját, esetleges nevét. Hogyan nevezték a szőlősgazdák gyűlékezetét? (Pl. hegyi gyűlés, közgyűlés stb.) Hogyan nevezték a szőlősgazdák összességét? (Pl. hegynépe, hegység, helység, kertgazdaság, kertség stb.)

9. Milyen napokon (pl. szombat, vasárnap) és milyen napszakban (pl. délelőtt, délután, istentisztelet előtt, után stb.) tartották a gyűléseket? Hogyan értesítette a hegyközség (kertgazdaság) vezetősége a szőlősgazdákat a gyűlés napjáról? Kötelező volt-e a szőlősgazdák számára a gyűléseken való részvétel? Hol jöttek össze a gyűlésekre a szőlősgazdák? (Pl. a szőlőhegyen (szőlőkertben), a szabad ég alatt, a hegybíró (kertbíró) házánál, volt külön helységház és ott stb.) Részt vettek-e, részt vehettek-e asszonyok is a hegyi (kertgazdasági) gyűléseken? Vezettek-e jegyzőkönyvet a gyűléseken hozott döntésekről?

10. Melyek voltak azok a kérdések, ügyek, amelyeket mindig az egész hegyközség (kertgazdaság) színe előtt tárgyaltak? Lehetett-e fellebbezni a hegybíró (kertbíró) döntése ellen? Tartott-e a hegyi (kertgazdasági) előjárás külön gyűléseket, amelyeken csak a vezetők vettek részt? Milyen kérdésekben dönthetett a vezetőség a közös gyűlés megkérdezése nélkül?

11. Milyen ügyekben és mekkora bírságot volt joga kiróni a hegybíró (kertgazdának)? Kik végeztek a kárbecsléseket és hogyan történt ez? Büntették-e a szőlőhegyen (szőlőkertben) káromkodókat, verkedőket? Volt-e, és ha igen mi, a büntetése annak aki semmibe vette a hegybíró (kertbíró), illetve a hegyközség (kertség) akaratát?

12. Megtiszteltetés volt-e a hegybíró (kertbíró) vagy inkább terhes megbízatásnak számított? A hegybíró (kertbíró) tagja volt-e egyúttal a falubeli előjáróságnak is vagy sem? Kikérték-e a hegybíró (kertbíró) véleményét (szőlősgazdák vagy esetleg rajtuk kívül más, szőlővel nem rendelkező falubeli em-

Hétfalusi szőttes, Tatrang (Kömlyosi Előd rajza)

PÁLYÁZAT

A népfronttörténeti pályázat értékelése¹

A népfronttörténeti pályázatot a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és a Magyar Történelmi Társulat hirdette meg 1984-ben, hogy segítséget kapjon a népfrontmozgalom teljes történetét feldolgozó munkálataikhoz. A pályázat célul tűzte ki a népfrontmozgalom történetének feltárását az 1930-as évektől napjainkig, a különböző népfront jellegű szervezetek antifasiszta, háborúellenes, demokratikus megmozdulásainak, majd a szocializmus építéséért kifejtett politikai és társadalmi tevékenységének a megrajzolását. Az immár fél évszázados hazai népfrontmozgalomnak gazdag szakirodalmi anyaga van, de mégsem tekinthető minden részletében feltártnak, és a történetírás még nem tette asztalra az egész népfrontmozgalom történetét felölelő nagy szintézist. Ennek az átfogó vállalkozásnak a megalapozásához kívántak hozzájárulni a meghirdető intézmények a pályázattal. S nem utolsósorban természetesen azt célozta a pályázat, hogy a népfront múltjából feltáruló történelmi tapasztalatok és tanulságok fokozottabban használhatóak legyenek a magyar társadalom és a politikai intézményrendszer előtt álló feladatok megoldásában.

A pályázat sikeres volt, bár nem átütő sikerű. Összesen 34 pályamű érkezett be. Talán nem maradt elég ideje minden pályázónak munkája befejezésére. Erre utal, hogy miután a História című folyóiratban is megjelent — sajnos késve, 1985 közepén — a pályázati felhívás, több tucat olyan érdeklődő kért pályázati útmutatót, akinek a műve végül is nem érkezett be. Tekintve, hogy a pályázat mennyiségileg is, minőségileg is elmarad az előzetes várakozástól, a bírálóbizottság nem ítélte oda a felhívásban meghirdetett összes díjat.

A beküldött művek egyharmada minősíthető egyértelműen színvonalas munkának, egynegyede szintén értékes dolgozat, de szakmai szempontból több kívánivalót hagy maga után, s a többi pályamű is hasznos munka, található bennük a további kutatások során felhasználható adatok, tények, leírások, de a feldolgozás módját és a szakszerűséget illetően komoly kifogások emelhetők velük szemben, sőt olyan dolgozat is akadt, amelynek témája nem illeszthető be a pályázat meghirdetett tematikájába és ezért nem volt minősíthető. Több esetben pedig a pályamű csak jóindulattal sorolható a pályázatba, mert a szerző lényegében lakóhelye általános politikai történetéről, vagy pl. a helyi agrárfejlődésről írt, formálisan vagy alig kapcsolva azt össze magának a népfrontnak helyi történetével. A témaelfogás bizonytalanságai arról tanúskodnak, hogy a pályázati útmutató nem jutott el minden pályázó kezébe, vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyták tanácsait, szempontjait.

A népfrontmozgalom történetének minden szakaszáról születtek hasznos művek. S ha nem is annyira az elemző, mint inkább a leíró jelleg a domináló, az össztermés tükrében világosabbak lettek a népfrontmozgalom történetének fontosabb állomásai, összetevői, a hozzá sorolható kezdeményezések, megmozdulások, tevékenységének egész tartalma. Olyan anyag gyűlt össze, amely a további kutatások értékes forrásává válhat.

7 pályamű meríti témáját teljesen vagy részben a felszabadulás előtti évekből, 25 a felszabadulást követő korszakból úgy, hogy a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front időszaka és a Hazafias Népfront évtizedei között lényegében nincs számszerű különbség. Földrajzi szempontból 5 mű országos feldolgozás, 25 helyi, illetve regionális témát tárgyal. Ez a megoszlás megfelel a történeti pályázatok ama szokásos vonásának, hogy a helytörténeti munkák uralják a mezőnyt, sőt ez most fokozottabban érvényesült.

Műfajilag változatos képet mutat a pályázat: a dolgozatok fele monografikus, illetve főleg tanulmány jellegű. A többi visszaemlékezés, dokumentumgyűjtemény, továbbá feldolgozás és a dokumentáció kombinációja, krónika. A tanulmányok mellett különösen fontos a viszonylag jelentős számú visszaemlékezés, mert ezek olyan ismereteket is közölnek, amelyekről nincsenek vagy alig vannak korabeli írásos források, s úgy tudják érzékeltetni a politikai atmoszférát, nyomon követni a politikai eseményeket, gyakorlatot, ahogy az egykori résztvevőkön, szemtanúkon kívül mások képtelenek lennének. Ezért különösen öröndetes, hogy a pályázók közül viszonylag jelentős azoknak az aránya, akik korábban hosszú időn át a népfrontmozgalomban tevékenykedtek, és a mozgalom iránti elkötelezettségüktől vezettetve rögzítették emlékeiket, hogy megosszák tapasztalataikat, ismereteiket az utánuk következő generációkkal.

¹ Az eredményhirdetésre 1986. október 3-án került sor. A pályázatokat Sipos Levente értékelté, a díjakat Juhász Róbert adta át.

A pályaművek elbírálása a Magyar Történelmi Társulat pályázatainál hagyományos gyakorlat szerint történt. Először minden dolgozatot szaklektor véleményezett írásban. A lektori vélemények előre megadott szempontok alapján készültek az egységesebb megítélés elősegítésére. Ez úton szeretnék köszönetet mondani a lektoroknak értékes, lelkiismeretes, nélkülözhetetlen segítségükért. A lektorálta után kapcsolódott be a munkába a bírálóbizottság, amelynek tagjai: *Juhász Róbert*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának osztályvezetője, a bírálóbizottság elnöke, *Kanyar József*, a Somogy Megyei Levéltár igazgatója, az Országos Honismereti Bizottság elnöke, *Pintér István*, az MSZMP Párttörténeti Intézetének tudományos tanácsadója, *Sipos Levente*, a Magyar Történelmi Társulat titkára, a bírálóbizottság titkára, *Szikossy Ferenc*, a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum főigazgatója; az Országos Honismereti Bizottság alelnöke volt. A zsűri tagjai megkapták az összes lektori véleményt és az azok alapján kiválasztott legsikerültebb pályaművek mindegyikét két-két bírálóbizottsági tag újrávéleményezte.

A megítélés döntő szempontja természetesen a művek szakmai színvonala volt és az, hogy mennyi újat tartalmaznak. A pályázati felhívással összhangban műfajilag két csoportra osztotta a zsűri a pályamunkákat: monografikus, tanulmány jellegű feldolgozásokra, valamint a forrásjellegű memoárokról, dokumentumgyűjteményekre. A bírálóbizottság az egyetértés szellemében dolgozza ügy döntött, hogy a feldolgozások kategóriájában az I. díjat nem ítéli oda; mert a színvonalas, jól sikerült művek közül egyiket sem értékelte kiemelkedőnek. Ugyanakkor a II. díjak összegét felemelte. A visszaemlékezések, forrásgyűjtemények kategóriájában talált olyan művet, amely eleget tesz az I. díjra aspiráló művekkel szemben támasztott fokozott igényeknek.

A bírálóbizottság konszenzussal a következőképpen döntött a pályadíjakról:

A feldolgozások kategóriájában II. díjat kaptak: (7500 Ft)

Papp Zoltán: A vásárhelyi pusztától a „Cseresnyés”-kollégiumig. Népfront-kezdeményezések Hódmezővásárhelyen (1935—1944). — *Salamon Konrád*: Népfrontos törekvések a népi mozgalomban. 1938—1944. — *Dr. Tamasi Mihály*: A parasztság társadalmi és politikai szerepe a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban (1944—1949).

III. díjat (3000 Ft) kaptak:

Dr. Vancza János: Adalékok a Hazafias Népfrontmozgalom történetéhez Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. — *Dr. Varró Tiborné*: Az MSZMP népfrontpolitikája és a Hazafias Népfront újjászerveződése 1956—1958 között. — *Sárközi Sándor*: Szabadságharcosok a népfrontmozgalomban.

A visszaemlékezések, forrásgyűjtemények kategóriájában I. díjat (5000 Ft) kapott:

Nagy Sándorné: A népfronteszmé „szülőtte” és munkása vagyok.

II. díjat (4000 Ft) kapott:

Csurgai Horváth József—*dr. Erdős Ferenc*—*Sárkány Ferenc*: Nemzeti Bizottságok Fejér megyében 1945—1949. Földigénylő Bizottságok Fejér megyében 1945—1947. A Magyar Függetlenségi Népfront Fejér megyei Bizottságai 1949.

III. díjat (3000 Ft) kapott:

Nagy István—*Giday Kálmán*: Nagy István életútja. — *Vörös József*: Ahogy az idő eljárt.

Bronz-plakett elismerésben részesültek a következő pályaművek: *Angalét Sándor*: Beregsurány község társadalmi fejlődése (1945—1985). — *N. Bodnár Károly*: A Hazafias Népfront története Taktaszadán — *Dalányi József*: Balatonalmádi és öble olvassmányos helytörténete — *Fekete József*: Végeztem 600! (Katonaságom, hadifogságom története) — *Dr. Hetényi István*: A népfrontpolitika története. Dunapentele—Dunaújváros. — *Jeli József*: A pécsi népfrontmozgalomról — *Katona Sándor*: A Hazafias Népfrontmozgalom története Csongrád megyében — *László Péter*: A Magyar Függetlenségi Népfront Tolna megyében 1949. — *Maruzs János*: Pétervásári járási Hazafias Népfront titkári emlékeim — *Dr. Pásztor József*: Tiszaladány kapcsolata az irodalmi élettel (1939—1984) — *Ruszoly Barnabás*: A Bagaméri Nemzeti Bizottság története (1945—1948). — *Sárközi Sándor*: A Szent-Györgyi—Várnai Ellenálló Csoport útja.

Könyvjutalmat kaptak a következő munkák: *Jeli József*: Mánfa—Budafa magyar falvak honismeretéről, valamint Egy baranyai rendőr visszaemlékezései — *Jordán Sándor*: Zsáka község mezőgazdaságának alakulása a felszabadulástól napjainkig — *Oláh Zoltán*: Fejezetek a népfrontmozgalom történetéből Hajdúnánáson — *Regős János*: A népfrontpolitika története Fejér megyében — *Szombati Judit*: A Hazafias Népfront munkája Putnokon — *Zsúpos Gábor*: Hajdúböszörmény demokratikus fejlődése (1944—1956).

A bírálóbizottság munkája nem fejeződött be az eredményhirdetéssel. A zsűri mindent el fog követni, hogy a legszínvonalasabb pályaművek egészükben vagy részleteikben való megjelentetését elősegítse. Javasolja, hogy a pályaművek egy-egy példánya kerüljön a Hazafias Népfront archívumába, hogy a kutatók rendelkezésére álljanak, természetesen a pályázók szerzői jogának teljes fenntartásával.

Szeretném felhívni a figyelmet arra a problémára, hogy a Hazafias Népfront iratait több helyen kiselejtezték, vagy magánkézben vannak, egykori népfrontvezetők birtokában. Mielőtt végleg elkallódnak, öszsze kellene gyűjteni és a megyei levéltárak őrzetére kellene bízni ezeket.

Sipos Levente

A századforduló magyar építészetének újabb vidéki emlékei

A Honismeret 1985/3. számának mellékleteként jelent meg A századforduló magyar építészetének vidéki emlékei című összeállítás. Ennek előszavában kértem a folyóirat olvasóit, hogy az adatok helyesbítésével, illetve bővítésével segítsenek a fenti témájú gyűjtőmunka teljesebbé tételében. Ígéretet tettem arra, hogy a további eredményekről be is számolok.

Ennek megfelelően szeretnék most köszönetet mondani azoknak, akik saját kutatómunkájuk eredményét, helytörténeti ismereteiket rendelkezésünkre bocsátották. Az ő segítségükkel és saját munkámmal egészítettem ki a korábbi jegyzéket.

Az új adatok a régi közlés sorrendjében:

BÁCS-KISKUN MEGYE

Baja: Takarékpénztár, most múzeum (Roosevelt tér 6.) 1893. lakóház (Ságvári tér 3.)

Kiskunfélegyháza: *Városháza*, Vas József és Morbitzer Nándor (Kossuth L. u. 1.) 1909—1911. — *Constantinum leánynevelő int.* Vas József és Morbitzer Nándor (Petőfi u. 2.) 1907—1909. és bővítés 1916 után. — *Az elemi népiskola és a kórház* nem épült fel. — *A kenyérgyár*at Morbitzer Nándor tervezte, 1911—1912-ben épült, 1927-ben lebontották. A Kiskunfélegyházára vonatkozó adatokat *Fekete János* bocsátotta rendelkezésemre, aki levélben pontosan tisztázza a városházának a szakirodalomban nem egyértelműen szereplő tervezőjét. Fekete János hívta fel figyelmemet Kiskunfélegyháza szecessziós elemeket mutató kisebb magánépítkezéseire is: *Bányai-ház*, Kossuth L. u. 12. Vas és Morbitzer, 1910. — *Propper-ház*, Kossuth L. u. 8. Barta József, 1910 körül. — *Knell-ház*, Daru u. 1. Újszászi János és Majláth József, 1909. — *Fekete-ház*, Molnár Béla u. 2. Fábán László, 1907. — *Jenovay-ház*, Móra tér 4. 1900 körül. — *Kocsis-ház*, Jókai u. 5. Kiss Mihály 1913. — *Tarjányi-ház*, Bajcsy-Zsilinszky u. 7. Újszászi és Majláth, 1909—1910. — *Kanizsai-ház*, Petőfi utca 11. Kanizsai Nagy Antal. 1911—1912. (Az utóbbi házak jellegzetesen abba a kategóriába tartoznak, mely nem építészettörténeti értékeket tartalmaz, egyszerűen a századfordulós izlésvilágot és formakincset mutató vakolatdíszek, tetőformák, arányok jellemzik, de egy-egy város sajátos arculatához szervesen hozzátartoznak. Legtöbbjüket a város saját mesterei készítették. Ezek azok a színfoltok, melyek legkönnyebben eltűnnek, ugyanakkor védelmük nem jelent megoldhatatlan problémát. Sajnos, ez a jegyzék nem térhet ki ilyen részletességgel minden község emléktanyáira, pedig éppen ezeket az épületeket nem védi más, mint a — remélhetően egyre növekvő — szakmai hozzáértés és a lakóhelyüket szeretők lelkesedése.)

Hajós: dr. Gallina Ferenc lakóháza 1911 körül.

BARANYA MEGYE

Pécs: *Bőrgyári és Pannónia Sörgyári igazgatósági épület* — *Pécsi Napló épülete* (Munkácsi u. 10.)

Siklós: *Lakóház* (Felszabadulás u. 21.)

CSONGRÁD MEGYE

Hódmezővásárhely: *Bethlen gimnázium*, Sándy Gyula (Szőnyi u. 2.)

(1897—1898.) — *Nyári Szinkör*, Kolbenheyer Viktor, (1950-ben lebontották) 1897—1898. — *Újvárosi ref. templom*, Sándy Gyula (Nádor u.) 1898. — *Kaszinó*, Sándy Gyula (Ifjúsági ház, Zrínyi u. 1.) 1901. — *Tabáni ref. templom*, Borsos József (Marx u. 78.) 1903—1905. — *Fekete Sas Szálló*, Pártos Gyula (Kossuth tér 3.) 1904—1905. — *Zsinagóga*, Busch Miklós 1852—1857. Müller Miksa átépítése 1906—1908. (Tanácsköztársaság tér). A megmentésre feltétlenül érdemes épület pusztulófélben van. — *Lakóház* (Kinizsi u. 2.) 1907. — *Dr. Imre József háza*, Sándy Gyula (Szántó Kovács u. 16., most múzeum) 1908 körül. — *Susáni ref. templom*, Borsos József (Tornyai u. 13.) 1909—1910. — *Simon János háza*, Magyar Ede (Kinizsi u. 1.) 1912—1914. — *Dr. Genersich Antal háza* (Szántó Kovács u. 10.) Müller Miksa, 1913. A fenti adatokat *Kőszegfalvi Ferenc* bocsátotta rendelkezésemre.) Az *egykori Andrányi, majd Konstantin áruháza*t lebontották. — *Pásztor János artézi kútjának* eredeti medencéje elpusztult. — *Lakóház* (Szántó Kovács u. 4.) — *Lakóház* (Szántó Kovács u. 2.) 1910. — *Lakóház* (Ady Endre u. 2., most úttörőház.) 1911 körül. — *Villák* (Ady Endre u. 54, 56, 58, 80.) — *Erzsébet-kórház* (Imre József utca 2.) — *Villa* (Zrínyi u. 6—8.) — *Lakóház* (November 7. tér 3.) — *Lakóház* (Lenin u. 33.) — *Villa* (Tóalj u. 9.) — *Lakóház* (Szántó Kovács u. 1.) — *Lakóház és posta* (Kossuth tér 4.) — *Kossuth-szobor talapzata és kerítése*, Borsos József (Kossuth tér) 1903.

Szentes: *Református kör*, Borsos József (Kiss Bálint u. 8.) 1904—1905. — *Villa* (Baross u. 1.) — *Laktanya* (Baross u. 10.) — *Vasúti pályaudvar* (Kolozsvár u.) — *Ref. templom* (Jókai u. 71.) — *Villa* (Kiss

Bálint u. 5.) — *Villa* (Ady Endre u. 29.) — *Villa* (Arany János u. 3.) — *Első Szentesi Kenyérgyár Rt. épülete* (elpusztult?) — *Temetőkápolna*. Komor Marcell 1905 k.

GYŐR-SOPRON MEGYE

Győr: *Ágyúgyár Rt.* (Kandó u. 11—15.) — *Ágyúgyár Rt. munkáslakótelep*, Fiala Géza (Madách, Bólyai, Árpád stb. utcák) 1915—1917. — *Lakóház* (Dimitrov sétány 2.) — *Villa* (Bartók Béla u. 2.) — *Villa* (Bartók Béla u. 4—6.) — *Lakóház* (Bajcsy-Zsilinszky u. 33.) — *Győri Első Takarékpénztár* (Lenin út 9—13.) — *M. kir. áll. felsőbb leányinternátus* (Kölcsey gimnázium, Eötvös tér) — *Lakóház* (Aradi vértanúk útja 19.) — *Lakóház* (Aradi vértanúk útja 20.) Mocsányi Károly — *Lakóház* (Gorkij u. 46.) — *Lakóház* (Zrinyi u. 6.) — *Lakóház* (Zrinyi u. 8.)

Mosonmagyaróvár: *Polgári leányiskola* (Lenin út) — *Villa* (Beloianisz u. 1.).

KOMÁROM MEGYE

Dorog: *Bányászfürdő*, Mende Valér 1914.

NÓGRÁD MEGYE

Balassagyarmat: *Polgári leányiskola*, most Kiss Árpád általános iskola (Bajcsy-Zsilinszky út 7.) — *Általános Iskola* (Szabó Lőrinc u. 1.) *Lakóház* (Kossuth Lajos u. 18. és Rákóczi út 25—27., 26., 28.,) — *Villák* (Bajcsy-Zsilinszky út 9., 11., 13., Beloianisz u. 10., Deák Ferenc u. 7—9., 11., 19.)

Mátranovák: Kultúrház 1922 k.

Nemti: Ilona-telep lakóházai 1923 k.

Salgótarján—Baglyasalja: Bányásztelepi templom — Tisztviselő- és munkáskaszinó (Lenin Művelődési Ház) Wellisch Andor—Vydenyev Iván 1923 k.

PEST MEGYE

Abony: *Löffler Miksa háza, bank*. Kapala Károly (Zalka M. u. 2.) 1905. k. (Az adatokat Györe Pál, múzeumvezetőtől kaptam.)

Nagykörös: (a városban nagyon sok gazdagon díszített, a tájegységre jellemző kisebb épület őrzi eredeti állapotát, ezért a védelem kedvéért bővebb jegyzéket közlök): *Lakóházak* (Ady Endre u. 1., 8., Arany J. u. 21., Ceglédi u. 5., Eötvös u. 6., 8., Derkovits u. 3., Kecskeméti út 16., 18., Kossuth L. u. 7., 26., 28., 30., 44., 68., Rákóczi u. 13., 14., Szabadság tér 9., Széchenyi tér 17., 22., Zrinyi u. 2., 6.), — *Iskola* (Kecskeméti út 9.)

SZOLNOK MEGYE

Szolnok: *Mezőgazdasági Szövetkezet* (Beloianisz u. 34.) — *Béke étterem* (Beloianisz u. 7.) — *Polgári leányiskola* (Koltói u. 6.) — *Polgári fiúiskola* (Tanácsköztársaság útja 1—3.) — *Villa* (Koltói Anna u. 5.) — *Barta-palota* (Szabadság út 8.) — *Lakóház* (Magyar utca 10.) — *Lakóház* (Magyar utca 1.) Zrumeczky Dezső?, — *Lakó- és üzletház* (Ságvári krt. 28.) — *Grand Hotel National* (Ságvári krt. 22.) — *Lakóház* (Most rendőrség, Ságvári krt. 18.) — *Lakóház* (Ságvári krt. 16.) — *Villa* (most HNF-székház, Ságvári krt. 19.) Komor és Jakab? — *Lakóház* (Beloianisz u. 6.)

TOLNA MEGYE

Bonyhád: Az egykori evangélikus főgimnázium, jelenleg Petőfi gimnázium (Kossuth L. u. 4.) építéstörténetéről dr. Kolta László irt részletesen. Eszerint az épület tervezője Baumgarten Sándor, 1907 és 1908 között épült.

VESZPRÉM MEGYE

Pápa: *Villák* (Devecseri vértanúk útja 1., 2., 6., 9.,) — *Lakóház* (Fő utca 9.) — *Villa* (Anna tér 12.) — *Lakóház* (most Bocsor István kollégium, Széchenyi tér 5.) — *Lakó- és üzletház* (Kossuth L. u. 7.).

Veszprém: Takarékpénztár bérháza, Reitzner Gy. 1906. A városra vonatkozó adatokat *Lakó István* ny. őrnagy küldte meg. Az ő közvetítésével kaptam felvilágosítást *Halász Béla* alezredestől a **Hajmáskéren** 1901-ben épült *Tűzészeti Lovóiskoláról*. Az együttes építési munkáit a Kondor és Feledí cég végezte.

Természetesen minden további adatot, kiegészítést, helyesbítést örömmel fogadunk a szerkesztőség címen. Az érdeklődők figyelmét szeretném arra is felhívni, hogy a Magyar Építőművészet c. lap 1986. 2., 3., 4. és 5. száma a magyar századfordulós építészet Romániában, Csehszlovákiában és a Szovjetunióban található emlékeiről ad áttekintést.

Gerle János

Az 1986. évi országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat eredményjegyzéke

A XXXIV. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra 270 pályamunka érkezett, ebből 185 felnőtt, 85 pedig ifjúsági volt (68 és 32%). Ez a tavalyi szám kétharmada. A pályamunkák összterjedelme 14 000 oldal, átlagosan 52 oldal. Természetesen a terjedelemben nagyok az eltérések, a 4 oldalas kézirat-tól a 640 oldalig. Jelentős a különböző mellékletek, illusztrációk mennyisége is: 2366 fénykép és dia (ebből 698 érkezett a fotópályázatra), 310 rajz, 106 térképvázlat, 313 kotta.

1986-ban 14-en vállalkoztak kérdőíves adatgyűjtésre, s közülük többen igen alapos munkát végeztek. Hasznos és szükséges lenne, ha e munka tovább folytatódna, s a szétküldött nagy mennyiségű kérdőív és gyűjtési útmutató nagyobb része kerülne vissza megválaszolva.

A pályázók száma 259, valamint azok, akik 4 felnőtt és 8 ifjúsági néprajzi-honismereti szakkörben dolgoznak. Az egyénileg pályázók közül 158 a felnőtt, 101 az ifjúsági tagozatba tartozik. A felnőtt pályázók fele az ország különböző községeiben lakik, 28%-uk városokban, 12%-uk megyei jogú városokban, 5%-uk Budapesten. Az ifjúsági pályázóknak kb. 43%-a lakik községekben 48%-uk városokban, 9%-uk megyei jogú városokban. Feltűnő, hogy Budapestről egyetlen ifjúsági pályamunka sem érkezett, holott itt is mód volna akár szakköri keretben, akár egyénileg néprajzi gyűjtőmunkába fogni.

A pályamunkák földrajzi megoszlása nagyjából követi a korábbi években kialakult arányokat. A megyei múzeumokon keresztül érkezett 215, egyenesen a Néprajzi Múzeumba 55 pályamunka. Komárom megye egyet sem, Zala és Bács-Kiskun megye 1—1-et, Pest és Szabolcs-Szatmár megye 3—3-at, Nógrád, Fejér, Békés 6—9-et, Heves, Somogy, Vas, Veszprém 10—12-t, Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Hajdú-Bihar 18—22-t, Szolnok 25-öt Győr-Sopron 32-t küldött. Jelenlegi határainkon túlról — csak a Felvidékről és Erdélyből — 17 munkát kaptunk. Sajnos a Vajdaságból, Kárpátaljáról és Burgenlandból nem érkeztek pályamunkák. A nemzetiségi témájú dolgozatok száma 30, valamivel több, mint tavaly.

A pályamunkák tematikus megoszlása a tavalyihoz képest alig változott. A legkedveltebb témacsoportok: szokás, hiedelem (25%), életrajz, visszaemlékezés, társadalom (21%), nyelvjárási, szólások, ragadványnevek (15%), gazdálkodás (10%). Kiseb mértékű figyelemben részesült a település, építkezés (6-6%), a folklór szöveges formái és a helytörténet (5-5%), a táplálkozás és a viselet (3%).

Az Országos Bíráló Bizottság 1986. november 27-én ült össze a Magyar Néprajzi Társaság alelnökének, Kodolányi Jánosnak a vezetésével, és döntött a díjakról. A zsűri a pályázati kiírásnak megfelelően ez évben sem tett különbséget adatgyűjtő és feldolgozó kategória között. A felnőtt tagozaton 2 felemelt I., 11 II., 13 III. díjat, valamint 19 pénzjutalmat és számos könyvjutalmat adott ki. Az ifjúsági tagozaton 2 I., 3 II., 7 III. díj, valamint 3 pénzjutalom és sok könyvjutalom született. A fotópályázaton 1 I. díjat, 3 III. díjat, 1 pénzjutalmat és két könyvjutalmat adott ki a zsűri. Mindez azt jelenti, hogy a beküldött pályamunkák több mint fele részesült jutalomban. A zsűri arra törekedett, hogy országos helyezést csak a valóban kiemelkedő teljesítményt nyújtó pályázóknak adjon. Sajnos ezek száma az ifjúsági tagozaton még mindig kevés.

Eredményjegyzékünkben felsoroltuk mindazokat a pályázókat és pályamunkákat, akik országos díjat érdemeltek, akkor is, ha a Néprajzi Múzeumtól pénzbeli díjkiegészítésben nem részesültek, mivel az országos díjnak megfelelő összeget már a megyei díjazás során megkapták. Azoknál a pályázóknál, akik fotót, vagy diát mellékeltek pályázatukhoz, a díjazásba beszámítottuk a nyersanyagok árát, a beküldött magnószalagokat a korábbi évek gyakorlatától eltérően idén visszatérítjük. Csak név szerint soroljuk fel azokat a pályázókat, akik pénzjutalmat kaptak. E helyen is elismerésünket fejezzük ki azoknak a szakkeresztetőknek, akik időt és fáradságot nem kímélve segítik szakkörük munkáját, gyakran anélkül, hogy az elkészült dolgozatokban szerzőként is szerepelnének.

Megköszönjük pályázóink áldozatos munkáját, amellyel hozzájárulnak néphagyományaink, értékes szellemi örökségünk megőrzéséhez és hasonló örömteli és sikeres munkát kívánunk a jövőben is.

FELNÖTT TAGOZAT

Kiemelt I. díj: NAGY ZOLTÁN, Salgótarján: Mesék, mondák a Palócföldről, „Aki eztet este, reggel elmondja” — Népi imák; TÓTH IMRE, Dunakeszi: Ipoly menti palóc tájszótár.

I. díj: FARAGÓ JÁNOSNÉ, Jászárokszállás: temetkezési szokások, siratók, búcsúztatók; HAGYMÁSI SÁNDOR, Túrkeve: Túrkeve juhászata I.; JANKUS GYULA, Kéménd (Kamenin): Az érsekújvári járás keleti részének földrajzi tulajdonnevei, Kéménd községi tájszótára, Kéménd község szólásai és közmondásai; KARSAI ERVIN — ROSTÁS-FARKAS GYÖRGY, Budapest: A ráckeve-n beszélt oláh cigány nyelvjárási; KURTUCZ MIHÁLY, Békéscsaba: Kisiratos (Dorobanti) helynevei; LACZKÓ ISTVÁN, Egyházasokozár: „Mikor Csikből elindultam, Hová menjek, azt se tudtam” (Emlékek egy

moldvai csángó-magyar életéből); LŐRINCZ IMRE, Bonyhád-Majos: Visszaemlékezések; Dr. SIMON FERENCNÉ BOKODY ÉVA, Siklós: Nagytótfalu viselete; SLEZSÁK IMRE, Edelény: Bobaly István élete és írásai; SÓFALVINÉ TAMÁS MÁRTA, Szentgál: A szentgáli tanyavilág kialakulása és pusztulása; TAMÁS KÁROLYNÉ KISS-TÓTH VILMA, Szentgál: A szentgáli vásárok.

Felemelt II. díj: D. VARGA LÁSZLÓ, Nagykapos: Lakodalmi szokások Szirénfalván, Hegyi és Kistráska helynevei.

II. díj: ANGYAL BÉLA, Gúta (Kolárovo): Adatok a gútaiak XVIII—XIX. századi állattartásához; BALOGH LÁSZLÓ, Rohod: Szamosszeg kisiparosai és kiskereskedői a huszadik század első felében; BEMNÉ DR. SCHNEIDER MÁRIA, Zamárdi: Az ósók nyomában. A zamárdi anyakönyvek első 25 éve (1785—1810); Dr. CSÁKY KÁROLY, Ipolytság (Sahy): A középső Ipoly-menti palócok hiedelemvilágából; CSISZÁR ATTILA, Kapuvár: A népi hiedelemvilág Kapuváron ismert lényegei; DRAVINSZKY IMRE, Hajdúnánás: Leánykérés, kézfogó, lakodalom Hajdúnánáson, Határ-, város- és utcanevek Hajdúnánáson; HARMATH LAJOSNÉ, Hajós: Kie ez a szép híd? Felvidéki gyermekjátékok; JUHÁSZ LÁSZLÓ, Edelény: Település, ház a Bódva-völgyben a feudalizmus és a kapitalizmus időszakában; KAJDI FERENC, Sárvár: Sárváriak búcsújárása a jelen században II.; KOPPANY JÁNOS, Tótkomlós: Versek és verselők a tótkomlói lakodalomban; KOVÁCS KÁROLY, Poroszló: Poroszlói népszokások a huszadik század első felében, és azok változása napjainkig; MOHÁCSI LÁSZLÓNÉ, Tiszassas: Adalékok Tiszassas gyermekfolklorjához; OSZVALD GYÖRGY, Salgótarján: „Szépen legel a kisasszony gulyája”, — Isten Mancsi dalai; PACSUNÉ FODOR SÁRI, Várpalota: A palotai meszesek II.; RÁCZ SÁNDOR Makó: Betyárok és betyárhistoriák, Makói nazarénusok nevei és ragadványnevei, Egy kisparaszt önvalló-mása: Kardos János életrajza; SÜLE SÁNDOR, Révfülöp: Szólások és közmondások Kertán; SZLASZKOVSKY LÁSZLÓ IMRÉNÉ, Pusztaszabolcs: A Szeged melletti Fehér-tó halászati szokások-kincse; TÓTH ZOLTÁNNÉ, Szuha: Születéstől 6 éves korig a gyermek életével kapcsolatos hagyományok és szokások falunkban, Szuhán.

III. díj: BÁN FERENC: Paraszti árucsera a XX. század elietől a II. világháború kitöréséig; BITÓ JÓZSEFNÉ, Balástya: Mindennapi kerucserék; CSETE BALÁZS HONISMERETI SZAKKÖR (Vezető: Győri János) Jászkisér: Népi gyógyítás, népi hiedelmek; DÉGI ZOLTÁN, Ordacsehi: Paraszti kertek népi növényismerete Ordacsehiben; FÖLDVÁRI LÁSZLÓ, Hódmezővásárhely: Vásárhelyi artézi kútjai; GALAMB ILLESNE, Zsámbék: A pusztában is termettek virágok; HENTZ LAJOS, Mezőberény: Jegyzetek Mezőberény néprajzához; DR. ILLYÉS KATALIN, Budapest: Földvári Antal naplója; KISS IMRÉNÉ, Mezőtúr: Temetkezési emlékek Mezőtúron a XVIII. és XIX. században; KMECZKÓ MIHÁLY, Kassa: Kendertermelés és feldolgozása a cserhádi Buzitán; KOVÁCS SÁNDOR, Pécs: Egy ormánsági parasztcsalád férfi tagjai az első világháború alatt; MOLNÁR MIHÁLY, Balassagyarmat: A vándorköszörűs; MURÁNYI ESZTER, Balatonszemes: Népi gyógyászat és tudománytalan, kuruzsoló gyógyító szokások a bukovinai székelyeknél; NAGY KÁROLY, Ózd: Tardonaí fonóház; ÖRDÖG EMÁNUEL: Jászárószállítás: Sors és remény I—II.; PINTÉR GYÖRGYIKE, Zalaegerszeg: Bánok-szentgyörgy és Várföld családnevei; ÖZV. PINTÉR PÁLNÉ, Tihany: Paraszti és egyéb árucsera a Balaton északi és déli részéről; REISZ LÁSZLÓ, Nagyréde: A Mátravidék népi vallásságának hagyományából . . .; SEBESTYÉN ÁDÁM, Kakasd: A bukovinai Fogadjisten, Istensegits, Hadikfalva és József-falva története; SZABÓ DÉNES, Csögle: A komaság, keresztelő paszta, a paraszti árucsera Csöglén; SZABÓ JENÓNÉ BOKOR EDIT, Ajka-Padragkút: Élet a szőlőhegyen. SZENTLÉLEKY GYULÁNÉ, Mátészalka: Emlékeim 1925—1944-ig; VÖLGYES FERENC, Harasztifalu: Családi nevek, keresztnevek, megkülönböztető nevek Harasztifaluban; VÖÖ IMRE, Szigetszentmiklós: Temetkezési szokások, sírjelek és sírversek Szigetszentmiklóson; ZSÓTÉR GERGELY, Mindszent: A mindszenti Zsótér Gergely főfelykönyve.

Pénzjutalmat kaptak: Bereczki Imre (Dévaványa), Demeter István (Trizs), Ferenc Lukács, Gelencsér Sándor (Dombóvár), Géczy Antal (Ónod), Kovács Valéria (Debrecen), Lapu Istvánné (Zsámbék), Lőrinc József (Buzita), Nemes Ferencné (Szeged), Posch Gyözőné (Dorog), Pozbai Dezsőné (Szikszó), Sinkovicsné Kalina Julianna (Budapest, Rákoskeresztúr), Sipos István (Makó), dr. Szilasi Lajosné (Szeged), dr. Tóth Rózsa (Szeged) dr. Varga Gábor (Hajdúböszörmény), Vigh Károlyné (Kazsok), Zagya Beők Lajosné (Bükkszék).

IFJÚSÁGI TAGOZAT

I. díj: HANKOVSKY KATALIN, Győr (szakkörvezető: Timaffy László): Rábászentmihály ragadványnevei; NÉMETH JUDIT, Lébénymiklós (szakkörvezető: Timaffy László): Jeles napi szokások Lébényben.

II. díj: NÁDI JUDIT — MISI TÜNDE, Gyöngyös — Abasár (Szakkörvezető: Dr. Varga Mária): Abasár ragadványnevei; MÉSZÁROS MARIANN, Sály: Sályi kutak; RÁKÁSZ EDIT, Ásványráró (szakkörvezető: Timaffy László): Egy falusi bábaasszony emlékei.

III. díj: DOLGOS MARIETTA—MESICS OLIVIA, Szentgotthárd (segítő tanár: Kozó Mária): Falunk, Rábakéthely játékai; FAZEKAS MARIANN, Kunszentmárton: Egy népi kismesterség: a szűcsmesterség; KOVÁCS ANDREA, Adács (szakkörvezető: Dr. Varga Mária): Adács ragadványnevei, KUN BÉLA ÁLTALÁNOS ISKOLA „MICI MACKÓ” HAGYOMÁNYŐRZŐ SZAKKÖRE (vezető: Rác Sándor) Makó: Kolomphangolás. Makói állatnevek, Kukuriku + Macskaturú, Állatnévviselési kombinációk és variációk Makón; NAGY ÁGNES, Sály: Sályi kerítések és kapuk; PETOFI MŰVELŐDÉSI

HÁZ HONISMERETI SZAKKÖRE (vezető: Faragó Jánosné): Jászárokszállás, Gyermekjátékok
TÓTH GYÖRGYI, Kisújszállás: Parasztportrék.

Pénzjutalmat kaptak: Csapó Julianna (Mecser), Rác Imre (Hajdúszövát), Vizlendvai Csaba (Győr).

FOTÓPÁLYÁZAT

I. díj: GROMON ANDRÁSNE, Pilisvörösvár: Vegyes néprajzi gyűjtés Pilisvörösvárról.

A II. díjat a zsűri nem adta ki.

III. díj: D. VARGA LÁSZLÓ, Nagykapos (Velké Kapusany): Néhány archaikus halászatí mód az Ung—
Laborc—Latorca halászatban (dia); GERGELY SÁNDORNÉ, Budapest: Kiskunsági vásárok. Somogyi
népviseletek, Pünkösdi búcsú Szentkút búcsújárárhelyen (dia); MOLNÁR MIHÁLY, Balassagyarmat: A

patvarci r. k. temető és sírjelformái, Régi fotók reprojá, Régi fotók és életmódváltozások Bánrévén.
Pénzjutalmat kapott: PETŐFI SÁNDOR MŰVELŐDÉSI KÖZPONT HONISMERETI SZAKKÖR,
(Vezető: Hentz Lajos) Mezőberény.

NÉPRAJZI MÚZEUM

Gyűjtésszervező Csoport

Budapest,

Kossuth tér 12.

1055

Délszláv (szerb) ingujj, Kelebia (Szentesné Sinkó Zsuzsa rajza)

Helyreigazítás. 1986/5. számunk mellékleteként megjelent 1987. évi évfordulónaptárban tévesen szerepel *Zsoldos Sándor* orvos, volt egészségügyi miniszter születési helye. *Zsoldos Sándor* nem Pécsen született, hanem a Győr megyei *Pér* községben. Az 1981-ben megjelent Magyar Életrajzi Lexikon is helytelenül Pécsen említi szülőfalujaként (III. kieg. kötet A—Z, 870. old.). Bölöny József: Magyarország kormányai című munkájában *Pér* neve olvasható Zs. S. szülőfalujaként (1978. 303. old.). De legyen perdöntő a Péri Községi Tanács irattárában lévő születési anyakönyv 63. rovatában található bejegyzés: „*Zsoldos Sándor* ev.-ref., született *Pér*, 1907. szeptember 6-án, Rózsa u. 103. sz. alatt. Apja neve *Zsoldos Sándor* tanító, 26 éves, ev.-ref. Anyja neve *Nagy Erzsébet*, 23 éves, ev.-ref.” Az adatok helyesbítését *Polgár Kálmán* péri lakosnak köszönjük. (Szerk.)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Néprajzi Múzeum és az MTA Nyelvtudományi Intézete, a Művelődési Minisztérium, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, az MTA Néprajzi kutatócsoport, a Magyar Néprajzi Társaság — a Hazafias Népfront, a KISZ KB támogatásával, a megyei tanácsok és múzeumi szervezetek közreműködésével — meghirdeti az

1987. évi XXXV. ORSZÁGOS NÉPRAJZI ÉS NYELVJÁRÁSI GYŰJTŐPÁLYÁZATOT

A pályázat feltétele, hogy a pályamunkák *eredeti ismeretanyagot* tartalmazzanak a paraszti élet saját tapasztalat, helyszíni gyűjtés, illetve történeti, levéltári kutatás alapján. Nyomtatásban megjelent, kiadás alatt álló, más pályázaton részt vett munka, valamint szakdolgozat, doktori értekezés, hivatalos munkatervben szereplő kézirat a pályázatra nem adható be. Feldolgozásra ajánlott

NÉPRAJZI TÉMAKÖRÖK

1. A család vizsgálata [családtörténet, rokonsági viszonyok, (háztáji) termelés, jövedelmek, munka- és időbeosztás, kapcsolatrendszerek]. Egy parasztcsalád életkörülményeinek alakulása 1960 előtt és után. Önéletrajzok, családi naplók, számadáskönyvek gyűjtése, illetve feldolgozása.

2. A paraszti tárgykultúra leírása: munkaeszközök, a hagyományos és modern gazdálkodás, háztartás eszközei, fogyasztási javak, lakásbelső, konyha, kamra, vizelet. Az eszközkészlet felmérése, régi és mai tárgyleltár készítése.

3. A parasztiparosok, kézművesek, specialisták munkája, eszközei, ismeretanyaga.

4. Lakóházak, melléképületek külső és belső rendje, telkelrendezés, tanyák és telkek elhelyezkedése egy településen. Felmérések, alaprajzok, térképek.

5. Paraszti kertek, népi növényismeret, etnobotanikai vizsgálatok. Termelési specializációk megmaradása és átalakulása.

6. Egy falu hagyományos táplálkozásának bemutatása a legújabb fejlődés jelzésével.

7. A vándorlás formái és okai: summásság, cselédség, kivándorlás, áttelepülés, lakosságcsere, urbanizáció, ingázás. Állandóság és változás paraszti körülmények között élő, ipari munkával (is) foglalkozó családok életformájában (Budapesten és más városok külső negyedeiben, új gyár, üzem környékén).

8. A szőlőhegyek és szőlős kertek hagyományos igazgatása és rendje, a szőlőhegyi élet szokásai. Prés-házak, pincék.

9. Hagományos és új ünnepek, szokások családok, közösségek, települések, vidékek életében.

10. A gyermekélet, gyermekfolklor vizsgálata: nevelés, korcsoportok, játék, költészet.

11. Egy falu hiedelmeinek teljességre törekvő leírása. Orvos nélküli gyógyító és egészségvédő eljárások, természetismeret, testkultúra.

12. Egy énekes teljes dalrepertoárjának bemutatása (közös éneklés, daltanulási alkalmak egy mai faluban).

13. Falusi és kisvárosi egyesületek, intézmények történetei, működése, szervezete, tagsága, jelentősége.

14. Szabadon választott néprajzi témák.

NYELVJÁRÁSI TÉMAKÖRÖK

1. Nyelvjárási szókincs, tájszavak, szólások, közmondások.

2. Személynevek (ragadványnevek, keresztnévek, becenevek).

3. Állatnevek, állatszólítók (üző, terelő, hívó szavak).

4. Növénynevek (népi elnevezések és ezek eredetét magyarázó történetek).

5. Földrajzi nevek és eredetmagyarázó történetek.

6. Budapest külterületi helyneveinek gyűjtése.

Tudnivalók:

a) A pályázat nyílt, azon bárki részt vehet, aki néprajzi és nyelvjáráskutatással hivatásszerűen nem foglalkozik. Egy pályázótól több pályamunkát is elfogadunk, illetve több pályázó vagy szakkör közösen is elkészíthet pályaművet. A pályázatnak *felöltt* és *íjjúsági* tagozata van.

b) Pályázni lehet:

— Olyan pályamunkákkal a felsorolt ajánlott témakörökben, amelyek terjedelmesebb anyaggyűjtés alapján álló leírásokat, feldolgozásokat tartalmaznak, vagy

— Olyan pályamunkákkal, amelyek eredeti adat- és forrásgyűjtéseket (leveleket, gazdasági naplók, jegyzőkönyvek, önéletrajzok, magnetofonszalagra rögzített interjúk stb.) tartalmaznak. A szalagra rögzített anyagot le kell jegyezni s a felvétellel együtt kell beküldeni. A szalagok értékét a díjazott pályamunkák esetében a díjakon felül visszatérítjük vagy azokba beszámítjuk. Interjúk bármely ajánlott témakörben készíthetők.

c) A pályamunkát két azonos tartalmú és kiállítású (azonos fotókkal, fonetikai bejegyzésekkel stb. készült), lehetőleg gépelt példányban kell beküldeni a gyűjtőhely szerint illetékes megyei múzeumigazgatóság címére. Fényképekről xerox-másolatokat nem fogadunk el! *Nemzetiségi* témájú pályamunkákat három példányban kell beadni. Az oldalak, illetve a fényképek, rajzok, kották, térképek legyenek folyamatosan, előlről végig megszámozva. Helyes, ha az illusztrációkról külön jegyzék is készül.

d) Az adat- és forrásgyűjtést tartalmazó pályamunkákat (archív dokumentumokat, magnetofonfelvételeket, parasztonéletrajzokat stb.) elegendő egy példányban közvetlenül a Néprajzi Múzeumba küldeni.

e) A pályázók a pályázatot meghirdetett intézményektől írásbeli, illetve szóbeli szakmai segítséget kérhetnek. A pályamunkák elkészítéséhez, az adat- és forrásgyűjtéshez kívánatos a megjelölt *gyűjtési útmutatókat, kérdőíveket* felhasználni.

f) Felhívjuk pályázóink szíves figyelmét arra, hogy a *beadott kéziratokat nem küldünk vissza*. Minden pályamunka a Néprajzi Múzeum Adattárának kéziratgyűjteményébe kerül, és a kutatás rendelkezésére áll.

A kéziratok benyújtási határideje:

A megyei múzeumigazgatóságoknak: az általuk meghatározott határidőig.

A Néprajzi Múzeumnak: 1987. szeptember 30.

A határidőig be nem nyújtott pályamunkák az országos döntőn nem vehetnek részt. *A pályamunkán fel kell tüntetni a szerző nevét, pontos címét és foglalkozását.* Ennek hiányában a pályamunka nem vehet részt az országos döntőn.

A pályázat keretében önállóan **FOTÓPÁLYÁZAT** is meghirdetésre kerül.

Pályázni adatolt archív képek gyűjtésével, fotó- és diasorozatok készítésével lehet:

1. A néprajzi tárgyú *archív fényképek*, családi *fényképalbumok* gyűjtése és a rájuk vonatkozó adatok rögzítése.

2. *Fényképek, fotósorozatok* és

3. *Diafelvételek* készítése az ajánlott néprajzi témakörök bármelyikében. Alapvető követelmény továbbá a felvételekkel kapcsolatos adatok és a felvételek tárgyát jelentő tények részletes leírása. A pályázatra a képek nem illusztratív céllal, hanem önálló, vizuális egységként kell hogy készüljenek.

Tudnivalók:

a) A fotópályázatra benyújtandó munkákat közvetlenül a Néprajzi Múzeumba kell küldeni.

b) Fényképek esetében képenként a következőket kell beadni: a felvétel *negatívja*, képenként *egy darab 6 x 9 cm-es* és *egy darab 9 x 12 cm-es* pozitív kép.

c) A diákat kerettel vagy anélkül is be lehet nyújtani.

d) A díjazáson felül a nyersanyag értékét megtérítjük, illetve azokba beszámítjuk. A szerzők a benyújtott munkák szerzői jogát továbbra is élvezik.

e) A pályázni szándékozók számára néprajzi jellegű felvételek készítéséhez egy bővebb tájékoztató, *útmutató* igényelhető a Néprajzi Múzeumtól.

A beküldési határidő: 1987. szeptember 30.

ORSZÁGOS DÍJAZÁS

A néprajzi, nyelvjárási, adat- és forrásgyűjtő pályamunkák díjazása kétlépcsős rendszerben történik, oly módon, hogy az országos pályadíjak a megyei díjak kiegészítésével születnek. Ennek értelmében a megyei díjakat az alábbi összegekig *egészítjük ki*.

	<i>Felnőtt tagozat</i>	<i>Ifjúsági tagozat</i>
I. díj	6000 Ft	3000 Ft
II. díj	4000 Ft	2500 Ft
III. díj	3000 Ft	2000 Ft
IV. díj	2000 Ft	1500 Ft
V. díj	1500 Ft	1000 Ft
VI. díj	1000 Ft	500 Ft

Indokolt esetben a zsűri a díjak összegét felemelheti.

A fotópályázat díjazása egylépcsős, melynek díjai a következők: I. díj: 6000 Ft, II. díj: 4000 Ft, III. díj: 3000 Ft.

A díjakról a pályamunkákról készített szakmai bírálatok alapján országos zsűri dönt. A díjakat a pályázók postán kapták meg.

Eredményhirdetés országos szinten 1987 decemberében lesz.

NÉPRAJZI MÚZEUM
Budapest
Kossuth L. tér 12.
1055

Üzemtörténeti pályázati felhívás

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a KISZ Központi Bizottsága

Üzemünk, munkahelyünk élete 1987-ben (1987. január 1—december 31.)

címmel krónikairói pályázatot hirdet. A pályázaton részt vehet minden állami, szövetkezeti vagy magán termelő-, illetve szolgáltató tevékenységet folytató üzem, intézmény dolgozója. Pályázni lehet mind a szóban forgó egység egészére, mind annak valamilyen kisebb részére (üzemrész, brigád stb.) vonatkozólag.

Az üzemek egészére vonatkozó pályamunkák esetében mutassák be, hogy melyek azok a legfontosabb feladatok, megoldásra váró kérdések, amelyekhez 1987-ben az illető munkahelynek, mint gazdálkodó egységnek, alapvető érdeke fűződik, és mit jelent ezek teljesítése az ott dolgozó emberek számára; melyek az ő legfontosabb érdekeik, melyek a számukra legfontosabb események. A krónikákból ily módon kitűnik, hogy mennyiben esnek egybe, vagy térnek el egymástól a munkahely és a dolgozók érdekei, hogyan élik meg ugyanazt a folyamatot a különböző rétegek — vezetők és beosztottak, munkások és értelmiségiek. A krónikák adjanak képet arról, hogy hogyan sikerült az üzem legfontosabbnak ítélt feladatait teljesíteni, a dolgozók céljait elérni, illetve ha nem sikerült, mi volt annak az oka.

Ilyen krónika csak viszonylag sokoldalú együttműködés segítségével alakulhat ki. Egyetlen ember ugyanis nem ismerheti egyformán — legyen az bármilyen beosztásban — mind az üzemnek, mind a gazdálkodó egységnek, mind az ott dolgozó embereknek az életét, ezért nem is tudhatja ezt a két oldalt megfelelően ábrázolni. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy maguknak a dolgozók széles körének kell a krónikát meg írnia — ez mindenképp csak egy vagy néhány „krónikairó” embernek a feladata. Cél-szerű, hogy az erre vállalkozó emberek egyfelől az üzem, a termelő, gazdálkodó egység, másfelől az ott dolgozó emberek életének fontos helyeiről, mozzanatairól folyamatosan gyűjtsenek tájékoztatást arról, hogy egyik és másik oldalon milyen fontos dolgok hogyan történtek, és azok milyen következményekkel jártak. Kívánatos, hogy a krónikairó ezeket a „krónikairó-körtől” származó híradásokat eseménynaplóba rögzítse; az év végén ebből válogatva, értékelve írhatja meg egy vagy néhány ember jól a krónikát. Folyamatos napló nélkül, az év végén visszatekintve, általában csak a kiemelkedő eseményekre, ünnepléses aktusokra lehet emlékezni, márpedig ezek távolról sem teszik ki az élet egészét.

Ahol nem az üzemek életének egészét, hanem csak valamilyen részegység, például brigád, életének alakulását dolgozzák fel a pályamunkák, tűnjék ki azokból, hogy hogyan kapcsolódik ez a kisebb egység az üzem egészének tevékenységéhez, mi a szerepe abban és hogyan jelennek meg az üzem egészének feladatai, problémái az illető kisebb egység dolgozóinak életében. Ilyen esetekben értelemszerűen nincs szükség krónikairó-kör szervezésére, mert ezeket rendszerint a brigád egy vagy néhány tagja írja, akik a brigád életét belülről ismerik, maguk annak egészét átlátják.

A jó krónikák legfontosabb tulajdonsága, hogy híven tükrözik a valóságot: egyaránt bemutatják az év során elért eredményeket és a fölmerült nehézségeket, gondokat. Megalapozottak, hitelesek, olvasmányosak legyenek, kerüljék a sablonokat, széles kör számára érthető, egyszerű, élő magyar nyelven íródjanak.

Azok az üzemek, üzemrészek, brigádok, amelyek a pályázaton részt kívánnak venni, kérik nevezési lapot a Hazafias Népfront megyei, illetve budapesti szervezetétől.

A pályamunkák terjedelme egész üzem vagy üzemek nagyobb részegysége esetén legfeljebb mintegy 50 oldal, brigádok esetében pedig legfeljebb mintegy 20 oldal. A pályamunkáknak tartalmazniuk kell a szóban forgó egység, illetve üzemrész, brigád pontos megjelölését.

Beküldendők két példányban 1988. április 30-ig. A pályamunkák értékelésére és az eredményhirdetésre 1988 őszén kerül sor.

A pályamunkákat kéziratként, zárt anyagként kezeljük, amelyeket bármilyen célra a levéltári szabályoknak megfelelően, csak a forrás megjelölésével lehet felhasználni. Az értékelés és az eredményhirdetés után a pályamunkák egy példánya a SZOT levéltárába kerül megőrzésre.

A pályamunkák készítésének segítésére azok az üzemek, amelyek részvételi szándékukat a nevezési lapon jelzik, a Hazafias Népfront helyi szerveitől részletes útmutatót kapnak. Szükség esetén a helyi Népfront-szervezetek, valamint a szakszervezetek megyei tanácsain, illetve a Szakszervezetek Budapesti Tanácsán keresztül személyes útmutatást, konzultációs lehetőséget is kérhetnek.

A pályázat díjai:

Üzemünk élete 1987-ben: két I. díj: 12 000 Ft, két II. díj: 10 000 Ft, három III. díj 8000 Ft.
Brigádunk élete 1987-ben: két I. díj: 8000 Ft, két II. díj: 7000 Ft, három III. díj: 5000 Ft.

Helyreigazítás és kiegészítés

1. A nyomdák jó részében talán már nincs is kézi szedés, de a „szedőszekrény ördögöcskéi” még ma is csintalankodnak. Így a Honismeret 1986. évi 4. számában közölt cikkemben is, melyben a kétszáz évvel előtt lezajlott, nagyszabású, *II. József-féle országos (kataszteri)¹ földmérést* s eredményeinek kiaknázatlan történeti forrásértékét mutattam be. Itt ugyanis látszólag értelmes sajtóhibát találunk a 17. oldal 7. bekezdésében aholis *híres* matematikusokról olvashatunk *hítes* matematikusok helyett. Így neveztek akkoriban — ahogy a szövegből is kitűnik — a *hítes*, azaz hivatali esküt tett földmérő mérnököket. (Gondoljunk a ma is használatos *hítes* feleség elnevezésre vagy a falusi és városi közigazgatás *esküdtjeinek* XII.—XIII. század óta ismert tiszttségére², amelyet cikkem 18. lapján, *Dávid Zoltánnak*, a József-féle országos „telekkmérés” kiváló ismerőjének levéltári kutatásaira támaszkodva — ld. cikkem 8. lábjegyzetét — említek.)

A „híres matematikusokkal” együtt *katonai szakmérnökökről* is szó esik az említett mondatban. Ez azonban már nem sajtóhiba, hanem az én elírásom. A rákövetkező mondatban már *katonatérképészekről* (térképész gyakorlattal rendelkező katonákról) beszélek.

Sajnos, cikkem lábjegyzetei körül is mutatkozik némi zavar. A témakör újrafelfedezőjének és első elemző feldolgozójának, *Fördös Lászlónak* Kecskeméti településtörténeti és gazdaságtörténeti képe a XVIII. század végén című tanulmánya ugyanis „technikai hiba” folytán a 10. lábjegyzetbe, a kérdés egy másik kiváló kutatójának, *Sándor Pálnak* a munkái közé keveredett a 3. lábjegyzetből. Ebben a (3. sz.) jegyzetben olvasható *Fördös László* azon tanulmányának címe is, amelyből az élő földrajzi neveket is tartalmazó rovatos táblázatot bemutatom. Ennek a táblázatban az aláírásából lemaradt a 20. lábjegyzet sorszáma, amely szám alatt még további földrajzi neveket is közlök ugyanannak a rovatos kimutatásnak más helyéről. A 20. old. utolsó bekezdésében viszont nem 20., hanem 4. jegyzetszámnak kellene állnia, mivel egy ott idézett másik érdemes szerző, *Föglein Antal* munkájában találunk eligazítást arra nézve, hol lappanghatnak még a földmérés eddig fel nem tárt dokumentumai.

A következőkben egy örömdetes helyreigazítást is kell tennem. A Kecskeméti Városi Levéltárnak cikkemben említett második világháborús károsodása kapcsán ugyanis — ahogy *Dávid Zoltán* szíves közléséből újabban értesültem — nem pusztultak el a *II. József-féle földmérés* dokumentumai, s így a levéltárban ma is tanulmányozhatók.

2. Mostani közleményem címének megfelelően néhány örömdetes *kiegészítést* is tehetek. Amikor a szóban forgó témáról irtam, egyik fő célom volt feltárni, hogy ez a történeti forrásanyag nemcsak kiaknázatlan, hanem további kiaknázásra is érdemes, s hogy *eredményeit nemcsak a hely- és gazdaságtörténészek, hanem a földrajzinév-gyűjtők és névtani kutatók is sokkal gyümölcsözőbben felhasználhatják, mint ahogy eddig maguk is gondolhatták*. Ezért terjesztettem egy olyan javaslatot a Hazafias Népfront Országos Tanácsának Honismereti Munkabizottsága elé, amely a *történeti földrajzi nevek gyűjtését felkészült önkéntes gyűjtők és érdekelt szakemberek közös tudománysegítő—mozgalmi feladatává kívánja tenni* azokban a megyékben, ahol az *élő* földrajzi nevek szervezett gyűjtése már befejeződött, illetőleg azokban a helységekben, ahol elmélyedő helytörténeti kutatásba kezdtek. Javaslatom a Honismereti Bizottságban kedvező fogadtatásra talált, hasonlóképpen a IV. Országos Névtudományi Konferencián, Zalaegerszegen, 1986. október elején, nyelvész szakemberek előtt e tárgyban megtartott előadásom is. Újabb levéltári kutatásaim is igazolják optimizmusomat az országos földmérés további dokumentumainak felkutatására és kiaknázhatóságára vonatkozóan. A Zala Megyei Levéltárban például megállapíthattam, hogy ott a földmérés teljes dokumentumánya (térképek — pontosab-

¹Szóban forgó tanulmányom címében én is a *kataszteri* jelzőt használom, nemcsak hagyománytiszteléből. Amint ottani lábjegyzeteimből is kitűnik, a kérdés egész szakirodalmában — történészek, földrajzi kutatók és kartográfusok, a térképész *Irmé Molnár Lászlótól* a történeti statisztikus *Dávid Zoltánig* — így nevezi a nagyszabású földmérő hadjáratot — s nem is indokolatlanul. A „telekkmérés”-nek ugyanis (ahogy eredetileg nevezték az akciót) ugyanaz volt a célja, mint a múlt század közepi, térképezéssel együttjáró kataszteri munkálatoknak: az adózás alapjául szolgáló földtulajdon megbízható számbavétele. Az országos földmérés eredményeként itt-ott (pl. Jászkeszén) fennmaradt *földkönyvek* is méltán tekinthetők a múlt században készült *telekknöny* jogelődjének.

²Magyar történelmi fogalomgyűjtemény. Szerk.: *Bán Péter*. Eger, 1980. I. k.

ban térképábrák — és iratok) megmaradt, és 200 év óta várja a feldolgozást. Többhelyt tapasztaltam azóta is a levéltári szakemberek hajlandóságát a feltáró munkába való bekapcsolódásra, sőt arról is értesültem, hogy a Csongrád Megyei Levéltárban megmaradt dokumentumok bizonyos szempontú feldolgozása már meg is történt, s sajtó alatt van.

A fentiek alapján csak megerősödött bennem a reménység, melynek cikkem záró bekezdésében is hangot adtam, hogy mozgalmunknak ez a javasolt új tudománysegítő vállalkozása sikeresen kibontakozhat.

Félig tréfásan hadd tegyem hozzá ehhez: jó érzés tudni, hogy valamit tehetek annak a részben még lappangó nagy értékű forrásanyagnak a felkutatásáért és kiaknázásáért, amelynek részben való megsemmisítésében — ahogy cikkemben utaltam rá — 1790-ben, amikor II. József alkotmányellenes rendeleteit (a szabaddabb vallásgyakorlatot biztosító türelmi rendelet és a jobbágyság helyzetén sokat könnyítő — de a jobbágyság intézményét meg nem szüntető — rendelete kivételével) visszavonta, szépapám is közreműködött. Részt vállalva ezzel a nemesség általános ellenállásában, amely a „kalapos királynak” Magyarországon is tartományokat létrehozó, a vármegyei önkormányzatot megszüntető rendelkezésében gyökerezett. Ez az önkormányzat ugyanis a feudális jogok védelmezésével együtt a nemzeti függetlenséget is védelmezte a császár németesítő törekvéseivel szemben.

Morvay Péter

Szlovák pruszlik, Maglód (Szentesné Sinkó Zsuzsa rajza)

GYŰJTÉSI ÚTMUTATÓ

Az Üzemünk, munkahelyünk élete 1987-ben című pályamunka készítéséhez¹

1. A pályázat lényegében *üzemi krónika* írására hív fel. Az üzemi krónika készítésének legfontosabb feltétele, hogy az üzem gazdasági vezetése támogassa, vagy legalábbis elfogadja a krónikairást, és legyen az üzemben, illetve brigádban olyan ember, aki a krónikairással kapcsolatos tevékenységet szervezi, összefogja, a krónikába való tényekről, eseményekről folyamatosan tájékozódni tud, azokat rögzíti és gyűjti, s végül magát a pályamunkát egymaga vagy néhányadmagával megírja s mindezt szívesen **ö**gzi.

2. A krónikák az üzemekben folyó élet egy esztendejéről adnak képet. Az év eseményei közül válogatni kell, aszerint, hogy a krónikairók mit tartanak fontosnak. Azokban a krónikákban, amelyek az üzemek *egészét* vagy nagyobb egységét, például üzemrészét ölelik fel, az események közül kiemelt hangsúllyal meg kell jelennie annak, hogy *egyfelől* mik az üzemek: a termelés, a gazdálkodás, a gazdaságvezetés számára a legfontosabb kérdések, *másfelől* mit jelentenek ezek az ott dolgozó emberek számára. Ily módon megmutatkozik, hogy a részben különböző érdekek hogyan viszonyulnak egymáshoz, „felülnézetben” az üzemek, a termelés, a gazdálkodás csoportérdekei és „alulnézetben” a dolgozók közvetlen egyéni érdekei mennyiben esnek egybe vagy térnek el egymástól — mit jelentettek az adott év eseményei a különböző rétegek: vezetők és beosztottak, munkások és értelmiségiek számára.

3. Ilyen krónika készítésének feltétele, hogy a krónikák írói saját ismereteik és tapasztalataik mellett lehetőleg folyamatosan megfelelő tájékoztatást kapjanak az egyes dolgozói rétegektől. Jóllehet üzemként, sőt a krónikába kíváncsi különböző fontos események alkalmából is más-mások adhatnak leginkább megalapozott tájékoztatást, általában feltehető, hogy a „felülnézet”-hez ez az üzem közzgazdasági, műszaki vagy más szakmai értelmiségétől, a vállalati tanács tagjaitól, a szakszervezetek tisztségviselőitől, vagy más hasonló helyzetben levőktől történhet meg, míg az „alulnézet”-hez maguktól a különböző szak-képzettségű-beosztású fizikai foglalkozású dolgozóktól származhat.

4. A tapasztalat azt mutatta, hogy akik beosztásuk, képzettségük alapján jó áttekintéssel rendelkeztek, a „felülnézetről” pusztán termelési beszámolókat készítettek, mert nem ismerték eléggé az „alulnézet” világát, nem tudták kellően tükrözni azt. Ezek, ha mint ilyenek, még oly jók is voltak, nem feleltek meg a pályázat követelményeinek, mert nem közelítették a pályázat központi célját: a termelés, a gazdálkodás, a munka és az ember kapcsolatát, azt, hogy hogyan élték meg a emberek az adott évet üzemükben. Pedig a pályázat címe „Üzemünk élete . . .” nem pusztán szó, mert az kell, hogy kitűnjék a pályamunkából mit adnak a dolgozók az üzemnek testi és szellemi erőben, és mit kapnak attól erkölcsi és anyagi javakban.

5. Az említett egyoldalúság elkerülésére tanácsolható, hogy a krónikák írói — ha ezt maguk is szükségesnek tartják — az üzem egyes jelentős területeinek, a dolgozók egyes fontos rétegeinek egy-egy dolgozójából állandó Krónikairó-Kört szervezzenek, melynek tagjai folyamatosan tájékoztatják az általuk áttekinthető, jól ismert kör életéről, eseményeiről. De ha ilyen szervezett, állandó együttműködést nem lehet vagy nem kívánnak biztosítani, arra kívánatos törekedni, hogy a krónikák írói legalább a legfontosabb események alkalmából ne egyedül saját magukra hagyatkozzanak, hanem esetenként maguk szerezzék meg a legalkalmasabbaktól a többoldalú tájékozódást, nehogy a krónika egyetlen ember elkerülhetetlenül egyoldalú megállapításait tükrözze.

6. A brigádkrónikák esetében értelemszerűen nincs szükség külön krónikairó kör szervezésére, mivel azokat rendszerint a brigád egyik tagja írja, aki közvetlenül, belülről látja, ismeri a körülményeket, emellett legtöbbször megbeszéli a többiekkel, hogy mi és hogyan kerüljön bele a krónikába. Amikor pedig az elkészül, legtöbbször megvitatják a brigád tagjai, akiknek véleményét, megjegyzéseit a krónikák írói általában figyelembe veszik. Mivel a brigádkrónikák írói maguk is élnek a brigád életét, az ilyen krónikák többsége, amellet, hogy bemutatják: mit és hogyan dolgoznak, bemutatják azt is, hogy az mit jelent számukra. De tekintettel arra, hogy még a brigádkrónikák közt is voltak pusztán termelési beszámoló (. . . ezt meg ezt vállaltuk, ezt meg ezt teljesítettük . . .) kiemelt igényel, hogy *mind az üzemek egészére, mind a brigádokra vonatkozó krónikákban feltétlenül kerülni kell, hogy a pályamunkák pusztán termelési beszámolókat legyenek.*

¹A pályázaton részt vehetnek nemcsak a termelőüzemek, hanem minden gazdálkodó egység — erre utal a címben az üzemünk után a „munkahelyünk” megjelölés. A szövegben pusztán a rövidség kedvéért csak a termelésre utaló üzem szó szerepel — az azzal kapcsolatban mondtak értelemszerűen alkalmazandók a nem-termelő, vagy egyéb tevékenységet kifejtő egységekre.

7. Mivel az egyes brigádok és az üzemek egésze nem hozható közvetlen kapcsolatba egymással, ezért a pályázat az „alulnézet—felülnézet” bemutatását a brigádkronikáktól nem is várja el. Annyi mégis kívánatos, hogy a brigádkronikák érzékeltessék: mi a szerepük, helyük az üzem egészének gazdálkodásában, hogyan jelennek meg az üzemek egészének általuk megismerhető fontos feladatai saját életükben, és mindezekelőtt azt, hogy az adott brigádban dolgozóknak mik a legfontosabb közvetlen érdekei és mennyiben sikerült azoknak érvényt szerezni.

8. Nagyon kívánatos, hogy a fiatalabb dolgozókat lehetőség szerint vonják be a krónikáírásba. Sok az olyan fiatal — közgazdasági, műszaki vagy más értelmiségi —, aki friss szemmel néz; szeretne és hasznos módon tudna hozzájárulni fontos jelenségek meglátásához, teendők kialakításához, és ezeknek a krónikákban való tükrözéséhez. De nem kevésbé áll ez a fiatal fizikai dolgozókra. Jelentős részük magasabb képzettségű, mint sok régebben ott dolgozó munkás és sok tekintetben más az értékítéletük, életfelfogásuk és ennek megfelelően az üzemekben való életük is. Mindennek megjelenése az üzemi krónikákban az üzemi élet egy fontos darabjáról adhatna hírt.

9. Az idők múlásával a körülmények, a feladatok változnak. Kívánatos, hogy a krónikákból ezek kitűnjenek, természetesen csak akkor, ha az adott helyen felmerülnek, az üzem, a dolgozók ottani életét befolyásolják. Néhány kérdést példászerűen felemlítünk, természetesen nem a teljesség igényével. Lehet, hogy az adott helyen éppenséggel más időszere, más új jelenség fontos, ebben az esetben természetesen azokról kell a krónikáknak hírt adni.

— Az ország nehéz gazdasági helyzete hozott-e valami változást az üzem, az ott dolgozó emberek életében? Történt-e változás a munka szervezésében, magában a munkában és a keresetekben és hogyan ítélik meg ezeket?

— Volt-e valamilyen javaslatuk a dolgozóknak változtatására, javítására, vagy saját maguk vagy az üzem, a termelés — vagy mind a kettő érdekében? Ha volt, felvetették-e azokat, hol, milyen fórumon, milyen szinten, kinek és mi lett az eredménye?

— Volt-e valamilyen tapasztalat a VGMK-k működésével kapcsolatban, jó vagy rossz oldalait tapasztalták-e és ha igen, milyenneket, a korábbi időhöz képest volt-e valamilyen változás működésükben és megítélésükben.

— Tavaly alakultak meg a vállalati tanácsok, amelyeknek részben munkástagjai is voltak. Jó lenne, ha kitűnne a krónikákból, hogy tapasztalták-e bármilyen formában a tanácsok működését — ha nem, azt is jó lenne tudni. A dolgozók küldöttei tájékoztatták-e a tanácsulés előtt és után a dolgozókat arról, hogy mi történik az üléseken: meg voltak-e elégedve a tanácsotagok működésével, vagy mást vártak ettől az új intézménytől.

— Az elmúlt évben szinte minden krónika megemlékezett a szakszervezeti változásokról. Jó lenne tudni, hogy az újonnan választott tisztségviselők hogyan működnek, milyen a szakszervezetek érdekvédelmi tevékenysége. De nem általános megfogalmazásokat várunk, mint például „megfeleltek feladatunknak”, hanem konkrétan számoljanak be arról, hogy a szakszervezeti szervek mit tettek, illetve mit kellett volna tenniük, és az érdekvédelem mellett hogyan teljesítették a termeléssel kapcsolatos feladataikat. Ha nem tapasztalták a szakszervezetek tevékenységét azt is írják meg — ez is lényeges része az üzemi életnek.

Még egyszer: a fentiek csak példák, amelyek jelzik az irányt, amelyet kívánatos volna a krónikákban követni.

10. A krónikák írójának feladata, hogy egyfelől az üzem, másfelől az ott dolgozó emberek oldaláról fontosnak ítélt eseményeket — akár maga tapasztalja azokat, akár másoktól származó értesülésből szerez azokról tudomást, *eseménynaplóba* rögzítse, és az év végén a krónikát ebből megírja. Lehet, hogy az „eseménynapló” nagyon hivatalosan hangzik és ezért idegenkedést kelt, pedig az eseménynapló lehet egy egyszerű kockás füzet is, a lényeg csak az, hogy az év folyamán folyamatosan kerüljenek bele az események. Enélkül, az év végén pusztán emlékezetből visszatekintve az évre, elkerülhetetlenül csak a „nagy” dolgok merülnek fel — a tervteljesítés, a kitüntetések, a nagy hajrák és ehhez hasonlók. Óhatatlanul el-sikkad (nem lehet rá emlékezni) hogy ami az év egésze alatt történt, hogy történt — milyen tapasztalatokat szereztek, milyen érzések: öröмок és elégedetlenségek voltak. Pedig ez teszi ki az életet az üzemek mindennapjaiban és ebből kerekedik ki az évben az élet egésze.

Hangsúlyozni kell, hogy az eseménynapló még nem maga a krónika — nem biztos, hogy mindennek bele kell abba kerülnie, és éppen abban a formában ahogy esetleg hevenyesen bejegyzésre került. De az eseménynaplóból válogatva, megfelelően megszerkesztve ebből készülhet el a jó.

A krónikák az eseménynaplónakon kívül természetesen másból is merítenek. Kiegészítik, színesítik ezeket az üzemre, az emberekre vonatkozó más anyagok is — cikkek, beszámolók vagy képek, fotók, ha hozzájárulnak a krónikákban foglaltak sokoldalúbb, jobb megvilágításához.

11. Milyen legyen a krónikák szerkezete? Erre nézve semmilyen előírás nincs — az teljesen a krónika készítőinak megítélésétől függ. Csak mint lehetőség megemlíthető, hogy a krónika az üzem rövid bemutatásával kezdődjék. Ha a krónika az illető üzemnek csak egy részére vonatkozik, jó ha nagy vonásokkal elhelyezik azt az üzem egészének kereteibe. A „bemutatás” ne legyen túl szakos, szorított és a munkahely legfontosabb jellemzőire. Célszerű annak ismertetése, hogy az üzemnek vagy a kisebb egységnek mik a legfontosabb feladatai, problémái, tervai az esztendőben. Az év során vezetett eseménynaplóból értelem-szerűleg főleg az ezekkel összefüggő eseményeknek kell kitűnnie. Kézenfekvő, hogy a krónikák befejező része azt foglalja össze, hogy az év eseményei révén mennyiben érték el az év elején kitűzött célokat, ha sikerült jó eredményt elérni, az milyen áron, hogyan történt, ha pedig az ellenkezője következett be, mi volt ennek az oka.

Maga a pályamű az eseménynaplóból készülhet többféleképpen. Lehet a bemutatás után az események, tények és azokkal kapcsolatos érzések, felfogások idősorban történő felsorolása, de történhet témakörök, fő probléma-csomópontok köré csoportosítva is. Azonban akár így, akár úgy, biztosítani kell, hogy az üzemmel és az emberekkel kapcsolatos események a maguk összefüggéseiben egymás mellé kerüljenek. Nagyban emeli a krónikák értékét, ha a tényekkel, eseményekkel kapcsolatban lehetőleg szélesebb körből származó, esetleg különböző véleményt, értékelést is tartalmaznak — állást foglalnak az üzemmel, a munkával és az emberekkel kapcsolatban.

12. Ha már a krónika anyagának gyűjtése is leginkább kollektív közreműködésre támaszkodva adhat hű képet, fokozottan áll ez a krónika végső formába öntésére. Kétségtelen, hogy a krónika megírásánál a tollat csak egy ember foghatja, de célszerű ezt megelőzően azokkal, akiket erre illetékeseknek tartanak, (valószínűleg szűkebb körben) megbeszélni, hogy milyen események, milyen hangsúllyal, milyen értékeléssel kerüljenek be a krónikába.

13. Arra azonban mindenképp ügyelni kell, hogy a krónikák kerüljék el a sajnos nagyon gyakori bukta-
tatót — azt, hogy mindenáron csakis jó képet adjanak a szóban forgó munkahelyről. Nagyon valószínű, hogy főleg a viszonylag jól működő üzemekben, brigádokban vállalkoznak krónikairásra, de lehetetlen, hogy akár a legjobbakban is minden mindig és csakis jó legyen. Sajtóban, rádióban, tévében, beszédekben, ha jó példáról van szó, kizárólag jót lehet hallani; hozzászoktunk ahhoz, hogy ami ezekben nem jó, arról nem írunk, nem beszélünk. A krónikák ne így tegyenek, hanem megfelelő arányban beszéljenek ezekről is. Mert még ott is, ahol a végeredmény általában sikeres, jó, az élet nincs sürlődások, konfliktusok, érdekellentétek nélkül. Ezért a való élet tükrözése — ami legfőbb célja a krónikáknak — azt kívánja, hogy a jól működő egységeken belül is megfelelő arányban térjenek ki a törvényszerűen előforduló problémákra és elintézési módjukra is — ez sokkal inkább nyújt hasznos tanulságot, mint az életidegen tökéletes kép. Természetesen nem lehet arra számítani, hogy a krónikák a teljes igazságot, annak minden, esetleg kellemetlen részletét tükrözzék. De arra lehet és kell törekedni, hogy ezekből legalább annyit megmutassanak, amennyit azokból a helyszínen elviselhetőnek ítélnék, és a valóságot legalább fő arányában, fő vonásaiban közelítik meg. Mert a pályamunkák közül *nem a legjobb üzemek, brigádok, hanem azok jognak jó elbírálást kapni, amelyek a valóságot viszonylag leginkább elfogadható módon tükrözik.*

14. Befejezésül a forma, a nyelv! A krónikák kerüljék a sajnos túlságosan elburjánzott életidegen, újságcikk-izú sablonokat. Mert a sablonok mögött nincs az írók tényleges átéltése, nincs hitele annak, amit ilyen módon leírnak, mert a valóság mindennapjaiban nem így érznek, nem így gondolkodnak. Saját véleményük, híradásuk életükről az üzemekben csak saját beszélt nyelvükön lehet valódi. Ezért a krónikák ne írójának a tudományoskodó, hivataloskodó szólamyszerű szaknyelven, ha százszor is ezt hallják, hanem a legszélesebb kör számára érthető *egyszerű, szép, élő magyar nyelven.* Így érhető el, hogy üzemi életükről olyan tükröt mutassanak, amelyben a dolgozók magukra, valóságos életükre ismernek, és amelyből jobban megítélhető számukra saját maguk és az üzem helyzete, saját teendőik és perspektíváik, valamint az üzemek és a társadalom vezetésével szembeni reális elvárásaik.

Amennyiben az üzemek, a munkahelyek, a brigádok a krónikairáshoz ezen túlmenő segítséget, tájékoztatást tartanak szükségesnek, forduljanak a Hazafias Népfront és a szakszervezetek megyei (budapesti) szervezetéhez, amely a lehetőségekhez képest biztosítani fogja ezt számukra.

Mód Aladárné

LISZKA JÓZSEF:

Ágas-bogas fa Néprajzi ismeretek alapfokon (Madách, Bratislava, 1986. 89 old.)

Hosszú, mint a Szent Iván-i ének”, „Rövid, mint a pünkösdi királyság”, „Nyomatató lónak nem kötik be a száját” — bizonyára sok gyermeknek, fiatalnak ismerősök ezek a szólások, közmondások, sőt, továbbiakat is fel tudnának sorolni. De vajon hányan gondolkodtak el azon, hogy mi az a Szent Iván-i ének, vagy a pünkösdi királyság, mi az a nyomatás? A mai gyerekek, fiatalok már nem nagyon ismerik ezen kifejezések, szavak értelmét, de a szülők, vagy még inkább a nagyszülők, segíthetnek a megfjézésben.

Az iskolában a történelemórákon a diákok megismerkednek az uralkodóházak és főrendek tagjaival, híres csaták, ütközetek történetével. Ezek kétségkívül fontos, de korántsem egyedüli alkotóelemei történelmünknek. A fényes királyi udvarok mellett érdemes egy-egy pillantást vetni a sokaságra, a népre, annak életmódjára, mindennapi munkájára, dolgos hétköznapjaira és vidám ünnepeire. Mindezekkel a *néprajztudomány* foglalkozik. A néprajz tehát a történettudomány része, a nép kultúráját kutatja. Ezt a kultúrát (viselkedésmódot, szokásokat, különféle tudnivalókat) nem könyvekből tanulhat a felnövekvő nemzedékek tagjai, hanem a szülőktől lesték el, valamint a nagyszülők plántálták át az ifjakba, tehát szájról szájra, apáról fiúra, nemzedékről nemzedékre szálltak az ismeretek. Ezt a folyamatot nevezzük *hagyományozásnak*.

A mesélésre, beszélgetésekre kitűnő alkalmat nyújtottak a hosszú téli esték, a fonók, tollfosztók, kukoricafosztók és egyéb alkalmak. A hagyományos, hosszú időn keresztül élő családszerkezet felbomlásával (a fiatalok munkájuk miatt sokszor messze költöznek szüleiktől), az életrend megváltozásával egyre kevesebbet tudnak nagyszüleik életéről. A hagyományok átörökítése már-már megszabad. Pedig lenne miről beszélgetni. Nagyanyáink, nagypapáink is voltak gyerekek, fiatalok, ők is szerettek játszani, olykor csintalankodtak is. Ők is voltak szerelmesek, udvaroltak, párt választottak maguknak, szórakoztak — és persze legtöbbször már kis koruktól keményen dolgoztak.

A fásasztó, dolgos őszi napok után következtek a nyugodt, hosszú téli esték. A téli időszak bővelkedett az ún. *jeles napokban*, ezekhez különböző szokások, jóslások, sokszor babonások, de számtalan esetben valós megfigyelések alapján végzett cselekedetek vagy mondások kapcsolódtak. Novemberben csak a két legismertebbet, Katalin (november 25.) és András (november 30.) napját említem, mint időjósásra és szerelmi jóslásokra alkalmat adó

napokat. December egyik legemlékezetesebb napja 13-a, Luca napja volt. Többféle szokás is kapcsolódott hozzá, pl. ekkor kezdték el készíteni a Luca-székét, amit karácsonyra kellett befejezni, tehát naponta csak annyi munkát volt szabad elvégezni, hogy éppen akkorra — és ne előbb — készüljön el. Innen a mondás a lassú munkára: „*így készül mint a Luca széke*”.

A hosszú tél után az emberek már alig várták a tavaszt, a kikeletet, siettetni is akarták ezt a folyamatot. Búcsúztatták, próbálták kiüzni a telet, a hideget és köszöntötték a kikeletet, a meleget. A tél vége általában a vigságok időszaka volt, ekkor tartották a különböző farsangi mulatságokat, hogy így, felfrissülve induljanak neki a húsvét előtti hosszú böjtnek és a tavaszi munkáknak.

A nyári időszakban is sok jeles napot tartottak számon, és ezek már a munkához kapcsolódtak, mert a nép minden gondolata az időjárás, a föld és az évi termés körül forgott. A nyári, őszi hónapokban kevesebb idő jutott a szórakozásra, társas összejövetelekre, ezekre inkább csak egy-egy hosszán tartó, nehéz munka befejezésekor került sor. Ilyen volt pl. az aratás vagy a szüretet záró ünnepség.

Mindezekről részletesebben olvashatnak az érdeklődők *Liszka József*, szlovákiai magyar néprajzkutató és régész szakember közel múltban megjelent könyvében. A szerző az általános iskolás korú fiatalok számára foglalja össze a néprajzi ismeretek alapjait. A néprajzt iskolákban nem oktatják sem nálunk, sem Szlovákiában, ezért szükséges a különböző szavak, szakkifejezések, mint pl. *népi kultúra, folklór, folklórizmus, néprajzi csoport, tájegység* stb. rövid magyarázata. Szól néhány sorban a tudományág kutatási módszereiről, majd rátér a paraszti élettér bemutatására. Érinti a településhálózat kialakulását, a falu szerkezetét, a porták rendjét, a lakóterét és a -házról való tudnivalókat, valamint a berendezések változását, fejlődését.

Az élettér bemutatása után a paraszti életrendjét, a paraszti munka folyamatait kíséri figyelemmel, így a gazdálkodást, a szántást, vetést, állattartást, ezen belül részletesebben szól a disznóólásról és a baromfitartásról. Megismerteti az olvasót az ünnepi szokásokkal, mint pl. a lakodalommal. Ír a méhészkedésről, zöldségtermesztésről, pásztorkodásról, a kender termesztéséről és feldolgozásáról, az aratásról, kenyérsütésről, a népi gyógyászatról. A különböző témaköröket, példákkal teszi szemléletesebbé. Ezek a példák leggyakrabban a Kisalföld Szlovákiába eső részéről, a szerző szülőföldjéről származnak.

Mondandóját sok-sok irodalmi utalással és idézettel teszi még érdekesebbé. Ezek az idézetek nemcsak a néprajzi szöveget színesítik, de ebben a környezetben és ilyen megvilágításban az adott irodalmi alkotások értelmezése is kibővül, olyan rejtett szépségekre is ráirányítják a figyelmet, amelyek mellett eddig esetleg sokan elsiklottak.

Hasznos olvasmány ez a kis könyv minden gyermeknek, fiatalnak és idősebbnek, akik érdeklődnek népünk múltja, egyszerű hétköznapjai iránt, vagy akik csak ezután szeretnének vele közelebbről megismerkedni.

Bodnár Mónika

GYŰJTÉSI ÚTMUTATÓ

Néprajzi kaláka

Általános iskolai honismereti szakkörök, úttörőközösségek gyűjtőmunkájának néhány lehetősége

I. Falvainknak nemcsak külső képe változott meg szembetűnően, hanem — amint ez egyre szélesedő körben ismertté válik — lakosságának összetétele is gyökeresen átalakult. A falukban ma már nincsenek igazi parasztok, s ma már nem is a mezőgazdasági dolgozók vannak lakói közt többségben, hanem az ipari üzemek és a szolgáltatás különféle ágazatainak dolgozói.

A klasszikus paraszti múlt élő tanúi, azok az idős férfiak és nők, akik még az első világháborút megelőző években fölserdültek, s így saját tapasztalatukból is ismerhetik a változásnak akkor még sokkal kevésbé kitett falusi életvitelt és kulturális hagyományt, ma már több mint egy évtizeddel túl vannak azon az életkoron, mely hazánkban az emberi élet átlagos felső határának számít. A naptári év esztendőnkint megugró évszámának két utolsó számjegyét úgy tekinthetjük, mint a néprajztudomány legrégebbi hagyományt őrző adatszolgáltató rétegének „kódszám”-át. A néprajzi „klasszikus, adatközlői” tehát idén 87 évesek vagy még idősebbek, és számuk a természet rendje szerint egyre csökken.

Az ilyen idős adatközlők ismeretei, emlékei azért is igen értékesek a néprajz számára, mivel közléseik (természetesen a korábban összegyűjtött népeleti adatokkal együtt) viszonyító pontokat szolgáltatnak a változásnak tulajdonképpen minden időben kitett, új és új elemeket befogadó népet és népi kultúra alakulásának vizsgálatához, a hagyományozódás folyamatának és indítékainak megismeréséhez, a gazdasági és társadalmi változások hatásának, az új és régi birközésének, a közösség és egyes alkotó egyéniségek szerepének tisztázásához.

Az elmondottakból következik, hogy minden generáció tartogat kutatnivalót a néprajz számára. Valamennyi korosztályban találhatunk igen értékes adatszolgáltatókat, valamely szűkebb társadalmi csoporthoz való tartozásuknak (pl. pástorcsaládok) vagy sajátos egyéni érdeklődésüknek, képességeiknek megfelelően. A szülők, nagyszülők és dédszülők életmódjában és kultúrájában mutatkozó egyezések és különbségek vizsgálata hozzásegít annak tisztázásához, hogy a változások mikor, milyen tényezők hatására következtek be és erősödtek fel.

A hagyományozódás az idősebb korosztályoknál gyakran egy nemzedék átugrásával ment végbe. Olyanoknál, ahol a gyerekek a nagyszülők huzamos gondozására voltak bízva, sokat voltak velük együtt. Szerencsés esetben, ha a nagyszülő szívesen és színesen beszélt a régi életről, eseményekről, s ha az unoka is hasonló érdeklődésűvé nevelődött, a néprajz olyan — esetleg még csak jó hatvanas — adatközlőt találhat a későbbi felnőtt unokában, akinek visszaemlékezései a 80 évesekével veteksenek. Ez természetesen elsősorban a népi kultúra szóbeli, szájhagyomány útján terjedő elemei (néphit, népköltészet stb.) esetében lehet nagyon értékes.

II. Értékvédő, közösségépítő, a szűkebb és tágabb pátria aktív szeretetére nevelő mozgalmunk fiatalabbakat tömörítő ágazataiban a nevelő értékű, élménytadó aktív tevékenység a fő vonzerő. Jól tudjuk azonban, hogy mozgalmunk jelentős sikerű tudománysegítő tevékenységéből a középiszkolás korosztály is derekasan kivette részét. (Országos ifjúsági, diáknapj néprajzi-nyelvjárási és helytörténeti pályázat, földrajzinév-gyűjtés stb.) Az úttörőkorú tanulók összefogó honismereti szakkörök és alkalmi gyűjtőfeladatokat is vállaló egyéb kisközösségek tevékenysége közvetve szintén tudománysegítő jelentőségű lehet.

A néphagyománynal, népművészettel gyakorlatban ismerkedő, a népi kézműves tevékenységet próbálgató kisebb-nagyobb úttörőközösségek érdekes és értékes alkotó tevékenységnek lesznek részesei. Jól tudják ezt azok a fiúk és lányok, akik a csillebérci vagy zánkai, kétvétenként megrendezni szokott országos úttörő népművészeti táborok „beugró” feladatoként hónapokon keresztül nagy buzgalommal igyekeznek megszerezni a jogosultságot a táborban való részvétellel.¹ A múzeumok hasonló foglalkozásokat vezető népművelő munkatársai is tanúsíthatják, hogy a gyerekek szívesen és haszonnal vesznek részt ezeken. Haszonnal, nemcsak

¹Vö. Papp György—Trencsényi László: Kerek egy esztendő Csillebérc-Magyarországon. Honismeret, 1982. 6. sz. 6. old. — A korábbi táborok beszámolóját a Honismeret, 1976. 3., valamint 1980. 3. számában olvashatjuk.

ügyesedésükre és épülésükre, hanem a múzeumokban folyó kutatómunka iránti érdeklődés felkeltését és ébrentartását tekintve is. Nemcsak a múzeumbarátai köröknek, hanem a néprajzi-nyelvjárási gyűjtőmozgalom utánpótlás-nevelésének is jó előiskolái az ilyen folyamatos vagy alkalmi szakköri tevékenységet folytató közösségek. Sőt, megfelelő feltételek esetén az úttörőkorú gyerekek is végezhetnek tudománysegítő, gyűjtő-felderítő tevékenységet.

Mik ezek a feltételek? Mi teszi alkalmassá a gyereket erre?

Természetes, hogy a hagyománytartóbb vidékeken, amelyen a Tolna megyei Sárköz vagy a Pest megyei Galgavidék, könnyebben lehet továbbá munkára serkentő sikereket elérni, mint a már erősen városiasodott tájakon. Vagy az ország szélein fekvő, nehezebben megközelíthető megyék, Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Éleveníben néphagyományú helységeiben.

Alapvető feltétel, hogy legyen olyan áldozatkész vezető, aki fontosnak tartja a tudománysegítő néphagyománygyűjtést, s a szakszerű gyűjtőmódszert elsajátítva, a gyerekekkel összefogva szervezi a munkát.

Előnyös, ha a gyűjtőcsoport tagjai a helység vagy városrész törzsökös családjaiból származnak, ha vannak rokonaik, ismerőseik a hagyományt még többé-kevésbé ismerő, gyakorló felnőttek körében.

A szöveges néphagyomány megörökítéséhez igen kedvező, ha a gyerekek saját nyelvjárásukban tudják leírni a hallottakat. Tudatosítani kell bennük, hogy azonnal föl kell jegyezni, és nem szabad sem köznyelvesíteni, sem „népiesíteni” a hallott nyelvi adalékokat. A passzív módszerrel gyűjtött, többször hallott adat az igazán értékes.

Vérükké kell hogy váljék az adatközlőre és a gyűjtésre vonatkozó hitelesítő adatok feljegyzése minden esetben. (Az adatközlő neve, életkora, vallása, lakóhelye, a gyűjtés helye és ideje, a gyűjtő adatai.)

Természetesen előnyös, ha tanulók érdeklődésének, életkorának megfelelő, a hagyomány szerint a hasonló korúak részvételével zajló hagyományok (játékok, mondókák, népszokások, népköltészet stb.) felkutatására irányítjuk munkájukat. Fejlesztőnk kell bennük a gyűjtés során jól hasznosítható életkori tulajdonságokat. (Azt, hogy a gyerekek jó megfigyelők, kíváncsiak, szívesen hallgatják a felnőttek beszédét, kitarotán nézik a dolgozó felnőtteket, játékaikban utánozzák őket és maguk is szívesen részt vállalnak a munkából.)

III. A szakkör vagy más gyűjtőközösség elsősorban a lakóhely néprajzi jellegzetességeinek felderítésére törekedik. Ez az irányított nyomozótevékenység egyrészt alkalmat ad a fentebb említett alapvető módszertani követelmények begyakorlására, másrészt fokozatosan ráirányítja a figyelmet azokra a helyi jellegzetességekre és jó adatközlőkre, amelyeket, illetve akik segítségével a gyűjtőközösség tagjai társas tevékenység formájában, fokozatosan felkutathatnak, megörökíthetnek. Amelyik témában gazdagabb anyag mutatkozik, azokból az ügyesebb is „munkascsoportok” pályamunkáit is készíthetnek a minden évben meghirdetett országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatra.² E csoportmunkák részei lehetnek a vezető által rendszerezett szakköri pályamunkának.

Persze, nemcsak a lakóhelyen lehet felderítőgyűjtést végezni, hanem a környéken felkeresett más helységeken is. Lehetnek a gyűjtőközösségnek „ingázó”, bejáró tagjai is. Segítséggükkel egy-egy kiemelt, bővebb témát ígérő témára vonatkozóan több közeli helységben is végezhet gyűjtést a szakkör. Ez értékesebb teheti munkájukat a tekintetben is, hogy képet adhat egyes néprajzi jelenségek elterjedtségéről, s egyúttal segít felkutatni olyan hagyománytartó településeket, amelyeken még ma is eredményes gyűjtési lehetőség kínálkozik.

Hasznos, időszzerű szolgálatot tehet a szakkör azzal is, hogy egy hagyománytartó aprófalú néprajzi feltárására vállalkozik. Itt, a magukra hagyott idős emberek körében bizonyára szíves fogadtatásra találhatnak a fiatal gyűjtők. Az ilyen helységekre szakköri kirándulásokat is lehet szervezni. A megfelelő kapcsolatok kiépítése után esetleg gyűjtőtábor megszervezésére is sor kerülhet.

Az alábbiakban 12 felderítőgyűjtési feladatot közlünk, olyan a tanulókhoz szóló fogalmazásban, ahogy az az úttörők egy korábbi jubileumi országjárása alkalmával megjelent lapjukban.³

Felderítő feladatok:

1. Állapítsátok meg, van-e falutok, illetőleg a felkeresett helységek népének és a vidéknek a nép száján élő külön neve (pl. jászok, matyók, palócok stb., Kunság, Göcsej, Cserehát stb.).

2. Tudakoljátok meg, él-e felkeresett helységeken közkedvelt mesemondó, rigmus vagy nótacsináló, kiváló népművész (faragó, himnuszénekes előrajzoló „íróasszony”, fazekas stb.), más helységeken is ismert kitanító táncos. Ha találtok ilyeneket, írjátok fel pontos személyi adataikat (név, életkor, foglalkozás, lakóhely).

3. Állapítsátok meg, él-e a felkeresett helységeken jó emlékezetű, régi dolgokról szívesen beszélő, szellemileg még friss, 80 éven felüli férfi vagy asszony. Ha igen írjátok le pontos személyi adatait, s azt is, hogy milyen régi dolgokról szokott mesélni.

4. Derítsétek fel, van-e bejáró helységeken megállapíthatóan (a ház végén, a mestergerendán stb. évszámmal megjelölt) 1800 előtt épült parasztház. Ha igen, jegyezzétek fel az utcát és házászámot a tulajdonos nevét és az építés évét. Ha akad köztetek ügyes rajzoló, készítsétek róla alaprajzot is.

5. Írjátok le, vagy rajzban örökítsétek meg használatból kiment lomtárba (padlásra, kamrába, fészerbe stb.) került régi néprajzi tárgyakat (pl. régi gazdasági eszközöket, edényeket, régi ruhaféléket, ácsolt, faragott és festett bútordarabokat, halász-vadász szerszámokat, régi mesterségek szerszámait, mindenféle házi eszközöket és használati tárgyakat). Ha ilyeneket találtok, legalább népi nevét, rendeltetését és tulajdonosának adatait

²Ld. az 1987. évi XXXV. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat meghirdetését a Honismeret 1987. 1. számában.

³Pajtás, 1956. április 12. sz.

— Ezt azért teszik, mert a föld széle kösziklás, nem fogja a szántóvas.
 — Hát még az, hogy követül azt küldik az országgyűlésre, akire a község ősi zekéje legjobban ráillik . . .
 — Azt tartják az atyafiak, választott erre Apafiné, hogy úgy sem sok szólója van ott a követnek, ott ülni pedig kényelmetlen oly öltözetben, melyet nem ránk szabtak.
 — Te mindennek tudod az okát, jer fejtsd meg azt, amit ez a székely megígértetted velem. Kettőt kért: az egyik az, hogy hadd legyen Oláhfalú Kolozsvárhoz két mérföld.
 — Oh a ravasz együgyűek! — kiálta föl Apafiné. — Hisz ezzel oda céloznak, hogy szabadalmuk lévén deszkáikat két mérföldnyi távolban árulni, Kolozsvárt is vásárt nyithassanak maguknak.
 — Ez ugyan igaz — szolt meggyőződve Apafi —, mármint a másik kérésük is gyanús előttem, ámbár ez nincs semmi vonatkozással helységükre. Azt kívánták, hogy ezentúl legyen törvénybe adva az, hogy akinek lova nincsen, járjon gyalog.
 — Értem! — mondá Apafiné rövid gondolkodás után. — Újabb időkben a postajárás falujokon visz keresztül, s emiatt sokszor követelnek tőlük lovat a futárok. Jóemberek unják a terhet, s kellene nekik törvény, mely a futárokat gyalog jární parancsolja.
 Apafi hangosan dobtantott lábával.
 — Lélekadta góbéja! Velem ilyen tréfát üzni. No meglásd, mint fogom visszatréfálni őket.”
 Később a fejedelmi pár magánbeszélgetése után folytatódta a nyilvános események.
 „Ekkor az oláhfalusi követre került a sor:
 — Kegyelmeteknek amit megígértem — szolt a fejedeleme, alig bírva uralkodni belső jókedvén —, azt megengedem, ám legyen Oláhfaluhoz Kolozsvár két mérföld, ha az kegyelmeteknek könnyebbségre szolgál, s járjon gyalog, akinek lova nincsen, ha kegyelmetek úgy kívánja, hanem azt a záradékot kötöm ki magamnak, hogy a deszkát ezentúl nem árulhatják kegyelmetek Kolozsvárott, s a futároknak kiszolgáltatandják a kívánt előfogakat.”

Mit csinál a gólya?

Kisfaludy Károlynak, reformkori irodalmi életünk fiatal vezérének említett elbeszélése az általa szerkesztett *Auróra* c. évkönyv 1824-es kötetében jelent meg, *Szalay Benjámin* álnév alatt.

Írásában pompásan érzékelteti a falucsüfölkben kipécézett helységek lakóinak érzékenységét, s egyúttal szemléletesen bemutatja a kedvelt hagyomány egyik, jó fél évszázaddal előtti „alkalmazását”.

„Minap utazván, . . . faluban lovakat válték. Szép tavasi nap lévén, míg befogtak, az öregbíróval és nótáriussal a faluház tornácában állva ide s tova nézegettem . . . egy tárgy figyelmessé tón: a torony csúcsáról tudniillik egy gólya csüggött le. Kérdezőleg nézék az öregbíróra: de ez szememet kerüli és beszállt ajakkal a nótáriust könyöközi, ki engem verbe borult képpel más tárgyra vezetni akarván, a kalendáriumban előforduló időjárást emlegét; de én kíváncsi lévén nyílt szívvel kérdém: Mondják meg uraim, mit csinál ott a gólya? Erre a nótárius mély reverenciáuk után ellappang, a bíró pedig, kihez fordulék, megszorulva, pruszliját húzogatva ezen szavakkal »Komám uram, már hová megy?» a nótárius után vonul. Senki sem marad körülém, csak a kisbíró, ki is a lovak előtt állván reám bámultában észre se vette, hogy a ló hátul csipdezi, de utóbb aligha elevenére nem jutott, mert egyet rikkantva elugrott helyéből, s kérdésemre: mit csinál ott a gólya? De ő összeszidván valahány gólya van a világban, mérgeesen egyet pattant s úgy kezd vágatni, hogy szót se válthaték vele, és én annyit tudtam mint előbb.”

Az írónak végül is egy másik faluban sikerült megismernie a csüfölk kérdés alapjául szolgáló „igaz” történetet. Eszerint a falu közadakozásból újonnan bádogoztatott, messze fénylő templomtornyára, büszkeségükre, ráköltözött egy gólya. Ezt előbb a községi tanács együttes kiáltozásával, majd az iskolás gyerekek mozgósításával igyekeztek elriasztani onnan. Miután ez nem sikerült, a falu nótáriusa lelőtte a golyát, de ez fennakadt a torony keresztjén. A madárhulla eltávolítására is hiába tettek több — persze komikus kísérletet.

„Azonban — fejezi be a szólas eredetét magyarázó elbeszélés az író — a szomszéd faluk felkapák ezen történetet s . . . lakosít gúnyolták golyájokkal, s azon kérdés: mit csinál a gólya? már sok kék foltba sötét verbe került.”

A kiemelt témával elmélyedőbben foglalkozni kívánó szakkörvezetők, gyűjtők figyelmét felhívjuk a kérdés szakirodalmának alábbi, sajnos, elég nehezen hozzáférhető munkáira. Ezek, amellet, hogy a szakszerű gyűjtőmunkában jól felhasználható további szempontokat is adnak, egyúttal a szakköri foglalkozásokon jól hasznosítható derűs olvasmányokat is kínálnak.

Kovács Ágnes: A rátőtíadák típusmutatója (Magyar Népmese Katalógus Füzetei 3.) Budapest, 1966.

Duka János: Kilenc kéve hány kalangya? Kriterion, Bukarest, 1982.

Morvay Péter

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL: A Bábolna hegyére felkelőket vezető társadalmi feszültségekről — Emlékezés Szeremlei Sámuelre — Stromfeld Aurél — Emlékezés Fábry Zoltánra — Egy elfelejtett mohácsi hős: Ákosházy Sárkány Ambrus — A debreceni agrár-oktatásról — Elcserejt nevek a Balatonnál — Egyetű élet Mohácson a XIX. században — Egy váci görög kereskedő családjának kalandjai 1774-ben — Mennyibe került egy lovas nemzetőr felszerelése 1848-ban Hajdúszoboszlón? — A szigetvári öregharang — Horváth József, kolozsvári fotóművész képei — Svájci tanácskozás a szigetmagyarságról — Honismereti munka egy angyalföldi könyvtárban — Nyelvjárási gyűjtőúton a Kárpátok alján — A szeghalmi műemlék harangtorony helyreállítása — Helytörténeti múzeumokról — Könyvismertetések — Honismereti évfordulónaptár, 1988.

esetleg már megváltozott — természeti, gazdálkodási viszonyaira, lakóinak hajdani életmódjára emlékeztetnek, s nemegyszer kifejezői azoknak a feszültségeknek is, melyeknek gyökerei egyes szomszédos helységek közötti egykori közjogi, származási (kisnemesi, jobbágy- vagy telepes községek), magatartásbeli különbségeire vezethetők vissza. Az egykori lecsapolt Ecsedi-láp melléki Tyukod és Ura lakóit pl. a környéken csúfolódva *cellásoknak*, illetőleg *golyásoknak* nevezték. Arra emlékeztetett ez, hogy a *retoldali* (Ecsedi-láp vidéki) pástörök vagy a szegényebb nép (akárcsak a Győrffy István és Szűcs Sándor írásaiból ismert nagykunsági és sárréti „rétes emberek”) alkalmi csemegeként vagy ínséges időkben táplálékként fogyasztották a gyékényi ott *cellának* nevezett lisztes gumóját. Ura egykori vízjárta határában annak idején nagyon sok golya találta meg táplálékát, s így könnyen megszülethetett a csúfondáros történet, amely szerint a falu előjárósága testületileg kivonult a határba, hogy a tilos területen legeltetett juhnyáját (tulajdonképpen a messziről annak néző golyacsapatot) régi szokás szerint behajtsa és gazdájukat megbírságozza.⁵ A szorgalmas és takarékos népű, jómódú *aranyos* Matolcs és a vele szomszédos, szegényebb, de rártartibb lakosságú Tunyog közti hajdani különbséget és ellentétet is jól jellemzi a történet, amely szerint az egykori matolcsi gazda egy vasárnap megszámlolta, hogy amíg a háza kapujától a templomajtóig ért, éppen százat kondult a harang. Istentisztelet után szóvá is tette a papnak: *A fele is elég lett volna. Így hamar elkopik a harang.* Vagy hogy a matolcsiak szerint — a tunyogiak előbb jól laktak *puliszkával* (vízben főtt kukoricliszt), majd kiállnak a kapuba a fogukat piszkálni, mintha húst ettek volna.⁶ Az egyes helységneveket sorba szedő mondókák, rigmusok is tartalmazhatnak az illető községek fekvésére vagy jellemző vonásaira utaló elemeket, mint pl. a Mőricz Zsigmond tiszaháti szülőfaluja környékén ismeretes, ökörtérrel tájszókkal összekapcsolt mondóka: *Csálé Cséce, prr Kőröd, hü Milota, bolond Bécs.* Vagy a Veszprém környéki falvak egy csoportjáról szóló rigmus:⁷

*Litér mit ér,
Kádárta még annyit se ér.
Szentisványa kár a kenyér.
Vilonya legtöbbet ér,
Mer az útbul is kitér.*

A tréfás falucsúfoló történeteket sokszor egy-egy község lakóira ruházzák rá (pl. sok falucsúfolót Rátót lakóira fognak, s ezért az ilyen történeteket a néprajzi szakirodalomban rátótiadáknak is nevezik). Ennek meg lehetnek a történeti okai, amelyet érdemes lenne vidékenként kideríteni.

A tréfás történeteket egyes jól elbeszélők nagyon izesen-szívesen tudják elmondani. Kíváncsok ezért minél több helyen felkutatni őket, s az ez szerint megörökíteni elbeszéléseiket, melyek között még ma is akadhatnak népköltészeti alkotásnak tekinthető darabok.

VI. A falucsúfolók szépíróink figyelmét is felkeltették. Legkorábban talán *Kisfaludy Károlyét*, aki *Mit csinál a golya* című kis elbeszéléseben dolgozott fel egy ilyen történetet. *Jókai* Erdély aranykora c. regényének VII. fejezetét színesíti egy, a témánkkal kapcsolatos tréfás epizóddal. Az ilyen, a népi kultúra alapos ismeretéről tanúskodó irodalmi leírások érdeklődést felkeltő, kedvesnialló eszközként jól beilleszthetők a gyűjtésre való felkészítésbe. *Jókai* említett leírása pl. azzal is megismerteti olvasóit, hogy a falucsúfolók egyik típusa egy-egy falu népének oktondisággal leplezett agyafúrtságát kívánja bemutatni. Érdemesnek tartjuk ezért idézni.

Mit kértek az oláhfalusiak Apafi fejedelemtől?

Arról van szó a fejezetben, hogy a török szultán által kedve ellenére fejedelemmé lett Apafi Mihály, Kucsuk basa hadaival Kolozsvár alá érkezve sátrában fogadja a hódolók, és kérelmezők seregét.

„Végtere egy zekés, ködmenes lufó székely állott elébe. Köpcös, tömzsi legény, mint mondá, az oláhfalusi község küldöttje, ki helysége nevében hódolatát adta át a fejedelemnek s két rendbeli furfangos kérrrel járult a fejedelem elé, melyek ilyenformán hangzottak: pro primo: engedessék meg Oláhfalunak az, hogy ezentúl Kolozsvártól csak két mérföldnyire legyen (mint tudjuk, messzebb van tőle hús mérföldnél); pro secundo: hozassék afelől törvény, hogy akinek lova nincsen, járjon gyalog.

A fejedelem nevetve hagyá helybe az agyafúrt kívánatokat s rendkívüli jó szeszélybe látszott ez által jöni . . .”

E jelenet után, betegágyából felkelve az újdonsült fejedelem sátrába érkezik az éleseszű és fejlett politikai érzékű fejedelemasszony, Bornemissza Anna. Párbeszédük témánkat érintő része:

— S vajon az a becsületes condrás székely mi jóért jött? . . . nagyon furfangosnak látszik előttem a képe; a székely, mikor legeggyűyűbb képet csinál, akkor legravaszabb . . .

— Ez az oláhfalusiak követe.

E szóra Anna sem álhatá meg, hogy el ne mosolyodjék.

— A jó oláhfalusiak, folytatá kacagva Apafi, akik lepedővel hordják a templomban a világot, s agyonverik a zsebórárt.

— Ah, sokat ráfognak szegényekre, mi nem való. Csak az eszük járása furfangos.

— De az csak igaz, hogy a lajtorját keresztbe vitték át az erdőn.

— Igen, mert a kapitány megölték nekik az erdőpusztítást, ellenben kivetette rájuk, hogy varjúfejeket szedjenek, ők tehát keresztbe vitték át az erdőn a hácsót fészket szedni, s ami fa közé esett, azt levágták előtte.

— Ezt jól kimagyaráztad, de az csak nem tagadható, hogy a hegyen nem szántják végig a földjeiket, attól tartva, hogy mire a szélére érnek, felbillenik velők a föld.

⁵Morvai Péter: Az Ecsedi-láp egykori élete a mai népnyelv tükrében. Ethnographia, 49. évf. 315. old.

⁶Luby Margit: A parasztlelet rendje. Bp., 1935. 26. old.

⁷Morvai Péter: Kádárta helynevei. Dunántúli Szemle, 1940. 1—2. sz. Veszprém vármegyei Füzetek 1. Veszprém, 1940. 53. old.

PÁLYÁZAT

A múzeumi pályázat értékelése

A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, a Nemzeti Múzeum, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és a KISZ KB 1984-ben bocsátotta ki az 1985—1986. évekre szóló országos pályázati felhívását, s kijelölte az általa javasolt kiemelt témákat. A polgári demokratikus forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság időszaka; Az ifjúsági szervezetek és mozgalmak a két világháború között; Kulturális egyesületek és tevékenységformák 1920—1944-ig; Az életmódváltozások a felszabadulástól napjainkig; Az MKP és az SZDP helyi szervezeteinek megalakulása, a magyarországi népfremszervezetek története; A DISZ, illetve a KISZ, valamint a MADISZ, a SZIM és rétegszervezetek (SZIT, EPOSZ, Diákszövetség, MEFESZ) története; A mezőgazdasági termelősövetkezetek története. E kiemelt témákon kívül természetesen lehetett pályázni egyéb, szabadon választott témával is.

A pályázati rendszer — a korábbi évekhez hasonlóan — most is kétféle pályázatot két példányát kellett elküldeni a megyei múzeumokhoz, illetve a megyei KISZ-bizottságokhoz, itt történt az első minősítés, és csak a legjobb dolgozatokat továbbították a megyék az országos döntőbe, a Magyar Munkásmozgalmi Múzeumhoz.

A bírálóbizottságnak nem volt könnyű dolga, hiszen a II. fordulón 304 dolgozatot — 116 felnőtt pályázó és 188 fiatalok pályázói írását — kellett mérlegelnie. A pályázatok egyenkénti értékelését a szaklektorok végezték el, s az ő javaslataik alapján döntött a bizottság, amikor a következő pályamunkákat díjazta.

Felnőtt egyéni kategória:

I. díj (10 000 Ft)

JUHÁSZ ISTVÁN (Karácsond): *Puky Miklós élete* című dolgozata. A szerző Heves megye méltatlanul elfelejtett nagy szülöttének állít emléket. Puky Miklós a reformkor kiváló politikusa s a szabadságharc nagy egyénisége volt. A pályázó módszeres és alapos forráskutatással írta meg az életrajzot. Jegyzetapparátusa és szakirodalmi adatfeltárása kimagasló értékű.

II. díj (6000 Ft)

SZAKÁLY GYULA (Győr): *Gondolatok a győri gazdasági elitről 1900 és 1940 között* című pályázata egy kitüntetett rétegnek, a „győri elitnek” a körében végezte, meghatározta az „elit” fogalmát, kiből állt ez — a városban legtöbbet adózó — réteg, milyen volt anyagi helyzete és anyagi helyzetük forrásai, s mennyiben befolyásolta ez a réteg környezete gazdasági-politikai formálódását. A dolgozat gazdag forrásanyagra támaszkodik, elemzései s módszerei tudományos igényűek, s bőséges szakirodalmat sorakoztat fel.

KECSKÉS ATTILÁNÉ (Győr): *Pattantyús-Ábrahám Imrének*, a kiváló műszaki felkészültségű vezetőnek életútját rajzolta meg dolgozatában. Pattantyús-Ábrahám Imre egyike volt azoknak, akik legtöbbet tettek a magyar ipar fejlesztése érdekében, s akinek oktatói tevékenysége nyomán számos kiváló szakember került a pályára. Ezért fontos, hogy élete és tevékenysége minél szélesebb körben legyen ismert, s ezen a területen úttörő munkát végzett a dolgozat írója. Az is nagy érdeme a pályázatnak, hogy eloszlatja a félreértést, mert sokan összetévesztik a szintén mérnök és tudós bátyjával, Pattantyús-Ábrahám Gézával. A szerző eddig ismeretlen dokumentumok birtokában dolgozott, s ért el kiváló eredményt. Elemzései tárgyúak, jegyzetapparátusa szakszerű és megalapozott.

BALOGH LÁSZLÓ (Tatabánya): a Piszke és Látatlan községek egyesítésével kialakult *Látatlan nagyközségről* írt több mint 200 oldalas tanulmánya a város csaknem 700 éves történetét fogja át. Munkája során a különböző történelmi korszakokban a társadalmi rétegek gazdasági-politikai életének változásait kíséri figyelemmel. A dolgozat legértékesebb fejezete, a városi munkásmozgalmat történetének kiegészítése, amelyet új dokumentumfeltárások alapján végez el a szerző. Helytörténeti jelentősége is számottevő: a helységnek kialakulásának pontos elemzését is megtaláljuk a dolgozatban.

III. díj (4000 Ft)

TOLNAY GÁBOR (Mezőtúr): *A Nagyatádi-fele földreform végrehajtása Jász—Nagykun—Szolnok vármegyékben* című pályázata a magyar nemzeti történelem — tendenciózusan negatívvá tett — fejezetére, a Nagyatádi-fele földreform megyei vonatkozásaira irányítja a figyelmet. A megyén belüli földbirtok-elosztást a

tárgyalt korszakon belül a megyei közigazgatási rendszer keretében vizsgálja, így éri el azt, hogy a különböző területek közötti különbségek érzékelhetőbbek. A járásokban végbemenő változások összességét az egész megyére vonatkoztatja, következtetései korrektek, és megfelelnek a jelenkori történelemszemléletnek. Statisztikai személetetőanyaga szorosan illeszkedik a tartalomhoz, kiegészíti, s a jegyzetapparátusban felsorolt adatok sok újat, eddigi ismeretlen feltárásokat tartalmaznak.

BALOGH LÁSZLÓ (Rohod): dolgozata *Szentpétery Zsigmond pályaképét* rajzolja meg, halálának 125 évfordulója emlékére. Az értékes színház-történeti feldolgozás nagyon sok új ismeretanyagot hoz felszínre, így munkája nemcsak egyszerű életrajz, hanem a magyar színházi élet egyik jelentős korszakát is bemutatja. Megidéri a kor szellemét, s a dolgozathoz csatolt dokumentummelléletek némi színházi, műsorpolitikai adalékkal szolgálnak.

HÁRS JÓZSEF (Sopron): pályázatának gerince a *Fabricius Endre által, 1842—1844 között tollba mondott latin nyelvű család-történet*. E latin eredetű írásból német nyelvű kivonat is készült, de magát a művet latin eredetiből fordította — Petőfi barátja — Fabricius Endre, magyar nyelvre, amelynek példánya a soproni Liszt Ferenc Múzeum gyűjteményében található. A pályázó ezt a szöveget közli forma- és szöveg-hűen, s kiegészíti egy bevezető tanulmánnyal, jegyzetekkel, különböző mutatókkal, a családja részletezésével és jelentős mennyiségű fényképpel. A szerző tudományos felkészültsége szembeötlő. A 23 oldalas bevezetője nemcsak a család történetét vizsgálja, de olyan művelődéstörténeti ismereteket is nyújt, ami túlnő azon, amely céllal közreadta az eredeti írást. Külön érdeme a pályázónak, hogy kiemelte a múzeumi archívanyagból a kéziratot, s általa egy olyan reformkori társadalmi rétegre irányította a figyelmet, amely feltétlenül a haladást szolgálta.

Ifjúsági egyéni kategória

II. díj (6000 Ft)

NAGY ENIKŐ (Sopron): *Sopron helyzete, magatartása a Rákóczi-szabadságharcban*. A dolgozat kiemelkedik az ifjúsági pályázatok mezőnyéből. A témával kapcsolatos kutatásai széles körűek, alaposak. Stílusa nagyon jó, jól szerkeszt, s kiválóan kezeli a főként levéltári forrásanyagot. Alapos felkészültségű, megírt munka. Írójának érdemes lenne továbbiakban is kutatómunkával foglalkoznia.

III. díj (4000 Ft)

KOCSIS MÁRTA (Szeged): *1944. október 12-e emlékére* című dolgozata Csongrád megye felszabadításának krónikáját írja le. Jórészt a helyi sajtó anyagából dolgozik, de felhasznál egyéb forrásmunkákat is, ezek egy részének szövegét beleépíti a dolgozatba. Különösen a felszabadulás utáni időszak dokumentálására fekteti a hangsúlyt. Jó a forrás- és irodalomjegyzéke, ügyesen szemléleteti mellékleteiben a felszabadulást megelőző harcokat, majd magát a felszabadulást követő harcot.

TIMAR JUDIT (Hajdúszoboszló): a Hajdúszoboszló című lapban megjelent írások alapján építi fel dolgozatát (*Sajtókép és társadalmi valóság*). Gondosan kiválogatja azokat az írásokat, amelyeket használ, de mielőtt ezek elemzéséhez látna, a lap szerkesztési módszereit bírálja. A tárgyalt időszak mindössze tíz év sajtóanyaga, természetesen, hogy ez nem elegendő arra, hogy helyesen értékelje a lap munkáját. Sikerültebb része a dolgozatnak, amikor rátér az igazi mondanivalóra. „Célom annak bemutatása — írja az előszavában —, hogy hogyan tükrözi ez az újság a városi életet, gazdasági, társadalmi, politikai változásait, fejlődését.” Bőséges repertóriumanyag alapján próbálja mindezt megrajzolni, nem mindig egyforma sikerrel, mert nem ismeri elég jól azt a történelmi-politikai hátteret, amelybe illesztve lehet csak megismertetni az adott város fejlődését. Ezek ellenére a dolgozat jó, nagyon sok munka fekszik benne, vannak egészen újszerű megállapításai és a maga nemében hézagpótló írás.

NAGY ENIKŐ (Sopron): *Sopron város idegenforgalma*. Alapos forrásfeltárással, jó helyismerettel, kiváló elemzéssel, színvonalas dolgozatot készít. Írásában felmérte Sopron város idegenforgalmának fejlődését és mérlegelte további lehetőségeit. A vizsgált földrajzi terület is kedvezett a pályázónak. Sopron egyike azon városoknak, ahol a legnagyobb az idegenforgalom, s a fejlődés is itt mérhető fel a legjobban.

Az **Ifjúsági csoportos kategória** megosztott **III. díját** négy miskolci pályázat kapta: írói mindannyian a Miskolci Építőipari Szakközépiskola tanulói, második és harmadik osztályosok és a Molnár Béla Ifjúság Ház helytörténeti szakkörének tagjai. TOKAJI ZSOLT a *tiszaluci mgtsz gazdaságtörténetét* dolgozta fel, GYENGE MARGIT a *Tiszamenti Mgtsz történetével* foglalkozott, SZECHENYI ZSOLT és TÓTH ZSOLT közös dolgozata a *volt kazincbarcikai Lichtenstein-birtok gazdálkodási viszonyait* elemzi, NAGY EMESE és JÓZSA MARIANNA szerzőpáros a *miskolci kereskedők és gazdák köréről* a *Gazdakörőről* ír. A dolgozatok általános jellemzői, hogy igen sok új adatot tartalmaznak, íróik témaválasztása dicséretes, és biztos érzékeléssel összegezik megállapításaikat, amelyek csaknem minden esetben helytállóak. A dolgozatok színvonala arra enged következtetni, hogy felkészült tudományos irányítással írták a szerzők pályázataikat. A Molnár Béla Ifjúsági Ház helytörténeti szakkörétől évről évre nagyszámú pályázat érkezik. Igen sok köztük a díjnyertes. A szakmai bírálók több alkalommal dicsérték és kiemelték a helytörténeti szakkör irányítását, s nem egyszer javasolták, hogy a szakkör, a vezető és a szakkör tagjai is megérdemelnék a dicséretet, akár együttes díjazás keretében is.

Pályázati felhívás

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a Magyar Történelmi Társulat és az Országos Közművelődési Központ Szakkönyvtára **egyesülettörténeti pályázatot hirdet**. A pályázat célja, hogy hozzájáruljon a helyi társadalom múltjának, közösségi tevékenységi fórumainak feltárásához s ezen keresztül a társadalom autonóm szerveződési formáinak, hagyományainak, értékeinek jobb megismeréséhez.

Pályázni lehet *polgári kori helyi, gazdasági, társadalmi, művelődési egyesületek, egyletek történetéről készülő tanulmányokkal*. Eddig még nem publikált, vagy megjelenés alatt álló, maximum 60 gépelt oldalnyi terjedelmű munkák beérkezését várjuk. A beérkező pályaművek színvonalától függően tervezzük a pályadíjak kiadását: 1 db 10 000 Ft-os díj, 2 db 5000 Ft-os díj, 3 db 3000 Ft-os díj, továbbá különdíjak, esetenként 2500 Ft értékben.

A pályázat jelíges. A szerző nevét, foglalkozását, lakcímét tartalmazó borítékot kérjük mellékelni a 2 példányban beküldendő pályaműhöz. A pályaműveket 1988. április 30-ig kell beküldeni az Országos Közművelődési Központ Szakkönyvtára címére: 1251 Budapest, Pf. 33.

Eredményhirdetés: 1989 tavaszán. A pályázatot meghirdető intézmények elősegítik a legszínvonalasabb pályaművek megjelentetését. Részletes pályázati útmutató levélben igényelhető az Országos Közművelődési központtól (Pelsőczy Ágnesnél, a 151-348-as telefonon).

Hazafias Népfront Országos Tanácsa

Magyar Történelmi Társulat

Országos Közművelődési Központ Szakkönyvtára

A Kisteleki-alapítvány pályázati felhívása szegedi helyismereti munkára

A Kisteleki Ede emlékezetére alapított pályadíjat ötödször 1990. november 26-án, a névadó születésnapján osztjuk ki. Fölhívjuk a Szeged múltjával, jelenével, jövőjével foglalkozó kutatókat, hogy pályamunkáikat 1990. május 31-ig *ajánlva* küldjék meg.

A feltételek a következők:

1. Csak kiadatlan, a pályázat céljára, első példányban készült, legalább 4, legfeljebb 10 ív (egy ív 22 gépelt lap, 26 sorral, soronként 60 betűhellyel) terjedelmű, Szegeddel kapcsolatos mű nyújtható be. 2. A pályamű tárgyát nem szabjuk meg. A tárgyválasztást (új tárgykörök földolgozását, új források feltárását, új szempontok érvényesítését) értékeljük. 3. A bizottság egy *díjat* (15 000 Ft), két — egyenként 8000 Ft-os — és két — egyenként 5000 Ft-os — *jutalmat* ad ki. 4. A díjnyertes és jutalmazott pályaművek a Somogyi-könyvtár állományába kerülnek. 5. A pályázat jelíges; a szerző nevét a dolgozat nem tartalmazhatja. Nevét és címét zárt borítékban mellékelje. Nem vehet részt a pályázaton, aki pályaművének tárgykörében korábban már közleményt jelentetett meg. 6. A bizottság döntését titkos szavazással hozza. 7. A díjazottakat levélben értesítjük, a közvéleményt pedig a díjkiosztásról a Délmagyarország és a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain tájékoztatjuk.

A Kisteleki-alapítvány bírálóbizottsága
Szeged, Somogyi-könyvtár 441. pf. 6/01

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL: *Pozsgay Imre:* Ki a magyar ma? — Perczel Miklós — A Soroksári út története — A falukutatás hagyományai és jelene Sárospatakon — Fejezetek a repülés pécsi eszendeiből — A sportszerű népi játékokról — Az aprófalvak mai helyzete — Kiegészítés és nemzettudat — A Százados úti lakótelep — Szerelmi jóslások Makón és környékén — Karácsonyi köringyálás Hajdúdorogon — A határainkon kívüli magyarok néprajzi kutatása — Művelődéstörténet és falukutatás — A Sárospataki Népfőiskolások találkozója — Történelmi vetélkedők Budapesten — Honismereti szakkörvezető-képzés — Könyvespolc — Honismereti Bibliográfia — A Honismeret 1987. XV. évfolyamának tartalomjegyzéke.

Gravitáció

Tóthpál Gyula (Pozsony) felvétele

HONISMERETI ÉVFORDULÓNAPTÁR 1988

1613. A XXVII. törvénycikk, II. Mátyás dekrétuma, első ízben foglalkozik a Tisza árvizeivel és a Tisza menti megyék árvédelmi feladataival.
1688. Magister Herold Edler von Blumenfeld megnyitja a „Szent Háromság-hoz” címzett gyógyszerterázt Pesten, a mai Váci u.—Kígyó u. sarkán.
1713. Kőszegen a pestisjárvány emlékére felállítják a mai Köztársaság téri Szent Háromság szobrot.
1763. Mária Terézia megszervezte Szempcen a Collegium Oeconomicumot, az első gazdasági-műszaki szakiskolát.
1763. Az első lottójáték Budán.
1813. A pesti orvosi karon először adtak ki szülészmesterei oklevelet.
1813. *Fazola Frigyes* (Fazola Henrik fia) felépítette az újmassai nagyolvasztót, mely ma hazánk egyetlen kohászati ipari műemléke.
1838. Rákoson megkezdte működését a Miesbach-téglagyár, a mai Magnezit-ipari Művek jogelődje.
1838. Megkezdte működését a Drasche-téglagyár.
1863. A helytartótanács engedélyt adott a Pesti Közúti Vaspálya Társaságnak, hogy lövontatású vasutat építsen a Széna (ma Kálvin) tértől a Váci országúton át Újpestig.
1888. Megalakult a Magyar Turista Egyesület.
1913. Megalakult a Magyar Általános Gépgyár RT. (XIII. Váci út 143. sz.)
1938. Felépült a Fővárosi Autóbuszüzem Hamzsabégi úti garáza.
1963. Megnyílt a siófoki Beszédes József Vizgazdálkodási Múzeum.
1963. Ez évben érték el Algyőn a legjelentősebb földgázkutatósi eredményeket.
2. 1838. *Századunk* címmel önállósult a *Hírnök* melléklapja. Ismeretterjesztő, irodalmi és kritikai írásokat tettek közzé írói.
17. 1763. A helytartótanács elrendelte, hogy a megyei fizikusok (orvosok) írják össze a magyarországi gyógyvizeket és -fürdőket.
23. 1838. Brassó epicentrummal nagy földrengés volt Erdélyben, melyet mintegy 600 km-es körzetben éreztek meg az emberek.

FEBRUÁR

10. 1963. *Szolnokon* ünnepélyesen felavatták az új közúti Tisza-hidat.
- 11—14. 1913. 6000 munkás sztrájkolt a csepeli Weisz Manfréd töltenygyárban bér-emelésért és az egészségesebb munkakörülményekért.
13. 1963. Első ízben adták át a szép magyar beszéd jutalmazására a Péchy Blanka által alapított Kazinczy-díjat.
23. 1913. Polgár Izsó nyomdász elnökletével megalakult a Magyarországi Eszperantista Munkások Egyesülete.

MÁRCIUS

1763. Megkezdtek az egri liceum építését.
1888. Levonult a Tisza egyik legnagyobb árvize, melynek tetőzése a felső és a középső Tiszán több helyen 1970-ig mértékadó árvízszint volt.
1938. Megindult a Márciusi Front lapja, a *TOVÁBB*.
13. 1838. A Duna völgyét végigpusztító jeges árvíz e napon érte és öntötte el Pestet és Óbudát.
20. 1488. Augsburgban megjelent Thuróczi János *Chronica Hungarorum*. A magyarok történetét Mátyás koráig feldolgozó humanista műből Brunnben június 3-án még egy kiadás készült.
1963. Megkezdte működését Vácott a Dunai Cement- és Mészművek.

JANUÁR

1. 1538. Bécsben megjelent Pesti Gábor hatnyelvű szótára.
1863. Megjelent *A Hon* címmel Jókai Mór politikai, nemzetgazdasági és irodalmi napilapjának első száma.

MÁJUS

1838. A hónap közepén megjelent Szé-

chenyi István *Néhány szó a lóverseny körül* című műve.

11. 1888. Miniszteri rendelet jelent meg, mely szerint minden postai küldeményt bélyeggel kell bérmentesíteni.

1963. Az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletet hozott a muzeális tárgyak, emlékek védelméről.

JÚNIUS

7. 1838. Pesten megtartották az első akadályversenyt.
8. 1863. A Budapesti Hajós Egylet megrendezte az első dunai evezősversenyt.
11. 1713. A budai Várban felavatták a Szentháromság-emléket.
16. 1913. Megnyílt a városligeti Széchenyi fürdő.
28. 1763. Komárom epicentrummal földrengés volt mintegy 90 ezer km²-es területen.

JÚLIUS

1788. Megjelent a *Magyar Museum* első száma Kassán.
1888. Baross Gábor javaslatára létrejött a XXXI. sz. törvény, mely kimondta, hogy Magyarországon telefonhálózat nem lehet többé magánkézben.
1. 1863. Megkezdte tényleges működését a Magyar Földhitel Intézet.
1963. Megalakult a Csepel Vas- és Fémművek Híradástechnikai Gépgyára.
15—21. 1913. A pécsi bányászok sztrájkja, amely az egész megyére kiterjedt.
15. 1913. Megalakult a Magyar Sízövetség.
21. 1763. Létrehozták az első állami árvaházat.

AUGUSZTUS

1813. Pesten megtartották az első magyarországi szerb nyelvű színházi előadást.
3. 1913. Budapesten megalakult a Magyarországi Munkásműkedvelők Szövetsége.
4. 1863. Ganz Ábrahámot Buda díszpolgárává választották.
5. 1813. Elhelyezték a gellérthegy csillagda alapkövét.
14. 1963. Új közúti hidat avattak a Tiszán Záhony és Csap között.
20. 1963. Bekapcsolták az ország villamosenergia-hálózatába a Szabolcs-Szatmár-megyei Aporliget községet, s ezzel befejeződött a falvak villamosítása.
22. 1963. Miskolcon felavatták a 73 m magas avasi kilátótornyot.

SEPTEMBER

1. 1863. A segesvári gimnázium mellett megnyílt az ország első középiskolai tornaterme.
4. 1913. Megjelent a *Bányamunkás* (Bergarbeiter) első száma. A lap a magyar-

országi bányamunkások érdekeit képviselte.

OKTÓBER

8. 1788. Megjelent a *Magyar Mercurius* első száma.
16. 1913. Üzembe helyezték az Óbudai Gázgyárat.
21. 1888. Megalakult a Balatontavi Gőzhajózási RT.
28. 1863. A siófoki közúti híd alatti Sió-zsilipet nagy ünnepélyességgel üzembe helyezték. Innen számítható Siófok nyaralóhelyé alakulása.

NOVEMBER

14. 1963. A kormány határozatot hozott a földalatti gyorsvasút építésének folytatására.
16. 1888. A Magyar Testgyakorlók Köre (MTK) alakuló közgyűlését tartotta Budapesten.
30. 1913. A Magyar Turista Szövetség megalakult
1963. Átadták a forgalomnak Budapest első gyalogos aluljáróját, az Astoria Szállónál.

DECEMBER

2. 1913. Bárczy István polgármester elnökletével megalakult a Budapesti Sport Egyesület (BSE).
22. 1963. Felavatták a rudabányai vasérc-törő és -osztályozó művet.
26. 1838. Alakuló közgyűlését tartotta a Pesti Hengermalom Társaság.
27. 1913. Megkezdte működését az első jelentékeny közművelődési könyvtár, a Szabó Ervin Könyvtár 2. sz. fiókja az Almássy téren.

x = született, + = meghalt

- x 1638. *Apor István* (Altörja), erdélyi nagybirtokos főúr, jelentős alapítványokat tett (+ Nagyszében, 1704. nov. 10.)
x 1638. *Friedelius János* (Sopron), tanár, természettudós, az első magyar antropológiai témájú mű írója (+ Sopron, 1719.)
x 1638. *Váradi Mátyás* (Sóvárad), pap, orvos, (+ Kézdivásárhely, 1684. után)
x 1713. *Adami János Jakab* (Lőcse), ev. lelkész, méhész, (+ Besztercebánya, 1792. júl. 4.)
x 1738. *Kis Gergely* (Backamadaras), ref. főiskolai tanár (+ Székelyudvarhely, 1787. április 25.)
x 1813. *Ibász Dániel* (Dém), honvédtiszt (+ Collegno al Baraccone, 1881. ápr. 10.)
x 1813. *Luppi János* (?), fregatt-kapitány, a torpedó feltalálója (+ 1875.)
x 1813. *Petrás Ince János* (Forrófalva), lelkész, folklorista, nyelvész (+ Klézse, 1886. szept. 6.)
x 1813. *Poeltenberg Ernő* (Bécs), osztrák születésű honvéd tábornok, vértanú (+ Arad, 1849. okt. 6.)

- x 1813. *Vári Szabó Sámuel* (Felsőörs), ref. lelkész, növénynevelő (+ Tiszaföldvár, 1894. jan. 15.)
- x 1838. *Áldor Imre* (Pest), publicista, történelmi író (+ Újpest, 1928. dec. 31.)
- x 1838. *Ambrózy Béla* (Temesgyarmat), föld-birtokos, méhész (+ Temesvár, 1911. jan. 18.)
- x 1838. *Brandt József* (Pósfalva), orvos, egyetemi tanár (+ Kolozsvár, 1912. jún. 12.)
- x 1838. *Dalnoki Béni* (Szabadka), operaénekes (+ Bp., 1941. jan. 29.)
- x 1838. *Láng Fülöp* (Nagykanizsa), operaénekes (+ Bp., 1900. máj. 19.)
- x 1838. *Linzbauer István* (Kassa), építész (+ Bp., 1880. nov.)
- x 1838. *Szederkényi Nándor* (Eger), újságíró, politikus, helytörténész (+ Bp., 1916. ápr. 24.)
- x 1863. *Benedek János* (Nyírbalkány), újságíró, költő (+ Bp., 1926. márc. 13.)
- x 1863. *Franek Gábor* (Trubek), karnagy, zeneszerző (+ 1930.)
- x 1863. *Silberberg Ignác* (Arad), nyomdász, a munkásmozgalom résztvevője (+ Bp., 1932. jan. 31.)
- x 1863. *Szabó Kálmán* (Érsekújvár), kertész (+ Bp., 1940.)
- x 1863. *Szalóki Elek* (?), színműíró, (+ Győr, 1921. jan. 24.)
- x 1863. *Varsányi Gyula* (Nógrádvarsány), költő, író, újságíró (+ Bp., 1908. aug. 21.)
- x 1888. *Büszke Kocsis Miklós Barabás* (?), mesemondó, énekes (+ Magyaró 1967.)
- x 1888. *Konkoly-Thege Sándor* (Szántó), gazdasz-állattenyésztő, egyetemi tanár, (+ Bp., 1969. febr. 3.)
- x 1888. *Nagy Dániel* (Arad), újságíró, író (+ Bp., 1944.)
- x 1888. *Peterdi István* (Bp.), költő, műfordító (+ Bp., 1944.)
- x 1888. *Schill Imre* (Bp.) belgyógyász, kórházi főorvos, (+ Bp., 1954. okt. 11.)
- x 1898. *Fejős Pál* (?), filmrendező (+ New York, 1963. ápr. 25.)
- x 1898. *Komor András* (Bp.), költő, író, kritikus (+ Bp., 1944. okt. 22.)
- x 1898. *Kováts Albert*, (Szentendre), nyelvész, pedagógus (+ Bp., 1972. jún. 2.)
- x 1898. *Magaziner Pál* (Bp.), gyáros, magashegymászó, turistairó (+ Günskirchen, 1945. ápr.)
- x 1898. *Rábaközi Rigó Gábor* (Bp.), karmester, zenekarvezető (+ Bp., 1968. jan. 17.)
- x 1908. *Benedek Pál* (Bp.), mérnök (+ Bp., 1942. aug. 30.)
- x 1908. *Göndör Bertalan* (?), festő, grafikus (+ Mauthausen, 1945. márc.)
- x 1908. *Varga István* (Kaposvár), költő, műfordító (+ Nagycenk, 1945. febr. 4.)
- x 1913. *Capa Róbert* (Bp.), fényképész, fotóriporter (+ Vietnam, 1954. máj. 24.)
- x 1898. *Novotny Emil Róbert* (Marosvásárhely), festő, (+ Bp., 1975. aug. 15.)
- x 1908. *Matei Aurél* (Debrecen), szobrász (+ Bp., 1959. máj. 1.)
2. x 1913. *Terényi István* (Bp.), kiadói szerkesztő, műfordító (+ Bp., 1973. nov. 2.)
3. x 1913. *Bakalár István* (Cserhátszentiván), az ellenállási mozgalom résztvevője (+ 1944.)
4. x 1863. *Apáthy István* (Pest), zoológus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Szeged, 1922. szept. 27.)
5. x 1928. *Gellért László* (Beled), pedagógus (+ Bp., 1971. febr. 8.)
7. x 1838. *Györy Vilmos* (Győr), lelkész, író, műfordító, akadémikus (+ Bp., 1885. ápr. 14.)
8. x 1898. *Klauber Józsefné Löwinger Ilona* (Bp.), újságíró (+ Bp., 1969. júl. 11.)
9. x 1813. *Kuthy Lajos* (Érmihályfalva), író, akadémikus (+ Nagyvárad, 1864. aug. 27.)
- x 1888. *Darányi Gyula* (Bp.), orvos, egyetemi tanár (+ Bp., 1958. jan. 12.)
10. x 1738. *Szabó András* (Nemesnyék), rk. püspök (+ Kassa, 1819. szept. 28.)
11. x 1838. *Horovitz Lipót* (Rozgony), festő (+ Bécs, 1917. nov. 16.)
- x 1888. *Kutor Ferenc* (Nagyatád), zeneszerző, karnagy, pedagógus (+ Pécs, 1970. nov. 1.)
12. x 1888. *Virágh Árpád* (Bp.), filmoperatőr (+ Capri, Olaszó. 1930. máj. 31.)
- x 1898. *Jeges Ernő* (Torontálvásárhely), festő, grafikus (+ Bp., 1956. nov. 16.)
15. x 1888. *Novák Ede* (Bp.), építész (+ Bp., 1951. nov. 19.)
- x 1898. *Buzna Dezső* (Nagytapolcsány), állatorvos, mikrobiológus (+ Bp., 1976. nov. 7.)
- x 1913. *Bíró László* (Bp.), belgyógyász (+ Bp., 1971. aug. 21.)
16. x 1838. *Óreg János* (Pátka), tanár, filozófiai, pedagógiai és jogi író (+ Debrecen, 1911. máj. 4.)
17. x 1838. *Németh Antal* (Beic), pedagógus (+ Győr, 1902. jan. 21.)
- x 1863. *Szentgáli Gyula* (Szeged), zeneszerző, zenepedagógus (+ Miskolc, 1919. szept. 24.)
18. x 1898. *Andrássy Klára* (Bp.), újságíró (+ Dubrovnik, 1941. ápr.)
- x 1938. *B. Szabó Edit* (Debrecen), szobrász (+ Bp., 1975. ápr. 18.)
19. x 1838. *Beke Antal* (Barót), történetíró, kánok (+ Gyulafehérvár, 1913. máj. 9.)
21. x 1913. *Gömöri Béla* (Székesfehérvár), fül-orr-gégész szakorvos (+ Bp., 1974. jún. 18.)
22. x 1838. *Fejes István* (Legenye), egyházi író, költő, műfordító, püspök (+ Sátoraljaújhegy, 1913. nov. 30.)
- x 1908. *Szegő István* (Nyíregyháza), író, költő, műfordító (+ Bp., 1969. jún. 10.)
23. x 1813. *Turóczi Mózes* (Kézdivásárhely), rézműves, 1848-as szabadságharcos (+ uo., 1896. máj. 16.)
- x 1898. *Széchenyi Zsigmond* (Nagyvárad), vi-

Január

1. x 1888. *Papp Gyula* (Érmihályfalva), geodéta (+ Bp., 1954. márc. 4.)

- lágjáró utazó, vadász, író (+ Bp., 1967. ápr. 24.)
- x 1908. *Konecni György* (Kiskunmajsza), festő, grafikus, (+ Bp., 1970. jan. 29.)
- x 1918. *Timár Lajos* (Zágráb), botanikus, (+ Szeged, 1956. szept. 18.)
24. x 1763. *Édes Gergely* (Madar), költő, ref. lelkész (+ Tiszatarján, 1847. okt. 20.)
25. x 1888. *Sólyom Barna Zoltán* (Tiszafüred), vegyész-mérnök (+ Bp., 1960. júl. 16.)
27. x 1898. *Szeniczai Lajos* (Bp.), gépészmérnök (+ Bp., 1960. jan. 17.)
29. x 1838. *Fölser István* (Pest), mérnök, műegyetemi tanár (+ Bp., 1907. okt. 17.)
- x 1888. *Hikádé Aladár* (Bp.), villanyszerelő, a KMP egyik alapító tagja (+ Bp., 1970. júl. 13.)
- x 1928. *Lászlóffy Kata* (Bp.), színésznő, műfordító (+ Párizs, 1962. márc. 20.)
- x 1928. *Szántó Tibor* (Pécs), író (+ Bp., 1970. febr. 26.)
30. x 1838. *Muvaközy Imre* (Kecskemét), szőlő- és gyümölcsstermelő, gazdálkodó (+ Szikra, 1909. aug. 22.)
- x 1863. *Diósy Béla* (Nagyvárad), zenekritikus (+ Bp., 1930. ápr. 19.)
- x 1908. *Gerendás Mihály* (Tápiószéle), biokémikus, egyetemi tanár, fotóművész (+ Visegrád, 1976. jún. 16.)
- Február**
1. x 1918. *Kerekgyártó Elemér* (Debrecen), filozófus (+ Párizs közelében, 1962. nov. 23.)
2. x 1888. *Varga Oszkár* (Újpest), szobrász (+ Bp., 1955. nov. 30.)
- x 1898. *Tokody László* (Bp.), mineralógus, krisztallográfus, akadémikus (+ Bp., 1964. ápr. 15.)
- x 1913. *Szabó Erzsébet* (Bp.), művészettörténész, (+ 1972.)
4. x 1898. *Tóth Aladár* (Székesfehérvár), zenetudós, az Operaház igazgatója (+ Bp., 1968. okt. 18.)
- x 1913. *Sebes György* (Szeghalom), tisztviselő, a munkásmozgalom harcosa (+ Lerida, Spanyolo., 1938. ápr. 4.)
5. x 1788. *Kisfaludy Károly* (Tét), író, költő, akadémikus (+ Pest, 1830. nov. 21.)
- x 1838. *Kalocsa Róza* (Kovácsháza), író, pedagógus (+ 1909.)
- x 1888. *Fricsay Richárd* (Bécs), karmester (+ Bp., 1961. febr. 11.)
- x 1898. *Magyar Armand* (Bp.), nyomdász, birkózóbajnok (+ Bp., 1961. febr. 12.)
- x 1898. *Hurnung Andor* (Bp.), gépészmérnök (+ Bp., 1974. jún. 26.)
- x 1913. *Gál Zsuzsa* (Ipolyság), zenei író (+ Bp., 1979. nov. 2.)
7. x 1863. *Ósz János* (Királyfalva), népmesegyűjtő (+ Marosvásárhely, 1941. dec. 26.)
- x 1888. *Csepai Károly* (Szolnok), belgyógyász (+ Bp., 1972. nov. 29.)
8. x 1863. *Tomcsányiné Czukrász Róza* (Kolozsvár), pedagógus (+ ?)
- x 1888. *Korach Mór* (Miskolc), vegyész-mérnök, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1975. nov. 29.)
- x 1908. *Móra Mihály* (Dunavecse), jogász, egyetemi tanár (+ Bp., 1967. szept. 18.)
10. x 1838. *Thewrewk Emil* (Pozsony), klasszika-filológus, műfordító, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1917. febr. 23.)
- x 1908. *Kis Ferenc* (Nagygéc), költő (+ Bp., 1964. jan. 9.)
11. x 1898. *Szilárd Leó* (Bp.), fizikus, biofizikus (+ La Jolla, USA, 1964. máj. 30.)
- x 1908. *Gács András* (Bp.), optikus, szakíró (+ Bp., 1976. jún. 1.)
- x 1908. *Középpessy László* (Nagyvárad), tüdőgyógyász (+ Gyula, 1969. nov. 14.)
- x 1913. *Mikes József* (Pécs), mezőgazdász, mikrológus (+ Bp., 1977. aug. 22.)
- x 1918. *Vitányi János* (Tata), író, költő, színházi kritikus (+ Bp., 1962. jan. 12.)
12. x 1863. *Jász Géza* (Jobbágyi), filozófiai író (+ Bp., 1937. febr. 11.)
- x 1888. *Alszegehy Zsolt* (Nagyszombat), irodalomtörténész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1970. jan. 14.)
- x 1898. *Koszterszitz József* (Újpest), rk. pap, főesperes, író (+ Kalocsa, 1970. jún. 3.)
13. x 1813. *Doleschall Gábor* (Losonc), orvos, növényfiziológus (+ Miskolc, 1891. ápr. 24.)
- x 1863. *Schaushek Árpád* (Szeged), művészeti író (+ Bp., 1942. máj. 29.)
- x 1918. *Berkó Sándor* (Losonc), költő, műfordító (+ SZU, 1944.)
14. x 1888. *Bartos Erzsébet* (Szolnok), pedagógus, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1972. nov. 30.)
- x 1888. *Hefty Gyula Andor* (Pozsony), tanár, turistairó (+ Bp., 1957. dec. 3.)
15. x 1838. *Együd István* (Pócsmegyer), színész (+ Vác, 1882. dec. 5.)
- x 1863. *Bukovszky György* (Tekeháza), tanár, orvos, a fertőzés megelőzésének szakértője (+ Bp., 1930. jún. 23.)
16. x 1863. *Breuer Szilárd József* (Gölnicbánya), építész-mérnök, tisztelő-szakember (+ Bp., 1931. nov. 2.)
- x 1863. *Jablonski József* (Szepesolaszi), rovarvartani kutató (+ Bp., 1943. júl. 6.)
- x 1863. *Justh Zsigmond* (Pusztaszentetornya), író (+ Cannes, Franciaó., 1894. okt. 9.)
- x 1898. *György Endre* (Nyíregyháza), író, újságíró (+ Bp., 1976. dec. 1.)
- x 1908. *Ugray György* (Dicsőszentmárton), szobrász (+ Bp., 1971. nov. 11.)
17. x 1788. *Ungvárnémeti Tóth László* (Kistokaj), költő, (+ Bécs, 1820. aug. 31.)
- x 1863. *Kmetty Károly* (Hódmezővásárhely), jogász, egyetemi tanár (+ Bp., 1929. jan. 5.)
- x 1913. *Dubovitz Dénes* (Bp.), orvos, egészségügyi szervező (+ Bp., 1973. máj. 12.)
18. x 1888. *Zsilinszky Gábor* (Békéscsaba), vegyész-mérnök (+ São Paulo, Brazília, 1953. ápr.)
- x 1898. *Sztodolnik László* (Máramarossziget), bíró (+ Bp., 1967. okt. 27.)
- x 1908. *Benedek Jenő* (Fiume), jogász (+ Pozsony, 1966. nov. 24.)

19. x 1863. *Karácson Imre* (Apácatorna), történész, orientalista, rk. pap (+ Konstantinápoly, 1911. máj. 2.)
- x 1863. *Moór Emánuel* (Kecskemét), zongoraművész, zeneszerző (+ Mont Pélerin sur Vevey, Svájc, 1931. okt. 20.)
20. x 1813. *Ormós Zsigmond* (Pécska), művészet-történeti író, akadémikus (+ Bp., 1894. nov. 16.)
22. x 1838. *Matthiász János* (Ádámföldre), szőlőnevesítő (+ Kecskemét, 1921. dec. 3.)
- x 1838. *Rieger György* (Lippa), malomigazgató (+ Bp., 1913. júl. 15.)
- x 1888. *Schwanner Jenő* (Székesfehérvár), állatorvos, egyetemi tanár (+ Bp., 1964. okt. 3.)
23. x 1918. *Balázs Béla* (Bp.), történetíró (+ Bp., 1959. júl. 15.)
- x 1928. *Szántó Pálné* (Sepsiszentgyörgy), pedagógus, újságíró (Bp., 1974. márc.)
24. x 1838. *Reich Koppel* (Verbó), főrabbi (+ Bp., 1929. szept. 22.)
25. x 1863. *Kaposi József* (Zalaapáti), irodalomtörténész (+ Bp., 1922. nov. 7.)
- x 1888. *Tavaszy Sándor* (Póka), filozófiai író, ref. teológiai akadémiai igazgató (+ Kolozsvár, 1951. dec. 8.)
26. x 1863. *Csebrenyák József* (Sátoraljaújhely), nyomdász, a magyar szocialista mozgalom résztvevője, (+ Rosenhof, Ausztria, 1947. jan. 27.)
- x 1863. *Peres Sándor* (Csengerújfalu), tanár, pedagógiai író (+ Bp., 1907. dec. 27.)
- x 1913. *Szöke Béla* (Malacka), régész (+ Győr, 1961. nov. 29.)
27. x 1913. *Kovács Vendél* (Ásvány), tanár (+ Eger, 1970. nov. 27.)
28. x 1888. *Korponay Gyula* (Keszeg), kertész-mérnök, pomológus (+ Bp., 1975. márc. 28.)
- x 1928. *Vágó Eszter* (Debrecen), régész (+ Dunaujváros, 1970. jún. 18.)
- Március**
1. x 1813. *Reitter Ferenc* (Temesvár), mérnök, akadémikus (+ Bp., 1874. dec. 9.)
- x 1888. *Herczeg Géza* (Bp.), újságíró (+ Hollywood, 1954. febr. 6.)
- x 1908. *Hegedűs Lajos* (Bp.), tanár, nyelvész (+ Bp., 1958. júl. 23.)
3. x 1898. *Óry Károly* (Újnéppuszt), famunkás, a kommunista mozgalom harcosa (+ SZU, 1941.)
4. x 1928. *Elek László* (Kemenesmihályfa), kertész-mérnök (+ Bp., 1965. dec. 14.)
5. x 1888. *Vigyázó János* (Bp.), jogász, a hazai turizmusmozgalom úttörője (+ Bp., 1962. okt. 13.)
- x 1898. *Tökés Anna* (Marosvásárhely), színész (+ Bp., 1966. dec. 25.)
- x 1908. *Bertalan Imre* (Dévaványa), újságíró (+ Bp., 1972. aug. 20.)
6. x 1888. *Banner János* (Székudvar), ősrégész, egyetemi tanár, bibliográfus (+ Bp., 1971. jún. 29.)
7. x 1888. *Kelen Hugó* (Bp.), zeneszerző (+ Bp., 1956. júl. 14.)
8. x 1888. *Mónus Illés* (Balta, Oroszo.), újságíró, szocialdemokrata vezető (+ Bp., 1944. nov. 2.)
- x 1913. *Szilás Elemér* (Szeged), iparművész, építész-mérnök, (+ Bp., 1972. júl. 20.)
9. x 1863. *Fülöp Árpád* (Nyárádszentbenedek), író (+ Ungvár, 1953. jan. 29.)
10. x 1908. *Győry János* (Bp.), irodalomtörténész, egyetemi tanár (+ Letenye, 1973. szept. 8.)
- x 1908. *Murányi-Kovács Endre* (Bp.), író, költő, műfordító (+ Bp., 1968. márc. 21.)
- x 1908. *Haller Alfréd* (Nyíregyháza), költő, vadászati szakíró (+ Bp., 1944. nov.-dec.)
11. x 1898. *Holler Mihály* (Foktő), kubikos, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1966. okt. 21.)
- x 1908. *Romhányi József* (Szár), orvos, gyermekgyógyász (+ Bp., 1976. máj. 5.)
12. x 1863. *Antbes György* (Homburg von der Höhe), operaénekes, énekpedagógus (+ Bp., 1922. febr. 23.)
- x 1908. *Pálffy Endre* (Maroshévíz), irodalomtörténész, egyetemi tanár (+ Bp., 1975. nov. 16.)
13. x 1898. *Kálló Antal* (Szeged), egyetemi magántanár (+ Bp., 1977. jan. 23.)
14. x 1838. *Kern Hermann Armin* (Liptóújvár), festő (+ Maria-Enzersdorf, 1912. jan. 16.)
- x 1913. *Lázár Dezső* (Pesterzsébet), matematikus, tanár (+ 1943.)
15. x 1763. *Uza Pál* (Mád), a királyi kúria ügyvédje, a jakobinus mozgalom résztvevője (+ 1824 után)
- x 1888. *Dalmady Zoltán* (+ Bp.), balneológus, a magyar sportorvosi mozgalom úttörője (+ Bp., 1934. nov.)
17. x 1863. *Sándor Emma* (Baja), zeneszerző, műfordító, Kodály Zoltán felesége (+ Bp., 1958. nov. 22.)
- x 1888. *Újhelyi Nándor* (Bp.), író (+ London, 1933. júl. 20.)
18. x 1863. *Szalkai Lajos* (Mátészalka), színész, színigazgató (+ Bp., 1930. jún. 21.)
- x 1888. *Csáky József* (Szeged), szobrász, (+ Párizs, 1971. máj. 1.)
- x 1908. *M. Rásky Klára* (Szombathely), paleobotanikus (+ Bp., 1971. szept. 14.)
- x 1918. *Itánus Kovács János* (Rezi), napszámos, az antifasiszta harc vértanúja (+ Észak-Erdély, 1944. szept.)
19. x 1813. *Vass József* (Zalaegerszeg), klasszika-filológus, kegyesrendi tanár, akadémikus (+ Buda, 1873. jan. 13.)
- x 1898. *Vándor Kálmán* (Szombathely), író, újságíró (+ Bp., 1949. dec. 8.)
20. x 1898. *Krammer Sándor* (Esztár), nyomdász, a kommunista ifjűmunkás-mozgalom mártírja (+ Bp., 1920. máj. 19.)
- x 1908. *Pálóczi-Horváth György* (Bp.), publicista, író (+ London, 1973. jan. 4.)
21. x 1738. *Szikszai György* (Békés), ref. pap, teológiai író, nyelvész (+ Debrecen, 1803. jún. 30.)

- x 1898. *Derkovits Gyuláné Dombai Viktória* (Bp.), író (+ Bp., 1976. aug. 23.)
- x 1908. *Lovász József* (Pásztó), gyári munkás, a munkásmozgalom részvevője (+ Moszkva, 1932.)
- x 1918. *Magyar Károly* (Feldbach, Ausztria), vegyészmérnök (+ Bp., 1969. jún. 1.)
22. x 1838. *Schultz Ferenc* (Pécs), építész, műegyetemi tanár (+ Pest, 1870. okt. 21.)
- x 1913. *Goiten (Zsigmond) Frigyes* (Bp.), hegedűművész (+ Bp., 1978. febr. 14.)
- x 1928. *Hamar Matild* (Tordas), orvos (+ Bp., 1976. febr. 6.)
- + 1963. *Székelly Mihály* (Bp.), énekművész (x Jászberény, 1901. május 8.)
- + 1978. *Ortutay Gyula* (Bp.), művelődéspolitikus, miniszter, néprajztudós (x Szabadka, 1910. márc. 24.)
23. x 1888. *Hacker Ervin* (Pozsony), jogász, egyetemi tanár (+ Miskolc, 1945. dec. 27.)
- x 1913. *Lotz János* (Milwaukee, USA), nyelvtudós, egyetemi tanár, akadémikus (+ Chevy Chase, USA, 1973. aug. 25.)
24. x 1788. *Frank Ignác* (Nagykároly), jogász, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bécs, 1850. márc. 4.)
25. x 1888. *Farkas Sándor* (Keselymező), operaénekes (+ Bp., 1970. jún. 17.)
26. x 1888. *Bánóczy Dezső* (Veszprém), színész, rendező (+ Bp., 1958. okt. 13.)
- x 1908. *Lutter Béla* (Bp.), vegyészmérnök (+ Debrecen, 1967. febr. 3.)
- x 1908. *Ráthonyi Akos* (Bp.), filmrendező (+ München, 1969.)
- x 1913. *Benkő György* (Derecske), orvos, radiológus, egyetemi tanár (+ Pécs, 1972. okt. 15.)
- x 1918. *Joviczky József* (Újpest), operaénekes (+ Bp., 1986. aug. 28.)
27. x 1898. *Zorkóczy Béla* (Moson), gépészmérnök, egyetemi tanár, (+ Bp., 1975. nov. 18.)
28. x 1888. *Schrodt István* (Bp.), gépészmérnök (+ Bp., 1962. nov. 21.)
- x 1913. *Gergely Márta* (Barcs), ifjúsági író, szerkesztő (+ Bp., 1973. máj. 22.)
- x 1913. *Hahn István* (Bp.), történész, akadémikus, egyetemi tanár (+ Bp., 1984. júl. 26.)
30. x 1763. *Pethe Ferenc* (Szentmihály), mezőgazda, szakíró (+ Szilágysomlyó, 1832. febr. 22.)
- x 1788. *Mericzay Antal* (Vác), kanonok, címzetes prépost (+ Vác, 1854. szept. 26.)
31. x 1813. *Guyon Richárd* (Bath, Anglia), honvéd tábornok (+ Konstantinápoly, 1856. okt. 12.)
- x 1888. *Fitz József* (Oravicabánya), könyvtáros, nyomdásztörténész (+ Bp., 1964. szept. 12.)
- x 1888. *Göröntsér Lajos* (Bp.), szobrász, éremművész, ötvös (+ 1976.)
4. x 1888. *Sántha György* (Kecskemét), költő (+ Kecskemét, 1974. febr. 18.)
- x 1898. *Gombás Tibor* (Nagykend), gépészmérnök (+ Bp., 1968. aug. 30.)
- x 1908. *Láng György* (Bp.), író, zeneszerző (+ Bp., 1976. ápr. 3.)
5. x 1863. *Ney Bernát* (Pápa), operaénekes (+ Bp., 1938. ápr. 11.)
- x 1928. *Demény Ottó* (Bp.), költő (+ Bp., 1975. dec. 13.)
6. x 1863. *Bruck Miksa* (Pest), festő (+ Bp., 1920. máj. 29.)
- x 1918. *Asztalos János* (Pozsony), ezredes, az ellenforradalom áldozata (+ Bp., 1956. okt. 30.)
- x 1918. *Lomniczy Dezső* (Balf), fémkohómérnök (+ Bp., 1972. nov. 25.)
7. x 1898. *Lakatos Péter Pál* (Kövágóörs), publicista, költő (+ Tapolca, 1959. aug. 26.)
8. x 1788. *Bémer László* (Kisbáka), rk. püspök (+ Ungvár, 1862. nov. 4.)
- x 1838. *Benka Gyula* (Békéscsaba), tanár, pedagógiai író, költő, újságíró, szerkesztő (+ Szarvas, 1923. ápr. 30.)
- + 1913. *König Gyula* (Bp.), matematikus, műegyetemi tanár, akadémikus (x Győr, 1849. dec. 16.)
9. x 1863. *Rätz László* (Sopron), matematikus, tanár (+ Bp., 1930. szept. 30.)
- x 1898. *Beóthy Konrád* (Gyapoly), igazságügyi orvostani kutató, egyetemi tanár (+ Pécs, 1958. júl. 5.)
- x 1898. *Görgényi Dániel* (Szászrégen), gépészmérnök, honvéd ezredes (+ Bp., 1978. febr. 18.)
10. + 1978. *Sik Endre* (Bp.), diplomata, külügyminiszter, jogász, író, történész (x Bp., 1891. ápr. 2.)
11. x 1838. *Mayer Emil* (Vihnye), malomigazgató (+ Debrecen, 1903. febr. 10.)
- x 1908. *Székelly Tibor* (Bp.), író, újságíró (+ Ágfalva, 1945. jan. 22.)
12. x 1838. *Tóvölgyi Titusz* (Eger), író, újságíró (+ Bp., 1918. febr. 15.)
- x 1898. *Kaszab Anna* (Jászárokszállás), színész (+ 1975.)
13. x 1888. *György Ernő* (Nagyvárad), jogász, szakíró (+ Bp., 1977. okt. 14.)
- + 1838. *Karacs Ferenc* (Pest), térkép- és rézmetsző (x Püspökladány, 1770. márc. 16.)
14. x 1908. *Laborcz Ferenc* (Bp.), szobrász (+ Bp., 1971. nov. 30.)
15. x 1888. *Kertész Jenő* (Mencshely), fogorvos (+ Bp., 1969. aug. 5.)
16. x 1838. *Wagner Sándor* (Pest), festő (+ München, 1919. jan. 19.)
17. x 1813. *Forró Elek* (Sepsiangyalos), honvéd ezredes (+ Abony, 1893. jan. 25.)
- x 1863. *Töry Emil* (Pest), építész (+ Bp., 1928. máj. 31.)
18. x 1813. *Szalay László* (Buda), történetíró, reformpolitikus, akadémikus, (+ Salzburg, 1864. júl. 17.)
19. x 1908. *Harangozó Gyula* (Bp.) magántáncos,

Április

1. x 1913. *Keresztes György* (Kiskunhalas), tanár (+ Bp., 1977. júl. 15.)
3. x 1888. *Horváth Henrik* (Szászhermány), művészettörténész, akadémikus (+ Bp., 1941. jan. 15.)

- x 1863. *Szendy Árpád* (Szarvas), zongoraművész, pedagógus, zeneszerző (+ Bp., 1922. szept. 10.)
- x 1888. *Emőd Tamás* (Berekböszörmény), újságíró, költő (+ Nagyvárad, 1938. szept. 22.)
- x 1888. *Moór Gyula* (Brassó), jogfilozófus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1950. febr. 3.)
- x 1898. *Czumpf Imre* (Bp.), festő, restaurátor (+ Bp., 1973. jan. 20.)
12. x 1888. *Köszegi Dénes* (Nagyalak), analitikai vegyész, gyógyszerkémikus, egyetemi tanár (+ Szeged, 1970. szept. 14.)
- x 1898. *Poll Sándor* (Bp.), könyvkereskedősegéd, a munkásmozgalom harcosa (+ Moszkva, 1937. aug. 6.)
- x 1908. *Keszthelyi Nándor* (Bp.), ügyvéd (+ Bp., 1976. okt. 3.)
- x 1913. *Sárkány Tibor* (Bp.), sztomatológus, orvos-alezredes (+ Bp., 1970. nov. 14.)
- x 1928. *Jubász Ferencné Szeverényi Erzsébet* (Medgyesegyháza), irodalomtörténész (+ Bp., 1972. dec. 14.)
14. x 1898. *Raffy Ádám* (Vértes), orvos, író (+ Bp., 1961. nov. 30.)
- x 1913. *Gáti Odön* (Sátoraljaújhely), a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1978. ápr. 5.)
- + 1978. *Féja Géza* (Bp.), író publicista, szociográfus, kritikus (x Szentjánospusztá, 1900. dec. 19.)
15. x 1763. *Kocsi Patkó János* (Derecske), színész, rendező (+ Kolozsvár, 1842. febr. 14.)
- x 1813. *Majer István* (Mocsonok), egyházi, pedagógiai népszerűsítő író, grafikus (+ Esztergom, 1893. nov. 21.)
- x 1913. *Villányi András* (Bp.), rendőr ezredes (+ Bp., 1950. máj. 5.)
17. x 1918. *Radocsay Dénes* (Liptószentmiklós), művészettörténész (+ Bp., 1974. dec. 5.)
18. x 1863. *Basch Viktor* (Pest), francia irodalomtörténész (+ St. Clair, 1944. jan. 10.)
- x 1888. *Weber Artúr* (Késmárk), irodalomtörténész (+ Berlin, 1928. aug. 19.)
- x 1898. *Solymosi Ignác* (Jászárokszállás), a munkásmozgalom harcosa (+ Moszkva, 1938. jan. 19.)
- x 1898. *Ragó Antal* (Szolnok), földmunkás, a munkásmozgalom harcosa (+ uo., 1974. dec. 29.)
19. x 1913. *Mándy György* (Bp.), agrobotanikus, ökológus, egyetemi tanár (+ Debrecen, 1976. máj. 30.)
- x 1928. *Konok István* (Békéscsaba), zoológus (+ Palermo, Olaszó., 1964. jún. 10.)
20. x 1663. *Pálffy János* (Vöröskő), császári tábornagy, Magyarország nádora, Pozsony kapitánya (+ Pozsony, 1751. márc. 24.)
- x 1908. *Jánossy Andor* (Szombathely), agrár-mérnök, növénynevelő, akadémikus (+ Bp., 1975. máj. 4.)
- x 1908. *Mód Aladár* (Karakó), történész, egyetemi tanár, író (+ Bp., 1973. nov. 21.)
21. x 1863. *Neményi Imre* (Rákospalota), pedagógus, művelődéspolitikus (+ Bp., 1942. máj. 12.)
- x 1913. *Pintér József* (Pécs), szerkesztő, újságíró (+ Bp., 1974. jan. 15.)
22. x 1913. *Vándor Ferenc* (Bp.), radiológus (+ Bp., 1978. ápr. 21.)
- x 1918. *Futó József* (Csökmő), geográfus, főiskolai tanár (+ Bp., 1977. márc. 1.)
- + 1888. *Trefort Ágoston* (Bp.), művelődéspolitikus, reformer, publicista, miniszter, akadémikus (x Homonna, 1817. febr. 6.)
23. x 1813. *Simor János* (Székesfehérvár), esztergomi érsek, bíboros, hercegprímás, akadémikus (+ Esztergom, 1891. jan. 23.)
24. x 1888. *Payr Hugó* (Bp.), újságíró, birkózó (+ Bp., 1976. máj. 18.)
- x 1908. *Szilágyi Loránd* (Hajdúnánás), történész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1974. máj. 28.)
- + 1838. *Kölcsey Ferenc* (Cseke), költő, kritikus, politikus, akadémikus (x Szödemeter, 1790. aug. 8.)
26. x 1908. *Gondár Jenő* (Komját), gépészmérnök, egyetemi tanár (+ Bp., 1973. aug. 3.)
- x 1918. *Almássy László* (Rábapatonna), pedagógus (+ Fót-Gyermekváros, 1976. szept. 10.)
28. x 1663. *Kerman Dániel* (Missén), ev. szuperintendens (+ Pozsony, 1740. szept. 17.)
- x 1863. *Lenhossék Mihály* (Pest), anatómus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1937. jan. 26.)
- x 1888. *Velinszky László* (Előszállás), tanító, a munkásmozgalom mártírja (+ Siófok, 1919. szept. 23.)
- x 1908. *Balla István* (Kaposvár), mezőgazdász (+ Mosonmagyaróvár, 1972. máj. 15.)
- x 1918. *Kiss Árpád* (Cinkota), mérnök, miniszter (+ Kragujevac közelében, Jugoszlávia, 1970. júl. 11.)
29. x 1908. *Granasztói Pál* (Bp.), építész, író (+ Bp., 1985. júl. 3.)
- + 1938. *Karinthy Frigyes* (Siófok), író, költő, műfordító, (x Bp., 1887. jún. 25.)
30. x 1908. *Varró Ferenc* (Szapárfalva), a munkásmozgalom harcosa, volt spanyolországi önkéntes (+ Bp., 1963. jún. 23.)

Szeptember

- x 1838. *Tóth Mike Mihály* (?), jezsuita pap-tanár, író (+ Kalocsa, 1932. okt. 3.)
- x 1898. *Varga István* (Bácztopolya), asztalos, a spanyol polgárháború résztvevője (+ Teruel, Spanyolország, 1936. dec.)
1. x 1838. *Hajnal Antal* (Makó), mérnök, a fiúmei kikötő tervezője és építője (+ Fiume, 1907. jan. 17.)
- x 1918. *Majos József* (Pilisszentiván), partizán (+ Loknica, SZU, 1943. júl. 9.)
2. x 1863. *Mihályfi Ákos* (Szepetnek), egyházi író, egyetemi tanár, c. prépost (+ Bp., 1937. máj. 27.)
- x 1888. *Haltenberger Mihály* (Kassa), geográfus, egyetemi tanár (+ Bp., 1972. febr. 4.)
- x 1898. *Borsi Darázs József* (Vörs), költő (+ Bp., 1968. júl. 13.)

3. x 1813. *Eötvös József* (Buda), író, költő, reformpolitikus, akadémikus (+ Pest, 1871. febr. 2.)
- x 1863. *Török Lajos* (Pest), bőrgyógyász (+ Bp., 1945. jan. 25.)
- x 1898. *Mihályfi Ernő* (Bér), újságíró, lapszerkesztő, politikus (+ Bp., 1972. szept. 3.)
4. x 1918. *Urbán Ernő* (Sárvár), író, újságíró (+ Bp., 1974. szept. 19.)
5. x 1888. *Rubin László* (Szeged), ügyvéd, író (+ Bp., 1942. ápr. 3.)
6. x 1863. *Schiff Ernő* (Gáborján), orvos, gyermekgyógyász (+ ?)
- x 1913. *Rombányi János* (Kiskunfélegyháza), újpesti cipómunkás, a munkásmozgalom mártírja (+ Dachau, 1944.)
- x 1913. *Jordáky Lajos* (Kolozsvár), újságíró, történész, szociológus, egyetemi tanár (+ uo., 1974. nov. 29.)
7. x 1888. *Karácsony Benő* (Gyulafehérvár), író (+ koncentrációs táborban, 1944.)
- x 1938. *Králík Géza* (Bp.), állatorvos (+ Bp., 1976. aug. 15.)
8. x 1918. *Széchenyi Pál* (Bp.), az antifasiszta ellenállás mártírja (+ Bp., 1944. nov. 23.)
9. x 1863. *Bónis Lajos* (Érsekújvár), színész (+ Bp., 1935. szept. 19.)
- x 1898. *Kutassy Endre* (Hajdúböszörmény), paleozoológus (+ Bp., 1938. máj. 24.)
- x 1908. *Pogány Frigyes* (Bp.), építész, művészet-történész (+ Bp., 1976. dec. 15.)
11. x 1888. *Balassa Emil* (Bp.), újságíró, író (+ Ercsi, 1948. máj. 19.)
- x 1908. *Párducz Mihály* (Fehértemplom), régész, egyetemi tanár (+ Bp., 1974. ápr. 21.)
12. x 1813. *Munkácsy Pál* (Munkács), színész (+ Pest, 1846. máj. 10.)
- x 1888. *Tersánszky Józsi Jenő* (Nagybánya), író (+ Bp., 1969. jún. 12.)
- x 1898. *Oravetz István* (Balassagyarmat), könyvkiadó (+ Bp., 1949. okt. 17.)
13. x 1863. *Gerő Odön* (Pécs), író, újságíró, esztéta (+ Bp., 1939. nov. 9.)
- x 1888. *Chitz Klára* (Budweis), zenepedagógus (+ Bp., 1965. júl. 22.)
- x 1898. *Páris László* (Világos), jogász, közgazdász (+ Bp., 1964. márc. 14.)
- x 1908. *Prehoda József* (Kakucs), borász (+ Bp., 1968. jún. 7.)
- x 1928. *Kemény György* (Bp.), dramaturg, színházi kritikus, újságíró (+ Bp., 1972. júl. 10.)
15. + 1913. *Vámbéry Armin* (Bp.), közép-ázsiai utazó, orientalista, egyetemi tanár, török filológus, akadémikus (x Dunaszerdahely, 1832. márc. 19.)
16. x 1908. *Keszler Gyula* (Tapolca), mérnök-közgazdász, egyetemi tanár (+ Bp., 1976. nov. 6.)
17. x 1908. *Baksa-Sóos György* (Bp.), szobrász (+ Bp., 1978. márc. 17.)
- x 1913. *Sasvári György* (Bp.), vegyészmérnök (+ Bp., 1971. jún. 23.)
19. x 1888. *Papp Mihály* (Magosliget), napszámos; Mórincz Zsigmond: *A boldog ember* c. regényének főhőse (+ Magosliget, 1969. máj. 24.)
- x 1898. *Berencs Ádám* (Apatin), rk. pap, lapszerkesztő (+ Kalocsa, 1968. okt. 21.)
- x 1908. *Szeibert János* (Orkény), bőrmunkás, a munkásmozgalom mártírja (+ Németország, 1944.)
20. x 1888. *Beczassy Judit* (Szeged), író (+ Bp., 1961. febr. 20.)
- x 1908. *Házi Árpád* (Komádi), szabósegéd, miniszter, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1970. nov. 13.)
- x 1913. *Böröcz István* (Kassa), gépészmérnök, épületgépész (+ Bp., 1978. febr. 18.)
21. x 1888. *Vitéz Miklós* (Kecskemét), író, forgatókönyvíró (+ Bp., 1956. jan. 23.)
22. x 1863. *Herczeg Ferenc* (Versec), író, újságíró, akadémikus (+ Bp., 1954. febr. 24.)
- x 1913. *Abay Nemes Oszkár* (Magyardiószeg), úszóbajnok, ügyvéd (+ Pécs, 1959. jan. 30.)
23. x 1888. *Galla Ferenc* (Udvard), rk. pap, egyháztörténész, egyetemi tanár, pápai prelátus (+ Székesfehérvár, 1977. ápr. 19.)
24. x 1888. *Vladár Endre* (Bia), gépészmérnök (+ Keszthely, 1967. febr. 22.)
25. x 1863. *Ruttkay György* (Vác), újságíró, író (+ Bp., 1913. júl. 19.)
26. x 1898. *Karmacs Bertalan* (Nagyar), kertész, főiskolai tanár (+ Bp., 1977. aug. 15.)
27. x 1788. *Helmeccy Mihály* (Királyhelmecc), nyelvújító, író, műfordító, szerkesztő (+ Pest, 1852. dec. 1.)
- x 1813. *Dosnyai Károly* (Debrecen), arcképfestő, szobrász (+ London, 1850 körül)
- x 1888. *Barát Béla* (Temesvár), építész, művészeti író (+ Bp., 1945. jan. 20.)
- x 1913. *Bencz Mihály* (Bácsföldvár), író, költő, műfordító, újságíró (+ uo., 1970. máj. 14.)
28. x 1898. *Scholtz Albin* (Krasznokvajda), mezőgazdasági mérnök, borász (+ Bp., 1971. febr. 14.)
- + 1963. *Sik Sándor* (Bp.), költő, műfordító, irodalomtörténeti, egyházi író, egyetemi tanár, akadémikus (x Bp., 1889. jan. 20.)
29. x 1563. *Forgács Mihály* (Brassó), politikus (+ uo., 1633. jan. 16.)
- x 1888. *Bársony Dóra* (Bp.), operaénekesnő (+ Bp., 1972. szept. 6.)
30. x 1863. *Hübner Jenő* (Székesfehérvár), építész (+ Bp., 1929. aug. 10.)
- x 1888. *Dezso Alajos* (Baja), karikaturista (+ New York, 1964. dec. 22.)
- + 1918. *Szabó Ervin* (Bp.), szociológus, könyvtárigazgató, a magyar munkásmozgalom kimagasló alakja (x Szlanica, 1877. aug. 22.)

Október

1. x 1713. *Ráday Gedeon* (Ludány), író, irodalom-szervező, földbirtokos (+ Pécel, 1792. aug. 6.)

- x 1888. *Turóczi-Trostler József* (Moskóc), irodalomtörténész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1962. ápr. 6.)
- x 1898. *Kerekjártó Béla* (Bp.), akadémikus, matematikus, egyetemi tanár (+ Gyöngyös, 1946. máj. 26.)
- x 1913. *Pelikán József* (Bp.), építész, mérnök, egyetemi tanár (+ Bp., 1969. máj. 16.)
2. x 1813. *Kászonyi Dániel* (Bécs), honvéd százados, újságíró (+ Bp., 1886. máj. 11.)
- x 1888. *Somogyi Zsigmond* (Paks), belgyógyász, venerológus (+ Bp., 1970. dec. 14.)
- x 1898. *Reiszmann Sándor* (Kecskemét), lakatosmester, a fehérterror áldozata (+ 1919. nov. 20.)
- x 1898. *Szilágyi László* (Bp.), újságíró, operett-szövegkönyvíró (+ Bp., 1942. szept. 6.)
- x 1918. *Pászti Gábor* (Eger), vegyész, mérnök (+ Bp., 1968. szept. 24.)
4. x 1913. *Tőke László* (Kispest), faszobrász, a spanyol polgárháború résztvevője (+ Lerida, Spanyolország, 1938. ápr.)
- x 1918. *Sipos László* (Szeged), filmrendező, forgatókönyvíró (+ Bp., 1944. dec. 27.)
5. x 1888. *Enyedy Andor* (Szirénfalva), ref. püspök, egyházi író (+ Bp., 1966. júl. 11.)
- x 1898. *Sinkó Ervin* (Apatin), író, költő, egyetemi tanár (+ Zágráb, 1967. márc. 26.)
6. x 1788. *Ecker János* (Győr), kereskedő, városi tisztviselő (+ uo., 1852. okt. 4.)
- x 1813. *Wagner János* (Székesfehérvár), építész (+ Bp., 1904. ápr. 12.)
- x 1863. *Ivánfi Jenő* (Szeghalom), színész, rendező (+ Bp., 1922. szept. 26.)
- x 1888. *Valentiny Ágoston* (Kalocsa), ügyvéd, igazságügyminiszter, szociáldemokrata vezető (+ Bp., 1958. aug. 21.)
- x 1898. *Kukán Ferenc* (Érsekújvár), szemész, egyetemi tanár (+ Szeged, 1971. márc. 13.)
8. x 1888. *Lengyel Gyula* (Szatmárnémeti), közgazdász, a tanácskörtársaság pénzügyi népbiztosa, a munkásmozgalom harcosa (+ SZU, 1941.)
- x 1913. *Rónay György* (Bp.), költő, író, műfordító, irodalomtörténész (+ Bp., 1978. ápr. 8.)
9. x 1788. *Kossits József* (Bagonya), néprajzi író (+ Felsőzsoltnok, 1867. dec. 26.)
- x 1813. *Sombegyi Ferenc* (Bánd), történész, egyetemi tanár, piarista rendfőnök, akadémikus (+ Bp., 1879. júl. 1.)
10. x 1888. *Elischer Ernő* (Bécs), sebész, kórházigazgató (+ Bp., 1944. dec. 25.)
- x 1898. *Bödy László* (Várpalánka), színész (+ Bp., 1968. dec. 25.)
- x 1928. *Gyulai György* (Zalaborsfa), testnevelő tanár, ejtőernyős világbajnok (+ Budaörs, 1961. okt. 17.)
12. x 1898. *Liszka Jenő* (Kecskemét), kertész, szakíró (+ Bp., 1944. dec. 26.)
- x 1898. *Révai József* (Bp.), író, publicista, politikus, a kommunista mozgalom harcosa, akadémikus (+ Bp., 1959. aug. 4.)
- x 1908. *Földes István* (Bp.), csillagász (+ Vác, 1977. máj. 26.)
- x 1908. *Irsai Vera* (Bp.), zenepedagógus (+ Bp., 1971. dec. 7.)
13. x 1813. *Henszlmann Imre* (Kassa), építész, művészettörténeti író, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1888. dec. 5.)
- x 1813. *Kommenovich Sándor* (Körmöcbánya), mérnök, műegyetemi tanár (+ Pest, 1869. ápr. 22.)
- x 1863. *Buday Kálmán* (Pécs), patológus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1937. nov. 17.)
- x 1908. *Almási Gyula* (Makó), festő, grafikus (+ Hódmezővásárhely, 1976. aug. 2.)
14. x 1813. *Török József* (Alsóvárad), orvos, természetudós, tanár, akadémikus (+ Debrecen, 1894. márc. 14.)
- x 1888. *Bánáss László* (Pozsony), veszprémi rk. püspök (+ Bp., 1949. ápr. 20.)
- x 1898. *Kis Zsigmond* (Újpest), tisztviselő, a kommunista mozgalom mártírja (+ Dachau, 1945. jan. 30.)
- x 1908. *Bak Róbert* (Bp.), ideg- és elmeorvos, pszichoanalitikus (+ Washington, 1974. szept. 15.)
15. x 1838. *Kálmán Farkas* (Városhidvég), ref. lelkész, zenetörténész, zeneszerző (+ Gyoma, 1906. okt. 2.)
- x 1863. *Springer Ferenc* (Pest), ügyvéd, a magyar labdarúgás szervezője (+ Bp., 1920. okt. 29.)
- x 1888. *Germán Tibor* (Bp.), fül-orr-gégész, egyetemi tanár (+ Bp., 1951. febr. 12.)
16. x 1863. *Fischer-Colbrie Ágost* (Zselic), rk. püspök (+ Kassa, 1925. máj. 17.)
18. x 1888. *Vasvári Odön* (Szeged), ref. lelkész, az amerikai magyarság történelmi emlékeinek gyűjtője és kutatója (+ Washington, 1977. júl. 12.)
19. x 1863. *Virág Béla* (Felsőmotic), újságíró, szerkesztő (+ Bp., 1936. jún. 9.)
22. x 1913. *Farkas Lujza* (Mezőkaszony), újságíró, irodalomtörténész (+ Bp., 1973. máj. 23.)
- x 1913. *Botond Bolics György* (Arad), író, mérnök (+ Bp., 1975. jan. 8.)
24. x 1898. *Somogyi József* (Vác), filozófiai és pedagógiai író (+ Szeged, 1948. jan. 24.)
25. x 1863. *Kosinszky Viktor* (Mezőberény), szőlész (+ Bp., 1935. márc. 29.)
- x 1888. *Kazimir Károly* (Debrecen), költő, drámaíró, újságíró (+ Kassa, 1943.)
26. x 1898. *Rózsa László* (Ozora), újságíró, fotóriporter (+ Bp., 1969. dec. 31.)
28. x 1788. *Rudnyánszky József* (Nagyszombat), rk. püspök (+ Pozsony, 1859. nov. 24.)
- x 1838. *Zilahy-Kiss Károly* (Zilah), újságíró, kritikus (+ Buda, 1864. máj. 15.)
- x 1888. *Molnár Imre* (Péterréve), zenetudós, fonetikai kutató, főiskolai tanár (+ Bp., 1977. nov. 25.)
29. x 1863. *Korösfői Kriesch Aladár* (Buda), festő, iparművész (+ Bp., 1920. jún. 16.)
- x 1898. *Teichmann Vilmos* (Usti, Csehország), burgonyanemesítő (+ Debrecen, 1967. júl. 20.)

30. x 1813. *Hóry Farkas* (Kótaj), költő (+ Magyarverőmonostor, 1872. okt. 25.)
 x 1863. *Dreiszigler Ferenc* (Baja), tanár, pedagógiai író (+ Kalocsa, 1915. jún. 3.)
 x 1863. *Szemere György* (Szabolcs), író (+ Bp., 1930. szept. 6.)
 x 1928. *Lakis Pál* (Magyaróvár), irodalomtörténész, műfordító (+ Bp., 1968. ápr. 16.)
31. x 1838. *Balogh Tihamér* (Pest), orvos, író (+ Bp., 1907. jún. 19.)
 x 1888. *Tichy Kálmán* (Rozsnyó), festő, grafikus, író (+ Bp., 1968. okt. 22.)
- November**
1. x 1788. *Waltherr László Imre* (Tarczal), történész, nyelvész, akadémikus (+ uo., 1863. okt. 23.)
 x 1838. *Kirschner András* (Kalocsa), kertész (+ uo. 1922., nov. 30.)
 x 1863. *Edelsheim-Gyulai Lipót* (Salzburg), festő, főrendiházi tag (+ Bp., 1928. aug. 1.)
 x 1913. *Bényei Géza* (Irsa), újságíró (+ Bp., 1976. júl. 29.)
2. x 1838. *Huszár Imre* (Tata), újságíró, fordító (+ Bécs, 1916. febr. 10.)
3. x 1913. *Sárközi György* (Bp.), mérnök (+ Bp., 1971. okt. 11.)
4. x 1888. *Imre Lajos* (Hódmezővásárhely), ref. lelkész, teológiai tanár (+ Kolozsvár, 1974. márc. 8.)
 x 1888. *Tuli Géza Titusz* (Bp.), tornász (+ Bp., 1966. jan. 30.)
 x 1908. *Schiller Pál* (Bp.), pszichológus (+ USA, 1949.)
 x 1913. *Ságvári Endre* (Bp.), jogász, a munkásmozgalom harcosa és vértanúja (+ Bp., 1944. júl. 27.)
 x 1913. *Venczel József* (Csikszereda), szociológus, egyetemi tanár (+ Kolozsvár, 1972. márc. 16.)
 x 1918. *Vető Miklós* (Bp.), költő (+ Harka, Ukrajna, 1945. febr. 13.)
6. x 1898. *Fisch Emil* (Kiskunfélegyháza), vegyész-mérnök, a munkásmozgalom mártírja (+ Sopronkőhida, 1945. jan. 9.)
 x 1908. *Szakkay Antal* (Szatmárnémeti), bel- és tüdőgyógyász (+ Bp., 1976. dec. 27.)
7. + 1928. *Tóth Árpád* (Bp.), költő, műfordító, újságíró (x Arad, 1886. ápr. 14.)
 + 1968. *Hamvas Béla* (Bp.), filozófus, író (x Eperjes, 1897. márc. 24.)
9. x 1838. *Emericzy Géza* (Leibic), tanár, pedagógiai író (+ Igló, 1887. nov. 5.)
 x 1898. *Pósa Jenő* (Bp.), gépészmérnök (+ Bp., 1965. máj. 6.)
 x 1898. *Szilvássy Margit* (Sajókaza), festő (+ Bp., 1977. aug. 29.)
10. x 1863. *Kálnoki Izidor* (Sümeg), író, újságíró (+ Bp., 1930. nov. 28.)
 x 1888. *Kovács Ferenc* (Karád), kertészmérnök (+ Kecskemét, 1974. aug. 10.)
 x 1898. *Forbáth Imre* (Böhönye), költő, orvos (+ Teplice, Csehszlovákia, 1967. máj. 16.)
 x 1908. *Berend Miklós* (Bp.), belgyógyász (+ 1944. nov. 30.)
11. x 1898. *H. Kovács János* (Monor), kőműves, a munkásmozgalom mártírja (+ 1944.)
 x 1898. *Zatykó Ferenc* (Orosháza), kertészeti szakember (Bp. 1960. júl. 2.)
12. x 1838. *Beöthy Akos* (Magymarja), politikus, publicista, akadémikus (+ Bp., 1904. dec. 1.)
14. x 1763. *Wilckens Henrik Dávid* (Wolfenbüttel, Braunschweig), erdész, természettudós, a magyar erdészeti szakoktatás megalapítója (+ Selmecbánya, 1832. máj. 25.)
 x 1913. *Faragó György* (Bp.), zongoraművész (+ Bp., 1944. dec. 3.)
 x 1913. *Tömpe András* (Bp.), gépészmérnök, diplomata, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1971. dec. 15.)
16. x 1813. *Erkel József* (Gyula), énekes (+ uo. 1859. dec. 17.)
 x 1898. *Wachtel Andor* (Bp.), a spanyol polgárháború résztvevője (+ Spanyolország, 1938.)
 x 1898. *Szögi Endre* (Szeged), zeneszerző, zene-pedagógus, népzenekutató (+ Szeged, 1972. jún. 19.)
 x 1908. *Birkás Imre* (Orosháza), építőmunkás, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1964. okt. 3.)
17. x 1898. *Peti Sándor* (Kiskunhalas), színész (+ Bp., 1973. ápr. 6.)
18. x 1663. *Köleséri Sámuel* (Szendrő) orvos, természettudós (+ Nagyszében, 1732. dec. 24.)
 x 1863. *Bódiss Jusztián János* (Türje), irodalomtörténész, egyházi író, akadémikus (+ Komárom, 1921. júl. 31.)
 x 1863. *Meszlényi Antal* (Arad), bíró, jogi író (+ Szeged, 1929. febr. 7.)
19. x 1898. *Vigh István* (Bp.), vasmunkás, a spanyol szabadságharc résztvevője (+ Spanyolország, 1938. szept. 23.)
 x 1928. *Pernye András* (Újpest), zenetörténész, zenekritikus (+ Bp., 1980. ápr. 4.)
20. x 1863. *Istvánffy Gyula* (Miskolc), etnográfus, népmese gyűjtő (+ uo. 1921. febr. 12.)
21. x 1908. *Regöly-Mérei Gyula* (Bp.), orvostörténész, kórboncnok, egyetemi tanár (+ Bp., 1974. aug. 18.)
 x 1928. *Stefanik Irén* (Békéscsaba), színész, (+ Bp., 1976. szept. 15.)
 + 1948. *Dálnoki Miklós Béla* (Bp.), vezérezredes, miniszterelnök (x Bp., 1890. jún. 11.)
24. x 1863. *Petz Gedeon* (Harka), filológus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1943. dec. 21.)
 x 1888. *Nagy Adorján* (Bp.), színész, rendező, pedagógus (+ Bp., 1956. aug. 2.)
25. x 1888. *Pósta Sándor* (Pánd), vivó, fogorvos (+ Bp., 1952. nov. 4.)
 x 1888. *Putnok László* (Felsőkázmárk), vegyész-mérnök, műgyegetemi tanár (+ Bp., 1948. szept. 9.)
 x 1908. *Tóth Dénes* (Bp.), zeneszerző (+ Debrecen, 1955. ápr. 30.)
26. x 1863. *Schilberszky Károly* (Buda), botanikus, növénypatológus, egyetemi tanár (+ Bp., 1935. szept. 10.)

- koreográfus, balett-igazgató (+ Bp., 1974. okt. 30.)
- x 1908. *Trautwein László* (Romhány), gépészmérnök, műgyegetemi tanár (+ São Paulo, Portugália, 1977. dec. 8.)
- x 1913. *Szigeti Kilián* (Szombathely), zenetörténész, bencés szerzetes (+ Győr, 1981. dec. 26.)
20. x 1863. *Kovács Rezső* (Vác), tornatanár, pedagógiai író (+ ?)
- x 1888. *Pálffy József* (Debrecen), újságíró, szerkesztő (+ u. o. 1976. jan. 9.)
- x 1908. *Kovács Béla* (Mecsek-alja-Patacs), kisgazdapárti politikus, miniszter (+ Pécs, 1959. jún. 21.)
21. x 1888. *(Bp.)*, zoológus (+ Bp., 1945. jan. 22.)
- x 1913. *Órley István* (Berettyóújfalú), író, kritikus (+ Bp., 1945. jan.)
22. x 1898. *Fodor József* (Nagyilonda), költő (+, 1973. okt. 7.)
- x 1898. *Jánosi József* (Zólyom), jezsuita szerzetes, filozófus, egyetemi tanár (+ Freiburg közeleiben, 1965. máj. 6.)
- x 1908. *Aszlányi Károly* (Orsova), író (+ Dorog, 1938. dec. 8.)
- x 1918. *Mester György* (Elek), tanár, néprajzkutató (+ u. o. 1977. aug. 16.)
23. x 1888. *Tar Imre* (Balmazújváros), pedagógus (+ Debrecen, 1970. jan. 5.)
- x 1898. *Rév István* (Bp.), iparművész, tanár, a művészi bábjáték magyarországi meghonosítója (+ Bp., 1977. júl. 28.)
- x 1908. *Szalmás Béla* (Kassa), festő, grafikus (+ Bp., 1961. ápr. 16.)
24. x 1898. *Justus György* (Bp.), zeneszerző, zeneesztéta, kórusvezető (+ Bp., 1945. jan.)
25. x 1863. *Bünker János Rajmund* (Seebach), etnográfus (+ Sopron, 1914. nov. 13.)
26. x 1813. *Gyurmán Adolf* (Szászváros), újságíró (+ Pest, 1869. szept. 15.)
- x 1918. *Ihász Miklós* (Kassa), géplakatos, partizán (+ 1946. aug. 13.)
27. x 1888. *Zentai Dezső* (Zenta), statisztikus, közíró (+ Bp., 1945. dec. 2.)
- x 1908. *Kenedi István* (Bp.), belgyógyász, orvos-ezredes (+ Bp., 1977. szept. 4.)
28. x 1838. *Hunyady Jenő* (Pest), matematikus, műgyegetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1889. dec. 26.)
29. x 1813. *Simon Jukundián* (Csikszentkirály), Ferenc-rendi paptanár, zenei író (+ Nagyszében, 1894. ápr. 22.)
- x 1863. *Kollányi Ferenc* (Szentpéter), történész, akadémikus, jáki apát (+ Bp., 1933. máj. 1.)
- x 1908. *Aradi Zsolt* (Zombor), publicista, író, a Vigilia egyik megalapítója (+ New York City, 1963. ápr. 2.)
- történész akadémikus (+ Bp., 1925. okt. 6.)
2. x 1913. *Nagy Tibor* (Seprős), újságíró (+ Bp., 1978. aug. 12.)
- x 1928. *Mészáros István* (Bp.), újságíró (+ Bp., 1978. jún. 16.)
3. x 1863. *Szenes Fülöp* (Török-szentmiklós), festő (+ Bp., 1944. nov.)
- x 1888. *Tisza Karola* (Pécs), színész (+ Bp., 1971. ápr. 23.)
- x 1898. *Schlamadinger József* (Székesfehérvár), belgyógyász (+ Szolnok, 1975. jan. 3.)
4. x 1913. *Treiber János* (Debrecen), geológus (+ Kolozsvár, 1975. nov. 7.)
6. x 1898. *Jáki Gyula* (Győr), sebész, urológus, egyetemi tanár (+ Szentcs, 1958. márc. 18.)
- x 1913. *Dávid Gyula* (Kecskemét), zeneszerző, főiskolai tanár (+ Bp., 1977. márc. 14.)
7. x 1898. *Vasvári Miklós* (Szeged), ornitológus (+ Bal, 1945. febr. 27.)
- x 1908. *Boross Géza* (Rákospalota), festő (+ Bp., 1971. jún. 17.)
- + 1963. *Baktay Ervin* (Bp.), orientalista (x Dunaharaszti, 1890. jún. 24.)
8. x 1888. *Földessy János* (Bp.), ügyvéd, sportújságíró (+ Bp., 1965. máj. 16.)
- x 1908. *Tábori Pál* (Bp.), író (+ London, 1974. nov. 9.)
9. x 1763. *Batsányi János* (Tapolca), költő, akadémikus (+ Linz, 1845. máj. 12.)
- x 1863. *Boda Dezső* (Vönöck), 1906-tól 1917-ig Budapest rendőrfőkapitánya (+ Mária-besnyő, 1918. jún. 22.)
- x 1888. *Naményi Ernő* (Nagykanizsa), közgazdász, művészettörténész (+ Párizs, 1957. nov. 21.)
- x 1908. *Mindszenti Odón* (Mindszent), operanékes (+ Bp., 1955. szept. 9.)
10. x 1888. *Batthyány Gyula* (Bp.), festő, grafikus (+ Bp., 1959. jan. 20.)
11. x 1898. *Lampich Árpád* (Bp.), gépészmérnök, repülőgépszerkesztő, a magyar repülőmodellézés úttörője (+ Esztergom, 1956. ápr. 30.)
13. x 1688. *Mulartz János Henrik* (Düren), orvos, az első győri kórház megalapítója (+ Győr, 1777. okt. 8.)
- x 1863. *Váraday Sándor* (Pusztasóreg), operanékes (+ Budafok, 1913. jan. 1.)
- x 1898. *Jendrassik György* (Bp.), gépészmérnök, feltaláló, akadémikus (+ London, 1954. febr. 8.)
14. x 1838. *Myskovszky Viktor* (Bártfa), építész, műtörténész, akadémikus (+ Kassa, 1909. nov. 2.)
- x 1898. *Kádár Karr Erzsébet* (Bp.), író (+ Bp., 1960. szept. 20.)
15. x 1713. *Hell József Károly* (Széklakna), bányafőgép-mester, a bányagépezítés úttörője (+ Selmecbánya, 1789. márc. 11.)
- x 1813. *Heller István* (Pest), zongoraművész, zeneszerző (+ Párizs, 1888. jan. 15.)
- x 1888. *Reinel János* (Szatmárnémeti), újságíró, szerkesztő (+ Pozsony, 1973. dec. 26.)

Május

- x 1813. *Beniczky Lajos* (Micsinye), ezredes, a szabadságharc idején a felvidéki bányavárosok kormánybiztosa (+ Pest, 1868. júl. 16. v. 17.)
1. x 1838. *Zsilinszky Mihály* (Békéscsaba), tanár,

17. x 1788. *Somssich Pongrác* (Sárd), főispán, államtanácsos, akadémikus (+ Mike, 1849. aug. 26.)
- x 1863. *Kubik Gyula* (Eger), vasútépítő mérnök (+ Bp., 1928. ápr. 13.)
- x 1888. *K. Nagy Dezső* (Kraszna), mérnök, több balatoni kikötő építésének vezetője (+ Siófok, 1940. márc. 22.)
- x 1898. *Geleji Sándor* (Nagykikinda), kohómérnök, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1967. nov. 3.)
18. x 1908. *Kuti Sándor* (Bp.), zeneszerző, karnagy (+ Németország, 1945. ápr.)
- x 1913. *Szentpéteri László* (Ercsi), gépészmérnök (+ Bp., 1975. febr. 14.)
19. x 1863. *Plósz Béla* (Pest), állatorvos (+ 1945.)
- x 1888. *Lugosi Döme* (Bp.), színháztörténész (+ Szeged, 1945. nov. 18.)
- x 1898. *Tomcsik József* (Aranyosgyéres), orvos, mikrobiológus és szerológus, egyetemi tanár (+ Bazel, 1964. dec. 30.)
- x 1913. *Zöld Sándor* (Nagyvárad), orvos, belgyógyász, a kommunista mozgalom harcosa (+ Bp., 1951. ápr. 20.)
- x 1913. *Nyáry László* (Újpest), jogász (+ Bp., 1970. ápr. 2.)
21. x 1863. *Winkler Lajos* (Arad), vegyész, gyógyszerész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1939. ápr. 14.)
- x 1898. *Titkos Ilona* (Kolozsvár), színész (+ Bp., 1963. máj. 21.)
22. x 1838. *Szél Kálmán* (Báránd), ref. esperes, Arany János veje (+ Debrecen, 1928. ápr. 1.)
23. x 1898. *Somogyi János* (Bp.), tanító (+ Bp., 1969. júl. 30.)
24. x 1813. *Kmetty György* (Felsőpokorágy), honvéd tábornok (+ London, 1863. ápr. 25.)
- x 1898. *Agárdi Ferenc* (Bp.), orvos, újságíró, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1969. febr. 12.)
25. x 1838. *Szász Domokos* (Nagyenyed), erdélyi ref. püspök, egyházi szónok (+ Kolozsvár, 1899. jan. 8.)
- x 1898. *Szakasits Antalné Boros Izabella* (Bp.), a munkásmozgalom résztvevője (+ Bp., 1946.)
- x 1908. *Horváth Béla* (Bp.), költő, műfordító, szerkesztő (+ Bp., 1975. nov. 28.)
- x 1938. *Köháti Attila* (Bp.), geológus, a Magyar Televízió szerkesztője (+ Bp., 1977. okt. 3.)
26. x 1888. *Bor Dezső* (Bp.), karnagy, zenekarvezető (+ Bp., 1974. máj. 29.)
- x 1913. *Strausz Sándor* (Jászberény), vegyészmérnök, spanyolországi önkéntes, a belgiumi magyar ellenállás hősi halottja (+ 1944. aug.)
- x 1918. *Dékány István János* (Szeged), gépészmérnök (+ Bp., 1969. febr. 26.)
29. x 1888. *Gyenes Lajos* (Bp.), grafikus, építész (+ Bp., 1944.)
- x 1913. *Garai János* (Gyöngyös), költő, író, újságíró (+ 1944.)
30. x 1813. *Szentiváni Mihály* (Nyáradgálfalva), költő, író, publicista (+ Kolozsvár, 1842. dec. 10.)
- x 1898. *Bokor Rezső* (Sopron), erdőmérnök (+ uo., 1959. márc. 17.)
31. x 1928. *Szűcs Jenő* (Ócsa), sebész, orvos-alezredes (+ Bp., 1978. okt. 13.)

Június

1. x 1763. *Leibitzer János* (Lőcse), kertész, pomológus (+ uo., 1817. júl. 5.)
2. x 1838. *Markovits Iván* (Körmöcbánya), gyorsíró (+ Bp., 1893. ápr. 5.)
- x 1863. *Bély Mihály* (Pest), testnevelő tanár, sportvezető (+ Bp., 1920. dec. 25.)
- x 1863. *Ráth Zoltán* (Győr), közgazdasági író, statisztikus, jogakadémiai tanár, akadémikus (+ Csanak, 1902., aug. 6.)
- x 1888. *Polgár István* (Füzesgyarmat), szülész-nőgyógyász, egyetemi tanár (+ Szeged, 1954. ápr. 5.)
- x 1908. *Brachfeld Olivér* (Bp.), író, műfordító, irodalomtörténész (+ Bogota, 1975. dec. 16.)
3. x 1788. *Péterfi László* (Sóvárad), pedagógus (+ Borosbocárd, 1848. okt.)
- x 1838. *Csávolszky Lajos* (Buják), újságíró (+ Bp., 1909. márc. 13.)
- x 1913. *Terestyéni Ferenc* (Ivánegerszeg), nyelvész (+ Bp., 1971. nov. 26.)
4. x 1888. *Szegedi Tasziló Antal* (Nagykároly), tanár, egyháztörténész (+ Pannonhalma, 1960. máj. 18.)
8. x 1863. *Schreiner Márton* (Nagyvárad), rabbi, orientalista, vallásfilozófus (+ Lankwitz, Németo., 1926. okt. 9.)
9. x 1863. *Pettkö Béla* (Lugos), történész, levéltáros (+ Bp., 1942. febr. 23.)
10. x 1888. *Magyary Zoltán* (Tata), jogász, egyetemi tanár (+ Héreg, 1945. márc. 24.)
- x 1898. *Körmendi Zoltán* (Bp.), író, költő, műfordító (+ Günskirchen, Ausztria, 1944.)
11. x 1888. *Bánhidý József* (Arad), színész (+ Miskolc, 1973. jún. 12.)
13. x 1898. *Duchon Béla* (Zombor), mérnök, geodéta (+ Bp., 1961. okt. 30.)
- x 1908. *Román József* (Szamosújvár), orvos, egészségügyi miniszter (+ Bp., 1970. júl. 17.)
14. x 1888. *Lamotte Károly* (Bp.), jogász, alpolgármester (+ Bp., 1968. márc. 27.)
- x 1908. *Kovács Lajos* (Csákvár), geológus, egyetemi tanár (+ Miskolc, 1978. jún. 24.)
15. x 1763. *Berzeviczy Gergely* (Nagylomnic), haladó szellemű közgazdasági író, (+ Kakaslomnic, 1822. febr. 23.)
- x 1813. *Seltenreich Károly* (Gölnicbánya), pedagógus (+ Pest, 1855. szept. 8.)
- x 1888. *Avedik Félix* (Erzsébetváros), jogász, a magyarországi örmények történetének kutatója (+ Bp., 1949. dec. 22.)
- x 1888. *Pilch Dezső* (Pécs), festő (+ Bp., 1949. jún. 16.)
16. x 1888. *Mátyás Ernő* (Kristyór), ref. teológiai

- tanár, egyházi író (+ Sárospatak, 1950. máj. 29.)
- x 1908. *Trancsényi-Waldapfel Imre* (Bp.), klasszika-filológus, irodalom- és vallástörténész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1970. jún. 3.)
17. x 1888. *Butz Károly* (Bp.), fuvolaművész (+ Bp., 1976. ápr. 2.)
- x 1908. *Knézy Pál* (Hódcság), mérnök (+ Baja, 1978. jan. 12.)
- x 1908. *Zsigmondi Boris* (Nemeskürt), filmrendező (+ Bp., 1978. márc. 2.)
- x 1918. *Maros László* (Bp.), újságíró (+ Halle, 1977. jún. 6.)
19. x 1898. *Eisemann Mihály* (Páripás), zeneszerző (+ Bp., 1966. febr. 25.)
- x 1898. *Kerecsényi Dezső* (Szentgotthárd), irodalomtörténész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Péterhegy, 1945. márc. 24.)
- x 1913. *Gyurkovics Mária* (Bp.), opera- és hangversenyénekes (+ Bp., 1973. okt. 28.)
21. x 1838. *Luppa Péter* (Pomáz), mérnök, politikus; róla nevezték el a Lupa-szigetet (+ uo., 1904. dec. 28.)
- x 1888. *Székelly István* (Gyula), jogász, egyetemi tanár (+ Bp., 1954. okt. 12.)
- x 1913. *Csömöri József* (Bp.), író, újságíró (+ Miskolc, 1944.)
- x 1918. *Szele Tibor* (Debrecen), matematikus, egyetemi tanár (+ Szeged, 1955. ápr. 5.)
22. x 1788. *Bodor Péter* (Erdőszentgyörgy), mechanikus, székely ezermester (+ Kolozsvár, 1849. aug. 17.)
- x 1888. *Kováts István* (Kálló), szülész-nőgyógyász, egyetemi tanár (+ Bp., 1969. szept. 20.)
- x 1913. *Piskolti Gábor* (Dés), festőművész (+ Marosvásárhely, 1970. okt. 18.)
23. x 1888. *Geyer Stefi* (Bp.), hegedűművész (+ Zürich, 1956. dec. 12.)
24. x 1813. *Kossuth János* (Kövi), keramikus, gyáros, kereskedő (+ Pest, 1868. aug. 27.)
- x 1838. *Földváry László* (Kunszentmiklós), ref. lelkész, történetíró (+ Váchartyán, 1921. dec. 30.)
25. x 1863. *Firbás Nándor* (Murány), tanár, zoológus (+ Szeged, 1932. máj. 15.)
- x 1863. *Gerlőczy Zsigmond* (Pest), orvos, belgyógyász, higiénikus (+ Bp., 1937. szept. 9.)
- x 1908. *Antos István* (Nagyszombat), közigazdász, egyetemi tanár, miniszter (+ Bp., 1960. jan. 5.)
- x 1908. *Keresztessy Mária* (Miskolc), színész (+ Bp., 1977. máj. 29.)
26. x 1863. *Lenkei Henrik* (Pécs), író, újságíró, tanár (+ Bp., 1943. júl. 15.)
- x 1898. *Kopácsi József* (Miskolc), vasmunkás, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1963. márc. 24.)
- x 1938. *Berta Erzsébet* (Szeged), színész (+ Bp., 1976. aug. 8.)
27. x 1838. *Tóth Sámuel* (Tiszalök), egyháztörténeti író (+ Debrecen, 1899. ápr. 18.)
- x 1898. *Harsányi Tibor* (Magyarkanizsa), zeneszerző, zongoraművész (+ Párizs, 1954. szept. 19.)
- x 1913. *Vándor Lajos* (Bp.), költő, folyóirat-szerkesztő (+ Wels, Ausztria, 1945. máj. 5.)
29. x 1838. *Szily Kálmán*, id. (Izsák), nyelvész, természettudós, műgyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1924. júl. 24.)
- x 1863. *Giergl Kálmán* (Pest), építész (+ Nögárdverőce, 1954. szept. 9.)
30. x 1838. *Bertalan Lajos* (Beremend), mérnök, a Tisza-szabályozás befejezésének irányítója (+ Bp., 1901. júl. 30.)
- x 1898. *Szabó István* (Debrecen), agrártörténész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1969. febr. 19.)

Július

1. x 1863. *Leszkay András* (Sámson), színiigazgató (+ Bp., 1928. aug. 2.)
- x 1928. *Kálmán Árpád* (Sajószentpéter), bányamérnök, diplomata (+ Bp., 1974. febr. 15.)
2. x 1898. *Dénes György* (Bp.), színész (+ Bp., 1962. ápr. 14.)
- x 1898. *Fári László* (Hódmezővásárhely), vegyész-mérnök (+ Vác, 1953. júl. 11.)
- x 1938. *Sziliágyi Domokos* (Nagysomkút), költő, irodalomtörténész (+ Kolozsvár, 1976. nov. 2.)
3. x 1888. *Csillag Miklós* (Pápa), birkózó, újságíró (+ Bp., 1955. jan. 28.)
- x 1888. *Strelitzky Dénes* (Baja), politikus, ügyvéd (+ Szabadka, 1953. jan. 21.)
- x 1913. *Földi Lőrinc* (Kiskunfélegyháza), tanár, igazgató (+ Sopron, 1970. jún. 21.)
4. x 1898. *Kányó Béla* (Szeged), orvos, egyetemi tanár (+ uo., 1964. júl. 21.)
- x 1898. *Csóka Béla* (Bp.), operanékes, énektanár (+ Bp., 1972. júl. 2.)
- x 1898. *Kováts Alajos* (Székesfehérvár), mérnök (+ Bp., 1967. júl. 14.)
- x 1908. *Juhász József* (Kecemce), színész (+ Toronto, Kanada, 1974. jún. 24.)
5. x 1863. *Földváry Tibor* (Óttenyén), korcsolyaversenyző, a magyar korcsolyázás úttörője (+ Bp., 1912. márc. 27.)
- x 1888. *Lendvai István* (Bp.), újságíró, költő (+ Szombathely, 1945. márc.)
6. x 1838. *Ráth Károly* (Szeged), iparszervező, a Kereskedelmi Múzeum igazgatója (+ Bp., 1902. máj. 1.)
- x 1888. *Kende Zsigmond* (Bp.), orvos, élelmiszer-bakteriológus, politikus (+ Bp., 1971. dec. 16.)
- x 1908. *Kerezi Endre* (Debrecen), szakíró, a Magyar Testnevelési Főiskola igazgatója (+ Bp., 1971. ápr. 25.)
- x 1913. *Simor Erzsébet* (Bp.), színész (+ Bp., 1977. febr. 2.)
8. x 1863. *Trautmann Henrik* (Stajerlak), közigazdász, egyetemi tanár (+ Bp., 1932. dec. 16.)
- x 1888. *Wehner Géza* (Bp.), orgonaművész (+ Bp., 1947. ápr. 6.)

10. x 1888. *Dzurányi László* (Debrecen), újságíró (+ Pelejte, 1955.)
- x 1898. *Tirai Richárd* (Késmárk), gépészmérnök (+ Bp., 1974. márc. 12.)
11. x 1863. *Arany Dániel* (Pest), matematikatanár (+ Bp., 1945. jan.)
- x 1863. *Petri Mór* (Tasnádszarvad), költő, tanár, Szilágy vármegye monográfusa, Ady tanára (+ Bp., 1945. márc. 2.)
- x 1913. *Szécsi Ferenc* (Herkulesfürdő), színész, rendező (+ Bp., 1974. márc. 1.)
12. x 1838. *Werner Rezső Rudolf* (Kalocsa), jogász, egyetemi tanár (+ Bp., 1907. ápr. 15.)
13. x 1813. *Czelkuti Rudolf* (Gyulaférvár), szobrász (+ Kairó, 1890. jan. 13.)
- x 1888. *Téri Tihamér* (Bp.), vegyész mérnök (+ Bp., 1964. dec. 9.)
- x 1913. *Kutasi György* (Bp.), tanító, árvaházi gyermek- és nevelőotthoni igazgató. (+ Bp., 1971. márc. 11.)
14. x 1813. *Simon Vince* (Keszthely), tanár, mezőgazdasági szakíró, premontrei kanonok (+ Csorna, 1884. ápr. 15.)
- x 1888. *Lángos Lajos* (Káposztafalva), erdőmérnök (+ Miskolc, 1959. nov. 23.)
- x 1898. *Dormándi László* (Dormánd), író, szerkesztő, műfordító (+ Párizs, 1967. nov. 26.)
- x 1908. *Glancz Sándor* (Bp.), asztaliteniszvilág bajnok (+ New York, 1974. jan. 17.)
15. x 1763. *Kövy Sándor* (Nádudvar), jogakadémiai tanár (+ Sárospatak, 1829. júl. 24.)
- x 1908. *Kovács Pál* (Nagyasszonyfalva), szabó, a munkásmozgalom harcosa, a Fővárosi Tanács elnökhelyettese (+ Bp., 1974. jan. 15.)
- x 1913. *Schlangner Elza* (Tiszakarád), a munkásmozgalom mártírja (+ Auschwitz, 1944. máj.)
16. x 1738. *Taucher Ferenc* (Kolozsvár), csillagász, jezsuita szerzetes (+ Buda, 1820. okt. 20.)
- x 1813. *Rózsa Sándor* (Szeged), alföldi betyárvezér (+ Szamosújvár, 1878. nov. 22.)
- x 1888. *Török Gyula* (Simánd), író, újságíró (+ Bp., 1918. okt. 20.)
17. x 1888. *Füst Milán* (Bp.), író, költő (+ Bp., 1967. júl. 26.)
- x 1913. *Földi László* (Újpest), a munkásmozgalom harcosa, közigazdász, államtitkár (+ Bp., 1978. aug. 14.)
19. x 1863. *Noseda Károly* (Pest), karmester, zeneszerző (+ Bp., 1944. nov. 6.)
- x 1908. *Borics Pál* (Sirok), szobrász (+ Bp., 1969. nov. 4.)
20. x 1888. *Kardoss Géza* (Tiszacsege), színész, színigazgató (+ South Bend, USA, 195?)
- x 1908. *Simon Magda* (Szatmár), író, újságíró (+ Kolozsvár, 1969. márc. 7.)
- x 1913. *Szönyi István* (Bánlak), festő (+ Bukarest, 1967. dec.)
22. x 1898. *Orvös János* (Debrecen), újságíró, kiadói szerkesztő (+ Bp., 1972. márc. 29.)
- x 1898. *Haller Frigyes Gusztáv* (Vönöck), fotóművész, szakíró (+ Bp., 1954. nov. 7.)
23. x 1863. *Bródy Sándor* (Eger), író, drámaíró, publicista (+ Bp., 1924. aug. 12.)
- + 1968. *Vörös János* (Balatonfüred), vezér ezredes, honvédelmi miniszter (x Csabrendek, 1891. márc. 25.)
24. x 1888. *Pór Ernő* (Zólyom), magántisztviselő, a munkásmozgalom harcosa (+ SZU, 1939.)
26. x 1763. *Fodor Gerzson* (Derecske), ref. lelkész, tanár (+ Nagykőrös, 1835. febr. 6.)
27. x 1908. *Schaár Erzsébet* (Budafok), szobrász (+ Bp., 1975. aug. 29.)
28. x 1913. *Szöllősy Klára* (Bp.), író, műfordító (+ Bp., 1970. nov. 15.)
30. x 1898. *Gerencsér Sebestyén* (Siklós), fazekas népművész (+ u. o. 1955. márc. 12.)
31. x 1918. *Kaplonyi Károly* (Bp.), agrármérnök, író, kiadói szerkesztő (+ Bp., 1971. jan. 22.)

Augusztus

2. x 1898. *Nagy Ernő* (Facsád), kardvívó olimpiai bajnok (+ Bp., 1977. dec. 8.)
- x 1908. *Kardos Tibor* (Bp.), irodalomtörténész, műfordító, filológus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1973. dec. 20.)
- + 1813. *Diószegi Sámuel* (Debrecen), botanikus, ref. lelkész (x Debrecen, 1760. dec. 29.)
3. x 1888. *Várkonyi Hildebrand Dezső* (Kéménd), filozófus, pszichológus, pedagógus, egyetemi tanár (+ Bp., 1971. máj. 20.)
- x 1898. *Gedeon Tihamér* (Rimaszombat), vegyész mérnök, bauxitkémikus (+ Bp., 1967. dec. 24.)
5. x 1898. *Schönstein Sándor* (Sátoraljaújhely), orvos, a munkásmozgalom harcosa (+ Bergen-Belsen, 1945. jan.)
- x 1913. *Birkás Endre* (Bp.), könyvtáros, író (+ Bp., 1975. nov. 29.)
6. x 1908. *Vajda Lajos* (Zalaegerszeg), festő (+ Budakeszi, 1941. szept. 7.)
7. x 1898. *Szalmás Piroska* (Bp.), kórusvezető, zeneszerző, pedagógus, a munkásmozgalom kiemelkedő alakja (+ Bp., 1941. aug. 13.)
- x 1908. *Pásztor Béla* (Bp.), költő (+ Ukrajna, 1943.)
8. x 1838. *Kovács Albert* (Mezőbánd), egyházjogász (+ Bp., 1904. febr. 4.)
- x 1913. *Suha B. József* (Eger), cigányprímás, hegedűművész, zeneszerző (+ Bp., 1974. máj. 4.)
9. x 1888. *Szukováthy Imre* (Bp.), testnevelési főiskolai igazgató, orvos (+ Bp., 1978. márc. 31.)
- x 1913. *Bély Miklós* (Bp.), nemzetközi sakk-mester, orvos (+ Győr, 1970. szept. 27.)
- + 1913. *Szinnyei József* (Bp.), bibliográfus, akadémikus (x Komárom, 1830. márc. 18.)
11. x 1838. *Eiselle József* (Pest), kazányáros (+ Bp., 1901. máj. 3.)

- + 1948. *Kozma Lajos* (Bp.), építész, iparművész, grafikus, műegyetemi tanár (x Kiskor-pád, 1884. jún. 3.)
27. x 1913. *Korcsmáros Iván* (Kisszeben), főiskolai tanár (+ Pécs, 1977.)
- x 1913. *Vámos Rezső* (Barcs), mikrobiológus (+ Szeged, 1977. szept. 30.)
- x 1918. *Balázs György* (Bp.), újságíró, műfordító (+ Bp., 1968. nov. 15.)
- x 1928. *Kamondy László* (Balatonmagyaród), író, drámaíró (+ Bp., 1972. okt. 23.)
28. x 1763. *Ungvár János* (Losonc), mérnök, színházi szakember (+ Erőd, 1807. okt. 10.)
- x 1918. *Kispesta István* (Ungvár), újságíró, tanár (+ Bp., 1976. jún. 11.)
29. x 1898. *Babay József* (Nagyatád), író, újságíró (+ Bp., 1956. júl. 20.)
30. x 1888. *Schneider József* (Alsószéleste), kertész (+ Bp., 1963. szept. 3.)
- x 1913. *Mészáros Lajos* (Csicsó), mezőgazdasági mérnök (+ Gödöllő, 1969. jan. 24.)
- + 1948. *Biró Mihály* (Bp.), festő, grafikus, szobrász (x Bp., 1886. nov. 30.)
- + 1963. *Komjáthy Aladár* (Bp.), költő, természettudós (x Újpest, 1894. máj. 24.)
- December**
1. x 1738. *Gerstenmajer Cecil* (Wallerstadt, Bajorország), ferences rendi szerzetes, organista (+ Sümeg, 1806. jan. 28.)
- x 1898. *Halász Jemmy* (Bp.), pedagógus, pedagógiai író (+ Bp., 1963. febr. 10.)
- x 1898. *Kniezsa István* (Trsztena), nyelvész, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1965. márc. 15.)
- x 1908. *Virágh Sándor* (Pécs), ref. esperes, külföldi misszionárius (+ Walzenhausen, Svájc, 1964. aug. 12.)
- + 1918. *Kaffka Margit* (Bp.), író, költő (x Nagykároly, 1880. jún. 10.)
2. x 1898. *Pless Ferenc* (Bp.), filmproducer (+ Bp., 1957. nov. 8.)
3. x 1863. *Vizaknai Antal* (Némettúrög), statisztikus, akadémikus (+ Rácváros, 1911. nov. 29.)
- x 1918. *Wehner Tibor* (Bp.), zongoraművész (+ Bp., 1977. ápr. 11.)
4. x 1888. *Simonffy Mária* (Szenic), színész (+ Bp., 1959. jún. 21.)
- x 1898. *Józsa Béla* (Hodgya), székely építőmunkás, faszobrász, költő, a munkásmozgalom vértanúja (+ Szamosfalva, 1943. nov. 29.)
5. x 1888. *Kiss Lajos* (Gyoma), író (+ SZU, 1943.)
- x 1918. *Kovács Endre* (Győr), tanár, irodalomtörténész (+ Bp., 1976. okt. 3.)
- x 1928. *Erdélyi Miklós* (Bábolna), mezőgazdasági gépész (+ Bábolna, 1977. aug. 7.)
6. x 1888. *Szakatis Árpád* (Bp.), politikus, újságíró, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1965. máj. 3.)
- x 1908. *Barbay Ferenc* (Nagybecskerek), az ellenállási mozgalom résztvevője (+ Miskolc, 1944. dec. 3.)
- x 1913. *Barátos Endre* (Mezőhegyes), költő (+ Voronyezs, 1943. jan.)
- + 1888. *Hunfalvy János* (Bp.), földrajztudós, egyetemi tanár, akadémikus (x Nagyszalók, 1820. jún. 9.)
7. x 1838. *Schvarcz Gyula* (Székesfehérvár), történész, művelődéspolitikus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1900. jan. 31.)
- x 1888. *Hoffmann Edith* (Brassó), művészettörténész (+ Bp., 1945. márc. 10.)
- x 1898. *Kabos Ilonka* (Bp.), zongoraművész (+ London, 1973. máj. 27.)
8. x 1538. *Istvánffy Miklós* (Kisasszonyfa), humanista történeti, alnádor (+ Vinica, 1615. ápr. 1.)
- x 1838. *Ormosy Vilmos* (Miskolc), közgazdasági író (+ Bp., 1932. dec. 7.)
- x 1838. *Pekár Imre* (Rozsnyó), mező- és közgazdász, akadémikus (+ Bp., 1923. júl. 12.)
- x 1898. *Rédey István* (Újpest), mérnök, egyetemi tanár (+ Bp., 1968. okt. 7.)
- x 1898. *Székely Imre* (Soltvadkert), fogorvos (+ London, 1972.)
- x 1918. *Szőnyi Márton* (Győr), repülő zászlós, partizán (+ Kissikátor, 1944. szept. 6.)
9. x 1888. *Lazarovits Lajos* (Tokaj), orvos (+ Bp., 1967. máj. 17.)
- x 1888. *Tóth Zoltán* (Bp.), történész, akadémikus (+ Bp., 1958. jún. 12.)
10. x 1888. *Petz Aladár* (Győr), sebész, kórházi igazgató főorvos (+ uo., 1956. febr. 27.)
11. x 1763. *Danzer János* (Freising), tűzér százados, gyorsíró, az első magyarországi gyorsírási tankönyv szerzője (+ Asperni csatater, 1809. máj. 21.)
- x 1898. *Hubay Cebrián Andor* (Bp.), festő, szobrász (+ Estoril, Portugália, 1971. febr. 19.)
- x 1908. *Érsek Mária* (Kudzsir), zongoraművész, zenepedagógus (+ Bp., 1976. okt. 4.)
12. x 1888. *Baranyai Zoltán* (Nagyszöllös), irodalomtörténész, diplomata, jogi író (+ Notre-Dame, USA, 1948.)
- x 1898. *Szabadi Béla* (Bp.), tanár, nyelvész, szerkesztő (+ Bp., 1968. márc. 19.)
- x 1913. *Csik Ferenc* (Kaposvár), úszó, orvos (+ Sopron, 1945. márc. 29.)
13. x 1863. *Kolbányi Géza* (Bp.), mérnök, repülőgép-szerkesztő (+ Bp., 1936. ápr. 13.)
- x 1888. *Öbermayer Ernő* (Nagyszöllös), vegyész-mérnök, mezőgazdász, akadémikus (+ Szeged, 1969. máj. 27.)
- x 1898. *Szabó Erzsébet* (Dunaszentgyörgy), óvónő, a tanácsköztársaság mártírja (+ Bp., 1921. aug. 24.)
- x 1908. *Szlávik István* (Bp.), orvos, röntgenológus (+ Bp., 1959. máj. 5.)
- x 1908. *Gárdonyi László* (Perbete), színész (+ Győr, 1971. dec. 18.)
14. x 1863. *Gyárfás István Tihámér* (Léva), művészettörténész (+ Besztercebánya, 1916. dec. 13.)
- x 1888. *Patay Pál* (Báta), ref. lelkész (+ Bp., 1971. máj. 27.)
- x 1898. *Vas Imre* (Miskolc), tudógyógyász (+ Bp., 1966. júl. 19.)

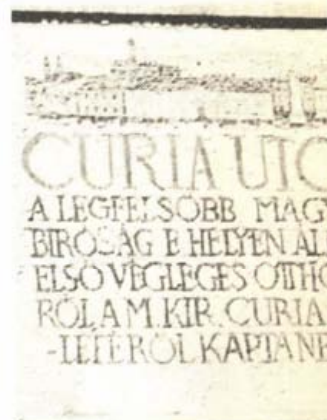
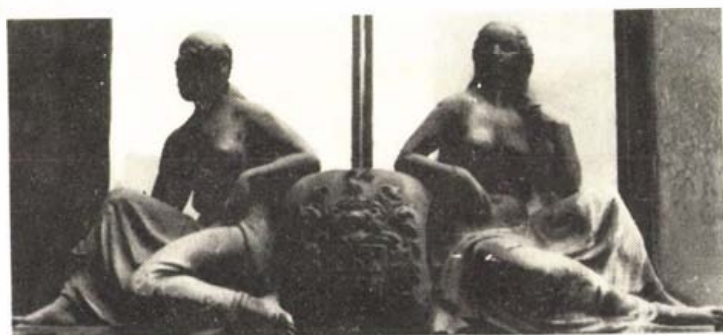
- x 1908. *Kerényi Jenő* (Bp.), szobrász (+ Bp., 1975. júl. 10.)
- x 1908. *Szalay József* (Újpest), ügyész, bíró (+ Bp., 1969. dec. 24.)
15. x 1738. *Schönwisner István* (Eperjes), régész, egyetemi tanár, nagyvárad kanonok (+ Nagyvárad, 1818. szept. 26.)
- x 1813. *Höke Lajos* (Endréd), történész, megyei tisztviselő (+ Csurgo, 1891. nov. 20.)
17. x 1663. *Esterházy Imre* (?), esztergomi érsek, primás (+ Pozsony, 1745. dec. 6.)
- x 1838. *Halács János* (Wessely), zeneszerző (+ 1911 után)
- x 1898. *Incze Gábor* (Nagybánya), ref. lelkész (+ Bp., 1966. szept. 23.)
- x 1908. *Sólyom László* (Muraszombat), altábornagy, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1950. aug. 19.)
- x 1913. *Szabó Lajos* (Miskolc), honvéd alezredes (+ Bp., 1956. okt. 30.)
18. x 1813. *Gillemot György Lajos* (Hessen-Cassel), kertész (+ Vámosgyörk, 1892. márc. 27.)
- x 1863. *Bogdánfy Ödön* (Torda), vízépítő mérnök, hidrológus (+ Bp., 1944. márc. 13.)
- x 1888. *Pogány Ferenc* (Máramarossziget), operaénekes (+ Buenos Aires, Argentína, 1946.)
- x 1913. *Gyóni Mátyás* (Bp.), történetíró, bizantinológus, egyetemi tanár, akadémikus (+ Bp., 1955. szept. 28.)
19. x 1888. *Reiner Frigyes* (Bp.), karmester (+ New York, 1963. nov. 15.)
- x 1888. *Sveha Gyula* (Ipolyberzence), kémikus (+ Bp., 1968. júl. 30.)
- x 1908. *Fonó Renée* (Vukovár), gyermekgyógyász, röntgenológus (+ Bp., 1975. okt. 18.)
20. x 1908. *Szörényi Andor* (Kula), rk. pap, egyetemi tanár (+ Bp., 1969. márc. 8.)
21. x 1738. *Teleki József* (Huszt), főispán, koronaőr (+ Szirák, 1796. szept. 1.)
23. x 1713. *Molnár Adám* (Jákfalva), orvos, természettudós (+ Brassó, 1780. nov. 8.)
- x 1863. *Szárnovszky Ferenc* (Pest), szobrász, éremművész (+ Bp., 1903. ápr. 29.)
- x 1888. *Osztrovszky Antal* (Bp.), vegyész-mérnök, egyetemi tanár (+ Bp., 1944. jan. 27.)
24. x 1888. *Jászay Horváth Elemér* (Orosháza), költő (+ Bp., 1933. ápr. 10.)
- x 1888. *Kertész Mihály* (Bp.), filmrendező (+ Hollywood, USA, 1962. márc. 10.)
25. x 1888. *Elek Károly* (Bátaszék), gyorsíró (+ Buchenwald, 1945. dec. 27.)
- x 1898. *Gyulai Ida* (Bp.), diplomata, a munkásmozgalom harcosa (+ Bp., 1971. ápr. 18.)
- x 1898. *Gyulai Márta* (Bp.), író (+ Bp., 1972. jan. 2.)
26. x 1788. *Rómer István* (Nagysáros), gyógyszerész, gyáros (+ Bécs, 1842. júl. 30.)
- x 1913. *Gát József* (Székesfehérvár), zongora-, csembalóművész, főiskolai tanár (+ Bp., 1967. júl. 2.)
27. x 1888. *Radvány Ödön* (Bp.), birkózó, mérnök (+ Bp., 1959. márc. 11.)
- x 1898. *Gombaszögi Ella* (Bp.), színész (+ Bp., 1951. okt. 12.)
28. x 1838. *Káldy Gyula* (Pest), karmester, zene-történész (+ Bp., 1901. márc. 6.)
- x 1838. *Kuun Géza* (Nagyszeben), orientalista, akadémikus (+ Bp., 1905. ápr. 9.)
29. x 1813. *Edvi Illés László* (Réti), orvos (+ Jászberény, 1877. jún. 1.)
- x 1863. *Morvay Győző* (Pest), irodalomtörténész (+ Bp., 1938. nov. 20.)
30. + 1938. *Martos Flóra* (Prága), vegyész, az illegális KMP kiemelkedő harcosa (x Bp., 1897. szept. 28.)
31. x 1898. *Nagy Jenő* (Németújvár), vezérkari ezredes, az ellenállási mozgalom vértanúja (+ Bp., 1944. dec. 8.)
- x 1898. *Dobi István* (Szöny), földmunkás, miniszter (+ Bp., 1968. nov. 24.)
- x 1913. *Horváth Károly* (Bp.), nyelvész (+ Bp., 1952. szept. 5.)

Összeállította:
Budai Horváth Gábor

Képek a fővárosból

(Kirschner Péter felvételei)

Ára: 8 Ft

Képek a nemrég lebontott Százados úti lakótelepről
(Márkus András felvételei)

